R. 17.2.7

Est. 71
nº 147

R.17
2/7

PATROCINIVM PVPILLORVM ET VIDVARVM

Nouum; ſiue

DE TVTORE, CVRATORE, ET DE VSVFRVCTV MVLIERI RELICTO, ABſolutiſſimus ſimul & compendioſiſſimus Tractatus,

AVCTORIBVS CELEBERRIMIS ET EXCELlentiſſimis J. V. Doctoribus, D. JODOCO DAMHOVDERIO J. C. Brugenſi, Caroli V. Jmp. quondam, ac poſtea Philippi II. Hiſpaniarum Regis Conſiliario, & Equite aurato; & D. BORGNINO CAVALCANO J. C. FiuiZanenſi, atque Aſſeſſore Piſtorienſi.

OPVS PROPTER PLVRIMORVM ETIAM EXTRAordinariorum caſuum deciſionem, & Statutorum variorum accuratam declarationem, omnibus Iudicibus, Aſſeſſoribus, Aduocatis, Procuratoribus, Notariis, Iuris præterea tam peritis, quàm ſtudioſis in theoria verſantibus, inprimis vtile ac neceſſarium:

CORRECTIVS ET EMENDATIVS SECVNDO NVNC EDITVM; NOTATIONIBVSQVE NONNVLLIS AVCTVM A F. M. I. C. B.

Cum

INDICE NOTABILIVM ET ADDITIONVM LONGE LOCVPLETISSIMO.

E 9.
t. B.

Francofurti ad Mœnum, impenſis S

M. D. LXXXV

3. 2.

AD NOBILEM, VIRTVTEQ. ET ERVDITIONE CLARISSIMVM VIRVM ET DOMINVM, D. HENRICVM KELLNERVM I.C. CELEBERrimum, Patricium & Syndicum Francofurtenſem,

JN DAMHOVDERII ET CAVALCANII de Tutore & Curatore, &c. Tractatus,

FRANCISCI MODII BRVGENSIS Præfatio.

SI contrahentes cum ignotis ſibi hominibus, & ex hac ſua ignorantia læſi nihil in Jure noſtro habent præſidij; quod potuerint & debuerint ante initos huiuſmodi contractus de eorum conditione diligenter inquirere, ſicq; temeritatis ſuæ pœnas luunt, & in damnò ſunt: quanto æquius erat mulctari grauiſſime & impune non ferre eos, qui de ignotiſſimis ſibi hominibus & quorum nec ſtudia nec mores ſatis habent exploratos, ſententiam ferunt; & ſine populi ſuffragio Prætores, imo Cenſores, iudicium de iis ſibi temere ſumunt, quæ ad vitam illorum, famamque & æſtimationem, res inæſtimabiles, pertinent? Quæ tamen mea oratio tam abrupta quid ſibi velit ſi quæris, Conſultiſſime & Clariſſime KELLNERE, *eo nempe tendit, verendum mihi non eſſe, ne quis vir bonus & rerum alioqui nõ imperitus in conſilij factique & iudicij mei ſuggillatione laudem quæra[…] ſegniuſq; interpretetur, quod homo diu litteratis litteris ſtudiiſqu[…] mœnioribus hiſtoriæ, poeticeſque & ſimilium lautitiarum, delicia[…] que magis quam vlli rerum ſolidarum grauiorumque adſuetu[…] repente Jureconſultum profitear. Non, inquam, vereri d[…] quoquam debeo: nam aut vitæ meæ rationes cognitas habeb[…] ſciet magis repetitum hũc a me ex interuallo profeſſionis […] nunc primum inductum & inſtitutum: aut ignarus eri[…]*

meæ, & , ſi, vt pixi, bonus eſt, mirari fortaſſe poterit hic, inſectari autem me eo nomine & impudentiæ temeritatisve arceſſere non poterit; aut ſi faciet, in eas ipſe culpas incidet, quas in alio accuſatum it. Quia tamen, vt ait ille, vnus ex ſeptem quos Græcia ſapientes putauit: Plures ſunt mali: *&, vt voluit quidam etiam Magnis maior, vxorem ſuam non tantum crimine, verum etiam criminis ſuſpicione vacare: ſic ego mihi pulchrum ducerem, non tantum quod prouideri poteſt nullam in me culpam admittere, ſed ne ſuſpicionem quidem culpæ in animis hominum relinquere, aut ſi qua iam eſſet impreſſa, eā eluere; non pigebit, ne ſutor videar vltra crepidam impudenter, aut etiam falcem in alienam meſſem mittens iniuſte facere: quo a Iuſtitiæ ſacerdote nihil debet eſſe alienius, non pigebit, dico, pauca quædam ad conſilij mei explicationem pertinentia repetere paullo altius, ſi vt mihi dicendi eſt copia; ſic tibi, Clariſſime vir, lubenter me audiendi adeſt benignitas; quod quia de ſolita tua erga me humanitate ſperare debeo; Scire licet, me non, quod quibuſdam venire in mentem poterat, noua profeſſione plauſum mihi aut famam quærere, ſed vti ea denuo iam decreuiſſe, quo tempore, omiſſis aliis ſtudiis in quibus his aliquot annis plurimus fui, ad ius ciuile iterum, & ſerio quidem, animum cogitationeſque omnes conuertere, & conferre inſtitui. Cum enim adoleſcens olim Duaci ſub non pœnitendis Præceptoribus Joanne Vendiuilio, Hadriano Peuſſio, Boetio Epo, J. V. Doctoribus & primariis profeſſoribus ei operā dans prima cum eius tum etiā Canonici iuris laurea donatus eſſem anno* CIↃ. IↃ. LXXIII. *etſi perpetuum inde triennium in eadem florentiſſima Academia diſcendo, diſceptandoq; & de quæſtionibus Iuris oblatis pro re & tempore reſpondendo, conſumſerim: moxque Louanium profectus fuerim ad audiendos celeberrimos longe J. C. Elbertum Leoninum, Joānem Vuameſium, Petrum Peckium, Joannem Ramum, &c. atque ita decurſo ſpatio a Juſtiniano definito merito debuerim exſpectare ea quæ ipſe hoc curriculo emen- ... promittit præmia, hoc eſt vt rebus mox gerendis adhiberer, & quæ ...r ſcholaſticos pulueres didiceram, eorum fructum ferrem in fori luce ...ter iudicum tribunalia: quo me vocabant etiam exempla propin- ..., & ...ognatorum meorum, Jodoci Damhouderij, equeſtris or- ... ampliſſimi, Jmperatoris olim Caroli V. primo, ac mox Phi- ...niarum Regis Conſiliarij &c. & Arnoldi Barzii Topar- ...oordani, & apud Franconates noſtros Senatoris, Decu- ... . tamen abripuit me in diuerſum vis fati Belgici: quæ ...s vndique arderet, ita vt vbi tuto & cum dignitate ...xercerem, non viderem: primum ad Jlluſtrem Co- ...lanū, moxq; ad alios atq; alios delatus, cū apud eos ...etur, quod ne ſperare quidem auſus fueram, ne*

hoc nihil

hoc nihil plane agendo male collocarem, cum ſeria iuris ſtudia animo ægro non conuenirent, in amœnioribus illis, ceu fragrantiſsimi odoris, adſpectuſque iucundiſsimi hortulis aliquot me annis recreaui. Cum vero ſuperiore anno patriam meã inuiſiſſem, ſolo Pacis nomine pellectus; & nimium credulus reuocantibus me cum bona ſpe in futurum litteris amicorum, ex eaque peſte & fame grauiter laborante, hoſtibuſque vndique cincta, & tantum non obſeſſa vix elapſus eſſem cum ſummo periculo; hucque reueniſſem, faciendum mihi putaui, vt tandem aliquando inciperem (quando adeo pertinaciter nos premunt, preſſuraque videntur hæc mala) ipſe per me mihi conſulere; ne ſemper aliis grauis eſſe, de aliorumque nutu pendere neceſſe haberem. Ad quam rem quia videbam parum aut nihil hoc æuo facere ſtudia illa remiſsiora; ſtatui cum Jure meo redire in gratiam; non vt in forum prodeam, quod mihi in tanta aliorum doctiſsimorum hominum id facientium copia (in aliena præſertim republica) faciundum non exiſtimo; ſed vt laborioſo quidem, nec minus contempto quam neceſſario ſtudio ſcriptores in iure & de iure recenſendi emaculandique publice, quod poteſt, proſim potius, quam inter poetarum ſteriles cathedras miſere contabeſcam. Conuerſo igitur curſu, hoc agere cœpi; & ante alia Sichardi prælectiones ipſo vitio vitioſiores emendandas ſuſcepi; de quo Augiæ ſtabulo alibi commodius quæ ex vſu videbuntur dicam: hoc hic monuiſſe contentus, me, dum in Sichardo totus ſum, certiorem factum, ſed ſerius quam vellem, Propinqui mei Damhouderij Tractatus de Tutoribus & Curatorib. (ipſe Patrocinium Pupillorum inſcripſit) itemque Caualcanii de iiſdem & vſufructu mulieri relicto opuſculum, quæ coniunctim cudebantur ſumptu Feyrabẽdii, hortatu meo, quibuſdam in locis manifeſtis vitiis non carere videri: quod ego re integra non indicatũ dolens; quod reliquum erat, collectas paginas ad me deferri iuſsi, enotauiq; præcipua quædam, quantum potui in tanta temporis breuitate, & occupationum mole, eaque ad calcem adiicienda curaui, ne quod in me eſſet cognati mei Damhouderii ſcripta potiſſimum ſæpius mihi ab eo aliiſque commendata ſic exirẽt, vt id illi ignominiæ, nobis rubori & dolori eſſet. Quam tenuiſsimam opellam tridui, quatridui, cui darẽ, dedicarem, cum quærerem, & cui ſimul de nota meliore Damhouderium commendarem, virum de Juris ſtudiis & praxi non male meritum; tu occurriſti primus conſultiſsime & clariſsime HENRICE KELLNERE, *qu[...] die de eiſdem ſtudiis & praxi bene merẽdi nullum modum facier[...] illum meque vna in patrocinium tuum ſuſceptos optime [...] velles, & poſſes. Quod vt facias etiam atque etiam te[...] tamen ita hæc opuſcula ad te affero, quaſi ea ſint vlla ex[...] referendæ; non; ſatis ſcio amplius tibi, quam vt tam[...] nuſculo id fieri queat, a me deberi, cum aliis multis r[...]*

inprimis quod mihi homini extero tanta humanitate, quantam prædicari in paucis aliis adhuc audieram; bibliothecam tuam patere voluiſti; ſed vt dum iuſta aliqua mihi remunerandi eam talem & tantam beneuolentiam erga me tuam ratio initur, tantiſper hac ſignificatione animi beneficiorum acceptorum memoris, ingratitudinis a me vitium ſpernerem & amolirer. Vere enim ita eſt, idq; tibi ſancte confirmo, vir clariſſime, & bono patriæ tuæ nate, vere, inquam, ita eſt, feliciores & rebus aduerſis minus oppreſſos multos te tibi diuerſis rationibus & patrociniis quotidie obligare poſſe; qui vere & ex animo gratior ſit, lubentiuſque, ſi res patiatur, beneficia beneficiis, officia officiis exæquet, & par hoſtimentum, vt ait Comicus, reddat, viuere me plane neminem. Quare cum fiducia priſtinam tuam mihi beneuolentiam, animumque præſta, & vale diu felix inſigne tuæ patriæ columen. Francofurti ad Mœnum Idib. Auguſti, CIↃ. IↃ. LXXXVI.

TRACTA-

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI ATQVE ILLVSTRISSIMO DOMINO, D. ANTONIO PERRENOTO, GRANVELLANO, SACRO SANCTAE ROMANAE SEDIS PRESBYTERO CARDINALI,

Archiepiſcopo Mechlinienſi primo: Iodocus Damhouderius Iureconſultus.

S. P.

DIuinus ille Plato, cuius ad laudem abundè ſatis erat, quod animo res diuinas ſit complexus, verùm calamo eaſdem tali facundia expreſſit, vt materiæ fœcunditatem tractandi facilitate adæquaret. Is (inquam) Præſul illuſtriſſime, regularū philoſophiæ colophon, cōtemplatus aliquando ſymmyſtas ſuos, quoſq; ad veram interim ſapientiam colendos aſſumpſerat, eos ſubinde tetricis paradoxis à vita, ſenſuque communi multum abhorrentibus, ad concertandi ſtudium, magis quàm ad rerum gerendarum exercitium (quod magis propriè philoſophiæ finis eſt) excitare (mutata priſtini inſtituti ratione) voluit. Atque ab illa mirabili luce earum rerum, quæ veræ ſunt, ad vmbras vulgi ſubinde deſcendere: hoc eſt, cominus noſcendis mortalium ingenijs, periclitandis, exercendiſque negotijs, veram, germanamque ſapientiæ laudem eos comparare voluit: Vtpote ex philoſophorum diatribis, vbi perplexè de infinito, de motu rerum, deque tempore, atque his ſimilibus diſceptetur: ſomniculoſum tantum, otioſum, ac inertiſſimum prudentiæ genus parari iudicans. Cæterùm veram ſapientiam nihil aliud eſſe, quàm plurimarum rerum vſum, tum eorum quæ euenerunt fidelem memoriam. Poſtremò ex ijs conſilium capere, quæ pericula ipſa rerum docuerunt. Hoc intelligentes priſci quondam Lacedæmonij, vtilitateque ac honeſto conſilia quæq; metientes, Apollinem ſapientiæ præſidem quaternis manibus, totidemq; auribus fingere conſueuerunt, hoc nimirum innuētes, eundem verè prudentem cenſeri, qui plurimas res tum geſſiſſet, tum audiuiſſet. Sed quanquam hæc longiore forſan quàm par eſt recenſita ſunt proœmio, eò tamē referenda duxi Præſul illuſtriſſime, quod cum mortales tacito naturæ ſenſu ſibi mutuò præſtare certent, ac diuerſis vitæ ſtudiorumque rationibus eò contendant, illis certè mea ſententia debetur palmarium, qui ad legum iuſtitiæque culturam ſeſe applicuerūt. Nam qui ad gerenda fœliciter Principum ac Reipublicæ munia (qui rerum gerendarum præclariſſimus ſcopus eſt) frequenter minus appoſiti accedunt, quique magna quidem cum ingenij & induſtriæ oſtentatione, ſed cum vtilitatis fructu diſpari, hi obiectis ſalebris, ac lamis ſummæ difficultatis, ne dicam otioſæ ſubtilitatis

iuris,legumq́ue veritatem velut in ſomnis adamatā proſequuntur. Deinde veluti vni ſedentariæ iuris profeſſioni tanquam tenebris aſſueti, neſcio quo pacto obſtupeſcunt,ac veluti glaucomate oculis oborto, vertiginem patiuntur,quoties in puluerem ac ſolem, id eſt, ad ciuilia munera adſciſcuntur. Sic vt hos intra ſuæ Scholæ vel Academiæ parietes, prudentes bonosq́ue exiſtimes,rerum tamen publicarum habenis minus idoneos eſſe iudices. Habet enim vnaquæq́ue ſcientia, imò quicquid eſt in rebus humanis, quo mortalium ſtudia indefeſſa feruntur, ſuam quandam infantiam: habet ætatis acceſſum, habet perfectum ac vegetum robur, adeò vt ſuperuacaneè(ne dicā ridiculè) is ſeſe in poſtremis diſciplinarum ac Reip. partibus oſtentauerit, qui in primis etiamnum hæſitauerit. Quocirca in ſcholis ac ſtudijs, ac rerum aliarū præexercitamētis, ingeniorū hæc prima inſitio,ſeu imbutio, ac quaſi rudimenta quædam deguſtanda ſunt,& præmeditatione certa cognoſcenda,vt ſic tandem imbuto pectore ex varijs rerū mundanarū vſib. negotijs Reip. ac eius munerib.tota ſe virtute ꝑparet, ac tandē tradat & inuoluat. Porrò nulla alia via ad rē parandā & gloriā accōmoda magis & compendiaria reperiri poteſt,quā diuini Platonis exemplo,qui ciuium ſuorum animos gymnaſtica, muſicaq; temperatura prudenter finxerat,ita quoque ſummorū virorum vita,viciſsim & ſtudiorum otio,& rerum gerendarum negotio temperetur. Quam rem ampliſſime Præſul,cùm à tenera ætate literis anniſq́; pariter creſcentibus ad hanc vſq; floridam ętatem prudenter fœliciterq́; in te abſolutam libenter teſtemur, adoleſcentia nimirum literis politioribus, Rhetoricis, ac Dialecticis diſciplinis apprimè inſtructa. Poſtea verò grauiori aliquanto ætate iuris ſtudio ſub Mariano Socino Patauij admota. Poſtremò cum ad hūc modum vitæ iuxta ac literaturæ maiorumq́; diſciplinarum incremento ſemper ad altiores honores tua Amplitudo exſurrexerit, apud Chriſtianiſſimū Franciæ,nec non Sereniſſimum Britanniæ reges, grauiſſimas itidemq́; ſanctiſſimas legationes obierit,bella in pacem commutauerit, non immeritò ad Catholici ac Sereniſſimi Hiſpaniarum regis intima conſilia mox aſſumptus es: pariq́; dignitate totius regiæ aulæ præfectura tuo potiſſimum ingenio, morumq́; verſabili dexteritati atq; integritati committitur, & iniungitur. Quin & tuarum eximiarum virtutū celebritate permotus Beatiſſimus Pont.Max.Pius quartus,vltroneo ac propenſo erga te fauore, Cardinalitium Galerum (vtpotè tantis tuis virtutibus dignum) in hanc noſtram Belgiam tibi omniū primo cum ſummo honoris teſtimonio, non ita pridem tranſmittere voluit. In tantis itaq; naturæ, fortunæq́; tuæ dotibus, habet huiuſce ſeculi generoſa iuuentus, ac etiam grauior ætas in te viuidum quoddam exemplar, ad quod ſuum inſtitutum componant & attemperent, quo nimirum poſt literarum otium ac ſcholaſticas concertationes ad res gerendas induſtriam,conatusq́; expediant: amicis, patriæ, conſilio, doctrina, auxilio, publicè, priuatimq́; conſulant: ac ita demùm veræ,ſolidæq́; doctrinæ cyclopædiam abſoluant. Fit enim neſcio quo pacto,vt maiores ſtimulos ad virtutem capeſſendam excitet tui ſimiliū clariſſimorum heroum ſpectata integritas ac doctrina, quod ea tanquam in conſpicuo poſita,& celerrimè ab omnibus arripiātur, & latiſſimè diffundantur,

dantur, maximè cum pudeat humiliore natos loco ad eum virtutis apicem non prouehi, à quo illuſtriſſimos viros affluentis fortunæ luxuriæ, nunquam potuit deflectere. Ego certè quum per hominũ clariſſimorum literatiſſimorumq; memorias, ſiue monumenta, actaq; decurro, exiſtimo fatali quadam gratia, ac non ſine numine diuûm (vt inquit Maro) contigiſſe, vt ditio hæc noſtra Burgundica pacis, belliq́ue temporibus, anteactis aliquot ſæculis opera conſilioq; Sequanorum ac Heduorum (quos communi vocabulo Burgundiones appellamus, & à quibus tu quoq; ampliſſimè Præſul originem, ſtemmataq; ducis) prudenter fœliciterq; adminiſtrata extiterit. Hic imprimis ſuccurrit perenni hominũ memoria dignus, Nicolaus Rollinus Illuſtriſſimi Principis Philippi cognomento Boni, dum vixit Cancellarius, admirabili iudicio prudentiaq; vir, qui vnus nõ vnum Neſtorem ſuo Principi præſtitit, in cõſilijs dandis magnæ dexteritatis, miræ ſagacitatis, qui præclariſſimo Cancellariatus munere ſimul ac vita laudabiliter defunctꝰ, grauis, cordati, & incorrupti iudicis laudem apud poſteros reliquit, ſub inclito Carolo audace, & Maria Valeſia vnica eius filia & hærede. Auorum noſtrorum memoria floruit Guilielmus Hugonetus Dominus de Sailliant, præclaris ingenij dotibus, ac facundia verè heroïca inſignis (teſte eius ætatis eximio ſcriptore Rodolpho Agricola Phriſio) vt qui in celeberrimo illo congreſſu Treuerenſi anni 1473. coram Frederico Imperatore Romanorũ & ſuo Principe, veluti publico orbis theatro ſummo applauſu literatiſſimorum nobilitatis Italicę & Germanicę perorauit, vir certè apud exteros celebris, inter ſuos gratioſus. Non hic pergam commemorare Carondiletorum ſub Maximiliano Cæſare, & Philippo Archiduce Auſtriæ, nec non harum regionum inferiorum gubernatrice Margareta, indefeſſam ac ſtrenuam togæ, armisq; noſtræ Reipub. nauatam operam. Sed fortaſſis magis nos mouerint exempla viciniora. Atq; hic clariſſimum virum D. Nicolaum Perrenotum Granuellanum patrẽ tuum Præſul clariſſime pono inter eos, qui ſempiternam poſteritatis memoriã promeruerunt, cuius conſilijs toties inuictiſſimus Cæſar Carolus Quintus fœliciſſimè eſt vſus, cuiuſue ductu, & auſpicijs (cum primò mutua opera apud Tranſalpinos Senenſem Remp. conſtitueretis anno 1544.) ſenſim in hanc quam coram intuemur Reuerendiſſime Præſul excreuiſti apud Carolum Cæſarem & Catholicum Hiſpaniarum Regem Philippum authoritatem, ac veluti laudis ſucceſſione à dictis Burgũdicæ ditionis heroïbus, ad te hæreditario iure deuoluta, tantũ eoſdem excellis, quantum dignitatis gradu pro virtutum meritis impræſentiarũ es ſuperior. Quarum rerum iucundiſſima recordatio, ſimulq; non ſemel mihi experta tuæ Amplitudinis erga me propenſiſſima humanitas, ac ſingularis beneuolentia, hanc mihi ſuggeſſit audaciam, vt hanc meam lucubratiunculam, Patrocinium nimirum pupillorum, &c. ſi non alia ratione, ipſo certè titulo commendabilem, ſub nominis tui ampliſſimi Patrocinio in lucem prodire paterer priori quidem veteriq; editione multò elimatiorẽ. Cuius ſanè argumenti vtilitas cum pietate coniuncta, adeò candidiſſ. lectoribus non diſplicuit vt Typographi vnanimi conſenſu ac ſententia perſuaderent opus illud multorum manibus & oculis teri, & vacuis emptorum auiditate bib-

 t-

thecis de nouo magis magisq; requiri. Statui igitur diſpunctis & reiectis quibuſdam quæ ſuperuacanea videbãtur, neceſſarijsq; in illorum locum ſurrogatis, mutatum vel renatum potius opus in ſtudioſorum gratiam edere, & publicare certis quibuſdam capitibus, veluti aphoriſmis iura pupillorum, minorum, prodigorum, &c. vſui publico ſedulò accõmodans. Quòd ſi quis criticus, aut noſtri conatus rigidior cenſor, magnam ac propemodum inſuperabilem difficultatem contendat contrahendi in certa capita quæ mirè inſtructo atq; operoſo molimine de tutelis, curatelisque minorum ac prodigorum, naturalibus & ciuilibus obligationibus, iura doctoresq; diſſeruêre: ijdem ſi conſiderent iura noſtra in tot legum ac cõſtitutionum appendices ſparſa, vt quidem extant & leguntur, illa eadem ſicuti ſtatuta ſecundum ciuilem neceſſitatem, nunc cõtrahi, nunc relaxari: facilè diligentiam ac noſtræ qualiſcunq; induſtriæ conatũ ſunt approbaturi. Si (inquam) viderint ad præſentem vſum forenſem magis quã ad inanes otioſasq; iuris ſubtilitates, quæ hiſce commentarijs inſeruimus eſſe comparata, id quod paſſim propoſitæ theſes ad hypotheſes relatæ (quod expeditior ſit via per exempla quã præceptis) liquidò demonſtrant. Certè hæc nobis commentantibus vnum fuit curæ, vt quæ ante oculos poſita in vſu quotidiano, in congreſſione hominum, atq; in foro obuia, ac non tam authoritate, quã ratione & experientia conſtabilita, legem (inquam) viuam & in obſeruantia conſtitutam, non prodigioſa interpretum noſtri iuris ſomnia, auido & ad finem aliquem anhelãti Lectori proponeremus. Sequuti hoc modo (quod libenter atq; etiam cum gratitudine fatemur) clariſſimi Iuriſconſulti ac ornatiſſimi noſtri Præſidis D. Viglij Zuichemi inſtitutum, qui ante annos viginti & octo graphicè teſtamentorum iura, rerũ forenſium vſui accõmodans, doctiſſimis atq; vtiliſſimis ea magis quã prolixis cõmentarijs adornauit. Quod ſupereſt, vt hanc meã lucubratiũculam, meæ erga tuam Amplitudinem obſeruantiæ ac gratitudinis, exile quidem, ſed perpetuum, auſpice Deo, pignus, hilari animo ſuſcipere, fouere, ac tueri digneris, vehementer rogo, Præſulum huius ætatis eximium decus, quem nobis, totique orbi Chriſtiano publicè ac priuatim florentem diu ſeruet Altiſſimus. Bruxellis.

FRAN-

FRANCISCI MODII
BRVGENSIS, I· C. AD AMPLISSIMI VIRI IODOCI DAMHOVDERII, PROPINQVI SVI MANES, EPIGRAMMA.

Quod viuus mandare mihi, cognate, ſolebas,
Hoc facio, aſſertor nominis vſq; tui.
Ingenij cuius monimenta, & idonea vita
Scripta typis ſatago tradere perpetuis.
Forſitan & maiore illud molimine præſtem,
Ni ſtupeat nimiis mens onerata malis.
Nique, heu, qui poteram haud inhonoram degere vitam;
Et patriam exemplo condecorare tuo:
Fataliq; meo, fataliq; illius errem
Exul, inops, exſpes, iam duo luſtra, malo
Exilio cui ſi dederint fata aſpera finem;
Ipſa poli ſupra ſidera notus eris.

Francofurti ad Mœnum idibus Iunijs. CIↃ IↃ LXXXVI.

LIBER AD LECTOREM.

Quicunque me Lector voles, haud Perſium
Sed Lælium deſidero, cenſura cui
Non alia, quàm quæ candido de pectore
Omni inuidentia, maloq; libera,
Simplex & æqua ſit. Politioribus
Sermo meus verbis, periodiſq; fluere
Potuiſſet: Author ſi nouenni pulpito
Me premere, & vrſi more adiſſet lambere,
Quò maſſa prodiſſet rudis formatior.
At nuda verba nuda veritas amat,
Phaleras tametſi & ipſa non abhorreat.
Hæc vna publicæ reiq; incuria, &
Pupillulorum amor, meo Damhoudero
Ad hoc opus calcar dedit. Sed ventum eò eſt
Rerum, malitiæ, & turpis oſcitantiæ,
Vt torpeant ſitu nitere quæ ſolent.
O tempora! O mores, & ingenia hominum
Mutata! Vbi Flandrenſium nunc ſtemmata
Ter mille quondam? Vbi vetuſtæ familiæ
Et Gracchicis æquæ, & Camillijs? fuit
Olim fuit magnum Ilium, & Mileſij
Fortes. Reuoluere iſtiuſmodi iuuat,
Quando familiæ multæ adhuc, non infimæ
Opeſq; dignitaſq; ciuium vigent.
Breues ſed admodum futuræ, ni noua
Propago ſubeat, par ſuis maioribus,
Quæ nata vix triennio, tam literis
Quam moribus mox imbui rectè queat.
Et dum per ætatem ſibi non conſulat,
(Parentibus fortaſſe mortuis) probis
Mandanda ſit tutoribus, partes patrum,
Qui & diligentiam expleant, eo vt modo
Saluis opibus, & familijs, Reſpublica
(Peritura ſecus) omninò reſtituta ſit.
Hoc eſt, quod Authorem impulit meum,
Vt iudicium (quorum intereſt tutoriam
Curare rem) excitaret oſcitantiam.
Vt vtiliſſimo hoc labore, & optimis
Præſcriptionibus ſatis moniti. Dein
Miſerrimis pupillulis bene conſulant:
Nec publicæ primam Rei ſegetem ſinant
Perire (quod ferunt) virente in herbula.

ALIVD I. S.

Facundiæ quem Roma iactat Principem
Cauſſa forenſi clarus ille Tullius
Actus honeſto ac vtili mortalium
Dimetiens, quærenda cum pecunia,
Locanda vel præſcribitur, Iam cyclum,
Prudentium non conſuli vult pulpita:
Sectum docens natura honeſtum ab vtili:
Qua ſede tu locaberis Damhouderi
Vtroque qui palmam, decus, laudem meres?
Nam cum rei nummariæ calles probè
Artem (magiſter quippe cenſus Regij)
Edis tamen partus ſophis digniſſimos
Apollo legum Principi atque patriæ.
Solas maritali relictas lectulo, &
Orbas domos, & deſtitutos Orphanos
Benignus ore Tulliano protegis:
Vtq; his nihil deeſſe poßit, proſpicis
Legum pœnu tutoribus: panoplia
Inſtructi, vt hinc tutentur Orphanos. Itan;
Satagis talentum in publicum Damhouderi
Conferre ſemper, vt reponas centuplum?
Cedat vetuſtas ſeculo cedat nouo
Sunt optimi ad Ianum viri nunc & Sophi.

ALIVD P. S.

Pupille huc, moriture parens, vidua, orphane, tutor,
Prodige, curator, tuq; receptor adês.
Grato animo oblatum tibi nunc hunc perlege librum:
Ex quo percipies commoda multa tibi.
Hoc ſine te expectant non expectata pericla.
Dedecoris multum, & noxia damna feres.
Fretus at hoc libro certus, tutuſq; vacabis
Officio accepto, liber ab exitijs.
Prodierat nuper peredace rubigine tinctus:
Et craßis mendis, ſcabritieq; mala
Suſtulit Authoris lima hæc, repolita nitebunt:
Vtere, & Authori gratus adeſſe velis.
Eiuſq; obſeruans, meritos perſoluito honores.
Proq; tuis ſtudiis candidus iſta faue.
Viuat vt æternos clarus fœliciter annos:
Eiuſq; ingenij fama perennis eat.

AVTHOR LECTORI.

IN hanc de iure ſcribendi diſceptandiq; arenam deſcenſurus, priuſquam qua de re agitur, exponam, oratos vos habeo Lectores cādidiſſimi & eruditiſſimi, vt benigno & ęquo animo adſitis, quos imprimis obſecrabo, atque per Superos omnes obteſtabor, vt ſi quid à me impræſentiarum, aut infantius dictum, aut leuiter tractatum, turpitèrue quouis modo commiſſum, aut etiam erratum fuerit, memineritis neminem vnquam mortalium à Nemeſis Adraſtiæ legibus ita fuiſſe abſolutum, & liberum, vt non aliquando humani aliquid patiatur. In nullo enim labi & errare, omnia memoria complecti, vt ſolis immortalib. datum, ita diuinitatis magis, quā mortalitatis eſt indiciū, vel ipſo Iuſtiniano illuſtriſſimo, nec non ſanctiſſimo Imperatore teſte, in l.2.§. ſi quid autem.C.de veter.iur.enucleando. Tantum abeſt, vt ego in hac iuris parte, quæ de pupillorum agitur patrocinio, quicquam præclari, aut polliceri, aut præſtare valeam, ne fortaſſis parum fœlix ſucceſſus rei, expectationem veſtram fallat, nèue triſtis & iniucūda ſequatur cataſtrophe. Proinde fidem, humanitatem, beneuolētiamq; veſtram, ad candidam huius libri cenſuram implorare volui, omnemque arrogantiæ, temeritatisque ſuſpicionem ab animo meo, apud vos, quantum fas eſt depellere, ſperans vel per hoc, veſtro candori me æquiorem, & expurgatiorem fore, ſi non quod debui, ſed quod potui pro pupillorum protectione depromſerim, & ſi veſtræ beneuolentiæ pro virium mearum tenuitate, ſi non omninò ſatisfecerim, ſaltem vtcunque placuerim. Sed quoniam ad rem inſtitutam, nos temporis breuitas reuocat, pluribus vobiſcum agere ſuperſedebo, remque ipſam aggrediar.

PRÆFA-

PRAEFATIO OPERIS CVM EGRESSIONE, IN LAVDEM ET VTILITATEM HVIVS MATERIAE.

CVM ita comparatum ſit, vt vbi à maioribus receptæ ſunt leges, ſeu conſuetudines, quæ inſtar legum ſunt, l. De quibus. ff. de legib. parum fructus aut commodi Reipub. Chriſtianæ adferre poſsint, niſi ſint legum cuſtodes, qui iuxta earum præſcripta vniuerſas ſuas actiones moderentur, multis nominibus laudabiles illi ſint neceſſe eſt, qui dum hiſce legibus ſeu conſuetudinibus, quæ in mores tranſierunt, §. Ex non ſcripto. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciui. præſunt & præfecti ſunt, tanquam viuæ voces, l. Nam & ipſum. ff. de Iuſti. & iure. Cicero lib. 3. de legib. in hoc vnum præ cæteris incumbunt, vt ſecundum earum mentem, interpretationem, & exemplum, homines non ſolum in officio contineantur, ſed occurrentia negotia, & controuerſiæ humanæ, quæ infinitæ ſunt, l. 4. ff. de præſcript. verb. Cicero lib. 3. de finib. bono. & malo. definiantur ac ſopiátur, hoc agit Præſes in ſua prouincia, l. Illicitas. §. primo. ff. de offic. præſid. hoc ſtudet quiuis Iudex municipalis, qui poteſtatem à lege, l. prima ff. de iuriſdict. omni. iudic. ſeu conſuetudinis arbitrio l. penultima ff. de Iuſti. & iure. Doctores in l. Imperium. ff. de iuriſdict. omnium iudic. recepit. Qua quidem in re animaduertere non ſolum oportet maiorum noſtrorum prudentiam, ſed & agnoſcere & venerari diuinam prouidentiam, quæ præclaros ſemper huius ſuæ politiæ fundatores, & propagatores habuit, & de ſeculo in ſeculum, viciſsitudine quadam tranſmiſit, qui dum diuini & humani iuris, l. Iuſtitia ad finem ff. de iuſtit. & iure. cõmunicationem & ſocietatem legum, qua totus terrarum orbis in vnum quaſi corpus coaluit, & perpetuis mutuiſque fœderibus iungitur, Doctores in l. prima. ff. de pact. l. Iuriſgentium. §. Prætor ait. ff. eodem tit. de pact. poſteris tradere & commendare voluerunt: Ad certa ſeſe principia retulerunt, quibus rectè cognitis & obſeruatis, æternitatem huius politici ſtatus, quandam inuenirent. Quid quæris? leges præeſſe voluerunt, eaſque aut conſuetudines earum authoritatem & vim habentes fore perpetuas l. 2. ff. de ſtatu hominum. Nam in rebus nouis cõſtituendis euidens eſſe debet vtilitas, vt recedatur ab eo, quod diu viſum eſt æquum l. In rebus nouis. ff. de conſtitu. princi. Plato dialog. 4. de legib. Ariſto. polit. lib. 2. c. 6. & 3. & Etichor. 10. Et ſolet ea mutatio legum in Repub. maximas turbas parere, & ſummis regnis, ciuitatibus & municipijs eſſe exitio, vt domeſtica exempla demonſtrant, & quotidiana experientia, multa Hiſtoriarum ſerie confirmata, indies ac indies magis docet & eloquitur. Eo autem tendunt noſtræ leges, eò omnes ſapientes Rerumpub. gubernatores, ſcopum dirigunt, vt in altiſsima Chriſtianæ Reipub. tranquillitate, l. vt perfectius. C. de annal. excepti. l. ſæpè. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. Doctores ad §. 1. & 2. in procœmio inſtit. ſit rerum hominumque inter ſe cõcordia, vnde efficiatur vt & perſonarum & rerum habeatur ſumma ratio, & æqualitas l. 1. ff. de contrah. empt. l. 1. ff. de rer. per.. l. 2. C. de reſc. vend. Ariſto. lib. 5. Ethicor. cõſenſionis conciliatrix. Nam ad hæc duo veluti iuris obiecta vniuerſa iuris conſtitutio refertur. l. 1. ff. de ſtatu hominum. Perſonæ porro aut publicè, à titu. de Senatorib. ad tit. de iuriſdict. omnium iudic. l. 1. §. publicum ius. ff. de Iuſti. & iur. Sunt autem priuatæ, tit. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. quemadmodum & res quoque diuiduntur, l. 1. §. 1. ff. de diuiſio. rerum & qualitat. & tandem ipſum ius noſtrum quo vtimur. d. l. 1. §. publicum ius §. fin. Inſtit. de Iuſtit. & iure. Ita enim à natura conſtitutum eſt, vt quædam publicè, quædam priuatim tantum vtilia habeantur. d. §. fin. & §. ſingulorum. inſtit. de rerum diuiſio. In quo quidem tractatu, ea quæ de iuſtitia commutatiua & diſtributiua ab Ethicis ad conſultos transferri poſſunt, penitus abſoluuntur & continentur. l. Iuſti. ff. de iuſtit. & iur. Acceſſere hiſce legib. ſeu pijs boniſq́; ſtatutis per Iuriſpr. l. 1. C. de acq. & ret. poſ. in fi. hoc eſt, iuriſpru. interpretationem certæ quędam formulæ, regulæ & ſolennia. l. nõ præt. ff. de reg. iur. l. 2. ff. de orig. iuris, ab ipſis legibus tanquã à genere ad ſpeciẽ deducta, quæ & ipſæ tãquam authoritatem iuris obtinentes, à ſubditis ad vnguem obſeruandæ ſunt. §. Sed cùm paulatim, inſtit. de teſtam. l. 1. ff. de verbor. obligat. l. an inutilis. ff. de acceptilationib. quamuis hodie non ita ſtrictè. l. 1. C. de formul. & impetratio. actio. ſublat. vt olim, in rigido illo naſcentium legum ſæculo & ætate, per tantam enim ſolemnitatem copiam & multitudinem, ipſæ leges non minimã reuerentiæ ſuæ partem acceperunt, l. legitima. ff. de pact. præſertim apud bonos, & plebem nondum extraneis artibus & incãtationibus ſeductam, & ſimplicitate ſua, ab impijs hominibus deperditam. Apud illos verò qui contemptis & naturæ & legum præceptis, nihili hanc humani & diuini iuris ſocietatem faciendam autumant, ſed veluti furiæ quædam infernales ad complendum totius orbis loca perturbationibus emiſſæ, ab illo qui omnis diſſenſionis magiſter eſt & caput, ſubdolè & vafrè ad delendam & penitus extirpandam concordiam enituntur & ſummo ſtudio contendunt: de hoc ample diximus in illo libello, quem Praxim rerum criminalium inſcripſimus. l. 1. ff. de Iuſti. & iure. Ariſto. lib. 3. Ethicor. apud illos inquam pœnarum horror, qui à legum ſanctionibus, iſtiuſmodi factionis ingenijs indicitur, aliquouſq; valet, & timorem quendam incutit, & certis limitibus conſiſtere cogit, vt non tandem in vniuerſi orbis exitium ruant, cùm non vereantur integra ſæpè regna & prouincias nefariè ſumptis armis concutere, qui violantes ſponſionem, l. 1. ff. de legib. illam quam communis reſpublica, legibus & principi, in quem omne imperium & poteſtas collata eſt. §. Quod principi. inſtit. de iure nat. gent. & ciuil. l. 2. ff. de orig. iur. præſtitit, ab ea, tanquam putrida membra abſcindenda ſunt, aut ſaltem ita coercenda, l. Capitalium. §. Famoſos. ff. de pœnis, vt deſinant malè facere, & alij exemplo moniti diſcant, quantum ſit peculium & compendium, honeſte viuere, alterum non lædere, ſuum cuique tribuere. §. Iuris præcept. inſtit. de Iu-

ſtit. &

ſtit.& iure. Ad quæ fœliciter colenda habes in Repub.leges earumque interpretes.d.leg.2.ff.de origin. iur.l.2.C.de veter.iur.enucl.perſonas ſeu magiſtratus, qui eas in dijudicãdis negotiorum controuerſiarumque certaminibus publicè.§.1.inſtitut.de offic.iudic.ſequuntur. Principem ac monarcham denique,qui cum ſe legibus ſolutum ſciat,legibus tamen viuere aſſerit.l digna vox.C.de legib.&conſtitu. princ.& edic.§.fin.inſtitut.de vulga.ſubſtitu. Atque hinc eſt,quod quidam reperiantur ſupra legem,alij in lege,alij ſine leg. Auguſti.in lib. de ciuitat. Dei. Primi quidem generis ſunt principes & viri boni,ſecundi mediocres,tertij mali,quarti furioſi,prodigi,pupilli & ſimiles. Et profectò cùm præ cæteris illi de quibus ſupra diximus videant,quo ordine & iuſtitiæ tenore, cuncta procedunt, quæ cum hominibus aguntur & quantum ab iniquo æquum diſtet.l.1.§.1.in verbo, iuſtitiam namque colimus, &c. ff. de iuſtit.& iure.tum & hoc naturæ quadam ſolertia & prouidentia,Deo ſic creante, effectum eſt, vt quilibet qualis tandem is ſit,in ſe notitias quaſdam, conſulti inſtinctum naturæ appellant, vt legem quandam agnoſcat & reuereatur,d.l.1.§.ius naturale.§.1.inſtit.de iure natu.vt ſi quis prædicta iuris præcepta violauerit,iudicio proprio condemnandus veniat,l.vnic.C.de confeſ. Quam quidem naturæ regulam & inclinationem,prudentes eatenus extendere ſtuduerunt, & ſtudio quod ſpectârunt conſecuti ſunt, vt illa naturæ principia omnium ſingularumq; legum conſtituerint fundamentum & baſim. vnicum enim præceptum naturæ eſt,omnibus notum,& à natura inditum & innatum. Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris,l.nam hoc nat.ff.de condict.indeb.l.non hoc æquum.ff.de reg.iur.§.2.inſtit. de his qui ſunt ſui vel alie.iur.l.in creditore.ff.de euict. Quo factum eſt, vt Iuſtinianus Imperator Princeps Chriſtianiſsimus,illorum etiam reſponſis legis authoritatem tribuerit, quorum authores Chriſtum nunquam cognouerunt,& locum apud Chriſtianos in decidendis controuerſijs eſſe voluerit, leg. ſeptimo menſe.ff.de ſtatu hominum,l.2.ff.de legib.l.antiqui.ff.ſi pars hæred.peta.§.item pretium.inſt.de empt. & vend.quod illi præ cæteris & naturæ præcepta rimati ſint.§. cum ex aliena materia. §. ſi quis in aliena tabula. inſtit.de rerum diuiſ.l.in rem.§.ſed & id.ff.de rei vendic.& ſecundum eam inculpatiſsimè vixerunt,vt quoniam natura omnibus communis & vna eſt, præceptorum quoque inde deriuatorum vſus communis ſit omnium gentium.Nam de ſingulis leges ferre impoſsibile eſt,l.non poſſunt.ff. de legib. l.neq; eodem tit.nec vna lex omnes caſus comprehendere poteſt, tum deinde certius inueniri nullum iudicium poteſt, quàm quod natura, tanquam fundamento innititur,eaq; confirmatur.§.fin. inſtit.de legit.patro.tutel.l.cum ratio.ff.de bon.damnat.& per rationem,quæ peræq; apud omnes pollet,iuuatur,dilatatur.§.Ius autem gentium.inſtit.de iure natu.§.ſingul.inſtit.de rerum diuiſio.& ad ſenſum cõmunem traducitur. Et hoc modo, de qua tandem re ſtatuendum aut deliberandum eſt antecedentia & conſequentia conſiderantur & examinantur,circumſtantiæ librantur.argu.l. Quod contra rationẽ. ff.de legib.l.quod contra. ff. de regul. iur. vt tandem hæc vniuerſalia & generalia præcepta & dogmata particularia ſtatuta & leges in ſingulis ſpeciebus efficiant & pariant. Quod tum fieri ceptum eſt, cum homines ſyluis & vagis locis relictis ad pagos ciuitatesq; ſe contulerunt, cœtus,concilia,congregationesq; ex cuiusq; familijs deductæ, conuenire cœperunt, & quibuſdam veluti interuallis ac gradib. ſuperiora naturæ præcepta,executioni mandare,& quamplurima alia ſingularia inde ad vſum publicum prout quiſq; ſuæ Reipub.vidit eſſe conſultiſsimum deriuârunt.l.ius autem ciuile.ff.de iuſtit.& iur.Atq; hinc ius ciuile antiquiſsimam ſuam ducit originem,cuiusq; ciuitatis proprium.§.ius autem ciuile. inſt. de iure nat.gent.& ciuili,ac peculiare quod vt natura humana nunquam eſt otioſa, ſemper nouas edere formas deproperat.l.omnes populi.ff.de iuſtit.& iure,pro loci,temporis,perſonarumq; circumſtãtijs,ſæpè variat,muta turq; d.§.ius autem ciuile.Naturæ autem ius immobile perpetuumq; ſemper permanet.§.fin.inſtit.de legit.agna. tutel. Natura quippe in rebus humanis perpetuitatem quandam ſibi imaginata eſt,vnde eſt quod pater (quod quidem naturale nomen eſt) per liberorum procreationem perpetuè viuere intelligitur.l liberorum.ff.de verbo.& rerum ſignific.§.fina.inſtit.de teſtament. tutel. Quam quidem naturæ ſagacitatem ipſa quoq; ars ciuilis, quod proprium eſt huius propoſiti imitata eſt.§.minorem natu.inſtit.de adoptionib.dum ipſos filios adoptiuos, eo loco habet, quo naturales,ſi exiſterent,quemadmodum ipſos quos in poteſtatem noſtram arrogamus. §. in plurimis autem cauſsis d.tit.nonnunquam verò meritum erga Rempub.tantum præſtat,vt ij qui non extant, ſed pro Republ. occubuerunt,perpetuò in gloria viuere exiſtimentur.§. ſed ſi in bello,inſtit.de excuſat.tut. Et hoc quidem ars ipſa ciuilis quoad vſq; naturam ipſam velut è longe ſpectans ſequitur, per quaſdam legitimas fictiones,vtilitatis publicæ gratia legum authoritate comprobatas & inductas.§.ſi ab hoſtib.inſti. quibus mod.ius patr. poteſt. ſolui.§.fi.& ibi Docto.inſtit.quib.non eſt permiſ. facere teſta. Natura autem ipſa ad ſui ipſius conſeruationem, Deo ſic prouidente, produxit legitimas viri & mulieris coniunctiones.§.1.inſtit.de iure natur.tit.inſtit.de nupt.connubia licita, nuptias ipſo thoro venerabiles. §. ſi aduerſus.d.titu.indiuiduam vitæ conſuetudinem continentes. §.1. inſtit. de patr. poteſta. necnon diuini & humani iuris communicationem.l.2.ff.de rit.nupt.cum animorum corporumq; diuinæ & humanæ domus,vnione, vtriuſque fortunæ ſocietatem. Vnde princeps quiſq; ſuæ familiæ dicitur & habetur, qui cum principatum & poteſtatẽ habeat in eos,qui ſuæ ſunt familiæ,hoc eſt,in liberos mancipiaq;.l pronunciatio.§.Familiæ.ff.de verbor.ſignifi.natum eſt ius illud patriæ poteſtatis, & illius quæ dominis in ſeruos de iure gentium tributa eſt. tit.de pat.poteſt.tit.de his qui ſunt ſui vel alie.iur.Et quoniam natura cuiq; homini inſeuerit,ſiue indiderit vt ſe partumq; ſuum tueatur.l.1.§.ius naturale.ff.de iuſtit.& iur. Cicer.lib.1.offic.defendat, regat,& gubernet,l.vt vim.d. titu. & quantum fieri poteſt bonis moribus & diſciplinas imbuat,fit vt hoc ſtimulo & diſtinctu moti ipſi parentes naturaliter illis ſtudeant acquirere. omnemq; ſpem in illis habere poſteritatis.l.in ſuis.ff.de lib.& poſthumis.l. placet. ff. de acquir. hære. tit.inſtit.per quas perſon.Et id quidem durante patria hac poteſtate,l.fin.C.de impub.& alijs ſubſtitut.

quant

quam cum contingit morte diſſolui, §.fin.inſtit. quib. mod. ius patr. poteſt.ſolui.ibi tum egregiè animaduertere licet parentū affectus, quibus compulſi, cum ipſi iam per naturam filijs liberisq; ſuis, quos in omni Dei timore parentumq; reuerentia, erudierunt & continuerunt, amplius viui adeſſe non poſſint, moribundi adhuc ſollicitè illis de ſecundo velut parente proſpiciunt, & tutores illis conſtituunt, Inſtit. de teſt. tutel. qui in locum & officium parentum defunctorum porrò ſuccedunt, ſeu teſtamento, ſeu ab ipſa lege ad id muneris vocati. Naturali enim rationi conueniens eſt impuberes eſſe in tutela, vt cum ipſi ſe per ætatem defendere nequeunt, aliorum ope ac prouidentia regantur, §.penult. Inſtit. de Attili. tutor. Qua in re tantum valet defuncti, quantum legis ipſius prouiſio. Cuius quidem poteſtate furioſi & prodigi in curatione ſunt agnatorum, & mente captis, ſurdis & mutis, quia rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, curatores dantur, §.2. Inſtit. de curat. Iſtorum autem de quibus modò diximus inſtar habent, & paribus paſsibus ambulant, hoſpitalia, menſæ ſancti ſpiritus, & alia pia loca, l. Fulcinius, §. Adeò. ff. ex quib. cauſ. in poſſeſ. eat. & ibi Alexand. l. Qui neque. ff. de reb. eo. l. Properandum. in fin. C. de Iudic. Authent. minoris, in fine, C. quib. dar. tuto. poſſ. quæ pari fauore in iure noſtro excipiuntur, nec minore præmio digni ſunt, qui hiſce locis operam nauant quàm qui minorum negotia & res fideliter adminiſtrant, Bald. in l. Omnes. verſic. nullus C. de epiſcop. & cleri. Sed non temere quibuſuis huiuſmodi eſt adminiſtratio credenda, aut leuius committenda, prius exploranda vires hominis, probitas, induſtria, qui fidem integram ſeruat, & ab omni turpi lucro aut quæſtu abſtinere poſsit, l. Creditor, §. finali, ff. manda. Nam qui animo dilapidandi, ſiue deprædandi tutelæ curæve munus aggreditur, furis, non boni viri loco, habendus eſt, l. Si pupilli, §. Sed & ſi quis, ff. de negot. geſt. Tutores enim, curatores, ſeu alij quiuis œconomi aut adminiſtratores ſeu Rerump. ſeu priuatarum, patrū vices obire debent, l. 2. ff. de adminiſt. tuto. Alias fit vt dum huic muneri ſeu prouinciæ præfectus, propria commoda venatur, non modò ciuitatum, pagorumque ac municipiorum æraria extenuentur & exhauriantur, ſed etiam vt Reſpub. pro locupletibus pauperes ac inopes ciues habeat. Cùm tamen vnicè Reipublicæ interſit diuites habere ſubiectos, arg. l. 1. ff. Solut. matri. Quamobrem cum hoc infœlici ſæculo, pauciſſimi reperiantur, qui non mallent ſibi bene eſſe quàm alteri, & ex alterius iactura ſuum quærunt compendium, multis nominibus beati ſunt illi, qui tales nacti ſunt rerum ſuarum prouiſores, & tutores ac curatores, qui nominibus, quod ſunt, rebus quoque ipſis, ac factis comprobant ac declarant. argu. le. penult. ff. de Iuſtit. & iure, §. 1. tutores. Inſtit. de tutel. Vt ex conuerſo multis modis miſeri & deplorandi ſunt illi, qui in huiuſmodi inciderunt, qui & pupillorum minorumque perſonam, §. eſt autem tutela, d. tit. l. Tutor. ff. de adminiſt. tut. cuius imprimis illis cura erat commiſſa, perdunt, ſed & vniuerſum ipſorum patrimonium abſumunt, ne dicam abliguriunt. Relegandi autē illi forent Iudices, qui tam improbis magiſtris pupillorum teneram ætatem & illorum ſæpè opimam patris hæreditatem nullo habito delectu committunt. Officium autem tutorum & curatorum, in perſonæ minoris defenſione, §. 1. de tutel. tit. de Curatorib. eiuſque patrimonij adminiſtratione conſiſtit & perficitur. Quia verò hæc poteſtas adminiſtrandi certis & legitimis modis finitur, titu. quib. mod. tutel. finitur, §. final. inſtit. de Attil. tuto. nihil tum reliqui eſt, quàm vt ipſi ſuæ functionis rationes reddant, l. Ita autem, §. Iulianus, ff. de adminiſtra. tuto. prout hoc lex vel loci conſuetudo dictauerit. Tutorem verò ſeu curatorem, nihil eſt, quod æquè deceat, quàm bonorum pupilli aut minoris, compendium quærere, arg. l. 1. d. tit. Inſtit. de authorit. tutor. vt magis acquirere ſtudeant, quàm diminuere: non anhelent ad turpe lucrum, non exedant illum, quem nutriendum ſub iuramento ſolenni acceperunt: non perdant illum, cuius ſe parentes profiteri debent: Nihilominus eſt hac in re ſaluberrimè contra iſtiuſmodi farinæ homines à legibus noſtris prouiſum, tantum eſt vt legum pœnæ & ſanctiones contra illos illorumque bona executioni mandentur, tit. ff. & C. de Magiſtratib. conuen. tit. de hæredib. inſti. l. ex depoſiti ff. de conditionib. & demonſtra. Nam ſi male adminiſtrant, remouendi ſunt, aut dum rationes reddunt, ita vrgendi ſunt, per ea, quæ officij ipſorum requirit ratio, vt nihil toleretur in illis, quod non ſit rationi aut legum diſpoſitioni conſentaneum, l. Tutor qui repertorium. d. §. Iulianus. Ibi demum exitus acta demonſtrat, & num ſub fide adminiſtrârint minorum bona, an ſecus: ibi amici vel affines aut Iudices, qui audiendis rationibus adhibentur cauti & oculati ſint oportet, vt diligenter circumſpiciant, quid quolibet quoque anno pupillus aut minor deductis deducendis, ſuperlucrari potuerit, num pecunia ocioſa, l. à tutoribus, §. final. ff. de adminiſtrat. tutor. l. 1. §. ſi pupillis, ff. de tutel. & rationib. diſtrah. d. l. Tutor qui repertorium. apud tutores fuerit, num conuerſa in prædiorum coëmptionem, aut ad licitum fœnus data. Nam ſi huiuſmodi à tutoribus aut curatoribus prætermiſſa fuerint, ipſi luunt. Moli. in tractat. de vſur. qu. 76. l. Qui ſine. ff. de nego. geſt. l. Tutor qui repertorium. §. Quidam ſolent. l. Non exiſtimo. ff. de adminiſtra. tuto. aut ipſorum hæredes, aut denique qui tales conſtituerit, ipſe Magiſtratus, vt paſsim in iure eſt deciſum. Aut ſæpè extraordinariè in illos animaduertitur, l. 1. §. Item ſolent. ff. de offi præfect. vrb. maximè cum de illorum dolo, malitia aut fraude manifeſtius conſtat. Doctores in §. final. Inſtit. de ſuſpect. tuto. vel curat. Ex quibus clarum quoque euadit quanto ſe ſuosque hæredes periculo obſtrictos relinquūt, qui huiuſmodi munera non modò ſæpe volūtariè amplectuntur, ſed anxie quoq, ambiunt, ſeſe offerunt. Enimuero & illud pro coronide addendum, illos qui prouidos viros nacti ſunt tutores aut curatores, omnibus modis teneri ad remunerandum illorum curam & diligentiam, qui ipſos ad eum ætatis terminum duxerunt, vbi iam ſuæ vitæ & bonorum modum habere poſsint. Maximè autem ad referendum tutoribus aut curatoribus gratiam obſtricti ſunt, ſi illud adniſi fuerint tutores, aut curat. vt quantū debeant ipſi porrò minores, traditi & imbuti diſciplinis intelligant. &c. Quemadmodū Dominus Deus probis pupillis, minoribus ac viduis, probis etiā eorū patronis tutoribus ac curatoribus ſemper fauiſſe legitur: Ita improbos patronos tutores & curatores, cum ſimilibus pupillis,

minoribus ac viduis, probis etiam eorum patronis tutoribus ac curatoribus ſemper fauiſſe legitur. Ita improbos patronos tutores & curatores, cum ſimilibus pupillis, minoribus ac viduis deteſtatur, quibus & dira minatur. Nam quantum ad probos pupillos, minores, & viduas attinet, ſic illis fauet, vt pupillorum, minorumque pater & viduarum iudex vocetur, ſic ſcribente pſalmiſta, Pſa. 67. Turbabuntur. ſub. impij à facie eius, id eſt, à præſentia Domini, patris orphanorum & Iudicis viduarum. Quorum cauſſam tanquam patronus ſuſcipit ac defendit, quemadmodum idem Propheta teſtatur dicens Pſal. 145. Dominus cuſtodit aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet, & vias peccatorum diſperdet. Et Deuteron. 10. dicitur quod facit Iudicium pupillo & viduæ. Et hoc non ſolū, verùm etiam illis nocere vetat aut aliquam inferre iniuriam. Sic enim per Zachariam prophetam loquitur, cap. 7. Viduam & pupillum, aduenam & pauperem nolite calumniari. Item Exod. 22. Viduæ & pupillo non nocebitis. Et Hieremiæ. 22. Pupillum & Viduam nolite contriſtari, neque opprimatis iniquè, &c. Deinde iubet Magiſtratibus & Iudicibus, vt taliū cauſſas tueantur. Iſa. 1. cap. Subuenite ait oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et Eccleſiaſti. 4. In iudicando (inquit) eſto pupillis miſericors vt pater, & pro viro matri illorum. Demum talium preces non deſpicit, ſed exaudit ad ſe clamantes, ſicut Eccleſiaſtici. 35. cap. ſcribitur. Non deſpiciet preces pupilli, nec viduam, ſi effundat loquelam gemitus. Nonne lachrymę ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas? A maxilla enim aſcendunt vſque ad cœlum, & Dominus exauditor delectabitur in illis. Porro autem ſicut probis pupillis minoribus & viduis fauet, Ita etiam probis ipſorum patronis tutoribus ac curatoribus, quibus per Iſaiam prophetam abolitionem & remiſsionem pollicetur peccatorum, ita dicens: cap. 1. Quærite Iudicium, ſubuenite oppreſſo, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata veſtra vt coccinum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana, alba erunt. Item qui eiuſmodi ſunt, bonum nomen apud Deū & homines promerentur, ſic dicente Iob, cap. 29. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi. Eo quod liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum cui non eſſet adiutor. Et quemadmodum Dominus probis fauet pupillis, minoribus & viduis, patronis quoque tutoribus ac curatoribus eorum: Ita & improbos pupillos, minores, viduas & patronos tutores ac curatores eorum deteſtatur. Nam quantum ad improbos pupillos, minores & viduas attinet, aſſerit Dominus per Iſaiam, cap. 9. ſe non velle illorum miſereri, pupillorum ait eius & viduarum non miſerebitur Dominus. Illarum inquam viduarum, quæ ſuæ ſalutis immemores à nuptijs duntaxat abſtinent, quo illis ſuis voluptatibus liberius vacare liceat, quas damnat Apoſtolica ſententia. 2. Timoth. 5. cap. Et quod de improbis dictum eſt viduis, idem de malis pupillis & orphanis ſentiendum eſt, qui ob improbam & inſolentem, quam ducunt vitam rarò ad maturam perueniunt ætatem. Quantum vero ad impios ſpectat patronos, & eos qui pupillos minores & viduas opprimunt: qui quemadmodum Iob ſcribit cap. 24. Aſinum pupillorum abigunt, & auferunt pro pignore bouem viduę: qui vim faciunt deprimentes pupillos & vulgus pauperum ſpoliant, horum ac ſimilium quilibet in eodem Propheta ſic maledicitur. Maledicta ſit pars eius in terra, nec ambulet per viam vinearum. Ad nimium calorem tranſiet ab aquis niuium, & vſque ad inferos peccatum illius, obliuiſcatur eius miſericordia, dulcedo illius vermes: non ſit in recordatione, ſed conteratur quaſi lignū infructuoſum. Aſſerit item Dominus Eccleſiaſtici. 25. clamorem pupillorum & viduarum aduerſus opprimentes eos, ingredi ad ſe & vindicare illos. Item Exodi. 22. Viduæ ait & pupillo non nocebitis. Si læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores veſtræ viduæ, & filij veſtri pupilli. Hæc & ſimilia attendentes viri pij ab oppreſsione pupillorum ac viduarum ſemper abſtinuerunt, & pro viribus illis ſuccurrerunt, vt in Iob videre eſt, qui de ſe loquens ca. 29. ait. Cor viduæ conſolatus ſum, oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & cauſſam quam neſciebam, diligentiſsimè inueſtigabam. Sic & de beato Iuone legimus, quod pauperum & orphanorum ac viduarum cauſſas pro virili ſemper tueri voluit. Sic decet Patronos tutores & curatores agere, ſi minas Domini euadere cupiunt, & benedictionem conſequi ſempiternam. Et hæc hactenus, quæ habuimus, pro præfatione præſentis materiæ.

TITVLORVM IN HOC OPVSCVLO COMPREHENSORVM CATALOGVS.

1	*De Tutorum & Curatorum munere.*	*Capita. 11.*
2	*De Tutorum & Curatorum ratione, eiuſdem tempore, modo atque forma.*	*Capita 3*
3	*De Tutorum & Curatorum rationis Iuſtificatione.*	*Cap. 1.*
4	*De Tutorum & Curatorum mercede.*	*Cap. 1.*
5	*De Pupillorum, minorum, & prodigorum intereſſe.*	*Cap. 1.*
6	*De Tutorum & Curatorum liberatione.*	*Cap. 1.*
7	*De Tutorum & Curatorum improbè adminiſtrantium periculis.*	*Cap. 1.*
8	*De Pupillorum, minorum, & prodigorum, benè gubernatorum, gratiarum actione.*	*Cap. 1.*

COM-

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS, I. C. IN TITVLVM DE TVTORVM ET CVRATORVM MVNERE.

CAPVT PRIMVM.

SVMMAE.

1 *Tutelæ ac Curatelæ munera ſunt periculoſiſſima*
2 *Tutelæ atque Curatelæ munus eſt perſonale.*
3 *Tutelæ Curatelæq́ munus mixtum eſt cenſendum.*
4 *Autoris admiratio, cur multi tam temerè tutelas affectent.*
5 *Tutores aut Curatores non ſunt dandi, qui pupillum, minoremq́ ſpoliant.*
6 *Tutores Curatorèsue fidem integram, & ab omni lucro vacuam, præſtare debent.*
7 *Dilapidandi gratia, qui Tutelæ curæue munus aſſumũt, fures cenſendi ſunt.*
8 *Tutor vel Curator, cum pupilli minoriſq́ iactura, ditescere prohibetur.*
9 *Lex vbi non diſtinguit, nec nobis diſtinguendum erit.*
10 *Dictio (nullus) omnia vniuerſaliter negat.*
11 *Dictio (omnis) vniuerſaliter omnia ponit.*
12 *In eos extra ordinem animaduertendum eſt, qui euidenti fraude pupillorũ, adultorumq́ negotia gerunt.*
13 *Ingratitudine nullum tetrius vitium.*
14 *Agri fertiles, multò plura proferunt, quàm prius acceperant.*
15 *Experimentum quo dinoſcitur, an quiſpiam deprædandi animo tutelam curatelamùe in ſe ſuſceperit.*
16 *Celans res hæreditarias, falcidiæ beneficium amittit.*
17 *Tutelæ curæue munus appetens, inſanus habendus.*
18 *Tutelæ curæue ex munere, nullum commodum oriri poteſt.*
19 *Tutelæ & curatelæ adminiſtratio, perpetuò periculoſa.*
20 *Ad munera ſeu onera tardos, non veloces, eſſe conuenit.*
21 *Præpropera velocitas, non raro, damnoſa eſſe ſolet.*
22 *Inuitus cogitur quis, Tutelæ curæue ſarcinã ſuſcipere.*

1 MVNVS officiùmue tutelæ ac curæ oneri haud mediocri, periculoq́; minimè modico ſubiacere, nemo ibit
2 inficias, cõnumerari inter munera, & dici perſonale, quoniã animi prouiſione & corporalis laboris intentione ſine ali-

3 quo gerentis detrimento perpetratur.l.munerū.
ad exordium. ff. de muner. & honor.atq; mixtum
cenſeri, quandoquidem nec honoris, neq; digni-
tatis, nec etiam vilis ſiue ſorditudinis quicquam
4 in ſe complectitur, ideoque mortales nonnullos
adeò ſtolidos, imò prorſus dementes, veſanoſque
eſſe ſummè admiror, qui cùm tutelæ ſeu curæ ſar-
cinam prægrandem nonnunquam effugere & e-
labi poſsint, eam maxime appetant, affectent, &
quod improbius eſt, lites præferentiæ ſeu prælа-
tionis cauſſa inſtaurant immortales. Vnde quæſo
hæc lis? vnde hæc controuerſia? niſi ex huiuſmodi
hominum vitio, cordiumque cæcitate, aut à ſini-
ſtro quopiam genio. Quid iudicij, quàm vt opi-
nentur ex adminiſtratione ſibi potius, quàm pu-
pillis, minoribuſque proſpecturos, qui tutores,
5 curatorêſue nequaquam, ſed impuberum ac pu-
berum ſpoliatores, prædones, (parce interim pie
Lector quod durius verbum excidit) verius ap-
pellari merentur. Tutores, curatorêſue dari ne-
quaquam debent, qui pupillum minoremq; ſpo-
6 liant, vt, inquit l. Qui fundum. §. Si tutor. ff. pro
empto. quandoquidem fidem integram, omni-
que ab lucro abſtinentiam præſtare debent. arg.
l. creditor. §. finali. ff. mandat. Nam animo dila-
pidandi ſiue deprædandi, delinquendique gra-
7 tia tutelæ, curæue munus aſſumentes, furis, mi-
nimè bonæ fidei officio funguntur. le. ſi pupilli.
§. Sed & ſi quis. ff. de negot. geſt. Haud diſsimili-
ter conſuluit Dominus Baldus in conſilio, incip.
Ex dicto themate inſurgunt infraſcripta dubia.
8 Aliàs enim materia committendi dolum daretur
tota in adminiſtratione, & applicandi ſibi bona
pupilli, minoriſue graui cum iniuria, iacturaque,
quod expreſſe nedum pupillorum, minorùmque
adminiſtratoribus, ſed & omnibus, maximè Chri-
ſti fidem profeſsis prohibetur, vetatur, vulgatiſ-
ſima ac tritiſsima S. P. Bonifacij Octaui regula,
9 locupletar. de regul. iur. lib. ſexto, quam interpre
tationem apertè patitur dicta regula ac canon,
vulgare enim dictum eſt, vbi lex non diſtinguit,
neque nos diſtinguere debemus, iuxta tritiſsi-
mam l. de pretio. ff. de publ. in rem actio. Nec nō
l. ſi vero. §. de viro. ff. ſolut matrim. D. Panormit.
in cap. ſolitæ. in vlt. notab. extra de maior. & obe-
dien. & c. Si Romanorum. 19. diſt. Adijcere autem
diſtinctionem prællegatæ regulæ, eſſet ariolari
10 ad eam. Deinde ſuffragatur textus præfatus, in
verbo: Non aliquis, quod omnium iudicio nullus
æquiualet, quæ quidem dictio, vniuerſaliter om-
nia negat, ſicuti notat D. Bartolus in l. ſi is qui du-
centa. §. vtrum. in prim. col. ff. de reb. dub. Sicut
11 enim dictio omnis vniuerſaliter omnia ponit. le.
Iulianus. ff. de lega. 3. atque gloſſ. priori in l. à pro-
curatore. C. manda. Nec ſimpliciter quaſi ſuſpe-
ctus remouebitur, ſed quia grauiori animaduer-
ſione indiget, quàm vt ſufficiat ei ſuſpecti infa-
mia, remittitur cum elogio, bona fide conſcrip-
to: nempe, continente eius commiſſa & perpe-
trata, ad præfectum ſeu Magiſtratū vrbis, vt ha-
bet l. Diuus Adrianus. ff. de cuſto. & exhib. reor
& inter græcos græciſsimus, inter latinos quoq;
latiniſsimus Gulielmus Budæus in Annota. ad. l.
2. ff. de orig. iur. Quatenus puniatur ea videlicet
pœna, qua ſolent affici, qui vel nummis datis tu-
telam curàmue occupârunt, vel accepto præmio
operam dederunt, vt non idoneus tutor, aut cu-
rator alicui daretur, vel conſultò, circa edendam
patrimonij quantitatem minuiſſe, vt haud dubiè
& liquido ſtatuit. l. 3. §. Tut. ff. de ſuſpect. tuto. &
12 curat. Cui adiungi poteſt le. 1. §. Item ſolent. ff. de
offi. præf. vrb. Atque in eos extra ordinem ani-
maduertendum eſt, maximè qui euidenti fraude,
pupillorum, adultorúmque negocia gerunt. l. 1. §.
Item ſolent iam iam allegata, eorum præſentim
13 quorum vel patrum ipſorum ſingularem erga ſe
benignitatem, perpetuis obſequijs, nulla non oc-
14 caſione data reponere deberent, nullum enim te
trius vitium ingratitudine, ſiquidem beneficio
prouocati, fertiles agros imitari debemus, qui
multò plus adferunt, quàm acceperint. Cic. 1. Of-
fic. & in Cat. maio. Qualiter autem ad id officij
15 genus animo deprędandi acceſsiſſe probabitur
tutor curatórue, docet ſummus ille pater verita-
tis Bartolus in. §. Sed & ſi quis. in l. ſi pupilli præ-
alle. Nempe ſi computus ſiue reddendæ rationis
tempore quid celat & ſilentio prætereat, tum ab
initio talem animum habuiſſe præſumitur, argu.
l. ſed Iulianus, §. proinde. ff. ad Maced. S. C. Haud
16 diſsimile in res hæreditarias celante, occultante,
vel ſupprimente, qui falcidiæ beneficium ea de
gratia amittit. l. Paulus. & l. beneficio. ff. ad l. fal-
17 cid. Aſtipulatur l. ſcimus. §. illo. C. de iure delib.
Nemo enim niſi demens, inſanus, huiuſcemodi
munus appetet ac concupiſcet, ex quo nullum
commodum, nullàque vtilitas (niſi certis de cauſ
ſis forte) meritò conſequi poteſt, ſed periculoſa
18 ſemper fuit, eſt, ac erit tutelæ, curæue adminiſtra-
tio, & à paucis (quod ſciam) decenter geſta, quē-
19 admodum non obiter aut oſcitanter, ſed preſsius
ac penitius ex ſequentibus recludetur, notúmq;
diligenter perpendenti euadet. Eapropter hac in
prouinċia, atque ſimili ſuſcipienda, ſitis frigidi ac
20 tardi omnino, non veloces ac alacres, pro virium
mearum portiuncula conſulo: nam velocitas ſeu
feſtinatio, vt plurimum incommodo eſſe ſolet,
21 arg. vulg. l. Tutor qui repert. §. ſi tutor. ff. de ad-
miniſt. tuto. vel curat. Nec enim omnino munus
hoc recuſandum, quandoquidem tutor curatór-
22 que, tutelæ curæue munus inuiti & repugnantes
ſuſcipere cogantur, ſecundum l. 1. §. ſi quis tutor.
ff. quando appell. ſit. Cui nec diſſentit l. Nullus. 1.
C. de decurio. lib. 10. Atque Iuſtinianus ad exord.
tit. de excuſa. tut. vel curat. Inſtit. libr. primo. Sed
huius materiæ varia colligi poterunt, ex diligenti
conſideratione paſſuum inferius declarandorū.
Quare ad munus ſuſceptum redeo.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMAE.

1 *Iudicum atque tutorum officium quod ſit à morte pa-
rentum præcipuum.*
2 *Ad tutelæ ac curatelæ officium aſſumendi viri gnari gra
ues & periti.*
3 *Ruſticus licet illiteratus modo ſagax tamen, ad tutelæ
curæue officium admittitur.*
4 *Ruſticorum illiteratorum, vſu tamen rerum perito-
rum.*

rum, laus & commendatio haud modica.

5 *Ruſticorum imperitorum, adminiſtratio damnoſa nedum infructuoſa conſpicitur.*

6 *Prouerbium neque natare, neq; literas nouit.*

7 *Protectoribus minorum ante adminiſtrationem quid potiſsimum faciendum.*

8 *Tutores curatorèſque iuſiurandum præberè obligantur.*

9 *Minorum vtilitati ſeruiendum.*

10 *Tutorem aut curatorem rectum, nihil decet, quàm bonorum pupilli aut minoris augmentationi quàm maximè ſtudere.*

11 *Tutorum, curatorumque gubernacula ſunt tutiſsima, quæ iuſtitiæ æquilibrio nituntur.*

12 *Tutores curatoreſq; in adulterinos expoſtulatio.*

13 *Tutorum curatorumq; adulterinorum praxis, ſiue rectius, damnata calliditas.*

14 *Cauſſarum patroni, aduocati & procuratores ad multas technas ſunt inſtructiſsimi.*

15 *Aduocati parum ſynceræ conſcientiæ eſſe præſumũtur.*

16 *Aduocati, quales eſſe debeant.*

17 *Aduocati iuri debent ſtuduiſſe quinquennio.*

18 *Aduocati & procuratorũ munus ſimul ab eodem exerceri nequeunt.*

19 *Ducis Caroli de aduocatis & procuratoribus conſtitutio.*

20 *Aduocati quales admittantur in magno conſilio.*

21 *Aduocati quales admittantur Flandriæ in conſilio.*

22 *Aduocare & poſtulare in iure dicuntur eſſe paria.*

23 *Tutores & curatores ad omnium rerum pupillarium, minorúmque repertorium conficiendum adſtringuntur.*

24 *Repertorij confectionis quæ nam ſit ratio.*

25 *Statuta Ciuitatum Flandriæ in quibus iuri ſint conformia.*

POſt mortem alterius parentis ſcilicet patris aut matris, pupilli & orphani ſub poteſtatem tutorum veniunt committendi: vt hi ipſorum, ipſorùmque bonorum curam & adminiſtrationem aſſumant, inquè demortui locum hac in re ſuccedant, eiuſque vices poſt mortem tunc ſubeant. Hic ſi pater mortem præſentem præſagiens, certos ſuis liberis à morte elegerit tutores, quorum fidei ſuos relinquendos, ſuorùmque bona tutanda concredidit: ijque boni, & idonei, & irrefragabiles videbuntur, erunt profecto ijdem per alterum parentum relictum ſeruandi, & ad tutelæ curam per Iudicem confirmandi: vt patris extremæ volũtati piè
1 ſatisfiat. l. 1. ff. de teſta. tut. & §. permiſſum. inſtit de tutel. Porro ſi pater moriturus, hoc non præcauerit, ſed citra vllam tutorum conſtitutionem deceſſerit, tunc ipſius alterius parentis relicti, ſimul ac iudicis oneri & officio incumbit primum, & ante omnia rimari, exquirere, & ſeligere conuenit prolibus, pupillis & minoribus ſubditis tutores ac curatores, viros graues, circumſpectos, doctos, & rerum gerendarum peritos atque omnibus numeris (quantum fieri poteſt) abſolutos: quique hoc munere haberi poterunt digniſsimi,
2 ſaltem tales, qui probi erunt, qui iuſti, pij, & miſericordes erunt: quique eius muneris, quod ſuſcepturi erunt videbuntur intelligentes & gnari. Neque tales omnino reijciendi ſunt quantumuis fuerint illiterati aut idiotæ, dummodo periti cen-
3 ſebuntur, ac rerum experti. l. Athletæ. §. de ruſticis. ff. de excuſa. tuto. l. expertes. C. de Decurio. lib. 10. §. ſimiliter eos: inſtit. de excuſa. tuto. Quid enim (inquit Iuſtinianus in l. certi & ibi Doctores C. de iudic.) obſtaculi eſt hominibus, qui cuiuſdam rei peritiam habent, de ea iudicare? ſæpe enim commodius de re familiari & œconomica à
4 quibuſdam optimis viris vſu rerum peritis, quàm ab vllis Philoſophis, vlla in ſchola diſputatur: vti deſcribit Romanæ fons eloquentiæ Cicero Offici. libr. primo & ſecundo, cui aſſociabis D. And. Alciatum virum doctum ac diſertum in leg. inter ſtuprum. in fine ff. de verb. ſignific. qui ſi huiuſmodi non ſint, ſiniſtrè & improbè munus exequẽ
5 tur ſuum: quorum adminiſtratio proculdubio, ieiuna, infructuoſa, ſterilis, & infœcunda tandem reperietur: exempli gratia, Si fuerit Barbarus quiſpiam è triuio, & fruges conſumere natus, quique (quod prouerbio dicitur) neque natare, neque literas nouerit, aut in quo nullus labor, nulla cura, nulla denique induſtria ſit, quique ob
6 mentis inopiam nequeat diſpicere quid facto ſit opus, talis profecto ad tutelæ, curæue munus nequaquam admittendus cenſebitur. Principio enim antequam ad adminiſtrationem vlli admittantur aut auſpicentur minorum protectiones aut defenſiones operæprecium erit, imò neceſ-
7 ſum erit eoſdẽ ad ſancta eloquia ſiue ſacroſancta Dei Euangelia iuſiurandum præbere, ſeque quo ad fieri poteſt fideliter, legaliterque impuberum aut adoleſcentum, perſonas gubernaturos, eorundemque ſubſtantiam adminiſtraturos, vtilia
8 quæque emolumenta perſecuturos, & inutilia detrimenta, ſiue damna euitaturos, nõ ſecus, quàm ſi res eſſent ipſorum propriæ. in Authentico. Vt ij qui obligat. ſe hab. perhib. res mino. §. finali. colla. 6. AEquum enim eſt, & ratio, & naturæ lex poſcit, vt quemadmodum ſuum ipſorum patrimonium conſideranter, obnixè, conſultò, & prudenter collocant, ita quoque & res pupillares non ſecus quàm ſuas curent, adultorumque commodis (quorum vtilitati ſeruiendum ſe dederũt) perpetuò quoque inuigilent, & ſummam operam nauent. l. vtilitatem. ff. de confirmando tuto. & curat. Nec erit audiendus ſi quis tutor, cura-
9 tórue hic dicat, ſeſeque excuſet, ideo ſe à diligentiori curatione abſtinuiſſe, quod occaſionem modumque idoneum non inuenerit quo ſuum ipſius patrimonium eo tempore circumſpecte ac prudenter curaſſe potuiſſet, notabili l. Tutor ſecundum dignitatem. §. Non eſt audiendus. ff. de
10 adminiſtra. tuto. vel curato. Iurabunt præterea quod pupillorum bona, ſeu eorundem ſubſtantiam curabunt augmentari, ampliari, & nullo modo minui. Nihil autem eſt, quod verum tutorem aut curatorem æquè deceat, æque ornet, quã bonorum pupilli aut minoris augmentationem colere, obſeruare, & in id quàm maximè ſtrenuam operam impendere. Nihil etiam eſt tam propriũ támq; peculiare bonis tutor. ac curatoribus,
11 quàm recta iuſtitiæ trutina pupillorũ minorumq; bona adminiſtrare. Atq; tutiſsima ſunt iſtorũ gubernacula, & pręclariſsima: imo pijſsima, Deo

gratiſsima, vt quę iuſtitiæ æquilibrio innitantur, tametſi hoc præſertim ſæculo nequam, infœliciſsimo, inq; nullas non technas compoſito, fieri videmus, vt horum officia à dignis & idoneis negligantur & reiectentur, ab indignis verò appetantur & adminiſtrentur, qui ita non rarò pupillorum bona regunt, vt ea aut minuant, aut extenuẽt, aut prorſus perdant, & in nihilum redigant quod profectò magnoperè nulli non deplorandum puto. Nec id artis eſſe alicuius exiſtimo, quũ
12 id fiat cum iniuria eorum, qui per ætatem ſeſe defendere nequeunt, quique agnorum inſtar ſe habent, qui ſeſe laniandos, iugulandos, mactandos, atque excoriandos alacriter ſine balatu, aut reluctatione præbent, ob agninam ſcilicet ſimplicitatem, per quam non capiant, nec pręuideant mortem ſibi deſtinatam. Ita pupillorum ætas ſimplex eſt, infirma, nulliusque conſilij, ſed potius multis captionibus ſubiecta, multorumque inſidijs expoſita, le. 1. ff. de mino. 25. annis. Porro ſi quando tales pupilli ad ætatem legitimam peruenerint, & ſeſe male curatos, bonaque ſua peſſimè gubernata repererint, & de his meritò conquerantur, iſti iniqui tutores tum vtramq; in aurem obdormiunt, vtique pingues effecti, atque
13 ditati pupillorum, minorumque bonis, & quod deterius eſt, ex tam nefaria adminiſtratione imò ex tam immiti deprædatione gratiam venantur, & gratiarum actione ſeſe interim dignos exiſtimant, & ſi quando pupilli adulti iuridicè cum talibus tutoribus agere tentent, mirum quantis technis, quamque inſidioſis cuniculis his reſiſtant. Aduocatos enim doniuoros, procuratores male doctos & irreligioſos, & id genus haud diſsimiles cauſſarum patronos peſsimos conſulunt, qui
14 vniuerſas orbis machinationes, technas, aſtutias, & fucos norunt, & ea omnia quaſi in expeditiſsimo promptuario cuiuis parata ſeruant. Gloſſ. teſte in le. ab Anaſtaſio. C. mandat. textus in Authentico. de exhib. reis. §. Illud quoque. colla. 5. Vnde nec puduit Baldum præallegatam le. ab Anaſtaſio, depingere, vt quę contra huiuſmodi aduocatos ſeu prælocutores multum ſollicitos in cauſsis plurimum conducat, quia ab ijs omnia mala excogitari præſumuntur. dict. §. Illud
15 quoque. cum. §. ſancimus ſequ. Vnde (inquit) Aduocati præſumuntur parum conſcientiati, qui litem in annos, in luſtra, imò & in perpetuum protrahant, vt reis miſerè defeſsis, rixandique contentione defatigatis, atque (vt ita dicam) ad oſſa vſque depauperatis, tectius, commodiusque ſua latrocinia ſuasque rapinas peragant, & tandem quaſi de præclara victoria & re bene geſta ſua trophæa erigant, quæ ob id honeſta putant quod ſecreta, quodque apud imperitos virtutis & gloriæ quandam ſpeciem habent. Itaque tales malum malo accumulant, & tandem ad inferna deſcen-
16 dunt, vbi perpetuis flammis exurendi cruciabũtur, vti ſacræ hiſtoriæ & Euangelia apertè teſtantur. Sed quales eſſe debeant Aduocati, quorum hoc loco obiter meminimus, Gloſſa in leg. 1. ff. de poſtulan. videtur aſſerere eos non neceſſariò debere eſſe literatos & iuriſperitos, verùm Barto. & Doctores dictam gloſſam (vt digna eſt) reijciunt,
17 & dicunt quod Aduocati prorſus debeant ad minus ſtuduiſſe quinquennium, quodque debeant examinari à Doctoribus, & eorum iuramento probari. l. Nemini. C. de Aduocatis diuerſo. iudic. Sed hodie in plęriſque locis, potiſsimum Galliæ, non à Doctoribus, ſed à nummorum aucupatoribus, neque in ſcientia, neque in quinquennio, ſed in marſupio, quid poſsint, examinantur. Idem cenſuit Dominus Andreas Alciatus vir percelebris, in ſua V. I. praxi. Nec. obſtat quod dicit gloſſ. de iudice. Quod iudex peritiam habere poteſt per ſuos aſſeſſores, quod in Aduocato non requiritur. Prædictam igitur legem nonnulli limitare ſtudent, illiteratos inquientes poſſe eſſe Aduocatos in locis in quibus ius redditur vulgari idiomate, aliàs minimè. gloſſa in d. le. Nemini. C. de aduocat. diuerſo. iudic. Quæ quidem limitatio nequaquam efficit, vt ego à prioribus autori-
18 bus, eius gratia deſciſcam. Præterea, nullus & Aduocati & procuratoris munus ſimul exercere poteſt, ſed vnumquemque neceſſum eſt ſua conditi-
19 one eſſe contentum iuxta Ducis Caroli conſtitutionem in magno ſuo concilio optimè adobſeruatam, vbi nullus recipitur, nec admittitur Ad-
20 uocatus, niſi aut vtriuſque aut alterius iuris Doctor aut licentiatus. In Flandriæ tamen concilio admittuntur, non ſolum Doctores aut licentiati,
21 aduocati, ſed etiam practici (vt vocant) & conſuetudinarij, etiam ſi nullo promotionis gradu, aut laurea inſigniti exiſtant, qui in iure etiam poſtulantes appellantur l. 1. §. poſtulare. ff. de poſtulando. Huic accedit canon. Infames, verſicul. Eſt autem poſtulare. 3. quæ. 7. Prædictis Gregorij noni conſtitutionem ſubiunges, in canone, cum ſacerdotis. extr. de poſtulan. in iure igitur paria ſunt, aduocare & poſtulare, aduocati & poſtulantes.
22 Multa præterea Aduocatis ſunt perneceſſario ad obſeruanda, quæ huc colligere breuitatis ſtudium non permittit. Hoc vnum addam neceſſarium eſſe tutoribus vt rerum omnium pupillarium deſcriptionem, repertorium, ſiue (vt vocant) inuentarium perſcribi curent, idque ſuperioribus
23 tutoribus, ſcilicet Magiſtratibus, fideliter exhibeant, & eorundem tuitionem, & quaſi paternam protectionem & curam ſeſe habituros ſolenniter iurent iuxta l. tutor qui repertorium. ff. de adminiſtr. & peri. tuto. vel curat. le. Tutores. 2. C. eod. titu. & l. ſancimus 2. C. eod. tracta. Cuius rei iſtæ
24 poſſunt aſsignari rationes. Primò vt omnis vitetur macula, omniſque fraudis tollatur ſuſpicio. Deinde ne pupillorum adultorùmque bona ſeu ſubſtantiæ temporis lapſu decreſcant, aut in vniuerſum diſpereant. Tertiò vt tutores loco & tem-
25 pore congruis fidelem ſuæ adminiſtrationis rationem & reliqua reddere poſsint: iſtis aſtipulantur Cynus & Bartolus in d. le. Sancimus 2. §. Omnem autem dubitationẽ. Auctius & vberius Manſuerius in ſuo libello practico ad finem Rubri. & tuto. & cura. His conformia ſunt Gandenſis, Brugenſis, nec non aliarum Flandriæ ciuitatum ſtatuta ſeu ordinationes. Ex quibus apertè patet tutorem curatorèmq; priuſquam adminiſtrat. tutelæ ſuæ ſuſcipiat, ac pupillorum minorùmque adminiſtrationi ſeſe immiſceat, obligari ad certa quædam prius præſtanda, de quibus luculenter meminit, imò & ea obſeruari præcepit Iuſtinianus.

nus, in l. de creationibus. C. de Epiſcop. audien.
De quibus in capitibus ſequẽtibus, quantũ ma-
teria ſubiecta poſtulabit, mentionem fecerimus.

CAPVT TERTIVM.

SVMMAE.

1 *Tutorum primum officium.*
2 *Tutoribus de adminiſtratione reddenda ratio.*
3 *Repertorium non conſiciens à tutela remouendus eſt.*
4 *Tutores nonnunquam in vincula ſunt conijciendi.*
5 *Tutelæ malè geſtæ infamia ab Imp. abſolui non poteſt.*
6 *Repertorio confecto tutores ab adminiſtratione nũ ſunt arcendi.*
7 *Repertorium ſemper eſt neceſſarium.*
8 *Formalia legis ſemper ſeruanda.*
9 *Quod lex, conſuetudo aut ſtatutum requirit, id formæ eſſe præſumitur.*
10 *Quando ſolennia legis omittuntur, omnis actus ſequens (corruit.*
11 *Statuta cũ ſint ſtricti iuris, interpretationẽ nõ admittũt.*
12 *Forma eſt quæ legi, ſtatuto, aut conſuetudini dat eſſe.*
13 *Quod lex, ſtatutum, aut conſuetudo efflagitat id prorſus implendum erit.*
14 *Hæres repertorium non conficiens in ſuſpicionem furti rerum hæreditariarum incidit.*
15 *Tutores & curatores repertorium non conficientes in ſuſpicionem furti rerum pupillarium ac minorum incidunt.*
16 *Tutor vel curator dolo quicquam repertorio inſerere omittens, hæreditarijs creditoribus in ſolidum cenſetur obligatus.*
17 *Quonam pacto conſtabit hæredem fraudulenter conſcribendo in repertorio quicquam ſubticuiſſe.*
18 *Flandriæ conſuetudo & mos, in repertorio conficiendo proteſtatio.*
19 *Ex omiſſione actus, qui fieri debuit, nec fuit factus, dolus præſumitur.*
20 *Additio proteſtationis ad tempus retrotrahitur.*
21 *Alius modus percipiendi doli in repertorio.*
22 *Defuncti filius, aut conſanguineus, ſui prædeceſſoris facta ſcire præſumitur.*
23 *Tertius modus præſumendi dolum in repertorio.*
24 *Actus validus ex ſuperueniẽti caſu nõ debet inualidari.*
25 *Proteſtatio nullius cenſetur efficaciæ, vbi proteſtans facto contrario ſuæ proteſtationi directè obuiat.*
26 *Proteſtationis materia prolixa, multiſq; periculis obnoxia.*
27 *Inuentarium haudquaquam conficiendum, cùm plus ſumptus ex eo, quàm vtilitatis excreſceret.*
28 *Ceſſante cauſſa, ceſſare debet effectus.*
29 *Quicquid ex cauſſa conceditur, aut ordinatur, id ſecũdum eam regulari neceſſum eſt.*
30 *Repertoriũ non conficere doli ſuſpicionem cõplectitur.*

POſtquam igitur tutores futuri cun-
cta pupillorũ, minorumq́; bona ex
autoritate iudicis, prætoris, aut præ
1 ſidis in certum ordinem ac libellũ
inuentarium redegerint, ſtatim ea-
dem bona acceptare, & tutãda aſſumere tenẽtur,
& omnia ſub certa hypotheca pro ſua ipſorum no
titia & conſcientia diſponere. Authen. ſicut. C. de
2 legit. tute. Et poſtea de ijs bonis debitam rationẽ
reddere, ne quid incuria, ne quid fraude diſpe-
reat. iux. l. 2. C. quãdo muli. tutel. offi. fung. poteſt.
l. de curationib. præal. & l. fi. C. arbit. tutel. Porrò
ſi tutores inuentarium non confecerint, ſeu con-
ficere neglexerint, tum hi quaſi ſuſpecti ſuo ab of-
3 ficio ſunt remouendi, eiſq; interdicenda ac pro-
hibenda meritò omnis ſubſtantię facultatiſq; pu-
pillaris adminiſtratio: imò vinculis publicis (ſi ve-
4 hemens ſit ſuſpicio) afficiendi, ita dilucidè habet
l. 3. §. tutores. ff. de ſuſpect. tut. Quẽ text. optarim
omnes tutores curatoreſq; malæ fidei animo dili-
genter inſculperent, & iudices eiuſdem conſtitu-
tas pœnas diligentius executioni mandarẽt. Ne-
quaquam profecto tot rerum pupillarium mino-
rumq́; ſpoliatores ac prædones paſsim reperiren-
tur. Quod Iuſtinia. Imperator confirmat in l. fin.
ad finem. C. arbit. tutel. ſuperaddens, quod tales
5 poſteã perpetua infamiæ macula notabuntur, ne-
que ab Imperiali beneficio vlla abſolutione huiuſ
modi notæ fruituri. Hîc pie lector nunc tecum re-
puta, ſi tam deteſtanda nedum Iuriſcõſul. ſed ipſi
Imperatori fuerit ſiniſtra, perfida, adulterinaque
tutorum adminiſtratio: multò ſanè deteſtabilior
eadem erit Deo Opt. Max. grauiuſque ab ipſo tan-
dem punienda. Inuentario itaque manu publica,
aut aliâs legitimè ſignato, oblato, & præſentato
6 ab adminiſtratione nequaquam arcẽdi ſunt, ſecũ-
dum vulgatam l. Tutor qui repertorium. l. de cre-
ationib. præalleg. §. nouiſsime. de ſuſp. tutor. Inſt.
Imper. lib. 1. & l. final. C. de cura. furioſ. vel prodig.
7 Itaque ex his nunc patet inuentarij, repertorijq;
confectionem prorſus eſſe neceſſariam, nedu vti-
lem. Nam formale, ſeu ſubſtantiale actus admini-
ſtrationis tutelæ vel curę cenſetur. d. l. de creatio-
nib. & in frõte. l. tutor qui repertoriũ. ff. de admi.
tutor. Præterea cõſtat inuentarij confectionẽ ne-
ceſſariã eſſe, tã iure municipali, quã ciuili, ex iuri-
bus pręalleg. Atq; ideo actus per tutorẽ, curatorẽ
ve geſtos nullũ ſortiri effectũ, ſed eſſe inualidos, re
8 pertorio incõfecto, ſatiſdationeq; non præſtita,
forma enim in lege ordinata, ſeruari debet, & ab
ea nõ diſcedere. l. Cõſtitutionib. ff. ad municipal.
l. cũ hi. §. ſi prætor. ff. de tranſac. cõplectiturq́; re-
gulã notatu dignã, quã huic loco inſerere haud vi-
9 ſum eſt inutile. Nẽpe quotieſcũq; lex, cõſuetudo,
vel ſtatutũ, in quodã actu quippiã requirit, & effla-
gitat, id formę vel formale eſſe pręſumitur, ita vt ſi
hoc ipſum nõ obſeruetur, actus omnis cẽſebitur,
nullius eſſe momenti, aut efficaciæ, maximè cùm
forma data, ordinatàq; ſit ad cuiuſdã actus ſolẽni-
tatem vt in pręſenti caſu. Nã ſi ex ſolennitatibus à
10 lege ordinatis, quicquã omittatur, vniuerſus ac-
tus corruit, & vitiatur. l. 1. ibi, infirma enim vẽdi-
tio erit, ſi hęc fuerit forma neglecta. C. de pręd. de
curio. li. 10. Cui. ſeruit l. 1. atq; l. 2. C. de fide inſtr. &
iur. haſt. fiſc. li. 10. Eſtq; huiuſmodi actus ipſo iure
fruſtratorius, inanis, inutilis, & planè nullius mo-
mẽti ſecundũ. vul. l. nõ dub. C. de legi. Similitudi-
nariè vult Bar. in l. 1. ff. de teſta. cùm forma certa &
ſolẽnitas ibi introducatur. Hinc quoq; de iure cla
11 ret, ſtatuta ſiue cõſuetudi. (cũ ſtricti ſint iuris) ex-
tenſiuã nequaquã recipere interpretationẽ. l. 3. §.
Hęc verba (quẽ vulgò ad id allegat DD.) ff. de neg.
geſt. & l. quicquid aſtringẽdę. ff. de verb. obli. Nec
enim noſtrũ eſt legẽ extendere ſecundũ l. ſi vero.
12 §. de vir. ff. ſol. mat. & per notata ad l. Cõſtitution.
ff. ad munic. forma nãq; in iure eſt, q̃ legi, ſtatuto,
aut cõſuet. dat eſſe. l. Iulia. §. ſi quis. ff. ad exhiben-
dum.

dum. Ideòque nihil de forma, aut de ſubſtantiali-
bus ſiue ſolennibus iuris eſt omittendum, iuxta
le. Diuus Antonius. ff. de reſtitu. in integrum. Et
13 iura ſanciunt vt vbicunque lex, vel conſuetudo
aliquid requirit pro forma id debeat præciſè im-
pleri per gloſſam in cap. vt circa. in verb. corpora-
li. de electio. lib. 6. Et quemadmodum hæres in-
uentarium non cõficiens in ſuſpicionem furti re-
14 rum hæreditariarũ incidit, iure communi ita præ-
ſumente, Authent. de hæred. & falcid. §. ſancimus.
colla. 1. quæ quidem præſumptio cùm ſit iuris,
certiſsima cenſetur probatio. le. ſi tutor petitus.
iuncta ibidem gloſſa. Cod. de peti. tuto. & le. licet
15 Imperator. ff. de legat. & fideicommiſſ. Ita quo-
que haud abſimili ratione, tutores & curatores in
ſuſpicionem furti rerum pupillarium & minorũ
(ſi inuentarium non confecerint) incidunt. Si au-
tem tutor, curator, vel etiam hæres repertorium
16 conficiens, quicquam inſcribi debitum eidem in-
ſerere, inſcribereque dolo fraudeue omiſerit, prę-
terierit, ac ſubticuerit, aut indebita, falſàque ei-
dem inſcripſerit, hæreditarijs inſolidum obliga-
tus cenſetur creditoribus, teſtib. gloſſ. & Iacob
de beluiſio, in Authentic. de hæredit. & falcid. §.
Si vero non fecerit. colla. 1. Bartol. in leg. Reſcrip-
tum. ff. de his quib. vt indig. Salic. & Cy. in le. Sci-
mus. C. de iure delib. & in Authenti. Sed cùm te-
17 ſtator. C. ad leg. falcid. Sed quonam pacto quæſo,
conſtabit, apparebitque hæredem doloſè ac frau-
dulenter aliquid in repertorio cõſcribendo ſub-
ticuiſſe? Præſens quæſtio non leuis eſt, & ſubtili-
tate minimè caret, ſed ingenij acumen ſummo-
perè deſiderat, vt cuius hactenus deciſionem pau-
ci (arbitror) tetigêre. Primò itaque dolum frau-
demque probari, & conſtare ex eo opinor, ſi re-
pertorij confectionis tempore, alias res cogno-
uiſſe hæredem appareat, quàm quas inuentario
inſerere iuſsit, aut ſi poſt repertorij editionem, a-
liæ res ad eius notitiam peuenerint, quas non ſta-
tim, & quam primum in inuentario inſcribi cura-
uerit, ſed in dolo ſuo contumaciàque perſeuera-
uerit, rèſque ipſas recenter repertas, in repertorio
deſcribere neglexerit, cui ſeruit le. 2. §. circa. ff. de
do. mal. & met. excep. ibid. dolo facere. ſubſequi-
turque eo quod perſeueret, &c. Hinc fit vt hære-
des, atque hæredum, pupillorum, minorùmve tu-
18 tores ac curatores repertorium cõficientes com-
muniter de certitudine rationis proteſtentur,
(quod quidem proteſtationis genus Flandrica e-
tiam conſuetudo recipit) vt ſi alia bona (præter
repertorio inſerta) ad eorum notitiam, cognitio-
nemque nondum peruenerint, quod ea poſtmo-
dum inuentario inſeri curabunt. Quod ſi hæc po-
ſtea ab ipſis cognita minime præſtentur, ſed res
recenter repertas & adinuentas non inſcribant,
dolus & fraus in hærede, ac in hæredis tutoribus
vel curatoribus præſumitur, cùm nequaquam ef-
ficiant, ad quod muneris ſuſcepti, prouinciæque
ratione obligantur. Ex omiſsione enim illius a-
19 ctus, qui fieri debuit, & factus non fuit, dolus ſub-
eſſe præſumitur, & colligitur. le. ſi procuratorem.
§. dolo. ff. manda. le. tutor qui repertorium, ad ex-
ordium crebrò præallega. le. qui non facit. ff. de
regulis iur. Quapropter eiuſmodi bona noui-
ter reperta, quum primum hæredis ad notitiam
peruenerint (ſi ſe à falſi ſuſpicione purgatum
20 cupit) ea repertorio ſtatim addere, adiungereque
tenetur, etiamſi inuentarium conficiendi tempus
elapſum fuerit, & omnem proteſtationem fece-
rit, quæ quidẽ proteſtatio ad temporis retractio-
nem tantum facit, non ad doli eluendi ſuſpicio-
nem, quemadmodum placet Baldo Iuriſtarum
ſubtiliſsimo, ſummique acuminis, ac dexterrimi
ingenij Doctori, in le. ſcimus. §. 1. ibid. Item pone
quod hæres bona fide fecit inuentarium. Cod. de
iur. delib. qui allegat. in argu. le. Aſſe. ff. de hæred.
inſtit. Eſto enim (inquit Baldus loco præallegat.)
quod proteſtationis nulla prorſus facta fuerit
mentio, obliuionique planè tradita, adhuc tamen
rerum nouiter repertarum additionem, ſeu ad-
iectionem fieri oportere, in aperto eſt, quo hæres
eo oſtendat ſeſe malum animum, peruerſam men-
tem ac ſiniſtram intentionem haudquaque habe-
re, nempe ipſas celandi, ſurripiendi, amouendi-
que res, quapropter dupli pœnam minime pati-
tur, mereturque, cuius meminit præallega. le. ſci-
mus. §. illo. C. de iur. delib. Quo quidem loco opi-
natur Baldus in eiuſmodi additione proteſtatio-
nis totam inuentarij ſolennitatem minime neceſ-
ſariam, cùm hæc pars primi ſit inuentarij, argu-
mento illius, quod voluit, l. hæredes palam. §. ſed
21 & ſi notam. ff. de teſtament. ſecundum Nicol. de
Mat. Secundo etiam dolus coniecturari poterit ſi
22 hæres ſit defuncti filius, aut eius conſanguineus.
Nam huiuſmodi ſibi coniunctorum, ſuorumque
prædeceſſorum facta ſcire, cognoſcereque præ-
ſumuntur. Dictum eſt D. Andr. de Iſer. in feud.
23 in tit. de ſucceſſ. feudo. ad finem. Aut dolus etiam
& fraus alio quippe modo coniecturari poterint.
ſi hæres omnes ſolennitates in iure, ſtatuto, aut
conſuetudine conſtitutas & ordinatas, repertorij
ad confectionem nequaquam obſeruarit, mala e-
nim atque ſiniſtra fides præſumitur, vbi aliquo in
actu ſolennitas debita & requiſita non obſerua-
tur, vt dicit gloſſa in verbo. Mala fide. in leg. 1. C. de
fid. inſtru. & iur. haſt. fiſcal. lib. 10. Bartolus in leg.
cum plures. §. quæ bona. ff. de adminiſt. tuto. & cu-
rato. Baldus verò in Authentica. Sed quum teſta-
tor. C. ad. leg. falcid. ad. q. incipien. Quæro ſi hæ-
res ſubtrahat. apparet contrarium velle, proteſta-
tionem inquiens, fieri ſolitam per hæredes, doli,
fraudiſque præſumptionem ac ſuſpicionem velle
amouere. Notatur ad l. 1. C. vti poſſid. & l. ſi duo.
ff. eod. titu. leg. ſi quis in tantam. C. Vnde vi. hære-
demque inuentarij priuilegio debere gaudere, e-
tiam ſi rem quam poſtea reperit repertorio non
24 inſeruit, dicens, legitimè factum, ex caſu ſuperue-
niente, vitiari nequaquam debere. argumento. l.
Quid ergo. in principio. ff. de his qui nota. infam.
Sed dices fortaſsis in hoc Baldum (ſi quorundam
Doctorum vocabulo vti, nefas non ſit) iudaizare,
quia cùm hæres proteſtatione vſus fuerit, de ad-
dendo bona, ſi quæ nouiter repererit, in dolo ab
initio fuiſſe præſumitur, coniecturaturq;, niſi de-
ſcribat, ſeu deſcribi ſolicitet in inuentario bona
nouiter reperta, quæ ad eius notitiam peruene-
rint, d. §. circa. in l. 2. ff. de dol. except. propterea-
que inuentarij beneficio gaudere minimè debe-
re, imò hæreditarijs creditoribus in ſolidum ob-
ligari. iuxta. d. leg. Scimus. §. Cum igitur. & §. Et ſi
præſa-

præfatam.C.de iure deliber. Et ad illud quod voluit Bald.ſubtilis, quod actus validus ex ſuperuenienti caſu, non debet inualidari, reſpondeo: Actum illum, dolum nempe hæredis, inuētarij poſt cōfectionem nequaquam ſuperueniſſe, quia imò præſumitur, hæres bona doloſe fraudulenterque celaſſe, poſtquam ea poſtea in inuentario deſcribi
25 non ſolicitauit, iuxt. dictum §. circa. Etiam proteſtatio non valet, nullius momenti, efficaciæque cenſetur, vbi proteſtans facto contrario ſuæ proteſtationi directè obuiat, vt habet Pontificia conſtitutio, Innoc.3.in c. ſolicitud. extra. de appell.& eiuſdem in c.olim.cauſ extr. de cenſib.gloſ.ſingularis & notabilis, in verbo, ſine præiudic. in c. cum M.Ferrarienſ.extra de conſtit. niſi id iuſta de cauſſa faceret.d. gloſſ. in d. capit. cum M.Ferrarienſis.
26 Hæc autem proteſtationis materia, multū eſt prolixa atque infinitis periculis ſubiecta, quam ſi profundioris ingenij quiſquam ad plenum rimari deſiderat, Ioan. Andr. poſt Ioan. Mona. in regul. in general.de regul.iur. in Mercuria. Innoc. & alios, in capit.Cuman. extr. de elect. pleniſsimè Abba. Panorm.& Modernos, in d.c.cum M.Ferrarienſis. Bartolum, Alexandrum, atque ſequaces, in l. non ſolum.§.morte.ff.de oper.no.nuncia.legendos omninò conſulo. Nec prædictis refragatur, quod obijcere poſſet ſpinoſus quiſquam, in inuentario conficiendo, ſumptus plerunque maximus fit, quique hæreditatis portionem exhaurit, hinc ait ſummus ille Bartolus (quem Iuriſperiti pro numine colunt) per textum, l.mediterraneæ. C. de anno.& tribu.libro decimo. Haud quaquam inuen-
27 tarium conficiendum, cùm plus ſumptus fieret, quàm vtilitatis adferret. Idem habet Pyrrhus in conſuetud. Aurelianen.titul.de ſucceſ.capitul.18. conſequitur inuentarij confectionem tutori ac curatori adminiſtrare cupientibus, minime perneceſſariam, nec adminiſtrationis tutelæ vel curæ ſubſtantiale vel formale dici, huius obiectiunculę
28 facilis eſt ſolutio, ex illa vulgata iuris Theorica, ceſſante cauſſa, ceſſare debet & effectus, quæ elicitur ex l. generaliter.C.de Epiſcop. & cleric. quam expreſſè ponit S. P. Innoc.3.vulgato, in capit. cum ceſſante. vbi Doctor.extra de appella. cui concordat idem Innoc.3.in cap.magnæ deuotionis. extr. de bo. & bon. redempt. ideò cùm ceſſet hoc caſu cauſſa finalis confectionis inuentarij, quæ eſt pupilli, minoriſque vtilitas, ceſſare debet & effectus, qui inuentarij confectio eſt. Neque enim ob pupillorum, minorum, aut aliarum huiuſcemodi perſonarum damnum, incommodum, ac detrimentum ſanxerunt leges inuentarium conficiendum, ſed potius ob eorum commodum, emolumentum, & vtilitatem.d. l. de creationib. cum ſi-
29 milibus. Præterea quicquid ex cauſſa conceditur, iubetur, ſiue ordinatur, id ſecundum illam regulari neceſſum eſt. Bulg. eiuſque ſequaces, in l. pri-
30 ma.colum.18.ſolut.matrimon.ergo,&c. Clarum, perſpicuumque enim eſt, quod non conficere repertorium (caſu præallegato excepto) ſit dolus præſumptus.l.tutores.2. C.de admin.tuto.vel curat.&d.l.tutor qui repertorium. Suaderem tamen dicendum, quod tutor aut curator, qui ſemel tutelæ vel curæ adminiſtrationi repertorio inconfecto ſeſe immiſcuerit, reijciendus, & nequaquam admittendus veniat, quia præſumitur dolus ex vno facto, ſuſpicione non carente. Atque hanc interpretationem recipit Vlpianus (aduerſus ſiniſtros & adulterinos tutores ac curatores diligenter obſeruādus) in l.3. §. tutores, qui repertorium non fecerunt.ff.de ſuſpect.tuto.vel curator. Secus erit in eo qui ſe non immiſcuerit, licet enim iam diu tutor aut curator factus fuerit, nullus tamen de eo dolus præſumitur.

CAPVT QVARTVM.

SVMMAE.

1 *Repertorij conficiendi tempora, intra atque poſt quæ, ad id tutor & curator compellantur.*
2 *Gandenſium ſtatutum de repertorij exhibitione.*
3 *Brugenſium ſtatutum.*
4 *Hyprenſium ſtatutum.*
5 *Franconatum ſeu Francoſtarum, hoc eſt, Liberorum ordinatio & ſtatutum.*
6 *Curtracenſium ſtatutum.*
7 *Aldenardenſium ſtatutum.*
8 *Repertorij conficiendi tempus legale, ſtatutarium, ſiue conſuetudinarium, an per Iudicem abbreuiari queat?*
9 *Lex ſupplet, quod homines omittunt.*
10 *Dominium transfertur in legatis & fideicommiſſ. ſine traditione.*
11 *Dominus nequit vnius anni & diei terminum diminuere ad inueſtituram petendam.*
12 *Tempus ad repertorium conficiendum ſtatutis ordinatum non minuitur.*
13 *Legis factum Iudex ex ſui capitis æquitate reuocare non poteſt.*
14 *Repertorij confectio, quando à teſtatore remitti poteſt, & quando non.*
15 *Quando iudex teſtatoris imperata non ſeruans, teſtatoris tamen voluntati non aduerſatur.*
16 *Caput rationis reddendæ, eſt inuentarium.*
17 *Inuentaria quare principaliter introducta ſint.*
18 *Fruſtra fiunt inuentaria, vbi ratio non redditur.*
19 *Inuentarij & rationis remiſsio, quando eſt valida.*
20 *Inter dare materiam, & tollere materiam, quod ſit medium.*
21 *Remiſsio inuentarij à teſtatore facta, quando ſit inanis, & inualida.*
22 *Infidelitas tutoris ob remiſsionem non manebit impunita.*
23 *Tutores ad rem attentiores ſunt, quàm ad præſtitum iuramentum.*
24 *In remiſsionem teſtatoris variæ diſtinctiones.*
25 *Repertorium hæredis an per teſtatorem remitti valeat? remiſsiue.*
26 *Quando remiſsio, & ſtatuta concordant, quid iuris?*
27 *Quando remiſsio & ſtatuta ſunt contraria, quid iuris*
28 *Prætor ex cauſſa, repertorij confectionem remittere poteſt.*
29 *Statuto Flandrico tutor ſine diſcrimine ad repertorij confectionem aſtringitur.*
30 *Cui repertorium exhibendum?*
31 *Loci conſuetudo, vel ſtatuta ad obſeruanda.*
32 *Flandriæ ſtatuta de exhibitione inuentarij.*
33 *Senatorum pupillarium variæ appellationes.*

34 *Brugenſium conſuetudo inuentaria exhibet etiam coram Notario aut Scriba iurato.*

35 *Inuentaria nonnunquam, falſa, ſubdola, & illuſoria.*

36 *Qui dolo vſus eſt in inuentario, in integrum reſtitui non poteſt.*

37 *Dolus & fraus nemini patrocinari debent.*

38 *Negligentia craſſa & ſupina dolo æquiparanda.*

39 *Contra charitatem faciunt, qui alijs faciunt, quòd ſibi fieri nolint.*

40 *In integrum reſtitui non poteſt, qui fraudem commiſit, niſi abſolutionem prius ab Epiſcopo impetret.*

41 *Abſolutio à iuramento non eſt concedenda temerè.*

42 *Epiſcopus non debet eſſe author periurij.*

43 *Res ſeu negocium cum tempore factum conſultò & deliberatò effectum præſumitur.*

44 *Vtrum in abſolutione à iuramento, requiratur partis citatio cuius intereſt.*

45 *Ea ſequenda, quæ veriora, quæq́ ſenſui & rationi hominis magis accommoda videntur.*

46 *In iudicio, quaſi contrahitur.*

47 *Iuramentum obligatorium non debet reuocari, niſi vocata parte.*

48 *Nil debet fieri in præiudicium abſentis.*

49 *Iuramentum multa operatur.*

50 *Abſolutio non debet fieri, niſi cauſſa cognita.*

51 *Epiſcopus non poteſt abſoluere, cauſſa non exiſtente.*

52 *Cognitio cauſſæ adhiberi non poteſt, parte non vocata.*

53 *Abſolutio facta, non vocata parte, eſt nulla.*

54 *Communis opinio tenenda.*

55 *Abſolutio à iuramento eſt inefficax, ſi ſummo Pontifici fuit obreptum in illius impetratione.*

56 *Statuta* { *Gandenſium. Brugenſium. Hyprenſium. Curtracenſium. Aldenardenſiũ. Aloſtenſium.* } *De certo tempore inuentarij exhibendi.*

57 *Cautela circa repertorij confectionem*

1 PRO huius itaq; materiæ apertiori ampliorią; explicatione, inquirendum eſt de inuentarij, repertorijq; cõficiũdi, exhibẽdiq; tẽpore, nempè, intra quantũ temporis ſpaciũ id tutores cõficere debeant, & ad hoc compelli poſſint. Huic quæſtioni faciunt ſatis gloſ. in verb. mox in. l. tutores. 2. C. de adminiſt. tut. vel curat. ac poſt eam ibidem Cy. Bar. & alij iuris interpretes, ponderantes tex. in verb. mox, id eſt, confeſtim, quam primum, & ſtatim: niſi rationabilis, neceſſaria, vel iuſtiſsima cauſſa inuentarij confectionem remoretur: eo enim caſu inuentarij exhibitionem deferre fas eſt & integrum. l. tutor qui repertorium ſæpiuſculè præallegata, vbi copioſè Bart. inter iuris interpretes, præcipuus, huic ſeruit. l. 2. §. confeſtim. ff. ad S. C. Tertul. cuius verba ſunt hæc. Cõfeſtim autem ſic erit accipiendum, vbi primũ potuit, id eſt, Prætoris copiam habuit &c. accedat l. ratum. ff. de ſolut. & lib. qui exponit verbum mox, id eſt, quàm primũ, & ſubiungit, ſed hoc cum quodam ſpacio temporis accipi debet, nec minimo, nec maximo, quod magis intellectu percipi, quã locutione exprimi poſsit, vulgat. l. quod dicimus.
2 ff. de ſolut. & liberat. Gandenſium verò ſtatuto ſeu ordinatione (vt & infra quoque dicetur) quadraginta dies, ad repertorij editionem decreti ſunt, ſub pœna ſiue mulcta decem librarum (vt vulgo apud Flandros appellitant) Pariſienſium, quarum vnaquæque ſummam decem ſtuferorum (ſi vulgi vti vocabulo liceat) complectitur. Præterea, vt arbitrio Decurionum, ſiue (vt vulgo)
3 Schabinorum, puniantur. Brugenſium ſtatutis vnius menſis interuallum ſub ſimili prędicta mulcta decernitur. Hyprenſium verò legibus qua-
4 draginta dies dantur, ſed ij tantum, à tempore præſtiti per tutores aut curatores iuramenti, numerandi: atque hoc ipſum ſub pœna trium librarum Pariſienſium, per quemlibet tutorum aut cu-
5 ratorum incurrenda. Franconum ſeu Francoſtarum ſtatutis, & plebiſcitis ſex hebdomadarum tempus præfigitur, ſub mulcta arbitraria, quòd ſi tantum tempus ipſis tutoribus ob rerum explicandarum difficultatem parum ſufficere videbitur, longioris temporis prorogatio prorſus ab ipſis Senatoribus Franconibus requirenda & im-
6 petranda fuerit. Curtracenſium verò ſtatutis viginti ſeptem dierum ſpacium præſcribitur, ſub pœna trium librarum Pariſienſium, quod tamen
7 nonnunquam ex cauſſa eſt prorogabile. Aldenardenſium ſtatuta ſex hebdomadas decernunt, ſub mulcta quinquaginta librarum Pariſienſium, idque ſine alia vlteriore dilatione, niſi fortaſsis dignior, ac potiór alia ratio eam prorogationem legitima ex cauſſa expoſceret, quo caſu talis productio temporis, ipſis minimè deneganda erit, ſed eadem ſemper ſub mulcta ad inuentarium conficiendum legitimè concedenda. Prædictarum Flandriæ ciuitatum ſtatuta in inuentarij exhibitione ſequuntur plæræque ciuitates minores, & pagi ſinguli quibus ſubiectantur. Harum ciuitatum & pagorum nomina aliaque Flandriæ territoria expreſſè licebit cernere in Chronicis rerum Flandricarum doctiſsimi viri Dom. Iacobi Meyeri. Quò lectorem his de rebus plura cognoſcendi cupidum remittimus, ad reliqua properamus. Ac primo hic mihi occurrit & alia quæſtiun-
8 cula, huic loco minimè extranea. Nempè, an prædictum repertorij conficiendi tempus legale, ſtatutarium, ſiue conſuetudinarium per Iudicẽ, Pretorem, aut Præſidem (cauſſa cognita) abbreuiari valeat? Omiſsis in vtramq; partẽ argumentis, quæ adduci potuiſſent, deſtructiuæ negatiuæque parti cenſeo adhærendum, quoniam legale, ſtatutariũ aut conſuetudinarium tempus non minuitur, diminutioniſq; incapax cenſetur: imò ſi Iudex, Pretor, aut Præſes id minueret à lege, ſtatuto, aut cõſuetudine ſuppleretur. l. ſi ſe non obtulit. §. ſi quis. ff. de re iudic. ſicuti claret ex Authentic. hodie. C. de appella. & ex tex. vnde d. Authen. deſumpta eſt. in Authent. de appella. & infra quo temp. appella. debeat. §. primo. colla. 4. conſtitu. 2. nec non ex l. ſuperuacuam. C. de temp. in integr. reſtitu. peten.
9 Certum enim eſt legem ſupplere, quod omittit homo, ſicut in libertate, vt per vniuerſum titul. ff. qui ſine manumiſsione ad libertatem perueni. I-
10 tem in legatis & fideicommiſsis, in quos ſine traditione dominiũ transfertur. l. à Titio. ff. de furt.
11 In ſimili Dominus nequit vnius anni & diei terminum diminuere ſiue abbreuiare ad inueſtituram peten-

petendam ſecundum Andream de Iſernia, in cap. 1.quæ fuit prima cauſſa benefi.amit. Ideoque non poterit dominus vaſallum cogere ad dictā inueſtituram petendam infra annum & diem, atq; ad fidelitatem præſtandam, argument.l.ſiue pars.C. de dilationib.& §.in diem.de verbo. oblig.Ratio, quū id temporis videatur eſſe in ipſius vaſalli fauorem.argu. l.eum qui Calend. §.quotiens.ff. de verb.oblig.&l.cùm tempus.ff.de reg.iur.ita tenēt Andr.de Iſern.Aluaro.& Nicol.de Neapoli. Atq; hoc ipſum aliquot ibidem modis reſtringunt, ac
12 limitant quos(ſi lubet) vide.Simili quoque ratione prædicta tempora ex ſingularum ciuitatum Flandriæ ſtatutis introducta,& ordinata ad repertorij confectionem nequaquā præueniri nec diminui debent, potiſsimum quod ea tempora ex legitimis cauſsis ita inſtituta, & longa conſuetudine obſeruata videantur, in fauorem & gratiam non tantum pupillorum, ſed etiam tutorum, ad inuentariorum confectionem obligatorū, ne inuentaria iniquè præcipitent, ſed ea decentius ac plenius cōficiant. Huic opinioni negatiuæ etiam aſſentitur D.Bal.in l.ſcimus.§.cùm igitur.in 3.col. C. de iure delib. vt hinc etiam clarum euadat iudicem legis factum, ex ſui capitis æquitate reuo-
13 care non poſſe. Sciſcitari hoc loco etiam lubet,
14 num inuētarij cōfectio à teſtatore remitti queat? Hanc interrogatiunculam paucìſsimis verbis omiſſa argumentorū, & allegationum pompa abſoluero. Reſpōdeo igitur affirmatiuè cum Iuſtin. in l.fin.§. illo proculdubio, ibi, niſi teſtatores qui ſubſtantiā tranſmittunt, ſpecialiter inuentarium conſcribi vetuerint.C.arbit.tut.gloſ.eſt notab.& ordin.in l.tutor.2.in verb.publicarum.ad fi.C.de adminiſtr.tuto.vel curat.idem ſentit glo.in verb. non fecerunt.in l.3.§.tutore.ff.de ſuſp.tutoribus, & curat.& l.tutor qui repertorium. ſæpenumero prælleg.Si tamen tutor aut curator iudici ſuſpectus eſſet, & ob aliquam iuſtam & latentem cauſſam ipſi teſtatori in perſona tutoris aut curatoris electa & conſtituta incognitam, Iudici verò notiſsimam, aut ſuſpectam, eo caſu Iudex (non obſtante teſtatoris decreto, & expreſſa voluntate contraria) tutorem ad inuentarij confectionem compelleret, & non quid teſtator ſtatuiſſet, ſed quid pupillis expediret, obſeruaret, & eorum vtilitatem, & commodum prudenter proſequeretur, iuxta.l.in confirmando, & l. vtilitatem. ff. de confirmand.tutor.vel curat. l. quidam decedens.
15 §.Papinianus.ff.de adminiſtrat. tutor. vel curato. Atque hoc faciens Iudex, contra teſtatoris volūtatem facere non cenſebitur, quòd teſtatoris voluntas non ſpectet in remiſsione inuentarij pupillorum ſuorum vllam circumuentionem, ſed tantum hoc ſpectat ne patrimonij ſecreta, id eſt, opulentia rei familiaris, aut eiuſdem tenuitas, aut occultum æs alienum contra voluntatem ſuam perfidè pandantur, diuulgentur, atque in ora omnium rapiantur, quum ſtatum rei ſuæ familiaris, etiam poſt mortem ſuam velit eſſe omnibus ſecretum. Quod & æquiſsimum & magnoperè probandum videtur. Ideoque hoc ipſum quoque prudenter ſtatuitur, in leg. ſecunda C. de alimen. pupil. præſt. cui nec diſcrepat l. ſecunda. C. quando & quibus quar. pars, ex bon. dec. libr. decimo, quo in loco repertorij confectionis prohibitio non fraudem aut circumuentionem, ſed pupilli minoriſuè commodum, emolumentum, & vtilitatem reſpicit, cuius meminit Cyn.in leg.final.C. arbit.tutel.& D.Signorollus de Homodeis, conſilio 110.incipien. Teſtator in teſtamento tutores. Cæterùm quoties teſtator tutorem futurum ab inuentarij confectione abſoluit & remittit, ſimul cùm hoc teſtator eū à reddendæ rationis o-
16 nere abſoluit & remittit. Et ſi à reddenda ratione abſoluit, etiam ab omni ſolicitudine, & vinculo inuentarij conficiendi liberat, ob id quod caput & fundamentum rationis reddendæ ſit inuentarium. vt dicit Baldus, in l. cum tale. §. primo. de condit.& demonſtrat. Angel. conſilio 144. ad finem, qui allegat l.tutor qui repertorium, de adminiſtrat.tutor.vel curator. Iaſon, in l. Marcellus.
17 ff. ad Senat. Trebelli. Ita quod inuentaria principaliter propter rationes ſint introducta. Bened. de Peruſio, conſilio 149. in ſexto dubio, quum dicit, quòd is qui ad rationem reddendam non obligatur, per conſequens etiam non tenetur ad inuentarium. allegat l. orphanotros. C. de Epiſcop. & cleric. cum ſimilibus. Idem docet Specul. in titul. de inſtrument. edit. §. nunc aliqua, verſicul. ſed an ſimplex. quint. charta mihi, dum voluit fruſtra
18 fieri inuentaria, vbi ratio non reddatur. Et idem Iaſon, in l. nemo, in ſecunda lectura, columna vndecima. verſicul. adde bonum ſimile, de legatis primo. Conſequitur igitur, quod remiſſo onere dict. rationis reddendæ, etiam inuentaria remiſſa
19 cenſeantur. Porrò quoties in perſonis tutorum iudici nulla obrepit ſuſpicio mali aut futuræ fraudis, atque teſtator prius tutorem ab inuentarij confectione voluerit eſſe liberum & remiſſum, ob certas cauſſas ipſum teſtatorem mouentes, tunc Iudex contra talem tutorem non poterit excipere, nec ipſum ad inuentarium compellere, ſed liber & remiſſus erit eo caſu tutor, ad inuētarium exhibendum, & ad rationem reddendam. Signorollus conſilio 144. ad finem, qui allegat. leg. quidam decedens. de adminiſtrat. tutor. & curator. facit. l. cum ſeruus. & dict. l. cum tale. §. primo. ibi gloſſ. de condit. & demonſtrat. Nec ſequitur (tametſi quidam ſecus opinentur) repertorij, inuentarijuè confectio, furandi deprædandique materiam, & occaſionem tollit, ergo eius prohibitio producit contrarium & oppoſitum, nempè, furandi deprædandique materiam, quod lubens faterer, ſi hæc contraria eſſent immediata, nam oppoſitum in oppoſito operari debet, quòd propoſitum in propoſito, ſiue diſpoſitum in diſpoſito. Ariſtot. teſte 5. Ethi. & l. ꝙ merces. §. vis maior, &
20 quod ibidē notatur. ff. loca. Sed in hoc loco, inter dare materiā, & tollere materiā, datur mediū, ſcilicet, nec dare, nec tollere materiā, quemadmodū dicimus, quod interdum lex confirmat, nonnunquam reſiſtit, interdum eſt medium, quo nec cōfirmat, nec reſiſtit, ſicuti notatur, in l. poſt mortem. ff. de adopt. & in l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de verborum obligation. l. prima. §. ſcientiam. ff. de
21 tribut. actio. & in l. culpa caret. ff. de regul. iur. Ex habitis igitur hactenus clarū ac manifeſtum euadit, vt quoties Iudici conſtat tutorem eſſe talem, qui ob inuentarij remiſſionem inuitetur ad pec-

candum, & fraudem peragendam, quòd tum inanis erit, & inualida prorſus teſtatoris, aut prohibitio, aut remiſsio ad repertorij confectionem. At quoties hoc Iudici non conſtat, nec de tutore nulla ſiniſtra concipitur ſuſpicio, tum teſtatoris remiſsio firma erit & valida. Nec ob id quippiam ſiniſtri, aut fraudulenti ſuſpicandum eſt, de tali bono tutore. Nec talis etiam tutor ob id ſibi quippiam infidum atque nefarium in ſua futura tutela promittere debet. Quis enim adeò rationis ex-
22 pers reperiri poterit tutor aut curator, qui (etſi repertorium conficere non obligaretur, quia aut à teſtatore certis, iuſtiſque de cauſsis remiſſum aut prohibitum eſſet) geſtorum rationem, atque reliqua exigi à ſe non deberi exiſtimet, & ſibi perſuadeat, quãdoquidem ad rationem, & ad reliqua modis omnibus, medijs, & vijs melioribus, quibus vtile, decens, ac neceſſarium videbitur, à Iudice compelletur, ſi vlla doli ſuſpicio Iudici ſuboleuerit, qui dolum malum ac quoduis delictum in adminiſtratione ipſa commiſſum, nunquam ſinet eſſe impunitum: multò magis ſuberit punitioni, ſi fraudis commiſſæ certa argumenta & indicia appareant. Tum enim mea quidem ſententia (aliorum tamen iudicio meliori ſemper ſaluo) pœnam præterea periurij omnimodo incurrit, neque ab ea excuſari aliquo etiam fœliciſſimo mortalis ingenio poterit, vti dilucidè & manifeſtè claret ex his, quæ ſuperius tradidi ad iuramenti materiam, vbi oſtendi pupillorum, adultorumque protectores attentiores longè eſſe pecunijs numerandis, quàm perpendendis diligenter, ac enixè maſticandis præſtiti iuramenti verbis, quod profectò hoc noſtro infœliciſsimo ſæculo impenſe deplorandum arbitror. Nec me
23 latet hodie reperiri paucos huic oneri, & tam claræ prouinciæ aptos & idoneos, ſed contra innumeros qui id officij ambientes, principia, media, & etiam finem planè ignorent. Ideòque huic muneri non multò habiliores aut aptiores vacca. Sed ad inuentarij remiſsionem redeamus. Baldus exactiſsimi vir iudicij, perpendens teſtatoris remiſſionem poſſe à ſtupore mentis proficiſci, aut ab animo parum prudenti, quo caſu contingeret ſæpè talem remiſsionem eſſe iniquam, & à vera, ac iuſta ratione alienam. Quocirca tales remiſsio-
24 nes diſtinguit & limitat hoc modo. Niſi teſtator aberrauerit ſine vlla cauſſa, aut cum cauſſa, ſed inſufficiente & illegitima, inuentarij confectionem, editionemque remittendo. Eo enim caſu (teſtatoris remiſsione ſiue prohibitione non repugnãte) Iudicis erit officium, vt tutorem & curatorem ad inuentarij confectionem cogat, aſtringat, maximè, ſi de eis vlla ſuſpicio exiſtat, quòd de pupilli & minoris ſubſtantia quicquam tutores curatoreſuè ſint ſuppreſſuri, argument. leg. penultimæ. §. primo. ff. vbi pupil. educ. debe. & l. defenſionis facultas, aliàs facultas. Cod. de iure fiſci, libro decimo. Bartolus iuris interpretum æquiſsimus, ſuis in commentarijs, ad legem, nemo poteſt. ff. de legat. primo. Hanc limitatiunculam etiam inſequitur, & approbat etiam in tutore & curatore teſtamentarijs, quum remiſsionem aut prohibitionem apparet eſſe pupilli & minoris vtilitati, emolumentoque contrariam & repugnantem.

Tum enim Iudex ſeu Prætor talem remiſsionem nullo modo obſeruare, aut obedire cogitur, argument. l. in confirmando, & leg. vtilitatem. ff. de confirmand. tuto. vel curat. Bartolus in l. finali. C. arbitr. tute. Angelus ſuis in conſilijs, conſilio 144. incipien. reuocatur. Sit igitur perbreuis huius materiæ defunctio, talis: Nempè, ſi Iudex ſeu Prætor repertorij confectionem pupillo ac minori damnoſam eſſe perſpiciat, defuncti teſtatoris voluntatem non inſequetur, iuribus præallegat, aliâs verò eam ſequi neceſſum eſt, legibus etiam præliba. Cynus ſuo more, in leg. fina. §. illo procul dubio. C. arbitr. tutelæ. penè ſimili vtitur diſtinctione, eaque non aſpernanda, vt qua plurimorum obiectiones refellentur, multaque dubia recluſa palã euadẽt. Scilicet, cùm teſtator quid faciendum remittit, tunc ea remiſsio, aut damnoſa erit teſtatori tantum, aut hæredi tantum, aut vtrique, aut neutri, aut certè vtri ſit damnoſa futura dubium apparet. Primo caſu & quarto, licita eſt remiſsio. leg. ſecunda. Codic. vt in poſſeſsion. legat. vel fideicommiſſ. Secundo verò caſu illicita cenſetur remiſsio, iuxta legem primam. Codic. de vſufructu & habitatione. Quarto caſu, incertitudinis ac dubij ratione teſtatori conceſſa eſt remiſſio, cùm veriſimile ſit teſtatorem ſui hæredis vtilitatem deſiderare, velleque eum ſcire patrimonij ſui vires, hoc pacto intelligit dict. leg. final. Diuus Iaſon verò, in leg. nemo poteſt, præallegat. in decima columna, ait minimè ſat eſſe teſtatorem repertorij confectionem, tutori ac curatori remittere ac exonerare eos à reddenda ratione, ſed expreſſè eum vetare & prohibere neceſſum eſt, quod quidem firmat & corroborat. leg. finali. C. 2
arbitr. tutelæ. Hæc autem ſententia, an æquitati ac veritati innitatur, præallegato loco diſputat, ac diſſerit, ad quem compendij gratia, vnumquemque eius diſputationis prolixioris auidum remitto. Huic Doctori adiungetis & aſſociabitis, Andre. Barba. conſilio quadrageſimoſexto. incipient. Clementiſsimi, in 3. colum. ſecundo volumin. & D. Alexandrum, conſil. 72. incipient. Præfatos tutores, in ſecunda columm. & D. Ioan. Sanſon, ſuis in gloſſemat. in conſuetudin. Turon. titu. *Des tuteurs & curateurs* articul. 2. folio 207. & articu. 3. folio 208. & Boerium ſuis in Apophthegmatib. in conſuetudin. Biturigum titul. de conſuetudin. iur. ſtatus, perſona. §. ſeptimo. in gloſſ. Hæc enim conſuetudo videtur probanda, vt quæ habet ac continet deſcriptionem bonorum fieri omninò oportere, dicta prohibitione non obſtante. At- 29
que hæc ipſa etiam mihi magnoperè placet, ob pupillorum, minorumque (quam in ſe comple-
25 ctitur) vtilitatem. Præterea quæſtio hic oritur, an hæredis repertorium ſeu inuentarium per teſtatorem remitti valeat. Hanc quæſtionem decidere non eſt præſentis inſtituti, quod eius cauſſa liceat ad Baldum confugere, qui illius meminit, in l. final. §. cum igitur. C. de iure deliberandi, & cõ- 30
ſilio 2073. ſecundo libro. Ioan. Andr. in addition. ad Specul. in titul. de inſtrument. edit. §. dicto, ad exordium. Sed in hoc caſu alia ſuboritur quæſtio
62 iſthæc. Quid ſi ſtatuto municipali, vel iure conſuetudinario caueatur, non aſtringi ad repertorij confectionem tutores & curatores, an ea gratia tunc

tunc excuſatione gaudebunt, & liberi erunt, vt nullam in pœnam ſiue mulctam incidant repertorio inconfecto? Sunt qui affirmatiuæ parti hic inſiſtant, argument. leg. ſi fine. §. Lucius. ff. de adminiſtration. & pericul. tutor. & curator. & l. tu-
27 tor qui repertorium, præallegat. Porrò ſi ſtatuta ſint contraria, quid iuris tunc erit? hoc eſt: Si ſtatutum complectatur, ſiue lege municipij cautum ſit, tutorem curatoremque ad confectionem repertorij obligari, & teſtator remiſerit, nunquid ſtatuto obediendum erit? an potius voluntati teſtatoris parendum? His duabus potiſsimum quæſtionibus, neque inhærere, neque eas tanquam tractabile corium magno cum apparatu extendere volui, oleum & operam perditurus. Nam Gandenſem, Brugenſem, Hyprenſem, Curtracenſem, Aldenardenſem, & aliarum Flandriæ ciuitatum populum ſapientiorem longè, & prudentiorem cerno & reperio, quàm qui huiuſmodi ſtatuto, dictamini rectæ rationis contrario & repugnanti conſentiret, aut eo vteretur, aut vti permitteret. Lanam enim conchyliam tam quis in priſtinum candorem reuocaret citius, quàm huiuſmodi ſtatuti aſſenſum à populo impetraret, quod nemo non videt eſſe delinquendi incitamentum, niſi fortè iuſtiſsima neceſſariaque cauſſa ſubſiſtente. Ita Bartolus, in d. l. tutor qui repertorium. Plures harum quæſtionum ſi quis deſiderauerit, ad Cynum conuolet, in l. veteris. §. illo proculdubio. C. arbitr. tutel. vbi diſtinctionem cuiuſdam Mar. Sil. Bononiæ diſputantis & altercantis recitat. Eo enim loco quæſtionis poſterioris difficultas omnis (modò bene ſyncereque maſticetur) ab eo ex-
28 plicabitur & reſerabitur. Similiter nec abſurdum arbitror ſentire cum Bartolo, in leg. tutor, qui repertorium præallegat. vbi cenſet ipſum Prætorem, Præſidem, vel Iudicem iuſtiſsima neceſſariaue de cauſſa, repertorij confectionem aliquando poſſe remittere, nempè, cum pupillo, vel tutori id expediat, aut quando pupilli atque minoris patrimonij quantitatem, magnitudinem, vel exiguitatem non manifeſtari conueniat. l. ſecunda. §. tractari, verſicul. ergo etiam ſi mater. ff. ad Tertullianum, S. C. & clarè, l. ſecunda. C. de aliment. pupill. præſt. & leg. ſecunda. C. quando & quibus quarta pars debe. libro decimo. Hæc tamen etſi iuris ſcripti ſint, nihilominus ciuitatum Flandriæ ſtatuta ſeu ordinationes non facile ea admittunt. Indiſtinctè enim, & ſine vllo diſcrimine ſtatuto noſtro Flandrico ad repertorij editionem tutor, curator, atque aliæ ſimiles perſonæ, quæ alienarum rerum gubernationem ad ſe ſuſceperunt, compelluntur. Poſtquam autem multa de inuentario conficiendo locuti ſumus, non abs re me facturum arbitrabar, ſi hic quæſtionem decidero huic propoſito neceſſariam, congruam, ſcilicet, ſub cuius aut quorum præſentia conficiendum, conſcribendum, & edendum ſit rerum pupillarium, aut adultorum repertorium. Huius quæſtionis diuerſæ ſunt ſententiæ, & opiniones, vna eſt Bartoli, & ipſius ſequacium, dicentium, in leg. tutor qui repertorium, crebrò præallegat. in ſecunda colum. confici, conſcribi, & edi oportere coram Iudice, Prætore, ſiue Præſide. Alia eſt Io. Fab. & Salic. in d. l. tutores. 2. volentium confici, conſcribi, ac edi ſat eſſe graphiario præſente ex conſuetudine. Tertia eſt prioris partis gloſſ. in d. l. tutores. 2. poſſe confici coram tabellionibus, vel tabellione duntaxat, quod poſterius etiam Bartolo placet, in d. l. tutores. 2. & in d. l. tutor qui repertorium. Quarta eſt poſterioris partis gloſſ. dicentis, inuentarium confici oportere, coram, & ſub præſentia publicarum perſonarum, id eſt, tabellionum & magiſtratuum, id eſt ordinariorum iudicum, qui iuris dicendi negotijs intereſſe debet. Solidius ſecuriusque tamen inuentarium coram & ſub præſentia Iudicis, Prætoris, vel Præſidis id fiet, edetur, & conſcribetur, quandoquidem eo caſu (ſi ex eo quid agere vel probare poſtea tutores aut curatores cupiant) id tali modo tunc tutores facilè poterunt, & ita intelligenda eſt lex, Chirographis. ff. de adminiſtrat. tutor. vel curato. Doctores enim aiunt & colligunt ſic, ſi Bartol. Iuriſconſultorum Iuriſconſultiſsimo, fidem adhibeamus, in l. tutor qui repertorium, iam ſæpius producta, quod quantum tutorem, curatoremque concernat, ſat eſſe ſi Iudice, Prætore, vel Præſide abſente inuentarium confectum exhibeatur coram Notario publico, atque ab eo corroboretur. Sed vt tale inuentarium fidem faciat contra debitores, quorum nomina repertorio inſcribuntur, omninò neceſſum eſt, vt coram Iudice, Prætore, vel Præſide præſente conſcribatur, & exhibeatur. dict. l. Chirographis. Communi tamen obſeruantia, paſsim, & vt plurimum arbitror cõfici, edi, & conſcribi oportere ſub tabellionis, ſcribæ, ſeu notarij publici præſentia: Sed omiſsis iu-
31 ris interpretum multifarijs opinionibus, ego ſuaſerim loci conſuetudinem, vel ſtatutum, vbi repertorium venit conficiendum, omninò obſeruandum eſſe. Gandenſium autem, Brugenſium, atq; reliquarum ciuitatum Flandriæ ſtatuta ſunt, vt repertoria conſcribantur, ac conficiantur per graphiarium, penſionarium, vel alium ſcribam, ſeu (vulgo) clericum iuratum, ſub duorum Sena-
32 torum, ſeu Decurionum præſentia, quos Gandaui Scabinos partitionis appellitant, Brugis verò pupillorum Scabinos, aut pupillorum prouiſores, aut ſupremos pupillorum tutores. Curtraci, & in ipſius Cancellaria & territorio vocantur pu-
33 pillorum Domini. Atque ita alijs atque alijs in locis, alias quoque nominationes accipiunt. Porrò Brugenſes ſæpenumero repertorium abſente Iudice, Prætore, vel Præſide edi, & cõfici permittũt, à Notario publico, ſeu clerico Brugenſi iurato, atque hoc ipſum tunc in prætorio ſeu Senatu, ijdem Clerici, Scribæ ſtabiliunt, & iuramento muniunt, affirmantes, & aſſerentes repertoriũ tale oblatũ, confectũ eſſe & editũ ritu ſolito, cõſuetoq; more, nempè, ſeſe in eo prætermiſiſſe nihil prorſus, aut ſubticuiſſe quod inſcribi manifeſtariq; oportuit, & ſimiliter nec ſuperaddidiſſe, ſeu inſcripſiſſe quicquam, ꝙ omiſſum decuit, quantũ ad ea quæ ad ſuã ipſorũ peruenerunt notitiã. His omnib. ad prædictum modũ ſic ritè, & legitimè pactis, & abſolutis, omne debitũ, & æs alienũ inde deducitur, & quicquid bonorũ reliquũ ſeu reſiduũ fuerit, id pupillorũ minorumq; tuto. & curat. ſtatim ad librũ (quẽ vulgo appellãt) pupillariũ referri, ibidẽq; omnia, & ſingula, more, rituque conſuetis inſcribi, & no-

tari per eundem clericum coram Senatoribus pupillaribus, intra certum temporis ſpatium, & ſub certa mulcta compelluntur. Cæterùm hic non prætermittendum putaui vnum vulgatiſsi-
34 mum, & penè quotidianum Statutum (tametſi deplorandum) quod apud Brugenſes longa conſuetudine, & decreto municipali inoleuit. Vbi ſtatuto coniugum ſuperſtes intra ſex hebdomadas cogitur omnia bona, domus ſuæ mortuariæ debita pariter & credita, mobilia & immobilia, præſentia & abſentia, ad calculum, & in inuentarium conuocare, conſcribere, & Senatui pupillari legitimè exhibere. Exhibitum iuramento affirmare, & ſtabilire, & verificare, dicentes iuramento præſtito, & conceptis verbis, ſeſe omnia fideliter conſcripſiſſe, ſeſeque in eo inuentario, prætermiſiſſe nihil quod inſcribi debuit, nec inſcripſiſſe quicquam, quod omiſſum oportuit, quantum ad ſuam peruenit notitiam, ac cognitionem. Atque ex hoc iuramento præſtito, validum habetur inuentarium, quum tamen in eo ſæpè multa falſa, & periuria commiſſa reperiantur. Nam vidui aut viduæ ſæpè multa ſupprimunt, vt hæredes ſuos fraudent, ſibi iniquis opibus pro-
35 ſpiciant. Si verò aliquantò iuniores fuerint, & ad vlteriores nuptias animum adiecerint, tum ſubinde multo plura inuentario inſerunt, quàm in rei veritate inſcribenda, inſerendaque fuerunt, atque eadem ſacramento aſſerunt, quò ditiores, locupletioreſque habeantur, & facilius aliam iuuenculam, aut viduam, aut alium adoleſcentem, aut viduum decipiant ac circumueniant. Et poſtquam viduus aliam duxerit in vxorem, aut poſtea quam vidua alteri nupſerit, potitique ſunt voluntate ac deſiderio ſuo, cauſſaque committendi periurij, & fraudis commiſſæ, ſuum ſortita ſit effectum, tum demùm pœnitentia affecti ad Principis gratiam confugiunt, & periurij remiſsionem implorant, & ab eo in integrum reſtitui poſtulant, allegantes ſeſe plurima debita actiua & paſsiua, atque alia bona, quàm reuera habuerunt, inuentario inſeruiſſe. Quæritur: An tales debeant in integrum reſtitui? Pro deciſione præſentis quæſtionis apparet negatiuè reſoluendum, quia dolus & fraus (præcipuè præmeditata) nemini pa-
36 trocinari debent. Non enim æquum eſt dolum ſuum quenquam releuare, vti eſt, in leg. verum. §. hoc quoque. ff. pro ſocio, & in leg. ne ex dolo. ff. de dol. mal. nec non apud Innocentium. 3. in cap. ſuper literis, extra de reſcript. & in capitu. primo. extra de eo qui duxit in matrimon. quam polluit per adulter. idem in capitu. ex literis, extra de dol. & contumac. idem in capitul. ſi vir. ad finem, extr. de cognat. ſpirit. & gloſſ. in l. Titio, in principio. ff. ad municipa. Nec ijſdem ſuffragari poterit, ſi aſſerant poſtea deſcripta neglectaq; eſſe, aut omiſſa negligentia, quoniam talis negligentia nimis eſſet craſſa & ſupina, quæ haud dubiè de iure do-
37 lo, ac fraudi æquiparatur: vulgata l. quod Nerua. & ibi eleganter, & copioſè Scribent. ff. depoſ. cum ſimilibus iuribus. Et qui in vno repertus fuerit infidelis, illi in eodem nunquam fidendum. Præ-
38 terea faciunt, contra charitatem, quia alijs faciunt, quòd ſibi fieri nolint. Dein ſunt contrarij proprio iuramento ſolenniter, & coram Senatu Brugenſi præſtito, quam ob cauſſam debent puniri, tanquam doloſi & periuri, quicquid excuſationis habeant, aut verius prætexere ſtudeant, profectò res eſt peſsimi exempli, quod quilibet ſanæ mētis facilè cognoſcit. Præterea, quod principi impoſuerunt, illuſerunt, falſaque verba dederunt, & perſuaſerunt, ob id ſunt periuri ac doloſi cenſendi. Aut quia mentiuntur, mentiendoque latenter furtum committunt, vt ſeſe à debitis paſsiuis exonerent, ditioreſque credantur, veri fures ſunt æſtimandi ac puniendi. Nam tectè ſic furantur, aut proprijs liberis, aut (ſi hi non fuerint) veris hæredibus, præter id, quod coniugem futuram, quam ſyncerè amare deberent grauiter fraudant. Et qui cum huiuſmodi falſa committunt, plerunque ſunt epulones, commeſſatores, otioſi ac prodigi homines, qui ſua male gubernant, & adminiſtrant, quemadmodum docet ipſa experientia efficax rerum magiſtra, vt eleganter dicit textus, in capitul. quàm ſit
39 in principio, de electìon. libro ſexto. His itaque perpenſis euidenter concludo (quicquid dicatur, aut ſuſtineatur) tales nòn poſſe in integrum
40 reſtitui, niſi abſolutione prius habita, & obtenta ab Epiſcopo, aut alio poteſtatem habente, quæ quidem à iuramento abſolutio, non debet facile
41 per eum concedi, ne ſit author periurij. capitul. ſi verò, & ibi But. de iureiurand. Eoque minus, quod ex ſtatuto Brugenſi ſatis longum temporis ſpatium habuerant, ad perfectè inuentarium conficiendum, & id ſacramento affirmandum, imò ſi longiori tempore indiguiſſent, idque expoſtulent (ex cauſſa tamen ſufficiente & rationabili) Senatus aut ex Senatu ad hoc ordinati & deputati longius tempus, ſecundum rei negocijque exigentiam conceſsiſſent idque potiſsimum vt tu-
42 tiores eſſent à periurio & dolo. Res enim ſiue negotium cum tempore factum, præſumitur conſultius, perfectius, & deliberatius effectum, aut faciendum. Sed hic exoritur aliud dubium non
43 leue, videlicet: Vtrum in abſolutione, ſeu diſpenſatione à iuramento requiratur citatio partis cuius intereſt? Circa huius dubij materiam, ſi quis pergat omnes euoluere Doctores, & Doctorum diuerſas opiniones, ad iuſtos commentarios de-
44 duceretur. In tanta varietate, in qua quilibet ad vtraſque partes pugnare poſſet, ego ea ſequar, quæ mihi veriora, ſenſui & rationi hominis magis accommoda videntur. Dimiſsis ergo varietatū fluctibus, D. Abbatem Panormitan. & Felinum, eorumque ſequaces, ſequor in capit. primo, extra de iureiur. nec non d. Ioan. de Selua. in tractat. de iureiur. §. quæro ſexto. atq; D. Cardin. Flor. in c. debitores. eo. tit. de iureiur. vt in caſu ſubiecto. Si iuramentum ſolenniter præſtitum fuerit, & coram Senatu, tunc ius eſt acquiſitum parti, cuius intereſt, nempè hæredi, ſeu hæredibus defuncti aut defunctæ, ergo, &c. Cui congruit illud vulgatum. In
45 iudicio quaſi contrahitur, leg. tertia. §. idem ſcribit. ff. de peculio, cum haud diſsimilibus iuribus. Eſt igitur ſecundum prællegatos Doctor.
46 concluſio hæc reſolutiua. Vbicunque iuramentum eſt obligatorium, ex parte iurantis, & aliquam vtilitatem continet ex parte recipientis, nunquam debet reuocari, niſi vocata parte.

Ratio

Ratio eſt, quia ex quo per abſolutionis actum prę-
iudicium irrogatur parti, in eo quod ſibi vtilitas
47 adimitur, debet pars vocari, quia nil debet fieri in
præiudicium abſentis, iuxt. capit. primum, extra
de cauſſa poſſeſſ. & proprietat. & capit. inter qua-
tuor. de maior. & obedient. & l. de vnoquoque. ff.
de re iudicat. Partis autem recipientis videtur
quaſi ſemper intereſſe, quia vtile eſt habere par-
tem vinculatam iuramento, cum multa iuramen-
48 tum operetur, & ſaltem accumulet forum foro,
in capitul. final. de foro competen. libro ſexto, &
quod ibi notatur, facit lex. cùm pater. §. filius ma-
trem. ff. de legat. ſecundo, & quod ibi notatur,
49 his ſeruit. Quod abſolutio non debet fieri, niſi
cauſſa cognita, vt notat Innocentius, in capitu. ad
aures, quod metus cauſſ. & Specula. in titul. de leg.
50 §. nunc oſtendendum, verſicul. 24. & ſequent. Et
cauſſę cognitio adhiberi non poteſt, parte inau-
dita, & non vocata. Nec Epiſcopus abſoluere po-
51 teſt cauſſa non exiſtente. l. in cauſſæ. §. cauſſa cog-
nita, & quod ibi notatur. ff. de minoribus. capitu.
tum ex literis, de in integr. reſtitutio. cum ſimili-
52 bus iuribus. Hæc enim adeò vera ſunt, quod ab-
ſolutio facta non vocata parte eſt nulla, quia ſe-
cundum Abbatem, & Felinum hæc abſolutio nõ
tenet, niſi ſubſit cauſſa, etiamſi fiat per ſummum
Pontificem, ſecundum Innocentium, in cap. 2. in
fine, extr. de renuntia. Antequam ergo ſibi con-
ſtet cauſſam ſubeſſe, non habet poteſtatem abſol-
uendi, præſuppoſito quod ſubſit, quia ignorat id
quod eſt fundamentum intentionis ſuæ, vt in ſi-
mili per Bartolum, in l. multum. ff. de cond. & de-
monſtrat. & traditur in cap. ex parte Aſtenſis, ex-
tra de conceſſ. præben. Nec poteſt ſibi conſtare de
cauſſa, niſi vocata parte, ideò videtur magis iuri
conſonum, quod pars debeat citari. Citatus enim
fortè oſtendet euidentem calumniam petẽtis ta-
lem abſolutionem, idq́; eum facere, deferendi ac
procraſtinandi gratia, vt crimen ſuum occultum
maneat, & ita clã abſolutione impetrata, integræ
famæ permaneat, quo caſu non debet audiri. l. ſa-
tis apertè. C. de falſ. Et hanc opinionẽ tenet verã,
D. Alexand. in l. hæres. §. ſi quis tutelam, de iudic.
vbi plenè. eſtq́; communis opinio ſecundum Be-
ninca. in d. c. debitor. & in d. c. 1. extra de iureiur.
53 & ideò tenenda & inſequenda. Vulgare enim &
tritum eſt iudicem in iudicando ſequi debere cõ-
munem Doctorum opinionem. cap. nouimus, de
verborum ſignificat. ibi & quorundam ſit opinio
à pluribus approbata. l. 1. ff. de offic. quæſtio. ibi. &
ſanè crebrior apud veteres opinio, bonus tex. in-
ſtit. de hæredibus inſtituend. in princip. ibi. pluri-
um ſententias. Barto. in leg. 2. C. de pœna iudi. qui
mal. iudica. Priuſquam autem hunc abſolutionis
paſſum abſoluamus ac prętereamus, lubet adijce-
re vnum hac tempeſtate admodum quotidianum
ac frequens etſi vehemẽter periculoſum: ſcilicet,
quum in contractu iuratum eſt, non venire con-
54 tra contractum, ac etiam ad effectum agendi non
petere abſolutionem, ſi impetrauit abſolutio-
nem à iuramento ad effectum agendi, & mentio-
nem non fecit, quod iurauit non petere abſolu-
tionẽ, à iuramento non eſt abſolutus: nec vt poſ-
ſit agere habilis factus, niſi prius ſit abſolutus à iu-
ramẽto de non petenda abſolutione à iuramẽto.

Quemadmodum nec diſplicuit D. Baldo Iuris Ci-
uilis interpreti acutiſsimo, in repetit. l. 2. ff. de iu-
reiurando, nec non Baldo alio loco. & Ioan. Imol.
in l. hæc ſcriptura. ff. de condi. & demonſt. firmat-
que D. Felin. in c. debitores præallegato. Etſi Do-
minus Ludouicus Romanus, conſilio 326. incipi.
In pręſenti conſultatione, dixerit, quòd iurans nõ
petere abſolutionem, cogitur tale iuramentum
ſeruare, quod tamen in dubium vertitur, ob id
quod ſummus Pontifex à tali iuramento poteſt
abſoluere, quum expreſſè ſibi narratum eſt, ſecũ-
dum D. Baldum, in d. l. 2. Sed de his ſatis, ſufficit e-
nim præſentem materiam, vtcunque lectori ape-
ruiſſe, & loca & authores ipſorum apertè indicaſ-
ſe. Qui enim longiores diſputationes, limitatio-
nes, & reliqua quæ hanc materiam concernere vi-
debuntur plenius cognoſcere volet, is loca & paſ-
ſus ſupra citatos conſulat. Ad intermiſſum igitur
locum redeamus, qui erat de inuentarij exhiben-
55 di certo tempore. Nam de eo ciuitates variãt. Sta-
tuto enim ciuitatis Gandenſis quadraginta die-
rum ſpacium conceditur, idq́; ſub mulcta decem
librarum Pariſienſium ex bonis proprijs. Brugẽ-
56 ſes quoque penè ſimile tempus conſtituunt, ſcili-
cet, ſex hebdomadarum. Intra quod tempus, ſi tu-
tores bona pupillaria ad Senatum libellatim non
conferant, decem librarum Pariſienſiũ pœna mul
ctantur ex ſuis proprijs bonis. Si verò intra alias
proximas hebdomadas ſex inuentarium non ex-
hibuerint, ſinguli duplici mulcta puniuntur, ſcili-
cet. 20. libris Par. hoc eſt, vnuſquiſque 20. libris.
Porrò ſi ne tertijs quidem ſex hebdomadis inuẽ-
tarium exhibuerint, iterum mulcta duplicabitur,
vt vnuſquiſque eorum dependat. 40. lib. Par. atq́;
ſic deinceps ſemper duplicando, niſi rationabi-
lis, iuſtiſsima, neceſſariáue cauſſa, negotij diffe-
rendi anſam præbeat, nempè, ſi nequiuerint intra
tempus conſtitutum facultatum omnium parti-
tionem, bonorumq́; diuiſionem maturè confice-
re, & articulatim legitimè diſponere, atq́; ob id pu
pillorum bona inſinuare nequiuiſſe, quo quidem
caſu prouiſorem, aut Senatores pupillorum adi-
bunt, à quibus facultatem, authoritatem, poteſta-
temque petent ad alias ſex hebdomadas, aut cer-
tè ad trium menſium ſpatium. Sed hoc trib. dun-
taxat vicibus, & cum magna diſcretione, & ex ſin-
gulari prorogationis gratia, concedendum eſt.
Hæc niſi tutores præſtiterint, haud dubiè à prędi-
cta mulcta non erunt abſoluendi. Hyprenſes, tem-
pus quadraginta dierum conſtituunt, idque ſub
mulcta trium librarum Pariſienſium, quod qui-
dem tempus ſimiliter legitima ex cauſſa, ad requi-
ſitionem & ſupplicationem tutorum in alios qua-
draginta dies protrahi poteſt. Curtracenſium ve-
rò ſtatuto viginti ſeptem dierum tempus conce-
ditur, idque ſub mulcta trium librarum Pariſien-
ſium, quod tempus etiam legitima ex cauſſa pro-
rogatur. Aldenardenſis ciuitatis ſtatuto, ſex heb-
domadarum ſpatium admittitur, atque hoc ſub
pœna ſeu mulcta. 50. librarum Pariſienſium, ex
cauſſa tamen hoc tempus eſt prorogabile. Ex
prædictis igitur nunc patet non ſat eſſe, quod tu-
tores qualecunque inuentarium conſcribant.
Nam id eos à periculo non leuabit, aut à mulcta,
niſi id ſolenniter coram Notario, graphiario,
aut iu-

aut iudice ſit conſcriptum & editum. l. tutores. 2.
C. de adminiſtrat. tuto. vel curat. Atque hanc cau-
57 telam, imò potius prouiſionem fieri ſuſpicor, vt
edatur coram iudice, aut eius graphiario, aut co-
ram ſcriba præſente, quo tutius à mercatoribus,
& ab alijs repertorij inſtrumento credatur, fideſ-
que ipſi adhibeatur certior.

CAPVT QVINTVM.

SVMMAE.

1 *Tutores & curatores, an conficiendo in repertorio neceſſariò creditores omnes conuocare obligentur.*

2 *Hæres ante repertorij confectionem obligatur conuocare creditores omnes, quorum intereſt.*

3 *Mater an tutrix eſſe queat?*

4 *Tutelam adminiſtrare virile munus eſt.*

5 *Defuncti teſtatoris voluntas omnibus præponenda.*

6 *Pupillorum debitor, aut creditor, eorundem tutor eſſe non poteſt.*

7 *Mater etſi à filij hæreditate ſtatuto municipali excluditur, nequaquam tamen à tutelæ munere ſemouetur.*

8 *Mater non habet filios in poteſtate.*

9 *Filius patris, non matris familiam ſequitur.*

10 *Mater an bonorum curatrix dari poteſt.*

11 *Mater an tutrix eſſe deſinat, ſi impudicè viuat?*

12 *In matre libidinoſa omnes pœnæ ſtatuunt, quæ in trãſeunte ad ſecunda vota.*

13 *Luxuria ſuperſtitis coniugis, defuncti mariti memoriã denigrat.*

14 *Mater etſi effecta ſit vnius ſolius concubina duntaxat à tutela remouenda venit, tanquam indigna.*

15 *Qui rerum ac perſonarum gubernationem aliquando receperunt, ij ad tutelam ſuſcipiendam cogi poſſunt.*

16 *Mater & auia an compelli poſſint ad tutelæ curæue munus?*

17 *Mater & auia ob debitum ex officio tutelæ curæue contractum, incarcerari poſſunt.*

18 *Mater & auia, non vt mulieres, ſed tanquam parentes conueniri non poſſunt, niſi, &c.*

19 *Mater ſi nec ſecundis nuptijs, nec Velleiani præſidio, nominatim, ſed generaliter omni iuris beneficio renunciauit, an valeat talis renunciatio?*

20 *Mater vel auia tutrix vel curatrix ad repertorij confectionem aſtringitur.*

21 *Mater legitima liberorum tutela ſuſcepta, ſi ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutorem alium conſtituere, eiq́; rationem reddere debet &c.*

22 *Mater, ſi ad ſecunda tranſierit vota, de iure, filij tutelam amittit.*

23 *Lex præſumit matrẽ cauſſa ſecundi mariti, primi mariti filios denudaturam.*

24 *Pater ſemper vtilitati ſui filij fauere præſumitur.*

25 *Nullus amor, qui paternum in filios vincat amorem.*

26 *Quæ de matre ad ſecundas nuptias conuolante dicta ſunt, eadem quoq; ad matrem ſponſalia tantũ tractantem reducenda ſunt.*

27 *Pater ad ſecunda vota tranſiens, ius tutelæ ſui filij amittit.*

28 *Statutum Brugenſium de parẽtibus, ſecundas nuptias auſpicantibus.*

29 *Maritus, an tutor curatorue vxoris ſuæ eſſe queat?*

30 *Maritus, an curator ſpecialis, ſuæ vxoris eſſe poſſit.*

31 *In ſpeciali, eadem militat ratio, quæ in generali.*

32 *Tantum periculi in particulari, quantum in vniuerſali imminet.*

33 *Lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet.*

34 *Lex vbi non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus.*

35 *Brugenſium, atq; aliarum Flandriæ ciuitatum conſuetudo de curatela mariti & vxoris.*

36 *Conſuetudo in his caſibus, in quibus lex non diſponit, habet vim legis.*

37 *Conſuetudo, ſi de aliqua re non reperiatur, tum conſuetudinis ſimile ſeruabitur.*

38 *Si ſimile non inueniatur, vrbis Romæ conſuetudo obſeruabitur.*

39 *Conſuetudo inueterata, pro lege ſeruanda eſt.*

40 *Lex & conſuetudo, ex eodem fonte procedunt.*

41 *Lex ab expreſſa & ſcripta populi voluntate procedit.*

42 *Conſuetudo eſt tacitus populi conſenſus, & voluntas rebus & factis declarata.*

43 *Conſuetudo vbi eſt contra legem, vincit legem.*

44 *Conſuetudine Flandrenſi mater neque tutelam, neq; curatelam, ſed adminiſtrationem duntaxat habet.*

45 *Mater obligatur ex conſuetudine Brugenſi, & aliarũ ſatisdare res mobiles pupillorũ atq; minorum, quas cuſtodiendas habet ſaluas fore.*

46 *Mater ex conſuetudine gaudet & fruitur vſufructu bonorum prolium ſuarum.*

47 *Mater propter vſumfructum aſtringitur ad neceſſaria omnia pupillis adminiſtranda.*

48 *Ceſſante vſufructu, ceſſabunt & onera eiuſdem cauſſa ſuſceptæ.*

49 *Quid iuris competat tutoribus in matrem vſufructuariam non adminiſtrantem prolibus neceſſaria ſecundum ipſarum qualitatem.*

50 *Tutor non rebus duntaxat, ſed etiam moribus pupilli præficitur.*

51 *Tutor non dabit dotem ſorori pupilli, alio patre natæ.*

52 *Tutor ſorori pupilli præſtare poteſt ad victum neceſſaria, quum ſemetipſam ſuſtinere nequeat.*

53 *Si eodem ex patre ſit ſoror, an tum tutori dotem dare ei ſorori pupilli liceat.*

54 *Paternum non fraternum, officium eſt dotare.*

55 *Frater ſororem alere obligatur.*

56 *Tutor res pupilli donare nequit.*

57 *Donare eſt perdere.*

58 *Tutor domini loco habetur, quũ fideliter adminiſtrat, nequaquam quum pupillum ſpoliat.*

59 *Tutor in quibuſdam caſibus poteſt donare.*

60 *Iudicis authoritas, ſiue decretum, cuilibet iuſtam præbet excuſationis cauſſam.*

61 *Iudex quicquid fecit, rectè feciſſe præſumitur.*

62 *Officium publicum bonæ fidei præſumptionem inducit.*

63 *Iudicis authoritas, permiſſio, ſiue decretũ à pœna mulcta ſeu damno excuſat.*

64 *Permiſſio, iuſſus, aut decretum iudicis efficit licitum quod alias foret illicitum.*

65 *Conſuetudine Ducatus Burgundiæ, fœmina, vt mater aut auia, tutrix eſſe poteſt.*

66 *An mater ſecundo marito defuncto, poſſit eſſe tutrix pupillorum prioris mariti.*

67 *Paupertas in tutelis ſuſpecta eſt habenda.*

68 *Electus vt idoneus ſatiſdatione non oneratur.*

69 *Mater poteſt ſuorum filiorum eſſe tutrix, tutela accidentali, non naturali, quæ alijs præfertur.*

70 *Mater ad ſecundas nuptias tranſiens, an teſtamenti ſui mariti executionem amittat, quæ in teſtamento electa fuerat executrix.*

71 *Modus*

71 *Modus & forma repertorij conficiendi.*
72 *Cauſſa repertorij conficiendi.*
73 *Quilibet in repertorio conficiendo ſeruet modum, con-ſuetudinem, & ſtilum ſuæ patriæ.*
74 *A ſtilo & antiqua practica, non eſt recedendum.*
75 *Rerum mobilium pupilli ante ſuſceptionem adminiſtrationis appreciatio facienda eſt.*
76 *Appreciatores rerum pupillarium ac minorum debent eſſe (vt dicunt) iurati, atque à Senatu ſeu Magiſtratu ordinati.*
77 *Cauſſæ appreciationis faciendæ.*
78 *Conſuetudo Gandenſis, Brugenſis, atq; aliarum Flandriæ vrbium, circa venditiones rerum mobilium pupilli & minoris.*
79 *Vltimo appreciatori & plus offerenti in actionibus publicis bona addicuntur.*
80 *Ex pecunijs ex venditione bonorum conflatis, emendi ſunt pupillis redditus, aut fundi.*

VIDendum quoque hic eſt & conſi-
derandum: An tutores & curatores
in conficiendo repertorio neceſſa-
riò creditores omnes cõuocare ob-
1 ligentur? glo. in verb. inſtrumento-
rum. in l. tutores 2. præallegata, quæ loquitur ne-
gatiuè. Atque huic opinioni ſubſcribunt nonnul-
li haudquaquam infimæ autoritatis Doctores cõ-
muniter ibidem, Cy. Bart. atque eorum ſequaces,
quorũ opinionem & ego quoque conſector. Secus
2 tamen iudicandum eſt in hærede. Nam hic ante
repertorij confectionem obligatur & aſtringitur
conuocare citareque creditores omnes, quorum
intereſt, ex forma tradita in l. fi. C. de iure deliber.
Ratio ſatis prompta eſt. Vtpotè propter varias v-
tilitates ex repertorij confectione prouenientes,
quas recitat & declarat D. Iaſon in l. ſcimus. §. etſi
præfatum, in 1. & 2. columnis, C. de iure deliber.
Quem ibidem (ne æquò ſim prolixior) lectori con
ſulendum commendo. Satis enim arbitratus ſum
rem ipſam tetigiſſe & dubiorum explicationes, &
loca commonſtraſſe, vbi ea à iuris interpretibus
latè, diffuſeq; tractata, declarata, & enodata ſunt:
ita vt his atque huic loco, ex meo tenui ac perpu-
ſillo ingeniolo quicquam adijcere, nihil aliud eſ-
ſet quàm noctuas mittere Athenas. Hoc loco & a-
lia ſuboritur quæſtio, qua ſciſcitari & percunctari
3 libet: An mater tutrix eſſe queat, iureq; filiorum,
filiarúmq; tutelam aſſumere poſſet? Sed huic quæ
ſtioni reſpondendum eſt, quod certum eſt ab of-
ficio muneréue tutelæ quamlibet mulierem, & ita
matrem remoueri, l. fœminæ. ff. de tutel. & l. 1, C.
quando mulier tut. off. fungi poteſt. quia id mu-
nus maſculorum eſt, quod quidem abſolutè verũ
arbitror de iure antiquo vetuſtiorique. ff. & C. Ve-
rùm ſi mater ab imperiali ſplendore, ſeu à Princi-
pe ſuo ſpecialem filiorum proliumque ſuarum tu-
telam poſtulet & eam impetret, d. l. fœminæ, tum
confirmari non oportet etiam adminiſtrationis
decreto à iudice interpoſito. Nam hoc quidem ca-
ſu priuilegium principis locum ſuum præoccu-
pat, legitimis iuribus non obſtantibus, ſeruataq;
4 forma tradita in l. 2. C. Quando mulier tute. offi.
fung. poteſt. Vbi & rationem iſtius leges præalle-
gatæ explicant. Nam tutelam inquiunt admini-
ſtrare virile munus eſt: & vltra ſexum fœmineæ in-
firmitatis tale officium eſt. Iure verò cõmuni no-
uiſsimo & eo authẽtico ipſa mater, ac auia habili-
tatæ, & aptæ ſunt, ad filiorum tutelam ſuſcipien-
dam, etiam abſque impetratione priuilegij prin-
cipis, atque eædem omnibus tutoribus legitimis
& datiuis (non teſtamentarijs) præferuntur, de-
5 functi enim teſtatoris voluntatem omnibus præ-
poni voluit, Authentica. matri & auiæ. C. Quan-
do mulier tute. offic. fung. poteſt. & per. text. vnde
dicta Auth. deſumpta eſt, in Auth. de hęred. ab in-
teſtato. §. ex his. col. 9. conſt. prima. & notat Bar. in-
ra. in l. ſi quis ſub conditione colu. 3. ff. de teſta. tu-
tel. diſtinguens, dummodo ſecundis nuptijs, Se-
natuſconſulti Velleiani præſidio, omnique alio iu
ris & facti auxilio ijſdẽ competenti renuncient,
quæ renunciatio magnæ eſt efficaciæ omnibus in
contractibus mulierum, iuxta Boerium, in con-
ſuetud. ſepten. Bituricen. titu. de conſuetud. iuris
6 ſtatus perſon. §. 6. in gloſſ. regulariter mulieri. V-
bi etiam inquit, etſi debitor vel creditor pupilli
nequeat eſſe eiuſdem tutor, ſecundum Authenti-
cam minoris. C. Qui dare tutor. vel curato. & per
tex. vnde d. Authentica deprompta eſt, in Authẽ-
tica, vt ij qui obliga. ſe habere perhib. res mino. §.
ſed etſi quis. coll. 9. conſtit. 2. Ratio eſt quia tutor
omnes res, omniaque pupilli vel minoris inſtru-
menta cuſtodienda habet, & ſi debitor aut credi-
tor pupilli, eiuſdem pupilli tutelam aſſumeret, fa-
cile poſſet in ſua tutela dolum aliquem ſtruere, &
(ſi vellet) machinari fraudem, nempe ſolutionum
ſyngraphas inferendo, aut crediti chyrographas
intercipiendo, eaſq; ſupprimendo. In matres ve-
rò, & in auias talis doli ſuſpicio non cadit. Ideoq;
& ſi pupillo plurimum debeant, à tutela tamẽ ſuo-
rum pupillorum filiorum omnino prohiberi non
poſſunt tex. in Anthent. Ad hæc. C. Quando mul.
tut. off. fung. poteſt. & per text. vnde d. Authenti.
deprompta eſt in Authen. vt ſine prohib. mat. de-
bi. vel credit. §. finali. coll. 7. conſt. 4. Bart. & Doct.
in d. Authent. matri & auiæ. Similiter Bart. in d. l.
ſi quis ſub conditione. verſicu. expedita eſt gloſſ.
quod extenſionem recipit (& piam quidem) per
Authenticam. Ad hæc. iuncta l. ſeque. C. Quando
mul. tut. off. fung. poteſt. in filijs naturalibus tan-
tum, quorum matres etiam non prohibentur eſſe
tutrices, etiamſi eorum debitrices eſſent. Neque
huiuſmodi tutela matri competens poteſt ei à pa-
tre auferri, quemadmodum notat Baldus in con-
ſilio, 308. teſtator, lib. 2. quod tamen Bartolus plu-
rimum miratur, adeò vt contrariæ opinioni ſen-
tentiæque potius adhærere videatur in l. Miles. §.
ſexaginta in fin. ff. de adulter. Hæc enim tutela a-
7 deò matri efficaciter competit, vt licet ipſa à filij
hæreditate, ſtatuto municipali excludatur, (vt plę
rumque fit in Italia) nequaquam tamen à tutelæ
munere ſemoueri poteſt, ſicuti notat Salice. in d.
Authent. matri & auiæ. in verſic. 9. quæro. & ad fi-
nem Authent. ſicut. C. de legit. tute. & D. Alexand.
conſilio, 121. viſo ſtatuto. lib. 3. & ita conſuluit (vt
8 claret) conſi. 16. Nec obſtat lex, quæ dicit matrem
nequaquam habere filios in ſua poteſtate per tex.
in §. fœminę. inſtit. de adopt. & arg. leg. penult. ff.
9 ad Tertullianum. S. C. Nec ea quæ dicit filium pa-
tris, non matris familiam ſequi. §. 1. inſtit. de legit.
agnat. tute. neque ea quę de matris familia dicitur

filius l.1.§.de matris.& ibi Bart. ff. ad Sillania.quia
talis lex exceptionem patitur, cùm mater aut a-
uia tutrix filij aut filiorum eſt. text. eſt ſingu.cum
gloſſa ſecundum Bald. & Philippum Frãcum in c.
ex parte.extra de appell. quem allegat D. Iaſon in
Authentic. ex teſtamento, in 5. colum.in apoſtil-
lis ibi.C.de colla. Sed ex hac quæſtione naſcitur a-
10 lia quæſtio, priori non diſsimilis, ſcilicet, an ne
mater bonorum curatrix eſſe poſsit? Cui reſpon-
dendum eſt, quod ſic. Nam ſi tutrix eſſe poteſt, tu-
telàmque filiorum ſuſcipere (vti ſuperius claruit)
ita etiam & filiorum, ſiue prolium, & eorundem
bonorum curã ſiue ſollicitudinem habere pote-
rit, vti notat Bartolus poſt gloſſ. in dicta Authen-
tic. matri & auiæ. 2. columm. & in dict. l. ſi quis ſub
conditione, colum. 3. in verb. quæro an idem ſit in
cura, & notat Abb. in dict. cap. ex parte. Specul. in
titu. de curat. §. fin. verſicu. ſed nunquid. Eiuſdem
ſententiæ & opinionis ſunt D. Philippus Decius
ad leg. fœminę. 18. & 22. numeris. ff. de regulis iur.
& Bartholomeus à Chaſſaneo ad commentaria in
Burgundiæ conſuetudines, titu. *Des enfans de pluſi-
eurs lictz.* §. 6. numeris 1. & 2. Et Angel. inſtitut. de
legit. patro. tutel. Sed circa hanc matris tutelam
aut curatelam dubitatio oriri videtur, ſcilicet: An
11 prædicta omnia locum habere debeant, ſi talis
mater inhoneſtam, obſcœnam, impudicam, laſ-
ciuamque duxerit vitam, probroſamque conuer-
ſationem, an inquam talis mater tutrix eſſe debe-
at, aut tutrix prius effecta per talem improbam
vitam tutrix eſſe deſinat? Ad quæ reſpondendum
videtur, quod talis mater nullo modo videatur
admittenda, ſed admota, prorſus à tutela ac cura-
tela remouenda, ob id quod in matre libidinoſa,
12 & diſſoluta omnes pœnæ ſtatuantur, quæ in tran-
ſeunte ad ſecunda vota, vt elegante r notat Bartol.
in leg. his ſolis. & ibi Baldum, Angelum, & Sali-
cetum legendos ſuadeo. C. de reuoc. dona. gloſſ.
notat. in Authentica, Sacramentum. C. quando
mul. tutel. off. fungi poteſt, quam ibi approbant
Bartol. & Angel. in. §. actionum autem, in materia
tut. inſtitu. de actio: caſus apparet in leg. finali. C.
quando mul. tut. off. fungi poteſt ibi. Sed ſi pudici-
tiam ſuam intactam conſeruet, tenet Bartol. in d.
leg. Si quis ſub conditione, in verſicul. quæro mu-
lier quæ tranſiuit ad ſecunda vota, quod quidem
notandum ait. Nam multa ſecreta, ſi eſſent pate-
facta, reuelata, ac promulgata, multę tutelæ ex-
13 tinctæ atque exinanitæ eſſent. Nec id admiran-
dum, quoniam defuncti memoria ea de cauſſa de-
nigratur eiuſdemque anima, vxoris ſuperſtitis
propter luxuriam opprobroſamque vitam con-
triſtatur, & ob id vti ſuſpecta atque indigna ad tu-
telæ curæue munus, remouenda venit. arg. gloſſ.
notabilis in l. fideic. C. de fideicõ. & in l. ſororem
C. de his quib. vt indig. notant Bar. & DD. in l. lici-
tatio. §. quod illicitè. ff. de publica. quod adeò ve-
14 rum eſt, vt nequeat officio tutelæ fungi mater, e-
tiamſi effecta ſit tantum vnius ſolius concubina
dumtaxat. Ita Baldus in Authentica, Sacramen-
tum. Cod. Quando mulier tute. officio fungi po-
teſt. cuius ſententiæ non poſſum non aſſentire. Cę-
15 terum hic quæri poteſt, an quemadmodum tuto-
res, curatores, aliæque ſimiles perſonæ, quæ alie-
narum rerum gubernationem aliquando recepe-
runt, tutelæ curæue munus etiam inuiti ac repug-
nantes ſuſcipere cogantur. leg. prim. §. ſi quis tu-
16 tor. ff. Quando appell. ſit, & intra quæ temp. cu-
ius ſuperius memini, an ita inquam eadem pari-
que ratione mater & auia ad tutelæ curæue offici-
um aſtringi, cogi, & compelli queant? Sed hic re-
ſpondendum eſt, quod non, gloſſ. in verb. per-
mittimus, in d. Authe. matri & auię. & in corpore,
vnde dicta Authen. deſumpta eſt, verbo permitti-
mus, non præcipimus vtitur, ꝙ Bart. placet in d.
Auth. matri & auiæ. nu. 8. Et huic quoq; ſententiæ
ſuffragari videtur, l. 2. C. Quãdo muli. tutelæ offi-
cio fungi poteſt, ibid. Sanè in optione huiuſcemo-
di nulla cogetur, ſed libera in conditiones quas
præſtituimus voluntate deſcendat. Aſtipulatur
lex, fin. C. quando mulier offici. tu. fungi poteſt,
quamuis quidam (inquit gloſſa) contrariæ parti
adhærere ſtuduerint. Verùm hic neglectui dare
non decreui, quod licet mulier cuiuſcunque de-
biti obligationiſque cauſſa capi, apprehendi, &
incarcerari nequeat. leg. 1. & in Authentica. Sed
hodie. Cod. de offici. diuerſo. iudicum. & in Au-
thentic. hodie nouo iure. C. de cuſtod. reo. & per
text. vnde præfatæ Authenticæ deprompta ſunt.
In Authentic. vt nulli iudicum. §. neceſſarium. col-
la. 9. conſtitu. 9. leg. ſecund. de exact. tribu. lib. 10.
hoc noſtro tamen caſu, ac dictæ Authentic. ma-
17 tri & auiæ, mulier, vt mater & auia, quodlibet ob
debitum muneris tutelæ, curæue ratione contra-
ctum, clauſtrorum tutamini ſubdi, mancipari, &
incarcerari poteſt, eo enim caſu ſublatum, extin-
ctum, & annullatum apparet muliebre priuilegi-
um ob renunciationem Authenticæ, Sed hodie
beneficium, ſub titulo C. de offic. diuerſor. iudic.
ſituatum, quam ob rem in tali caſu, inque tali de-
bito contracto virorum conditionibus ſubiacet,
& nullo muliebri priuilegio gaudere debet, vt mu-
lier, ſed tanquam parés, cui nec renunciatum ap-
paret, quapropter opinatur Bartolus in d. Authé-
18 tica, matri & auiæ, quòd gauderet beneficio, ne
conueniatur, niſi inquantum facere poteſt, ac be-
neficijs parentibus & conceſsis & datis. Sed hic a-
liud dubiũ oritur. Fieri enim poteſt vt mater nec
19 ſecundis nuptijs nec Velleiani præſidio, ſiue auxi-
lio nominatim & ſpecialiter, ſed confuſè tantum
& generaliter omni iuris beneficio, auxilio, ſeu
præſidio renũciet. Quæritur an in tali caſu illa ge-
neralis renunciatio valeat & effectum ſortiatur?
Huius quæſtionis haud immemor Bartol. in d. Au-
then. matri & auiæ. qui ait haud neceſſe eſſe, vt ex-
primatur Velleiani beneficium. Nã ſi mulieri cui-
uis indulgetur ac concedatur id beneficij, auxilij,
ſeu præſidij genus, multò magis ipſa mater, quę &
mulier eſt ſub generali quoque renunciatione in-
cludi ac comprehendi videtur. Secundarum ve-
rò nuptiarum mentionem fieri oportere ac expri-
mi prorſus eſt neceſſarium. Nam ad ſecundas nu-
ptias tranſeundi poteſtas, beneficium eſſe nequa-
quam meretur, ſed ſolummodo quædam facultas.
Et ideo illam ſub generali renunciatione minimè
includi & compræhendi perſpicuum eſt. Sed eam
20 expreſſè declarandã eſſe omnino neceſſũ eſt, Bart.
teſte, in d. Authe. matri & auię. Ex prędictis igitur
nunc apertè ſequitur, matrem auiamque tutri-
cem vel curatricem ad repertorij confectionem

iridem

itidem aſtringi. §.finali in Authentic. vt ſine prohibitio.matr. debit.& credi. coll.7.conſt.4.ſicuti ipſos tutores & curatores ad id aſtrictos & obligatos eſſe ſuperius latè diffuſeque monſtraui. Neq;
21 omittendum hic cenſui. Si mater legitima liberorum tutela prius ſuſcepta, poſtea neglecto priori coniugio ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutelã priorem ilicò deſerere debet,&alium pro ſe tutorem conſtituere,& iuridicè ordinare,cui mox ante conſummationem ſecundi coniugij adminiſtratæ tutelæ rationem reddere debet, & credita prius perſoluere. Cui rationi, ac perſolutioni etiam ſecundi futuri mariti bona iure pignoris obnoxia tenentur.l.ſi mater.C.in quib.cauſ.pig.vel hypo. tacitè contrahatur, quem textu. Baldus mirum in modum viduas in vxores ducere volentibus & deſiderantibus commendat, ne circumueniantur, fallantur & decipiãtur, neue dãna, detrimenta & incõmoda incurrant ij & patiãtur. Prędictam hãc ſententiam confirmat, §. Si ante tutelam,in autẽtico de nupt. colla. 4. conſtit. 1. & ibi Bart.& ſcri-
22 bentium plurimi. Sed hic rurſum alia quæſtio exurgit,ſcilicet: An mater, ſi ad ſecunda tranſierit & aſpirauerit cõiugalia vota, an ob ea de iure filij aut filiorum tutelam amittat? hanc ad quæſtionẽ verborum compendio vtar,ne lectorem ſuperuacaneis detineam,potiſsimum quod ad hanc quæſtionem conducentia paulò ſuperius pro capacitate ingenioli mei clarius, fuſiuſque expreſſerim. Supra enim rogatum fuit,an mater luxurioſè ac impudicè viuens tutrix eſſe deſinat? Vbi reſponſum pręfatę quęſtioni fuit affirmatiuè,iuxta tex.literalem & ibi gloſ.& Doct. C. Quando mulier tut. offi.fungi poteſt, vbi haud leui ſane brachio Bart. & Baldus cæteris perfectius & abſolutius eam quæſtionem enodãrũt, & declarãrũt. & tex.vnde pręalle. Authen. deprompta eſt, in Authentic. vt ſine
23 prohib.mat.debit. & credit. §.fin. colum. 7.conſtit.4. Rationẽ quoque ſuperioris reſpõſionis affirmatiuæ hanc protulimus, quippe, quia lex pręſumit mulierem ſeu fœminam matrem ſecundi viri, ſeu mariti, gratia primi viri ſeu mariti filium,filioſue denudaturam & ſpoliaturam, quod profectò pupillorum, minorumque vtilitati non parũ aduerſaretur,fraudique locus daretur,ſi id fieri liceret. Atque huic ſententiæ ſubſcribit, l. lex quæ tutores. C. de adminiſtr. tuto. vel cura. Aſtipulatur etiam Bartolus, in Authent. matri & auiæ.2.in columna, hactenus perſæpe in medium adducta. Verùm hanc rationem in patre eãdem vim & autoritatem habere non puto, ſicut in matre. Matrũ enim mollior eſt&leuior fides ac integritas, citiùſq; ad pręſẽtis mariti affectus pertrahitur.Patrũ verò fides eſt plærumque integrior, & conſtantia maior, qui ſeſe non tam facilè ad quoſuis vxorios affectus deijciunt. Atque hoc quoque Baldo probatur in l.Precibus. C. de impub. & alijs ſubſti. Imò certa quoque naturalis affectionis ratione ful
24 citur.Pater enim in quocunque rerum ſtatu fuerit rem omnem penſiculatius diſcutit & cõſiderat, ideoque perpetuò vtilitati, & commodo ſuorum filiorum omnium ſtudere & incumbere præſumitur, le. in fideicommiſsi. §. cum Pollidius.ff.de vſur.l. ſi furioſo puber.ff.de curat.furio. nec non l. filijs matrem.C.de inoffic. teſtamen. Nam ſi amicus amico bona, vtilitatem ac fœlicitatem optet & cupiat, multò magis bona quæque pater optabit filio aut filijs, l.quidam cum filium. ff. de hære.
25 inſtit. Nullus eſt enim amor ſeu affectus extraneus,qui paternum vincat animum.l.fin. C.de cura. furio. Quocirca patrem in filij aut filiorũ vtilita-
26 tem in quauis etiam rerum ac fortunarum viciſsitudine ſemper intentum ac propenſum fore, nulli meritò dubitandum erit. Verùm has prædictas opiniones non pauci legũ interpretes conati ſunt extendere, dilatare, & attribuere, potiſsimum ad matrem contrectantem duntaxat, & celebrantem matrimonij initia, primordia, ſeu ſponſalia, nempe Specu.in titu. de tutor.§. nunc dicendum. Baldus in l. Precibus.C. de impub. & alijs ſubſtit. & Bartol. in Authenti. Sacramentum. C. quando mulier tute.offic. fungi poteſt,cum alijs innumeris, quorum opinioni ſententiæque ego quoque
27 libenter aſſentior & adhæreo. Imò ne à ratione quidem abſurda arbitror prædicta omnia itidem habere, & vendicare locum non ſolum in matre, verùm etiam (quod pace aliorum dixerim) in patre trãſeunte ad ſecundas nuptias, nempe quod tunc filiorum, filiarumque tutelam planè deperdat non ſecus quàm mater, quæ ad ſecundas nuptias tranſuolat. Huic opinioni aſſentiunt Bald. in Authentic. eiſdem. C. de ſecundis nupt. in penu. colum.& in l.fœminæ & ibi Bart. & Baldus.C.eodem tractatu ſiue titulo. Paulus de Caſtr. in l. mater.C.ad Tertul. Alexand. in addit.ad Bartol.in d. Authentica, Sacramentum. Et Sali.in le. Cum auctoribus .C. qui petant tut.& Barto. in l.1.§.Si ve-
28 rò maritus. ff.qui pet. tutor. Vt autem omnis dolus, fraus, atque fraudis omnis occaſio tum à patre, tum à matre, ante ſecundas nuptias maturè præripiatur apud Flandros, præcipuè apud Brugenſes recepto ſtatuto, & publica conſuetudinis lege cautum eſt,ne poſt mortem alterius cõiugis, parentum ſuperſtes ſeſe ad alteras conuertat nuptias,niſi prius omnium bonorũ domus ſuæ mortuariæ diligentem ac debitam collectionem fecerit, eam in inuentarium redegerit,idque magiſtratui legitimè exhibuerit,ac idipſum iuramento pręſtito probatum,ratum,ac verum eſſe,quicquid in eo inuentario ſcriptum exhibet, iuridicè profeſſus fuerit & confirmauerit, ac deinde tutores ſuis liberis conſtituerit, eos iuramento per magiſtratum adegerit,poſteaque (debitis ac creditis inter ſeſe mutuo collatis, & defalcatis debitis) bipartitionem eorum bonorum debitè peregerit.In qua partitione alteram partem ſibi reſeruet, alteram partem iuxta ſtatuta filijs ſuis,aut eorum loco filiorum tutoribus aſſumptis,& iuratis aſsignauerit, cum ijs amicè,ac legitimè tranſegerit,&pupillorũ ſuorum bona eis tutãda, atque amplianda cõmiſerit. Hæc inquã omnia niſi prius effecta parens ſuperſtes curauerit, ad alteras nuptias accedere iuridicè prohibetur, idq; ſub pœna quinquaginta librarũ Pariſienſiũ,& præterea ad pœnã aliam arbitrariã, iuxta circunſtantiarũ omniũ qualitatẽ niſi ſtatuto paruerit.Hic quoq; aliã mouere libet quęſtionẽ nequaquam aſpernandã. An maritus tutor curatórue vxoris ſuæ eſſe queat? Ad quam quæſtio-
29 nem(vt eam quàm breuiſsimè abſoluam)reſpondendum eſt de iure deſtructiuã negatiuamq; par-

tem amplectendam eſſe. Atque hoc ita ſentit, lex,
virum. ff. de cura. furioſ. leg. maritus. Co. Qui da-
re tuto. vel curato. & qui dari poſſunt, vel non. Et
Imperator in §. ijdem reſcripſerunt, inſtitut. de ex
cuſat. tutor. vel curato. Ratio eſt promptiſsima,
nam ſi malè rem gereret, atque adminiſtraret vir
ſiue maritus, vxor propter maritalem affectio-
30 nem remitteret. Libet quoque hoc loco recenſe-
re aliam quæſtiunculam haud infructuoſam, quã
in medium adfert Do. Angel. in §. ijdem reſcrip-
ſerunt, præallegato, nempè maritus, licet nequeat
eſſe curator generalis ſuæ vxoris (vti paulò prius
commonſtratum eſt) an poſsit eſſe ſpecialis cura-
tor, & hoc vnicam ad cauſſam dumtaxat. Ad quam
31 quæſtionem D. Speculat. in titul. de curat. §. vt
autem, in verb. nunquid vir, affirmatiuè reſpon-
dendũ eſſe cenſet. Sed D. Salicetus contraria gau-
det opinione, quod eadem militat ratio in ſpecia-
li, quæ & in generali, quapropter nequaquam ad
vxoris curam, etiam vnius tantum rei cauſſa ad-
32 mittendus maritus erit, allegat. leg. Illud. ff. ad l.
Aquiliã. & ita tantum periculi in particulari, quã
tum in vniuerſali imminet. Idque Iaſon, & Baldus
tenẽt quod Domin. Salicetus, Cod. qui dare tuto.
poſſunt, quæ indiſtinctè ſimpliciterque loquitur,
33 & (vt vulgo dici ſolet) Lex generaliter loquens,
34 generaliter intelligi debet. Et vbi lex non diſtin-
guit, nos diſtinguere non debemus, iuxta leg. de
precio. ff. de Publicia. in rem actio, & l. Si vero. §.
de viro. ff. ſolut. mat. Do. Pano. in cap. Solitæ. in
vltimo notabili, extra de maiori. & obedien. cap.
Si Romanorum. 19. diſtinct. cum pluribus iuribus
in hac re vulgatiſsimis. Sed text. in dict. leg. mari-
tus. ſimpliciter, & abſolutè dicit: maritus curator
vxori creari non poteſt, ergo nec diſtinguendus,
35 ſed ſimpliciter intelligendus. Adijcere autem di-
ſtinctionem aliquam, hariolari eſt ad eam legem,
maritus. non finire, aut ſtatuere, &c. Brugenſium
tamen atque cæterarum Flandriæ ciuitatum con-
ſuetudine introductum eſt, vxorem dici, ac pror-
ſus haberi ſub mariti curate. Imò nonnunquam,
(quod omnium turpiſsimum eſt, ac quàm maxi-
mè indecorum) maritum ſub vxoris curationem,
ac tutelam aliquando, ſubijci, quod fit, ex decre-
to, ordinationeque iudicis, cum cognitione cauſ-
ſarum, & marito hoc ipſum conſentiente, quæ ta-
men lex omnino obſeruanda eſt. Nam Iulianus in
36 leg. de quibus. ff. de legibus, de viribus, ſiue con-
37 ſuetudinis effectibus interrogatus, conſultusque
38 reſpondit, ꝙ cõſuetudo in his caſibus in quib. lex
39 non diſponit, habet vim legis, & ſi aliqua de re ne-
quaquam reperiatur conſuetudo, tum conſuetu-
dinis ſimile ſeruatur, ſic vt ea res extendatur &
cenſeatur ad caſum ſimilem. Porrò ſi nec ſimile
inueniatur tunc vrbis Romæ conſuetudo obſer-
uabitur: inueterata enim, longoque vſu recepta,
& inolita conſuetudo, non immeritò pro lege v-
40 bique ſeruatur, & rectè quidem. Nam tam lex,
41 quàm conſuetudo, eodem à fonte procedunt, hęc
enim à conſenſu populi, illa verò ſcilicet lex, ab ex
42 preſſa, & ſcripta populi voluntate conſurgit. Cõ-
ſuetudo verò legi coniuncta, hoc eſt, tacitus po-
puli & conſenſus, & voluntas, cum rebus, & factis
declarata, & ſcriptis excepta, dicitur ius moribus
43 conſtitutum. Vbi verò conſuetudo eſt, contra le-
gem, (vt in caſu præallegato) tum ea conſuetudo
legi vim infert, & vt ita dicam legem vincit, ſupe-
rior eſt, & ſibi eam poſtponit. Quocirca habet
& vim in ſe, & efficaciam, qua ipſam legem aut in-
terpretetur, aut corrigat. Sed de his obiter plus
ſatis, ne currente rota, dum vrceum facere tento,
amphoram fingat manus. Quiſquis plures deſi-
derauerit quæſtiones, huic loco nõ incõgruentes,
is Iuris interpretes, prǽſertim ipſum Bartolum,
lucernam iuris conſulat quæſo, in Authentic. ma-
tri & auiæ, Atque in l. ſi quis ſub conditione: & in
§. ſi ante tutelam præallegatis. & Angelum in §. A-
ctionum autem, ad tutelæ materiam. inſtituti. im-
perialium li. 4. quas breuitatis gratia nunc præter
mitto, quod eas aut huic materiæ minimè neceſ-
ſarias exiſtimauerim: aut quod (vt Tullij verbis v-
tar) ad huius libri inſtitutum eæ neceſſariò nequa
quam pertineant, neq; enim in ſingulis locis, om-
nia particularia dubia, neque omnes minutias,
ſed ſumma tantum, & præcipua, imò ea quæ quàm
maximè neceſſaria videbantur, proſequi, & tra-
ctare conſtitui, quod ipſum candidum lectorem
44 ſemel præmonuiſſe ſufficiat. Ad reliqua perga-
mus. Gandenſium porro, Brugenſium, Hypren-
ſium fœliciſsimarum, nec non & reliquarum ferè
Flandriæ ciuitatum iure non ſcripto, ſiue conſue-
tudine, longòque vſu approbatum, vſurpatum, &
obſeruatum eſt, matrem, neque tutelæ, neque cu-
ræ munere vnquam fungi poſſe, ſed adminiſtrati-
onis officio duntaxat, ideoque eam nec tutricem,
nec curatricem dici poſſe. Nam pupillis ſuis atque
minoribus, tutoribus conſtitutis, & curatoribus,
conſultum prius & prouiſum eſſe oportuit, qui-
45 bus mater priuſquam etiam rerum pupillarium
adminiſtrationem, ac tuitionem adoriatur, tene-
tur, ſcripto tradere, & ſatiſdare, res omnes mobi-
les pupillorum atque minorum, quas cuſtodien-
das habet, eaſque ſaluas tueri, idque propter pro-
46 lis, aut prolium vſumfructum, quem mater ha-
bet, & quo quamdiu viuit, gaudet & fruitur. Ne-
que hic putandum eſt, quod mater, in vſucapione
bonorum pupillarium teneatur præciſe omnia, e-
tiam minima bona cõſeruare, ſatis enim eſt, quod
pręcipua atque capitalia pupillorum ac minorum
bona ſalua & in tuto habeat: neque ipſi matri ob-
eſſe poteſt ad tam exactam petendam rationem,
quod eorundem omnium bonorum vſumfructũ,
dum victura eſt habebit. Nam talis omnium bono
rum vſusfructus ipſi matri, & conſuetudine, & ex
ſtatuto omnino conuenit, ipſam concernit, ipſiq;
debetur, gratis quoq; tenetur ſuis ſumptibus (non
47 ſolum ex conſuetudine, ſed etiam ex ſtatutis Flan-
drenſium potiſsimum Brugenſium) ipſis pupil-
lis ſuis, omnia ſuppeditare neceſſaria, eos educa-
re, eos alere, ad literas, ad honeſta ſtudia, aut ad
officia mechanica prouehere, donec adoleue-
rint, atque per magiſtratum ex tutela libertati ſuæ
reſtituti fuerint. Quod quidem ſtatutum intelli-
gendum eſt, de quouis vſufructu, ſiue is grandis
fuerit, ſiue exiguus. Poſtquam autem ijdem pu-
pilli adoleuerint, libertateque per magiſtratum
donati fuerint, tum mater ipſis omnia bona ipſo-
rum cedere cogitur, & vſufructu priuatur eorum
bono-

bonorum, quorum adminiſtrationem hactenus
habuit quęque libellis tutorum inſcripta fuerunt,
& magiſtratui exhibita, nō curando an ea bona vl-
lo caſu, aut aucta, aut diminuta fuerint. Nam ea
auctio, aut diminutio, cedit in lucrū, aut detrimē-
tum matris, aut tutorum Quocirca nec eius aug-
mentationis aut diminutionis vllam rationem tra
48 dere mater debet. Neq; etiam vlterius pupillis ſu-
is ita liberatis, vllum neceſſariò ſuppeditare com
modum aut ſubſidiū. Ceſſante enim commodo
vſusfructus, rationi maximè conſentaneum eſt, &
perhumanum ceſſare quoq; debere ſarcinā, & ea
49 onera quæ occaſione eiuſdē vſus fructus prius e-
merſerant. Cæterum ſi mater obliuioni trade-
rit, eque ipſius memoria exciderit: Imò ſi aut
voluntariè, aut ſpontè quædam prętermiſerit, ad
quæ ob vſusfructus cauſſam obligabatur: Nempe
ſi res pupillorum non ſaluas tueatur, nec eas inte-
gras ſeruet, dum ad virilem ætatem peruenerint,
ſed aut diſsipet, aut perire ſinat. Aut ſi pupillis
grandiuſculis neceſſaria nō ſubminiſtrauerit, aut
ſuppeditauerit, ſecundum ipſorum opulentiam,
& ſecundum perſonarum qualitatem, ſed potius
eoſdē otiari, feriariue permiſerit, nec ſtudio, nec
artificio eos operam dare curauerit, iuxta tuto-
rum, curatorum, atque proximorum agnatorum,
cognatorumque conſilium, tum in eo caſu tuto-
res curatoreſue apprehendere poterunt illum ma
tris aut patris vſufructum, emolumenta, & bona
illa pupillorum, minorumue, quibus mater ad-
miniſtratrix aut pater gauiſus fuerant: aut ſi tuto-
res ad hoc ſummum, & extremum remediū pro-
cedere nolint, poterunt prius patrem aut matrē
in eo caſu compellere per iuſtitiam ad ſubmini-
ſtranda ea quibus ipſorum pupilli honeſtè educē-
tur, alantur, literis imbuantur, aut artibus mecha
nicis perdiſcendis tradantur, iuxta capacitatem
ingenij ipſorum. ſ. vt ingenioſos, & acres, literis
ac vlterioribus etiam diſciplinis: tardiores verò
ac ſtupidiores, aut mercaturæ, aut operi mecha-
nico, tradant. Ne quid temerè in his tentent, inui-
ta Minerua ac reluctante natura, aduerſus quam
caſſa reperitur, & inutilis, omnis humana indu-
ſtria. Iuxta illud. Tu nihil inuita dices facieſue mi-
nerua: Defectuoſos igitur tales, & ſegnes paren-
tes ipſi tutores ex ſuo officio patrem aut matrem
in ius vocabunt, in quo libellum ſuarum querela-
rum de parentum ſegnitia & curandi negligentia
exhibebunt. Iuxta quas querelas, Magiſtratus pa-
rentibus pœnas arbitrarias conſtituet, & ad ma-
iorem, ac diligentiorem ſolutionem, & ſuppedi-
50 tationem neceſſariorum eos obligabit. Atq; hęc
faciendo, tutor veri parentis vices induit, & ſuo
officio dignè perfungitur, qui non rebus dunta-
xat, ſed etiam moribus, vitæ, & ſaluti pupilli pręfi-
citur, §. Certè. qui teſtam. tut. dari poſſ. Inſtituti-
onum Imperialium, lib. 1. & l. in copulandis, C. de
nuptijs. Igitur in primis mercedes præceptoribus
non quam minimas poterit, ſed honeſtas, & dig-
nas pro facultate patrimonij, atque pro dignitate
natalium conſtituet, Imò & nomine pupillorum,
ſeruis libertiſque ipſorum, nonnunquam etiam
exteris, (ſi hoc pupillo expediet) gratuita donaria
præſtabit, ſolennia munera parentibus cognatiſ-
que mittet. Sed non dabit dotem ſorori pupilli, a-
lio patre natæ, etiam ſi aliter ea nūbere nō poſſet.
In ſoluendis etiam attendere debet, ne cui inde-
bitum ſoluat. Præterea, ne nuptiale munus ali-
quod matri pupilli mittat. Sorori tamen, quæ ad
victum neceſſaria erunt præſtare poterit; potiſsi-
51 mum ſi abſque his ſemetipſam ſuſtinere nequeat:
ob hoc tamen ei auctoritatem ad donationem fa-
ciendam pręſtare non poterit, l. cum pluris. §. cum
tutor. ff. de adminiſtrat. & pericu. tutor. vel curat.
& vulgata l. tutor ſecundum dignitatem. §. In ſol-
uendis. ff. eodem titu. Nec his adijcere perperam
arbitror, l. 1. §. 1. ff. de tute. & rat. diſtrah. Sed quid
ſi eodem ex patre ſit ſoror? An tum tutori dotem
dare ei ſorori pupilli non licebit; apparet princi-
52 pio negatiuam partem, amplectēdam, quum do-
tare vel dotem dare paternum, non fraternum, ſit
officium, Iuſtiniano Imperat. apertè liquidoque
53 id atteſtante, in l. fin. ad medium. C. de dot. pro-
miſſ. accedat l. Neque mater. C. de iure doti. Ex ad
uerſo verò, affirmatiua reſponſio ſe profert à con-
trario ſenſu, l. Tutores. C. de adminiſtratione tu-
54 torum. Præterea à maiori frater ſororem alere ob-
ligatur, ergo multò magis & dotare, cum dotis
cauſſa æque aut plus fauorabilis ſit, ſecundum D.
Cynum, in l. Non omni. C. de adminiſt. tutor. vel
curato. Ad hæc addes gloſ. in verb. alio patre, in l.
Cum plures præallega. & gloſ. in verb. paternum,
in d. l. fin. Ex quibus apparet prætactam quæſtiun-
culam dubio non carere, quam tamen hic inſerere
volui, quo cęteris diligentius ea de quæſtiuncula
cogitandi anſam præberem. Certum enim eſt tu-
torem res pupilli citra maioris cōmodi ſpem cer-
55 tam, aut citra excuſabilem honeſtatem (vt dictum
eſt paulò ante) donare non poſſe, cùm tale teme-
rarium donare ſit perdere, ſecundum vulgat. l. Fi-
liusfamilias. ff. de donationibus. Vnde & tutor
56 Domini loco habetur, cùm bene, fideliterque ad-
57 miniſtrat, nequaquam cùm pupillum ſpoliat; te-
ſte l. qui fundum. §. ſi tutor. ff. pro. empt. Iacobus
Brutriga. & Cynus in l. Non omni. C. de adminiſt.
tutor. vel curator. In quibuſdam enim caſibus po-
58 teſt donare, vt dictum eſt paulò ſuperius, d. l. plu-
res. §. 1. & forte vbi donat, exigitur quod Iudicis
decretum intercedat, licet ſit res mobilis, quod
Vlpiano minimè diſplicet in l. 1. §. Sed nonnullos
caſus. ff. de tutel. & rate. diſtrah. quod neminem
59 latet viarum omnium tutiſsimam eſſe: auctoritas
enim Iudicis aut decretum, cuilibet iuſtam præ-
bet excuſationis cauſſam, ita vult lex, 3. ff. de eo,
quod met. cauſſ. tex. in cano. Qui peccat. 23. quæſt.
4. Adde l. Iuſte poſsidet. ff. de acqu. vel amitt. poſſ.
60 l. Pomponius. §. Si iuſſu. ff. eodem titul. & leg. Qui
autore. ff. de regulis iuris, ratio eſt, quod quicquid
iudex fecerit, aut decreuerit, id rectè, riteque fe-
ciſſe præſumitur, iuxta l. 2. C. de offic. ciuili. iudic.
ponderando tex. (vti ſcribentium fere omnes,) in
verb. quod non arbitramur: atq; his opinionibus
61 nō male congruit. quod notanter voluit Baldus,
in l. Errore nu. 2. C. de teſtam. publicum nēpe of-
ficium, bonæ fidei præſumptionem ſemper in-
62 ducere, hinc quoque patet iudicis auctoritatem,
licentiam, decretumque regulariter, & plerum-
que ſuos obſequentes, à pœna, mulcta, & damno
63 excuſa. Iudicis enim licētia, iuſſu, aut decreto, ſit
licitū quod alioqui fuerat illicitum, l. Ait prætor

§.pen.iuncta gloſ.in verb. imputandum, ff.de mi-
norib.25.annis.l.2.§.Caſsius.ff.de aqu. pluuial.ar-
cen. l. furti.§. Qui iuſſu prætoris, ff.de his qui not.
infa.quod accipies, quum Iudicis licentia aut au-
ctoritas, eſt ritè, & ſolenniter interpoſita, adhi-
bita, vt pote parte vocata. Docet l.meminerint.C.
vnde vi, alias ſecus, argumento eius quod placuit.
l.cum putauit.§. Non quæuis. ff.de bo. poſſ. cont.
tab.ibi text. Non quæuis exhæredatio ſubmouet
filium á contra.tab.bo. poſſ. ſed quæ rite facta eſt.
Adeo quoque valida eſt hæc iudicis licentia, vt in
Ducatu Burgũdiæ, fœmina, vt mater & auia tutrix
64 eſſe poſsit, ſi expediens ei videatur, capiatque pu-
pilli tutelam, ſed non niſi cum Iudicis auctoritate,
cui bona cuncta relinquuntur, & traduntur cum
repertorio, cumque cautione ſufficiente, redden-
di computum, & reliqua, ipſis filijs aut filio, ſiue
filiorum aut filij hæredibus, poſtquam ad legiti-
mam peruenerint ætatem, iure, ſtatuto, aut con-
ſuetudine ſtatutam, & ordinatam, niſi tamen pa-
ter alio id prouiderit medio. Ita habet textus. §. 6.
conſuetud. Burgund. in titu. *Des enfans de pluſieurs-
lictz.* Hic alia præterea non leuis momenti quæſtio
diſcutienda ſuccurrit. An mater quæ poſt ſecun-
65 das celebratas nuptias, ilico eodem ſecundo ma
rito orbatur, poterit ſic orbata ſecundo marito,
prioris matrimonij filiorum ſuorum in ſe tutelam
recipere, acceptamq; continuare? Certè in prom-
ptu dicendum, ac reſpondendum eſt negatiuè.
Nam ſimulatque mater ſecundas auſpicata fuerat
nuptias, tutelæ ab officio prorſus excluſa, & deſti-
tuta fuerat. Huic aſſentitur legum interpres Cy-
nus, ad Authenticam, matri, & auiæ. Co. quando
mul. offic. tutel. fungi poteſt. Neque videndum
eſt, quanto tempore ſecundis nuptijs mater ea im
plicata fuerat, ſed tantum an ſecundas amplexa
fuerit: His poſtquam ſeſe tradidit, ſtatim eodem
temporis momento, tutelæ priuilegium nullo mo
do recuperandum, perdidit: ſecundum le. Cum
vxori. C. quando dies lega. vel fideicommiſſ. ced.
l.ſi quis. C. de Inſtitutio. & ſubſtit. & ita prædicta
locum habẽt, matre ſtante, & permanente in vidu
itate. Aſſentit Iò. Pet. de Ferra. in ſua practica, in
forma libelli, quo agitur, ad redden. rato. tute. in
verb. in ſuo vltimò teſtamento. Sed ſi hæc mater
poſt ſecundas nuptias diuitijs abundet, priori ex
matrimonio acquiſitis, parẽtes verò patrueles ſeu
paterni pauperes ſint, & multum inopes. Imò ſi
ob improbam vitam dubiæ ſuſpectæque fidei ap-
pareat, quid iuris tunc erit? Poterit ne eo caſu
mater opulentior, & probior, reiectis paupercu-
lis, & ſuſpectis propinquis, tutelam ſuorum libe-
rorum aſſumere? In hoc caſu, ego exiſtimo, ma-
trem, & ſuſpectos quoque propinquos deferen-
dos eſſe, & iudicem poſſe perquirere aliquos alios
viros probos, & fidos, bonæque conſcientię, ipſiſ-
que eorundem pupillorum tutelam, & curam cõ-
mittere, tutorem vel curatorem idoneum, con-
gruumque inquiſitionis onere à iudice ſuſcepto,
paupertatis, inopiæ, propter ſuſpicionem, dari o-
portere, Ioann. Fabro. & Chriſto. Por. teſtibus, in
§.1.inſtitutio. de ſatiſdaſ. tutor. quantum enim ad
hanc tutelam aſſumendam paupertas omnis ſem-
66 per ſuſpecta habetur, ſecundum Scribentes loco
præallæga. qui quidem ſatiſdatione non onera-
tur, quum vt idoneus electus ſit, iurib. vulgaribus.
Attamen ſi mater idoneam pręſtiterit cautionem,
iurauerit, & promiſerit ſuorum liberorum com-
modum & emolumentum ſeruare, damnum, in-
commodum, ac detrimentum vitare: certe hoc
67 caſu ego, matrem alijs præferendam, & antepo-
nendam eſſe credò, ſic tamen vt ſuorum filiorum
poſsit eſſe tutrix, tutela quippe accidentali, non
autem naturali, qua alijs præferenda eſt, iuxta ſcri-
bentes in d. Authentica, Matri & auiæ. hic quoque
68 quæri poteſt, An mater prædicta ſecundis impli-
cata nuptijs, & à primo marito electa, ipſius teſta-
menti executrix, eiuſdem quoque teſtamenti exe-
cutionem, pariter cum ſecundis nuptijs amittat,
ſicut tutelam ſuorum liberorum ea cauſſa amiſe-
rat. Ad hanc quæſtionem negatiuè reſponden-
dum eſſe cenſet ſummus ille Bartolus, in leg. à filio
ff.de alimen. & cibar. legat. quem inſequi haud de-
dignatur Bal. in d. Authen. eiſdem. C. de ſecundis
69 nuptijs. Cæterum hoc loco præterire nolui (tam-
etſi id ſupra expreſſum oportuit) formam, & mo-
dum inuentarij à tutoribus conficiendi, de quo
Bartol. & Scrib. meminerunt, in le.tutor. qui re-
pertorium, ſæpius atque multoties præallega. &
Specul. in titul. de inſtrument. edit. §. dicto, & An-
gelus ſuo in tractatu inuentarij. Sed Magiſter Ne-
pos de monte Albano, ſuo in libello fugitiuo, in
Rub. quomodo tutores & curatores inuentariũ
formare debeant, ſcriptorum omnium apertiſsi-
mè oſtendit, & facillimum modum depingit &
formam, quã obſeruare omnino conſulo, vt quæ,
non raro à magnis quoque legum Doctoribus, a-
pud montem Peſſulanum probata & obſeruata
70 fuit. Tenor cuius propemodum hic eſt. Quum ob
doli maculam euitandam, omniſque fraudis tol-
lendam ſuſpicionem, & ne pupillorum aut mino-
rum bona, atque facultates temporis lapſu diſpe-
reant, tutores atque curatores eorum bonorum
occaſione, repertorium ſiue inuentarium confi-
cere obligantur, legitimas ſecundum ſanctiones.
71 Ideo in Dei nomine ego Titius, tutor ſiue curator
Sempronij pupilli vel adulti, filij quondam Mar-
celli, facto à me propria manu ſanctę crucis ſigno,
legitimum infra tempus, bonorum facultatum-
que dicti Sempronij inuentarium, hunc in modũ
conficere adorior. In primis me reperiſſe mani-
feſto, in præfati pupilli, vel adulti bonis ſiue facul-
tatibus, modios tritici 100. vineas 4. molendina
2. clibanos 3. librarum 20. groſſorum annuum
redditum, pecuniæ numeratæ 200. groſſorum
libras monetæ Flandriæ, 18. dolia vini, culcitras
4. linteaminum paria 6. puluinaria 4. boues 8. e-
quos 3. porcellos 12. oues ſiue verueces 50. ma-
nutergia ſeu naſitergia, 24. mappas 6. argenteas
amphoras 2. cyphos 6. menſas 2. & quæcunque
de pupilli vel adulti bonis ſiue facultatibus, mei
ad notitiam poſtmodum peruenerint, ea omnia,
atque ſingula propalare, recludere, & patefacere
ſollicitabo, huicque repertorio, ac inuentario,
manu publica aſſcribi curabo, & Seium tabellio-
nem, ſcribam publicum rogo obteſtorque pro
me literarum ignaro, huic inuentario ſubſcribat,
ſignumque ſuum apponat. Actum 6. Calen. Maij,
anno incarnationis Dominicæ. 1563. teſtes 2. aut
3. ſcilicet ad minus. Et ego Seius Apoſtolica ac im-
periali

periali autoritatibus notarius publicus, à tutore, ſeu curatore præfato adhibitus, ad eius nomine locoque ſubſcribẽdum huiuſmodi inuentario ſub ſcripſi, ac ſignum meum appoſui, atque huius rei negocijue teſtis interfui, alijs cũ ſupradictis. Omnes res eo nomine enumerari oportere, claret argu. l. fin. §. fin autem dubius. C. de iur. delibe. atq; l. ſi quis intra. C. de bon. proſcrip. nec non l. tut. C. de admini. tut. & l. 3. C. de bon. vacant. lib. 10. Conſuetudines tamen Flandriæ, ac maxime ciuitatis Brugenſis (quantum huic congruunt propoſito) memoratæ ſunt à me ſupra, ad quæſtionem illam.
72 Sub cuius aut ſub quorum pręſentia veniat repertorium conficiendum? ad cuius quæſtionis reſpõſionẽ haud diſſuadeo recurrendum. Verùm cum repertorij forma diuerſimodè, & ſub diuerſis verbis, ſecundum regionum varietatem cõcipiatur,
73 non poteſt certa præſcribi forma, ſed quilibet ſuæ
74 curiæ ſeruet morem, conſuetudinem, & ſtylum: à ſtylo enim, & ab antiqua practica nunquam eſt recedendum. Baldus in l. Illud. per illum tex. de excuſa. tutor. fa. l. imperatores in fine, de pollicit. l. 1. §. finali, cum. l. ſeq. de aq. plu. arcend. & latè de ſtylo, D. Felinus. c. 2. de reſcript. in verb. ſtylus curiæ, quem ſi placet, vide. Nobis verò conſulto eam rẽ
75 hic paucis vtcunque explicuiſſe ſufficiat. Deinde poſt tale inuentarium confectum, & ante adminiſtrationis aſſumptionem, fiet omnium pupilli re-
76 rum mobilium appreciatio, per appreciatores pios, & ad hoc iuratos, quos ad talem appreciationem magiſtratus aſſumet, decernet, & deputabit:
77 maximè ob hanc cauſſam, ne vltra inuentarij aut appreciationis expreſſam ſummam tutores, curatoreſque obligentur. Secundò etiam ad ipſorum eorundem bonorum mobilium regularem conſeruationem. Atque ex his agendi formis (ſi iuxta prædictum modum cuncta peragantur) ſtatim innoteſcit vtriuſque partis tam tutoris & curatoris, quàm pupilli ac minoris immenſa commoditas, vtilitas, & ſecuritas: potiſsimum tutorum, ac curatorum, nempe quod poſt defunctum tutelæ officium, nullus ab ipſis tutoribus, plura, aut maiora
78 repoſcere poterit, quàm quæ ipſis iuxta appreciationem ſunt commiſſa. Gandenſibus autẽ Brugenſibus atque reliquis Flandriæ ciuitatibus, alij mores, aliaque appreciationis fiendæ conſuetudo inoleuit: qua plęraque mobilia, publicè, propalamque per ſubhaſtationem venundantur, atque haſtæ (ſi hoc loco eo verbo vti liceat) ſubmittun-
79 tur. In qua ſubhaſtatione, vltimo appreciatori, & licitatori plus offerenti, ea bona traduntur. Atq;
80 totum poſtea tandem redditus, aut prædia, ex pecunijs huius ſubhaſtariæ venditionis confectis coëmentur, ſicuti tutoribus id pupillorum vtilitati expedire videbitur: & ideo eam pecuniam ſeruabunt, donec aliquid (quod pupillis profuerit) venale reperiatur.

CAPVT SEXTVM.

SVMMAE.

1 *Satiſdationi idoneæ tutores, ac curatores obnoxij ſunt.*
2 *Satiſdationis cauſſa.*
3 *Tutelæ, curaue munus, multis res eſt admodum amabilis, & plauſibilis.*
4 *Prouidendum, ne tutorum, aut curatorum adminiſtratio pupillis, adultiſue cedat in perniciem.*
5 *Quantò difficilius peccata præcaueantur, tantò intenſius eadem ſunt obſeruanda.*
6 *Cautio idonea, quomodo intelligatur, remiſsiuè.*
7 *In ſatiſdatione iudicio ſiſti ſuficit iuratoria cautio.*
8 *Satiſdatio non recipitur in tutelis & curarum prouincia, niſi per fideiuſſores roborata.*
9 *Quot caſus, in quibus nequaquam iuratoria cautioni ſtatur, remiſsiuè.*
10 *Tutor, ſi non poteſt idoneè cauere in ſuſcipienda tutela, non ſtatur eius cautioni iuratoriæ.*
11 *Verbum, idoneè cauere, intelligitur cum fideiuſſoribus vel pignoribus.*
12 *Verbum cautio, quando profertur à lege, ſiue ciuilis, ſiue prætoria, ea debet intelligi cum fideiuſſore.*
13 *Flandriæ vrbium ſtatuta, circa cautiones.*
14 *Mutus in caſu poteſt dari fideiuſſor.*
15 *Tutores, & curatores teſtamentarij, ab onere ſatiſdationis eximuntur.*
16 *Patris conſilium, firmum, & cordatum.*
17 *Matris conſilium nequaquam.*
18 *Tutores, & curatores codicillarij, ab onere ſatiſdandi eximuntur.*
19 *Tutores, & curatores, quos prætor conſtituit, ob inquiſitionem, à ſatiſdatione excuſantur.*
20 *Tutores, curatoresq́; reliqui, niſi ſatiſdederint, quicquid minorum nomine egerint, irritum eſt.*
21 *Magiſtratus eſt, minoribus de tutela, curaue per idoneã ſatiſdationem proſpicere, aliàs, damnum in ipſum, in hæredes ipſius & in fideiuſſores redundat.*
22 *Magiſtratus, ſi à tutoribus, curatoribusq́; legitimis, & datiuis, ſatiſdationem rem minoris ſaluam fore non exegerit, vel ſi monitus non dederit, dareue vltrà quã iuſtum eſt diſtulerit, quicquid detrimenti minores ipſi patiuntur, Magiſtratus ipſe luit.*
23 *Ordo conueniendi Magiſtratum, & tutores.*
24 *Actio ſubſidiaria quare appelletur.*
25 *Tutores, & curatores quanta habeant oportet, priuſquam idonei & ſoluendo cenſeantur?*
26 *Locuples, & pauper quis dicatur?*
27 *Fideiuſſor Iudicialis oportet ex duobus idoneus ſit.*
28 *Fideiuſſor idoneus facultatibus quis dicatur?*
29 *Tutor & curator ad hoc vt dicantur idonei: quanta habeant oportet?*
30 *Teſtis, vt dicatur idoneus, quantum habeat neceſſum eſt.*
31 *Facilitas conueniendi ex quo attendatur?*
32 *Fideiuſſor abundans diuitijs, rixoſus tamen, an dicatur idoneus?*
33 *Iudex quid debeat conſiderare.*
34 *Fideiuſſores eiuſmodi: nonnunquam ſufficere cuiuſmodi dari poſſunt.*
35 *Intellectus limitatiuus Flandriæ ſtatutorum.*
36 *Moderatio duplex.*
37 *Facultatibus manifeſtè idoneus, ad nullam ſatiſdationem tenetur.*
38 *An manifeſtè idoneus teneatur ſatiſdare, ex forma legis, vel ſtatuti?*
39 *Pro forma quando aliquid requiritur, debet forma ſpecificè impleri.*
40 *Scholaſticus, ſi velit Doctorari, debet examinari.*
41 *Manifeſtè idoneus, fideiuſſorem dare minimè obligatur.*

42 *Si ex forma ſtatuti teneatur poteſtas accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato, &c. ſub certa pœna, excuſatur, ſi eos non recepit, quia principalis erat idoneus.*

43 *Lex licet requirat tutorem legitimum ſatiſdari, ſi honeſta tamen ſit perſona, & ſubſtantia modica, remittitur ei ſatiſdatio, maximè vbi concurrit pupilli fauor.*

44 *Fruſtratorijs ſatiſdationibus non eſt vtendum.*

45 *Tutor principis difficilè idoneos fideiuſſores dare poteſt.*

46 *Humilis conditionis, vtpote calciſex, habens 50. cenſetur diues.*

47 *Nobilis habens quinquaginta, verè egenus eſt.*

48 *Teſtator, ſi leget centum pauperibus puellis maritandis, tum ſi aliqua pro dote habens, viginti in bonis, ſi tamen perſonæ qualitas conſideretur, erit pauper, an teſtamenti executor, tuta conſcientia poterit illi puellæ legatorum quid ſubminiſtrare?*

49 *Ex vulgi opinione habetur quis diues, quod allegari, & libello inſeri ſic debet.*

50 *Teſtis, quando diues aut pauper cenſendus?*

51 *Paupertas ſola inſufficiens eſt, ad quem à teſtimonio repellendum.*

52 *Paupertas, bene corruptionis ſuſpicionem inducit.*

53 *In regno Franciæ, nunquam paupertatis exceptionem opponunt, niſi aduerſus mendicum.*

54 *Teſtes pauperes & viles nonnunquam admittuntur, ad teſtimonium ferendum.*

55 *Idoneus tutor aut curator in ciuitate ſi non reperiatur, an pupillus aut adultus inidoneo gubernãdus ſit?*

56 *Lapidis precioſi datione, an ab onere ſatiſdandi excuſetur quis?*

57 *Statuta ciuitatum Flandriæ.*

58 *Statuta ſunt ſtricti iuris.*

59 *In ſtatutis fit arcta interpretatio.*

60 *Statuta generaliter loquentia, generalem intelligentiam habent.*

61 *Leges, conſuetudines, aut ſtatuta, non eſt noſtrum extendere.*

62 *Statuta vim legis habent.*

63 *Statutorum verba, prout iacent intelligenda ſunt.*

64 *Ad interpretationem non recurritur, quando ſenſus eſt clarus.*

65 *Fideiuſſor de Iudicio ſiſti an duret in cauſſa appellationis?*

66 *Fideiuſſor an remaneat obligatus prorogato termino à creditore.*

SVFficienti ſatiſdationi, & idoneæ,
Tutores, ac curatores prorſus ſunt
1 obnoxij, ne ſcilicet minorum res,
minus diligẽti adminiſtratione, aut
decreſcant, aut in vniuerſum diſpe-
2 reant: datis, & conſtitutis fideiuſſoribus res pupil-
lorum, pupillarúmue aut minorum tutiores ſunt,
& omnia tunc magis ſalua fore confidendum eſt,
ob commune periculum cui ſimul obnoxij ſunt
fideiuſſores, ſi tutores parum, diligenter curent.
Et certè quomodocunque tutores ſe habeant in
adminiſtratione, pupillorum res ſaluæ erunt datis
ſufficientibus fideiuſſoribus. l. 1. ff. qui ſatiſda. co-
gant. l. Cùm oſtendimus. §. fideiuſſores. l. pupil-
lus. ff. de fideiuſſ. tuto. vel curato. l. 1. C. de tuto. vel
3 curato. qui non ſatiſd. Nam quum tutelæ, vel cu-
rationis munus oblatum, multis qui ſuæ curæ cõ-
miſſorum bona, impiè cupiunt ad ſe conuertere,
res admodum amabilis, & acceſſu ſit plauſibilis,
quemadmodũ etiam atteſtatur Imperator Iuſtin.
in §. Quoniam autem, in Authent. vt hi qui obl. ſe
hab. perhib. res minor. colla. 6. diligenter proui-
dendum eſt, ne tutorum vel curatorum admini-
4 ſtratio, pupillis, adultiſue ſit damnoſa, nèue cum
patrimonij diminutione, vel dilapidatione, cedat
vllo modo in pupillorum perniciem. Et quantò
5 difficilius peccata prȩcauentur, tantò intentius ea-
dem ſunt obſeruanda, teſte M. T. Cicerone ora-
torum principe, in oratione pro Sex. Roſ. Amer.
6 Quomodo autem intelligatur, aut firmetur cau-
tio idonea, D. Iaſonem conſule, in l. Iubere cauere
in 1. colum. ff. de iur. om. iudi. atque ſcribentium
plurimos pleniſsimè in l. ſancimus. C. de verb. ſi-
gnifi. & D. Anto. Corſet. ſuis in ſingularibus in li-
7 tera. C. in verbo, Cautio. Enimuero in reliquis ſa-
tiſdationib. vtpote, Iudicio ſiſti, & id genus alijs,
quamuis ſatiſdatio per iuratoriam cautionem per
8 ficiatur, ſufficiénſve fiat, in tutelis tamen & cura-
rum prouincia non recipitur ſatiſdatio niſi per fi-
deiuſſores roborata, allegata l. 1. ff. Qui ſatiſda. co-
gan. l. Non quaſi. ff. Rem pupil. vel adoleſ. ſal. fore.
l. 2. C. de tuto. vel curato. qui non ſatiſd. l. ſuſpectũ
9 ff. de ſuſpect. tut. & curato. Caſus autem reperies
(opinor) numero quatuordecim, in quibus ne-
quaquam iuratoriæ cautioni ſtatur, apud D. Iaſo-
nem Doctorem. V. I. percelebrem, ad le. 1. ff. qui
10 ſatiſda. cogan. quem (ſi lubet) conſules. Et ita tu-
tor ſi non poteſt idoneè cauere, id eſt, fideiuſſoris
cautione in ſuſcipienda tutela, nullo modo ſtan-
dum eſt eius cautioni iuratoriæ, ſecundum Iaſon.
in l. 1. penult. colum. C. de procuratorib. & in l. 1.
5. colu. verſi. 8. limita. ff. qui ſatiſdare cogan. quod
bifariam inferius moderabitur. Et huic loco non
11 malè quadrat id quod ſignanter voluerunt Ang.
& Imol. in l. Prætoriæ. ff. de prætor. ſtipul. Quando
quis tenetur idoneè cauere, propter verbum Ido-
neè, tenetur dare vel fideiuſſores, vel pignora. vt
inquit gloſſ. in l. Si mandato Titij. §. finali. ff. man-
dat. Videre etiam poteris D. Bartolum, in l. Di-
12 uortio. §. interdum. ff. Solu. matrimon. vbi inquit.
Quando verbum cautio profertur à lege, ſiue ci-
uili, ſiue prætoria, ea debet intelligi cum fideiuſ-
13 ſore. Atque ideo huic legi, & decreto conformis
ſunt Gandenſium, Brugenſium, Hyprenſium, atq;
aliarum Flandriæ vrbium ſtatuta ſeu ordinatio-
14 nes. Sed rogari poſſet, quid iuris eſſet, Si obligatus
dare fideiuſſorem, mutum dederit, opulentum ac
locupletem tamen? Satis crederem fideiuſſorem
mutum (dum tamen aliâs ſit idoneus) ex faculta-
tibus, & conueniendi facilitate admittendum, præ-
ſertim ſi ſcribere ſciat, ſeſeque fideiubere velle ſu-
am per ſcripturam declaret, licet articulatè loqui
15 neſciat. Et ab hoc ſatiſdationis onere, eximũtur tu-
tores, & cura. qui teſtamento ſunt dati propter fi-
dem teſtatoris. Sed hoc intelligendũ de teſtamen-
tarijs inquã à patre, non autẽ à matre datis. l. 1. ad
calcem. ff. de confir. tut. vel cura. & l. 1. C. eodẽ titu.
16 Ratio in prõptu eſt naturalis, quia ſcilicet patris
conſiliũ firmum, validũ, ac cordatum cenſetur, &
17 reputatur, matris verò nequaquã. Sed id plerunq;
mutabile, varium, inconſtans, fragile, leue, ſecre-
ti incontinens, plenumque rimarum (vt Teren-
tianus

tianus ille ſeruus) hàc atque illac perfluens, cui ſeruit, l. pater. ff. de teſta. tut. & l. fin. ff. qui pet. tu-
18 tor. Quod iſidem intelligendum arbitror in tutoribus in codicillis datis. l. nec militem. ff. de teſta. tutel. ad quod etiam facit. l. de creationibus.
19 C. de Epiſcop. audi. Similiter de ijs, quos prætor conſtituit, ob inquiſitionē, qua ex pluribus ſunt delecti. l. in dubium. l. non omnium. C. de tutor. vel cura. qui non ſatiſde. & in tit. de ſatiſda. tut. vel
20 cura. Quocirca quotquot ſunt vel tutores, vel curatores, niſi ſatiſdederint, vt prædictū eſt, hoc totū, quicquid minorū nomine egerint (quantum hoc minores cōcernat) irritum erit, & nullo modo ratum habebitur. l. prima. & ſecund. & l. fin. C.
21 de tuto. vel curato. qui non ſatiſde. Sed quoniam Magiſtratus eſt, minoribus de tutela curauè, per idoneam ſatiſdationem commodè proſpicere, ſi tamen id pro officij ſui dignitate minimè ſit factum, damnum omne ſi quod minores ob id patiantur, non ſecus in ipſum Magiſtratum, & hæredes ipſius redundabit, quàm in fideiuſſores, ſi fuerint dati, idque ex Senatuſconſulto Traiano, quo actio ſubſidiaria eius nomine inducta eſt, per legem, quod ad hæredem. ff. de Magiſtr. conuenien.
22 & in l. Magiſtratus. C. eodem tit. Huius rationem ſic accipe: Magiſtratus municipalis, aut is cui per ſuperiorem committitur, ſi à datis tutoribus curatoribuſuè legitimis atque datiuis, per ſatiſdationem rem minoris ſaluam fore, non curauerit, vel ſi monitus, tutores curatoresq; legitimis modis non dederit, aut dare æquo diutius diſtulerit, & procraſtinauerit, quicquid detrimenti minores (quorum intererat id fieri) interim patiuntur, Magiſtratus ipſe luit. l. prima. §. Magiſtratus. ff. de Magiſtrat. conueniend. l. aduerſus. C. eodem titul. l. Lucius. ſecundo. §. penult. & l. Aemilius dexter. ff. de adminiſtrat. & pericul. tutor. & curato.
23 Sanè ordo conueniendi, ſiue actionem intendendi, aut citandi Magiſtratum & tutores, hic fermè erit. Si minores ob non debitè præſtitam ſatiſdationē in damnum venerint, primò ex datis tutoribus curatoribuſuè conueniendus, hoc eſt, citandus erit ille, actioque iuridica intendenda illi, qui tutelam abſque ſatiſdatione geſſit, deinde conueniendi ſunt illi contutores, qui conſcij non præſtitæ ſatiſdationis diſſimularūt, & illum, non vt ſuſpectum traduxerunt, nec in iuſtitiam conuocârunt. His omnibus ita conuentis, & excuſſis (hoc eſt, eorum bonis per publicā auctionem diuenditis) ſi necdum pupillis ac minoribus plenè ſatisfiat, conueniendus, ac impetendus tandem erit ipſe Magiſtratus, qui ſatiſdationem non exegit, actione ſubſidiaria, in allegata l. aduerſus, & l. prima. §. vſque. ff. de tutel. & ratio. diſtrah. & dict. l. Lucius. §. final. ff. de adminiſtratio. tutor. vel curator. l. ſi diuiſio. C. diuidend. tutel.
24 Actio ſubſidiaria hinc appellatur, nempè, quod excuſſis primò tutoribus curatoribuſque collegis, tum etiam fideiuſſoribus, ſi qui ſint horum dati, ſed minus idonei, ita vt minoribus necdum plenè ſit per ipſos ſatisfactum, tandem ad Magiſtratum, ſeu ad extremum ſubſidium & compenſatorem perpeſſi damni recurrendum ſit, vt pupillis ac minoribus plene ſatisfiat, vſque adeò legibus viſum eſt, intereſſe Reipublicæ: vt res minorum prorſus ſaluas eſſe velint. Pupilli autem, vel tutores, vel hæredes, ipſi aliquādo ſunt in damno, vel (vt iuridicè loquar) datur ſubſidiaria actio minoribus, cæteriſque aliena adminiſtratione indigentibus, eorumque hæredibus per Senatuſconſultum, & quandoque contutori non gerenti qui inſcius fuit, ſatisdationem non eſſe exactam, aut præſtitam aduerſus Magiſtratum, obſeruato rerum ordine, ſecundum l. proponebatur, & leg. quod ſi tutor. ff. de Magiſtrat. conueniend. & d. l. aduerſus. C. eodem titu. Satiſdationem verò idoneam (quod obiter aduertas) accipimus. Si tutores aut fideiuſſores eo tempore quo conſtituuntur, aut tutelæ finitæ, ſunt ſoluendo, ſic enim Magiſtratus liberatur, quòd ſi conſtitutionis tempore ſoluendo fuiſſe abnegētur, Magiſtratus eſt cōtrarium oſtendere, niſi ipſe ſuccumbere velit. iuxta l. 1. §. ſi Magiſtratus, & §. ſed etſi. ff. de Magiſtra. conueniend. l. in Magiſtratus. C. eodem tractatu. Hæc partim Ioan. Ferrarius Montanus, ſuis in annotationib. ad 4. inſtitutionum Imperatoris Iuſtiniani libros, ſub titulo de ſatiſdat. tuto. vel. curat.
25 Sed quanta habeant oportet priuſquam idonei & ſoluendo cenſeantur tutores curatoreſuè? Huic quæſtioni perutili antequam faciam ſatis, operæprecium duxi principio vnum quotidianum huic quæſtiunculæ, haud diſconueniens examinare, & diſcutere, vtpotè, quis locuples, & quis pauper
26 dicatur? Ad quorum cognitionem tibi tria ſunt obſeruanda. Primò, expreſſos in iure caſus. Secundò, quomodo ad Iudicis arbitrium erit redeundum. Poſtremò cernendum quibus ex cauſſis, rationibus, iudicijs, aut circumſtantijs aliquē eſſe, aut fore idoneum Iudex arbitrabitur. Nam in ijs caſibus, in quibus lex expreſſit paupertatem, in ijs ſtare oportebit. Hoc pacto cenſuit Bartolus ad exordium l. ſi conſtante. 2. ad. quæſtio. primæ partis. ff. ſolut. matrimonio, & l. nonnulli. ff. de accuſa. & inſcrip. adde etiam caſum. §. ſed noſtra. inſtitut. de ſucceſſ. liberto. Similiter in fide-
27 iuſſore, qui vult fideiubere in iudicio, quia fideiuſſor iudicialis eſſe oportet, neceſſumque eſt, vt ex duobus idoneus ſit, nempè, vt ſit idoneus & facultatibus, & idoneus conueniendi facilitate. leg.
28 2. ff. quia ſatiſdat. cogan. Sed idoneum fideiuſſorem dici facultatibus arbitror, qui tot in bonis habet, quod in fideiuſsione eſt, quod quidem mihi certiſsimum apparet, & plærique iurium interpretes, id etiam fixo pede tenent, eoque nihil verius haud verentur aſſerere, in d. l. 2. Huic ſeruit, quòd dicit Ludouicus Romanus, in l. fideiuſſor. ff.
29 qui ſatiſdare cogāt. Quòd fideiuſſor iudicij debet habere tot bona immobilia, quot ad valorē cauſſæ aſcendant, pro qua intercedit, haud diſſimile in tutore aut curatore, qui ad hoc, vt dicatur idoneus, oportet tantùm habeant in bonis, quantum pupillus vel minor. §. ſed & propter paupertatem.
30 & ibi gloſſ. inſtitut. de excuſat. tutor. vel curat. Similiter, in teſte, qui ad hoc, vt dicatur idoneus, requiritur, quod habeat in bonis, quantum eſt valor cauſſæ in qua deponit. gloſſ. ſingularis, in §. ſi verò abſunt, in Authentico. de hæred. & Falcid. li-
31 cet nōnullis id poſſet videri durum. Facilitas verò cōueniendi attēditur, inſpiciturq; loci ratione, ita vt munitiſsimo in loco aut caſtro ſeſe fideiuſſor

non contineat. Item attenditur priuilegij ratio-
ne, vtpotè, ne ſit ſcholaris aut clericus, gloſſ.1.in l.
fideiuſſor.ff.qui ſatiſda.cogan. Sed hoc loco mo-
32 ueri poteſt quæſtio. An fideiuſſor datus per tuto-
rem, curatorem, vel etiam alium quemcunq; val-
de opulentus, diues, opibusq; plurimum abun-
dans, interim tamē magnopere cauillosus, & rixo-
ſus, an hic inquam litigioſus diues, meritò cēſen-
dus ſit idoneus? Bartolus ille eximius, negatiuam
partem amplectitur, in l. ſi ſtipulat. ſit ſtichum. ff.
de verbor.obligat. quod adeò verum eſt, vt idem
D. Ludouicus Roman. multum diſertè tenuerit,
in l.fin.ff.ſi cert.peta. Si principalis ſit homo mul-
tum rixoſus, cauilloſus, ſeu litigio plenus, haud
dubiè, non eſt neceſſaria eius excuſsio, ſed poteſt
recta via deueniri ad fideiuſſorem, faciunt notata
per Bartol.in l.cùm ſatis, in 1. colum. in fine. C.de
agricol.& cenſit, lib.11.& text.in l.ſi conuenerit in
fin.quodque ibi vult notabiliter Bar. ff. pro ſocio.
concluſi. alia. Quando non reperitur iure expreſ-
ſum, tum ad Iudicis arbitrium recurrendum, ita
gloſſ.in verbo, locuples. in Authentic. præterea.
C.vnde vir & vxor, placuit, quæ itidem nequaquā
D.Bartolo diſplicuit, in l. ſi conſtant.præallega-
ta. Arridet idem & Panormitano canoniſtarum
ſummo, in capitul. ſi qui teſtium extra de teſtibus.
Aduertendum eſt, Iudicem debere conſiderare
33 principio id quod placuit Iuriſconſultiſsimo Vl-
piano, in l. paupertas.ff.de excuſa.tuto.& tempor.
eatum, & Imperatori, in §.paupertas, inſtitut.ead.
tractatu de excuſat.tuto.vtpotè, ſi ſit par oneri in-
iuncto, dicitur ſufficientia habere ad negotium
ſubeundum, ita gloſ.& Doctores in locis prælle-
gatis approbant. D. Alexand.enim, Iaſon, & Deci.
aiunt tutorem, curatoremuè oneri iniuncto eſſe
imparem, ſi minus habeat in bonis quā pupillus,
quorū ſententiam & opinionem ſummè admiror.
Nam ſi id veritatē ſaperet, pupill9, aut minor opu
lentus, abundansq; diuitijs, nunquam aut perra-
rò, tutorem, aut curatorem conſequeretur. Iudi-
cio enim meo (licet tenui) textus præallegati ali-
ter merentur intelligi, quapropter recurrendum
ſuadeo, ad l. de creationib.C. de Epiſcop. audien.
ponderando textum, illis in verbis, ad fidem gu-
bernationis, ſiue aliqua ſatiſdatione nominatio
procedat, &c. & id eſt arbitrium ſecundum perſo-
næ qualitatem. Nam Principes, Reges, Imperato-
res, & his aut diſsimiles impuberes, tutoribus, aut
34 puberes curatoribus reguntur, & in ea tutela ta-
les fideiuſſores ſufficere cenſendi ſunt, quales tūc
commodè dari ac reperiri poterunt. Qui etſi one-
ri iniuncto ſint impares, quoad ſubſtantias & fa-
cultates, ſi tamen gubernationis fidem habeant,
prorſus idonei cenſendi ſunt. Alioqui huiuſmodi
Principes, Reges, aut Imperatores, minorennes,
tutore curatoreuè perpetuò carerent. Huic ſentē-
tiæ, & opinioni ſubſcribit Alberic.de Roſa. in l.de
creationib.C.de Epiſco.audien. Quocirca noſtræ
Flandriæ ſtatuta ego interpretanda, limitāda, atq;
35 intelligenda cenſeo, de cautione ſufficienti atque
idonea, cum fideiuſſoribus, etiam idoneis, ſed in
alijs quàm in Principibus, Regibus, Imperatorib.
atq; id genus alijs perſonis illuſtribus & ſuperillu-
ſtrib. Vnde D.Iacobinus de S. Georg. ſuo in feu-
dorū tractatu, in verb.Carolus, in principio me-
minit, cum Domina Blancha Francorum regina,
filij ſui regis impuberis Huberti de Bobio tutrix
eſſe deſideraret, & adniteretur, fideiuſſoresq; ad
ad eam rem quoſdā (quos arbitrabatur idoneos)
dediſſet, fuerunt nonnulli, qui eam non admit-
tendam, ſed repellendam eſſe pro tanto regno
gubernando, aiebant. Alij verò contra, eā nequa-
quam ob id repellendam cenſebant, ſed fideiuſſo-
res, quos dare potuerat, imò quos dederat ſuffi-
cere, alioqui quod ſuperius tetigi, abſurdum, ſe-
queretur. Ex opinionib.enim præcedentibus po-
36 ſteriorem eſſe potiſsimam iudico, nempè, vt quæ
plus æquitatis, & rationis præ ſe ferat. Sed vti illæ
opiniones fœlicius concilientur, bifaria mode-
ratione diſtinguendæ ſunt. Primò, niſi talis eſſet
notoriè idoneus, argumento Authenticę. Cui re-
lictum.C.de indict.viduit.tollend.verſicul.ſi per-
ſona eſt idonea, & ibi Paulus de Caſtr. & Iaſon, in
l.1.ff. qui ſatiſda. cogant. & in l. diuortio. §. inter-
dum, verſicul. adde ad diem. ff. ſolut. matrimon.
facultatibus manifeſtè idoneus, ad nullam ſatiſ-
37 dationem tenetur. Cæterum non abſurdum erit
38 hoc loco diſcutere, An is qui ex legis, aut ſtatuti
diſpoſitione tenetur ſatiſdare, à ſatiſdatione libe-
retur eo quod ſit facultatibus manifeſtè ſeu noto-
riè idoneus? nempè, quia eſt homo ducentarum
librarum vel amplius, annui redditus, & vndique
opibus affluens, ita vt ſit vnus ex præcipuis Bra-
39 bantiæ aut Flandriæ. Apparet principio quod
non, idque propter certitudinem idoneitatis, per
immenſas opes, quibus abundat. Ratio tamen
huic multum aduerſatur. Nam quoties aliquid
requiritur pro forma, debet ea forma ſpecificè
impleri quamuis etiam videatur in aliquo caſu nō
neceſſaria. ita firmat Baldus ſubtilis, in l. prima.ff.
de liber. & poſthum. facit bene, l. ad teſtium. §.ſi
40 quis ex teſtib.ff.de teſta. Hinc eſt, quod licet quiſ-
piam Scholaſticus manifeſtè habeatur, & cognoſ-
catur peritus, ſi tamen velit doctorari, ſiue laurea
doctoratus inſigniri, neceſſum eſt ipſum exami-
nari, quum id ſit formæ. Bald. in cap. conſtitutus.
2.in 1.colum.de appella. Alia eſt & ratio, quia licet
principalis nunc ſit ſoluendo, poteſt tamen fieri
poſtea non ſoluendo: & quia noſtra intereſt ha-
bere plures obligatos, dato quod principalis eſſet
idoneus, vt inquit gloſſ.in l.penult. ff. ne quis eum
qui in ius voca.eſt vi eximat. His tamen atque ſi-
milibus non obſtantibus opinatur oppoſitum,
D. Ioannes Sainxon, Iuris vtriuſque conſultiſsi-
mus, nec non practicus ſummus, ſuo in cōmen-
to, in conſuetudines totius Præſidatus Turonen-
ſis, titulo, *Des droictz de baſſe juſtice*, articulo vigeſi-
41 moquarto, nempè, quod manifeſtè idoneus fide-
iuſſorem dare non teneatur, quòd quidem ſequē-
tibus fundamentis comprobat, cuius opinionem
ſequi ipſe non erubeo. Nam principio pro me, &
pro hac opinione facit textus, in l.1. §. ſi magiſtra-
tus.ff.de magiſtr. conuenien. quod notat ibidem
42 Bald. Quòd ſi ex forma ſtatuti teneatur poteſtas
accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato, vel in-
quiſito, ſub certa pœna, quod excuſatur poteſtas,
ſi eos non recepit, quia principalis erat idoneus.
Facit itē pro hac opinione ſtabiliēda l. muli. iūcta
gloſſ.C.de iur. dot. deinde huc non immeritò ad-
duci poteſt, l.legitimos, in principio, & ibi clarius
& ex-

43 & expreſsius Baldus.ff.de legit. tuto. Quod licèt
lex requirat, quòd tutor legitimus teneatur ſatiſ-
dare (vbi tamen concurrit pupilli fauor, quod eſt
plus) ſi perſona honeſta ſit, ab onere ſatiſdandi
releuatur, remittiturque ei ſatiſdatio, quod exor-
diū d.l.legitimos, inquit I.C. Vlpian. maximè pro
cedere, ſi ſubſtantia modica ſit. Si autem perſona
vulgaris, vel minus honeſta ſit, ibi dicēdum eſt ſa-
tiſdationem locum habere. Huic quoq; ſeruit, l.1.
verſi.aut propter ampliſsimas facultates.ff.de cu-
ſto.& exhibit.reor. Eſt & alia ratio haud aſpernā-
da.ſ.hæc. Satiſdatio præſtatur, vt cautum ſit, ergo
ceſſante cauſſa, debet & ipſa ſatiſdatio ceſſare, tri-
44 tiſsimo c. Cum ceſſante, extr. de appel.iuncto ꝙ
fruſtratorijs ſatiſdationibus ſiue cautionibus non
eſt vtendum.l.non cogendum.ff.de procurat.Se-
cundò, niſi eſſet tutor aut curator principis, nam
cum is difficile idoneos fideiuſſores (principatus
45 reſpectu) dare poterit, ſuffecerit dare tales, quales
tutor aut curator, obtinere poterit, ſecundum Ia-
cobinum de S.Georg.& Alber.de Roſa.locis pre-
narratis. Præterea deſumitur idoneitas, ex perſo-
narum qualitate ac ſtatu perſonæ.l. ſed etſi ſuſce-
perit.§.2.ff.de iudic.quod quaſi ſub oculos ſubij-
46 cere lubet. Nam ſi quis ſit humilis conditionis,
nempè calcifex, habens quinquaginta, cenſetur
diues ac pecunioſus: ſi verò nobilis, inſignis, præ-
47 claraq; familia æditus habens quinquaginta, pau-
per, inops, & verè egenus eſt, iux. l. in condemna-
tione.ff.de regul.iur. Baldus & Philoſophiæ, & le-
gum peritiſsimus, inferebat vnum, huic propoſi-
to ſatis quadrans, quæſtionemque quotidianam
48 complectens, ad Authenticam præterea. C. vnde
vir & vxor. Si teſtator leget centum, aut mille pau-
peribus puellis maritandis, tum ſi aliqua pro do-
te habens viginti in bonis, ſi tamen perſonæ qua-
litas conſideretur & adnimaduertatur, erit pau-
per, & inops. Vtrum teſtamenti executor tuta ſal-
uaq; conſcientia, poterit illi puellæ legatorū quid
49 ſubminiſtrare, & ſuppeditare. Tertiò, ſumitur ido
neitas, ex communi hominum ac vulgi opinione
ſententiaq;, quia vulgus habet talem diuitē & lo-
cupletem, quòd & Iudex conſiderare habet, glo.1.
in l.vbi.C.de iur.dot.allegare enim & libello inſe-
rere debes, ꝙ communis opinio ſic habet. Sed hic
ſuboritur alia quæſtiuncula & frequens, & ample-
50 ctenda. Quando teſtis aut diues, aut pauper dicē-
dus, ac cenſendus erit, quantæq; diuitiæ in eo re-
quirantur? gl.in §.Si verò abſunt, in verbo, ſubſtā-
tiam.in Auth.de hæred.& Falcid. Mirabilis ad hoc
eſt, quā D.Alex.& recitat, & inſequitur in Authēt.
præterea.C.vnde vir & vxor, quam ibidem nititur
conaturq; defendere atq; tueri, ſummi & nomi-
nis, & iudicij vir D.Philip.Deci. Qui tametſi eam
rationib.veriſimilibus, & apparentibus ſuffulcire
nequeat, eam nihilominus inſequitur & ſeruat.
Quocirca ego exiſtimo & cenſeo ſecundum D.Pa-
nor.in c.ſi qui teſtium præalleg. hoc pacto eſſe de
iure dicendum, & reſoluendum: ſententiam cuius
51 omninò & ſequor & approbo, ſcilicet: Quod pau-
pertas ſola inſufficiens eſt, ad quem à teſtimonio
repellendum, text.literalis, in c.ſi qui teſtium, ſæ-
52 piuſculè præalleg.extr.de teſtib.& atteſt.licet be-
nè paupertas corruptionis ſuſpicionem inducat.
iux.l.3.ff.de teſtibus.eam ob rem Imperator, in §.
ſancimus, in Authentic. de teſtib. collat. ſeptima,
tria conſideranda ait, quæ compendij gratia præ-
tereo. In Gallia tamen, nempè, in Franciæ regno,
53 nunquam paupertatis exceptionem opponunt,
niſi aduerſus mendicum, vti perſæpè audiui, cum
Aureliæ diſciplinæ ciuili nauarem operam. Pau-
54 peres tamen, & minus idonei teſtes interdū au-
diendi atq; admittendi ſunt, nempè, in illis caſi-
bus, in quibus teſtes alij communiter non repe-
riuntur, vt probatio Iudici conſtet, vt ſi de delicto
quopiam in lupanari commiſſo, & perpetrato a-
gitetur, viles, humileſq; teſtes admittuntur. Si de
maleficio, aut crimine in hoſpitali cōmiſſo, tum
mendici & id genus alij à teſtimonio ferendo, ne-
quaquam repelluntur. Sed horum plus ſatis. Nam
currente rota dum vrceum facere cogito, ampho
ram finxit manus. Ex prædictis igitur deciſa eſt
prætacta vtcunque quæſtio, nempè, quanta ha-
beant oportet, priuſquam idonei, & ſoluendo cē-
ſeantur tutor & curator: videlicet, vt ſint oneri in-
iuncto pares, ſin minus (ob id quod multum di-
ues ſit pupillus, aut minor) vt fidem gubernatio-
nis habeant, quòd quidem Iudicis in arbitrio præ-
cipuè conſiſtit & reſidet. Porrò hic oritur quæſtio,
55 ſi idoneus tutor aut curator, in ciuitate non repe-
riatur, an ab inidoneo pupillus, aut adultus gu-
bernandus ſit? Hæc quæſtio reſponſionem deſi-
derat negatiuam, nam tum ad exteros aut vicinos
recurrendum eſt, ſi quando defuerint in ciuitate,
ex qua pupilli adultiuè oriundi ſunt, qui idonei
videantur eſſe tutores aut curatores.l.Diuus Mar-
cus.ff.de tut.& curat.dat.ab his, & l.1.§. ſi quando
56 deſint. ff. de magiſt. conuenien. Alia hic quoque
naſcitur quæſtio, ſcilicet. Si tutor aut curator fide-
iuſſoribus caruerit, ac propterea idoneè ſatiſdare
nequiuerit, idoneorum fideiuſſorum defectu, la-
pidemq; precioſum fideiuſſoris loco ſeu pignori
dederit, an ab onere ſatiſdandi excuſetur? Hanc
q.ſicco pertranſeo pede, atq; eiuſdem deciſionem
deſiderantem remitto, ad notata, in l.promiſſ.§.
conſtitutio.ff.de conſtitu.pecu.in c.cum aliquis.
extr.de ſent.& re iud. Huic deciſioni haud diſcon-
ueniunt, quæ tradit Boer. ſuis in Apohthegmatib.
in conſuet.Bituri.tit.de conſuetu.retract.§.4.vbi
allegat Bart.in l.quicunq;.C.de fund.patrim.libr.
11.& D.Io.Sainxō vir V. I. conſultiſsimus, ac pra-
cticus abſolutiſsimus, ſuis in comment.in conſue.
57 præſidatus Turonenſis, tit. *Des droict de baſſe juſtice.*
articul.24. Liquido enim conſtat, imò luce meri-
diana clarius eſt, lapidis precioſi datione in pig-
nus, quem ab onere ſatiſdandi, ſtatutis noſtris
Flandricis minimè excuſari, ad quod apertius di-
58 lucidiuſq; commonſtrandum, duas, & ſuccinctas,
& vulgares rationes in medium adferre conſtitui.
59 Prior erit hæc, quoniam ſtatuta omnia ſunt ſtricti
iuris.l.3.§.hæc verb.ff.de neg.geſt.l.cōſtitutionib.
ff.ad munici.ideò arctè ſtrictéq; intelligēda ſunt,
atq; caſus in eis non expreſsi, pro omiſsis haberi
debent, & l.quicquid aſtringendæ.ff.de verb.ob-
liga. Si ergo Flandriæ ſtatuta de lapide precioſo,
aut de ſimilibus rebus diſpoſita, ac ſtatuta nō exi-
60 ſtant, conſequitur ea ad talem lapidem, aut rem ſi-
milem extendi, porrigiq; nequaquā debere. Sed
ſtatuta generaliter loquentia, generalē intelligē-
tiam habeant neceſſum eſt, vulgat. l. de precio. ff.

de publi.in rem actio. Altera ratio eſt, quòd non
eſt noſtrum, neque in noſtro arbitrio ſitum, vt le-
ges, conſuetudines, aut ſtatuta extendamus, aut
61 dilatemus, l.ſi verò.§.de viro. ff. ſolut. matrimoni.
Idcircò quum noſtra Flandriæ ſtatuta habeāt vim
legis (quemadmodum ſtatuta omnia reliqua)
noſtrum nequaquam eſt extendere, ſed ſtatuto-
rum verba, proprijſsimè, proutque iacent intelli-
62 genda ſunt, maximè cum legis, conſuetudinis, aut
ſtatuti verba aperta, dilucida, ac clara ſunt, atque
ob id ſeruanda, neque vlla extenſiua interpreta-
63 tio aſſumenda, aut alia quæuis, quoniam non re-
curritur ad interpretationem, quando ſenſus eſt
clarus, euidens, & apertus, argum. l. continuus.§.
64 quum ita.ff.de verb.obligat. Huic ſeruiunt notata
Bartol.ad l. omnes popul. decimaoctaua in colū.
ibi.tertiò quæro.ff.de iuſtit.& iur. vbi inquit, Sta-
tuta interpretationē non recipere, niſi illius ver-
ba ſint obſcura, vbi verò ſunt clara, interpretatio-
ne non egent. Sunt igitur ſtatutorum Flandriæ
verba ſatis clara, nec mentionis quicquam faciūt
de lapide precioſo, aut ſimilibus, vt omnibus eſt
notiſsimum, & ſi de eo intellexiſſent, haud dubiè
eadem expreſsiſſent. Et hanc opinionem ſeruat
communis Flandriæ vſus, ſtylus, & praxis. Priuſ-
quam autem hoc capit.abſoluam adijcere conſti-
tui duas quæſtiones. Quarum prior erit hæc. An
65 fideiuſſor de Iudicio ſiſti, duret in cauſſa appella-
tionis? Hæc quæſtio non caret dubio, de qua nō-
nunquam vidi plurimum à multis dubitari, reſo-
lutoriè tamen negatiuam tandem amplexi ſunt
partem, Paulus de Caſtr.& D.Iaſon, in dict.l.fide-
iuſſor.§.in fideiuſſorem.ff.qui ſatiſda.cogant. Po-
ſterior quæſtio eſt. An fideiuſſor remaneat obli-
66 gatus, prorogato termino à creditore? Hanc quę-
ſtionem cenſeo multum ſingularem, in qua non-
nunquam fui conſultus, eamq́ue non infœliciter
decidi. Huius igitur reſolutionis, vnicam & com-
pendioſam pono diſtinctionem, aut fideiuſſor ob
ligauit ſe ad tempus, nempè, ad biennium, & non
tenetur poſt tempus, ſiue tempore elapſo: Aut ob
ligauit ſe purè, ſed ſolutio differtur ad certū tem-
pus, & tunc remanet fideiuſſor obligatus, etiam
in termino prorogato, eo ignorante. Ratio eſt, nā
nulla facta temporis prorogatione, tenetur & ob-
ligatur fideiuſſor poſt tempus, veluti & reus prin-
cipalis, arg.c.cum dilecti, de dol.& contuma. & in
l.Celſus.ff. de arbit. & ita proprijs in terminis te-
net D.Panormita.(cuius veſtigia nullus non haud
immeritò imitatur, æmulaturq́;) in c. conſtitutus,
in fi.extra de fideiuſ. quàm quidem diſtinctionem
ibidem ait eſſe D.Hoſtien.& communiter Docto-
rum, quæ eidem D. Panormitan. nequaquam di-
ſplicet. Non te pigeat quoque hac in re videre D.
Feli.c.de cauſ. verſicul. limi. tertiò, ext.de offi.de-
leg.qui de hac re copioſiſsimè ibidē diſſerit, & per
multa allegat, ad quæ, ne Lectorem pluribus hic
morer, remitto.

CAPVT SEPTIMVM.

SVMMÆ.

1 *Tutores & curatores, quid & quomodo iurent.*
2 *Tutoris præcipuum officium eſt, indefenſum non relin-quere pupillum.*
3 *Aliud eſt iurare, aliud promittere & ſatisdare.*
4 *Tutor non eſt, qui pupillum, aut pupilli ſubſtantiam negligit.*
5 *Tutelæ ſuſcipiens prouinciam, ſuſcipit & defendendi ſarcinam.*
6 *Tutoris qualis habenda eſt diligentia.*
7 *Tutori alleganti, ſe res alienas, vt proprias, cuſtodire ne-quiuiſſe, incumbit probatio.*
8 *Tutoris & pupilli rebus ſimul periclitantibus, vtrius à tutore præſeruanda?*
9 *Vbi certò conſtat non poſſe, niſi propriam pecuniam ex-ponere commodo, tum proprium commodum præfer-re iura non vetant.*
10 *Tutelæ curæue munus, tutoribus curatoribusq́; non æ-quum eſt, eſſe damnoſum.*
11 *Gratificationi ac electioni nonnunquam locus eſt.*
12 *Arbitrio nonnunquam locus eſt.*
13 *Tutor aut curator quando excuſatur.*
14 *Bartoli auctoritatem in re dubia ſequi, tutius eſt.*
15 *Bartoli laus.*
16 *Tutoribus aut curatoribus, ex eorum officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes & ſingulas minorum fa-cultates, & adminiſtrationes earundem.*
17 *In tutelæ ſiue negociorum geſtorū vtile iudicium, quid veniat?*
18 *Tutor curatórue ratione ſiniſtræ admirationis, doli, la-tæ & leuis culpæ reus cenſetur.*
19 *Tutor aut curator latæ duntaxat culpæ obnoxius cen-ſetur in duobus caſibus.*
20 *Leuis culpæ ratio, his caſibus minimè redditur.*
21 *Pupillorum ſeu minorum defenſores, ſi per eos donatio-num conditio neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præ-ſtant.*
22 *Tutor & curator rei cenſentur, ſi non faciant, quod muneris ratione efficere obligantur.*
23 *Tutorum curatorumq́; hæredes ex lata culpa ſolùm conueniuntur.*
24 *Dolus & culpa, hæredis in perſona purgari poſſunt.*
25 *Tutelæ curæue actiones reciprocæ.*
26 *Tutelæ curæue directa actio, leuiſſimæ culpæ occaſio-ne non oritur.*
27 *Tutoris & curatoris munus, non voluntarium, ſed ne-ceſſarium eſt.*
28 *Tutoris & curatoris munus neceſſarium, duplici ratio-ne dicitur.*
29 *Oblatio ſiue præſentatio ad munus tutelæ ſeu curæ, o-peratur leuiſſimam culpam.*
30 *Aduerſus ingerentes ſe, vt creentur tutores aut curato-res, adulterina militat ſuſpicio.*
31 *Negligentia latæ culpæ, an æquiparetur.*
32 *Quilibet in ſuo officio diligens, & nequaquam negli-gens eſſe debet.*
33 *Negligentia omnis lædit.*
34 *Negligenter ſe gerens in officio, debet & honore, & ad-miniſtratione priuari.*
35 *Tutor aut curator ratione muneris, quo fungitur, re-rum pupilli vel adulti fructus tempore perituros, di-ſtrahere obligatur.*
36 *Fructus tempore perituri, (vulgo) appellātur fructus, qui ſeruando ſeruari nequeunt.*
37 *Patriæ pupilli, vel adulti conſuetudo inſpicienda.*
38 *Tutor aut curator pupillares debitores, ac mino-rum exigere aſtringitur, loco & tempore congruis. alias damnum ex ceſſatione proueniens reſarcire te-netur.*

39 *Tutoribus & curatoribus, caſus fortuitus non aſcribitur.*

40 *Tutelæ curæue munere finito, tutor aut curator ex tūc periculo eximitur.*

41 *Conſilium hoc infœlici ſæculo perutile.*

42 *Actui pupillari cùm expedit, auctoritatem præſtare neceſſitatur tutor.*

43 *Pupillus ſuam conditionem poteſt facere meliorem, etiam ſine auctoritate, deteriorem minimè*

44 *Contractus vno ex latere conſtantes, ſecundum practicos, contractus claudicantes appellitantur.*

45 *Pupilli minoriſuè fauor.*

46 *Fauor ampliandus, non reſtringendus.*

47 *Odia reſtringenda non dilatanda.*

48 *Minor iuramento in contractu appoſito, redditur maior.*

49 *Iuramentum vi aut metu præſtitum in cōtractu, eum non validat.*

50 *Contractus an, & quando vno ex latere conſiſtere, ſiue claudicare queant, remiſſiuè.*

51 *Tutoris curatoriſuè præſentia cum taciturnitate minorum, in actibus, an ſufficiat?*

52 *Tutores vel curatores adoleſcentum, ſi eorum nomine, ſcientes calumnioſas inſtituunt actiones, expenſas è crumena propria perſoluere compelluntur.*

53 *Pupillis vel minoribus, ſi non ſufficiat eorum ſubſtantia, tunc in id, in quo fuerint detrimentum perpeſſi, in integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſt.*

54 *Expenſæ quæ ortæ ſunt, ex ſcienter calumnioſa inſtituta actione, pupillis vel adultis, in reddēda ratione computari nequeunt.*

55 *Prælatus Eccleſiæ, Eccleſiam indemnem ſuo proprio patrimonio conſeruare obligatur.*

56 *Similitudo inter tutores, curatores, hoſpitalium rectores, Eccleſiæ prælatos, fabricæ magiſtros, menſæ ſancti ſpiritus prouiſores, ac ſimiles piorum locorū adminiſtrationem habentes.*

57 *Idem dicendum in procuratore generali, ſpeciale mandatum non habente, ad calumnioſam actionem intentandam*

58 *Sunt qui rixis ac litibus inſtar panis & vini aluntur.*

59 *Iura quæcunque, & denunciatio Euangelica præter pacem deſiderant nihil.*

60 *Pupilli, minoris, aut prodigi bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata pro domus penſione.*

1 RECTO ordine nunc ſubnectendū erit Iuſiurandum ipſum, ad quod præſtandum tutores, & curatores compellendi ſunt. Conſtituti igitur tutores coram Magiſtratu conuenient, manum ſacro Euāgelio, aut imagini crucis applicabunt, & conceptis verbis iurabunt, quod rectè, diligēter, fideliter, & vtiliter ſuam aſſumptā tutelā gerent, & adminiſtrabunt cum ſumma pupilli, aut minoris vtilitate, quodq; res pupillorum promouebunt, ampliabunt, & defendent, cum ſumma diligentia, ac non minori fide, quàm ſi res ipſis eſſent propriæ. Nullaque prætermittere, quæ vtilia pupillo, ac minori eſſe putauerint, neque admittere quæ non vtilia eſſe exiſtimauerint. l. de creationibus. C. de Epiſcop. audien. Aliud ſuperaddunt nouelli, Cyn. teſte, in l. ſancimus. ſecūdo §. omnem autem dubitationem. C. de adminiſtrat. tutor. vel curator. quod obligentur cum ſatiſdatione promittere pupillum, minoremque indefenſum nequaquam relinquere. Tutoris e-
2 nim præcipuum eſt officium, ne indefenſum pupillum relinquat. l. tutoris. ff. de adminiſtration. & pericul. tutor. vel curator. ſed Franc. Accurſ. id ſub iuramento præmiſſo (quod hodie præſtant) comprehendi aiebat, quòd Dyno diſplicet, quum
3 aliud ſit iurare, aliud promittere & ſatiſdare, quod menti tenendum plurimum ſuadet, quo haud paucorum tutorum, curatorumque facta & geſta reprobabis inquit. Sed ſalua pace tanti viri ſatis arbitror ſub iuramento præmiſſo id comprehendi, ſicut Franciſcus Accurſius id cupit intelligi, modò iuramenti verba penitius inſpiciantur. Tutores enim defenſores ſunt, ſecundum. §. tutores inſtitut. de tutelis. Et tutela poteſtatem & defenſionem ſignificat, Dom. Viglio Zuichemo Phryſio, Præſide, viro minimè pœnitendæ eruditionis teſte, ad commentaria, titul. inſtitu. de pupil. ſub-
4 ſtitut. Non putemus igitur eum eſſe tutorem, aut curatorem, qui pupillum, aut adultum, vel pupilli aut adulti ſubſtantiam negligit, vt vult D. Andr. Alciatus, ciuilis ſcientiæ interpretum facilè princeps, ad legem, Tabernæ appellatio. ff. de verbor.
5 ſignificat. Ex quo enim tutelæ ſuſcepit prouinciam, ſuſcepit & defendendi ſarcinam. Quocirca à tutoribus & curatoribus pupillorum, adulto-
6 rumque, eadem diligentia exigenda eſt, circa adminiſtrationem rerum pupillarium, & adultorum, quam paterfamil. rebus ſuis proprijs, ac ſuis ipſis liberis ex bona fide præbere cognoſcitur. l. generaliter, & l. à tutoribus. ff. de adminiſtration.
7 & pericul. tutor. & curator. Quam ob cauſſam ſi tutor, aut curator prætexerit, atque allegauerit ſeſe res alienas, ſicuti proprias cuſtodire nequiuiſſe, illi probationis tunc onus, prouinciaque incumbet, quippe cùm in contrarium militet præſumptio, iuxta legem, tutor ſecundum dignitatem. §. non eſt audiendus. ff. de adminiſtration. & pericul. tutor. vel curat. Sed hic moueri poſſet
8 quæſtio. Quid faciendum, ſi pupilli ac tutoris, aut adulti, & curatoris res pariter periclitentur, naufragioque ſimul exponantur, quæ nec ſimul nec ſemel cuſtodiri defendique queant, vtrius res atque bona præſeruari à tutoribus, aut curatoribus merebuntur, aut debebunt? Hæc interrogatio difficultate non caret, vt de qua magna apud Doctores multos exiſtit controuerſia. Quibuſdam (Cyno nempè eiusq; ſequacib.) expreſsim dicentib. in l. quicquid. C. de arbit. tut. Tutorem curatoremuè pupilli, minoriſuè vtilitati, cōmodo, atq; emolumento debere ſtudere oportere, ſuam tamen ac propriam vtilitatem præferre debere, allegat. l. videamus. ff. de in litem iurand. Nec eſt quod quis moueat ſcrupulum, & obijciat ex lege, tutor ſecundum dignitatem. §. Non eſt audiēdus prææallegat. nam is modicam præ ſe fert difficul-
9 tatem, quippe quum loquatur in caſu dubij, ſed vbi certò liquidoque conſtaret, nō poſſe niſi propriam pecuniam exponere commodo, tum proprium commodum pupilli aut minoris vtilitati atq; commodo præferre, haud quaquā iura vetāt,

neque tutor aut curator hoc caſu, culpæ reus erit,
ſi ſuorum bonorum cõſeruationem præferat, ſe-
cundum l. Quicquid, iamiam præallegatam, quã
quidem hoc pacto intelligunt Doctores haud in-
fimi, Pet. & Cyn. Diſsimili haud quaquam modo
iidem ſcrib. id quod notatur, in l. Titio, quum eſ-
ſet Romæ. ff. ad municipales, intelligunt. Ne ſci-
10 licet, tutelæ curæue munus atque officium tuto-
ribus ipſis, aut curatoribus damnoſum & detri-
mentoſum foret, quod profectò fieri ratio ipſa
ſtatim reclamat argumento eorum, quæ notan-
tur, ad legem, ſi vt certò. §. planè. ff. commoda, cu-
ius opinionis apparet Petr. in dict. leg. quicquid.
alij autem aliter reſponſum conciliant, Bartolus
enim, & ipſius adſtipulatores volũt, vt quoties tu-
tores, ac curatores conſpiciunt res pupillorum,
aut adultorum prorſus periclitari, ſic vt & ſuas,
& pupillorum res ſimul conſeruare nequeant, ſed
alterutrius res neceſſum eſt perire, eo in caſu vo-
lunt quod tutores, ac curatores debeant, imò cõ-
pelli poſsint, vt cuſtodiam bonorum pupillorum,
aut adultorum, bonorum propriorum cuſtodiæ
præferant, & anteponant, quod in dict. leg. tutor,
ſecundum dignitatem, vt hæc opinio firmæ ratio-
ni innitatur, duas recipit, ſecundum Bartolum,
limitationes, quarum prior eſt, exceptiua, hoc eſt,
niſi tutoris, aut curatoris res precioſæ, magnęque
æſtimationis fuerint. Pupilli verò aut minoris res
viles, abiectæ, modicæque æſtimationis, valoris
perexigui, & minimi momenti, tum enim ei tuto-
ri parcẽdum erit, ſi ſuarum rerum cuſtodiam prę-
11 ferat. Poſterior eſt, vbi rerum pupilli minoriſuè,
& tutoris curatoriſuè precia ſunt paria, ibi gratifi-
cationi, ac electioni locus erit, vt ſi vtriuſq; rem ſer
12 uare nequeat, cuius vult, tunc ſeruet. Nam tunc
eius arbitrio res committitur. l. tertia. §. ſecundo.
ff. ad Silla. S. C. quæ habet, quod illud durum cru-
delitatique proximum eſt dicere, ſi cum duobus
auxilium ferre non poſſet, elegit alteri eſſe auxi-
lio, electione crimen eum contraxiſſe, &c. Gloſſa
eſt ſingularis, in l. ſi vt certò. verſi. proindè, in ver-
13 bo, ſaluas. ff. commodati. Ratio quippe eſt, quia
in re pupillari vel adulti tutor vel curator ſeu com
modatarius excuſatur, ſi eam adhibeat diligentiã
in re aliena conſeruanda, quam quilibet diligens
paterfam. ſuis rebus adhiberet. Pro tutore eſt l. à
tutorib. Pro commodatario eſt l. in reb. ff. com-
modat. Sed quilibet diligens id faceret, ergo &c.
14 Harum opinionum poſteriorem amplectendam
cenſeo. Nam tutius ſanè fuerit, in re dubia (quem-
admodum hæc) Bartoli authoritatem ſequi, cuius
etiam opinio receptior eſt, qui nihil non torquet
(quum fieri haud impoſsibile eſt) ad veritatis cal-
lem, hanc itidẽ inſecutus eſt Bartholomæus Chaſ-
ſeneus Iurium Doctor, atque noſtræ ætatis pra-
15 cticus ſummus, ſuis in Commentarijs, ad Burgun-
diæ conſuetudines. §. quinto. folio 218. ſub titul.
Des enfans de pluſieurs lictz. Huius materiæ etiam me-
minit Boerius, huius tempeſtatis practicus haud
inferior, in conſuetudin. Bituricen. titul. de con-
ſuetud. iur. ſtat. perſon. §. decimotertio, in gloſſ. &
ſic videtur, quod iſte tutor eſt, &c. Idem quoque
tractant paſsim alij plures non ſolum antiqui, ſed
16 & etiam Neoterici ſcriptores. Præterea tutores &
curatores eorum ex officio maximè ſollicitos eſ-
ſe conuenit, circa omnes & ſingulas populorum,
minorum, atque perſonarum ſimilium, quæ alie-
narum gubernationibus ſubijciuntur, res, facul-
17 tates, & earundem adminiſtrationes. Quando-
quidem quicquid tutoris, vel curatoris, vel dolo,
vel lata, vel leui culpa, minores amiſerint, ſic vt
18 quum poſsint, aut debeant, res eorum non acqui-
ſierint: hoc in tutelæ, ſiue negociorum geſtorum
vtile iudicium venire, non eſt incerti iuris, hoc
eſt, tutores curatoreſque ratione ſiniſtræ, aut in-
diligentis adminiſtrationis, doli, latæ, & leuis cul-
pæ rei cenſendi ſunt. l. tutori. C. de negot. geſtis.
atque l. contractus. ff. de regul. iur. Non tamen id
perpetuum eſt, iuxta notata D. Bartoli, in l. quod
19 Nerua. columna. penultim. in decima quæſtio. ff.
depoſiti. Quo loco, duos excipit caſus, in quibus
tutor aut curator latæ duntaxat culpæ obnoxius
cenſetur. Primò, ſi quando in exactione nomi-
num ceſſaſſet. l. ſecunda. C. arbitr. tutel. l. ſi tutor.
ff. de adminiſtration. tutor. vel curator. Secundò,
ſi in prædiorum emptione captio fuiſſet. His e-
nim duobus caſibus ſolùm, lata culpa geſtum, tu-
tor reſarciet. Atque hoc pacto ſtatuit, l. tutor qui
repertorium. §. competit. ff. de adminiſtrat. tuto.
vel curator. Nam aduerſus tutores, curatoreſque,
tutelæ curæque actio competit, ſi malè contraxe-
runt, hoc eſt, ſi prædia comparauerint, non ido-
nea per ſordes aut gratiam. Sed quid dicendum,
ſi neque ſordidæ, neque gratioſæ, ſed tantùm non
bonam ſatis conditionem elegerint? rectè hic
quis dixerit, ſolam latam negligentiam, latam di-
cendam eſſe culpam (iuxta legem, magna negli-
gentia. ff. de verborum ſignificatio.) eoſque hanc
latam culpam prĕſtare in hac parte debere, neque
leuis aut latę culpę hic damnandi ſunt, quum ſpe-
ciale tunc cenſeatur, quando prædia talia compa-
rauerint. Ideoque talis lata culpa, vel talis lata ne-
gligentia ipſis eo caſu oberit. Hanc rationem (et-
ſi miſellis communem) haud adducere veretur
ſummus legum interpres Bartolus, tritam ad le-
gem, tutor qui repertorium. §. competit. præal-
legatam. Aliam rationem & ego addo, ſalua alio-
rum pace, ne ſummi odij, maximique periculi cir-
ca prædia, aut id genus alia comparanda, tutelæ
curæue munus cenſeatur. Nam quocunque mo-
do, & quantumlibet diligenter tutor curatorque
ſuo fungerentur officio, citò, & perpetuò ferè, &
perfacile leuis culpæ in eos ſuſpicio & iudicium
caderet, ob quæ iuxta illos ſtatim in damnum re-
20 ſtitutionis reciderent, quod contra æquitatis ra-
tionem eſſe nemo non clarè perſpicit. Quapro-
pter ob hæc & ſimilia iniqua vitanda, non ſolùm
Iuriſconſultis, ſed & Imperatoribus ipſis (vt ex ſu-
pra allegatis claret) receptum eſt, leuis culpæ ra-
tionem in prædictis caſibus, minimè reddendam
eſſe, vt & tradit Bald. in l. quæ fortuitis, colum. pe-
nult. C. de pign. actio. Angel. Aret. in §. actionum
colum. vigeſimaquarta. inſtit. de actio. Omnium
apertiſsima vulg. in l. quicquid. arbitr. tutel. quod
quidem ſanam recipit (gloſ. teſte) interpretatio-
nem, in verb. nõ acquiſierint, quippe, quum quæ-
rendi conditio exiſteret. Secus verò eſſet, ſi con-
ditio, occaſio, ac quærendi anſa nullo vnquã tem-
pore oblata fuiſſent. At huic conſentiunt. l. inde
Neratius. §. idem Iulian. l. ſi ſeruum meum. ff. ad l.
Aquil.

21 Aquil.& l.pupillorum.C.de adminiſtrat. tuto.vel curat. Pupillorum ſeu minorum defenſores, ſi per eos donationum conditio neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præſtent, facit in argumentum, quod voluit.l.ſi tutoris.C.eodem titul. Vel vſuras ex re pupillari, aut id genus ſimilia non acquiſierint, ſecundum l.ſi ſine hærede.§.Modeſtinus, & §. item
22 reſpondetur.ff.de adminiſtrat.tuto.vel curat. Igitur prædictorum tutor & curator tum demùm rei cenſendi ſunt, ſi id non faciant, ad quod ex muneris atque officij ſui ratione efficere obligantur. huic ſeruit.l.dolus.ff.mandat. Ratio autem, cur in tutelę quoq; cōtractu leuis culpę nomine agi poſ-
23 ſe placuit, eſt: vt ſcilicet, minoribus atq; id genus perſonis minimè diſsimilibus, magis ſuccurratur, adeò vt & tutorum quoq; & curatorum hæredes, ex hac lata culpa conueniri poſsint.l.1. & per vniuerſum titulum C.de hæredib.tuto. vel curat. diuerſa autem nec eſt ſententia l.curat. C. de nego. geſt.l.ex depoſiti.ſimiliter l.ex contractibus.ff.de actio.& obligat. tribus caſibus exceptis, qui ſub dict.l.1.comprehenduntur. Neque obſtat, quod
24 durum videatur, tutorum curatorumue hæredes leuis culpæ obnoxios haberi, quum dolus atque culpa tutorum, hęredis in perſona purgari debēt, quemadmodum etiam notat Baldus, in l. curato-
25 ris. præalleg. Atque ideò huiuſmodi actiones reciprocæ dantur, ſcilicet, pupillo contra tutorem, & tutori contra pupillum, tranſeuntq; in eorum hæredes tam paſsiuè, quā actiuè.l.1.§. hanc actionem, & §.fin.ff.de tutel. & rationib. diſtrah. & per vniuerſum titulum præallegatum, C. de hæredib. tutor. Quapropter pupillo vel adulto actio directa poſtea competet in tutores ac curatores ſuos, & (ſi iſti obierint) in ipſorum hæredes actio manet ad talis damni reparationem, quod dolo, & lata, vel leui culpa tutorum, aut curatorum ob-
26 uenerit. Neque leuis culpæ prætextu talis actio infringenda fuerit, aut habenda inualida, ſed benè leuiſsimæ culpę.glo.eſt celebris, in l. quicquid, in verb.leui.& ibi Cyn. ſcribentiumq; plurimi. C.
27 arbit.tutel. Aſsignanda eſt ratio, quia tutoris atque curatoris officium, non voluntarium, ſed neceſſarium eſt cenſendum. Atque hanc rationem
28 complectitur l.tutori. C. de negot. geſt. Neceſſarium autem officium tutorum dicitur. Primò, in ſubeundo, quia ab inuito plerunque aſſumitur & peragitur, vti ſuperius cōmonſtratum eſt. Secundò, neceſſarium dicitur, quia ex quo tutor aut curator tutelæ, curæue ſarcina grauatus eſt, tenetur officio ſuo durante neceſſariò omnia atque ſingula, tutelæ curæue oneri congruentia gerere & adminiſtrare, gloſſ. eſt in dict. l. tutori, in verſicul. muneris, & gloſſ.notat.in leg. Procurator qui pro euictione, in verbo, non releuabitur. ad finem. ff. de procuratorib. cui ſeruit lex, poſt legatum. §.ad notatum.ff.de his quibus, vt indignis. ita Bartol. in l.quod Nerua.ff. depoſit. verſicul. quæro quid
29 veniat in actione tutelæ, &c. Verùm iſtud exceptione gaudet, quippe quum vltro ſeſe offert tutor aut curator ad id munus, oblatio enim iſthæc, ſiue præſentatio efficit, vt quis leuiſsimæ culpæ reus, obnoxiuſque cenſeatur, l.1.§. ſæpè, & ibi Bartol. ff.depoſi. cui nec diſſonum eſt, c. 2. extr. de depoſit. vbi Dom. Abbas Panormita. notatur per gloſ-

ſam, in l.contractus.ff.de regul.iur. meminit Bar-
30 tolus Doctor inſignis, in dict. l. quod Nerua. colum. final. in verſicul.12.quæro.ff.depoſit. Aduerſus illos enim qui volunt inijcere, vel ingerere ſeipſos, vt creentur tutores aut curatores, ſiniſtra ſemper & fraudis militat ſuſpicio, l.ſcire.§.final.ff. de tuto.& curato.dat. ab his, quod nec diſplicuit, imò arriſit Philippo Decio, Iuriſperitorum haud minimo, ſuis in conſilijs, conſilio 274. in ſecunda parte. Extremam huic materiæ manum his imponere conſtitui, tamen ſi quis eidem materiæ haud incongruētia plura deſideret, nempè, quid fraus, dolus, ſiue verus, ſiue præſumptus, culpæ ſpecies, quot, quæ atque quales, videlicet, lata, latior, leuis, leuiſsima culpa, atque id genus alia, is Bartolum conſulat moneo, qui non minus prudenter, quàm facundè ea depinxit, in dict. l. quod Nerua. conſulat & Baldum Doctorem inſignem, in l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. Conſulat & Dominum Andream Alciatum, noſtræ tempeſtatis eximium Doctorem, ad legem, magna negligentia. ff. de verbor. ſignificat. & ad l.1.C.de tranſactionibus. Conſulat præterea complures alios viros & doctos, qui hæc fœliciter tractârunt, quos breuitatis gratia in medium producere nolui. Porrò huic materiæ interim obiterque aliquot quæſtiones prius annectere placuit. Primò, an negligen-
31 tia æquiparanda ſit latæ culpæ? Secundo, an tutor vel curator ratione negligentiæ obligetur, ſicut obligantur ratione latæ culpæ, vti paulò ante mōſtratum eſt. De quibus quæſtionibus ſubtilem Dominum Baldum videndum ſuadeo, in c. plerumq; ad finem tertiæ colu. de reſcript. vbi vult latæ culpæ negligentiam eſſe comparandam, & pari pœnæ ſubiectam, ob id quod rationi conſentaneum ſit, & æquitas requirat, vnumquemque in ſuo of-
32 ficio diligentem, ac nequaquam negligentem eſſe debere, vulgata l. Diuus Marcus, ad finem. ff. de de offic. præſi. & l.ſi duas.§. minuere. ff. de excuſa.
33 tutor. vel curator. l. quum plures. §. nimium. ff. de adminiſtration. tutor. & curator. l. ſi quos. C. de offic. præfect. præto. Orient. & Illyri. præterea negligentia omnis lædit, iuxta textum, in Authent. de quæſto. in principio, colla. ſeptima. nec prætereunda hic eſt l. penultima. C. de anna. except. Hinc ait Iacob. Rebuffi. in l. purpuræ, de veſtibus
34 Holoſer. libro vndecimo C. quod qui negligenter ſe gerit in officio debet & honore, & adminiſtratione priuari. dict. l. ſi quos. C. de offic præfect. Præto. Orient. & Illyri. A pari ratione, tutor, curatorue negligens atque ſegnis, tutelæ curæue ab onere, officio, ſiue munere venit priuandus, negligentes enim atque ſegnes adminiſtratores, pupillo, minori atque id genus perſonis, prorſus inutiles cenſendi ſunt, & perpetuò miſerabilibus perſonis, (nempè pupillis, minoribus, furioſis atque alijs nequaquam abſimilib.) incōmodi plus quā cōmodi adferentes, vti hac noſtra infœliciſsima
35 tēpeſtate ſæpiuſcule eſt cernere. Præterea, tut. aut curat. muneris officijq; ſui ratione quo fungitur, rerum pupilli, aut adulti fructus tempore perituros
36 (quos vulgo appellitant fructus, qui ſeruando ſeruari nequeunt) ea ſub æſtimatione, qua ad præſens communiter venduntur, eo in loco vbi ſunt, diſtrahere obligatur, quod ni faceret ipſemet, in pe-

in periculum ac detrimentum caderet, debuit e-
nim confeſtim officio ſuo fungi, l. tutor qui reper
torium. §. ſi tutor ceſſauerit. crebrò prȩallegat: &
l. finali. ff. de adminiſtrat. tutor. vel curat. Cui ſer-
uit quòd alibi notat Bartolus ille ſummus legum
interpres, ad legem, iubemus. de erogatio. milita.
anno. lib. duodecimo. C. contra aduerſusque tu-
torem, qui poſt Calendas Nouembris potari fa-
ciebat per familiam ſuam vinum vetus, vt de ſuo
teneatur reſarcire, quia debebat facere bibi vinũ
nouum, quum erogatio veteris eſſet damnoſa, ra-
tione cuius pupillo, minoriq; competit actio tu-
telæ, aut curæ directa, aduerſus tuto. aut curat. in
quorum fructuum atq; aliorum bonorũ non diſ-
37 ſimilium pupilli aut adulti alienatione, inſpicien-
da omninò eſt, patriȩ pupilli, aut adulti conſuetu-
do, perfacilè enim ruerent in ſcopulos pupillorũ,
aut minorum gubernatores & defenſores, ex qui-
bus ſeſe abſq; damno detrimentoq; extricare, ſub
38 terfugereq; nequirent. Debent prætereà tutores
ac curatores pupillares, ac minorum debitores,
maturè, tempore, & loco admonere de debito,
illud diligenter exigere, & per iuſtitiam exſoluen-
dum curare. Nam ſi ob ſuam negligentiam in ex-
igendo commiſſam, effecti ſunt illi debitores in-
idonei, & non ſoluendo, à tempore ſuſceptæ tute-
læ, aut curæ, omne damnum quod ex ceſſatione
pupillo, minoriuè accidit, præſtare & reſarcire te-
netur, l. 2. C. arbitr. tutel. vbi gloſſ. in verb. negli-
gentia. interpretatur negligentia, quȩ eſt lata cul-
pa, cui interpretationi ſubſcribunt nõ pauci. Ac-
cedit quoque dilucida claraque l. ſi tutor cõſtitu-
39 tus. ff. de adminiſtrat. tuto. vel curator. Cæterùm
ſi nulla præcedente tut. aut curat. negligentia ſta-
tim poſt aſſumptam tutelam aut curam caſu for-
tuito deficiant, ſiue deſinant debitores eſſe ſoluẽ-
do, & minus idonei, id periculum tutoribus aut
curatoribus non erit aſſcribendum, ſecundum l.
etiam contutoris. ff. de adminiſtration. tutor. vel
curato. cui ſeruit l. litis. §. ſi pecuniæ. de nego. geſt.
atque l. ſi ſine hærede. §. Modeſtinus priori. ff. de
40 adminiſtr. tuto. vel. curat. Quinimo ſi tutelæ, cu-
ræue munere finito & abſoluto deſierint, hi debi-
tores eſſe ſoluendo, quos tutor aut curator eius
officio durante non exegit, tunc tutor ipſe, aut cu
rator ex tunc periculo abſoluitur, quod atteſta-
tur l. quum poſt mortem. in princip. ff. de admini-
ſtrat. tutor. vel curat. Atque ob hoc cautè ac pru-
41 denter hoc infœlici ſeculo ambulandum eſt, vi-
delicet, cum perſonis qui ſoluendo ſint idonei, à
quibus tutores aut curatores, citra periculum
& damnum debita recipere poſsint, vulgata l. tu-
tor qui repertorium. §. competit. ſæpiuſculè præ-
allegata. Alioqui ipſe tutor aut curator conue-
niendus eſſet, modo quo ſupra commonſtratum
eſt, & ad damni reparationem, &c. Neceſſum etiã
42 eſt, actui pupillari, aut minoris quum expedit, au-
ctoritatem ſuam tutorem aut curatorem præſta-
re, l. ſi tutor pupillo nolit. ff. de auctor. & conſenſ.
tuto. vel curato. ad quam auctoritatẽ tamen præ-
ſtandam per Iudicem, Prætorem, aut Præſidem
cogi compelliq; minimè poterit, quia iniquũ eſt,
etiam ſi non expedit pupillo aut minori auctori-
tatem prȩſtare. Deinde etſi expedit, tutelȩ aut cu-
ræ iudicio, pupillus aut minor hanc iacturam in-
commodum, & detrimentum conſequitur. l. ſi tu-
tor pupillo nolit. præallegat. Et Imperator inſtit.
de auctorita. tuto. ad principium, quo quidem in
43 loco rationem annectit ac ſubiũgit. Nam placuit
meliorem quidem conditionem, licere eis face-
re etiã ſine tutoris aut curatoris auctoritate: dete-
riorem verò non aliter, quã cum tutoris vel cura-
toris auctoritate, vnde in ijs cauſsis, ex quib. obli-
gationes mutuæ naſcuntur, ac prodeũt: vt in em-
ptionibus, venditionibus, locationibus, condu-
ctionibus, mandatis, depoſitis, atq; id genus haud
diſsimilib. ſi tutoris aut curatoris auctoritas non
interueniat, ipſi quidem qui cum his contrahunt,
obligantur, at inuicem pupilli, minoreſuè, nõ ob-
ligantur, nec aſtringũtur. l. pupil. §. pup. ff. de auct.
tutor. & curator. Ex qua l. notandum eſt contra
44 contractus (quos practici contractus claudican-
tes appellitant) nonnunquam vno ex latere con-
ſtare exempli cauſſa. Si quis à pupillo aut minori,
ſine tutoris, aut curatoris auctoritate quid eme-
rit, vno ex latere conſtat cõtractus. Nam qui emit,
obligatus eſt pupillo aut minori, pupillus verò
aut minorennis non obligatus eſt emptori l. Iu-
lianus. §. ſi quis à pupillo. ff. de action. empt. quod
ſpeciale eſt, Angel. Aretin. teſte, ad initium tituli
45 de auctorita. tut. inſtit. pupilli, minoriſue fauore
cui ius commune in contrarium eſt, ac repugnat,
46 l. ratas. C. de reſcind. vendit. qui quidem fauor nõ
reſtringendus, ſiue coarctandus, ſed ampliandus
47 ac dilatandus perpetuò eſt, ſecundum vulgatam
ac tritam iuris Pontificij regulam. Odia reſtringi,
fauores conuenit ampliari, niſi pactum ſeu con-
tractus ſint iuramẽto firmati ac muniti. Nam tum
iuramentum reddit eum maiorem ac firmiorem,
48 pulchrè Innocent. in capit. 2. de iureiurand. Pau-
lus Caſtrenſis, conſilio 217. incipient. Si non in-
tereſſet iuramentum. quod quidẽ procedit, quã-
49 do licitè ac ſpontè præſtitum fuerit, ſecus ſi vi aut
metu præſtitum extiterit, tum enim minimè con-
firmat, ac validat eum cõtractum, cui adponitur,
ſed id iuramentum, per Authenticam, Sacramen-
ta puberum. C. ſi aduerſ. vendit. reprobatur, nul-
50 liusque eſſe momenti apertò ſtatuitur. An au-
tem & quando contractus vno ex latere conſiſte-
re queat, ſiue claudicare, ad plenum Dom. Cynus
Doctor inſignis, ad l. vnicam. C. ſi ſeruus extero,
51 ſe emi manda. Sed quæret fortè aliquis: An ſuffi-
ciant, ac validæ ſatis ſint minorum actiones, facta
in tutorum aut curatorum præſentia, ſi iſti obti-
ceſcant, & minorum actibus viua voce non obſi-
ſtant. Ad hanc quæſtiunculam variè à Iuriſperitis
reſponſum eſſe comperies, vt oſtendit D. Barto-
lus, in l. 1. §. tutor ſi inuitus, & in l. etiam. ff. de au-
ctorit. tut. & curato. Sed reiectis eorum opinio-
nibus ac ſententijs, qui affirmatiuæ parti aſſen-
tiunt: ego eorum opinionem ſequendam atque
amplectendam cenſeo, qui negatiuæ parti adhæ-
rent, quorum è numero eſt Dominus Dynus, tri-
ta in regula: Qui tacet, de regul. iur. lib. ſexto, in-
quiens, licèt tutor ſit præſens his rebus, quæ per
pupillum aguntur, & quamuis ita præſens taceat:
ob id tamen non eſt dicendus conſentire in eo-
dem pupilli, aut minoris actus, niſi expreſſè loquatur,
& dicat ſibi gratum & ratum eſſe quicquid per mi-
norem agitur aut actum eſt l. 1. §. tutor ſi inuitus,
& l. 2.

&l.2 &l.3.ff.de auctoritat.& conſenſu tuto.& curator. Neque huic repugnat,(tametſi prima fronte ita appareat) communis Iuris Canonici regula. Qui tacet, is conſentire videtur, ſicut expreſſè demonſtrat Dominus Dynus, in præallegata regula, is qui tacet, ad quem breuitatis gratia lectorem remitto. Huius Dyni opinioni apertè ſubſcribit D. Bartol. in l.1.§.tutor ſi inuitus,& in c. etiam præallegatis. Secus, inquit, ibidem, Mutus tutoris munere fungi quiret, & auctoritatem cõſenſumq; præſtare haud prohiberetur, cuius contrarium expreſſim ſtatuit, l.1.§.mutus tutor. ff. de tutel. Quorum opinioni negatiuè tanquã ęquiori
52 ac receptiori prorſus aſtipulor. Inſuper perſpicuũ eſt, tutores vel curatores adoleſcentium, ſi nomine pupillorum vel adultorum ſcientes, ac volẽtes calumnioſas inſtituant actiones, aut ſi à iuſta ſententia contra pupillum, aut minorem lata, obſtinatè appellent, eoſdem tutores eodem nomine condemnari oportere, quod ſub nomine & prætextu pupillorum ſuas ſimultates, odia atque propriam litigandi libidinem exercere pręſumantur, ideoque & expenſas à condemnatione è propria crumena, & marſupio perſoluere compelluntur, atque breuiter omnem iacturam, quæ hoc quoq; pacto oritur, ad tutores, curatores, & fideiuſſores eorum, hæredesq; & res eorum, & ad omnes quorum in cauſſa legitimè intereſt redundare, legibus
53 ſancitum eſt: imò ſi non ſufficiat pupillis, vel minoribus eorũ ſubſtantia, tunc in id in quo fuerint detrimentum perpeſsi, in integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſſe, vulgata l. properandum. C.
54 de iudic. Nec eas pupillis vel adultis in reddenda ratione computare queunt, imò apertè eis prohibitum reperitur, vulgata l. non eſt ignotum. C. de adminiſtration. tutorum & curator. cui nec diſcordat glo. in c. placuit, in verb. cauſſæ 16. quæ-
55 ſtio. 6. Quæ tamen quæſtio extenſione gaudet, vt ad Prælatum Eccleſiæ quoque ex ſimili ratione intelligatur, qui Eccleſiam indemnem, ex ſuo proprio patrimonio conſeruare obligatur, & aſtringitur, gloſſa eſt celebris & ordinaria, in verb. ſuas, in d. l. non eſt ignotum, cui aſſentiunt ibidem Cynus, Baldus, Angelus, Salicetus, & Doctores alij
56 multi. Similiter dicendum arbitror de hoſpitalium Rectoribus, fabricæ Magiſtris, menſæ ſancti Spiritus prouiſoribus, ac ſimilibus piorum locorum adminiſtrationem habentibus, imò dicendum puto de procuratore generali, qui ſpeciale mandatum, ad calumnioſam actionem intentan-
57 dam non habuit. Ita ſingulariter D. Salic. in d. l. nõ eſt ignotum præallegata, quem inſequitur clariſſimus vir D. Nicol. Euerardi à Middelburgo, inſignis Louanienſis Academiæ quondam. I. V. D. ſuo in Topicorũ libro, in loco, à pupillo ad Rem-
58 publicam, folio trigeſimonono. Quæ omnia ac ſingula momenti quidem plurimum habent, cõtra tutores, curatores, Eccleſiæ Prælatos, hoſpitalium Rectores, fabricæ Magiſtros, ſancti Spiritus prouiſores ſiniſtros, adulterinosq;, qui rixis atq; litibus perpetuis gaudent, & iiſdem ita oblectantur, vt ſine iis omnis vita ipſis parùm dulcis videatur aut ſuauis. Talemq; voluptatem ex litibus capiunt (quas plerunque cum alienis pecuniis ac ſumptibus inſtituunt) vt ex iis quodammodo viuant, & ſi ſuis litibus diffidant aut contrariam ſententiam metuant, ſummis meroribus ſeſe macerent, aut duram mortem ſibi ex iis plerunq; contrahant. Sed quid iſtis quæſo hominibus miſellis inſulſius? quid deploratius? aut quid magis im-
59 pium? Nam iura omnia, & naturalia, & gentium, & ciuilia ſeu Cæſarea, & Canonica ſiue Pontificia, ſimiliter ſacroſancta Euangelia, nihil præter pacem, nihil præter animorum, mentiumq; amicam tranquillitatem crepant, & præcipiunt, quapropter eos fatuos, veſanosq; arbitror, qui rixã ſaluti ſuæ anteponant, quales ſunt quorum iam memi-
60 nimus. A ſuperioribus non extranea erit hæc quęſtio. An pupillorum, minorum, aut etiam prodigorum bona delata in conductam aliquam domum, tacitè obligata ſint pro domus penſione? Pro huius quæſtionis elucidatione animaduertendum, quod res quæ alienari nequit (quia prohibita eſt alienatio) non poteſt expreſſè obligari pignori, cum ſub alienationis nomine etiam pignoris obligatio haud dubiè contineatur, vti placuit Imperatori Iuſtiniano in ſingulari ac notabili, l. ſancimus. C. de reb. alien. non alienan. Ex qua nonnulli colligere volunt, quòd ſi pupillus, minor, aut prodigus, authore tutore, aut curatore domum conduxit, & in eam pupillus, minor vel prodigus res ſuas intulerit, quod tunc res illæ tacitè obligatæ non erunt. Nam ſicut expreſſa obligatio non videtur poſſe valere in rebus iſtius pupilli, minoris aut prodigi, ita nec valebit obligatio tacita, ſecundum l.1.§. vltimo, & l. ſequen. ff. de reb. eor. qui ſub tut. vel curat. ſunt. ſed tamen cõtrarium iſtius ſuſtineri poteſt. Quia ſicut per authoritatem tutoris aut curatoris, cum adiuncto iudicis decreto, pupillorum minorum, vel prodigorum res alienari permittuntur, l. 1. C. de præd. & aliis rebus minor. nec non l. lex quæ tutores. C. de adminiſtrat. tutor. Ita quoq; videtur, quod auctoritate legis (l. item. ff. de pact.) tales res alienari poſsint. Quia tacitè pupilli ac ſimilium perſonarum res obligari poſſunt, Præterea, ſi aliquando authoritas ſolius iudicis ſufficiat, vt l. bonorũ. C. qui admit. ad bon. poſſ. poſſunt. multò fortius videbitur, quod ipſius legis authoritas ſufficiet. Præterea, quia prædictus pupillus, ac minor in prædicto facto vſus eſt, non iure pupilli, ſeu minoris, ſed iure maioris vel iure communi, ob id non videtur iuuandus, quin ipſius bona ita alienari poſsint, & per tutoris auctoritatem defendi non poſsint, l. vltima. C. de in integr. reſtit. minor. Sed prior opinio communiter à multis approbatur, tametſi Dominum Rofredum poſteriorem opinionem magis approbaſſe compererim. Nam ex ſola inductione ſiue potius ex ſola illatione rem ſuam obligare pupillus non potuit, qui candem rem prius ſimpliciter, & per ſe obligare non potuit. l. obligat. generali. ff. de pign. & hypot.

CAPVT OCTAVVM.

SVMMAE.

1 *Prodigorum vbiq; terrarum magnus eſt numerus.*
2 *Pupillorum minorum, prodigorum, eadem eſt ratio.*
3 *Prodigi definitiones.*

4 *Prodigus ex factis, non ex verbis, cenſebitur.*

5 *Quæ requirantur, vt quis prodigus habeatur?*

6 *Teſtificatio de animi qualitate fieri debet per actus exteriores.*

7 *Curatoris datione aliquis prodigus vel furioſus probatur.*

8 *Prodigus quando à foro ſeu iudicio arcendus.*

9 *Prodigus ante iudicis interdictionem cõtrahere, obligare ſe ac ſua poteſt, antequam ei expreſſe interdictio à iudice fiat.*

10 *Non eſt facile recedendum à vulgata, communiq; Doctorum opinione.*

11 *Prodigo bonorũ adminiſtratio per iudicẽ interdicitur.*

12 *Auctoritate legis fit interdictio.*

13 *Prodigi ante interdictionem an valeat donatio?*

14.19 *Prodigus notus licet ante interdictionem, contrahere alienareq; poſſit, læſus tamen reſtitutionem petere poterit.*

15 *Prodigi curator per reſtitutionem reuocare & infringere poterit, quod inutiliter antea fecit prodigus aut male peregit.*

16 *Lex actum prodigi ante interdictionem ratum habet, tametſi poſtea ſubſequatur interdictio.*

17 *Teſtamentum à prodigo conditum ante bonorum interdictionem valet.*

18 *Notoriè prodigus ante interdictionẽ contrahere poteſt.*

20 *An præconaria iudicis interdictio ſufficiat, ne quis cum prodigo contrahat.*

21 *Prodigus ex maleficio obligatur vt quiuis alij.*

22 *Vitium vitio coniunctum, maleficium non excuſat.*

23 *Alienatio quando prohibita eſt, fauore alienantis, tũc alienatio quæ fit delinquendo, non eſt prohibita.*

24 *Iudex ſi interdicat alicui tanquam prodigo adminiſtrationem qui in veritate non eſt prodigus, talis interdictio indiſtinctè non valet.*

25 *Tutoris vel curatoris datio eſt nulla, ſi cauſſa ex qua dati ſunt non ſubſiſtat.*

26 *An prodigus reſipiſcens, ipſo iure, à bonorum interdictione & cura abſoluatur.*

27 *Prodigus cui fuit bonis interdictum, ſi poſtea ad Magiſtratum aut ad ciuitatis decurionem aſſumatur, per talem aſſumptionem aut honorem non extinguitur bonorum interdictio,*

28 *Commiſſarij Comitis Flandriæ, in renouatione Senatus, omnia agunt cum ſufficiente examinatione.*

29 *Prodigus ſi poſt bonorum interdictionem cum aliquo contrahat & iuramento interpoſito, iuret ſe cõtractum ſeruaturum, nunquid ratione interpoſiti iuramenti, valebit contractus?*

30 *Iuramentum interdicti non valet nec tenet.*

31 *Iuramentum debet habere tres comites.*

32 *Prodigus diſcretione caret.*

33 *Venire cõtra ſuperioris præceptũ, eſt peccatũ mortale.*

34 *Iurans ſuper cõtractu prohibito, iurat obſeruare quod eſt peccatum mortale.*

35 *Prodigi perſonam lex inhabilitat.*

36 *Minorum contractibus lex non reſiſtit, ſicut prodigorum.*

37 *Mulieri non eſt prohibitum vendere, ſed ipſa alienatio hoc eſt, dominij tranſlatio, à iure bene eſt prohibita.*

38 *Lex aut ſtatutum quoties prohibet aliquem contrahere, vel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſuper hoc iurando non obligatur.*

39 *Prodigus contrahens & iurans cum auctoritate ſui curatoris, obligatur ſecundum quoſdam.*

40 *Statuta Flandrica, ſi quando curator prodigo contrahere conſentit.*

41 *Prodigus contrahens cum iuramento & auctoritate iudicis obligatur.*

42 *Prodigus non poteſt vendere, etiam cum iuramento interpoſito.*

43 *Iuramentum prohibiti contrahere non validat contractum.*

44 *Prodigi cenſentur inſenſati.*

45 *Cum prodigo tractantes quomodo fallantur financiarij.*

46 *Prodigus in Eccleſia non eſt eligendus.*

47 *Prodigi electio, Eccleſiæ multum eſt pernicioſa.*

48 *Prælati Eccleſiarum quales inſtitui debeant.*

49 *Prælatus negociorum ſecularium peritia carens repelli poteſt.*

50 *Prodigus teſtari non poteſt, nec teſtis ad teſtamentum adhiberi.*

51 *Prodigus inter liberos teſtari poteſt.*

52 *Prodigus acquirere poteſt, obligari non poteſt.*

53 *Prodigus debet citari, quando Iudex ei vult dare curatorem.*

54 *Declarare aliquem prodigũ res eſt magni præiudicij.*

55 *In actu præiudiciali debet pars ipſa citari, alioqui actus eſſet inualidus.*

56 *Prodigus furioſo æquiparatur, quantum ad curatoris dationem & adminiſtrationem.*

57 *Prodigo etiam recuſanti curator dari poteſt.*

58 *Furioſo quemadmodũ conſtitui poteſt, ita etiã prodigo.*

59 *Prodigus nequit adminiſtrationis interdictionem, aut curatoris dationem impedire.*

60 *Vbicunq; abſenti incumbit ſui defenſio, ibi eiuſdem neceſſaria eſt citatio.*

61 *Quando ſumus in notorio, in quo nulla defenſio poteſt competere reo, tunc non requiritur citatio partis.*

62 *Furioſi ad prodigum æquiparatio procedit quãtum ad hoc, ne prodigus faciat deteriorẽ eius conditionem.*

63 *Prodigus declaratus nõ cenſetur capite diminutus neque condemnatus.*

64 *Prodigus iudicio vulgi vilis perſona cenſetur.*

65 *Sententia lata à principe qua aliquem declarat prodigum ſine citatione caret robore.*

66 *Citatio eſt introducta de iure diuino.*

67 *Princeps ex certa ſcientia & de plenitudine poteſtatis, nequit procedere ad ſententiã, ſine partis citatione.*

68 *Princeps poteſt procedere ad ſententiam, ſine citatione ex cauſſa apparenti, vel expreſſa.*

69 *Conſuetudo quæ non eſt cum ratione, & æquitate cõiuncta, prorſus eſt inualida.*

70 *Mulieri nimium ſumptuoſè viuenti, curator dandus eſt, & bonis interdicendum.*

71 *Viuere in luxu, vel luxurioſè, quis dicatur.*

72 *Taxantur luxus & prodigalitas mulierũ noſtri ſeculi.*

73 *Quot mala oriantur ex mulierũ immoderato luxu.*

74 *Viduas frugalitas ornat & continentia.*

75 *Viduarum eſt aſſiduè orare pro ſtatu Eccleſiæ.*

76 *Qui in principio prodigalitatis, curationi ſubmittuntur, ſunt fœlices.*

77 *Omnium infœliciſſimum eſt, fuiſſe fœlicem.*

78 *Meticuloſitas parentum, ad conſtituendos curatores ſuis liberis.*

79 *Modus procurandi curatores, apud quoſdam.*

80 *Prodigorum curatela, quando finienda.*

81 *Qui ſemel declaratus eſt prodigus, ſemper idem futurus præſumitur.*

DE

DE prodigis eadem eſt quæ de pu-
pillis & minoribus ratio, ſic vt quę-
cunq; de pupillis atq; minorib. an-
te cõmemorauimus, eadem quoq;
prodigorum curatelæ facilè attri-
bui, & applicari poſsint, quorum, Brabantia, Flã-
1 dria, Hannonia, Artheſia, Hollandia, Zelandia, a-
lijsq; in regionibus ſimilibus (quod deplorãdum
eſt) magnus eſt numerus. Germani enim ſunt, &
2 in plęriſq; non ſolum Iuriſcõſultorum, ſed etiam
& Imperatorũ teſtimonio, pupillus, minor, pro-
digus, & generaliter omnes, qui curatorum admi-
niculo, patrocinioq; reguntur æquiparãtur, quẽ-
admodum ad oculum cernere eſt apud Vlpianum
notabili ac vulgatiſsima, in l. Fulcin. §. adeò & ſeq.
quodque ibidem Alex. Imol. adnotare haud prę-
termiſit. ff. quib. ex cauſ. in poſ. eatur. idem in l. qui
neq; ibiq;. D. Bal. ff. de reb. eo. qui ſub tut. vel cura
ſunt. quibus accõmodabitur Imper. Iuſtin. l. pro-
perandum. §. fi. C. de iud. atq; apertè & pulchrè in
Auth. minoris debitor, ad fin. C. qui dare tuto. vel
cura. Nec nõ in corpore, vnde d. Authẽ. deprom-
pta eſt, in Authen. vt hi qui obliga. ſe hab. perhib.
res minor. §. ſed & ſi quis. colla. 6. conſtit. 2. Porrò
quis prodigus dicatur, ipſe Cicer. 2. offi. lib. aper-
tè expreſsit, vbi ait. Prodigi ſunt, qui epulis & viſ-
cerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorũ
venationumq; apparatu pecunias profundunt, in
eas res quarum memoriam aut breuem, aut nullã
omninò ſint relicturi, præter morẽ tamen hoc in
3 libello adobſeruatũ Et certè prodigus eſt, qui nõ
obſeruat vel tempus, vel finem, vel rationẽ expen-
ſarum, ſed bona ſua inutiliter diſsipat, & dilacerã-
do ꝓfundit, cui deſcriptioni verbotenus ſubſcri-
bit Vlpian. in l. ad exord. ff. de cura. furio. Vel qui
expendit plura quã ferant facultates ſuæ, idq; ſine
cauſſa & neceſsitate, vt implicitè aſtipulatur Im-
perator Iuſtin. in §. cum vero Deo amabiles Epiſc.
verſic. Nam ſi non aliquis ferret libenter eum, qui
vltra ſubſtantiam ſuam expendit, &c. in Authẽ. vt
determi. ſit, nu. cleri. ibi Ang. not. illum text. Quo
modo debeant formari poſitiones ad probandũ
aliquem eſſe prodigum. Cuius deſcriptionem ſta-
4 tui in præſentiarum (quantum huic propoſito cõ-
ducere videbitur) explicatius diſtinguere & trade
re, nẽpè, vt prodigus dicatur ex factis operibusq;,
& nequaquam ex ſermonibus, ſiue elocutionibus
dinoſcatur, ſicuti id quoq; notandum ait eximius
iuriſtarum antiſtes, Bar. ad l. his qui. §. Diuus. ff. de
tut. & cur. da. ab his. qui quidẽ tex. ſic habet. Quod
Diuus Pius matris querelam de filijs prodigis ad-
miſit, vt curatorem accipiant in hæc verba: Nõ eſt
nouũ quoſdam, & ſi mentis ſuæ videbuntur ex ſer-
monibus cõpotes eſſe, tamen ſic tractare bona ad
ſe pertinentia, vt niſi ſubueniatur his, deducantur
in egeſtatẽ, eligẽdus itaq; erit, qui eos conſilio re-
gat. Nam æquũ eſt proſpicere nos etiã eis, qui quo
ad bona ipſorum pertinet furioſum faciunt exitũ,
concordat gloſ. in verb. tut. & cura. ibi. & interdũ
maiori furioſo vel prodigo. in Cle. de relig. domi.
c. quia contingit. ver. illi etiã. Exteriora indicant
5 interiora. Sed hic diſpiciendum eſt, quæ nam po-
tiſsimum requirãtur, ad hoc vt quis prodigus ha-
beatur, & ex eo in cautelã conijciatur. Principio
igitur requiritur vt affines, cõiuncti, & propinqui
illum pro prodigo habeant. D. Ang. in §. item furi.
inſtit. quib. non eſt permiſ. facer. teſta. Verùm hic
non ſufficit ſimplex cognatorum iudiciũ, & aſſer-
tio, ſed præterea requiritur, vt ijdem ipſi teſteſuè
certam rationẽ & cauſſam prodigalitatis aſsignẽt.
Nempè, quod cum viderint ſua bona quotidie di-
lapidantẽ, abligurientem & profundẽtem fuſius,
quàm ipſius facultates perferant, vt inquit excel-
lentiſsimus D. Bal. ad l. vbi adhuc col. ante pen. C.
de iur. dot. Hinc eſt quod quandocunq; de quadã
6 animi qualitate quæritur aut interrogatur teſtis,
is teſtificari debet per actus exteriores, quos vidit,
alias eius teſtimonium leuis cenſebitur momenti,
quod D. Bar. iuris ciuil. interpretatori acutiſsimo
7 placuit, in l. is qui. in §. Diuus pręalle. Secundò, ali-
quis prodigus aut furioſus cõſtituitur, per datio-
nem alicuius curatoris, ſic enim pro decreto prę-
ſumitur, quemadmodum Bald. Ang. Sal. eorumq;
8 ſequaces, notãt ad l. cum te. C. de prob. Cæterùm
quod prodigus arceatur à iudicio & foro, id ſanè
intelligendum tunc eſt, quando ipſi bonis à iudi-
ce eſſet interdictum. Si verò non eſſet bonis ei in-
terdictum à iudice, poſſet iudicio intereſſe, quem-
admodum tunc etiam cõtrahere, & alienare poſ-
9 ſet. Eſt enim approbata & cõmunis Doctorum o-
pinio: Illum qui palam, certò & manifeſtè ſit pro-
digus, contrahere, obligare ſe, ſuaq; alienare poſ-
ſe, antequam ſibi expreſſè bonorum interdictio à
iudice fiat, ſecundum gloſ. 1. in l. is cui bonis. ff. de
verb. oblig. & gl. in verb. leg. in l. 1. in princip. ff. de
curat. furio. & hoc tenet Bart. Bal. Ang. Paul. Caſtr.
10 Ludo. Roma. Io. Imol. & Ang. Aret. dicentes hanc
opinionem eſſe ſeruãdam in practica & foro, quũ
non ſit facilè recedendũ à vulgata, & cõmuni Do-
ctorum opinione Vlpian. teſt. in l. vnic. verſ. & ſa-
nè crebrior apud veteres opin. eſt. ff. de offi. quæ-
ſto. & hac pro opinione firmãda, eſt tex. in l. ſi cu-
rato. habens, in verſ. cui à prætore, curatore dato,
bonis interdictum eſt. C. de in integ. reſtit. minor
25. annis. accedit his l. ſed ſi vnius permiſ. §. filiofa.
ibi curator à prætore conſtituatur. ff. de iniur. atq;
l. certi condictio. §. quoniam, in fin. ibi cui poſtea
11 bonis interdictum eſt. ff. ſi cert. pet. Ex quib. pro-
batur, prodigo bonorum adminiſtrationem, per
iudicem interdici, ergò priuſquã illa interdictio
fiat, bona ſua adminiſtrare, & de his, vt velit, & pro
ſuo arbitrio diſponere poterit. Nec his refragatur
quod ab ipſa lege interdicatur adminiſtratio pro-
digo, & quod ita bonis ei cenſeatur interdictum,
etiam ſi iudex non interdicat, quemadmodũ pla-
cuit l. 1. ff. de cura. fur. in princ. habent. lege duo-
decim tabularum prodigo interdicitur bonorũ
ſuorum adminiſtr. nec non l. is cui lege. ff. de teſta.
& qui teſta. facer. poſſ. Ad has enim leges reſpon-
12 dendum eſt, ſecundũ Doct. & gl. in præalleg. l. 1. ff.
de cur. furi. quod quũ dicit tex. l. interdicitur, hoc
dictum non ſimpliciter intelligendum eſt, quaſi
lex per ſe ſtatim quibuſuis rerum ſuarum profu-
ſoribus adminiſtrationem interdicat, ſed hoc in-
telligendum eſt ſic. Lege interdicitur, hoc eſt, le-
ge, ſiue authoritate legis declaratur, ſiue fieri de-
bet, vt per iudicem fiat interdictio ipſis prodigis,
nẽpè, vt per talẽ interdictionẽ factã, poſtea ipſo-
rum prodigalitas coerceatur, & incipiant eſſe fru-
gi, qui prius fuerãt prodigi. Atq; hanc interpreta-

 tionem

tionem confirmant leges aliæ, paulò ante citatæ,
quæ expreſſè volunt prodigo debere fieri bonorũ
interdictionẽ à iudice, quæ ſi aliter intelligeren-
tur, ex diametro pugnarent, cum d.l.1.ff.de curat.
furi. Poteſt adhuc & alio modo conciliari, d.l.1.
ſi dicatur, ſcilicet, quod imò nõ refragetur, verùm
ſuffragatur potius opinioni noſtræ. dicit enim ibi
in principio text. Quod prodigis lege duodecim
tabularum interdicitur bonis. Et poſtea ſubdit,
ſed ſolẽt hodie prætores, vel præſides eis dare cu-
ratores, exemplo furioſi, & ſic text. in illis verbis.
Sed hodie innuit mutatum eſſe illud, quod olim
cauebatur lege duodecim tabularum, quare opi-
nionem noſtram ſolidat & confirmat, quam etiã
tenet eximius ille Iaſon de Maino, in præallegata
l.is cui bonis, qui refert inter cætera Baldum con-
ſuluiſſe. Quid ſi prodigus ante bonorum interdi-
13 ctionem, alicui omnes ſuas poſſeſsiones, prædia,
agros, villas, & arces dederit, denique totum ac v-
niuerſum ſuum patrimonium, nũquid valeat iſta
donatio? Et primò dicit videri, quod non valeat.
Nam quis omnium magis prodigus eſſe poſsit,
quàm is qui omnem ſuam ſubſtãtiam alteri incõ-
ſultè donando diſsipat & profundit. Contrarium
tamen ſecundum eum concludit Bald. videlicet,
quod talis donatio omnium bonorum valere de-
beat, ſi tempore donationis, nondum illi bonis à
iudice fuiſſet interdictum, modò tamen fraus &
dolus tali donationi non interueniſſent. Ad hoc
tamen vnum eſt obſeruandum, quod licèt noto-
14 rius & manifeſtè prodigus, ante interdictionem
factam à iudice, poſsit contrahere & alienare, ta-
men poterit prodigus in integrum reſtitutionem
petere, de bonis alienatis ante interdictionem, ſi
reperiatur grauiter læſus, & deceptus, ſecundum
gloſ. notab. in l. patri pro filio, in princip. in verb.
interdic. ff. de minorib. vbi vult gloſ. Quod cura-
15 tor prodigi per reſtitutionem in integrum, pote-
rit reuocare, & infringere omne id quod inutili-
ter antea fecit prodigus. ita enim conſuluit Bald.
& notat Ludo. Roma. in ſingularibus ſuis, ſingul.
223. qui tamen dicit illam gloſſ. loqui de prodigo
minore. Nihilominus ſi tamen prodigus maior
allegaret iuſtam ſuæ læſionis & deceptionis cauſ-
ſam, eſſet eo quidem caſu in integrum reſtituen-
dus, alias verò minimè l.1.& l. nec non. §. quod eis.
ff. ex quib. cauſ. maior 25. ann. in integr. reſtitu. ſed
Ange. Aret. & Iaſo. contra in d. l. is cui lege bonis.
Mouetur etiam Iaſon hac ratione, quod lex (vt di-
16 cit) habet ratum omnem actum prodigi ante in-
terdictionem factum, licet poſtea ſubſequatur in-
terdictio. l. is cui bonis, vbi teſtamentum à prodi-
17 go conditũ ante interdictionem bonorũ valet. ff.
de teſta. Et communis omnium penè Doctorum
cõcluſio eſt, Notoriè prodigum ante interdictio-
nem poſſe contrahere, & idcirco cum eo contra-
18 hentes per auctoritatem legis, decipi non debent,
l. prima, in fine. C. de his qui ven. æta. impet. Fate-
tur tamen Iaſ. magnam eſſe Bald. & Ludo. Roman.
auctoritatem. Fredericus tamen Schenck ex Ba-
ronibus de Tautenburch. Iuriſconſ. nequaquam
pœnitendus, atq; ſacræ Cæſareæ Maieſtatis conſi-
liarius, & libellorum Magiſter, in Senatu curiæ ſu-
19 pra modum meritiſsimus, ſuo in libello, cui Tria-
dis foren. tit. præfixit, æquitate motus, arbitratur
tali prodigo per reſtitu. in integr. vel contract. re-
ſciſsionem ſubueniendum eſſe, ſi ex contractu e-
normiter eſſet læſus, & vltra dimidium iuſti precij
fraudatus: non enim videt (inquit) quare huic
ſuccurrere non debeat beneficium leg. 2. C. de re-
ſcind. vend. cuius opinionem ego quoque laudo,
approbo, & planè ſectandam cenſeo, vt quæ æqui-
tati ſit maximè conſentanea. Porrò hic alia ſubo-
ritur nõ inutilis quæſtio. Nempè, ſi iudex per præ-
20 conem, nunciũ, oſtiariũ, aut per (vt vulgo vocant)
Amannum, publicet, & interdicat, ne quis cum ta-
li ac tali, vllo modo cõtrahere tentet ac præſumat.
An eo videlicet in caſu, ſatis efficax eſſet interdi-
ctio, ne prodigus contrahere poſſet, & quæ cõtra-
ctum ipſius dirimeret: ad hanc quæſtionem ferè
Doctores omnes reſpondẽt affirmatiuè, nempè,
ſi iudex id præcepiſſet præuia cauſſæ cognitione,
ſicuti apertè cõmonſtrat l. obſeruare. ff. de cura.
furio. ad prædicta eſt argum. in l. vero procurato-
ri. §. ſed & ſi quis. & ibi Bart. ff. de ſolut. ſecundum
21 Iaſonem, vbi ſupr. Sed hic obſeruandum eſt, pro-
digum teneri obligarique ſemper ex maleficio, ſi-
cuti quiuis alius, atque eundem ideo delinquen-
tem, tam pœna corporali, quàm pecuniaria puni-
ri deberi, Itaque prædicta ſibi locum dumtaxat
vendicant in contractibus, & nequaquam in deli-
ctis ſiue maleficijs, prout notat Angel. ad d. l. (iam
ſæpius allegatam,) Fulcinius. §. adeò. circa finem,
Tale enim poſſet eſſe prodigi commiſſum, vt ob
id etiam ad mortem condemnari poſsit, quia vi-
tium vitio cõiunctum, maleficium minimè excu-
ſat, ſed magis aggrauat. D. Bald. Doctorum ſubti-
22 liſsimo teſte, in l. furioſum, ad fin. C. qui teſt. facer.
poſſ. & Paul. Caſtr. ad ſæpiuſculè præalleg. l. is cui
bonis, traditque ibidem Alexand. Imol. colum. 4.
Nam quando alienatio prohibita eſt, fauore alie-
23 nantis, (vt eſt in prodigo) tunc alienatio quæ fit
delinquẽdo non eſt prohibita, quia ob delictum,
fauorem perdit & amittit, iuxta notat. D. Bart. ad
l. ſi quis in tantam, colum. 3. verſ. quæro an Domi-
nus. C. vnde vi. Videndus eſt etiam D. Iaſon, loco
ſupra allega. Et inter cætera ibi concludit Iaſon,
memorabili cum gloſſ. Quòd ſi iudex interdicat
24 alicui tãquam prodigo adminiſtrationem, qui in
veritate non eſt prodigus, talis interdictio indi-
ſtinctè non valet, & gloſſ. 1. in l. ſi putas. & ibi Cy-
nus. C. de petit. hæred. & gloſſ. verb. palam, ad fin.
in l. 2. & ibi Cyn. C. quando prouoca. non eſt ne-
ceſſ. & Ange. Imol. & Alexan. in d. l. is cui bonis, &
25 Ioan. Fa. in §. furioſ. inſtitu. de curat. per text. in l.
fere. & in l. tutor ſi petitus. ff. de tut. vel curat. dat.
ab his, vbi datio tut. vel curat. eſt nulla, ſi cauſſa ex
26 qua dati ſunt, non ſubſiſtit. Sed hic rurſum quæri
poſſet: Si prodigus in curatela conſtitutus, poſtea
tandem frugi vir fiat, atq; ad ſanos mores reuer-
ſus reſipiſcat, an eo caſu ab eodem tollatur bono-
rum interdictio, & curatela, ſub qua prius poſitus
fuerat. Huic ſatisfacit D. Barto. vir toto orbe cele-
bratiſ. atq; affirmatiuã partem amplectitur, per d.
l. 1. ff. de cur. fur. ibi. Quòd ſi euenerit ipſo iure, de-
ſinunt eſſe in poteſtate curat. modò tamen ſit no-
toriũ eum ſanos ad mores redijſſe, alioqui requi-
reretur ſententia iudicis declaratoria. De conſue-
tudine tamen, nec non ſtatuto nonnullarum vr-
bium Flandriæ, nempè, Gandenſis, Brugẽſis, Hy-

prenſis,

prenſis,ac ſimilium,indiſtinctè ac ſemper ſenten-
tia declaratoria vtuntur iudices, quantumcunq;
etiam quis ad ſaniſsimos redijſſet mores, ante-
quam bonorum interdictio tollatur, & cura ſub
qua eſt poſitus. Nam quemadmodum dominus
Iudex ei prodigo adminiſtratio. prius interdixit,
ita ipſi denuo eandem concedat oportet,ob teſti-
ficationem proborũ virorum, qui ipſum frugi fa-
ctum eſſe comprobent,iuxt. tritiſsimã l.nihil tam
naturale eſt.ff.de reg.iur.& c.1.ext.eod.tit.de reg.
27 iur.ꝙ ſecuritate quoq; minimè vacat. Alia quoq;
hic quæſtio moueri poſſet,ſcilicet: Si aliquis pro-
digus,cui fuit bonis interdictum,poſtea ad Magi-
ſtratum & Reipubl.gubernationẽ adminiſtratio-
nemq; aſſumatur, vel ciuitatis decurio efficiatur,
an per talem aſſumptionẽ, & promotionẽ ad ho-
norem liberetur ab omni interdictione, ac cura-
tela,quaſi illa pub.offi.per ſe ſatis teſtentur,ac cõ-
probent ipſum frugi factũ,& ad probãdos rediiſ-
ſe mores. Nã ſi per cõmiſſarios dignus & idoneus
cenſeatur,ad adminiſtrationem bonorum publi-
corum,multò magis dignus cenſendus erit, qui
ſuas priuatas adminiſtret opes. Ad hanc quæſtio-
nem reſpondet negatiuè, quod per talem officio.
promotionem nullo modo ſoluatur à bonorum
adminiſtration. interdictione, neque à curatela
liberetur,argument.l.1.ad finem.C.qui & aduerſ.
quos in integr.reſtit.non poſtul.vbi D. Bart. eum
text.ad hoc notat, dicitque ſe de facto ita vidiſſe:
Contrarium tamen in præclariſsimis Gandauo,
Brugis, Hypris, nec non alijs Flandriæ ciuitatib.
vndiq; tamen ſtatutis,ordinationibus,conſuetu-
dinibus,atq; comitum,ducum, principũ, regum,
& Imperatorum priuilegijs adnornatis & muni-
tis,vſurpari,nullus ibit inficias. Cuius quidẽ cõ-
ſuetudinis rectitudinem, firmitatem, robur, aut
infirmitatem ſiue imbecillitatem perſcrutari, ſci-
ſcitariq; hoc loco nolui, ne rixatoribus litium viã
aperirem,aut ſaltem anſam occaſionemq; & liti-
gandi & calumniandi illis præberem, quãdoqui-
dem humana natura ſui ex natura, ad ea ſummè
prona,procliuiſq; exiſtat. Excuſari tamen d.l. &
Bart.ſententia poterunt,ſi cuiuis perſuaſum fue-
rit,quod res eſt. Nempè, prodigos per dicta pu-
blica officia ſatis eſſe purgatos & probatos de re-
ſipiſcentia certa,ideoque ab interdicto, & cura-
tela liberatos,ob id quod nobiles viri,Commiſſa-
rij Comitis Flandriæ nullos ad talia publica mu-
28 nia aſſumere cenſentur niſi præcognitos, fidelib.
teſtimonijs comprobatos, & ad talia officia dig-
nos,& maximè habitos idoneos, ſicuti ipſorum
quoq; habet à principe accepta commiſsio quam
quantũ poſſent diligentiſsimè perficere iurârunt.
29 Cæterùm occurrit & alia hæc quęſtio. Si prodigus
poſt bonorũ interdictionẽ cum aliquo cõtrahat,
& iuramento interpoſito, iuret ſe contractum ſer-
uaturum,an ratione interpoſiti iuramenti valebit
cõtractus? Hæc quæſtio ex communi Doctorum
concluſione negatiuam reſponſionẽ deſiderat,ſi-
cuti meminit eximius D. Iaſ. qui eam reſponſionẽ
negatiuã quinq; præcipuis rationibus confirmat,
atq; argumentum in contrarium ſoluit, ſicuti vi-
dere licebit per eum,in d.l.is cui bonis,verſ.tertio
30 quærit Bart.an prodigus,&c.ff.de verbo. obligat.
Iuramentum enim interdicti non valet, nec tenet
prout perpulchrè Bald. ad l.1.ff.de curat.furio. ad
l.qui habet.ff. de tutel. atque per Bart. in prealle-
gat.l.is cui bon.hac in materia. Quando iuramen-
tum pariat aliquam actionem, vel obligationem
de Iure Canonico vel Ciuili,videbis in l. 1. de ope.
libert.nec non per Bartolum,in l.ſi quis pro eo.in
principio.ff.de fideiuſſoribus, per Innoc. & Do-
ctores canoniſtas, in cap. nouit. de iudic. In con-
trarium tamen eſt, deciſio Capel. Tholoſa. 498.
& ibi latius in additione. Et vt nonnulla recen-
ſeam: eximius Bart. in d.l.is cui.ff.de verb. obliga.
vtramq; partem & conſtructiuã, & deſtructiuam
diſputando diſcuſsit,ſic tamen vt tandem negati-
uam partem potius amplectatur, & cum Iacob.
de Arena dicat prodigum non arceri ſeu teneri
31 ad obſeruantiam iuramenti,quum ei bonis ſit in-
terdictum: iuramentum enim non neceſsitat, nec
aliquem cogit, niſi in ſe contineat iuſtitiam, veri-
tatem & diſcretionem ſeu iudicium, vt in capitul.
32 animaduertendum,22.quæſtio ſecunda. & in ca-
pitul.& ſi Chriſtus.extra de iureiurand. Sed pro-
digus non dicitur habere diſcretionem ſeu iudi-
cium,l.prima.ff.de curat.furioſ. ergo nec obliga-
tur ad obſeruantiam iuramenti: & ſic ait Bart. re-
ſpõdiſſe quendam valentem canoniſtam. Itaque
ſe conſuluiſſe ibidem aſſerit idem Bart. ratione &
33 argumento ſequentib. Quum talis actus ſit pro-
digo interdictus,& prohibitus per ſuperiorẽ. Sed
venire contra præceptum ſuperioris, eſt peccatũ
mortale. Qui enim non obedierit principi, morte
moriatur,c.2. extra de maiori & obedien. intelli-
34 giturq; principi, ſiue Eccleſiaſtico, ſiue ſeculari, vt
ibi notatur. Prodigus ergo qui iurat ſuper cõtra-
ctu prohibito, iurat obſeruare, quod eſt peccatũ
mortale,ideoq; ad eius obſeruantiã non aſtringi-
tur,cui etiam conſentit text.ſingularis, in Authẽ.
35 quod eis & ibi notatur.C.de nup.& c.non eſt ob-
ligatorium.de reg.iur.lib. ſexto. lex enim prodigi
perſonã inhabilitat. cum his etiã conuenit quod
notatur in cap.licet. in vltima gloſſ. de iureiurãn.
Nec obſtat vulgata Authent. Sacramenta pube-
36 rum. C.ſi aduerſ. vendit. quia lex non reſiſtit con-
tractibus minorum, ſicut prodigorum. Quia mi-
nori eſt factum præceptum ne contrahat, licet lex
eius contractui non aſsiſtat. Nam contrahendo
non facit contra legis præceptum. idem in capit.
cum cõtingat. extra de iureiurando, & c.licet. eo-
dem titul. libro ſexto. Atque ob hanc rationem
37 mulieri non eſt prohibitum vendere, ſed ipſa alie-
natio, hoc eſt, dominij translatio, à iure bene eſt
prohibita. Et ratione haud diſsimili adſtruit i-
dem D.Bartolus,in d.l.is cui.ff.de verbor. obliga.
38 Quotiens lex aut ſtatutum prohibet aliquem cõ-
trahere, vel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſu-
per hoc iurando, non obligatur, fatetur tamen
quod imponetur ſic iuranti pœna, ratione iura-
menti temerarij, quod ait ſignandum & notan-
dum. Quam quidem Bartoli opinionem Angel.
Are. Doctor excellentiſsimus, ſuper d.§.item pro-
digus inſtit. quibus non eſt permiſſum facere te-
39 ſta. cenſet intelligendam. Si ſolus iuraſſet. Si enim
contraxiſſet prodigus & iuraſſet cum auctoritate,
& conſenſu ſui curatoris, tum firmiter valeret cõ-
tractus, & per iuramentum interpoſitum ipſe ob-
40 ligaretur. Verùm cõtrarium ſeruatur in noſtra

Flandria, vbi per ſtatuta confirmata non permit-
titur prodigo interdicto cum conſenſu curatoris
ſui aut contrahere, aut iurare, idque ob crebra pe-
ricula, quæ ex eo ſæpè orta ſunt, vt prodigi per exi-
guum lucellum, & commodum aliquod, curato-
res ſuos, aut nimium auaros callidè corruperint,
& ab ijs conſenſum impetrauerint cum ſummo
ſuorum prodigorum detrimento, quia talem cõ-
ſenſum nacti, ſtatim ſua abalienare, & abligurire
cœperunt. His atque ſimilibus periculis, & ma-
lis, ſtatuta Flandrica repagulum, & hanc cautelam
obiectam eſſe voluerunt, vt curatoribus, ſcilicet,
talem conſenſum præriperent & inualidum cen-
41 ſerent Verùm enimuerò prodigus ſi contraxiſſet
& iuraſſet cum decreto ſiue auctoritate ſupremo-
rum curatorum, hoc eſt, Senatorum ſiue Iudicũ,
haud dubiè obligaretur, quod quidem decretum
Iudex ſeu iudices interponunt, præuia cauſſę co-
gnitione, quo caſu dolus abeſſe præſumitur, pro-
pter iudicis decretum, facitque ceſſare omnem
fraudis ac doli præſumptionem. Paul. Caſtrenſ. in
conſilio 175. & Bartol. in l. prima. de prædi. curia.
Similiter & actionem de dolo, metus, & pleraque
alia Bartol. in l. prima. C. de præd. decur. libro de-
cimo, & in l. frater à fratre. ff. de condict. indebit.
Præſumiturque ſemper decretum interpoſitum,
ex iuſta cauſſa, & ſolenniter Bald. & Alexand. viri
per cuncta egregij, in l. final. Codic. de prædi. mi-
nor. & per eundem Dominum Baldum, in l. quæ-
42 cunque. §. final. de publicia. Et ſic prodigus non
poteſt quicquam vendere etiam cum ſuo iuramẽ-
to interpoſito (niſi fortè modo dumtaxat iam-
iam præſcripto de conſenſu Magiſtratus) vti di-
cit Iacobus Butrig. in l. habet. ff. de tutel. quem re-
fert & ſequitur Dominus Baldus, in l. ſciens. ff. eo-
43 dem titul. de tutel. Quia iuramentum prohibiti
contrahere, non validat contractum, vt in l. cum
quis decedens, in §. Titiæ. ff. de legat. tertio. & leg.
qui teſtamentum. ff. de prob. idem habet & tenet
Bartol. in d. l. is cui bonis. Addi poteſt & alia ratio,
44 ſcilicet, quia prodigorum nullus eſt ſenſus, vt in l.
mutum. §. primo, ibique gloſſ. & Bald. ff. de acqui-
rend. hæredit. ideoque talium prodigorum actus
omnes forenſes, meritò irriti ſunt & inualidi, non
ſecus quàm aliorum inſenſatorum hominum, &
deſipientium facta. Quocirca hæc quoque atten-
45 tè ſunt obſeruanda, contra huius ſæculi callidos,
& aſtutos mercatores, & quos honeſtiori Finan-
ciarios, iuſtiori tamen vocabulo vſurarios appel-
lamus, arbitrantes ſeſe perbellè aſſecuratos,
quum contractum inierunt cum aliquo prodigo,
qui iurauit ſe contractum ſeruaturum, putantes
idem eſſe, & æquè validum, ſi cum prodigo con-
trahant cum iuramento interpoſito, ac ſi cum mi-
nore tranſigerent, qui minor, iuramenti ratione
efficitur habeturque maior, iure Authentico-
rum, potiſsimum, cum licitè ſponteque præſti-
tum fuerit. Verùm tales financiarij toto errant
cœlo de vtriſque in contractibus idem exiſtimã-
tes eſſe iudicium. Quum de prodigis longè ali-
ter hic cenſendum, atque ſtatuendum fuerit, quã
de minoribus. Ideoque ſi res in contentionem
venerit, cenſemus ſuademusque iudicandum ac
diffiniendum ſecundum prællegata. Sed hoc lo-
46 co prætermittendum omninò non eſt: Prodigum
haud quaquam poſſe eligi ad prælaturam, vel ad
fraternam ſocietatem canonicè factam, quod at-
teſtatur Dom. Bald. in capit. cum in cunctis. de e-
lectionibus. Potiſsimum ſi inſigniter ſeu notabi-
47 liter ſit prodigus. Nam tũ talis electi gubernatio,
Eccleſiæ eſſet luctuoſa pnicioſa & exitialis, Ideoq;
huic quoque conſentit Imperatoris Conſtant. e-
48 gregia l. final. C. de ſentent. paſſ. & reſtitu. Prælati
enim Eccleſiarum tales debent inſtitui, qui non
ſolum de animarum ſalute, verùm etiam de Eccle-
ſiæ extrinſeca vtilitate ſint ſolliciti, vt Gregorius
inquit, cuius verba Gratianus citat, in c. Petr. Dia-
conus, 39. diſtinct. & ibidem haud diſſentit Archi.
Prælatum poſſe repelli, quia ſecularium negocio-
49 rum peritia caret. Et certè non video quomodo
ei alicuius Eccleſiæ cura, aut animarum ſalus cõ-
mitti debeat, cui rerum temporalium cura non
permittitur. Quod velim exactè perpendant Epi-
ſcoporum officiales, qui nõ rarò ſuos ſacerdotes
prodigos, & in curatela conſtitutos, intrepidè ad
parochias regendas admittunt, ipſiſque curas a-
nimarum committunt, quibus ne modicum qui-
dem bonorum temporalium committere volũt.
50 Cæterùm ſicuti prodigus non poteſt ad publ. of-
fic. eligi, ſic etiam nec poteſt teſtari, nec teſtis ad
teſtamentum adhiberi, ſicut apertiſsimè, in l. is
cui. ff. de teſtament. & ibi Bart. nec non in §. item
prodigus. inſtitu. quibus non eſt permiſſ. face. te-
ſta. & ibi Angel. Quæ certè intelligenda ſunt non
abſolutè, ſed conditionaliter, ſcilicet. Niſi teſtare-
51 tur inter liberos, vt conſuluit Bald. in conſil. 235.
primo libr. & eſt deciſio Rotæ in antiquis deciſio.
866. de teſta. quæ hanc materiam, quàm ſincere
tractat. Præterea hoc quoque de prodigis notan-
dum eſt, quod quamuis prodigus acquirere poſ-
ſit, non poteſt tamen obligari. text. & ibi Barto. in
52 d. l. is cui. ff. de verb. obligation. Quæri hic quoq;
poſſet ſecundum Angel. in dict. l. is cui bonis. An
quando Iudex vult curatorem dare prodigo, ci-
53 tari debeat ipſe prodigus? Ad quod affirmatiuè
reſpondendum eſt, & huic reſponſioni plerique
interpretum accedunt, vtpotè Paul. Caſtr. Imol.
alijque quamplurimi notæ prudentiæ patresfa-
milias, quorum opinionem nõ ſolum ob id quod
communis ſit, ſed etiam quod ipſam veritatem
æquitatemque exprimat, inſequendam cenſeo.
Nam aliquem inauditum declarare prodigum,
res eſt magni præiudicij. Quandoquidem per ta-
lem declarationem, omnis rerum adminiſtratio
ab ipſo prodigo aufertur, iux. D. Alex. in d. l. is cui
bonis, ad finem poſt alios. Quamobrem neceſſa-
riò requiritur etiam ipſius partis citatio. Atque
54 hoc confirmat plurimum tritiſsima l. nam ita Di-
uus. ff. de adoptio. l. tres denunciationes. C. quo-
modo & quando iudex. l. ſi quando. C. de teſtib. &
cap. quum olim. extr. de teſtibus, cum ſine nume-
ro, ſimilibus iuribus, ex quibus omnibus iuribus,
55 colligitur regula trita, & vulgata, nempè, quod in
omni actu parti præiudiciali, debet ipſa quoque
pars citari, alioquin inualidum eſſet quod agere-
tur. Huic congruit l. de vnoquoq;. ff. de re iudicat.
quæ habet. De vnoquoq; negocio præſentib. om-
nibus, quos cauſſa contingit iudicari oportet, ali-
ter enim iudicatum tantum inter præſentes tenet,
&c. Præſentibus (inquit gloſſ. ibidem) verè vel
inter-

interpretatiuè, propter contumaces, ſecundum
vulgatam l.contumacia.ff.eo.de re iudic.& Auth.
vt omnes obedi.iudicib. prouincia.§. ſi verò ne-
que, collat. quinta, quod reſtringit Bald. in l. 1. ff.
de cura.furio, niſi eſſet notorium illum eſſe pro-
digum, quæ quidem Baldi reſtrictio, Alex. diſpli-
cet, in d.l.is cui bonis, quem ibidem conſulas: Sed
hic forſitan alicui leuiuſculum ſubrepere poſſet
56 dubiũ de citãdo prodigo. Nam prodigus (quan-
tum ad cura.dationem, & ad rerum ſuarum admi-
niſtrat.) planè in iure æquiparandus eſt furioſo,
iuxt.l.furioſ.ff.de reg.iur.atq; l.Fulc.§. adeò. verſ.
idemq; in prodigo.ff.quib.ex cauſ.in poſ.eat. nec
57 non.l.is cui bonis, præallegat.& l.1.C. de cura.fu-
rio. Igitur non apparet prodigi citationem pror-
ſus eſſe neceſſariã, ſicut nec furioſi. Deinde quod
furioſo comparetur in hoc, vtriq; non petenti cu-
ratores deſignentur, Baldo teſte, in l. qui habet in
principio, verſic. quid in prodigo.ff.de tute. quo-
niam furioſo (vt patuit prius) æquiparatur & aſ-
ſimilatur. Barto.in l.hæc autem.ff. quibus ex cauſ.
in poſſeſ.eat. Simili modo, pariqúe ratione poſt
antiquos concludit idem Bartolus, in l. poſt fa-
cto, columna ſexta, verſicul.quæro vtrum, de vul-
58 gar.& pupil. ſubſtitut. Quod quemadmodum fu-
rioſo ſubſtitui poteſt, ita etiam prodigo, &c. Præ-
terea in his conueniunt, quod neuter eorum poſ-
ſet adminiſtrationis interdictionem, aut curato-
ris dationem impedire. Atq; ideò citatio, ſiue (vt
Gallis vulgo placet) adiournatio prodigi nequa-
quam cenſebitur neceſſaria, non magis, quam fu-
59 rioſi.l.ergo.§.1.ff.de fideicommiſſa.libert. Sed his
omnibus (quæ iam diximus) attentè perpenſis,
perfacilis erit ſuperioris dubitationis ſolutio, po-
tiſsimum cùm in hoc atque in id genus ſimilibus,
& ordo, & iuris, ſtatuti, conſuetudinisq; ſolenni-
60 tas ad obſeruari debeant. Vbicunque enim abſen-
ti competit, aut competere poteſt in iudicio de-
fenſio, ibi neceſſariò quoque ſemper requiritur
eiuſdem abſentia citatio præuia, etiam in noto-
rijs, iuxt.c.fin.de offic.delega.lib.ſexto, &c. tua,
de cohabit. cleric. & mulier. Huic annotant Do-
ctores, in c.veſtra.eo.tit.atq; in c.ad noſtram.3. de
iureiur. Fieri enim poteſt, vt aliquis falſo, & ex o-
dio de prodigalitate apud Iudicem deferatur, de
qua facilè ſeſe poſſet defendere, modò ad defen-
ſionem ſui perſonaliter citaretur. Quamobrem
Iudex non debet temerè ob quorundam fortaſsis
maleuolorum traductionem, ad condemnationẽ
prodigalitatis deſcendere, niſi accuſatum prius
61 corã ſe citari iuſſerit. Sunt tamen qui dicant: Quo-
ties aliquis palam omnibus certò & manifeſtiſsi-
mè prodigus cognoſcitur, & omnium iudicio ta-
lis condemnatur, quod tunc is prodigus in quem
nulla competit defenſio ob fida proborum teſti-
monia, ab Iudice condemnari prodigalitatis po-
teſt, circa omnẽ ipſius prodigi citationem prȩuiã.
Ita tenet D.Abb.in conſ.ſuo, 3.incipient. Nitar, in
2.colum.in 3.volum.in conſil.68.incipient. Quã-
quam ſuper vocatione, in 2. colum. Idemq; voluit
Specul.in titu.de noto.cri.in §.1.verſic. ſcias ergo,
& in d.tit.in §.iam de notorio, in 7. colum. necnõ
Baldus, in d.l.nam ita Diuus.ff.de adoptio. ſed hic
62 rurſum oritur quæſtio. An talis furioſi ad prodi-
gum æquiparatio ſit valida, vbi eadem militat ra-
tio? Ad quam dicendum eſt quod ſic, quantùm
ad bonorum ſuorum diſsipationem, ob quam il-
lis bonorum adminiſtratio interdicta eſt, ne ſcili-
cet, eadem bona ſua vlterius diſsipare pergant.
ita l.Iulianus, in principio.ff.de cura.furio.& l.his
qui.§.final.ff.de tuto.& curato.dat.ab his, & eo in-
dubitato pacto loquitur.d.l.furio. Secus verò ſta-
tuendum eſt de furioſo & prodigo, quoad rerum
acquiſitionem, ad quam neutri eorum ſit interdi-
ctio, ſcilicet, ob rerum ſuarum (per interualla)
augmentationem, ſed ob damnoſam & immodi-
cam rerum profuſionem, d.l.is cui bonis. adde l.
certi conditio.§.quoniam, verſic. item quæri po-
teſt.ff.ſi cert.peta. Atque ideò acquiſitionis reſpe-
ctu prodigus pupillis verius æquiparatur, quia
(vti ſuperioribus locis memini) non poteſt ſe ob-
ligare ſine tutoris auctoritate, tamenque ali-
quid ſibi acquirere citra tutoris auctoritatem po-
teſt, iuxt.§.fin.inſtitut.de aucto.tuto. & l. pupil.ff.
de acqui.re.dom. Et certè prodigis in eorum fa-
uorem omninò bonis interdicitur. l. prima. ff. de
cura.furioſ.gloſſ.in verb.expendit, in §.ſi quis au-
tem. in Authentic.vt determi. ſit numerus cleric.
63 collatio.1. Quocirca tametſi aliquis prodigus de-
claretur, non tamen ob id cenſebitur capite dim-
nutus, aut condemnatus, etſi declaratus ſit pro-
digus, ſicut notat Bald.in l.final.colum. pen. verſ.
Hic dubitatur quid de prodig.C. vnde legi. Aeſti-
64 matione tamen & iudicio vulgi, omnis prodigus
vilis perſona cenſetur, vt atteſtatur expreſſè. l. nõ
debet.ff.de dol. Sed quid dicendum putas ſi Prin-
65 ceps ex ſua authoritate, abſque vlla citatione ali-
quem declaraſſet prodigum, ea ne Principis ſen-
tentia, ac declaratio ſatis habebitur valida? Ad
quam quæſtionem ego (ne lectorem ſuperuaca-
neis onerem) negatiuè reſpondendum arbitror,
ob id quod ſententiæ etiam latæ à Principe habe-
antur nullæ, cùm partes non fuerint ad hoc ex-
preſſè citatæ, vt eſt text.in Clementina. Paſtoralis.
§.cæterùm.de re iudic.& in capit. primo. de cauſſ.
poſſ. & proprie, & eſt gloſſ. notabilis, quam Bal-
dus ibi multum notat, in l.fina.C.de legi. Ludo.in
l.prima.in 6.colum.ff.de arbitr.D. Abb.in cap. in
cauſſ.in 2.notab.de re iudic. ſeruit huic quod vo-
luit Bartol.in d.l.nam ita Diuus.ff. de adoptio &
in l.Diui.ff.de libe.cau.atque in l.Gallus.§. & quid
ſi tantum.ff.de liber.& poſthum.Bald.in l.2. C. de
tempor.appellat. Doctor.in capit.cùm olim, de re
iudic.& in capit.in noſtra.de procurat. Huic præ-
terea conuenit & alia ratio, ſcilicet, quod citatio
66 videatur eſſe inducta de iure diuino. Deus enim
citauit Adam primum noſtrum parentem, hoc
eſt, ad ſe vocauit, de mandati tranſgreſſione cum
eo expoſtulaturus, & pro facto nefario pœnam
irrogaturus, vt patet ex lib. Geneſis, & eſt tex. in c.
Deus omnipotens.2. quæſt. 1. & firmat Bartol. in
extrauagant.ad reprimendum, in verb. ſine figu-
ra.2.colum.Ioan.de Imol.in Clement. ſæpè in 42.
colum.de verbo.ſignificat. Quocirca ne per prin-
67 cipem quidem citatio omitti poteſt. Quin potẽs
princeps ex certa ſcientia, & de plenitudine pote-
ſtatis, non poteſt procedere ad vllam ſententiam,
ſine citatione partis, vt eſt text. in dict. Clemen-
tin. Paſtoralis. §. cæterùm, de re iudic. vbi ſum-
mus Pontifex expreſſè declarat, quod princeps
non

non poteſt ex certa ſcientia, citationis defectum ſupplere, non quidem cõtra ſuum ſubditum, quia hoc eſſet in iudicio tollere defenſionem ſui, quæ eſt de iure naturali, quo in iudicio alteram aurem accuſatoribus, alteram defenſorib. relinquamus. Ita adſtruunt, & tenent D. Cardinal. Florent. in c. 1. de cauſ. poſ. & propric. & D. Abb. in d. c. cũ olim de re iudic. & notabiliter Aret. in conſil. 164. incipient. ſicut Ioannes dicit in Apocalypſi, in 13. co-
68 lum. in fin. & ſequent. Et licèt Princeps poſsit procedere ad ſententiam ſine citatione ex cauſſa apparenti, vel expreſſa, vt eſt gloſſ. notabilis, in l. antepenultim. ff. ex quibus cauſſ. maior. Bald. in l. 2. C. quomodo & quandò Iudex, & in l. nec cauſſas. C. de appellatio. ſicut fuit in capitul. cùm olim de re iudica. vbi exprimitur cauſſa omiſſæ citationis, ſcilicet, quia liquido conſtabat de ſurreptione. Item licèt in principe in dubio præſumatur cauſſa, ſecundum Cynum, & Baldum, in l. reſcripta. C. ſi contra ius, vel vtilitat. public. Bald. in l. ſi teſtamentum. C. de teſtam. D. Anton. & Imol. in capit. cum inter. de renunciatio. & in cap. conſtitutus, de religioſ. domib. facit quod voluit gloſſ. in l. relegati. & ibi Bartolus. ff. de pœn. Tamen ob has duas prædictas cauſſas in actibus, in quibus Princeps procedit per viam iuſtitiæ, ſicut eſt in ſententia, in illis ſi tollitur citatio, & per conſequens ſui defenſio, & ordo ſubſtantialis, inductus de iure, profectò non illud factum, principis factum, ſed priuati cuiuſdam auſum, qui temeraria ex præſumptione audet procedere contra ſolennitatem iuris ſubſtantialem, inductam de iure naturali. Vn-
69 de à ſimili videmus, quod quoties conſuetudo aliqua, non eſt cum ratione naturali, neque cum ęquitate coniuncta (ſic vt ratio prægnãs, & rerum æquitas eam potius abrogatã requirerent) quod ea certè conſuetudo tum nón eſt magni facienda, ſed inualida æſtimanda potius, & prorſus reprobanda, vt in c. 2. de conſuet. lib. 6. Ita ad literam ſignanter dicit Aret. in præallegat. conſi. 164. in 14. col. Adde etiam non valere principis ſententiam, ſine partis citatione, etiam de plenitudine poteſtatis, niſi ex cauſſa verè apparenti vel expreſſa: tenet D. Felin. in cap. quæ in Eccleſ. in 43. colum. de conſtitu. Præfatorum etiam meminit eximius D. Iaſon, Doctor non minus eruditione, integritateque, quàm ſtemmate clarus, ſuis in conſiliis, cõſilio 177. ſecundo in volumine. Superioribus ad-
70 ijcies & notabis. Mulieri luxurioſè viuenti dandum eſſe curatorẽ, & bonis debere interdici, expreſſa l. & mulieri. ff. de curato. furioſ. vbi luxurioſè viuens non intelligitur proſtitutæ pudicitiæ, & quæ corpore quæſtum facit, vt illic in prima expoſitione, (ſalua eius pace) delirat gloſ. & barbarorum triumuiri illam ſequuti. Sed ſecundum genuinam illam puritatem Romani eloquij luxurio-
71 ſè viuens dicitur, qui in luxu, hoc eſt, nimia rerum omnium lautitia & ſumptu ſuperuacaneo, & ſuperfluitate abundanti vitam agit. Ita ſecundum Ciceronem, Defluere luxuria, eſt molliter ac delicatè viuere. Et in oratore, Lætas ſegetes, & luxurioſa frumenta, & fœlicius expectatione exorta dixit Cicero, Ita viuere in luxu, eſt nimia abundãtia, & vitæ ſplendore viuere. Luxus enim, non venereæ libidinis ſpurciciem, ſed ſplendidam & magnificam prodigalitatem ſignificat, quiq; liberalitatem, vel potius auream mediocritatem plurimum excedit. De tali luxu meminit & Virgilius cum ait: At domus interea regali ſplendida luxu. Sed hæc ad Grammaticos mittamus. Certè iſthæc
72 mulierum curatela, & bonorum interdictio parum arrident quibuſdam noſtræ tempeſtatis viduis matronis, plus æquò prodigis, & luxu perditis, vt quibus prædicta coercio, & reſtrictio plurimum aduerſetur & acerba videatur. Quæ tamen potius ſui ſexus rationem habentes conſiderare deberent, quantoperè ipſas dedeceant, dedecorent, & perdant quotidianæ commeſſationes, epulationes ſplendidæ, conuiuia grandia, illuſtria & opipara, atque ad ea acceſſus frequentes, conuiuarum conuocationes, & inuitationes mutuæ, quæ illuſtribus ſumptuoſiſque huiuſmodi conuiuijs, ſic ſua prodigũt ſemel, vt trimeſtri toto ſæpè egeant, & impudenter menſas alienas captare
73 cogantur, & poſtquam ſua imprudenter dilapidauerint, imò decoxerint, tum & alias quoque ad ſimilem prodigalitatem, aut alliciunt, aut inſolenti (penè dixeram meretricia) improbitate compellunt: nihil aliud ſtudentes, quàm vt omnem vitam ſuam in luxu, & voluptatibus tranſigant, nihil interim de ſumptibus, & gubernatione familiari, nihil de honeſtate, nihil de maritorum, aut de filiorum, vel honeſtate, vel ſalute cogitantes, ita vt ob huiuſmodi inertiam, & dedecoroſam vitam, ſeſe, ſuamque familiam dehoneſtent, & (ſi viduæ fuerint) honeſtiſsimum viduarum nomen haud immeritò amittant, atque ſibi luxuriantium nomen, quàm optima de ratione potius adſciſcunt, per quarum quidem prodigalitatem, & luxum immoderatiſsimum, innumera conſpicimus oriri mala, veluti impudicitias, impudicitiæ expugnatores, prodigioſa oſcula, amplexus meretricios, fornicationes, occulta adulteria, & quod enormius eſt, ſuppoſititios partus, & ex alieno ſemine conceptas proles, eiuſque generis, notæ ac farinę, venereę libidinis innumeras ſpurcicies, quæ omnia cœleſti Deo, & Imperatori omnipotenti, quàm maximè diſplicent, adeò vt ob hęc, & ſimilia homines varijs, & cognitorum & incognitorũ morborum generib. inſigniter puniat, & flagellet. Sunt porrò à cordatis viris huiuſ-
74 modi viduæ admonendæ, vt ſuæ conditionis meminerint, vt nomen viduarum, nomen plauſibile, & amabile eſſe cogitent, quod frugalitate, quod continẽtia, caſtiſq; moribus gaudeat, vt omnes ſumptus inordinatos, conuiuia, pompas, luxus, & quicquid eſt prodigalitatis, conſtanter euitent. Quin potius viduas eas ſtudioſè imitẽtur, quæ ſacro eloquio commendatæ leguntur, veluti Annã Prophetiſſam, quæ (vt Lucæ in ſuo capit. 2. verbis vtar) ieiunijs & obſecrationibus viduitatis ſuæ tempora expleuit, & D. Pauli admonitionem ſe-
75 ctentur, qui verè viduas deſcribit, & regulam cõſtituit. Debent enim viduæ aſsiduè in Dei opere eſſe, & orationibus vacare, ſicuti innuit Siricius Papa, 81. diſtinctione, cap. vltimo. Quæ verò viduę ſecus faciũt, ſed luxurioſa prodigalitate ſeſe, ſuoſque dedecorant, his proculdubio curatores ſunt perneceſſarij, ſimul & bonorum interdictio, (vt ex ſupra deductis clariſsimè liquet.) Verùm huiuſmodi

iuſmodi viduæ, imò etiam perditi quidem viri, metuentes ne huiuſmodi curatelis coerceantur, & ne nimis liberè ſuis (non dico vtantur) abutantur, ſolent huic repagulo obijciendo aliud antidotum obtrudere, & ſuo malo peius malum adiungere. Conſpexi enim, quum adiunctus eſſem Senatui Brugenſi à ſecretis, & à conſilijs, nonnullos prodigos eſſe, adeò maleuolos, ac peruerſos, vt quum reſciſcerent ſuos parentes, propinquos, necnon amicos, ſummo ſtudio ac conamine adniti, vt ipſos in curatelam conijcerent, priuſquam omnia bona ſua aut maiorem partē (prout cœperunt) inutiliter diſsiparent, ac dilacerando profunderent, & antequam in grauē, & miſerandam paupertatem cōciderent (quum nulla ſit alia nec expeditior, nec commodior ad paupertatem via, quàm huiuſmodi prodigalitate omnia ſua abſumere.) Hi inquam præproperi ad propriam ruinā graſſatores, ne non potirentur ſuis deſiderijs, ſua omnia, aut præcipuam bonorum partem in alios transferunt, priuſquā per Iudicē declarentur prodigi, Interim exultantes ſeſe id egiſſe, in parentū, propinquorum, aut amicorum contemptum ac deſpectum, deque hoc gloriantes. Ah miſeros & perditos homines, qui ſibi ipſis potius quàm alijs obeſſe, & officere tantoperè gaudent, & geſtiunt. Quocirca ne hæc clam committantur, parentibus, aut cognatis, vel affinibus prius euigilandū
76 eſt, vt tales ſtatim in curatelam conijciant. Noui ego complures, curationi ſubiectos fuiſſe circa principium diſsipationis, ac dilapidationis, qui omniū fœliciſsimi in ſuo genere ſunt habiti. Alij circa medium decoctionis curatelę ſubijciuntur, Atq; hi partim fœlices, quod aliquam bonorum partem ſibi reſeruatam poſtea conſpiciāt, partim infœlices, quod bonorum magnam partē ſibi deperiiſſe (velint nolint) doleant. Sunt poſtremò, qui non niſi ad finem aut poſt finem, dilapidationis omnium bonorum, curatelæ irretiuntur, & hi
77 ſunt omnium infœliciſsimi. Nam omnium miſeriarum ſumma eſt miſeria fuiſſe fœlicem, vel ipſo Boetio teſte. Sed quominus tempori quidam curatelæ ſubijciātur, per vxorum aut amicorum iner-
78 tiam non rarò contingit. Noui enim multas vxores, quarū mariti ſuum patrimoniū, ac bona fortunæ inutiliter diſsipârunt, & dilacerando profuderunt, inter quas nonnullæ adeò ſuperbæ ac elatæ fuerunt, aliæ tam puſillanimes ac meticuloſæ, vt quoties illis ſuadebatur, ac conſulebatur vt de ſiniſtro regimine maritorū cōquererētur, quo ipſis certius proſpectum maneat, & poſtea eas penuria premi, & egeſtate rerum angi, ac cruciari contingeret, non ſolùm coertionem prodigalitatis, tunc ſuorum maritorum procraſtinando differrent, vt potius ad curatelæ mentionem incandeſcerēt, eam ægre ferrent, eamq; reijcerent. Verùm huic ſuæ meticuloſæ ignauiæ, vel potius malè ſanæ beneuolētię, pœnā poſtea dederūt grauiſſimam. Et quod vxoribus hac in parte contingit, idem ſæpè contingit vxorū aut maritorum parētibus, propinquis, & affinibus, vt ſimili puſillanimitate corripiantur, & indigna tandem conſpi-
79 ciant. Vt igitur tum vxoribus, tum liberis hac in parte prouideatur, conſuetudine Gandenſi, Brugenſi, atque aliarum Flandriæ ciuitatum recceptum eſt, vt vxor, parentes, propinqui, & nonnunquam etiam amici curent, & ſollicitent, eum citari coram Senatu ſeu Iudice, ibidemque compareant & ipſi, allegantes cauſſas dilapidationis ac diſsipationis facultatum ac diuitiarum mariti prodigi. Sed talium maritorum prodigorum nōnulli tam ſunt faciles, vt rationibus & conſilijs obtemperantes, ſtatim conſentiunt ſeſe poni in curatelam, quod non habeāt quod excuſent ſuæque prodigalitati prætexant. Alij ſunt qui ſeſe excuſare contendant, nihilominus Iudex, qui ſentit & videt expediri, vt in curatelam ponātur, eiſdem (ſi poteſt) perſuadere conatur, vt in curatelam conſentiant, quòd ſi faciant curatela declaratur. Sin verò tam ſint pertinaces ac rigidi, vt nullorū conſilijs obtemperantes curatelæ velint irretiri, tum dominus Iudex debet perpendere vtrorumque tam accuſantium, quàm excuſantium cauſſas, ac rationes, & ſecundum illas iudicare, prout de iure, conſuetudine, vſu, vel ſtylo, expedire videbitur. Sed priuſquam hanc curatelæ materiam abſoluero, libuit prius hanc quæſtionem diſſoluere, ſcilicet: Quando curatela prodigorum ſit
80 finienda? Ad hanc quæſtionem varij variè reſpōdent, eam autem Bartolus diſtinctiuncula abſoluit: hoc modo. Aut prodigum ſanos ad mores rediiſſe manifeſtum eſt, tum cura deſinit: aut incertum eſt, tunc Iudicis declaratio requiritur. l. prima. ff. de curato. furioſ. Sed Petr. & Bald. ibidem aiunt. Quamuis omninò manifeſtum non ſit eum reſipuiſſe, ſi tamē teſtimonio fido probetur, eum ſanos ad mores rediiſſe ac reſipuiſſe, quod tunc ex curatela liberandus erit, quemadmodum dicimus de furioſo qui habet dilucida interualla, quod contractus qui fiunt tempore ſanæ mentis, ſuo robore non careant, iuxta præallega. l. primā. quia non debemus plura requirere, quàm velit ille textus, quod credit & opinatur verius Angel. Aretin. ad finem §. item prodigus. Inſtitu. quibus non eſt permiſſ. facere teſta. Interim tamen contractus effectu carebit, donec probatio facta fuerit, per fidos teſtes, qui teſtentur, ipſum ad ſanos mores rediiſſe, & ex certis indicijs colligere eum fore ſanæ mentis, iuxta vulgatam l. 2. quam frequēter aduocati, atq; cauſſarum patroni allegāt, tam in iudicijs, quàm extr. iudicia. ff. de probatio-
81 nib. Propter ſtatum enim priorem prodigalitatis, ſemper præſumitur eundem futurum prodigum, præſumptione quidem iuris tantùm, & nequaquam iuris, & de iure. Quia præſumptio iuris tātùm, illa eſt, ſuper quam legislator, animum ex veriſimili applicat, & onus probandi in aduerſarium transfert. Huius præſumptionis effectus eſt, vt ex ea, is cōtra quem præſumptio eſt, condēnetur, niſi per eum, contrarium aliqua legitima probationis ſpecie probetur. Præſumptio enim quam lex facit, eſt liquida probatio, donec cōtrarium appareat, ſignanter glo. ordi. in l. ſi tuto. petitus. C. de peric. tuto. ibidem per Bald. Sal. & Doctores approbata, quod legum probationes liquidiſsimæ ſunt. Huius præſumptionis iuris tantùm, habetur exemplum, in l. quicunque. C. de apoc. publ. lib. decimo. Vbi eſt caſus ſingularis ac quotidianus, de qua ſi vis abundantius inſtrui, Bartolum in tractatu præſumptionum, nec non

Baldum in Rubric. de pręſumpt.ex. quos Doctores legendos non diſſuadeo. Præſumptio autem iuris, & de iure, quæ eſt gemina præſumptio, dicitur, quando ius præſumit, & præſumendo ſtatuit, huius præſumptionis iuris & de iure effectus magni æſtimatur, quia in contrarium probatio non admittitur, ex quo minimè ineptè ſequitur, quòd ex tali præſumptione is aduerſus quem præſumptio eſt, condemnetur. Huius præſumptionis iuris & de iure exemplum ponitur, in l. finali. C. arbitr. tutel. & in l. antiquæ. C. ad Velleian. nec non vtrobique notata per gloſſ. Hinc eſt, quod periti aduocati anxiè laborant ad colligendas præſumptiones, ſeu coniecturas per ſe etiam ſatis frigidas & fragiles, vt per eas moueant animũ Iudicis. Vtriuſq; præſumptionis paſsim ſine numero exempla, non ſolùm in Canonico ſeu Pontificio, ſed & Imperali ſiue Ciuili iuribus reperiuntur, quæ referre mihi prolixum, lectori verò tædioſum foret, quamobrem ad ea Lectorem auidum (ſi velit) remittimus.

CAPVT NONVM.

SVMMAE.

1 *Prodigus pater, & in curatela proclamatus, an poſſit promittere filiæ ſuæ dotem, ſine ſuorum curatorũ conſenſu?*

2 *Prodigus contrahere, obligare ſe, ſuaq; bona alienare nõ poteſt.*

3 *Prodigus & furioſus in iure æquiparantur.*

4 *Prodigus & furioſus à Iudicio arcentur, vt nec agere, nec conueniri poſſint.*

5 *Actus redditur nullus, ob ſolennitatum requiſitarum defectum.*

6 *Conſenſus curatorum in obligatione prodigi, requiritur tanquam ſolennitas, quæ eſt de forma actus obligatorij prodigi.*

7 *Actus cenſetur nullus, ſi non ſeruetur ſolennitas.*

8 *Conſenſus curatorum eſt neceſſarius, ad efficaciam actionis prodigi.*

9 *Contractus prodigi, ſi inſignem patiatur læſionem, non tenet.*

10 *Prodigaliter contrahens, etiam ante miſsionem in curatelam, reſtitutionem repoſcere poteſt.*

11 *Bona feudalia alienari nequeunt, niſi ſolennitates ad hoc requiſitæ ſeruentur.*

12 *Pater obligatur, de iure, dotare filiam, & ad id compelli poteſt.*

13 *Paternum officium eſt, dotem, vel ante nuptias donationem pro ſua dare progenie.*

14 *Qui ſuum exoluit debitum, ſua bona amplificat, & nõ diminuit.*

15 *Reſcriptum contra legem indultum, non valet, niſi dicatur, non obſtante tali lege.*

16 *Clauſula derogatoria iuris vti, ſolius principis eſt.*

17 *Alienatio bonorum ad liberorum elocationem eſt prorſus neceſſaria.*

18 *Alienatio vtilis & neceſſaria non videtur prohibita.*

19 *Non alienat, qui ſuis, & inter coniunctas perſonas cõfert.*

20 *Cauſſa ob quam pater proclamatur prodigus, ſemper conſideranda eſt.*

21 *Pater dotando filiam, non ſua dilapidat.*

22 *Filia obligatur patrem alimentare, ſi egeat.*

23 *Bona patris cenſentur eſſe filiorum.*

24 *Filius dicitur poſſidere, poſſidente patre.*

25 *Pater etiam prodigus, obligatur filiam alimentare.*

26 *Alimentatio eſt iuris naturæ.*

27 *Alimenta & dos, eodem iure cenſentur.*

38 *Habilitas perſonæ, ante omnia quærenda eſt.*

29 *Quum quid non reperitur cautum iure, remanet ſub regula.*

30 *Prodigus non poteſt alienare, nec promittendo ſe obligare.*

31 *Prohibito aliquo, intelligitur prohibitum omne id, per quod ad illud peruenitur.*

32 *Prodigus non poteſt pro anima ſua legare magnam ſui patrimonij partem.*

33 *Prodigus non poteſt teſtari, etiam ſi relinquat Eccleſiæ.*

34 *Alienare prohibitus, alienare nequit in Eccleſiam*

35 *Prodigus teſtari nequit, etiam inter liberos.*

36 *Defectus ſolennitatis, teſtamentum inter liberos non vitiat, diſpenſatiuè.*

37 *Teſtamentum imperfectum ratione voluntatis, an valeat ad pias cauſſas, remiſsiuè.*

38 *Statutum, decretum, aut proclama, generaliter loquens, generaliter debet intelligi.*

39 *Statutũ, decretum, aut proclama, quando non diſtinguit, diſtinguere non debemus.*

40 *Caſus non exceptus, debet manere ſub regula.*

41 *Statutum poteſt limitare, reſtringere & tollere ius commune & ſcriptum.*

42 *Semper & ante omnia actus debet ſubſiſtere ex perſona, alias corruit.*

43 *Melius eſt enim, vt filij tui te rogent, quàm te reſpicere in manus filiorum tuorum.*

44 *Filius nequit paciſci de bonis patris, patre viuente.*

45 *In alimentis non fit propriè alienatio.*

46 *Ab alimentis ad dotem, argumentum robore caret, vbi diuerſa eſt ratio.*

47 *Dos ſi fuerit promiſſa, & non ſoluta, maritus vxorem alere non tenetur, nec maritali affectu proſequi.*

48 *Dotare filiam pater etiam inuitus cogi poteſt.*

49 *Pro dote, ſemper in dubio eſt iudicandum.*

50 *Dotando pater dicitur ſoluere debitum naturæ.*

51 *Debiti naturalis ſolutio, non eſt liberalitas.*

52 *Prodigus poteſt matrimonium contrahere, etiam ſine curatorum conſenſu.*

53 *Dos eſt ſequela matrimonij.*

54 *Idem ius in acceſſorijs, quod in principali eſt.*

55 *Legare eſt meræ voluntatis, dotare verò neceſsitatis.*

56 *Dotis cauſſa fauorabilior, quàm alimẽtorum, vel etiã pia cauſa.*

57 *Dotatas eſſe mulieres & virgines, Reipublicæ intereſt.*

58 *Vtilitas communis, neceſſariò præfertur particulari.*

59 *Aliquid non facere, & aliquid facere, non tamen debito modo, paria ſunt.*

60 *Non facere, & facere, ſed male, & perperã, paria ſunt.*

61 *Conſuetudo ac vſus famigeratæ ciuitatis Brugenſis.*

62 *Vbicunq; in aliquo actu requiritur auctoritas ac conſenſus, illis deficientibus actus eſt nullus.*

63 *Requiſito aliquo ad eſſentiam, formam ſiue ſubſtantiã actus, requiſito deficiente, corruit actus.*

64 *Mos & ritus, ciuitatis Brugenſis.*

65 *Solennitate requiſita nõ ſeruata, actus cẽſetur nullus.*

66 *In omnibus promiſsionibus & priuilegijs, obſeruari debent ſolennitates de iure, conſuetudine, aut vſu, neceſſariæ.*

67 Bonum fieri non ſufficit, niſi bene fiat.
68 Remunerator aduerbiorum & non nominum eſt Deus.
69 Inter omnes ſolennitates, præcipua eſt perſonæ habilitas & idoneitas.
70 Qui cum alio contrahit, eſt, vel eſſe debet non ignarus conditionis eius.
71 Ignorantia non habet locum, neque præſumitur in eo quod publicè agitur.
72 Scire & ſcire debere, paria ſunt.
73 Conſuetudo ciuitatis Brugenſis.
74 Actus quando peccat in forma, ſi non valet, quod ago, nec valere debet, vt valere poteſt.
75 Debitum principale, ſi non valet, nec etiam valet conſtitutum.
76 Pater prodigus & in curatela, cum cauſſa cognitione poſitus, nec non edicto publico proſcriptus, filiæ dotem promittere, dare, aut tradere ſine curatorum conſenſu, nequit.
77 Pater an teneatur dotare filiam, quæ ſine eius conſenſu matrimonium contraxit.
78 Filia ſine patris conſenſu matrimonium contrahens, facit ei iniuriam.
79 Lis nulla eſſe poteſt, inter patrem & filiam.
80 Pater filiam dotare non obligatur, ſed Iudicis officio duntaxat compelli poteſt.
81 Officium Iudicis ceſſat, poſtquam filia ſeipſam maritauit.
82 Dos & alimenta æquiparantur.
83 Pater non tenetur filiam alimentare, quando aliundè habet, vnde ſe alat.
84 Pater quando filiam nubere diſtulit ad vigeſimumquintum annum vſq; , eam nequit exhæredare, neq; alimenta ei denegare, ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe libere, ſine patris conſenſu, copulauerit.
85 In contrahendo matrimonio, iure canonico, patris cõſenſus non eſt neceſſarius, ſed illorum conſenſus, de quorum matrimonio agitur, ſufficit.
86 Quæ lege permittente fiunt, pœnam non merentur.
87 Correcto vitio, intelligitur etiam correcta pœna.
88 Delictum quotieſcunq; eſſe deſijt, deſijt & pœna.
89 Pater ad duo copulatiuè obligatur, ad filiam maritãdam, & dotandam.
90 Ad veritatem copulatiuæ, requiritur vtramq; partem eſſe veram.
91 Filia, ſi etiam nubat indigno, non poteſt ei pater dotẽ denegare, quum non ſit ſufficiens exhæredationis cauſſa, etſi eo caſu, minor dos conſtitui poſſit, ſecundum Ioan. Imolenſ.
92 Filia ex quib. cauſſis poſſit exhæredari, ex eiſdẽ poſſint ei alimenta & dos denegari.
93 Mulier indotata à viro contemni conſueuit.
94 Pater videtur prohibere nubere, qui conditionem non quærit.
95 Malum facere videntur, qui non ſtudent ad bonum.
96 Mulieris nuptias oportet accelerari, ne quid committat turpius.
97 Mulieres ſunt de his rebus, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt.
98 In materia ſpirituali & canonica, iuri canonico ſtandum eſt.
99 Patrem non facit iniuriam filia, quæ canonica vtitur permiſſione.
100 Iniuria remittitur vocatione ad cœnam.
101 Filia, quæ in corpus ſuum peccauit, ſi in vita patris, antè vltimum conditum elogium, pœniteat, & ſe humiliat exhæredari nequit. & num. 102.
103 Filia, quando aliundè habet, vnde ſe alat, nequit petere à patre alimenta: filia tamen diues, quæ habet aliũdè, quo ſe poſſet dotare, eſt nihilominus à patre dotanda.
104 Teſtator, ſi ſuo in teſtamento relinquat centum Bertæ, pro ea maritanda, quæ tempore conditi teſtamenti iam erat maritata, quamuis cauſſa relicti videatur ceſſare, tamen debet habere legatum.
105 A communi Doctorum opinione in iudicando, nequaquam eſt recedendum.
106 In iudicando, non eſt ab opinione gloſſæ, habente poſt ſe vnum famoſum Doctorem recedendum.
107 Statutum Brugenſis & aliarum Flandriæ ciuitatum, Si quis prodigo certam crediderit ſummam. 10. aut 100. lib. groſſorum, aut aliud quicquam, quod eo caſu illi plenariè ſatisfiet quinque ſolidis Pariſienſibus.
108 Curatores frequenter dantur bonorum diſſipatoribus.
109 Forma edicti publici, ſeu proclamationis Brugis, ac alijs in Flandriæ locis in prodigo adobſeruata.
110 Vxor prodigi ſimili curatelæ mancipatur, vno anhelitu, eadem ſub forma & modo, Brugis potiſſimum.
111 Statutum de prodigo præallegatum, an obliget, non ſolum in foro fori, verumetiam in foro poli.
112 Ciuitatum Rectores & Magiſtratus ſtatuta concedere poſſunt.
113 Magiſtratus omnium Flandriæ ciuitatum & oppidorũ, indies ſtatuta condere, eademq; publicare cernimus, quæ perpetuò obligant.
114 Statutum factum à capitulo, ſede vacante, durat creato nouo Epiſcopo, niſi reuocetur per Epiſcopum creatum.
115 Publicatio, eſt quoddam notorium, qua probata, probatur ſtatutum.
116 Statuta in foro conſcientiæ an ſeruanda?
117 Qui à lege humana excuſatur, non peccat, niſi ſit legi diuinæ contraria.
118 Statuta etiam in foro conſcientiæ, pœnitentiali & animæ, ſeruanda ſunt.
119 Statutum quoad loci ſubditos vbi viget, Apoſtolici vim habet.
120 Statutum vnumquemq; ſubditorum à peccato, in foro etiam conſcientiæ, eximit.
121 Ignorantia nõ habet locum, neq; præſumitur in eo quod publicè agitur.
122 Paria ſunt, ſcire & ſcire debere.
123 Edicta publica non debent ſingulorum auribus inculcari.
124 Qui cum alio contrahit, debet eſſe certus de contrahẽtis, & conditione, & qualitate.
125 Filiofamilias pecuniam mutuans, mutuum non recipit. S.C. Macedoniano refragante.
126 Exceptio Macedoniani, licet in foro ciuili habeat locũ, nequaquam tamen in foro conſcientiæ.
127 Minori pecuniam mutuans, mutuum etiam non recipit.
128 Prodigo pecuniam mutuans, mutuum recipere non poteſt, edicto publico prohibitiuo pugnante.
129 Contrahens, notitiam cum quo mercatur, habere præſumitur.
130 Forenſis ſeu extraneus, cum prodigo contrahens, non excuſatur, propter ſtatutum præallegatum.

131 *Iuſta cauſſa in conuentionali pœna, minimè excuſationem tribuit.*

132 *Duo mercatores quum ſocietatem quinquennalem feciſſent, finito quinquennio, alter ex cōtractibus cum alio celebratis, non obligatur, licet contrahentes finitam eſſe ſocietatem ignorarent, quia perſcrutari, ſeſeq́ de ſocietatis qualitate informare debuerunt. ſecundum Paul. Caſtr.*

133 *Statutum, licet videatur durum & aſperum, eſt ſeruandum.*

134 *Statuta inutilia eſſe non debent, neque ſeruire de vento.*

135 *Theologorum ſcrupuloſorum opinio, circa ignoranter prodigo credita, quando & quando non ſolutioni obnoxia.*

136 *Confeſsio prodigi, an & quando valeat, nec ne? remiſſiuè.*

137 *Tutor aut curator, an alicuius actionis ceſsionem, ſuſcipere poſsit, contra pupillum aut minorem? Et ſi illam receperit, an illa vti poſsit.*

138 *Adminiſtrator domino inſidiari non debet, qui ad eius cuſtodiam datus eſt.*

139 *Authentica minoris debitor. C. qui dare tuto. vel curat. poſſunt, non ſolùm in tutore aut curatore adminiſtrante, ſed etiam in non adminiſtrāte, locum habet.*

140 *Maior factus, ſi tutori aut curatori aliquid ſoluerit, id poteſt ab eo repetere.*

141 *Tutor aut curator ſuſcipiendo ceſsionem contra minorem, ipſo iure & facto ab actione cadit.*

142 *In minore omnis tam ciuilis, quàm naturalis obligatio, auctoritate legis, eſt ipſo iure ſublata.*

143 *Ius præſumit & fingit contra tutorem aut curatorem, actionis ceſsionem ſuſcipientem, aduerſus pupillū, vel adultum, contra quam in contrarium probatio nequaquam admittitur.*

144 *Tutor aut curator, non poteſt contra pupillum vel adultum, etiam ſi velit eam officiò finito exercere, ceſsionem recipere.*

145 *Tutor aut curator tantam diligentiam pupilli adultiuè in rebus, quantam in proprijs adhibere proculdubio debet.*

146 *Tutori curatoriuè nō licet fundos, redditus, id genusq́ alia, clam, ſecretò, malaq́ fide, maximè ſine contutoris, aut curatoris auctoritate, paruo, viliq́ precio, emere & comparare.*

147 *Cauillationibus, & captioſis ſubtilitatibus, plerumq́ veritas inumbratur.*

ERIT fortaſsis qui hic immodicam meam reprehendere perget prólixitatem, quod prodigorum materiā æquò diutius, ac prolixius protraxero. Verùm huius morſus ego ſusq; deq; fero, vtpotè contentus ſincera mentis propriæ intentione, qua vtiliſsima quæq; in communē vſum proferre perpetuò ſtudui. Huius autem materiæ vbertas adeò animo meo arriſit, vt eam leui brachio tranſcurrendam eſſe non putauerim. Quin potius eidem diutius immorādum. Ideoq; hic varios caſus non raro incidentes, quā potero clariſsimè explicare contendam, in quib. ipſe à multis ſæpè conſultus fui & conſului. Primò igitur hunc caſum explicabimus. Prodigus quidā, filiam ſuam vnicam, cuidam viro nuptui tradidit, eidemque in dotem promiſit, diuerſa bona,
mobilia, immobilia, feudalia & allodialia, quæq́
præcipua ſuarum facultatum pars fuère. Nuptijs
autem celebratis necnon menſibus aliquot elapſis, ſuo à genero ad dotem promiſſam exoluendam monitus, & interpellatus fuit. Verùm is pater pœnitentia non exigua ductus, eandem promiſſam pecuniam ſibi retinuit, traditionem promiſſorum renuit, & recuſauit, aſſeruitque ſeſe ad dotem promittendam ac ſtipulandam inhabilem eſſe, & fuiſſe. Gener verò talem tergiuerſationem, ac promiſſorum violationem, indignabundo (vt æquum erat) animo pertulit, ringebatur acriter cum ſocero, odioſè de nō ſeruata fide expoſtulat, & promiſsionem dotis debere nihilominus eſſe validam cōtendit. Socer contra impotentiā promittendi conſtāter prætexit, & promiſſa ideò debere eſſe inualida aſſerit. Hac in re nunc oritur
1 quæſtio. An pater prodigus, & in curatela (cum
cauſſæ cognitione, prout de iure, ac etiam cōſuetudine fieri debet) poſitus, edictoq́; publico proſcriptus, ſeu proclamatus, poſsit promittere filiæ ſuæ dotem, ſine ſuorum curatorum cōſenſu? Pro cuius quæſtionis deciſione, reſpondendum eſt:
2 Quòd ſicut prodigus cui bonorū interdictio debitè, & legitimè facta eſt, contrahere, obligare ſe ſuaq́; bona alienare non poteſt, per glo. in verbo,
3 lege, in l. 1. in princ. ff. de cura. fur. quum prodigus
4 & furioſus in iure æquiparentur, adeò quod vterque à foro & iudicio arceatur, adeò vt nec agere, nec etiam cōueniri poſsint, tex. eſt admodum notabilis, in l. Fulcin. §. adeò. in fin. verſi. idem quoq; in prodigo dicendum eſt, & §. ſeq. ibiq́; Alexan. de Imol. notat. ff. ex quib. cauſſ. in poſſeſ. eat. textus non eſt aſpernandus, in l. qui neque, & ibi Bald. ff. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cura. ſunt, & pulcher textus, in l. properandum, ad fin. C. de iudic. cum ſine numero ſimilibus iuribus. Sic nec vllam dotem filiæ promittere aut tradere potuit. Quamobrem etſi alienaſſet hic pater prodigus, ceſsiſſet, aut dediſſet certa quædam bona in dotem filiæ, illa eadem per curatores repoſci poterunt, citra vllam promiſſæ dotis conſiderationem, ob id quod illa cedere, obligare, alienare, aut quouis modo diſponere non potuit. Ideoq́; ſic ceſſa, obligata, alienata & diſpoſita, de iure ſunt nulla, atque hoc
5 ob cauſſas varias. Primò enim inualida eſt dotis ſponſio ob defectum ſolennitatum, quæ neceſſariò & de ſubſtantia iuris, in ſponſione, ſiue alienatione bonorū requiruntur, iux. l. Iulia. §. ſi quis in
6 fin. ff. ad exhib. Conſenſus enim curatorū, vt pro-
7 digus ſeſe obliget omninò requiritur, tanquam quædā ſolennitas, quæ eſt de forma actus obligatorij prodigi, ideoq́; cēſetur actus nullus, ſi iſthæc conſenſus non ſeruetur ſolēnitas. Ita in l. 1. C. qui admit. ad bon. poſſeſ. poſ. Barbat. ſuis in conſilijs, conſ. 12. in 3. col. in 1. vol. Soci. ſuis in cōſilijs, conſ.
8 112. & 172. in 6. vol. verſ. 6. difficultas. Qui quidem cōſenſus curatorum proculdubio neceſſarius eſt, ad in rem, vel ad rem, vt efficacem conſequatur actionem, etiam ſi talis contractus prius cōfirmatus, ac munitus fuiſſet iuramento, vt ſingulariter inquit D. Iaſ. in l. is cui bon. verſ. quærit Bartol. An prodigus, &c. ſoluendo argumenta in contrariū
9 facientia. ff. de verb. oblig. Secundò inualida eſt, propter inſignem ſeu enormem læſionem ſuper

Per huiuſmodi enim alienationes (vt manifeſtum eſt) pręfatus pater veriſsimè ac omniū cū iudicio, maiorem prodigalitatis labē contraheret, & certò & de nouo cenſeretur prodigus, qui per præfatas ſponſiones ac alienationes, præcipuā & potiſsimam ſuorum bonorum, tam feudalium, quā allodialium partē cederet, & alienaret, adeò vt e-
10 tiam ſi interdictio bonorum à Iudice, & per ſententiā declaratoriā facta non fuiſſet, prædicta nihilominus alienatio adhuc eſſet inualida, ꝓpter lęſionem tam enormem. Imò quod maius eſt, etiā ſi quiſpiam ante miſsionē in curatelam prodigaliter eo modo contraxiſſet, is releuandus veniret ad reſtitutionis beneficium, aut per l. 2. C. de reſcind. vend. ſubueniendus. notatur in l. 1. §. pro filio, ad exordium, in verb. interdi. ff. de minori. &
11 Doct. in l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior. Ang. Aret. & D. Iaſ. in d. l. is cui bon. Poſtremò quātum attinet ad bona feudalia, ea alienari nullo modo poſſunt, niſi ſolennitatibus (quæ ad hoc requiruntur) legitimè ſeruatis, per inueſtituram coram patribus curiæ, à quibus ea feudalia tenentur. Quia hac ſolennitate prorſus amiſſa, inualida & irrita ſunt, quęcunq; ſine ea peraguntur. Iſtis tamen non obſtantibus, apparet de iure, dictum patrem prodigū effectualiter potuiſſe tractare de dote pro ſua
12 filia in matrimonium elocanda. De iure enim clarum & notorium eſt, patrem obligari & debere, & de iure ad id cōpelli poſſe, teſtatur l. fin. ibiq; Doctor. C. de dotis promiſ. & l. qui liberos, & Bart. ff.
13 de ritu nupt. dicit enim tex. d. l. fi. Neq; enim leges incognitæ ſunt, quib. cautum eſt omnimodo paternum eſſe officium, dotem vel ante nuptias donationē, pro ſua dare progenie. Liberalitas itaq; talis maneat vera, & irreuocabilis, & puro nomine liberalitas, & debitum ſuam ſequatur fortunā, &c. Et quod pater teneatur filiā ſuā dotare, tenēt Docto. in Auth. ſed quamuis dos. C. de rei vxo. actio. Ergo ſi pręfatꝰ pater obligabatur dotare ſuā filiam, eam dotando, ac promittendo ei in dotem dare nōnulla bona, duntaxat fecit id quod tene-
14 batur & obligabatur facere. Et quiſquis ſuum debitum exoluit (vt eſt in vulgari prouerbio,) is non prodigit nec minuit: ſed ſua bona amplificat & auget. Nec omninò credendum videtur decretum illud (quo dictus pater in curatela fuerat poſitus, edictoq; publico proſcriptus) ſe extendere ad prohibitionem dotis, ſcilicet, vt pater licèt in multis alijs prodigus, in hac tamen cauſſa frugi, & ſapiens, non ſuam poſſet dotare filiam. Et quamuis certè idem decretum eò ſe extendiſſet, ex mente tamen Iudicis adhuc huiuſmodi decretum in tam fauorabili cauſſa, ſuum effectum ſortiri non deberet, ſed tanquam inefficax & nullum à Iudice declarari poſſet, quod hanc clauſulā aut ſimilem non habeat additam, nō obſtante iuris diſpoſitione, quæ dicit: Patrem debere dotare filiam ſuam. Ita notatur per gloſ. in verb. valere, & Doctor. in Auth. hoc inter liberos. C. de teſta. vbi dicitur, quod reſcriptum cōtra legem indultum, non valeat, niſi dicatur: Non obſtante tali ac tali
15 lege, &c. Eſt præterea & alia ratio, in fauorem dotis contra prædictum decretū, ſcilicet: Quod nec fuerit, nec eſt in poteſtate & auctoritate Iudicis cum ſuo decreto derogare diſpoſitioni iuris pręallegati, diſponentis, Patrem teneri filiam dotare.
16 Nam talis derogatio ad ſolum ſpectat principem. Quocirca & ſi præfatum decretum clauſulam derogatoriam pręallegatam contineret, eſſet adhuc nullum & inefficax, tanquam à non habente auctoritatem legis tollendæ, vel derogandæ poſitā. Quas ob cauſſas, ſi præfatus pater tenebatur filiā ſuam dotare, conſequitur neceſſariò, quod etiam tenebatur ſua bona alienare (ſi hoc alienare eſſe velis, & nōn potius iuſtiſsimè vſurpare, & in rem digniſsimam & iuſtiſsimam expendere) quibus filiam ſuam dotando prudenter elocaret. Aliena-
17 tio enim hæc in filios prorſus eſt neceſſaria, vt inquit, l. in ſuis. ff. de lib. & poſthu. Et ſi (vt dixi) hæc
18 alienatio eſt neceſſaria, igitur à iure non videtur eſſe prohibita, aut prohibenda, ſicuti vult l. alienationes. ff. Famil. hercisc. & quod notatur in l. ſi quis prioris. §. ſi quis certum. C. de ſecund. nupt.
19 Et ſi verius, ac æquius rem conſiderare velimus, non dicendus eſt is bona ſua alienare, qui inter coniunctam perſonam confert, vt Alexander Imperator, in l. voluntas patris. C. de fideicōmiſ. ad hoc facit quod notatur in Auth. de reſt. fideicom. §. manifeſtum, & l. in ſuis. ff. de liber. & poſth. præalleg. & l. nihil. C. de vſuca. pro hæred. Item in hac
20 cauſſa tam æqua, & in quauis alia (vt certius de caſibus obuenientibus iudicetur) ſemper conſideranda eſt cauſſa, propter quam pater in curatela fuerit poſitus, quæ profectò, hæc eſt, ne ſua ſcilicet bona, dilapidaret, & ne ijs prodigaliter diſsipatis, tandem in grauiſsimā redigeretur paupertatem, ac rerum omnium egeſtatem & penuriam, vt ſtatuit l. his qui. §. 1. ff. de tut. & cura. dat. ab his. Sed in hoc caſu memorato prorſus hæc cauſſa, & periculum ceſſat: & ceſſante cauſſa, meritò ceſſare debet & effectus, vulgatiſsimo in cap. cum ceſſante, de appella. in antiquis. Quod autem in prædicto caſu, nec prodigalitatis ratio, nec etiam futuræ egeſtatis periculū prætexi poterint, ex duobus manifeſtum eſt. Primò enim pater per prædi-
21 ctam alienationē, & filiæ ſuæ dotationē, non dicēdus eſt ſua (vt diximus) dilapidare, ſed potius cōſeruare, vtiliter expēdere, & ꝙ maximè ex paterno officio efficere debebat, ſapienter præſtare, & ſuū munus & officiū diligētiſsimè adimplere, & à naturali debito ſeſe liberare. Quiſquis aūt debitum ſuum fideliter exoluit, is ſua non diſsipat, ſed conſeruat. Secundò, in hoc caſu nullum egeſtatis periculum ratione talis dotationis patri metuendum fuerit. Quia hac in re patri ſatis per leges
22 proſpectum eſt, quibus filij, ac filiæ parētes (ſi poſtea egere occeperint) alere, alimentare, ſeruare, ac ab egeſtate defendere debent, ſecundum l. ſecundā. C. qui ætat. vel profeſ. ſe excuſ. lib. decimo. Bald. in l. qui ſe patris. C. vnde liber. Et vt filius di-
23 citur poſsidere, poſsidente patre, l. iſti quidem. ff. de eo quod metus cauſ. Sic & pater lege naturali, & legibus humanis dicendus eſt poſsidere, quæ poſsident filij aut filiæ, ſcilicet, in caſibus neceſsitatis, ac egeſtatis, de quibus nunc ſermo eſt.
24 Preterea prædictus pater prodigus dando filiæ ſuæ nonnulla bona, non videtur alienaſſe, quandoquidem permittit pater, & dat filiæ id, quòd ad ipſam pertinet. Nulli autem perſonæ in curatela exiſtenti interdictum eſt, alteri dare,

quod ad ipſum modis omnib. pertinet. Imò perſpicuum eſt, ſi tutores dicti prodigi voluiſſent impedire dotationẽ filiæ ſuæ, prodigus pater, & ipſa filia potuiſſent coegiſſe ſuos curatores ad conſentiendum, in hanc tam æquam & dignã dotationẽ. Et ideò tantò magis potuit dictus pater prodigus ſine conſenſu vel auctoritate ſuorum curatorum, filiam ſuam dotare, & tradere illud, quod contractu antenuptiali promiſſum fuerat. Alia præterea ratio occurrit manifeſtiſsima, pro fauore dota-
25 tionis filiæ à patre prodigo, hæc: Pater quantumuis prodigus, iure naturali tenetur alere ſuam filiam, igitur & eãdem dotare tenetur, quoties eam
26 elocare ſtatuit, nempè, vt per talem dotationem ſeſe quodammodo ab vlteriori alimentatione redimat, & eam in futurum generum trãſferat. Atque hinc fit, vt Doctores alimentationem & dotẽ
27 pari iure cenſeãt, Baldus, in l. neq; mater. C. de iure dot. Vlterius ex hoc argumento noſtram ſic elicimus concluſionem, per Entymema Dialecticum. Pater etiam prodigus filiam ſuam alere poteſt, imò debet, citra vllum curatorum ſuorũ conſenſum, igitur & filiã ſuã citra curatorũ ſuorũ conſenſum dotare poteſt, & debet. Et quamuis allegetur prodigum contrahere non poſſe, per gloſſ. in verb. lege, in l. 1. ff. de cura. furio. Hoc intelligendum eſt ſic, quod non ſit permiſſum facere contractus ſibi damnoſos, quia contractus per eum vtiliter geſti, valent, vt notatur per D. Iaſonẽ, in ſæpè allega. l. is cui bonis, in 1. notab. ff. de verb. oblig. In caſu autem prædicto, Pater prodigus nõ prodigaliter, ſed vtiliter contrahere dicendus eſt, quod per dotis collationem ſibi generum & filiæ maritum acquiſiuit. Imò & medium, & occaſionem ſibi comparauit, per quam & filiæ, & ſibi proſpexit, ſi ipſum ad inopiam redigi contingeret, ob id quòd filia iſthæc cum ſuo marito patrem in neceſsitate alere deberet, vt paulò ante monſtrauimus. Quod autem ſupra diximus prodigum, furioſo æquiparari, &c. Dicẽdum eſt id quidem verum eſſe, quoad diſsipandum ſiue obligandum inutiliter. Secus verò quoad ſtipulandum, ſiue acquirendum, aut vtiliter obligandum. Ita Dominus Iaſon, in prædict. l. is cui bonis. in ſexto notabil. Et ideò vbi videtur præfata antenuptialis promiſsio ſeu contractus, propter ipſius immenſitatem reſcindenda eſſe, aut reijcienda, ad id reſpondendum erit, quod licet pater conſtituat filiæ maiorem dotem, quàm debeat aut liceat, non poteſt tamen ob id Iudex eam reuocare, neque venit ab eo reſcindenda, ſicuti textus expreſſus eſt, in præallegat. l. final. C. de dotis promiſſ. & D. Philip. Decius, ſuis in conſilijs, conſilio 35. in fine. & ſic non habet hic locum, l. 2. C. de reſcindend. venditio. ſæpenumero præallegat. Cæterùm hic obſeruandum eſt ad illud ſępè allegatum: Patrem de iure teneri dotare filiam. Id non vniuerſaliter eſſe intelligendum. Nam quamuis officium patris ſit, dotare filiam, per iura latius prolixiuſque ante allegata, hoc tamen intelligendum eſt in filia nondum nupta, ſecus enim fit in filia iam nupta aut defuncta, vt per Bartolum, in quæſtio. incipient. Mulier habens amplum patrimonium per text. in §. ſi mulier, in Authentic. de nupt. collatio. 4. &c. Quocirca non valet hæc conſequẽtia.

Omnis pater tenetur dotare filiam: Ergo & pater prodigus tenetur aut poteſt dotare quamlibet filiam, abſq; auctoritate curatorum, per regulam,
28 Nam ante omnia prius de habilitate & qualitate perſonæ, & filiæ, & patris quærere debemus, ſecundum leg. ſi quæramus. ff. de teſtament. notant & hoc recentiores in Rubric. C. qui admit. ad bonorum poſſeſsion. poſſ. Dicunt enim, quòd iſte
29 pater prodigus (ſolennitatibus ad hoc requiſitis publicè proclamatus) non potuit ſolus abſque auctoritate curatorum filiæ ſuę dotem conſtituere, ob id quod hoc non reperiatur iure cautum. Et ideò ſub regula remanendum eſſe cenſẽnt, ſci-
30 licet: Quòd prodigus nihil validè poteſt alienare vel promittere ſine auctoritate. Imò non ſolùm non poteſt prodigus quicquã à ſe alienare, qui ne
31 promittendo quidem ſe obligare poteſt. Et quàuis promiſsio, vel obligatio, non ſit omnimoda alienatio, aut patrimonij diminutio, tamen prohibito aliquo, intelligitur prohibitum omne id, per ꝙ ad illud peruenitur, tritiſsima l. oratio. ff. de ſponſalib. D. Iaſo. in d. l. is cui bon. in 4. notab. Sic à ſimili cauſſa prodigus cui legitimè per ſententiam Iudicis cum cauſſę cognitione fuit bonis
32 interdictum (vt hic) nõ poteſt pro animæ ſuæ ſalute legare magnam ſui patrimonij & ſubſtantiæ partem, eamq; relinquere Eccleſiæ, tametſi id facere cupiat in cauſſa pia & fauorabili, per D. Bartolum, eiuſque ſequaces, in l. 1. C. de ſacroſanct. Eccl. vbi inquit, quod prodigus tanquã inhabilis ex defectu ſurgente à ratione vel iure naturali, nõ poſsit ad pias cauſſas teſtari. Eam quoque opinio-
33 nem etiam tenent Petr. de Ancho. & Ioann. Imolenſis, in cap. quia ingredientibus, de teſta. vbi expreſſè tenent, & firmant prodigum non poſſe te-
34 ſtari, etiam ſi relinquat Eccleſiæ, quia prohibitus alienare, non poteſt alienare in Eccleſiam, allegãt notata per gloſ. in l. ſi ita quis. §. ea lege. ff. de verb. obliga. tenet & Bald. in d. l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ. quia non habet adminiſtrationem bonorum ſuorum, ergo minus poterit (maximè ſine con-
35 ſenſu, & auctoritate curatorum) dotem filiæ ſuæ conſtituere. Præterea ob eandem rationem prodigus non poteſt teſtari, ne inter liberos quidem,
36 quia ſolùm reperitur diſpenſatum, quod defectus ſolẽnitatis non vitiat teſtamentum inter liberos: vti placuit, vulgatæ l. hæc conſultiſsima. §. ex imperfecto. C. de teſta. necnon. l. final. C. Famil. herciſcund. Atque hoc argumento vtitur Baldus, in repet. l. 1. C. de ſacroſanct. Eccleſ. in 1. q. dum quærit, An damnatus ad mortem poſsit teſtari ad pias cauſſas, hoc argumento etiam vtũtur, Petr. de Anchar. & Ioan. Imol. in d. c. quia ingredientibus, de
37 teſta. in ea quæſtio. qua quærunt, An teſtamẽtum imperfectum ratione voluntatis, valeat ad pias cauſſas? Et ideò tantò magis valida ſunt argumẽta prædicta, quibus oſtendimus prodigum citra auctoritatem curatorum non poſſe per ſe cuiuis filiæ ſuæ, & quomodocunque velit, dotem conſtituere. Nam ſi talis prodigi votum & mentem proprius introſpicias, ſtatim animaduertes ipſius indignam, indebitam, & imprudentem dotis promittendæ voluntatem, qui potiſsimam, & maximam bonorum ſuorum partem in filiam transfundere cupiat. Quòd ſi ipſi facere fas eſſet, non pruden-

prudenter, ſed ſtultè, & prodigaliter rurſum face-
ret, filiam ſuam taliter dotãdo, & ſeipſum depau-
perando, Actus enim talis ſatis indicat nouam i-
pſius prodigalitatem, & ob id ipſius quoque pro-
mittentis inhabilitatem. Sicut in ſimili (inquit)
Bald. in l. furioſum. C. qui teſta. facer. poſ. cum ſi-
mil. Nec huic refragatur, ſi quis dicat, quod præ-
fatũ decretum, ſtatutũ ſeu proclama, ſeſe non ex-
38 tendat ad caſum præſentẽ, &c. Quia illud ſtatutũ,
decretum aut proclamatum factum & celebratũ
cum ſolennitatibus ad hoc neceſſarijs (vt hic) ge-
neraliter & in terminis generalibus loquitur, ac
etiam prohibitiuè, ergo & generaliter & prohibi-
tiuè debet intelligi. l. 1. §. genera. ff. de leg. præſtan.
39 c. ſolitæ. extr. de maio. & obed. Et quia ſtatutum,
decretum, aut proclamatum non diſtinguit, ſed
indiſtinctè diſponit: ideò nec nos diſtinguere de-
bemus. Textus eſt paſsim ad hoc allegatus, in l. de
precio. ff. de publ. in rem actio. cum haud diſsimi-
40 lib. iurib. Itaque caſus non exceptus debet mane-
re ſub regula, per iura ad hoc vulgatiſsima. Quòd
autem ſupradictum eſt, nequaquam fuiſſe aut eſ-
ſe in poteſtate Iudicis, ſuo decreto derogare iuris
ſcripti diſpoſitioni, diſponenti, Patrem teneri fi-
liam dotare, ſed id ſolùm ad principem ſpectare,
&c. id à veritate prorſus alienum eſt, ſi iura intro-
41 ſpiciamus. Certùm enim eſt, ſtatutum poſſe limi-
tare, reſtringere, & tollere ius commune & ſcri-
ptum, iuribus ad hoc vulgatiſsimis, quorum me-
minerunt Domini Feli. Barbat. & Panor. in c. 1. de
reſcript. In hoc itaque præſenti caſu tantùm limi-
tatur & declaratur ius cõmune & ſcriptum. Nõn
enim prohibet ſtatutum, ne hic pater prodigus o-
mnino dotet filiam, ſed ne dotet citra auctorita-
tem curatorum. Nam ſi id faciat cum curatorum
auctoritate, ceſſat ſtatutum, & ſic ſuperior obie-
ctio ſoluitur. Porrò quod ſpectare videtur ad iura
prius allegata, mentionem facientia de alienatio-
ne neceſſaria in filios, &c. Reſpondendum eſt, ea-
dem iura eſſe ſecundum hanc limitationem intel-
ligenda, ſcilicet, quum illa alienatio neceſſaria, fit
à perſona habili, & nõ ab inhabili, hoc eſt, non à
prodigo, qualẽ hactenus depinximus. Nam à tali
inualida eſt alienatio, niſi curatorum acceſſerit
auctoritas. Præterea illa iura intelligenda ſunt in
actu vltimæ voluntatis, dummodo pater etiam
tunc ſit habilis, & ſecundum has limitationes, &
42 intelligentias, prædicta iura non obſtant. Cæte-
rùm omnia allegata per actorem benè procedũt
in patre habili, vel inhabili, etiam prodigo, dotã-
te tamen filiam cum curatorum auctoritate, quia
ſemper & ante omnia actus omnis debet ſubſiſte-
re ex perſonarum qualitate, alioqui erit inuali-
dus. Pater enim prodigus tam peccare poteſt in
dotando filiam exceſsiuè, quàm in alia quauis a-
lienatione. Et tunc ſtatuti vigor non elangueſcit:
quin potius ipſum corroboratur, per illud Eccle-
43 ſiaſtici, capite trigeſimo tertio. Melius eſt enim,
vt filij tui te rogent, quàm te reſpicere in manus
filiorum tuorum. Reliqua eodem loco perlege.
Cæterùm vbi dictum eſt, quòd bona patris cen-
ſentur eſſe filiorum, &c. Perfacilè ad id reſponde-
ri poteſt, id quidem verùm eſſe, non propriè, ſim-
pliciter, & in effectu, ſed tantùm quoad ſpem &
44 expectationem. Et ideò filius non poteſt paciſci
de bonis patris, patre viuente, quòd ea needum
habeat. l. fi. C. de pact. cum innumeris ſimilib. iu-
rib. Quocirca ſuperius argumentum, quod colli-
git quemuis prodigum pro ſuo arbitratu quam-
libet filiã dotare poſſe, ex eo, quòd bona parentũ
cenſeantur eſſe filiorũ, prorſus eſt inualidũ. Sic e-
tiam inualidum erit, ſi aduerſarius quiſpiã quem-
libet prodigũ tueri conabitur, & argumẽtetur ab
alimentis ad dotẽ, ſic, Pater prodigus filiam alere
tenetur, ergo & eandẽ dotare tenetur. Ad hoc e-
45 nim dicendum eſt, quòd non ſit vtrobiq; eadem
ratio. Pater enim prodigus alendo filiam nihil a-
lienat, & non decipitur. Exceſsiuè verò eandẽ do-
tãdo, decipitur, & ſua alienat, vnde ipſemet in ſe-
nectute viuere poſſet. Quamobrem ſic ſua citra
46 curatorum conſenſum alienans, irritum facit, &
inualidum, & ſic non eſt bonũ in iure argumentũ
ab alimentis ad dotẽ, vbi eſt diuerſa ratio, vt per
clariſsimum virum D. Nicol. Euerardi præſidem,
in loco, ab alimentis ad dotẽ, ad finem. Porrò vbi
aduerſarius nitebatur ſoluere illud allegatum, ꝓ-
digum contrahere non poſſe, &c. Intellexit hoc
de contractu damnoſo, & non de vtiliter geſto,
&c. Hic autem contractus patris prodigi, potuit
eſſe damnoſus, & maximè caſu quo promiſsio do-
tis exceſsiua (cuius nunc vertitur quæſtio) ſuum
ſortiatur effectum. Et D. Iaſon, in loco ab aduer-
ſario allegato, loquitur in caſu, quo nullum dam-
num poſsit habere ipſe prodigus, & ſic hic, & ibi
argumenta ſunt diuerſa, non aduerſa. Verùm e-
nimuero, ſi pater non prodigus, aut pater prodi-
gus cum cõſenſu ſuorum curatorum, quamlibet
ingentem & exceſsiuam dotẽ conſtituat, valida e-
rit tunc ea cõſtitutio, & nullo modo reſcindẽda,
vt cui nõ obſtet talis dotis immẽſitas. Verũ vt ge-
neral. loquamur, nulla bona nec mobilia, nec im-
mobil. nec feudalia, nec allodialia, nec vlla alia his
ſimilia poterũt validè & efficaciter ꝓmitti, aut cõ-
ſtitui in dotẽ à patre prodigo, quia non ſolùm pro-
digus non poteſt alienare, ſed nec etiam poteſt ſe
promittendo obligare, Nam licèt promiſsio, vel
obligatio non ſit alienatio, aut patrimonij dimi-
nutio, tamen (vt & dictum eſt ante) prohibito ali-
quo intelligitur prohibitum omne id, per quod
ad illud peruenitur. d. l. oratio. ff. de ſponſalib. Iaſ.
in d. l. is cui bon. in 4. nota. ff. de verb. oblig. Actor
enim, ſcilicet, gener, his viſis, pro ſe ſumpſit aduer
ſæ partis confeſsione (in quãtum pro ſe facit, aliàs
minimè) qua confeſsi fuerunt præfati curatores
prodigi in hac cauſſa rei. ſ. patrem de iure obliga-
ri & teneri dotare filiã. Nec aliquid operari, quod
hoc eſſet intelligendum, de filia primũ nubenda,
& nequaquam de aliquando nupta. Manifeſtũ eſt
enim ibi præfatam dotis promiſsionẽ fuiſſe factã
ante nuptiarum celebrationem, imò ante aliquã
obligationem matrimonialem, prout apparere
potuit per dotale inſtrumentum. Et actor hic non
agit, vt ſua vxor dotetur, ſed vt reus condemne-
tur tradere dotem promiſſam, ſinatq; ipſum eam
dotem complecti, ob id quod ſuſtinuit & pertulit
matrimonij onera, tenendo eam & ſanam & ægro
tam, veſtiendo, atque id genus alia ad eum ſta-
47 tum pertinẽtia & ſpectantia. Nam de iure, ſi dos
fuiſſet promiſſa, & non ſoluta, maritus vxorem
alere non tenetur, per Baldum, in dict. leg. finali,
C. ad

C.ad Velleia. Imò ne maritali quidem affectu eam
proſequi tenetur. Bald. in l. de diuiſio. ff. ſolu. ma-
trim. & in l. pro onerib. ff. de iure dotium. Ad hoc
autem vbi procuratores rei ſuſtinent patrem te-
neri ad filiam dotandam, idque fieri non poſſe,
per patrem prodigum ſine curatorum authorita-
48 te, &c. Dicendum eſt, quod in rebus quas aliquis
neceſſariò facere tenetur & obligatur, non eſt ne-
ceſſarius, nec requiritur cõſenſus aut curatorum
authoritas, ob id quod de iure pater ipſe cogi poſ
ſet, etiam inuitus, ad dotandam filiam, per d. l. qui
liberos. ff. de ritu nupt. Ergò ſi ad hoc cogi inui-
tus poteſt, non requiritur conſenſus nec auctori-
tas, quia ſiue conſenſus interueniat, ſiue non, po-
teſt in omnem euentum pater ad id cogi. Quam-
obrem ſi ipſe pater poteſt ad dotationem cogi,
poterunt ſimiliter & cogi ipſi prodigi curatores,
ad conſentiendum in eam dotationem, hoc eſt,
ad id, ad quod pater prodigus iure tenebatur &
obligabatur, non obſtante vlla curatorum oppo-
ſitione ac cõtradictione. Imò deberent dictã do-
tationẽ ratificare, & approbare, necnon tenere eã
tanquã ratificatam & approbatã, ob id quod per
talẽ dotationis actũ, negari ab actore genero poſ-
ſit pater eſſe prodigus, aut in curatela poſitus. Sed
potius contra quod tempore conſtitutionis præ-
fatæ dotis habuerit liberam adminiſtrationẽ ſuo-
rum bonorum, ea dando in cenſum, emendo, vẽ-
dendo, locando, conducendo, necnon alios con-
tractus celebrando, non ſoluentes debitores in
ius vocando, inſcijs & inconſultis ſuis curatori-
bus: Aut negare poſſet gener patrem fuiſſe tem-
pore conſtitutionis dotis in curatela, ſaltem ſibi
actori genero tunc non conſtitiſſe quicquam de
ſoceri curatela, aut illius certam notitiam habuiſ-
ſe. Deinde replicare gener poterit. Tametſi ſocer
prodigus proclamatus fuiſſet, quod habuerit ta-
men liberam adminiſtrationem omnium ac ſin-
gulorum fructuum ſuorum bonorum, tam mo-
bilium, quàm immobilium, feudalium & allodia-
lium. Ita vt ad minus liberè potuiſſet diſponere
de fructibus. Sic vt quamuis non potuerit aliena-
re ſuorum bonorum proprietatem, tamen licitũ
ei erat diſponere de fructibus, & id genus alijs,
ipſis quidem annexis. Quare ex his inferet, quod
debeat præfata dotatio ſuum effectum ſortiri, in-
49 quantum fructus dotis promiſſæ concernat, ne
illa dos ſit vel inofficioſa, caduca, aut nihili: & hoc
propter dotis fauorem, pro qua indubiò ſemper
eſt iudicandum. capit. fin. extr. de ſentent. & re iu-
dic. facit textus, in leg. 1. ff. ſolut. matrimon. Item
quando aduerſarius infert ſic: Prodigus alienare
nõ poteſt, igitur nec dotare poteſt: ad hoc reſpõ-
dendum eſt, quod hoc intelligendum eſt, de ex-
traneo prodigo, cui adminiſtratio, vel alienatio
interdicta eſt. Nam ille non poteſt, ſine curato-
rum conſenſu, dare ſua bona mulieri extraneæ in
dotem, vt alteri nubat. Secus autem cenſendum
eſſe monſtrat ratio naturalis in patre dotante fi-
50 liam. Nam quamuis extraneus non tenetur dota-
re extraneam, pater tamen tenetur dotare filiam,
& hoc iure naturæ: atque ſic dotando, pater dici-
51 tur ſoluere debitum naturæ, quemadmodum ait
Baldus, in l. ſi pater. C. de dot. promiſ. & non eſt li-
beralitas, quando naturæ debitum ſoluitur, & in l.
vnic. C. de imponend. lucra. deſcript. lib. 10. vti in
caſu ſubiecto, vbi dotauit prodigus ſuam filiã vni-
cam, promittendo ei præfata eadẽ bona, (de qui-
bus orta fuerat quæſt.) ad quæ iure ſucceſsionis
venire debuerat. Quo autẽ loco curatores prodi-
gi ſupra ſubnectunt, prodigum furioſo ęquipara-
ri, ac propterea non poſſe cõtrahere, vel promit-
52 tẽdo ſe obligare: Reſpondendũ, id nõ procedere
in omni caſu, quia prodigus bene poteſt matri-
monium contrahere, vnde ſi matrimonium po-
teſt contrahere, etiam ſine curatorum conſenſu,
poterit etiam ſeſe benè & efficaciter obligare ſine
curatorum conſenſu pro dote, quæ dos eſt ſeque-
la matrimonij, & idem ius eſt in acceſſorijs, quod
in principali, argu. in l. inter. §. cui interdicatur. ff.
53 de pac. dotalib. Cùm verò rei allegant, quòd ſicut
54 prodigus nõ poteſt pro anima ſua, & in pias cauſ-
ſas legare, ita non poterit citra curatorũ conſen-
ſum dotẽ ſuæ filiæ conſtituere: Dicendũ, diuerſas
eſſe in iure Doctorũ opiniones cõtrarias. Nempè,
prodigum poſſe legare in pias cauſſas, etiam ſine
curatorum conſenſu. Sed vt largiamur quod non
poſſet legare in pias cauſſas, tamen non ſequitur,
quod nõ poſsit dotare filiã ſuam ſine curatorum
conſenſu, quia nõ tenetur neq; obligatur quis le-
gare in pias cauſſas, ſed tamen pater tenetur & ob
ligatur dotare filiam ſuã, per iura ſupra allegata.
55 Præterea legare eſt liberæ voluntatis, ſed quod
pater dotet filiam eſt meræ neceſsitatis. Nam ad
56 hoc poteſt etiam inuitus cogi. Ad hæc eſt cauſſa
dotis fauorabilior, quàm alimentorum, vel etiam
pia cauſſa. vt per Baldum, in l. legatum. C. de con-
57 dit. inſert. Vel ſic reſponderi poteſt, quod interſit
Reipublicæ, mulieres & virgines eſſe dotatas, vt
facilius maritum inueniant. Sed dicto prodigo
58 fuit interdicta alienatio in particularem profectũ
ac vtilitatem ſui. Et de iure profectus, ac vtilitas
communis neceſſariò præfertur particulari. Ita
Baldus in Authentic. res quæ. C. communia de le-
gat. Quocirca prædicta interdictio (inquantum
facta fuit) contingit non ſolùm in fauorem dicti
prodigi, ſed etiam in fauorem & commodum di-
ctæ filiæ ſuæ, vtpotè ad eum finem, vt pater prodi-
gus aliquid ſibi retineat, partim vt filiam ſuã nu-
ptui tradat, partim vt ipſemet habeat vnde in ſe-
nectute viuat. Ideoq; quòd dictus prodigus pro-
miſiſſet litigioſa bona filiæ ſuæ, in hoc ſequutus
eſt effectum & finem, propter quem interdictio
ipſi facta fuiſſet, hoc eſt, ad finẽ, vt ſua filia nuptu-
ra quicquam nanciſceretur. Quocirca quicquid
dedit aut promiſit dictus prodigus in dotem ſuæ
filiæ, id omninò præſtare obligatur. Atq; ob hanc
cauſſam negant curatores prodigi rei, aliquã cõ-
feſsionem feciſſe, ſibiipſis præiudicialem aut no-
ciuam. Dein vbi actor duplicando, meminit pro-
miſsionis dotis, & dicit, quòd ea facta fuerit ante
aliquod matrimonij vinculum, vti conſtabit ſi o-
pus fuerit per inſtrumentum dotalitium. Domi-
ni rei id expreſſè inficiabuntur, & dicent, quòd id
non cõſtabit, potiſsimum vt iura, conſuetudinẽ,
aut vſum inclitæ Ciuitatis Brugenſis ſequantur:
In qua non ſolùm prodigus, ſed etiam ſui curato-
res ſemper fuerunt, & ſunt adhuc incolæ & ciues.
Et in qua dotis promiſsio, (vt actor fatetur) ſtipu-
lata fuerat à notario publico, & ſic coram & à non
Iudice,

Iudice, ſiue Iudice incompetenti, argumento gloſ
ſæ notabilis in verbo, Secundum. in fine inſtitu. de
obligat. in §. 1. quæ gloſſa Baldo teſte, in l. Actori.
C. de reb. credit. In alijs autem ciuitatibus non fit
ita publica ſtipulatio. Verùm non rarò conſtitu-
untur à patre prodigo dotes in abſentia curatorũ,
& ſine eorum conſenſu, aut authoritate, aut ſine
vllo propinquorum permiſſu aut conſenſu, quæ
tamen omnia ad talem actum ac dotis conſtituti-
onem prorſus ſunt neceſſaria, adeo vt eorum om-
nium, aut ſingulorum omiſsio, totum actum infir
59 met, nulliusque momenti efficiat. Paria enim ſunt
in iure: Aliquid non facere, & aliquid facere, non
tamen debito modo, hoc eſt omiſsis omnibus aut
quibuſdam ad actum neceſſarijs. l. 1. §. Quod ait
prætor. ff. Quorum lega. cum ſimilibus iuribus.
60 Similiter paria ſunt: Non facere, & facere, ſed ma-
lè & perperam facere. Iaſon, in l. quotiens. ff. Qui
ſatiſda. cogant. cum alijs ſimilibus iuribus vulga-
ribus. Et ideo inſtrumentum illud præfati contra-
ctus antenuptialis (ſuper quo actor ſeſe fundat)
61 quod per notariũ ſtipulatum ac editum fuit in ab
ſentia, & ſine conſenſu, ac authoritate curatorum,
propinquorum, & amicorum, illud (inquam) nõ
ſolùm de iure, ſed etiam conſuetudine, ac vſu Ci-
uitatis Brugenſis, cenſendũ eſt eſſe nullum, ac nul
lius roboris, & efficaciæ, ſed tanquam editum &
ſtipulatum coram non Iudice, ſine conſenſu, auc-
toritate, ac in abſentia curatorũ, propinquorum
& amicorũ, ſine quib. omnib. aut aliquo illorũ fieri
non potuit. Certum enim eſt, prodigum maximè
publicè, iuxta morem & ritum Ciuitatis Brugen-
ſis proclamatum (quod indubiè factum eſt) nullã
omnino alienationem poſſe, aut potuiſſe facere
aliquo modo, abſque curatorũ auctoritate. l. 1. ff.
de cura. furio necnon l. is cui bonis. ff. de verb. ob
ligat. cum innumeris alijs iuribus. Ad hanc opini-
onem faciunt notata D. Bar. in l. ſi quis mihi bona.
§. iuſſum. ff. de acquiren. hæred. vbi vult: Quod v-
bicunque in aliquo actu requiritur auctoritas, at-
62 que aliquorum conſenſus, illo deficiente, actus eſt
nullus. Huic etiam conuenit, quod quandocunq;
requiritur aliquid ad eſſentiam, formam, ſiue ſub-
63 ſtantiam alicuius actus, illo requiſito deficiente,
corruit totus actus, vulgata l. Iulianus. §. ſi quis. in
fine. ff. ad exhib. Sed hoc in propoſito, curatorum
auctoritas, ac conſenſus, necnon eorundem præ-
ſentia, Iudicis competentia, præſentia neceſſari-
orum propinquorum, atque amicorum, hinc in-
64 de neceſſariò iuxta morem & ritum Ciuitatis Bru-
genſis requirebantur ad hoc, vt dictus tunc & ad-
huc nunc prodigus, publicè, iuxta præfatę Ciuita-
tis Brugenſis conſuetudinẽ proclamatus, edicto-
que publico proſcriptus, validè potuiſſet conſti-
tuere atque promittere filiæ dotem. Igitur curato-
rum auctoritate, conſenſu, nec non eorundem at-
que propinquorum & amicorum præſentia defi-
cientibus: (vt reuera defuerunt,) quoniam nun-
quam conſtabit de illis, aut illorum aliquo: deficit
actus & eſt nullus, quæ omnia, atque ſingula requi
rebantur, & ſimili in actu adhuc requiruntur, tan-
quam ſolennitates, quæ ſunt de forma actus, ideo-
65 que cenſetur actus nullus, ſi non ſeruetur ſolenni-
tas, aut ſi non ſeruentur ſolennitates. Ita Bald. in l.
1. C. qui admit. ad bo. poſſ. poſ. And. Barb. ſuis in
conſilijs, conſi. 12. in 3. colum. in 1. vol. Soci. ſuis in
conſi. conſi. 112. & in conſ. 172. in 6. col. verſi. 6. dif-
66 ficultates, &c. His ſeruit, quod in omnib. promiſ-
ſionib. & priuilegijs obſeruari debent ſolennita-
tes, de iure, conſuetudine, aut vſu neceſſariæ, per
notabilem l. ſi quando. C. de inoffi. teſta. necnon
Authen. Omnes peregrini, iuncta ibi gloſſ. C. cõ-
67 munia, de ſucceſſ. Vnde dicere ſolemus. Non ſuf-
ficit bonum facere, niſi bene fiat, & alibi dicit glo.
68 Deum Opt. Maxi. eſſe aduerbiorum & non nomi-
num remuneratorem. Nec dubium eſt, quin inter
69 omnes ſolennitates præcipua ſit, præcedereq; de
beat perſonæ habilitas, & idoneitas, per l. ſi quæ-
ramus. ff. de teſta. ibi tex. Si quęramus an valeat te-
ſtamentũ, in primis animaduertere debemus, an
is qui fecit teſtamentũ, habuerit teſtamẽti factio-
nẽ. Et per l. vt gradatim. §. 1. ff. de mu. & honor. Ibi
tex. Si lege municipali cauetur, vt prę ferãtur in ho
norib. certæ cõditionis homines, attamẽ ſciendũ
eſt, hoc eſſe obſeruandũ, ſi idonei ſint, & ſic tales
præferri poterunt, idque ſine alterius præiudicio.
Quando autẽ dicitur Patrẽ neceſſario teneri ad fi-
liã dotandam, id intelligi debet, actum eſſe in caſu
ſubiecto, cum iuris ciuilis, vel municipalis ſolẽni-
tate, nempe cum conſenſu, auctoritate, atq; præ-
ſentia curatorum, propinquorum & amicorum,
quæ nunquã poterit conſtare interueniſſe. Quare,
&c. Atque ob hanc rem licet demus dotationis a-
ctum præſenti in caſu eſſe neceſſarium, vel volun-
tarium, ſemper tamen neceſſaria eſt illa ſolenni-
tas, id eſt, perſonæ habilitas & idoneitas, per iura
præallega. & per hæc non eſt magni facienda acto-
ris diſtinctio, quam nec probat, nec docet, quo ad
ſubiectum caſum. Deinde apertè conſtare potuit,
imò notorium erat, prodigum fuiſſe publicè pro-
clamatũ, omnib. ad hoc ſolẽnitatibus requiſitis.
Nec poterit actori ſuffragari, ſua, (vt ait) ignoran-
tia, quæ fuiſſet tempore, quo actor dicit dotẽ con-
ſtitutã, prout adhuc eſt, in curatela, edictoq; pub-
lico proſcriptus, ſeu proclamatus cuius ignorãti-
70 am nullo modo prætendere poteſt, q̃a qui cũ alio
contrahit eſt, vel eſſe debet, nõ ignarus conditio-
nis eius, expreſſa & vulgata l. Qui cum alio cõtra-
hit. ff. de Reg. iur. Facit & cõfirmat hanc ſententiã
commune hoc dictum, quod in re quæ publicè a-
71 gitur, non habet locum ignorantia, imò ne præſu-
mitur quidem ignorantia, quemadmodum notat
gloſſ. in c. primo, de poſtulat. prælato. & in l. ſed &
ſi pupillus. §. de quo. in ver. Neque excuſari poſsit
ignorantia. Qui quidem text. ſemper ad hoc alle-
72 gatur. ff. de inſtit. actio. Paria enim ſunt in iure ſci-
re, & ſcire debere. l. Iulian. ff. ad S. C. Macedo. No-
tat Bald. per illum tex. in l. ſi duo. ff. de acqui. hæ-
red. cum nonnullis iurib. minimè diſsimilibus. I-
mò inquãtum opus fuiſſet, conſtitiſſet actorẽ ſci-
73 uiſſe prodigũ in curatela fuiſſe. Et ſic ex prædictis
claret, ꝙ contractus antenuptialis, ſeu is actus pec
cauit in forma propter iudicis incõpetentiã, & cu-
ratorum, propinquorum, & conſanguineorũ ab-
ſentiã, quæ omnia pro forma interuenire debue-
runt, vt habet prædicta conſuetudo, & ſic vbicun-
que actus peccat in forma, non valet principalis
conſtitutio dotis, quoad proprietatem, ideoque
minus etiam valere debet quoad vſumfructum,
74 per Regulam: Quando actus peccat in forma, ſi

non valet, quod ago, vt ago, nec valere debet, vt
valere poteſt. Text. eſt notabilis in c. Vnico, & ibi
Domin. & Philip. Franc. notant, de poſtulat. præ-
75 lat. lib. 6. Facit ad hoc etiam argum. l. lucius. ff. de
conſtit. pecu. Vbi ſi non valet principale debitum
nec etiam valet conſtitutū. Et ad illud quod actor
argumentatur, quod prodigus bene poteſt matri-
monium contrahere, ſine curatorum conſenſu,
ergo poteſt ſe obligare pro dote, ſine conſenſu cu
ratorum, quia dos eſt ſequela matrimonij, & idem
ius in acceſſorijs, quod in principali. Reſpondent
curatores prodigi, quod non ſequitur: Prodigus
poteſt contrahere matrimonium, ergo dotare,
quia poteſt prodigus acquirere, ſed non alienare,
[illegible] prodigus furioſo ſit cōparandus, quoad a-
lienandum, contrahendum, & diſsipandum: l. Is
cui bonis, & l. Fulcinius. §. adeò. ff. ex quib. cauſſ. in
poſſeſ. eat. frequentiſsimè allegatis. Sed quoad ac-
quirendum, pupillo comparatur, d. l. is cui bonis,
& l. ſi certi condictio. §. quando. ff. ſi cert. peta. Et
ſicut plærique omnes Doctores ſentiunt: qui eti-
am ad prædicta ſic reſpondent. Quod quāuis dos
ſit fauorabilis, quodq; interſit reipublicæ mulie-
res virgines eſſe dotatas, ac quod publicum ſit pri
uato commodo præferendum, &c. Illa omnia ve-
niunt intelligenda, quando dos eſt legitimè & ritè
conſtituta, ſcilicet à patre habili, aut à patre pro-
digo cum conſenſu ſuorum curatorum, atq; alijs
ſolennitatibus neceſſarijs ritè obſeruatis. Non
enim ſufficit aliqua eſſe bōa, vel vtilia, niſi bene, &
legitimè fiant, per prius allegata. Cui ſuffragatur
& hoc, quod talis interdictio fuerat principaliter
prodigo facta, ne ipſe in egeſtatem deueniret, &
nullo modo principaliter fauore filiæ (vti actor
prætendit) profundendo bona ſua exceſsiuè etiā
in filiā (vt hic) vbi actor ſuo in libello plura petijt,
quàm tres quartas bonorum prodigi, quod ini-
quiſsimum eſſe ratio ipſa conuincit. Qua de cauſ-
ſa multò melius eſt, vt filij, aut filiæ, ſuos parentes
rogent, atque ab illorū patrocinio pendeant, quā
contra, vt parentes ſuis liberis tanta largiantur, vt
ipſi poſtea egeant, & egentes ſuos liberos rogare,
& ab illorum opitulatione pendere cogantur. Ta-
metſi hoc non rarò, tamen euenire conſpicimus.
Quod profectò tam indignum exemplum mag-
nopere eſt deteſtandum. Prædictis ſolutionibus
& hæc adijci poteſt. Quod tempore interdictionis
dicta filia nondum fuerat nata, quare minimè ob
fauorem filiæ dicenda eſt principaliter dos con-
ſtituta. Sed omiſsis tot tamque varijs de dote hac
conſtituenda, opinionibus, & controuerſijs, ego
negatiuam opinionem veriorem, ac tutiorem eſſe
puto, qua cenſeo. Patrem prodigū, & in curatela
76 cum cauſæ cognitione (prout de iure ac etiā con-
ſuetudine) poſitum, necnō edicto publico proſcri
ptum (quod Doctores nominãt, publicè procla-
matū, palā in valuis curiæ denunciatum) filiæ ſuæ
dotē promittere, dare, aut tradere, ſine ſuorū cu-
ratorum cōſenſu nō poſſe, ſed tantū cum ipſorum
auctoritate, & conſenſu, vt ſupra latiſsimè demō-
ſtratum eſt. Quāuis aūt de hoc argumēto ſatis mul
ta dicta videri queāt, tamen quia mihi hæc ſcribē-
ti materia quædam ſeſe obtulit, nō prorſus à pro-
poſito aliena, multumq; vtilis atque vſitata, libuit
77 tamen eandem longius protrahere, ac pluribus
exemplis & reſolutionibus explicare. Primò igi-
tur à quoquam rogari poſſet: An pater teneatur
dotare filiam, quæ ſine eius conſenſu matrimoniū
contraxit? Ad hanc quæſtionem diuerſa diuerſi
ſentiunt, & ſunt opiniones inter Doctores planè
78 contrariæ: Alij enim partem tuentur negatiuam,
tum propter iniuriam patri factam, cuius con-
ſenſus requiri debuit. l. Paulus. ff. de ſtatu homin.
& Iuſtinianus Imperator, inſtitut. de nupt. in prin
cipio. Tum quia lis nulla eſſe poteſt inter patrem
79 & filiam, vulgata l. lis nulla. ff. de iudic. Tum quia
80 pater non eſt obligatus dotare filiam, ſed Iudicis
officio dumtaxat compelli poteſt. l. qui liberos. ff.
de ritu. nupt. Sed iudicis officium ceſſat, poſtquā
81 virum ſeu maritum reperit, ſeipſamque maritauit.
82 Tum etiam, quia dos & alimenta æquiparantur,
83 tritiſsima l. ob æs, iuncta gloſſa. C. de prædijs mi-
norum. Sed pater non tenetur alimentare filiam,
quando aliunde habet vnde ſe alat. l. ſi quis à libe-
ris. §. ſed et ſi filius. ff. de liber. agnoſcen Cùm ergo
filia habeat maritum, is profectò eam alimentare
obligatur. leg. ſi cùm dotem. §. Si autem in ſæuiſsi-
mo. iuncta gloſſ. ff. Solut. matrimo. conſequitur
ergo, quod talis filia, à patre alimenta vel dotem
84 petere non poſsit. Cæterū ſi pater filiam maritare
diſtulerit, ad vigeſimum annū vſque, tunc eam ne
quit exhæredare, neque, alimenta ei denegare,
etiam ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe li-
berè ſine patris conſenſu, copulauerit. Textus in
Authentic. Sed ſi poſt. C. de inoffic. teſtamen. at-
que textus, vnde d. Authentic. deprompta eſt, in
Authentic. vt cum de appella. cognoſci. §. Si verò,
vſque ad 25. collat. 8. conſtitut. Ergo ſi non tanto
tempore differat filiam maritare, & interim nihi-
lominus filia moræ impatiens ſe alteri contra vo-
luntatem patris copulauerit, tunc Ius commune
contrariam opinionem poſtulat, ſcilicet quod pa
ter tunc non tenetur dotare talem filiam tam re-
bellem, & immorigeram. l. Quod verò. & in l. Ius
ſingulare. ff. de legib. & huius opinionis ac ſenten-
tiæ fuerunt, Barto. & Salice. in Authenti. Res quæ
C. communia de legat. Idemque Bartolus, in leg.
obligamur. ff. de actio. & obligat. Necnon idem
Salicetus, in d. l. Qui liberos. Do. Panormi. in cap.
accedens, de procurat. & in cap. penultimo de Ra-
pto. atque Do. Matthæus Matheſilani, ſuis in ſin-
gularibus, ſingulari. 106. incipient. No. quod ſi pa-
ter. Sed quantumlibet iſti ſuam opinionem eſ-
cauſsis tueantur, Veritas tamen contrariam opi-
nionē mordicus ſeruat, quæ itidem rationibus,
nec non & auctoritatibus infra ſcriptis corrobo-
85 rabitur, ac ſtabilietur. Prima eſt, quia de iure cano-
nico, vt filia matrimonium cum aliquo cōtrahat,
non eſt neceſſarius ad hoc conſenſus paternus (ta-
metſi condecens & honeſtum foret, vt vterq; cō-
trahentium, eundem conſenſum à ſuis parētibus
reuerenter expoſceret, vti & Magnus ille Eraſmus
Roterodamus, in Encomio matrimonij, apertè cō-
firmat) ſed tantū eorum requiritur conſenſus, qui
ſeſe ambos matrimonio tradunt, quod etiam confir-
mat, vulgatum c. Cum locum. extra de ſpōſalib. &
matrimo. &c. Sufficiat. 27. q. 2. cum innumeris a-
lijs. Quocirca filia quæ canonica permiſsione vti-
tur, ingratitudinis aut inobediētiæ vitiū haudquā-
quā dicitur incurrere, nec pœnam vllam meretur.
Quæ-

86 Quæcunque enim lege permittente fiunt, ea pro-
fectò pœnam nullã merentur. Textus eſt, qui vul-
gò ad id allegatur, in l. Grachus. C. ad l. Iulia. de a-
87 dult. & c. Qui peccat. 23. q. 4. Correcto enim & ex-
cuſato vitio, intelligitur etiã correcta & excuſata
pœna. notabili. c. Non debet, extra de conſangui-
88 ni. & affinita. iuncto c. De gradib. 35. q. 8. Et quo-
tienſcunque deſijt eſſe delictum, deſijt & pœna, v-
ti voluit D. Bart. in l. Decuriones. C. Ex quib. cauſſ.
infa. irrogat. Huic ſeruiunt etiam illa notata in c.
penult. & final. de ſecund. nupt. Secunda ratio eſt,
89 Pater ad duo ſimul & copulatiuè obligatur: nem-
pe ad filiam maritandam, & ad eam dotandam. d.
l. Qui liberos, vbi eſt caſus. Ergo ſi quando filia ip-
ſius eſt aſſociata viro, pater quidem ab vno, nequa
quam tamen ab altero eſt liberatus. l. celſus. ff. de
recept. arbit. & c. Cum dilecti. extra de dol. & con-
tuma. Ad veritatem enim orationis copulatiuæ,
90 requiritur vtramque partem eſſe veram. §. penul-
timo. inſtitut. de hęredib. inſtituend. Necnon c. 2.
cùm ibi notatis, extra de reſcript. cum infinitis a-
lijs vulgarib. iuribus, Tertiò iſtud auctoritatibus
confirmatur, & in primis per iuris canonici gloſ-
ſam ordinariam, in c. Hoc ſanctum. 32. q. 2. & in c.
de Raptorib. 36. q. 1. Quæ gloſſ. expreſsè voluit, fi-
liam quæ ſine patris conſenſu viro aſſociata, ſeu
nupta eſt, debere per patrem dotari, potiſsimum
quando nupſit digno, quod quidem minimè eti-
am D. Archidiacono diſplicuit, in præallegato c.
de Raptorib. Necnon D. Ioanni Andreæ, iuris ca-
nonici fonti, ac ſummæ auctoritatis viro, in d. cap.
Accedens, in finalib. verb. idque ibidem ſequun-
tur Domin. Antonius de Butrio, Ioannes de Imo.
atque plærique Doctores alij. Iſtud idem etiã gloſ
ſę ordinarię iuris ciuilis placuit, in d. l. obligamur,
quam ſequuntur & ſingularem cenſent Baldus,
Ioan. Imol. Lud. Rom. Alex. Imo. atq; nouiſsimi in
l. 1. ff. Sol. mat. & Bal. in l. fin. C. de ſent. quę ſine cer-
ta quanti. & in d. l. Qui liberos. eandem opinionẽ
etiam tenent Bald. Angel. Paul. Caſt. Iaſon, ac alij,
in præallegata Authentic. Res quæ. & idem Bald.
in c. iurauit, in 2. colum. de probat. & in Rubr. de
offic. Iudic. in ſexta colum. Hanc opinionem te-
nuit etiam Raphael Cuma. atque ſecundum eam
conſuluit ſuis in conſili. 131. incipien. Duo fratres
habent bona communia. Imò plus voluit Ioann.
Imolen. in d. c. Accedens. vbi ait. Quod pater nõ
91 poſsit exhæreditare filiam etiam nubentem indi-
gno, aut eidem iuſtam denegare dotẽ. Impares e-
nim nuptiæ, & indignis nubere, non ſunt exhære-
dationis aut dotis ſubtrahendæ cauſſæ ſatis ido-
neæ, ac ſufficientes. Huius opinionem ſequitur D.
Alex. in d. l. 1. ff. ſoluto matrimo. Poſſet tamen pa-
ter ob indignam coniugij coitionem minorem fi-
liæ conſtituere dotem, quàm cõſtituiſſet, ſi pror-
ſus digno nupſiſſet. Verum ob eam cauſſam non
licet patri filiæ indigno nubenti omnimodã do-
tis numerandæ portionem denegare, non magis
quàm ob id eandem exhæreditare poteſt; ex qui-
bus enim cauſsis filia poſsit exhęredari, ex eiſdem
92 cauſsis poſsint ei alimenta, & dos denegari, iuxta
gloſſam notabilem, in l. Si quis à liberis. §. ſi quis
ex his. ff. de lib. agnoſcend. iuncta gloſſa per Bald.
in dict. Authentic. Res quæ. Quum ergo dicta
cauſſa, nempe quod indigno nupſerit, minimè ſit
hodie iuſta exhæredationis cauſſa. §. cauſſæ. in Au-
thentic. vt cùm de appellat. cognoſci. colla. 8. vti
etiam voluerunt Hoſti. Panor. & communiter om
nes Doctores in c. 1. de deſponſa. impuber. ergo
etiam non eſt iuſta cauſſa denegationis dotis aut
alimentorum, licèt (vt memini) minor dos con-
ſtitui poſsit: lex enim præſumit maritum melius
93 tractaturũ, ſi dotetur, quia mulier indotata à viro
contemni conſueuit. l. Vtrum turpem, ad finem.
ff. de verb. obliga. Id quoque maximè quadrat ad
caſum præſentem, in quo pater dicitur prohibu-
iſſe filiæ ne nuberet, neue ſeſe vllo maritali coniu-
gio copularet. Tametſi interim elocandæ filiæ pa-
tri multæ honeſtæ & oportunæ occaſiones & ſpõ-
ſiones fuiſſent oblatæ, vt pote cuius filiam, multi
honeſti & digni ambiuerint, & in coniugem cum
æquis conditionibus popoſcerint. Quibus pater
immodicè tenax, & immitis, aſſentiri in tempore
noluit, ſed dotis numerandæ æquam portionem,
& occaſionem ſubterfugiens, elocationem filiæ
94 ſemper procraſtinare non erubuit. In quo caſu
pater tacitè filię nubere prohibet, qui elocandæ
filiæ occaſionem non quærit. Imò qui pulchras &
æquiſsimas conditiones ipſi oblatas contentioſè
reſpuit, vt pulchrè inquit text. in d. l. Qui liberos,
& ibi gloſſ. commendando textum ait eleganter
95 non ſolùm, ſed & etiã admodum ſignanter. Quod
is malum aliquod facere videtur, qui non ſtudet
contendere ad bonum tali malo contrariũ, quod
quidem verbum ibidem magnopere commendat
96 Bald. Mulieri enim oportet nuptias accelerari, ne
vratur, nè ve aliquid committat turpius, & ſuà pa-
rentela indignius, vt inquit gloſſa ordinaria in l.
Oratione. §. 1. ff. de ritu nuptiarum. Sunt enim
mulieres ex numero earum rerum quæ ſeruando
97 ſeruari non poſſunt, in quibus multa ſunt ſpecia-
lia, quæ maturam elocationem depoſcant, vt ha-
betur in l. Lex quæ tutores. C. de adminiſtratione
tutorum. Cùm ergo in caſu præſenti, præfata filia
viro digno, ſagaci, diligenti, ac in ſua arte experto
nupſit, nullum dubium, quin debeat à patre dig-
na, æquaque dote ornari. Quod ſi impudens & in
humanus pater recuſauerit, poterit quidem tunc
ad hoc per cenſuram Eccleſiaſticam compelli, iu-
xta iura & auctoritates hactenus allegatas. Neque
his aduerſantur, quæ ſupra in contrarium addux-
iſſe viſi ſumus, veluti cùm primò diceremus, quod
de iure ciuili requiritur cõſenſus patris. Nã quam-
98 uis de iure ciuili requiratur conſenſus patris, ta-
men de iure canonico; (cui hac in materia ſpiri-
tuali & canonica acquieſcendum eſt) conſenſus
patris non requiritur, ac matrimonium per eam
ſine patris conſenſu contractum tenet; ſuumque
99 ſortitur effectum. Et patri non facit iniuriam, quã
do canonica vtitur permiſsione, vt & paulò prius
memini. Et dato, (non tamen concεſſo) quod ali-
qua iniuria patri per præmiſſa fuiſſet illata, (quod
minimè tamen permittimus) eadem tamen offen
ſio & iniuria cẽſebitur remiſſa, poſtquam ipſe pa-
100 ter dictam ſuam filiam, eiuſque maritum ad cœ-
nam, cum alijs ſuis amicis vocauerit, ac cũ eis hi-
lariter genio indulſerit. Eo enim actu, notiſsimi
iuris eſt omnem remiſſam eſſe iniuriam. §. 1. inſtit.
de iniur. cum vulgari. Imò quod fortius; Filia quæ
101 in corpus ſuum peccauit, ſi in vita patris & ante

vltimum conditum teſtamentum pœniteat, & ſe
humiliet, exhæredari per patrem non poterit. Te-
ſtatur D.Specul.in titu. Qui filij ſunt legitimi. ver-
ſic.quid ſi filia. Et D Bal.in l.ſi filia. C.de in offi.te-
ſta.& Dominus Antonius de Butrio, in c. quinta-
uallis, de iureiurand. Addam ex hoc & quod ma-
ius eſt. Si in caſu pœnitentiæ, pater exhæredare nõ
102 poteſt, nec dotem pœnitenti denegare non po-
teſt, ſed potius eandem dotare tenetur, vti nobiſ-
cum cenſet D.Panormitanus, in dict.c.quintaual-
lis. Cui ſeruit quàoptimè, c. Ferrũ. 50. diſtinctio.
in quo habetur Redemptorem noſtrũ Ieſum Chri
ſtum, potius elegiſſe in ſuum vicarium Petrũ pec-
catorem poſt pœnitentiam peractam, quàm alios.
Non enim deſpici debet peccator pœnitens, aut
ob id, quod peccator fuerit, quin potius ipſius pœ
nitentiæ congratulandum fuerit, & ipſius reſipi-
ſcentia amanda, vt qui iam alius ſit effectus, quàm
fuerat prius, nempe probus & bonus, vt d. c. Fer-
rum. Atque ob hanc cauſſam dicendum eſt, patrẽ
filiæ dotem denegare non poſſe, ſi in corpus ſuum
non peccauerit, ſed ſi matrimonium in facie ſan-
ctæ matris Eccleſiæ cum viro digno cõtraxerit, &
ſic non obſtant dicta iura ciuilia. Neque etiam prę
dictæ huic opinioni noſtræ aduerſatur ſecundum,
quia iſte caſus matrimonialis eſt vnus ſpecialis, in
quo etiam poteſt eſſe lis inter patrem & filiam d.l.
Qui liberos, quemadmodum ſunt&alij plures ca-
ſus, qui notantur in præallegata l. Lis nulla. Neque
ſimiliter dictæ opinioni noſtræ aduerſatur terti-
um, quia vt ſupra allegaui, pater obligatur ad duo
copulatiuè. Ideoque contra eum officium iudicis
implorari poteſt, vt patrem cõpellat, vt faciat duo
copulatiuè. Pater enim liberatus ab vno non libe-
ratur ab vtroq;, ſed alterum remanet. l. ſi domus.
ff. de ſeruitu. vrba. prædio. ſicuti cernimus in liga-
to duobus vinculis, quorum vno ſoluto, alterum
remanet: vt notatur in c. Ita quorundam, de Iudę-
is. Quartum etiam non obſtare demonſtrabimus,
quia non eſt bonum argumentum ab alimẽtis ad
dotem. Licet enim filia quando aliundè habet
103 vnde ſe alat, non poteſt petere à patre alimenta,
tamen filia diues, quæ habet aliundè, quo ſe poſſet
dotare, eſt nihilominus & dotanda à patre, textus
eſt inſignis ac notabilis, iuncta gloſſa in l. finali. C.
de dot. promiſsio. crebrò allegata, ibique id D.
Baldo, necnon Angelo placuit, atque eidem An-
gelo in l. à filia ad exordium. ff. ad Trebellia. Huic
ſententiæ adſtipulantur Domin. Ludo. Roma. Io-
ann. Imol. Alexand. & alij in præallegata l. 2. Et
pleniſsimè hoc confirmat D. Iaſon, in d. Authent.
res quę. in 4. ac 5. columnis. Hinc etiam notabili-
ter ait Bald. in l. fina. C. de ſenten. quę ſine cert.
quanti. Quod ſi teſtator ſuo in teſtamento relin-
104 quat centum filiæ ſuæ Bertæ pro ea maritanda,
quę tamen prius tempore conditi teſtamenti ma-
ritata fuerat. In hoc caſu quamuis cauſſa relicti te-
ſtamenti ceſſare videatur, legatum tamen Berta
habere debet, per l. Si iam facta. ff. de condit. & de-
monſtrat. Quintum ſimiliter non obſtat, ſcilicet
prædicta Authentic. Si enim iſthæc Authen. preſ-
ſius perpendatur, comperies eam ſolùm permit-
tere exhæredationem à contrario ſenſu, quando
filia ante 25. annum in ſuum corpus peccat, me-
retricaliter viuendo, aut quando ſe copulat ſeruo,
patrique inobediens, factũ celat, nil patri aperit,
ſed propria ſua voluntate, & conſilio freta, clan-
deſtinas nuptias init, paternæ reuerentiæ oblita,
quaſi patrem deſpicit, ipſique ne ſemel quidem de
ſuo facto loquitur. Dict. autẽ Authe. & textus vn-
de deſumpta eſt, non loquuntur de hoc caſu prę-
ſenti, qui eſt de filia, quæ ante 25. annum ſine pa-
tris conſenſu matrimonium contraxit, cum viro
libero, digno, & ferè æquali, in tali inquã caſu quę
ſtio fuit, an tunc pater talẽ filiam exhæredare poſ-
ſet, aut eidem dotem denegare. Huic igitur caſui
nec Authenti. nec textus applicari poſſunt, vt cui
non ſeruiunt, ſed de alio caſu loquuntur, vt iam di
ctum eſt. Imò gloſſ. ordinaria in d. Authent. Sed ſi
poſt, nec non Ioan. Fabri. in ſuo Breuiario ibidem,
qui illum textum interpretantur, expreſſe aiunt,
Patrem nullo modo poſſe filiam exhæredare, niſi
vel peccet in corpus ſuum, vel ſeruo ſe copulet,
quorum neutrum eſt in caſu præſenti. Quod autẽ
filia non poſſit exhæredari, quãdo ante 25. annum
ſine patris conſenſu contraxit matrimonium, te-
nent Hoſtien. Panormit. & communiter omnes
Doctores, in d. c. 1. de deſponſa. impuber. atque
Ioan. Imol. in c. Accedens preallegato, nec non D.
Iaſon, in adducta frequenter Authent. Sed ſi poſt.
Et quod pater eam dotare obligatur, illo prædi-
cto caſu non obſtante, ſuſtinẽt omnes gloſſæ or-
dinariæ, tam canonici, quàm ciuilis iuris, ſimiliter
& Doctores non ſolùm Canoniſtæ, verumetiam
& Legiſtæ, locis, paſsibuſque ſupra admodum latè
105 commemoratis. Cùm ergo hæc ſit Doctorũ cõ-
munis opinio, ab ea in iudicando nequaquam eſt
recedendum, iuxta notata Ioan. And. atque alio-
rum ſcribentium in d. c. 1. & in c. Inuitans, de con-
ſtitu. & Bar. in l. fina. C. de pœn. iud. qui mal. iudic.
potiſsimum cum pro hac opinione, (vti memini)
ſit gloſſa ordinaria, cui non ſolùm vnus aut alter
Doctor celebris, ſed plęrique omnes adſtipulan-
tur, ſecundum Iacob. Butri. doctrinam, plus ſatis
commendatam, in l. 1. C. qui pro ſua iuriſdict. quæ
106 eleganter habet: In iudicando non eſſe ab opi-
nione gloſſæ recedendum, quum habet poſt ſe v-
num famoſum Doctorẽ. Sed de his ſatis ſuperque,
penè enim dilapſus ſum in aliam materiam. Ad in-
termiſſam igitur prodigi materiã reuertamur, &
alias non inutiles quæſtiones diſcutiamus, quarũ
107 hæc erit prima. Quid ſi lege municipali, ſiue ſta-
tuto, caueatur, (vt indubiè Brugis, necnõ alijs plu
ribus in locis cauetur, quod etiam in hunc vſque
diem eſt in viridi ac quotidiana obſeruantia) ne
quis vlli prodigo crediderit ſummam pecuniarũ
excedentem quinque ſolidos Pariſienſes, aut vllũ
contractum cum eodem prodigo ineat ſimiliter
quinque ſolidos Pariſienſes, excedentem, hoc eſt,
quinque groſſos Flandricos, idque ſub pœna ſo-
lutionis ipſi creditori tantùm faciendę iiſdẽ quin-
que ſolidis Pariſienſibus, & non amplius, etiam ſi
centum libras eidẽ prodigo credidiſſet, aut quẽ-
libet ingentem cõtractum cum eo peregiſſet. Hu-
108 iuſmodi autem edicta municipalia paſsim cerni-
mus dę bonorum ſuorum diſsipatoribus frequẽ-
ter euulgari, ipſiſque dignos curatores conſtitui,
qui ipſorum bona frugaliter adminiſtrent, quum
ipſimet ſua regere nequeant, ſecundũ l. 1. ff. de cur.
109 furioſ. Huiuſmodi autem edictorum ſiue publi-
carum

tarum proſcriptionum prodigorum fiunt eodem
in loco, vbi reliqua edicta promulgari ſolent, & fe
rè ſub hac verborum forma. Ob ſiniſtrum regimẽ,
N. Domini Senatores, dictum N. ſuo interuenien-
tè cõſenſu, aut de conſenſu, & ad ſolicitationem ac
requiſitionem ſuorum propinquorum, & amico-
rum, poſuerunt in curatela, edictoque publico vt
prodigum proſcripſerunt. Quod vobis hoc in lo-
co notificari, & ad veſtram notitiam deduci volu-
erunt, quo nemo illi poſthac credat, mutuet, aut
cum eo contractum aliquem ineat ac celebret,
quinque ſolidos Pariſienſes excedẽtem, ſub mul-
cta ſperatæ compenſationis, & amiſsionis totius
crediti. Porrò ſi hic prodigus vxorem habuerit,
110 hæc ipſa quoque Curatelæ ſimul, eodem loco, eo-
dem tempore, & ſub ſimili verborum forma pub-
licè contraditur. Sed in præſenti loco moueri poſ
111 ſet quæſtio. An hoc præfatum ſtatutũ municipale,
& alia ſimilia à iudicibus cõſtituta valeant, & ob-
ligent, non ſolũ in foro fori, hoc eſt iudiciali, verũ-
etiam, in foro poli, hoc eſt, pœnitentiali, aut ani-
mæ, ſic vt prodigus in foro conſcientiæ teneatur
huiuſmodi parẽre ſtatutis? Vel, an huiuſmodi ſta-
tuta ipſum in conſcientia ligent, & cogãt? Omiſſa
(breuitatis ſtudio) diſputationum vtramque in
partem, & allegationum pompa, hoc pro maori
notitia & certiori reſponſione primò ſciendũ eſt,
112 quod ciuitatum rectores & Magiſtratus certa ſta-
tuta condere poſsint, vti habet D. Alexand. in l. 1.
in principio, poſt D. Bar. ff. Quod quiſque iuris. I-
dem Alex. in l. quinta, ad exordiũ. ff. de verb. obli-
gat. Necnon in l. fina. ff. de pœnis. D. Angel. in l. a-
pertiſsimi. C. de Iudic. & in l. 1. ff. de leg. & Docto-
res in c. Vt animarum, de conſtit. lib. 6. cum infi-
nitis alijs paſsibus haud diſsimilibus, quos paſſus
loco ac tempore oportunis, quilibet videre & ex-
113 aminare prolixius poterit. Ex his nunc colligitur,
quod Magiſtratus & rectores ciuitatum Flandriæ
non perperam faciant, neque præter conſuetudi-
nem aut legum authoritatẽ, quod ſubinde noua &
vtilia ſtatuta condãt, & publicẽt. De quibus ſtatu-
tis hoc nunc reſpondendum cenſeo. Si Magiſtra-
tus talia ſtatuta cõdere ob vtilitatem Reipub. poſ
ſint, eadem quoque in foro fori, & etiam in foro
poli pariter ligant. Quod in foro fori ligent, teſta-
tur D. Panor. in c. à nobis primo, de ſent. excom-
mu. Niſi expreſſè reuocentur, vt eſt textus ſingu-
lariſſ. ac perpetuò notandus in ſtatutorum mate-
ria, in c. fin. ext. de offic. leg. Vnde ſecundum Fred.
114 ſuis in conſilijs conſil. 16. etiam ſtatutum factum
à capitulo, ſede vacante, durat creato nouo Epiſ-
copo, niſi reuocetur per Epiſcopum creatũ, quod
patet argumento no. Ne præla. vices ſuas. c. vlti-
mo, quorum publicatio eſt quoddam nõtorium,
115 qua probata, probatur ſtatutũ, ſecũndum D. Bal.
in l. 1. §. fina. C. de cadu. tollend. Quod etiam in fo-
116 ro poli & conſcientiæ obliget d. ſtatutum: Adeò
vt prodigus in cõſcientia obligetur dicto ſubeſſe,
& parẽre ſtatuto, teſtanter confirmat Baldus, in c.
117 in omni. de teſtibus. Quod qui à lege humana ex-
cuſatur non peccat, niſi ſit legi diuinæ contraria.
Porrò ſi ea lex humana legi diuinæ non ſit contra-
ria, ab eius obſeruatione non excuſatur, ſed eaſdẽ
in foro conſcientię cõſeruare tenetur. Quãtò ma-
gis illa ſtatuta, quæ ob vtilitatẽ Reipub. aut ob ſa-
lutem aliquorum piè ſunt inſtituta, in conſcientia
ab omnibus ſunt ſeruanda, iuxta illud D. Petri. O-
bedite præpoſitis veſtris, nõ tantùm bonis & mo-
deſtis, ſed etiam diſcolis. Cęterum hæc legum hu-
manarum obſeruantia, ad publicam tranquillita-
tem potius ſpectat, quàm ad ſtrictam conſcientiæ
ligationem. Si enim humanæ conſtitutiones om-
nes pariter ligarent conſcientiam ad gehẽnam, vt
præcepta diuina, ſequeretur, quod omnis legum
forma, & ſubtilitas duceret nos ad inferos, & le-
gum ſcientia magis eſſet nobis damnoſa, ſic vt eã
præſtiterit non conſtituiſſe. Et huius dicti Domin.
Bal. meminit Feli. in c. 1. colum. 13. de conſtit. plu-
ra alia ex hoc dicto inferens, de quibus apud eun-
dem videre poteris. Adde etiã quod not. in l. vni-
118 ca. in 3. colum. C. de confeſſ. Vbi vult quod ſtatu-
ta iuxta prædictum modum etiam in foro conſci-
entiæ ligent, & ſeruãda ſint, pro quo dicto eſt glo.
notabilis ac ordinaria, in c. Quæ in Eccleſiarum,
extra de conſtit. & ibi Baldus, in 1. colum. ita notat
dicens alibi non reperiri. Super hac re velim quo-
que videas, D. Iaſon. in l. ſi poſt diuiſionem. C. de
iur. & fact. ignor. colum. 3. vbi multa quæ ad mate-
riam conſcientiæ ſpectant elucidat. Conſule præ-
terea eundem D. Iaſon. in l. nemo poteſt. ff. de leg.
1. 2. in lectura. 17. & 18. colum. verſi. Similiter ſtatu-
ta Laicorum, vbi ſe prædicta ſecundum gloſſam,
conſuluiſſe cõfitetur. Ad hæc item facit gloſſa illa
ab omnibus habita ſingularis, in l. adigere. §. quã-
119 uis. ff. de iure patro. quæ dicit: Statutũ quoad ſub-
ditos illius loci, vbi viget, apoſtolici ſtatuti vim ha
bere, & quodammodo eximere vnumquemque
120 ſubditorum à peccato, in foro etiam cõſcientiæ.
Si igitur ea ſtatuta obſeruata à peccato liberant,
eadem quoq; non obſeruata, peccatis nos ligant:
Pro huius itaq; prædictæ gloſſę declaratione, ſua-
deo omnino videndum D. Iaſo. in Authen. Sacra-
menta puberũ. C. ſi aduerſus vẽditionem, col. pe.
quod conſuetudines & ſtatuta in foro conſcientiæ
ſunt ſeruanda, placuit D. Bartho. à Chaſſaneo, con
ſuetudinũ Burgundiæ cõmentatori eximio, in tit.
Des droictz & appartenances. §. 1. in verb. *Ne peult faire*,
numer. 6. folio 126. & eodem titulo. §. 7. in verbo,
Prochains parens. numero 23. & 24. folio 164. Cæte-
rum hic quærendum eſt. An alicui ſuffragari poſ-
ſet credentis, mutuantis, aut cum prodigo, edicto
publico proſcripto & proclamato contrahentis
ignorantia, ſcilicet per quam ignoraſſe prætexit
talium ſtatutorum editionem, aut ignoraſſe illũ
fuiſſe publicè proclamatum prodigum. Ad quam
quæſtionem prorſus reſpondendum eſt talem ig-
norantiam nulli ſuffragari poſſe. Quia in eo quod
121 publicè agitur non habet locum ignorantia, ne-
que præſumitur, iuxta gloſſam notabilem, quam
Doctorum nonnulli laudant, & in cœlum vſque
efferunt, in verb. Allegans, in c. 1. de poſtula. Præ-
lato. in antiquis, & in l. Sed & ſi pupillus. §. de quo.
in verb. Ne quis excuſari poſsit ignorantia. ff. de
inſtitu. actio. quæ lex perpetuò ad hoc in medium
adducitur. Paria enim ſunt in iure ſcire, & ſcire de-
122 bere, l. Iulianus. ff. Ad S.C. Macedonia. ſignatque
Baldus per eum textum, in l. ſi duo. ff. de acquirẽd.
hæredita. Ideòque in hoc caſu, iuſtæ cauſſæ igno-
123 rantia locum non habet, nec enim neceſſe eſt, e-
dicta publica ſingulorũ auribus inculcari, vt in c.

1. de poſtula. Prælato. in antiquis. Huic congruit
textus Baldo applaudente in l. Diuus Claudius. ff.
ad leg. Cornel. de falſ. quem ait eſſe ſingularem,
necnon meliorem de iure, qui habet: Non dari ve-
niam his, qui ſe ignoraſſe edicti ſeueritatem, præ-
tendant. Itaque nequaquam dicere conceditur.
Ignorans mutuaui ac cum prodigo cõtraxi: quod
& placuit D. Baldo, in l. 1. ff. de legib. ad exordium,
præfatam legem Diuus Claudius, alleganti. Hu-
ius etiam meminit Domin. Antonius Corſetus,
ſuis in ſingularibus, in verbo Ignorantia: incip.
ſtatutum diſponens. Hæc enim ignorantia haud
dubiè ſimulata, craſſa, & ſupina cenſenda eſt, po-
tiſsimum in foro ciuili, & ea potiſsimum ignoran-
tia qua prætexitur, ſe ignoraſſe illum fuiſſe legiti-
mè in curatela poſitum. Nam altera ignorantia,
qua diceret ſe ignarum fuiſſe de publicato illo ſta-
tuto (ob id quod éo tempore peregrè egerit, aut
apud exteros tunc verſaretur, &c.) nonnihil ex-
cuſationis habere videtur, maximè in foro cõſci-
entiæ. Atque ideo etiam talis per ignorantiam de-
ceptus admittendus eſt, ad probandum, quod ta-
lis edicti publici, ſiue conſtitutionis proclamatio
ad ipſius notitiam non peruenerit, ſecundũ gloſ-
ſam ad notabilia, in c. vt animarum. crebró allega-
to. Porro illud vulgatum axioma, quod dicit. Qui
124 cum alio contrahit, debet eſſe certus de contra-
hentis & conditione, & qualitate, tritiſsima l. qui
cum alio. ff. de Regul. iuris, ibique D. Philipp. De-
cius. hoc tantùm locum habet in foro iudiciali, in
quo omnia certa & aperta eſſe conuenit. Et tan-
tùm de perſonis ipſis, non de ſtatutis & edictis pu-
125 blicis. Hinc fit vt ille qui filiofamiliâs pecuniam
mutuauit, mutuum recipere nequit. Tametſi Se-
natuſconſultum Macedonianum refragetur, quia
illum eſſe filiumfamiliâs ſcire potuit, ſecundum l.
126 Iulianus ſcribit. ff. ad S. C. Macedo. Et licet in fo-
ro ciuili habeat locum d. Macedoniani exceptio,
nequaquam tamen habet locum in foro animæ ac
conſcientiæ. Atque iſthæc eſt prædictę quæſtionis
ſolennis deciſio D. Innoc. in c. Plærique, de immu.
Eccle. in antiquis. Et Bartol. in leg. cùm quis. C. de
iur. & facti ignorant. Quin & D. Iaſon, eandem de-
ciſionem refert in l. Arrogaſti. §. Filiusfamiliâs, ad
127 principium 1. colum. ff. Si certum petatur, appro
batque ibidem D. Innocentij deciſionem. Et idẽ-
tidem de minore dicendum eſt, vti notatur per
gloſſam in l. ſi Titius, in verbo, ætatis. ff. de fideiuſ
ſorib. Quinetiam de prodigo nequaquam abſimi-
128 le cenſendum eſt. Qui enim prodigo mutuat, mu
tuum recipere non poteſt, nempè edicto publico
prohibitiuo pugnante, & aduerſante. Vnde præ-
129 ſumitur quod ille qui contrahit, habere eiuſdem
prodigi qualitatem & notitiam debuit, vt notat
Bald. per text. in l. Inciuilem. C. de furt. Atque ab
130 hoc edicto etiam Forenſis omnis, exterraneus ſi-
ue aduena ſeſe excuſare non poteſt. obligantur e-
nim omnes hi conditionem eius cum quo contra
hunt, inueſtigare ac perſcrutari, prout notat Cu-
manus ſuis in conſilijs, conſilo 26. incip. Cum ſta-
131 tutum Paduæ. colum. 1. At iſta ratione etiam iuſta
cauſſa, à conuentionali pœna, minimè excuſatio-
nem tribuit, quemadmodum notabiliter tradit
D. Alexan. ſuis in conſilijs, conſ. 118. incip. Titulus
quæſtionis, col. pe. li. 2. Adhæc ſatis quadrat, quod
ſignanter tradit Pau. Caſt. in l. 1. §. nõ autẽ. in ver.
Item aliàs conſului. ff. de exercit. vbi inquit ſe cõ-
132 ſuluiſſe: Quod cum duo mercatores inijſſent, &
feciſſent ſocietatẽ quinquẽnalẽ, ꝙ finito quinquẽ
nio, alter ex contractib. cũ alio celebratis non te-
netur, neq; obligatur, licet contrahentes finitam
eſſe ſocietatem ignorarent, quia perſcrutari, ſeſe
que de ſocietatis qualitate informare debuerunt.
Et licet præfatum ſtatutũ apud imperitos & vulgi
133 homines videatur eſſe durum & aſperum, tamen
ſeruandum eſt, potiſsimum in foro ciuili, vt ſignã-
ter ait D. Iaſo. in l. Filio pater, colum. 2. ff. de legat.
134 primo, poſt Baldum, in l. Acceptum. C. de vſur.
Quæ ſtatuta, niſi ſtrictè ſeruarentur, æſtimanda eſ-
ſent ſuperuacanea, & inutilia, quæ tamen (teſte D.
Iaſone notabiliter dicente, in l. Si conſtante. ff. ſo-
luto matri.) de vento ſeruire non debent, poſt An-
gel. ſuis in cõſilijs, conſilio 62. incip. Titius de Flo
rentia. Dixi in foro iudiciali prædicta ſtatuta eſſe
ſeruanda. Nam (vt & Theologorum optimi quiq;
cenſent) in foro diuino & conſcientiæ crediderim
135 præfatum ſtatutum, prorſus & etiam probabili-
ter ignorantes, (quibus licitum eſt, iuſtam igno-
rantiæ cauſſam prætendere) non ligare. Cæterùm
qui ſcientes prodigi curatelã, eidem prodigo te-
merè mutuant, illi meritò datum mutuũ recipere
non debent, nec repoſcere, neq; in foro fori, neq;
in foro poli. In eodem enim caſu ipſis contrahen-
tibus imputandũ omnino eſt, ſi quid damni ex eo
mutuo aut alio contractu conſequantur. Et id ho-
mini Chriſtiano ſecurum & tutum eſſe debet. Sed
ex hac quæſtione naſcitur alia quæſtio, ſcilicet: An
136 ipſius prodigi confeſsio valida ſit, an non? Et quã
do valeat? & quãdo non? Huius quidẽ quæſtionis
meminit ſubtilis D. Bal. in l. vnica, numer. 51. C. de
cõfeſ. eandẽ vna aut altera diſtinctiuncula abſol-
uens, ad quem breuitatis ſtudio, vnumquemq; e-
137 ius reſolutionem deſiderantẽ remitto. Præterea
hic alia ſuccurrit quæſtio: An tutor aut curator, a-
licuius actionis ceſsionẽ ſuſcipere poſsit, contra
pupillum aut minorem? Et ſi illam receperit an il-
la vti poſsit? Ad huius q. reſolutionẽ, omiſſa alle-
gationũ pro vtraq; parte congerie, quàm optime
ſeruit Authen. Minoris debitor. §. Item ſi debitor.
C. qui dare tuto. vel curat. poſſ. necnõ in corpore
vnde ſumitur, vbi etiã eſt text. admodũ notabilis,
dicens. Si tutor aut curator actionis ceſsionem, ad
uerſus pupillum aut minorem ſuſcipiat, nec poſt
curam depoſitã ea permittitur vti, nec is qui ceſſe-
rit agere debet, cùm in legẽ commiſerit, licet ceſ-
138 ſio pro iuſtis cauſsis facta ſit, ſed minor lucrabi-
tur. Et rationem aſsignat D. Angel. in d. Authen.
Minoris debitor, quia adminiſtrator domino in-
ſidiari non debet, qui ad eius cuſtodiã datus eſt,
huius ſententiæ & opinionis eſt, necnon in ea re-
ſidet D. Salicetus, in dicta Authen. Minoris debi-
tor. dicens, quod nec cedens, nec ipſe qui ceſsio-
139 nẽ habet tutor aut curator, contra pupillum ad-
ultùmve, poteſt ea vti, ſed totũ minoris lucro ce-
dit, quod quidem habet locum nõ ſolum in tuto-
re aut curatore adminiſtrãte, ſed etiam in tutore,
aut curatore non adminiſtrãte. allegans gloſſam
ſuper verb. Suſcipiat, circa finẽ in dicta Authenti.
Minoris debitor, quã quidem opinionẽ approbat
D. Ang. in Authenti. vt ij qui obl. ſe perhib. hab. res

minor.

minor.col.6.ibi Item quæro an prohibitio huius.
§.dicens.vltra hoc idem Salicetus, quod ſi maior
140 factus tutori aut curatori aliquid ſoluerit, id po-
141 teſt ab eo repetere, quia tutor aut curator ſuſci-
piendo ceſsionem contra minorem, ipſo iure &
facto ab actione cadit, quare minor ipſo iure libe-
ratur: itaque omnis tam ciuilis, quàm naturalis
142 obligatio, auctoritate legis, eſt ipſo iure ſublata,
ſecundum eundem D. Salic. in præfata Authent.
Minoris debitor. Ibi. Quæro. 22. Ideoque ſiue ſol-
uit per iuris ſiue facti errorem, repetitio compe-
tit, ſecundum Iac. de bel. in dicto Authentic. vt hi
qui obliga. ſe perhib. hab. res minor. allegantem
l. ſi non ſortem. §. Indebitum. ff. de condict. indeb.
Aſsignant enim Docto. rationem, & maximè Do-
minus Angelus, quia ius præſumit & fingit contra
143 tutoré aut curatorem, actionis ceſsionem ſuſci-
pientem aduerſus pupillum ſiue adultum, contra
quam in contrarium probatio nequaquam admit
titur, quia quum tutor aut curator res minorum
eſt perſcrutatus (eorum poteſt ſurripuiſſe docu-
menta) per quæ probari poterat minoris rei ceſſę,
contra cedentem, liberatio, poſſetque machinari
contra minorem ſolutionis vel debiti inſtrumen-
ta intercipiendo, & propter hoc necnon fraudes,
quæ aliâs repertæ fuerunt, correcta eſt. l. Non fit.
ff. de reb. eor. qui ſub tutel. vel cura. ſunt. Et quod
plus eſt, tutor aut curator nō poteſt contra pupil-
144 lum vel adultum, etiam ſi velit eam officio fi-
nito exercere, ceſsionem recipere, Dom. Baldo,
145 teſte in d. Authentic. Minoris debitor, quod in
memoria, animoque perpetuò habendum eſſe ſua
det ac conſulit, potiſsimū cum tutor aut curator
tantam diligentiam pupilli, adultive in rebus, quā
tam in proprijs, adhibere proculdubio debeat. l.
à tutorib. in princip. ff. de adminiſt. tut. & cur. Nec
licet tutori curatorive fundos, redditus, idq; ge-
146 nus alia pupilli ſui bona clàm, ſecretò, tacitè, ma
laque fide, maximè ſine contutoris aut curatoris
auctoritate, paruo precio ſibi emere & cōparare,
iuxta notata D. Bart. in l. pupillus. §. item ipſe tut.
ff. de aucto. tuto. & curar. Sed id licitè efficere po-
terit palam, per ſubhaſtationem aut publicè cum
auctoritate contutoris aut concuratoris, idq; de-
centi, rationabili ac iuſto precio, & cū ſincera ſem-
per fide, ſecundū l. pupillus. §. Sanè ſi quidé. ff. de
aucto. tuto. & ibi D. Bart. Cui ſubſcribit D. Pa.. or.
in c. vnico. num. 20. ad finem, extra. ve.. eccleſi. be-
nefi. ſine dimin. conferan. Statuta tamen ac con-
ſuetudines Flandriæ id ſimpliciter non admitte-
rent, niſi cum prædictis Iudicis decretū & aucto-
ritas, cum cauſſæ cognitione præuia ſimul cōcur-
147 rerent. Et hæc eſt veritas, niſi velimus cauillari, &
captioſis ſubtilitatibus diſceptare, quibus tamen
plærumque veritas opprimitur. l. ſi ſeruum. §. Se-
quitur. ff. de verb. oblig.

CAPVT DECIMVM.

SVMMAE.

1 *De tutelis, titulus duplex.*
2 *Actio tutelæ debet eſſe bonæ fidei.*
3 *In actione tutelæ, à tempore moré vſuræ currunt.*
4 *In actione bonæ fidei, ex defuncti delicto obligantur in ſolidum. Niſi, &c.*
5 *Actio tutelæ directa, non tantum aduerſus tutorem verum, ſed etiam contra putatiuum competit.*
6 *Tutor ſi pupillo ſuo damnum inferat, tenebitur actione tutelæ directa.*
7 *Tutor ſi paſſus eſt ſumptus aliquos, experietur cōtra pupillum, actione tutelæ contraria.*
8 *Actio protutela dicitur.*
9 *Actio protutelæ an etiam ſit bonæ fidei?*
10 *Non tutor, non debet eſſe melioris cōditionis, quàm tutor.*
11 *Actio tutelæ directa, ad repetendum id, quod tutor ſibi ſoluit, competit.*
12 *Actio tutelæ directa, contra tutorem datur, qui pupilli repertorium non confecerit.*
13 *Iuramentum in litem affectionis pupillo defertur.*
14 *Tutor mox ad repertorij confectionem obligatur.*
15 *Mox, aut ilico dictio, quid importat.*
16 *Repertorium non conficere, eſt dolus præſumptus.*
17 *Repertorium bonorum pupilli non ſemper tutorem ab actione tutelæ directa releuat, niſi id ſolenniter confectum fuerit.*
18 *Repertorium an debeat confici Iudicis in præſentia?*
19 *Suaſio Auctoris circa repertorium conficiendum.*
20 *Repertorium, vt nō conficiatur, expreſſa repertorij remiſsio requiritur.*
21 *Repertorium mandare confici Iudex poteſt, pro pupilli vtilitate, licet remiſerit, vel permiſerit adminiſtrare inconfecto inuentario.*
22 *Prætor pupillorum vtilitatem, non ſcripturam teſtamenti vel codicillorum ſequitur.*
23 *Mens magis, quàm verba attendenda.*
24 *Actio tutelæ directa, pupillo contra tutorē, prædia aut alia pupilli bona, Iudicis ſine decreto alienantem cōpetit.*
25 *Caſus plures in quibus rerum minoris, ſine decreto, alienatio permittitur.*
26 *In alienatione bonorum pupilli, patriæ conſuetudo adobſeruanda.*
27 *Actio tutelæ directa, ad damni reparationē datur quod ex dolo, lata, & leui, non ex leuiſsima culpa tutoris competit.*
28 *Officium tutoris non voluntarium, ſed neceſſarium eſt.*
29 *Tutor de lata, nō de leui culpa tenetur, in duobus caſibus.*
30 *Actio tutelæ, demum tutela finita oritur.*
31 *Actio tutelæ directa, vbi datur ad tutorem ſuſpectū remouendum, tum finitam ante tutelam, oritur.*
32 *Actio tutelæ directa, finitam ante tutelam competit, ſi tutor delictum aliquod, propter quod bona eius veniant confiſcanda, commiſit.*
33 *Actio contraria tutelæ tutori competit aduerſus pupillum, ad ſumptus, tam in perſonam, quàm pupilli ſubſtantiam, expoſitos, repetendos.*
34 *Actio contraria tutelæ, etiam nuncupatur bonæ fidei.*
35 *Actio tutelæ contraria, tutori cōpetit ad ſumptus vtiliter, & neceſſario factos.*
36 *In tutelæ actione directa, quemadmodum ſpecialitatis nihil eſt, ita nec in contraria.*
37 *Semel vtiliter factum ſufficit.*
38 *Actio tutelæ contraria, quoad tutoris ſalarium repetēdum, nequaquam competit.*
39 *Tutorum curatorumue munus eſt pupillum minorem ue bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes cōſtitu-*

ſtituere, alimenta miniſtris pupilli, vel adulti præſtare.

Pro impubere promittere, ſoluere, & iudicium contra alium intentare.

41 Alimenta pupillo dare.

42 Pecuniam dare ad vſuram, ſi pupilli ſubſtãtia ſit mobilis, ſi neglexerint vt ſuſpecti remouentur. Et damna de bonis eorum, pupillo reſarciuntur.

43 Tutor aut curator, quando rem pupilli vel adulti emere poſſit?

44 Mala fides ex precij exiguitate, vel ex perſonæ interpoſitione, præſumitur.

45 Tutor aut curator, cui non eſt decreta adminiſtratio, vt extraneus, rem pupilli aut minoris emere non prohibetur.

46 Prodigus quidam, ſua ab vxore, ob adulterium & tyrannidem diuortiatus, vnicum habens filium matrimonio aptum, in quem omnia ſua bona, quo commodius diuiti vxori copulari poſſet, transferre cupit, an id poterit, ſine Iudicis decreto?

47 Dictum memoratu dignum, Eccleſiaſt. cap. 33.

48 Tutor & c. quo tempore poteſt, aut non poteſt, pupilli, &c. frumentum vendere.

49 Tutor, & c. ſi quid acquiſiuit, an de bonis ſuis, an ex fortunæ munere, an ex induſtria acquiſiuiſſe præſumatur?

50 Pupillis, &c. maioribus ac ſui iuris effectis, vtrũ remedium l. 2. C. de reſcind. vendit. cõpetat, occaſione rerum per ſubhaſtationem venditarum, per tutores & curatores ſuos, an non?

51 Pupillus ſi homicidiũ commiſerit, qua pœna punietur?

52 Vbi à lege certa pœna impoſita eſt, eandem Iudex imponere neceſſitatur.

53 Iudex pœnam à iure ſtatutam alterare, aut in aliam commutare nequit.

54 Iudex nequaquam debet eſſe clementior lege.

55 Iudices ratione caſuũ emergentium, licitè leges tranſgrediuntur.

56 Pupillus an calumniæ iuramentum præſtare poteſt?

57 Pupillaris ætas ignorat, neſcitq́; quæ videt.

58 Pupillus an poſſit præſentare, & quis præferatur tutor an pupillus?

59 Minor quando præſentat, an tutoris vel curatoris auctoritas requiratur.

60 Tutor aut curator, ſi quid pupilli aut minoris ex pecunia emat, res hoc pacto empta, cuius efficitur, an tutoris aut curatoris ementis, an pupilli aut minoris?

61 Præſcriptio legalis, ſtatutaria vel conſuetudinaria, an currat contra pupillum, & id genus alios?

62 Præſcriptiones omnes à lege, ſtatuto, aut conſuetudine, poſt l. finalem. C. in quib. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſ. introductæ, contra pupillum, ac ſimiles, currunt.

63 Statuta & conſuetudines etiam arctant minores.

64 Iura intacta ſeruari melius eſt, quàm poſt cauſſam vulneratam remedium quærere.

65 Præſcriptionem contra pupillum, ac minorem non currere, communi determinatur regula.

66 Præſcriptio currit cõtra pupillum aut minorem in lucro captando, ſed datur reſtitutio, ſed in amittendo ius iam quæſitum, non currit.

67 Præſcriptio 30. annorum contra pupillum, ſecundum Bald.

68 Præſcriptio ſtatutaria currit contra pupillum, ſecundum Alberi.

69 Præſcriptiones temporales qualitercunq; introductæ, non currunt contra pupillum aut ſimiles, niſi meri inducerent lucrum, vel niſi ſint teſtamentariæ vel conuentionales.

70 Præſcriptio ſtatutaria, vel conſuetudinaria currit contra omnes.

71 Tutor qui pupillam, cum tutelam geſſit, ſtuprauit, qua pœna de iure mulctabitur.

72 Tutor datur loco patris, ad illam nutriendam, & honeſtis moribus inſtruendam, non autem ad ſtuprandam.

73 Quæſtiuncula minimè aſpernanda.

74 Quem partim eſſe ſub tutela, & partim ab eadem tutela, ſolutum eſſe, rationi non eſt conſonum.

75 Pupillo ſine tutore, an inire pacem de morte patris liceat.

76 Filius an faciendo pacem de morte patris, hoc ipſo, patris hæreditatem adire cenſeatur, &c.

77 Filius fecit pacem de morte patris, accepta pecunia an per hoc adire hæreditatem videatur, &c.

78 Prodigus nobilis & præpotens an poſſit exercere merum & mixtum imperium, inuitis curatorib.

79 Prodigus nobilis, an etiam poſſit ſingulis annis Magiſtratum renouare, nolentib. curatorib.

80 Prodigus nobilis, non poſſit ſingulis annis Magiſtratus rationem, per ſe, aut per ſuos procuratores, inuitis curatorib. audire?

81 Prodigus nobilis an poſſit Officiarios ac Senatores alios etiam conſtituere & deſtituere, nolentibus curatoribus.

82 Prodigus nobilis, an quouis tempore occurrente, conferre poſſit quæq; officia, inuitis curatorib.

83 Prodigus nobilis, an conferre poterit etiam beneficia Eccleſiaſtica, quorum eſt patronus laicalis, nolentib. curatorib.

ANTEQVAM huic titulo ſupremam imponeremus manum, plura mihi ſuperioribus adijcienda videbãtur, quæ tum ad ſuperiora, tum ad inferiora capita nonnihil lucis cõferre exiſtimauimus. Primò igitur ſciendum eſt,
1 duplicem de tutelis eſſe titulum, vnum ſimpliciter de tutelis intitulatum, tutelarum ac curatorum originem, & earundem effectum tractantem. Alterum titulum de tutelis & rationibus diſtrahendis, de tutelarum finibus & rationibus earun-
2 dem agentem. Actio autem tutelæ debet eſſe bonæ fidei, & competere pupillo contra tutorem, qui recuſat edere libellos rationum. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & rationibus diſtrahendis. Hanc eſſe bonæ fidei actionem claret, expreſſo §. actionum.
3 inſtitut. de actionib. quia à tempore moræ vſuræ currunt. l. prim. ad finem. ff. de eo qui pro tutor. vel curator. neg. geſſ. quia ex defuncti delicto omnes obligantur & tenentur inſolidum. l. prim. §. nunc tractemus. ff. de tutel. & rationibus diſtrahend. ibique d. Bart. Hoc tamen non obſeruatur
4 in actionibus ſtricti iuris, in quibus ex defuncti delicto nequaquam aliquis tenetur inſolidum.
5 Quod autem hæc actio tutelæ pupillo contra tutorem competat, id varijs modis declarabimus, & clarum efficiemus. Primò igitur dico, quod hæc actio tutelæ directa, non tantùm aduerſus tutorem verum, ſed etiam contra putatiuũ (qui ſcilicet

ſe pro

-ſe pro tutore gerit) competat.l.1.ff.de eo qui pro tuto.vel cura. neg. geſſ. ſignantq; gloſ. & Docto. in l.pro officio.C.de adminiſtrat.tutor.& notant gloſ.& Bart.in l.dabimuſq;.ff. de priuileg. credit.
6 cum vulgaribus iuribus, his non diſsimilib. Certùm enim eſt, ſi tutor pupillo ſuo damnum inferat,aut damni occaſionem dederit, quod is tunc
7 tenebitur actione tutelæ directa. Contra verò ſi tutor ipſe damnum aliquod, is tunc eiuſdem damni reſartionem intentabit contra pupillum actione contraria. ff. de contra. & vtil. actio. tutel.
8 per totum. Quæri poſſet,quid ſtatuendum ſit in hac re de actione pro tutelæ? Eſt autem actio protutelæ,quando aliquis gerit tutelam pupilli, tanquam tutor,& qui in veritate non eſt tutor, con-
9 tra quem tamen datur actio protutelæ. Quæritur inquã,an iſta actio protutelæ etiam dicenda ſit eſſe bonæfidei? Doctor.in §.actionum autem,inſtit.
10 de actio.diſceptant. Sed ex ſententia D. Iaſonis, quem ſequor,etiam dicetur talis actio eſſe bonæfidei,& potiſsimum ſi is qui nõ eſt verus tutor,ſed tantũ protutor, melioris conditionis ſit quã tutor.Et ſic intelligitur titulus, de eo qui pro tutor. vel curat.neg.geſsit,per diſcurſum.Et huic noſtræ ſententiæ aſſcribit D. Vdalricus Zaſius, cuius ingenio nihil præſtantius,in dict.§.actionum,inſtit. de actionib.licet D.Dynus, ingenij claritate inſignis,ſemper ac firmiter talem actionem eſſe ſtricti iuris ſuſtinuerit, nempè, hac ratione motus, quod non ponitur,in d.§. actionum, Inter actiones bonæfidei, dicendum tamen nihilominus eſt eandem actionem (vt iam diximus) eſſe bonæfidei.Et mihi ſuffragatur Bartolus, qui dictam Do. Dyni Magiſtri ſui opinionem refellit. Hanc igitur ſententiam alij ſequentes, dicunt idem eſſe, ſiue dicatur actio tutelæ,ſiue protutelæ, quia illã præpoſitionem volũtariè eſſe adiectam aiunt, quemadmodum meminit D.Iacobus Roberti, V.I.Doctor,meus quondam præceptor, quum Aureliæ, §.actionum autem,inſtit. de actio. me præſente & audiente interpretaretur.Secundò, declaratur &
11 comprobatur,quòd hæc actio etiam ad repetendum id,quòd tutor ſibi ſoluit cõpetat.Et hoc maximè verùm eſt, ſi debitum illud ſit inter tutorem atq; pupillum contract.ita Bart.in l.2.ff. de ſtipul. ſeruo.Secus enim eſt, ſi inter patrem & pupillum ſit contractum.l.ſiſtulas.§.1. & ibi Bart. ff. de contrah,emptio. Sed hoc vltimum intelligendum eſt conditionaliter,ſcilicet,niſi illud contractum debitum inter patrem & pupillum ſit publicè,& palam contractum, tunc enim pater poteſt ſibiipſi ſoluere & ſatisfacere. Tertiò dicimus, quòd præ-
12 dicta tutelæ actio, detur pupillo contra tutorem, qui pupilli repertorium non confecerit, vulgat.l.
13 tutor qui repertorium,in princip. ff. de adminiſt. tuto.vel curat.& ibi Bart.& l.tutores.ff.eod.titul. ibique Docto. Pupilloq; affectionis iuramentum in litem defertur. d. l. Tutor qui repertorium ad exordium,ex quo quidem iuramento ſatis liquet
14 eſſe bonæfidei actionem, quòd tutor teneatur, &
15 obligetur ilico (hoc eſt,quàm citiſsimè id fieri poterit) ad repertorij confectionẽ.d.l. tutor qui repertorium.& l.tutor.2.C.de adminiſtra. tuto. vel curator.In hoc tamen Doctores nonnihil variat. Plærique tamen in hoc conſentiunt, quod reper-
16 torium non conficere ſit ſuſpectus & habitus dolus.d.l.tut. qui repertorium.& d.l.tutores. Quocirca tu candide Lector hãc opinionem tutò amplectere,& firmum habe,quòd tutor, qui ſemel ſe immiſcuit tutelæ adminiſtrationi, ſiue repertorij confectioni,quanquam eam non exhibuit, tamẽ reijciendus & nequaquam admittendus eſt, quia tunc præſumitur ſubeſſe dolus. Itaq; intelligitur, l.3.§.tutores.ff.de ſuſpect.tuto. Secus autem dicendũ eſt, de eo qui ſe non immiſcuit tutelæ negocijs,tametſi iam pridẽ fuerit factus tutor, quia
17 tunc nullus præſumitur dolus. Aduerte tamẽ hic interim,quod repertorium bonorum pupilli, nõ ſemper tutorem ab hac actione releuat, niſi id ſolenniter, coram notario, aut coram alia perſona publica legitimè confectum fuerit.d.l. tutores. 2.
18 Sed hic ſubtilis quiſpiam poſſet interrogare, vtrũ ne debeat repertorium confici Iudicis in præſentia? Ad quod reſpondebitur, non ſemper id eſſe neceſſarium. Attamẽ ſi in eius præſentia fiat, cau-
19 telã minimè aſpernandã ſapit. Quocirca vt à mercatoribus,atq; ab alijs repertorij inſtrumento citius credatur,fideſq; maior,& tutior adhibeatur, ego ob id ſuaſerim perpetuò repertorium conficiendum,corã Iudice,eiuſq; ſcriba,notario,pen-
20 ſionario,aut coram graphiario. Et quamuis vſu-uenire poſſet, vt aliquis ad repertorij confectionem non teneatur, ſed ab ea per teſtatorẽ liberetur,& abſoluatur, interim tamen non ſolũ tacita, ſed etiam expreſſa ab ipſis repertorij remiſsio requiritur.d.l.tutor qui repertoriũ, & melior text. in d.l.tutores. 2. videlicet, vetuit teſtator, per tutorem inuentarium confici, ſicuti nec diſplicuit l.fin.ad finem.C.arbit.tutel. in verſi. Niſi teſtatores (qui ſubſtantiam tranſmittunt) ſpecialiter inuentarium conſcribi vetuerint.Et quamuis teſta-
21 tor talem conſcriptionem remiſerit, & permiſerit, imò voluerit tutorem adminiſtrare ſine vllo confecto inuentario,Iudex tamen poteſt pro pupilli vtilitate mandare tutori, vt repertoriũ conficiat,iux.l.in confirmando,& ibi Bart.ff.de confir. tut.vel cura. huic ſententiæ ſuffragatur l.vtil.ff.eo, tit.de confir.tut.vel cur.vbi ſic habet: Vtilitatẽ pu
22 pillorum Prætor ſequitur, non ſcripturam teſtamenti,vel codicillorum, nam patris voluntatem Prætor ita accipere debet, ſi non fuerit ignarus, eorum ſcilicet, quæ ipſe Prætor de tutore cõperta habet, &c. Cui ſeruit illud quoque in omnium
23 ore verſatum,ſcilicet,quod magis mens ſit attendenda,quàm verba, quodque magis alicuius voluntatem,& mentis intentionem, quàm oris ꝓlationem ponderare debemus.l. 3. §. conditio. ff. de adimend. legat. cum pluribus concordantijs in gloſſ.ibidem,in verbo,magis,allegatis. Superioribus ſententijs item conſentit,leg. 7. §. finali.
24 ff.de annu. legat. Quartò confirmatur,& probatur, quòd hæc actio pupilli cõtra tutorem valeat, qui prædia, aut alia pupilli bona ſine Iudicis decreto alienauit,idque per l. 1. & per vniuerſum titulum C.de præd.& alijs rebus minor.ſine decre. non alienan.vel obliga. Verùm & hoc per diſtinctionem intelligendum eſt eſſe verum,veluti, niſi ſint res quæ ſeruari non poſſunt, quales ſunt fru-
25 ctus. Eſt autem hic obſeruandum plures eſſe caſus,in quibus tutori rerum minoris ſine decreto

Iudicis alienatione rerum pupillarium aut minoris ex cauſſa permittitur. Primus, ſi teſtator paterque pupilli alienationem talem admiſerit. l. vltim. ff. de reb. eor. qui ſub tute. vel curat. ſunt. Secundus caſus eſt: In tranſactione eius qui alterius fidei committitur, quique pupillo ſub certa conditione relinquitur l. de fideicom. C. de tranſactionib.. l. ſi pater puellæ. C. de inoffici. teſtam. quam legem nõnulli aiunt dignam quæ ſcribatur in auro. Tertius eſt caſus, qui & anceps & dubius eſt, nempè, in donatione antidorali, quem caſum nõ comperio ſatis in iure probatum, quocirca hunc ſolùm leuiter meminiſſe ſufficiat. Porrò, in hac a-
26 lienatione bonorum pupillarium, ſuaſerim vt patriæ conſuetudinem, & ſtatuta diligenter obſerues, in qua ipſi pupilli aut adulti degunt. Quintò,
27 declaratur & extenditur, vt hæc actio ad damni reparationem detur & competat, quod quidem ex dolo, lata & leui, non ex leuiſsima culpa tutoris competit l. quicquid. C. arbitr. tutel. & in l. tuto-
28 ri. C. de negot. geſt. Tutoris enim atque curatoris officium, non voluntarium, ſed neceſſarium eſt, l. tutori. C. de negot. geſt. iuncta ibidem gloſſa. in verbo, muneris. Reperitur tamen caſus, in quo tutor, aut curator tantùm leuiſsimæ culpæ obnoxius cenſeatur, nempè, quando ſe curatoris officium ſuſcepturum obtulit, quæ quidem amica, benigna, & beneuola oblatio efficit, vt ſolummodo leuiſsimæ culpæ reus teneatur. Atque caſu iſthoc non videtur pupillo competere prædicta tutelæ actio in ſuum beneuolum tutorem. l. prim. §. ſæpè. ff. depoſit. capit. bona fides, extr. de depoſit. vbi Abba. notat per gloſſam, in l. contractus. ff. de regul. iur. traditque Barto. in l. quod Nerua. ff. depoſit. Philippus Decius, conſilio 274. in ſecunda
29 part. Duo igitur hic notandi ſunt caſus, in quibus tutor de lata, non de leui culpa tenetur. Primus eſt in inemendis prædijs, ad minorum vtilitatem. l. tutor qui repertorium §. competit. & ibi Barto. ff. de adminiſtration. tuto. vel curator. qui textus ad hoc ſummè notandus eſt, ſecũdum Bartolum. Secundus caſus eſt, in debitorum nominibus exhibendis. l. nomina paternorum debitorum. C. arbitrium tutel. Sed hi caſus ſanè, & cum diſtinctione intelligendi ſunt, ſic vt tunc tantùm valere dicantur, quando tutela nondum finita fuit. Nam
30 poſt tutelam finitam, ſtatim hæc prædicta tutelæ actio vim ſuam acquirit, & fit valida. l. prima. ad finem, atque vulgata l. niſi finita. ff. de tute. & rationibus diſtrahen. l. actus. ff. de adminiſtra. tut. l. rationes. C. eodem tit. §. final. inſtitu. de Attil. tutor. l. aduerſus. C. de adminiſt. tutó. vel curat. coniuncta gloſ. ibidem, in verb. non poteſt. Quæ quidem gloſ. ibi diſputat & examinat, an tutor aut curator officio durante conueniri poteſt? quam gloſ. ibidem (ſi vacet) conſulere licet. Eueniunt tamẽ nihilominus caſus, in quibus hæc actio tutelæ bono iure dãda ſit pupillo, etiam ante finitam tutelam. Primò, quoties tutor habetur ſuſpectus malæ ad-
31 miniſtrationis, tunc enim, vt eundem ſuũ ſuſpectum tutorem remoueat, non eſt expectandus adminiſtrationis tutelæ finis, ſed ilicò per actionem tutelæ in tutorẽ agere pupillus poteſt, quod con-
32 firmat Bart. in multis locis. Secundò, valebit hæc actio ante finitam tutelam. Si tutor delictum aliquod, propter quod eius bona venirent confiſcanda, & fiſco applicanda, commiſiſſet ac perpetraſſet. Cæterùm ſicuti hactenus declarauimus multis modis actionem tutelæ competere pupillo cõ-
33 tra tutorem: ſic actio contraria tutelæ ipſi tutori competit, aduerſus pupillum, potiſsimũ ad ſumptus, tam in perſonam, quam in ipſius pupilli ſubſtantiam factos, ac expoſitos repetẽdos l. 1. ac per totum tit. ff. de contra. & vtil. act. tut. quæ etiã bo-
34 næfidei actio indubiè nuncupatur. d. l. 1. & ibi D.
35 Bart. Sed hæc actio tutoris cõtra pupillũ pro ſumptibus repoſcẽdis, tantũ valere poteſt, ſi ſumptus illi vtiliter, & neceſſariò fuerint facti, aliter enim hæc actio tutelæ contraria inualida eſſet & nulla, l. 3. §. Iudicio. ff. de contra. & vtilit. actio. tutel. tex. in argument. in l. non exiſtimo. ff. de adminiſtrat. tutor. vel curator. quibus probatur, quod quemadmodum nihil ſpecialitatis eſt in tutelæ actione directa, ita nec in actione tutelæ contraria. Neque
36 hic conſiderandum eſt, aut æſtimandum, an tutor cum pupilli bonis factus ſit locupletior, an non. Sufficit enim ſi conſtet, quod tutelam ſuam ſemel vtiliter ac diligenter curauerit: Quamobrem hæc in re tandẽ per modũ reſolutionis dicendum eſſe arbitror. Quod vbicunq; negociũ vtiliter geſtum
37 eſt in principio, licet poſtea dubitetur, an locupletior ſit factus, (l. 3. §. ſufficit. ff. de contra. & vtil. act. tut.) ſufficit tamen tutori fideliter & diligenter ſemel, aut in principio negocia geſsiſſe, & ſi euentũ infœlicẽ habuerit, quod geſtũ eſt, tum tutori aduerſus pupillũ, cõtraria tutelę actio cõpetit, quod indubitato vereq; ſignandũ eſt pro tutorib. & id
38 genus alijs. Verũ enimuerò hæc actio eidẽ competere non poteſt ad ſalarium ſuum repoſcendũ, quod comprobant notata D. Bart. ad l. 1. ff. de va-
39 ri. & extraord. cogn. Tutorum enim curatorumvè (ſiue ſint teſtamentarij, ſiue legitimi, ſiue datiui) munus eſt, vt pupillũ, minoremvè bonis moribus inſtituendos curent, præceptoribus mercedem dignam conſtituant, alimentaq; miniſtris pupilli vel adulti etiam præſtent. l. cum plures. §. cùm tuto. ff. de adminiſt. tut. vel cura. item vt corpus & ſalutem pupilli impuberis tueantur l. conſil. in princ. ff. de cura. furi. Adhæc vt impuberem defendant, & cauſſam ipſius patrocinandam ſuſcipiant, ſi ab alio cõueniatur. l. tutoris præcipuũ. ff. de adminiſt. tuto. vel curato. (Tutor enim pupillum ſiue impuberem non ſuis ſumptib. defendit, ſed expenſis ſumptibusq; pupilli ſiue impuberis) l. à tutoribus. ff. de adminiſtration. tutor.
40 vel curato. Eſt præterea tutorum officium, vt pro impubere promittant, ſoluant, & iudicium contra alium pupillorum loco intentent. Alimenta-
41 tionem pupillo ſuo procurent l. 3. §. tuto. ff. de ſu-
42 ſpect. tutor. Item vt pupillorum pecuniam (ſi res ac pupilli neceſsitas ita poſcat) ſubinde etiam ad vſuram exponant, præcipuè ſi pupilli ſubſtantia ſit mobilis, in eum potiſsimum finem, vt pupillus ex ea neceſſariò alatur & ſuſtentetur. Authentic. nouiſsimè. C. de adminiſtrat. tuto. vel curator. Et hoc ſi neglexerint tanquam ſuſpecti remouẽtur. Et damna de bonis ipſorum pupillo reſarciuntur l. final. in princip. C. de adminiſtrat. tutor. vel curat. Cæterùm hic & alia occurrebat non inutilis
43 quæſtio. An tutor, aut curator rem pupilli, vel mino-

minoris emere poterit. Deinde quãdo eam emere poterit. Hanc quæſtioné clarè explicat D. Bart. in ſuis diſtinctionibus, in l. pupill. §. item ipſe tutor. ff. de authoritate tuto. & curat. Ex quibus notandum eſt, quòd quoties tutor aut curator emit rem ſui pupilli, aut minoris, eam aut per ſe, aut per alium emit. Si per ſe emat, hoc fit tripliciter. Nam tunc, aut per ſui cõtutoris, aut per propriam auctoritatem, aut per tertium aliquem vendentem (nempè, per creditorem) emit. Primus hic 44 caſus, ſcilicet, quando per ſe, & cum auctoritate ſui contutoris emit, contingit dupliciter. Nam ſic 45 emit rẽ pupilli, aut bona fide, aut mala fide. Quòd ſi eam rem bona fide emerit, valida erit emptio. l. pupil. §. item ipſe tutor. ff. de auctorit. & conſenſu tut. & cura. Porrò, ſi tutor aut curator pupilli aut minoris ſui rem aliquã ſibi cõparauerit, mala, parumq; ſincera fide, nempè vili, exiguo & iniquo precio, tunc nequaquam ſubſiſtit, nec valet emptio. prædicto §. item ipſe tutor. ad hoc facit l. 1. & quod ibi ſignatur C. de vendit. pign. necnon l. 3. & quod ibi notatur, de iure fiſci. lib. 10. C. Secundus modus, ſcilicet, quo per ſe rem pupilli emit, ſua propria authoritate, fit quoq; dupliciter. Nam ea res quã emit, aut prius alteri legitimè fuit vendita, aut nulli ante diuẽdita fuit. Primus hic modus nonnihil fidei, ac efficaciæ habere videtur, & in iure ſubſiſtere, præcipuè ſi is, cui res erat vendita, 46 aut ſoluere non potuit, aut ſoluere noluit, l. tutor rerum. ff. de adminiſtratio. tutor. vel curator. Secundus modus item fit bifariam: Nam ſic emit, aut palam, ac bona fide, & tum emptio valet, ſecundum opinionem Io. & gloſ. argum. l. non exiſtimo. ff. de adminiſtr. tuto. vel curat. & notatur in d. l. tutor rerum. notatur etiam in l. quum ipſe tutor. C. de contrahen. empt. & l. ſi in emptione. §. final. ff. de contrahen. empt. & hoc caſu ſibi ipſi auctorari minimè prohibetur. Aut emit prædictam rem clàm, ſecretò & tacitè, & tunc emptio nullius erit momenti, iuxt. §. item ipſe tutor, præallegatum, ad exordium. atque l. fin. ff. de ritu nuptiarum, vbi ait: Nam ea quæ clam fiunt, ea dolo, & ex certo fallendi ſtudio facta præſumuntur, ſed quæ palam, & publicè fiunt, ea ritè & decenter facta haud dubiè præſumuntur. Tertio modo, Tutor rem pupilli emit per ſe, & per aliquem tertium vendentem, id eſt, per tertiam perſonam interpoſitam, idque dupliciter. Nam ea tertia perſona fuit ipſi ſubiecta, aut non fuit ſubiecta. Primo modo irrita, & inualida eſſet emptio, quod idem ſit per ſe emere, & per ſuum ſubiectum emere, vt patet per prędictum §. item ipſe tutor. in fin. Secundo verò modo, aut manifeſta eſt emptio, aut occulta. Si manifeſtum ſit quod rem per aliquã tertiam perſonam ſibi minimè ſubiectam emerit, nomenque illius tertij in inſtrumentis inſcribi iuſſerit, valet emptio, dict. §. item ipſe tutor, verſicul. Sanè ſiquidem: Si verò non manifeſta, ſed occulta fuiſſet, per tertiam perſonam emptio, ea protſus eſſet inualida, eo enim ipſo, quod per interpoſitam perſonam emit, fraus indubiè ſubeſſe præſumitur. d. §. item ipſe tutor, verſicul. ſed & ſi per interpoſitam. Cyn. & Bald. in l. 2. C. de repu. hæred. notat Dyn. in cap. fi. de regul. iur. in 6. & Bald. in repe. l. prim. C. de ſacroſanct. Eccleſ. facit l. ſi is qui bonis. ff. de acquirend. hæredit. l. 3. in fine. C. de natu. lib. Sed hæc præcipuè intelligenda ſunt, ſi à contutore vendente emat, iuxt. text. d. §. item ipſe tutor. Nam ſi emat vendente creditore, valida eſſet emptio, potiſsimum ſi bona fide cuncta fiant. Si enim mala fide fiant, inualida eſſet emptio vt habetur prædict. §. item ipſe tutor. verſ. Sed & ſi creditor. Atq; hæc mala fides ex iniqua paruitate, ſiue exiguitate precij, vel ex interpoſitione perſonæ præſumitur. Cæterùm hæc omnia prædicta intelligit D. Bar. in tutore aut curatore, cui decreta eſt adminiſtratio. Cui enim adminiſtratio decreta non eſt, huic vt extraneo emere non prohibetur. l. tuto. ff. de aucto. tut. & cura. Hanc diſtinctionem vt melius intelligas, ſuaſerim vt relegas, quæ in fine pręcedentis capitis noni expoſuimus, in ea quæſt. An tutor aut curator alicuius actionis ceſsionem ſuſcipere poſsit contra pupillum, minorem aut prodigum? Et ſi illã receperit, an illa vti poſsit? vbi ponderantur, quemadmodum & in rei veritate ſunt ponderandi textus, notatu haud indigni, nempè Authent. minoris debitor. C. qui dare tuto. vel curato. poſſunt. necnon in corpore vnde ſumitur, tit. vt hi qui obliga. ſe hab. perhib. res minor. colla. 6. cõſtit. 2. Deinde adhæc plenius intelligenda libuit huic loco annectere caſum, de quo nonnunquam controuerſum fuit. Quidam maritus ex vxore vnicum ſuſtulit filiũ, is maritus poſtea ob ſiniſtrum regimẽ ſuum in curatela fuit poſitus, & edicto publico proclamatus & proſcriptus, nec non ob cauſſam adulterij, & ob tyrannidem ſuam in vxorem, ab eadem vxore per Iudicẽ Eccleſiaſticum, diuortiatus, ac repulſus fuit. Deinde ex bonis ęqua portio ipſi aſsignata fuit. Tandem ſolliciti curatores de ſalute & cõmodo ipſius filij, cœperunt tractare vt filium pupillum honeſto matrimonio copularent, & res eo proceſsit, vt ipſi quæſita fuerit, & addicta vxor diues, benè dotata, ſuiſq; moribus apta & digna. Ad hoc matrimonium auſpicatũ promouendum, & perficiendum, tutores cum patre tractare in hunc modum cœperunt, eundem ſollicitantes, vt ſingulos ac vniuerſos reddit9, ac domos ex dictis bonis ſibi competentes in commodum dicti ſui filij pleno iure transferret, & legitimè tranſportaret, ſed ſub legibus & conditionibus ſequentib. Primò vt ipſe filius eoſdem redditus, & domos huiuſmodi alienare non poſsit, niſi pro ea parte, qua viginti libras groſſorum excederent, quæ viginti libræ alendo patri (ſi neceſsitas ingrueret) conſeruandę ſunt. Secundò, vt tutores & filius ſeſe obligent eidem ſuo patri loco alimentorũ (dum vixerit) ſingulis menſibus triginta ſolidos groſſorũ integrè perſoluere, & pro maiori ſecuritate eoſdem redditus ac domos legitimè ad hoc obligare, & hypothecare, necnon in euentum redemptionis eorundem reddituum in patre, vel in toto, pecuniã inde prouenientem, in ſimilem vſum conuertere, & quantum ad hoc etiam pertinet patri ſuo ſufficiẽter cauere. Sed hæc tantũ quorundam eſt opinio. Magiſtratus tamen patris prodigi regimen & curatelam perpẽdens, difficultatem facit, nec facilè flectitur, vt huic patri prodigo, cùm ſuis curatoribus, bonorum, ac reddituum prædictorum alienationẽ permittat, põderat enim Magiſtratus

quædam incõmoda hinc euentura. Primùm eſſet,
quòd hic pater per huiuſmodi alienationẽ, veriſi-
militer ab omni vxore, alioqui ad eã admittẽdus,
ſeparatus remaneret. Secundũ, ſi hac vxore defun
cta, ſecundã acciperet, proles ex ea poſtea ſuſci-
piẽdæ, nihil ex patre bonorũ expectarent. Tertiũ,
ꝙ ſi pater ad egeſtatẽ, vel infortuniũ aliquod redi
geretur, nihil haberet quo ſeſe ab eo incommodo
vel infortunio tueri, aut inde extricare poſſet, alie
nata enim eſſe ſua tũc bona, quib. ſeſe iuuare alio-
qui licuiſſet. Quod itaq; ne fiat, ꝓhibet Eccleſ. ca.
47 33. vbi dicit: Audite me magnates, & oẽs populi, &
Rectores Eccleſ. aurib. percipite: Filio & mulieri,
fratri & amico, non des poteſtatẽ ſuper te in vita
tua, & nõ dederis alij poſſeſsionẽ tuã, ne forte pœ-
niteat te, & depreceris pro illis. Ibidẽ paulò poſt.
Melius eſt (inquit) vt filij tui te rogẽt, quã te reſpi-
cere in manus filiorũ tuorũ. In omnib. operibus
tuis pcellens eſto, ne dederis maculã in gloriã tuã,
&c. Porrò his incõmodis nihil obſtantib. ſunt ta-
men alij, qui cẽſent ſic. Si quiſq; exiſtens ſui iuris,
ꝓpria auctoritate, & abſq; alterius conſenſu, & li-
centia, ſuorũ bonorum alienationẽ facere poteſt.
Conſequitur à fortiori, ꝙ Senatus ad requiſitionẽ
tam patris, quã ſuorum curatorũ, in huiuſmodi a-
lienationẽ, ſuum decretũ & auctoritatẽ interpo-
nere licitè poſſet, potiſsimum ex certis cauſsis, ac
rationibus ipſum ad hoc faciẽdum mouentibus:
quas hic breuitatis cauſſa omittimus. Senatus e-
nim matura deliberatione habita, & ſingulis prę-
miſsis diligenter excuſsit, tandẽ concludit, & di-
cto prodigo ac curatorib. ſuis pfatis in fauorẽ di-
cti ſui filij licentiam, auctoritatẽ, & facultatem cõ-
cedit transferendi, tranſportandi & alienãdi prę-
dictos redditus, & domos ad eundẽ prodigum, vt
præfertur ſpectantes, nullis etiã legibus aut con-
ditionibus præſcriptis, præmiſsis, alijſq; in con-
trariũ faciẽtibus quibuſcunq; obſtantib. Hic alia
obſeruatio circa venditionem bonorum pupilli
48 ſubit, ſcilicet. Si tutor aut curator frumentũ pupil
li, minoris aut prodigi, vel quippiã aliud huiuſce-
modi, tẽpore viliori vendat, haſtæq; ſubmittat, in-
ualida erit venditio, & à dolo præſumpto excuſari
nõ poteſt. Si verò tẽpore caritatis dictum frumẽ-
tum venundet, valet venditio, quæ ad maiorẽ pu-
pilli vtilitatẽ facta cenſebitur, alioqui dolum ſub-
eſſe ſemper præſumitur. Huic ſeruit eruditiſsimi
Iuriſconſulti D. Bald. notabile, in l. vltim. §. vltim.
C. de adminiſtrat. tuto. vel curato. quod profectò
diligenter notandum eſt, pro pupillis minoribus
ac prodigis. Ad hoc enim ſemper recurrũt aduo-
cati ac prælocutores. Baldo aſtipulantur D. Iaco.
Roberti, Iurium Doctor inſignis, quondam meus
dominus & præceptor Aureliæ, quum §. plus au-
tem, inſti. de act. publ. in Gymnaſio interpretare-
tur. His præterea adiungenda ſunt, quæ tradunt
Bart. Saxoferrateus Iuriſconſul. ſuperioris ſeculi
indubiè princeps, in l. vltim. in 4. notab. C. de Ma-
giſtrat. conue. necnõ D. Bald. eadem in l. vltim. 6.
notabil. quæ aiunt nullo vnquam tempore obli-
uioni tradenda. Item non alienum erit à præſenti
materia hãc frequentẽ quæſtionem, & perutilem
adijcere, ſcilicet: An tutor, curator, vel adminiſtra
49 tor, qui aliquas opes ſibi acquiſierit, ſiue conqui-
ſierit: An inquã prǽſumẽdum ſit ipſum eaſdẽ opes
conquiſiuiſſe per bona pupilli vel prodigi, an nõ
potius per propriã induſtriam, aut per bona pro-
pria, aut certè à cæca & temeraria fortuna, quæ vt
ditat alium, ſic aliumq; premit. Hæc quæſtio in v-
tramq; partem eſt diſputabilis, & poſſent vtræq;
partes ſolidis conſtabiliri argumentis, quæ bre-
uitatis ſtudio omittimus, & affirmatiuè dicimus,
quod adminiſtrans bona alicuius, ſi aliquid ſibi
acquiſiuit, non præſumitur id acquiſiuiſſe de bo-
nis pupilli aut minoris, ſed ſua ex induſtria & labo
re, ac ex fortunæ munere. Cui irrefragabiliter a-
ſtipulatur, l. ſi defunctus. ad fin. C. arbitr. tute. ibi.
Nec enim pauperibus induſtria, vel augmentum
patrimonij, (quod laboribus & multis caſibus
quæritur) interdicendum eſt, & ibi D. Bald. præ-
terea & alij ſcriptores quam plurimi. Quem tex-
tum aureum commendauit, & memoria perpe-
tuò tenẽdum eſſe dixit Louanij præceptor meus,
& Dominus, D. Ioan. Hazius, legum Doctor, ac
practicus præſentis ætatis inſignis, potiſsimum
pro tutoribus, curatoribus, ac etiam receptori-
bus quibuſcunque, nunquam enim præſumere
debemus aliquem quicquam lucratum, quod de-
licti præſumptionẽ induceret. Nam ſi illud quod
tutor, curator, aut adminiſtrator habet, ex bonis
pupilli, minoris vel prodigi habere præſumere-
tur, indubiè, illis doloſè ac fraudulenter ſubtrax-
iſſe videretur, ſecundum D. Bartolum, iuris inter-
pretem eximium, in l. cum oportet. C. de bo. quæ
liber. qui ponit ibidem (ſuo more) diſtinctiuncu-
lam aſteriſco ſignandam, & notatur, in capit. ſint
manifeſtè res. 12. quæſtio. prima, maximè in gloſ.
ibidem, in verbo, probantur, allegante d. l. ſi de-
functus, quæ l. vult, quòd tutor, qui ante tutelæ
munus adeptum, nihil omninò bonorum habue-
rat, poſtea tamen ſuam per induſtriam multa po-
tuit fuiſſe lucratus, quæ pupillus non poteſt veri-
ſimiliter præſumere: Tutorem ſuum per ſua pu-
pilli bona conquiſiuiſſe, atque ideò ſua. Nam
ſi hoc pupillus aſſerere vellet, id prorſus ipſi pro-
bandum foret, vt apertè inquit D. Panormitanus,
canonum peritia inſignis in ſolenni ſua repeti-
tione. capitul. cùm eſſes, numero 25. extr. de teſta.
& vlti. voluntat. & in capit. vt vnus, numero 4. de
pecu. cleric. notatur per gloſſam, & Doctor. in l.
cùm oportet, præallegata, atque etiam D. Bartol.
in l. facultas, in fine. C. de iure fiſci. lib. decim. no-
tatur & in Authentic. licentiam. C. de Epiſcop. &
cleric. & in cap. cum in officijs, de teſta. necnon i-
dem ſignanter tradit, D. Bald. ſupremæ auctorita-
tis Doctor, in Authentic. ex teſtamento, numero
9. C. de collat. verſicul. Vndecimum capitulum,
vbi vult, quod agenti contra poſsidentem omni-
nò incumbit onus hoc probandi. Itaque regula-
riter & ſi quis alicuius bona ac facultates admini-
ſtrauerit, non præſumitur de bonis eius acquiſi-
uiſſe, ſaltẽ vbi ex coniecturis aliud non appareat,
Atq; hoc idem placuit D. Alex. Iuris peritiſsimo,
ac legum conſultiſsimo, ſuis in conſilijs, conſ. 82.
num. 15. 2. volum. & in conſil. 40. 3. volum. numer.
17. Porrò ſi aliud certò, vel ex coniectura appare-
ret, tunc proculdubio aliter iudicandum foret.
Superioribus quæſtionibus hanc quoq; quæſtio-
50 nem nõ inutilẽ adijcere viſum eſt, ſcilicet: An pu-
pillis, minorib. prodigis, & illius generis perſo-
nis, ma-

his,maioribus,ac ſui iuris effectis. An inquam, il-
lis remedium,l.2. C. de reſcindend. vendit. com-
petat,occaſione rerum per ſubhaſtationem ven-
ditarum per tutores & curatores ſuos, an non?
Huic quæſtioni videtur ſatisfacere D. Ioan. Imo-
lenſis,Iuris doctrina conſpicuus,in vulgata l.pre-
cia rerum.§.vltimo.ff. ad l. Falcid.inquiens,quod
poſtquam res fuit publicè ſubhaſtata, non eſt lo-
cus remedio l. 2.C.de reſcind. vendi. ratio ſecun-
dum eum hæc eſt, quod tunc videtur venditio le-
gitimè facta.Nihilominus Barto. tamen iuriſtarũ
nequaquã minimus, ſed ſui temporis maximus,
cõtrarium adſtruit,allegans l. 2. C.ſi propter pu-
blicas pẽſitationes venditio fuerit celebrata. Pu-
to tamen priorem opinionem(nempè Imolæ) eſ-
ſe veriorem & crebriorem. Ratio eſt in promptu.
Quia res quæ publicè ſubhaſtatur, datur plus of-
ferenti,igitur datur ſecundum æſtimationem lo-
ci publici,quæ dicitur æſtimatio legitima & vera,
ſecundum D.Bart.in d.l.precia rerũ.§. vltim. Ni-
hilominus præfatæ opiniones contrariæ hunc in
modum poſſent conciliari & concordari, (alio-
rum rectius meliusque ſentientium iudicio ſem-
per ſaluo.) vbicunque res venditur ad publicam
ſubhaſtationem, dolo ac fraude ceſſantibus, &
hoc ob neceſsitatem,daturque plus offerenti, tũc
in illa non eſt locus remed. d. l. 2. & hanc opinio-
nem omnes obſeruant practici. Sed res quæ non
diuenditur ob neceſsitatem rei familiaris, ſed tã-
tùm ex quadam animi voluptate, ſi ad ſubhaſta-
tionem plus offerenti, propter ſtatutum loci, nõ
detur,tunc locus eſt remedio l. 2. præallegat. atq;
ita intelligenda videtur opinio D. Bartol.in l.1.C.
de præſcript.30.vel 40.anno. Atq; ſimiliter intel-
ligenda eſt opinio Ang.ac Paul.in d.l.precia rerũ.
§.vltimo. Animaduertendum tamen eſt, quod in
Francia,pro more ſemper habuerint, vt impetrẽt
pro contractus reſciſsione,literas regias, quas li-
teras regias reſciſſorias (vulgo) appellitant. Verũ
has à paucis annis per nouas ordinationes regias,
limitatas intelligo, ſcilicet, vt tantũ eæ literæ vim
habeant vſque ad decennium. Nam poſt decen-
nium,à tempore contractus celebrati, non habet
locum amplius remedium præfatæ l.2. Neq; dan-
tur hac tempeſtate huiuſmodi literæ, elapſo de-
cennio in Francia, idq; propter hominis memo-
riam,quæ labilis eſt, quemadmodum habet l. 2. §.
ſed quid,& §.ſed quia.C.de vet.iur.enucle. gloſſa.
in c.ſi teſtes.4.q.3.per l.ſi arbit.ff.de probat. Præ-
51 terea,hic memoriæ mandanda erit & ſubſequens
q. pupillus homicidium ſi commiſerit & perpe-
trauerit,qua pœna punietur,ac mulctabitur?Pri-
ma enim facie pœna capitis, vltimoque ſupplicio
apparet puniendus, ſecundum notabiliſsimam l.
nemo deinceps,ibi homicida quod fecit, ſemper
expectet. C. de Epiſcop. audien. Huic affine eſt,
52 Quòd vbi à lege certa pœna crimini eſt impoſita,
eandem Dominus Iudex, neceſſariò imponere
debet,nullo autem modo eam pro ſuo arbitratu
53 efficere aut duriorem,aut remiſsiorem. Neque e-
tiam eam pœnam à iure ſtatutam alterare, aut in
aliam commutare poteſt, cap. licet, de pœn. & l.
quid ergo.§.pœn. grauior.ff.de his qui notan. in-
54 fa. Ideoque ait perpulchrè text. in Authen. de iu-
dicib. collat. 6. §. Oportet, iudicem nequaquam
debere eſſe lege clementiorem. Dixit tamen exi-
mius Baldus,in l.Et ſi ſeuerior. C. ex quibus cauſſ.
infa.irrogat. Si pupillus fecit homicidium, quæ-
ritur, an is punietur pœna amputationis capitis,
vbi Baldus reſpondet quod nõ,ſed quod talis im-
poſita pœna mitigari debeat. Ad hoc valet etiam
dictum D.Innoc. admodum celebre & ad multa
55 ſingulare, in ca. 1. de conſtit.allegans,vbi ait pro-
pter caſuum emergentiam, licitum eſſe iudici le-
ges tranſgredi. Si tamen caſus de facto contingat
(quemadmodum nonnunquam accidiſſe ipſe cõ-
peri.) ad huius pleniorem notitiam ſuadeo con-
ſulendos eſſe,D.Andream Barbatia, in c. de cauſſ.
num.33.de officio delega.& D.Alexand.Imolenſ.
in l. hodie. ff. de pœnis, & quod notatur in dicto
Authentic.de Iudicibus,colla.6.Baldi interim o-
pinionem tanquam mitiorem,amplectendam o-
mnibus modis ſuadeo, pro qua plurima allegari,
& adduci potuiſſent,ſi temporis penuria admiſiſ-
ſet. Deinde meminiſſe hic non inutile erit huius
56 quoq; quæſtionis,ſcilicet, An pupillus calumniæ
iuramentum (quod eſt iuramentum credulitatis)
præſtare poteſt? Hæc quæſtio negatiuam partem
deſiderat, nempè, pupillum calumniæ iuramen-
57 tum omninò præſtare non poſſe. Ratio eſt, quia
hæc ætas ignorat, neſcitq; quæ videt, vt meminit
l.1.§.impuberes verò. C. de falſa monet. ibi. quia
ætas eorũ,quid videat ignorat. Præterea ſi pupil-
lus vidẽs,ignorare dicitur,quod videt,multò ma-
gis cauſſæ iuſtitiam ignorare dicendus eſt, quod
potiſsimum in eo requiritur,qui ad calumniæ iu-
ramentũ admittitur, ſcilicet, vt ſciat iuſtitiã cauſ-
ſæ,ſecundũ l.2.§.quod obſeruari. C. de iura. pro-
pter calum.dand.quare,&c.quod perpetuò nota.
58 Quæritur etiam,an pupillus poſsit præſentare, &
59 vter præferendus ſit,an tutor,an pupillus? Ad hęc
quoties minor præſentat, an tunc tutoris, an cu-
ratoris potius authoritas requiratur? Harum in-
terrogationum ac quæſtiuncularum meminit D.
Bartholomæus à Chaſſaneo humanorũ Iurium
Doctor,in titulo. *Des enfans de pluſieurs lictz*.§.4. Sed
breuitatis ſtudio, Rochum de Curte, ſuo in tra-
ctatu de iure patro.in verbo,competens,quęſt.4.
lubebit videre. Alia præterea hic oritur quæſtio,
60 ſcilicet: Si tutor aut curator quippiã emerit cum
pupilli aut minoris pecunia, cuiuſnam hoc pacto
res ea empta eſſe cenſebitur, aut ad quem perti-
nere cenſebitur, ad tutorem ne, an ad pupillum,
vel minorem? Certè longis omiſsis ambagibus,
ego exiſtimo, quòd quicquid tutor vel curator
cum pupilli aut minoris pecunia conquirit,id in-
dubiè ad pupillum aut minorẽ pertinere cenſen-
dum eſt,expreſſ.l.ſi tutor.ff. quando ex fact. tuto.
vel cura.& ibi Bart.l.curat.C.arbit.tutel. his con-
cordat l. ſi ex ea pecunia. C. de rei vendicat. quæ
habet, rem emptam cum pecunia minoris, eſſe
minoris, & ſi eius nomine empta non ſit. Hanc
ſententiam etiam ſequitur D. Ioannes Minniers
Iurium Doctor, præceptor meus Aureliæ, cùm
interpretaretur l. ſi patruus. C.cõmunia, vtriuſ-
que iudicij. Porrò hæc diligenter notanda, & ab
61 omnibus obſeruanda ſunt, hac infœliciſsima po-
tiſsimum tempeſtate,aduerſus tutores & cu[illegible]-
res,qui plærumq; ac paſsim cum minorum, nec-
non ſimilium ſubiectarum perſonarum pecunijs,

quælibet pro ſeſe emunt, & cum pupillari pecu-
nia diteſcũt. Quæri hic etiã poſſet, an præſcriptio
legalis, ſtatutaria vel conſuetudinaria, quæ eſt in
odium, ac detrimentum negligentis, an ea inquã
duret contra pupillũ, minorem, & id genus alios.
Hæc queſtio tametſi longã requirat explicationẽ,
eandẽ tamen ſuccinctius abſoluendã curabo, Ac
primò ſunt qui ad hanc quæſtionẽ affirmatiuè re-
62 ſpondẽt, pro quo hanc authoritatẽ citant. Omnes
p̃ſcriptiones à lege, ſtatuto, vel cõſuetudine, poſt
l.fi.C.in quib.cauſ.in integr.reſti. non eſt neceſſa.
introductas contra pupillum, minorem, ac ſimi-
les currere, & validas eſſe, atq; ita tenent Ang Bal.
Guid.de Suzaria. Oldra. Alber. & Raph. in d.l.fin.
vbi Bartoli opinio contrarium ſentientis cõmu-
niter reprobatur. Hæc etiam eſt opinio Inno. in c.
cõſtitutus, de in integ. reſtit. Huic affine eſt, quod
63 ſtatuta & conſuetudines etiam arctant minores.
l.ſi ſine hærede.§.Lucius.ff. de adminiſtr. tut. no-
tat Angel.in l.ſi plures.ff.de pact. Alex. ſuis in cõ-
ſilijs, conſil.37.incip.conſideratis his.2.colum.4.
volum. Sunt alij qui ad ſuperiorem quæſt. reſpon-
dent negatiuè, qui ſe ſtabiliunt per regulam l. fin.
C.in quib.cauſſ.in integrum reſtit. non eſt neceſ-
64 ſa. quæ eſt, Quod melius eſt, intacta iura ſeruare,
quàm poſt cauſſam vulneratam remedium quæ-
rere. Per quam quidem regulam cõcluditur: Præ-
65 ſcriptionem contra pupillum, ac minorem nullo
modo currere aut valere. ac huic conſentit, capit.
primũ.coniunct.gloſſ.ſuper verb. non liceat, ex-
tra de in integr.reſtit. Bart. verò, in d.l. fin. quærit.
An illa lex habeat locum in præſcriptione ſtatu-
taria. Quam quæſtionem D. Panormit. etiam diſ-
cutit & tractat, in capitul. conſtitutus, extr. de in
integrum reſtitution. atque tandem perpenſis
ſingulis, ſic concludunt & dicunt. Quod in lucro
66 captando præſcriptio currat, iuxt.caſum, dict.ca-
pitu.conſtitutus. Verùm ne pars per præſcriptio-
nem læſa habeat, quod immodicè doleat, datur
primo anno reſtitutio, eaq; læſis proximis, ſic vt
proximi illi aut conſanguinei, intra annum ean-
dem rem venditam, reſtitutione eiuſdem precij
ſibi redimere, ac recipere poſſint. Verùm in amit-
tendo lucro, ius iam quæſitum non currit, vt te-
net Ludo.Roma.in l. naturaliter. ff. de vſucap. &
Alexand.ſuis in conſilijs, conſilio 31.volum.5. At-
que his opinionibus conſentit notabile dictum
67 Baldi, in capitul. primo. §. porrò, in titulo. quali.
olim feud. poſſ. aliena. Præſcriptionem triginta
annorum contra pupillum concurrere. Sed huic
opinioni aduerſatur Alberic. de Roſat. in l. tuto-
res.§. ab eo qui. ff. de adminiſtratione tutor. aſſe-
rens ibidem præſcriptionem ſtatutariam debere
68 currere contra pupillum. His itaque omnibus
præmiſſis, & opinionibus collectis, hanc tandem
69 concluſionem amplectendam cenſeo. Præſcri-
ptiones temporales qualitercunque introductæ
ſunt non currunt contra pupillum, minorem, aut
ſimiles, niſi eædem merum inducerent lucrum,
vel niſi ſint teſtamentariæ vel conuentionales. Et
argumenta illa paulò ſuperius adducta, aut quæ
poſſent allegari, & adduci, (potiſſimum ex capit.
conſtitutus, extr. de reſtitut. in integr. quod vide-
tur aduerſari dict.l.final.dicenti, nullam præſcri-
ptionem temporalem, contra minorem currere)
70 facillimè ſolui poterunt. Illa enim lex finalis prò-
fectò de præſcriptione legali debet intelligi, non
autem de præſcriptione ſtatutaria, vel conſuetu-
dinaria, quia iſthæc currit contra omnes, dict. ca-
pit.conſtitutus, ſi tamen caſus de facto contingat.
Illud itaque caput, conſtitutus, vt clarius intelli-
gas, D.Panor.ibidem conſulas velim. Dicta verò
lex finalis nullius ſtatuti aut cõſuetudinis memi-
nit, cùm hæc duo in facto conſiſtant. Dicendum
eſt igitur omnes validas præſcriptiones, per ſta-
tuta, aut conſuetudines eſſe introductas, & ſic ſe-
cundum d.l.finalem.C.in quib.cauſſ. in integ. re-
ſtit. nõ eſt neceſſ. currere contra minorem. Clau-
dius de Aquis, in l. naturaliter, poſt Ludo. Roma.
ff. de vſucap. nec non D. Præpoſitus & Aluaro. in
c.1.§.præterea, de prohib.feud.alien.per Frederi.
71 Neq; hic prætereunda erit hæc quæſtiuncula, ſci-
licet, Qua pœna afficiendus erit is tutor, qui pu-
pillam ſuam, cuius tutelam geſſit, ſtuprauit? Huic
quæſtioni facit plus ſatis, l.vnic.C.Si quis eam cu-
ius tutor fuerit corruperit, ibi deportatione ſub-
iugetur, atque vniuerſæ eius facultates fiſci iuri-
bus vendicentur, hoc eſt, talis tutor deportãdus,
hoc eſt, in exilium relegandus erit, & omnia ipſius
72 bona confiſcanda ſunt. Huius rationem aſsignãt,
quòd tutor pupillæ datus fuerit, parentis loco, vt
ipſam defendat, alat, bonis atque honeſtis mori-
bus, inſtructam curet, ab indignis iniurijs vindi-
cet, non autem, vt nefario ſtupro contaminet. l.
ſecunda. ff. de adminiſtration. tutor. & Inſtitut. de
tutel. in principio. Verùm huic legi non ſubiacet,
nec ſecundum eam puniendus eſt tutor Brugen-
ſis, aut alius quiſpiam cuius bona, ratione priui-
legij, cõfiſcationi minimè ſunt ſubiecta, ſed pror-
ſus immunia atque exempta. Quamobrem in his
tunc alia pœna, arbitrio Iudicis imponẽda foret.
73 Alia præterea hic moueri poſſet quæſtio, ſcilicet,
Si tutores aut curatores pupilli ſeu minoris diui-
tis ac opulenti, & mercaturæ incumbentis videãt
eundem ſuum pupillum induſtrium, & in merca-
turæ negocio mediocriter inſtructum, ipſumque
non exiguæ ſpei atque expectationis iuuenem ſi-
ue adoleſcentem factum eſſe, atque ob id matura
inter ſe habita deliberatione Magiſtratum adeãt,
ab eodemque decretum, auctoritatem ſiue licen-
tiam poſtulent, vt eidem pupillo aut minori ex
proprijs ſuis bonis & facultatibus certam pecu-
niariam ſummam, nempè, centum libras groſſo-
rum monetæ Flandriæ ſumere permittant, vt his
ad negotiandũ & ad mercaturã exercẽdam libe-
rè vtatur, & vt per hoc ſuæ induſtriæ & diligentiæ,
aliquod ſpecimen, & experimentũ ſuis tutoribus
p̃beat, & oſtendat: quæritur, vtrum in hoc caſu li-
ceat dicto Magiſtratui, ſuũ iuxta poſtulata, inter-
ponere decretum? Et caſu quo poſtmodũ præfa-
tus pupillus, aut minor contraheret aliquot debi-
ta paſsiua, quæ ſummam prætactam cẽtum libra-
rum excederent, an inquam exceſſus iſte ex reſi-
duo ſuorum bonorũ veniret exoluendus, an nõ?
Præſentem quæſtionem non ſemel, ſed quam ſæ-
piſsimè, in Magiſtratu Brugenſi, pro vtraque par-
te ventilatam ac diſcuſſam eſſe audiui. Alij partẽ
affirmatiuam magis probabant, dicentes: Huiuſ-
modi decretum interponi quidẽ poſſe, non ta-
men eius decreti prætextu bona pupilli reſtantia
ad hu-

ad huiuſmodi exceſſum vllo modo obligari poſ-
ſe, confirmantes ſuam ſententiam per illud vul-
gatum axioma iuridicum: Limitatum decretum,
limitatum producit & effectum, vulgat. l. in agris.
ff. de acquir. re. do. & l. cum ſeruo. ff. de contrahē.
empt. & vendit. & l. ſtatu liberum. §. ſtichum. ff. de
legat. 2. cum alijs multis argumētis debiliter fun-
datis, in eandem partem nihilominus adductis,
ſed breuitatis ſtudio prætermiſsis. Alij verò ne-
gatiuam & oppoſitam partem firmiter tueban-
tur, & omnium optimè dicebant, tale limitatum
decretum (cuius eſt quæſtio) nihil operari in præ-
iudicium creditorum, qui bona fide eidem pupil-
lo aut minori maiorem ſummā crediderunt, quā
74 quæ per decretum admiſſa & cōceſſa fuerat. Cre-
ditores enim illum totum à curatela abſolutum
exiſtimant, quem ſui iuris in aliqua bonorum ſuo
rum parte liberum fuiſſe intelligunt. Quocirca
nullo modo rationi conſentaneum eſſe puto, vt
aliquis partim ſub tutela ſit, vel cura, hoc eſt, ſub
alterius poteſtate; & partim ab eadem tutela, vel
cura ſit liber, ſolutus, & ſit ſui iuris. Harum enim
rerum inter ſe naturalis pugna eſt, vt aliquis in tu-
tela ſit, vel cura, & extra tutelam aut curam ſit, ar-
gument. l. ius noſtrum. ff. de reg. iur. cum ſimilib.
iuribus. Præterea difficilè admodum, periculo-
ſum & damnoſum foret, cum ſimilibus perſonis
contrahere, quòd cum eis contrahentes ſemper
certiores fieri deberent, num pro pluri mercan-
tias exercuiſſent, aut exercere poſſent, quam pro
ſumma admiſſa & conceſſa, quod eſſet abſurdum.
Quapropter quoties huiuſmodi caſus Magiſtra-
tui proponitur, dico omninò fieri non poſſe, vt a-
liquis ratione certæ & determinatæ ſummæ iuris
ſui fiat, & reliquarum ſuarum facultatum ſub al-
terius iure remaneat. Nam ſi hoc per Magiſtratū
permitteretur, non rarò plurimarum fraudum, &
& deceptionum occaſiones ipſis pupillis & adul-
tis verè darētur, quibus bonam integramq; mer-
catorū fidem deluderent & circumuenirent. Atq;
hoc profectò cederet in Reipublicæ certum & e-
uidens diſpendium. Non enim debent doli, frau-
des, ac deceptiones huiuſmodi quoquomodo aut
quouis tempore tolerari, ſed penitus reprimi, re-
frænari, & iure puniri. Supereſt nunc vltima huius
75 tituli quæſtiuncula, non prorſus inutilis, ſcilicet,
An pupillo, aut minori ſine tutore, vel curatore
paciſci, inireq; pacem de morte ſui patris, liceat?
Hanc quæſtionem diſcuſsit D. Paul. Caſtr. in l. cō-
uentionum autem. ff. de pact. in 4. notab. ſimiliter
D. Speculator practicorū nec infimus, lib. 4. par-
ticul. 4. tit. de homicidio, in verſ. illud autem quæ-
ritur, num. 6. vbi poſt nonnulla allegata, tandem
negatiuæ parti fauere omninò videtur, nempè,
pupillum aut minorem, nullo modo pacem ini-
re, & facere poſſe de morte patris, niſi cum tuto-
ris aut curatoris auctoritate, & cum iudicis de-
creto interuenientibus, quorum opinionem tan-
quam tutiſsimam, ac maximè ſecurā inſequi, nec
ipſe vereor. Speculatorem tamen occaſione caſu-
que facti habitis inſpiciēdum minimè diſſuadeo.
76 Huic quæſtioni cognata eſt & altera quæſtio, ſci-
licet, An filius ſic faciendo pacem iuxta modum
prædictum, per hoc ipſum patris hæreditatē adi-
re cenſeatur? Hanc quæſtionem mouet D. Paulus
Caſtrenſis, loco etiam præallegatō, & negatiuè
concludit, ſicut nec faciendo vindictam de ſepul-
chro violato. l. ſepulchri violat. actio. & vulgat. l.
quæſitum. ff. de ſepul. viol. Ibiq; Dominus Barto-
lus, qui huius perpulchræ meminit quæſtionis,
77 ſub hac forma: filius fecit pacem de morte patris,
accepta pecunia, an per hoc adire hæreditatē vi-
deatur, atque ob hoc ſe bonis patris immiſcuiſſe
cenſeatur, & per conſequens ad debita patris te-
neatur, & reſpondet per dictam leg. quæſitum. ad
debita patris non teneri, nec per hoc ſeſe immiſ-
cuiſſe bonis patris, ac eius adiiſſe hæreditatē cen-
ſeri. Hanc ponit idem Bartolus in forma quæſtio-
nem, in l. pro hærede. §. fin. ff. de acquir. hæredit.
vbi eſt idem caſus. Quia autem in ſuperioribus ca-
pitibus, multa enarrata ſunt de prodigis, poterit
quoque huic loco in fine inſeri quæſtio non indi-
gna, nec ab hac noſtra materia aliena, nempè ta-
lis. Si contingat virum aliquem nobilem, aut alio-
qui præpotentem habere vnum, aut plura domi-
nia, tam directa, quā indirecta, & etiā vtilia, nem-
pè ciuitates, caſtra, aut pagos, ſiue ex parentum
ſucceſsione, ſiue ex emptione, ſiue ex donatione
inter viuos, ſiue ex teſtamento, aut alio quocunq;
legitimo modo, quod vel quæ dominia haberent
merū & mixtum imperium, ac etiā ſimplicem iu-
riſdictionē (vulgus, altam, mediā, & baſſam Iuſti-
tiam appellitant) per quam poteſtatem habeat a-
nimaduertendi in maleficos, ſecundum l. Imper.
ff. de iuriſdi. om. iudi. Aut habeat iuriſdictionem,
quæ mixtum imperiū dicitur, quæq; in danda bo-
norum poſſeſsione, ſiue in iudicis dandi licentia
conſiſtit. Quam materiam abundè tractauit Ioan.
Longouallius, in Senatu Pariſiorum Aduocatus
inſignis, in ſua noua & facili declaratione, ad di-
ctam l. Imperium. ff. de iuriſdi. om. iud. & ad mul-
tas alias leges. Aut habeat etiam eam iuriſdictio-
nem, qua poſsit ſingulis annis certo ſtatuto die,
ſecundum vniuſcuiuſque loci antiquam, inuete-
ratam, & laudabilem conſuetudinem Magiſtratū
renouare, eiuſdemq; rationē, aut rationes per ſe,
aut per ſuos procuratores, (vocatis vocandis, aut
ad hoc vocari ſolitis) audire, officiarios etiam cō-
ſtituere, eoſdem Senatores, ac officiarios, cū ma-
tura & bene deliberata cauſſæ cognitione deſti-
tuere & punire, aut acriter, aut leuiter pro modo
delicti, aut ſi habeat eam iuriſdictionē, qua quo-
uis tempore occurente conferre poſsit officia, ac
reliqua ab ijs depēdentia. Præterea beneficia Ec-
cleſiaſtica, quorum eſſent patroni laicales, &c. Si-
cut legimus Moyſem ſupremum à Deo Iudicem
conſtitutum ſuper populū Iſraël inſtituiſſe Iudi-
ces, Tribunos, Centuriones, quinquagenarios &
Decanos qui iudicârent populū omni tempore,
vt ſcribitur Exod. 18. cap. qui etiā & populi Prin-
cipes & Iudices ob ipſorum delictū extremo ſup-
plicio puniuit, ſuſpendēs illos in patibulis, vt ha-
betur Nume. 25. cap. Quæſtio nunc hæc eſt. Si in-
quam talis nobilis, aut præpotēs tale habens do-
minium, aut plura dominia, poſtea fiat rerū ſuarū
prodigus, omniaque bona ſua inutiliter profun-
dat, iuxt. l. ad exordium. ff. de cura. furioſ. Vel ex-
pendat plura quā ferunt facultates ipſius, idq; ſi-
ne cauſſa, & neceſsitate, quemadmodū ille de quo
meminit Dom. in Euangelio Luc. 15. cap. dicens,

Quòd diſsipauerit omnia bona ſua, viuẽdo luxurioſè, &c. & §. cum verò Deo amabiles Epiſcopi, verſicul. Nam ſi non aliquis ferret libenter eum qui vltra ſubſtantiam ſuam expendit, &c. in Authentic. vt determinatus ſit numerus clericorum,
78 ibi Angel. notat illum textum. An inquam talis nobilis prodigus ob hãc rerum ſuarum profuſionem meritò in curatela cum matura & ſincera deliberataque cauſſæ cognitione, nulliſque omninò ſolennitatibus, ſecundum vniuſcuiuſque loci ſtatuta, ordinationes, ac ritus prout de iure, ac etiam inueterata & laudabili conſuetudine, omiſſis, ſed edicto publico proſcriptus, ſeu proclamatus, poſsit, non obſtante tali ſua curatela, ſeu administrationis bonorum interdictione, inuitis ac nolentibus curatoribus exercere merum & miſtũ imperium, ac ſimplicem iuriſdictionẽ, habereq; gladij poteſtatem, ad animaduertendum in facinoroſos homines, ad exercendum iuriſdictionẽ, & licentiam Iudicis dandi, ex quorum executione & actu multum cõmodi ſæpiſsimè conſurgit. Præterea, an etiã poſsit ſingulis annis, certo ſtatu-
79 to die, ſecundũ vniuſcuiuſq; loci antiquã, inueteratam, & laudabilem conſuetudinẽ Magiſtratum renouare, eiuſdem rationem, aut rationes, per ſe,
80 aut per ſuos procuratores (vocatis vocandis & ad hoc vocari ſolitis) audire, officiarios alios etiam conſtituere, eoſdem Senatores ac officiarios cum
81 matura, & benè deliberata cauſſæ cognitione iterum deſtituere & punire, aut acriter, aut leuiter pro modo delicti? Ad hæc an quouis tempore oc-
82 currente conferre poſsit quæq; officia? atq; alia
83 ab ijs dependentia? Poſtremò, an conferre poterit etiam beneficia Eccleſiaſtica, quorũ eſt patronus laicalis? &c. Ad hanc quæſtionem ſatis arduã abſoluendam, ſciendum eſt variari multorum ſententias. Nam multi Doctores (quos hic nominare non decreui) in ea ſunt ſententia, vt aſſerant talẽ nobilem aut præpotentem virum omninò poſſe ſuperiorum Iuriſdictionum actus exercere, vti prædictum eſt non obſtante ipſius curatela legitimè celebrata, dicentes, & concludentes ſic. Tametſi talis vir nobilis prodigus poſitus fuerit in curatelam; ea curatela dumtaxat concernit adminiſtrationem bonorum ſuorum, qua tunc omninò priuatus eſt. Ideoque nullo modo intelligẽda eſt ea curatela habere eam poteſtatem, vt extendatur etiam ad ipſius temporalem iuriſdictionem, ſic vt per eam etiam priuandus veniat vllis ſuis prædictis Iuſtitijs, Iuriſdictionibus, authoritatibus, aut ſuperintendentijs, quominus earundem Iuſtitiarum actus, ac legitima exercitia debitè, ac dignè exercere valeat, ſcilicet Magiſtratus renouare, Senatores conſtituere, deponere, maleficos quoſque punire, Officia conferre temporalia, conferre beneficia Eccleſiaſtica, &c. potiſſimum ſi eadem iuſtè, dignè, ac debitè faciat, deinde ea tollat, remoueat ac mutet, quæ iniuſtiora videbantur, aut minus tolerabilia. Ego tamen ſub correctione melius ac rectius ſentientium, aliter de prædicta quæſtione ſentio. Negatiuam partem adſtruendo, ſcilicet. Nobilem talẽ prodigum aut prodigos tales, quorum iam paulò ante meminimus, non poſſe inuitis ac nolẽtibus curatoribus, vti mero & miſto imperio, ac ſimplici iuriſdictione (vulgo alta, media, & baſſa Iuſtitia) nec ſingulis annis poſſe renouare Magiſtratum. Nec eiuſdẽ rationem aut rationes, per ſe, aut per ſuos procuratores (vocatis vocandis, & ad hoc vocari ſolitis) audire. Nec officiarios etiam cõſtituere. Nec eoſdem Senatores ac officiarios cum matura, & benè deliberata cauſſæ cognitione deſtituere, nec punire, aut acriter, aut leuiter pro modo delicti. Nec omni tempore occurrẽte cõferre officia publica, atq; alia ab ijs dependentia. Nec poſſe conferre beneficia Eccleſiaſtica, quorũ ſunt patroni laicales. Ad ſententiam autem hanc meam ferendam me cogunt ſequentes rationes. Primò enim prodigi de iure, diſcretione & iudicio carent, neque dicũtur illa habere. l. 1. ff. de curat. furioſ. Secundò, prodigorum nullus eſt ſenſus, vt in l. mutum. §. primo, ibique gloſſ. & Bald. ff. de acquiren. hæred. Tertiò, prodigi & furioſi in iure æquiparantur & adſimulantur, adeò quod vterque à foro & iudicio pari ratione arceatur, ſic vt neuter eorum, aut agere, aut conueniri poſsit. l. admodũ notab. Fulcinius. §. adeò, verſi. idemque in prodigo. ff. quibus ex cauſſ. in poſſeſ. eatur. l. is cui bon. ff. de verbor. obligat. d. l. prima. C. de curat. furio. Item, lex prodigorum perſonas inhabilitat, ſic vt prodigi communi reputatione, viles perſonæ cẽſeantur. l. nõ debet. ff. de dol. circa medium. Item, prodigi teſtari nequeunt, ne inter liberos quidẽ, niſi diſpenſatiuè. Item nec teſtes ad teſtamentum adhiberi poſſunt. l. is cui. ff. de teſta. & ibi Barto. §. item prodigus. Inſtitu. quib. non eſt permiſ. face. teſta. & ibi Angel. Ex quibus rationibus ſic colligo. Si nobiles prodigi ex iure cenſeantur carere diſcretione & iudicio: Si nullum habere ſanum ſenſum dicantur. Si furioſis æquiparentur, ſi agere, aut conueniri non poſsint in iudicio: Si iuramentum præſtare nequeant. c. licet, in vltim. gloſ. de iureiurand: Si viles perſonæ æſtimentur: Si teſtari nequeant. Si teſtes ad teſtamentum adhiberi non debeant. Si denique bonorum ſuorum temporalium adminiſtratione meritò priuentur ob eaſdem cauſſas nunc prædictas, multò magis ob cauſſas eaſdem priuati ſunt omni priuilegio adminiſtrandi ius merum, miſtum, ac iuriſdictionẽ ſimplicem. Item priuati ſunt priuilegio ad recreãdos Magiſtratus, & ad nouos officiarios conſtituendos, & ad beneficia conferenda Eccleſiaſtica, &c. In quibus omnibus plus ſalis, & prudentiæ requiritur, quàm in adminiſtratione bonorum temporalium, quę curatelę tempore per ipſorum curatores adminiſtrari debent, igitur multò magis ſuperiores Iuriſdictionem & Iuſtitiarum actus per ipſos curatores exercere debent, non autem ab ipſis prodigis, quantũuis nobilibus. Meæ huic concluſioni, ac ſententiæ aſtipulantur multa ſacrarum ſcripturarum teſtimonia, ac primo illud Lucæ 16. Qui in modico iniquus eſt, & in maiori iniquus eſt. Si ergo in iniquo mammona fideles nõ fuiſtis, quod verum eſt, quis credet vobis? iniquum mammona vocans opes & facultates temporales. Verùm autem vocat authoritatem & poteſtatem alios regendi. Hanc ſententiam ſequi videtur Beatus Paulus. 1. Timoth. 3. cap. Epiſcopum Eccleſiæque Rectorem ſuis depingens coloribus, dicens illum qui aſſumendus eſt in Epiſcopum, inter

inter cætera debere eſſe talem, qui domui ſuæ, id eſt, familiæ rebusq; domeſticis benè præſit. Nam ſi quis autem domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo Eccleſiam Dei curabit? Quin & idem ad Galat. 4. capit. ait, quòd quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, ſed ſub tutoribus & actoribus eſt, vſque ad pręfinitum tempus à patre. Et prodigi habentur eſſe, veluti ſine iudicio, ſenſu, & ratione, ſicut paruuli, ergo idem iudicium erit ferendũ, de talib. prodigis, ꝙ de paruulis. His omnib. non obſtantib. ſi contingeret tales nobiles prodigos prædictos actus iudiciarios exercere, aut ſuos curatores in ijſdem actib. præuenire, eorum tunc acta & facta habebuntur nulla, & ipſi interim ob talem temerarium auſum arbitrariæ correctioni ſubiacebunt. Curatores vero eorum tunc omnia ipſorum acta, & facta refringere (ſi volunt) poterunt, & omnia pro ſuo arbitratu aliter conſtituere, quemadmodum ipſe aliquando fieri conſpexi: ſcilicet, quod virtute literarum clauſarum, ac apertarum declarabantur omnia nulla per prodigos præuenientes facta, & mox per curatores eorum omnia fuerunt reuocata, & renouata, & meritò. Ob iſtarum itaque rerũ perplexã cauſſam ſuaſerim ego pro maiori ſecuritate, Aulam, aut Gubernatoré patriæ conſulendum, eorundemque authoritatem, & aſsiſtentiam prius impetrandam, antequam quid temerè in tam grauibus cõtrouerſijs ab alterutra parte tentetur, potiſsimum in curatelis magnatum, quorum actus & conſilia propius Aulæ cenſuris, & ordinationibus ſubſunt. Inferiorum enim nobilium curatelæ, & actus ad alios Magiſtratus inferiores referri primò poterunt. Et modo iam præfato audiui, & etiam vidi iudicatum fuiſſe, per illuſtriſsimam, & sereniſsimam Dominam ducem Parmæ, Placentiæ, &c. Gubernatricem totius Belgiæ, Regiæ & Catholicæ Maieſtatis nomine, habitis prius opinione, & conſilio conſiliariorum Status & Priuati, penes eam exiſtentium. Bruxellę in Conſilio Status. 13. die menſis Semptembris. 1563. De tutorum autem, & curatorum munere nunc finis eſto.

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE TVTORVM ET CVRATORVM RATIONE, EIVSDEM TEMPORE, modo, atque forma.

CAPVT PRIMVM.

SVMMAE.

1 Ratio tutelaris, ob pietatem, digna eſt, in quam Magiſtratus diligenter intendat.
2 Ratio tutelaris tota ex bono & æquo pendet.
3 Pupillaribus bonis & leges proſpiciunt.
4 Pupillaria bona, fraudibus multorum ſunt expoſita.
5 Ad rationem tutelarum Iudex non debet ſe reddere difficilem nec ſomnolentum.
6 Tutoris aut curatoris dolus, ſemper eſt coercendus.
7 Adminiſtratores omnes obligantur fideliter & diligenter, librũ rationũ conficere, rationem reddere, & reliqua ſi quæ ſint, ſoluere, idq́; coram Iudice competente, &c.
8 Sine redditione rationis, non pateſcit boni tutoris fidelitas, nec mali infidelitas.
9 Rationes cum die, & conſule, edi debent.
10 Ratio de iure non prius reddenda, quàm poſt tutelam finitam.
11 Rationum libellus conficiendus eſt tantùm ab adminiſtratore vniuerſali plurium rerum, vel etiam vnius rei, quæq́; redditus & expenſas habet.
12 Gandenſium ordinatio ſeu ſtatutum.
13 Brugenſium ſtatutum.
14 Hyprenſium ſtatutum.
15 Franconatum ſeu Francoſtarum ſtatutũ. } de ratione tutelari.
16 Redde rationem villicationis tuæ, ad rationem tutelarem applicatur.
17 Tutores, curatores, duplici ratione ad ratiocinia aſtringuntur.
18 Alienæ ſeſe adminiſtrationi immiſcentes, ratiociniorum, reliquorumq́; reſtitutioni fiunt obnoxij.
19 Omnis adminiſtrator, ex mala negligentiáq́; adminiſtratione obligatur.
20 Frater, qui adminiſtrauit, rationem quoque reddere debet.
21 Rationum redditio non minus tutorum, aut curatorum aſtringit hæredes, quàm ipſos tutores, &c.
22 Contra adminiſtratoris cuiuſcunque hæredem, ſicuti contra adminiſtratorem, actio intentari poteſt.
23 In ratione non modò deducenda ſunt, quæ nomine pupillorum adminiſtrantur, verùm etiam, quæ in rem eorum habentur impenſa.
24 In rationem venire debent, etiam geſta, aut deperdita, poſt pubertatis tempora.
25 Tutor functus officio, ad reddendam rationẽ, per Prætorem cogi debet.
26 Adultus ſi oblatam per tutorem rationem, ſuſcipere renuat, per Iudicem ad audiendũ compelli poteſt.
27 Rationes ſi reddendæ ſunt, ne cui detur conquerendi occaſio.
28 Principio qui geſsit, conueniendus, deinde Magiſtratus, tertiò tutor, qui non geſsit.
29 Pari culpæ tutores omnes ex æquo ſunt obnoxij.
30 Poſt diuiſionem tutelæ factam, liberum eſt adulto ad rationem, & ad damni reparationem compellere, quẽ ipſe volet.
31 Paris culpæ ſunt, non gerere, aut alteri malè gerenti, committere.
32 Tutorum ac curatorum multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe teneri non putant, quod omni adminiſtratione caruerint.
33 Tutorum ac curatorum prudentum eſt, ad pupilli, adultiuè negocia vigilanter intendere, alioqui à tutelæ curæue periculo minimè liberantur.

QVONIAM autem tutelæ ac curatelæ
officia ſunt longè piiſsima, & ho-
minibus Deoque gratiſsima, idcir-
1 co non negligenter, aut ſomnolen-
ter, ſed potius intentiſsimè, ac ſum-
ma cum diligentia à Magiſtratibus rationes tuto-
rum ac curatorum cognoſcendæ erunt, expen-
dendæ, atque iterum, iterumque videndæ, & re-
cognoſcendæ, ne pupillis aut minorib. vlla frau-
de affectis, aut egeant, aut pereant, aut ſuis pater-
nis opibus per aſtutiam vllam emungantur, præ-
ſertim hoc ſeculo longè corruptiſsimo, & ad nul-
las non technas inſtructiſsimo. Sed vt omnibus
2 dolis, ac fraudibus excluſis ſumma cum æquitate
eæ rationes tractentur, & examinentur, quæ ita ex
3 bono & æquo propendeant, adeò, vt nullæ non
4 leges, bonis pupillaribus, diligenter proſpicere,
ac piè conſulere iuſſerint, ob id quod eorum bo-
na plærunque tutorum, ac curatorum fraudibus
(ne dicam rapacibus technis) ſint expoſita. Iudi-
5 ces ergo qui in huiuſmodi rationum tutelarium
cauſſa iudicare habent, minimè ſe reddant diffi-
ciles, aut moroſos in videndis, ac diligenter reui-
dendis adminiſtratæ tutelæ, aut curæ rationibus,
& in rationum computis repetendis, nempè, vt in
huiuſmodi cauſsis (per quas minorum, atque ſi-

milium miſerabilium perſonarum indemnitati-
6 bus ſuccurritur) legaliter procedant, prouideát-que (ſicuti leges volunt) vt tutoris, aut curatoris dolus, tum in adminiſtrationis principio, tum in medio, tum in fine, omni tempore & caſu, ac omni ex parte coerceatur, & purgetur. Horret profectò animus ad commemorandum quantis verſutijs, quantis technis, quàm fraudulentis modis pupillorum bona nunc paſsim oppugnentur, ac diripiantur, adeò, vt mihi commemoraturo lachrymæ prius deficerent quàm verba, ſi omnes cauſſas, & fraudum iſtarum occaſiones, & modos explicare perrexero. Tantus præterea circa pupillorum, minorumque rationes reddendas, miſero hoc in orbe eſt error, atque defectus, tum in tutoribus, in Magiſtratibus, tum in patriæ cõſuetudinibus, aut ſtatutis, vt his explicandis nulla queat ſufficere oratio. Cæterùm vt compendiaria via huius negocij veſtibulum ingrediar, precium operę me arbitror facturum, ſi pro mei captus tenuitate prius oculis ſummatim expoſuero, quicquid huic noſtro propoſito conuenire videbitur.
7 Relictis ergo multis à tergo diuerticulis in ſacris legum voluminibus, & in pluſquam ducentis locis ſole clarius occurrit, tutorem, curatorem, adminiſtratoremque alienarum rerum, naturali ac ciuili ratione debere librum rationum conficere, rationem rerum à ſe geſtarum, plenã, fidelem, & diligentẽ reddere, & reliqua (ſi quæ ſint) debere perſoluere. Neq; debet ſe quiſquam à tali ratione reddẽda putare eſſe liberum, aut iure abſolutũ, aut cùm tuta conſcientia. Quum enim in reb. omnibus, receptorum, & expenſorum exacta repoſcitur ratio, multò magis in hac pia adminiſtratione bonorum pupillarium vnicuiq; reddẽda erit ratio, ſcilicet, vt boni adminiſtratoris appareat fidelitas, & integritas. Et vt mali adminiſtratoris coarguatur infidelitas, fraus, & rapaci-
8 tas. Hæc enim duo ſine rationis redditione nec certò apparere, nec certò cognoſci poſſunt. Atq;
9 ideò (vt dici ſolet) rationes cum die & conſule edi debent, quoniã accepta & data non aliter poſſunt apparere, niſi dies & conſul fuerit editus. l. 1. §. rationes. ff. de eden. Nec enim melius poſſunt reduci ad mentem accepta & data, quã declarato, quo die ſingula facta ſunt. Idq; corã iudice cõpetenti, tametſi coram viris bonis & calculi expertis, per Iudicẽ ad hoc datis, id etiam fieri nequaquã prohibeatur. cauetur l. 1. §. offi. ff. de tut. & rat. diſtrah. quem text. ad quemlibet adminiſtratorem extendunt Doctor. atq; l. 2. ff. vbi pupil. educa. deb. necnon, l. Thais ancilla, ver. Sorore ſua. ibi. potiſsimũ reſpondit. Non ſpectandum quid hæredibus diſpliceat, ſed id quod bono viro poſsit placere, vt libertatem conſequantur. ff. de fideicom. liberta.
10 Attamen huiuſmodi rationem, vt tutor reddat, in multis locis cogi nequaquã poteſt, niſi poſt finitã tutelam, neq; curator niſi poſt curam. l. niſi finita, & l. ſi cùm adhuc. ff. de tutel. & rat. diſtrah. l. 2 & l. rationes. C. de adminiſtrat. tut. vel curat. Idem in hoſpitalario vel orphanatropho. iuxt. l. orphanatrophos. C. de Epiſcop. & cleri. Cle. 2. §. vt autem, de religio. domib. idem in teſtamenti executore. l. nulli. C. de Epiſcop. & cleric. cap. tua nobis, & c. Ioannes, extr. de teſtamen. ſimile in procuratore, ſiue ad lites, ſiue ad negocia. l. qui proprio. §. procurator. ff. de procurat. & in ſimplici negociorum geſtore. l. 2. ff. de nego. geſt. Et generaliter, ſiue neceſſarius, ſiue voluntarius, ſiue à lege, ſiue à Iudice, ſiue à teſtatore, vel parte priuata commiſſus, ſiue ſine vllo mãdato, & commiſsione adminiſtrauerit, ad hæc prędicta prorſus obligatur. ſicuti tenent Iacob. de Aret. Nicol. de Neapol. in d. §. offi. Bart. in d. l. 2. Bald. in conſil. 137. lib. 5. Ludo. Rom. conſil. 414. quoad primum in principio, latè Socin. conſil. 46. cùm in præſenti. lib. 1. quod eſt duplicatum, in conſil. 213. lib. 2. idem Socin. conſ. 73. circa primam, lib. 1. conſil. 159. in præſent. conſil. 190. memini, lib. 2. Iaſon, conſil. 111. colum. 1. lib. 11. Steph. Bertran. conſ. 136. non eſt dubium, colum. 1. lib. 1. Hæc autem loca adduxi, non ad confirmã-
11 dam rem indubitatam, ſed vt illis, qui in materiarum tractatibus expatiari gaudẽt longius, quaſi campum quendam inſigniorum locorum, & ampliſsimum, & vberrimum, tanquam digito commonſtrarem, & ipſorum auiditati ſatisfacerem. Superiorem autem concluſionem intelligendam cenſeo, in adminiſtratore vniuerſali, vel generali, vel plurium rerum, vel etiam vnius rei, quæq; redditus, vel impenſas habet. Secus ſi adminiſtrator vtroque careat. Tunc enim inuentario, non rationum libro, nec calculo opus eſt. Aut certè (ſi vtilius ſic aut magis expedire videbitur ei, cuius res adminiſtrantur,) tunc nec inuentarium, nec rationum libri erunt conficiendi, per l. 2. §. tractari. ff. ad Tertullia. Bart. in l. tutor qui repertorium, colum. 3. num. 16. ff. de adminiſtr. tut. & quod notat Ludo. Roma. in ſing. 104. incip. ſecundò quæro, Hyppo. de Marſil. notab. 302. mater. Cæterùm hac de re comperio conſuetudines, & ſtatuta noſtra Flandrica, inter ſeſe multũ eſſe diuerſa, & con-
12 traria. Gandenſium enim ordinatione decretum eſt, tutorem, curatoremque quemcunque ſingulis annis, aut ad minus biennio ſemel ad rationẽ reddendam obligari, idque fieri neceſſe eſt coram Decurionibus (vulgò Scabinis) veluti ſupremis ipſis tutoribus præſentibus. Item præſentibus agnatis, cognatis, aut minorum amicis, ſub pœna (ſeu potius mulcta) decem librarum Pariſienſiũ, & deinde ſub pœna Decurionum ſiue Senatorum
13 arbitraria. Brugenſium verò ſtatuto ordinatum eſt, vt tutor, curatorque tutelæ curæue adminiſtratæ rationes reddant, non coram Magiſtratibus, ſed in præſentia proximorum propinquorum. Ob horum autem defectum coram prouiſore, & coram Senatoribus pupillorum, aut minorum, rationem reddant oportet. Cuius rationis ſummam vltimam, vel concluſionem tutor ad clericum, vel graphiarium ilicò regiſtrandam defert, vt ea in libro pupillario (vt moris eſt) inſcribatur. Et ratione huius inſcriptionis, is graphiarius nõ amplius recipere poteſt, quàm duos groſſos Flandricos, idque ſub mulcta decem librarum Pariſienſium ab ipſis tutoribus, curatoribusque
14 proprio è marſupio exoluendarum. Qui præterea pœnæ Senatorum (ſiue Scabinorum) arbitrariæ ſubiacent. Hyprenſium autem ſtatuto ordinatum reperimus, quod tutores, curatoreſque ſemel in anno, ad rationem omnium, ac ſingulorum bonorum pupilli, aut minoris indubiè obligentur.

gentur. Imò quandocunque ſupremis tutoribus
id ipſis iudicare libuerit, atque eandem in ipſo-
rum Senatorum præſentia ſub mulcta trium li-
brarum Pariſienſium, à quolibet tutore, curato-
revè defectuoſo, propria è crumena exoluenda-
15 rum. Porrò Franconatum ſeu Francoſtarum or-
dinatione ſtatutoque ordinatum atque ſtatutum
eſt, vt tutores curatoresq; tutelari adminiſtratio-
ne fungentes quotannis, aut ad minus biennio,
ſemel rationem ſuam exactè reddāt coram agna-
tis, cognatis, atque alijs quos ad ea vocari operæ-
precium eſt, hoc eſt, (vt vulgo) coram vocatis &
vocandis pręſentibus, idque ſub mulcta ſex libra-
rum Pariſienſium, quolibet à tutore, curatorevè
negligente & defectuoſo, proprio è marſupio ex-
16 oluendarum. Quòd autem tutores ad rationem
reddendam obligentur, conuincit eos illud Eu-
angelij, Luc. 16. Redde rationem villicationis tuę.
Nam ſi is Oeconomus ſiue diſpenſator repoſci-
tur à domino ſuo ad rationem ſuæ adminiſtratio-
nis, multò magis id quoque faciendum videtur in
adminiſtratione rerum pupillariū. Ideoq; & hu-
ius exempli meminit quoq; .c. qualiter & quando.
17 2. extr. de accuſa. Hinc clarè nunc claret, tutorem,
curatorem, & alias tales perſonas, quæ alienarum
rerum gubernationem receperunt, duplici ratio-
ne ad ratiocinia aſtrictos eſſe, primò, tāquam ad-
miniſtratores. Secundò, veluti tutores & curato-
18 res. Atq; hinc generale ſimul & veriſsimum illud
axioma Iuris effluxit, quo dicitur. Qui alienæ ſeſe
adminiſtrationi immiſcent, ij ratiociniorum, re-
liquorumq; reſtitutioni ſunt obnoxij. Nam ſiue
vt tutores, ſiue vt curatores, ſiue vt negociorum
patroni, pupillorū bona adminiſtrauerint, ſem-
per rationem reddere obligantur. Adminiſtrator
19 enim quilibet ad id (vti ſuperius dixi) cōpelli po-
teſt, atq; ex mala negligentiq; adminiſtratione, ad
compenſationem, & ad reſtitutionem obligatur,
vt eſt caſus, quem ibidē notabiliter declarat Bar-
tolus (diues illud ingenium) ad prælleg. l. 2. Si-
militer atq; in quibuſcunque adminiſtratoribus
ſibi vendicat locum redditionis, rationis neceſsi-
tas, quemadmodum concludit D. Lud. Rom. fœ-
liciſsimo ingenio natus, in conſ. 413. Quoad pri-
20 mum, in quo quæritur: An hæres in principio, &
in conſil. 168. ad exordium. quo quæritur, in 3. du-
bio, quo quidem loco concludit, fratrem qui ad-
miniſtrauit, rationem debere reddere. Tradit etiā
D. Abba. vir ſingulari ſapientia, doctrinaq; præ-
ditus, in conſil. 12. vt clarè materia thematis, in 6.
dubi. libr. 10. & Cumanus Doctor ſpectabilis do-
ctrinæ ac ſapientiæ, in conſilio 87. in caſu præmiſ-
ſo, in principio. Et celeberrimus I. V. Doctor, D.
Philip. Decius, in elegantiſsimis ſuis iuris reſpon-
ſis, ſiue conſilijs, conſil. 110. colum. 3. verſic. circa
ſecundam concluſionē principalem. 1. vol. incip.
Diuino implorato præſidio. Cæterùm iſtius ra-
21 tionis reddendæ neceſsitas, non ſolùm ipſos tu-
tores, curatores, aut adminiſtratores ipſos ligat,
& compellit, ſed etiam ligat ipſos tutorū, &c. hæ-
redes, & in eorum bona ſuccedentes, quod con-
tra eos eadem actio ſimul tranſeat, quæ aduer-
ſus adminiſtratores, ſcilicet, vt rationem redde-
rent. l. 3. §. hæc autem actio. ff. de neg. geſt. & l. om-
nes tuto. necnon. l. tute. C. arbit tut. apertiſsimè,
l. fi. C. de hæred. tuto. & curā. notatq; Lud. Roma.
in prælleg. conſ. 413. in princ. quoad, primum, in
22 quo quæritur, An hæres. Ideoq; nihil mirum con-
tra aduerſusq; adminiſtratoris cuiuſcunq; hære-
dem, aut hæredes, ſicuti contra adminiſtratorem,
actionem materiæ ſubiectæ congruentem, inten-
tari poſſe, ſiue ob rationem reddendam, ſiue oc-
23 caſione alterius cuiuſcunq; cauſſę. Atq; in eam ra-
tionem non modo deducenda ſunt, quæ nomine
pupillorum adminiſtrantur, verùm etiā quæcun-
que in rem eorum habētur impenſa. Aequiſsimū
enim eſt, ſumptus cum ijs quæ recepta ſunt, etiam
hoc caſu æquari atque compenſari debere. l. 2. ff.
vbi pupil. educ. debeat. accedit huic l. ſumptus. C.
de adminiſtrat. tuto. vel curato. his quoq; ſeruit. l.
1. §. præterea. ff. de contra. & vtili actio. tute. facit l.
quod in diem. §. ſi rationem compenſation. ff. de
24 compenſat. Item in rationem venire debet, quic-
quid poſt pubertatis tempus (finita ſcilicet, tute-
la) vel tutor geſsit, vel quicquid ex rebus minorū
(dum non erant petiti curatores) diſperijt. l. tu-
25 tor poſt pubertatem. C. de arbit. tutel. Proinde,
quemadmodum tutor functus officio ſuo ad red-
dendam rationem, ſi ad hoc æquo tardior, negli-
gentior ac ſenior eſſe pergat, per Prætorem cogi
debet. l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ratio diſtrah. Ita è
26 contrario, ſi adultus oblatam per tutorem ratio-
nem, ſuſcipere contempſerit, is ſimiliter per Iudi-
cem compelli poterit, ne tutoris operam vel lu-
dificet, vel diutius in ſuſpenſo teneat. Plurimum
enim in rem tutoris eſt, vt quàm poteſt ociſsimè
rationem adminiſtrationis reddat, ne bona ſua
ſcilicet omnia, pro hac vna adminiſtratione, diu-
tius interim maneant obligata. l. pro offic. C. de
27 adminiſt. tutor. & l. fi. C. de vſu. pupil. Et rationes
ſic reddendæ ſunt, ne vel adminiſtrator, vel is ad
quem adminiſtratæ res pertinent, habeat quod
quæratur, vel quod meritò alter poſsit reijcere,
aut alter immeritò inſerere. Nam ſicut in rationi-
bus ad commodum rei geſtæ nihil præteriri de-
bet: Ita contra, ſumptus bona fide factos non o-
portet repudiare, vt indemnitatem conſequatur,
adminiſtrator. l. 1. ff. de tute. & rat. diſtrahen. Hæc
quum ita ſeſe habeant, rogo perpēdere velis, quid
mereantur hi, qui non obſtante debita, decenti,
ac ſufficienti ratione reddita ſuis quondam mino-
ribus, atq; ab eis (quemadmodum decet) habita
liberatione, ſeu (vulgo) quietatione, nihilominus
tamen eoſdem ſuos tutores, ac curatores quoti-
die vexant, moleſtant, perturbant, huc illucq; di-
ſtrahunt, ac malicioſè citare non deſinunt. Porrò,
ſi plures ſint dati tutores, & tutela eadē fuerit di-
28 uiſa, ita vt ſinguli ſingulas rerum partes debeant
adminiſtrare, vel vnus, omnes res ſimul, tunc pri-
mò conueniendus eſt is, qui geſsit, atq; eo nō exi-
29 ſtente ſoluendo, Magiſtratus conueniendus erit,
ea actione, quā ſubſidiariam vocant, & deinde tu-
tores reliqui, qui non geſſerunt: de neglectis autē
quæ in geſtorum numero non habentur, omnes
tutores ex æquo ſunt obſtricti, & ęqualis ſunt cul-
30 pæ. Sin autem legitima tutelæ diuiſio per teſtato-
rem, aut Iudicem non ſit facta, & vnus interim ex
tutoribus ſolùm geſsit, vel ſi tutores inter ſe rem
pupillarem ſic partiti ſunt, vt vnus huius rei, & al-
ter alterius rei adminiſtrationem gereret, tunc in

arbitrio eſt adulti, vel omnes ſimul, vel quemlibet ex eis, etiam eum qui non geſsit, (quem honorarium appellat, l. §. ſi parens. ff. de adminiſtra. tuto. vel curat.) inſolidum conuenire. Vſqueadeò pa-
31 ris culpæ ſunt, non gerere, aut alteri malè gerenti aliquid committere, quę manifeſtiſsimo iure ſancita habentur, in l. 2. C. de diuid. tutel. Atq; in l. ita autem. §. geſsiſſe. ff. de adminiſtr. tuto. vel curato.
32 Quod quidem axioma iuridicum alta mente, tenacique memoria recondendum ſuadeo, contra aut fraudulentos, aut nimium ſtupidos tutores, & curatores, qui plærumq; ſeſe purgatum iri putant, ob hoc, quod ipſam rerum præcipuã adminiſtrationem non geſſerunt: Atque in huiuſmodi ociosa verba ferè prorumpunt: Si pupillus noſter tantam paſſus ſit iacturam, ego ſusq; deque fero, nihilo irrequietius dormiam, quum nihil de meo deciditur. Viderit ille qui vniuerſam rei adminiſtrationem ſibi aſſumpſit, malè geſsit, peiusq; decoxit. Ego profectò nullam adminiſtrationẽ nec habui, nec habere volui. Is ſcilicet, curet, & trepidet, qui tam malè rexit, videat is quomodo receptorum, & expenſorum debitam ac legitimam rationem ſit redditurus. Mihi nec ſeritur, nec metitur, ideoq; nec quicquam mihi imputabitur. Ah ſtupidi, & imprudentes tutores, qui vos liberos & immunes exiſtimatis à culpa & periculis, ob id, quod adminiſtratione caruiſtis. Singuli enim tutorum, & curatorum, tam non adminiſtrantium, quàm adminiſtrantiũ, ijſdem ſubiecti ſemper ſunt periculis, ſi per vnum ipſorum res pupillares malè diſpereant. Quocirca prudentũ tutorum, curatorũvè eſt, tametſi adminiſtratione careant (quoniã honorarij ſunt) non minus ad pupilli, adultivè negocia aduigilare, quàm eſt illius, qui ſolus rei adminiſtrationem in ſe ſuſcepit. Hoc enim niſi fecerint, à tutelæ curæve periculo minimè liberãtur. Sed ſi quid ex rebus minorum, (officio duran
33 te) ſit decoctum, atq; perierit, id omne tutorum curatorumvè tam adminiſtrantium, quàm quieſcentium (hoc eſt honorariorum) damno atq; periculo perit. Nec quiſquam eorum à talib. tutelæ curæve malè geſtæ damnis aut periculis releuabitur, pr. allega. l. 3. §. ſi parens. Hæc quum longè ſint certiſsima, optarem omnibus quoque eſſe notiſſima, potiſsimum illis, qui pecuniarum amore, tam temerè ad tutelas aut curatelas quorundam opulentorũ ſeſe tam faciliter ingerunt, vnde poſt ſe difficillimè extricare queunt, ſicuti & in ſequẽtibus manifeſtius commonſtrabimus.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMAE.

1 *Rationum redditio plurima requirit.*

2 *Rationũ chartas reddere tantũ, nõ eſt rationes reddere.*

3 *Reddere debita tantùm, non eſt rationes reddere.*

4 *Non ſufficit, in folle reliqua offerre.*

5 *Si tutor aut curator debitor in pecunia non reperiatur, nunquid ſaltem obligatur rationum codices oſtendere, dominumq; inſtruere.*

6 *Deficiente eo quod eſt principale, atque cauſſa alterius, deſtruetur & ſubſequens, ſeu acceſſorium annihilatur.*

7 *Rationum redditio quatuor complectitur ſecundum Baldum, ſecundum verò Caliſtra. & Vlpian. duo*

8 *Rationes reddere obligatus, poteſt impetrare à Magiſtratu arbitrum (vulgo) calculatorem, qui de acceptis & expenſis dumtaxat cognoſcat.*

9 *Rationes debent omnia recepta & impenſa clarè & ſingulatim exprimere.*

10 *Ratio debet continere nominatim à quo receptum, cui datum & quantum, & ex qua cauſſa, & qua die.*

11 *Quomodo intelligendum eſt, quod dictum eſt de die.*

12 *Rationes reddere quid ſit?*

13 *Enarratio plurimorum inconuenientium, ab adulterinis tutoribus & curatoribus, in ſoluendo tardioribus prouenientium.*

14 *Valerij Maximi elogium.*

15 *Opinio authoris haud contemnenda.*

16 *Carius an liceat vendere, ob terminũ ſolutioni adiectũ.*

17 *Precium temporis, vſura eſt.*

18 *Quicunque rem pluris, aut carius vendit, eo dumtaxat reſpectu, quod emptori terminum ad ſoluendum tribuat, vſurariæ prauitati obnoxius cenſebitur.*

19 *Non debet quis crimẽ ſuum, commodis alienis palliare.*

20 *Abſque ſcrupulo, poteſt quis merces vẽdere cariori precio Platoni, prompta pecunia carenti, ſed terminum ſolutionis petenti, quàm Socrati eaſdem prompta pecunia ementi, modo iuſti precij latitudinem non excedat.*

21 *Etiam iuſti precij latitudinem excedendo, poteſt licitè carius merces vendere ad diem, vel certum terminũ, ratione intereſſe damni emergentis vel lucri ceſſantis, quod propter ſolutionis dilationem patitur.*

22 *In mutuo licitum eſt, ratione intereſſe, quid vltra ſortem recipere, & in pactum hoc deducere.*

23 *Videat quilibet ne mentiatur iniquitas ſibi.*

24 *Duæ regulæ Scoto teſte, vt licitè aliqua res vendatur & ematur, ſine vſura & iniuſtitia.*

25 *Tempus nec vendentis, nec ementis eſt.*

26 *Venditor vel emptor non ponat ſe in tuto de lucro, vel ſemper, vel vt in pluribus.*

27 *De venditore & emptore idem iudicium.*

28 *Optima doctrina Godſchalci. Si ſcire velis, an fraudem vel iniuſtitiam vendendo commiſeris.*

29 *Conſcientia optimus Iudex & teſtis.*

30 *Fac ſemper alteri, ſicut tibi velles fieri.*

31 *Nomina ſi ſint in ratione ſuſpecta, tunc ab eo qui rationem reddit exigitur probatio, debitores fuiſſe tempore contractus idoneos.*

32 *Tutores & curatores habent conſiderare perſonarum conditiones, cum quibus minorum nomine contrahunt.*

33 *Tutoribus ac curatoribus in emptione alicuius rei, quid primum incumbat.*

34 *Stricta & arcta nonnullorum practicorum opinio, & ſi multum ſecura.*

35 *Tutores & curatores, ſecundum quoſdam, minimè obligantur ex contractu pupilli aut adulti nomine geſto, licet malè ei ſuccedat, quando factus eſt cum cõſenſu matris pupilli, aut adulti & coniunctorum.*

36 *Conſanguineorum & proximorum præſentia, inducit præſumptionem, quod abfuerit metus.*

37 *Iudex aſſeſſoribus conſiliarijsq;, quos habet de publico adhibitis, iudicando, non facit litem ſuam.*

38 *Iuſſus Iudicis vel Senatus authoritas, excuſat, & facit licitum, quod alias foret illicitum.*

39 *Authoris animaduerſio.*

MVLTA

1 MVLTA ſunt quæ ad rationem reddendam requiruntur. Hæc omnia ſingulatim (auſpice Deo) recenſere conſtitui. Primò neceſſum eſt, vt rationales libelli, in quibus rationes conſcriptæ ſunt, Magiſtratui exhibeantur, & poſtea ipſis pupillis, atque minoribus exhibitæ tradantur, alioqui tutores, curatoresq; tutelæ iudicio obligabuntur, iuxt. l. fin. §. inter cætera, & ibi D. Bart. ff. de liber. lega. & l. ſi cui libertas, atque l. cum ſeruus. ff. de condi. & demonſt. idem Bart. in l. cum teſtament. C. de teſta. manumiſ. & in l. ſi ita fuerit. §. quæſtio ad finem. ff. de manu. teſtament. idem Bartol. in l. 1. §. officio. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Ratio autem exhibitionis habetur ex præallegat. l. cum ſeruus, ſcilicet, vt rationes reddantur, quomodo reddi ſolent, nempè, vt rationes primum legendæ, deinde computandæ ſic offerantur, vt diligenter examinari poſſint, an rationum formæ, & res probè ac fideliter, an infideliter, perperamque ſint digeſtæ, & compoſitæ: an accepta rectè relata, an non rectè. Atq; ita debent res incipere à facto, id eſt, ratiocinatione: vt deinde perueniatur ad pecuniam, id eſt, dationem & numerationem. Ad quam rationum notitiam tutores inſtrui debent, vt Magiſtratus ſtatim videat, & ſciant, quid in quacunq; ratione, ſeu rationum libro ſcriptum ſit. Ita habet notabil. l. cum ſeruus. ff. de conditio & demonſtratio. his ſeruit, l. ſi cui. ff. eodem titul. & l. ſi ita fuerit. §. quæſtio hæc. ff. de manumiſſ. teſtam. necnon, l. 1. §. officio. & ibi D.
2 Bartol. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Ex quibus prædictis manifeſtum nunc euadit, quod rationum chartas ſolummodo exhibere, nequaquam ſit rationem reddere, quum is etiã exhibeat char-
3 tas, cui rationem reddere vetitum eſt. Sic etiam ſolummodo reddere debita, nõ eſt rationes reddere, ideoque illud non ſufficit, ſed præterea requiritur, vt Dominum inſtruat, ipſique etiam reliqua reddat, præallegat. l. cum ſeruus. Non enim abſoluuntur rationes verbis duntaxat, vt vult textus notabilis, in d. l. cum ſeruus. Neq; etiam ſuf-
4 ficit in folle (vt dici ſolet) reliqua offerre, vti ibidem ait textus in illis verbis: Nam non vtiq; ſi ille in folle reliqua obtulit, liber erit: non enim teſtator hoc ſenſit, &c. Sed Dominus Baldus, in l. cum teſtam. C. de manumiſſ. teſtam. ſciſcitatur. Si tu-
5 tor aut curator debitor in pecunia non reperiatur, an ne ſaltẽ obligatur rationũ codices oſtẽdere, dominumq; antequã liber ſit, inſtruere? Qui in loco præallegato ſubtiliter (quemadmodũ frequenter ſuo more) reſpondet, negatiuam partem amplectens, ſic. Quamuis dicitur, tutorẽ aut curatorem teneri, obligariq; ad duo, nempè, ad reliqua, & ad edẽdos codices, hoc eſt, rationũ libros, hæc tamen duo ſunt propter vnum, ſcilicet, pro-
6 pter reddenda reliqua. Ideoq; deficiẽte eo, quod eſt principale, imò ꝙ eſt alterius cauſſa final. (quia nihil debet) etiã ipſe effectus, ipſumq; ſubſequẽs, & acceſſorium minus principale, meritò deſtruitur & annihilatur. Bald. ſequitur D. Iaſon, ingenij dotibus cumulatiſſimus, conſ. 4. col. 2. lib. 3. & cõſil. 100. lib. 4. dicens: ad reddendas rationes omninò requiri quatuor, nempè, codices edi, calculum poni, reliqua reddi, culpam purgari ſolutione eius quod debetur, quæ quatuor diligẽter notanda ait, ſi fortaſsis aliquando eueniant in facto. Mihi tamen magis arridet doctrina Iuriſconſultorum in dictis legib. maximè, in l. cum ſeruus, & l. qui ſub conditione. ff. de condit. & demonſt. & l. ſi ſtatuliber. §. fin. ff. de ſtatuliber. atque d. l. ſi ita fuerit. §. quæſtio hæc. ff. de manumiſſ. teſtament. Vbi tantùm duo explicantur, quæ ad rationem
7 reddendam requiruntur. Primum conſiſtit in facto, hoc eſt, vt rationes, volumina, cautiones, inſtrumentaque actus ſui exhibeãtur, & tradantur. Deinde vt rationes legendæ, percõtãdę, diſpungendæ, atque excutiendæ offerantur. Secundum autem ſitum eſt in dando, videlicet, vt reliqua ſoluantur. Vt autem iſthæc materia tam vtilis, cum latius, tum clarius illuceſcat, & cuius fructum pariat, quæ hic ſubiecimus obſeruanda ſuadeo. Pri-
8 mò, is qui rationem reddere debet, is poteſt impetrare à Magiſtratu arbitrum (quem vulgo calculatorem appellitant) qui de acceptis & expenſis dumtaxat cognoſcat. l. ſi cui libertas. ff. de con-
9 dit. & demonſtrat. Et ibi Dominus Bartolus. Secundò, in rationum ſuarum libris debet omnia ſingulatim, clarè, & explicite deſcribere, & exprimere, tam in receptis, quàm in impenſis, & in capitulis ab eis dependentibus, ad hoc enim edi & legi debet ratio, vt fiat per ſingula particularis percontatio & computatio, ſic vt per talem aptè diſtinctũ ordinẽ facilius quoq; obſeruari poſſet, an cõputationes probè an improbè referantur, & an accepta rectè relata ſint, an nõ rectè, vt (inquit) text. in d. l. cum ſeruus. ff. de condit. & demonſtra. vti etiam paulò ante diximus. Poſtquam enim ſic per ſingula, & clarè facta fuerit omnium narratio, declaratio, & computatio, facilius quoq; veritas, aut falſitas deprehẽdi poterit, quàm ſi cuncta generaliter, confuſè, atq; indiſtinctè, enarrata fuiſſent, & exhibita. Quocirca non ſufficit, vt aliquis ſuam rationem exhibeat, ita confuſè digeſtam, vt receptorum, & expenſorum nullus conſtet ordo, ſed potius varijs interruptionibus omnia permiſta appareant. Tales enim rationes meritò (vt in-
10 eptæ) reijci poſſunt. Tertiò, curet vt in libello rationario ſuo nominatim exprimat, à quo receptũ, quando receptum, ſcilicet, in redditibus, cui datum, & quantum, & ex qua cauſſa, & qua die, vt notab. Bart. & Ioan. de Plat. in l. comperimus, per illum textum, de nauicula, lib. 11. & per l. apparitores, de exacto. tribu. l. neminem. de ſuſcepto. & archa. lib. 10. C. adde l. ſiue & Prætoriano, de exe-
11 cuto. & exacto. lib. 12. C. Quod autem dictum eſt, de die, intelligendum eſt ſanè, ſcilicet, quando ſine talis expreſsione diei non poteſt intelligi, quid ſit illud quod datum refertur, vel acceptum, ſed eſſet quædam incertitudo, ſicuti ferè contingit, quoties mercatores aut nautæ varias merciũ ſuarum ſpecies alio transferunt, aut inferunt. Tunc enim niſi illationis aut translationis diem exactè notarent, certam quoq; illationem rerum per rationes docere non poſſent, nec quid illatum eſſet veris comprobationibus oſtendere, quemadmodum loquitur. dict. lex, comperimus. quæ diei expreſsionem requirit, ſecus autem, de diei expreſsione ſtatuendum eſt & cenſendum, ſi ob eiuſdem diei ſubticentiam, nulla emergere poſſet

poſſet ambiguitas, aut rei incertitudo. Tunc enim ſufficit in ratione explicare annum, menſem, vel aliud tempus accepti vel dati, puta tempus vindemiarum vel meſsium. Porrò in redditibus recipiendis ſemper neceſſum eſt, & diē, & annum expreſſè præſcribere. In rationib. autē ſufficit, quod ratio æquè diſpungi poſsit, & ita debent intelligi dicta Doctor. ibi, & Paridis de Put. eos ſequentis, ſuo in cōfuſaneo tractatu ſyndic. ſub Rubri. reddi. ratio. officia. Adde ad hæc, Bartol. in conſ. 150. cum prædicta, ad fi. Pet. Ancho. conſ. 316. in cauſſ. col. 1. Socin. in conſil. 46. colum. 2. lib. 1. Iaſ. conſil. 4. colum. 2. conſil. 14. colum. 4. lib. 3. Quem modū ferè contingere dicimus inter cōſanguineos, præcipuè nobiles & principes, non autem inter plebeios. Nam ſi frater vel ſoror bona communia adminiſtrauit, reddere quidem rationem claram & diſtinctam tenentur, non tamen ita ſtrictè, nec ita ſcrupuloſè eſt exigenda ab eis. Vnde ſufficiet ſi exprimant quantū veriſimiliter in anno expenderint pro familia, aut pro agrorū cultura, aut territorij cuſtodia, nec adigendi ſunt ad minutā rerū ſpecificationē, quemadmodum pulchrè decidit Panorm. conſ. 12. vt clarè, in 6. dubio, verſ. tertius caſus, lib. 1. ſequitur Socin. in conſil. 73. circa primum, columm. 1. libr. primo, & in conſil. 40. circa primum, num. 2. lib. 4. Sed hæc ſincerè & ſanè interpretanda ſunt, & accipienda, ſcilicet, vt illud generale capitulū eatenus ſit amplectendū, quatenus contra illud non ſit ſiniſtra aliqua in cōtrarium præſumptio, ſiue ob rei, ſiue ob impēſæ, ſiue ob perſonæ aliquā qualitatē, aut alterius rei. Præterea niſi ad ſtrictè reddendā rationē ſuſcepta fuerit adminiſtratio. Hinc eſt quod meminit Baldus vir ingenio excellenti, in l. cum teſtam. præallega. neceſſariò requiri, vt pupillo minorive ſoluatur, atque etiam quicquid vſpiam ſoluendum eſt reddatur, id eſt, vt reliqua ſoluantur, ſi quæ ſint reſtātia per contextum ſcriptum, hoc idem etiam placuit. l. non ſolùm. 2. §. is qui reddere rationes. ff. de liber. lega. nec non. l. ſi quis ita. §. ſi duo. ff. de ſtatulib. Idē etiam non diſplicuit l. quamuis, & l. qui ſub conditione. ff. de condit. & demonſtrat. Atq; hoc corroborārunt, & approbārunt, Seue. & Ant. Imperatores, in l. cum teſtament. C. de teſtamen.
12 manumiſſ. Quandoquidem rationes reddere nihil aliud eſt, quàm reliqua ſoluere, quæ clarè apparent per contextum rationum, nequaquā culpa, dolo malo, fraude, ſiniſtra, ſed ſincera, bona-
13 que fide exhibitum, & conſcriptum, eſſe exoluenda. Perfacile enim eſt, quocunque modo rationes reddere, ſed omnium difficillimum reliqua poſſe perſoluere, reddere, & reſtituere, præſertim nefarijs iſtis, atque ſubdolis adminiſtratoribus, quorum numerus (quod magnoperè deplorandum eſt) noſtra tempeſtate, magnus eſt. Quorum tenacitas, & ſolutionis iniqua procraſtinatio, adoleſcentibus ſæpenumerò ruinæ occaſionem, & deſperationis malæque vitæ amplectendæ materiā præbent. Nam ſi reddituarij ſint, hoc eſt, Si tantū ſuis proprijs victitent redditibus, hi non rarò ob talem tutorum tenacitatem, & ſoluendi procraſtinationem, multa incommoda, damna, plerunque patiuntur, & lucrum illud, quod alioqui ſibi cōparaſſent, (ſi certa ipſis & debita contigiſſet ſolutio) planè tūc deperdūt, veluti nouos redditus, agros, fundos, prædia, negociationis lucrū, atque alia huiuſcemodi plura, quę ſibi cum præſenti pecunia cōquirere licuiſſet. Per earundem autē pecuniarū inopiam, & per tardam ſolutionē prædicta diſpendia indignè patiuntur. Nam ſi iſti mercaturæ, ſeu negociationi ſtudeāt, ac operā nauēt, quid quæſo lucri ſperabunt, aut quid præclari in mercatura præſtabunt cum loculis vacuis? Profectò ob ſuorū nummorum carentiam, merces ſuas longè carius mercari cōpelluntur: Qua de cauſſa, oſſetenus à mercatoribus illis (quib. cum negociantur, & quibus fidē ſuam pollicentur) corroduntur, & planè conteruntur: vſqueadeò, vt non rarò hāc ob cauſſam inuiti, ac dolentes incidāt in rerū omniū inopiā, paupertatē & penuriā, imò ꝙ deploratius eſt ac triſtius, ob hāc cauſſam ſæpè ita in ſummū miſeriarum fundū concidunt, vt ſeſe ab odioſa ignominia, ac à publica infamia non poſſint defendere, quin ob graue æs alienum conflatum, & ob tardam ſuorum creditorum ſolutionem, ſæpè cogantur verſuram facere, quod Bancum facere appellitant. Cuius infamiæ nefandiſſimæ plærumque in cauſſa ſunt huiuſmodi alienarum pecuniarum peruerſi adminiſtratores, qui ſuas rationes ſimul & reliqua loco, & tēpore congruis, minimè reddunt. Nam (quemadmodum eſt cernere in noſtri æui mercatoribus) ſi quid carius emant, idem quoque carius reuendāt neceſſum eſt. Et plærumq; fit vt ob mercium caritatē auocentur potius, quàm aduocentur alij mercatores & emptores. Quare contingit, vt ſi tum vendere velint (vt certè diuendere debent) vt inquā tunc cum magno ſuo damno reuendant: Nam ſi (vt ſors fert) tunc non reuendant, ſed merces eas in aliud carius tempus ſeruare velint, tunc immodica mercium varietate & copia onerātur & grauātur, q̄ quoquomodo mercaturā ſuā exerceāt, in pauperiē, & egeſtatē incidant oportet, quū veniente die ac ſolutionis promiſſæ termino, à ſuis creditorib. obruantur, & dehoneſtētur, ꝙ ob negatā à ſuis debitorib. certò expectatā ſolutionem, viciſsim ſuis creditoribus exoluere non poſſunt. Verùm quia iiſdē omninò ſoluere debent, velint nolint, vt infamiæ notam, aut carceris vincula effugiant, tandem ob æs alienum ſuas ædes, prædia, prata, nemora, totos cenſus, villas, & breuiter omne ſuum patrimonium, cæteraq; fortunæ bona haſtæ ſubmittere, vēdendaq; eadem etiam minoris quam iuſto precio exponere coguntur, aut ad minus oppignorare, ſiue hypothecare, aut creditoribus vilius in ſolutionem dare, & concedere compelluntur, qui alioqui (vt maximè credēdum eſt) diuites, & opibus affluentes fuiſſent, atq; prædicta omnia pericula, incōmoda, & dedecora fœliciter effugiſſent, ſi ſuas expectatas, & debitas pecunias, tempore & loco congruis, à prædictis adminiſtratoribus, aut creditorib. ſuis recipere potuiſſent. Hæc miſerāda cum mecum preſsius perpendo, me continere non poſſum, quin obſtupefactus omnipotentis Dei optimi Max. clementiā ac lōganimitatem mecum ſummoperè admirer, vt qui de illis adminiſtratoribus in Republic. tam peſtiferis extempio pœnas non ſumat. Verum in his diuinis diſpenſationibus nulla perſcrutanda eſt ra-

eſt ratio ſed omnia ipſius æquiſsimo relinquendā
ſunt iudicio. Metuentes ne in ipſos aliquando cō-
14 petat illud Valerij Maximi elogium: Lento gradu,
ad vindictam diuina procedit ira, tarditatemque
ſupplicij grauitate compēſat. Sed hic mihi pij om-
nes fortaſsis obijcient, leges huiuſmodi admini-
ſtratorum malitiæ debere occurrere, eāq; debere
cōpeſcere & grauiter punire. Audio: ſed quid po-
terūt aduerſus huiuſmodi verſutos (non homines
15 dico, ſed peſtes) optimę leg. Profectò in omnib. to
tius Flādrię locis ſtatuta ſunt edita, vt adminiſtr.
tales ad ratiocinia, atq; reliqua reddēda per leges
cōpellantur. Hæc quàm ex æquo & bono, quāque
dexterè, ordinata, & ſtatuta ſint, nemo non videt.
Attamen multò dexterius fœlicius & æquius mul-
tò fieri putarem (ſalua interim pace tantorum Se-
natorum) ob plurima (vti cernere eſt) emergen-
tia pericula, ſi ordinaretur, & ſtatueretur, vt tuto-
res atq; curatores ſtatim finita, & abſoluta tutela &
cura, per decretum iudicis, quàm ocyſsimè admi-
niſtratoribus conſtituatur tempus idque breuiſ-
ſimum, quo rationes ſimul, & reliqua illicò ſub
graui pœna perſoluerent. Atque ſub eadem pœna
ipſis pupillis aut minoribus mandaretur, vt ad e-
aſdem rationes audiendas, & acceptandas præſto
adeſſent, idque ſiue tutores, aut curatores referre
rationem, ratiunculamque, reddere ſeſe paratos
præbuerint, ſiue non. Deinde ſiue etiam pupilli,
minoreſque ob quippiam detrectantes tergiuer-
ſentur, ſiue non. Hæc enim omnia (ſecluſis hinc
inde cauſſationibus) computabuntur, & redden-
tur coram Senatoribus atque Scriba ad ea ordi-
natis atque deputatis, præſentibus etiam ibidem
vtrinque agnatis atque cognatis minorum, quo-
rum ratio tunc ſubducenda & reddenda propo-
nitur, vt apertius & decentius cuncta & à Senato-
ribus, & ab amicis intelligantur, & examinentur,
quæ & quæ non in computum tranſire merean-
tur, idque (vt dixi) ſub pœna ſeu verius mulcta
grauiſsima, in contrarium agentes, ſine diſsimu-
latione infligenda. Quod autem ratio & reliqua
ſubducenda ſunt coram Senatoribus & cognatis,
& affinibus, cauſſa hæc eſt, vt illi certius cogno-
ſcant, an rationes probè, an perperam ſint relatæ.
Nam quamuis ipſi pupilli adulti plerumque inue-
niantur ſuis tutoribus magis gnari, acriores, &
prudentiores, in rationibus tamen non æquè ſem
per ſapiunt, atque in alijs rebus. Quocirca adhi-
bentur in rationum negotijs, aliquot viri cordati
& exercitatiores, vt illi, incorruptius de rationi-
bus oblatis diiudicent: Porro ſi ipſi pupilli, adul-
ti, ipſis tutoribus, in rationum formis eſſe inge-
nioſiores, doctiores, aut certè minus ſtupidi ha-
beantur, tum ipſi tutores magis ſegnes ſeſe ad ra-
tionis exhibitionem præbent, metuentes ne ip-
ſorum exhibenda ratio ab ijs quoque reprehen-
datur, quos prius incautos, & ſtupidos ſperabant
ſeſe potuiſſe fallere, & nunc eoſdem ie gnaros ma-
gis metuunt. Sed quid hic machinantur putas?
Alia tunc via inſiſtunt: Diffiſi enim ſuis fraudibus
in rationum libellis inſpargendis, ipſos quan-
tumlibet acres pupillos adultos adeunt, blandi-
tijs alijſque ſtrophis, eoſdem circumueniunt, &
aſtutè remorantur, quo minus debito & conſti-
tuto tempore ſuas rationes, & reliqua decenter

abſoluant. Quoniam autem paulò ſuperius me-
minimus de mercatoribus, qui ſuis debitoribus
obæratis ſubinde merces vendant carius, non te-
merè me facturum puto, ſi hac de re hanc quæſti-
16 onem obiter explicauero, ſcilicet, An quippiam
carius liceat vendere propter ſolutionis terminū,
longius protractum aut conſtitutum? Profectò ſi
ipſos mercatores hæc roges, haud dubiè, & incun
ctanter reſpondebunt affirmatiuè, id ſibi licere
maximè: idque ita diiudicantes ex corrupta po-
tius, & de recepta conſuetudine, quàm ex rerum
ſyncero iudicio, ac notitia. Quocirca neglectis
eorum mercatorum corruptis iudicijs, quid hac
de re potius cenſendum ſit, nunc videamus. Ego
itaque vel ijs inuitis, ad prædictam quæſtionem
negatiuè reſpondendum dico, ſcilicet, ob tem-
poris ſoluendi prolixitatem, nullo modo ipſis li-
cere diuendere carius, ideoque omnes cōtractus
huiuſmodi eſſe vſurarios, illicitos, nefarios, & quò
uis iure, Ciuili, Canonico, & Diuino prohibitos,
& reprobandos. Nam in his contractibus res ca-
rius venditur, ob ipſum tempus, ſiue ob terminū
longiorem ſolutioni deſtinatum, conceſſum, aut
concedendum, quod fieri, iura legeſque ſummo-
pere prohibent, ob id quod in dictis contractibus
17 ſit incluſum precium temporis, quod eſt vſura, quem
admodum clarè continet, c. In ciuitate, necnon
c. Nauig. §. fi. Et ibi ſacrorū Canonū explanatores,
de vſur. quibus accedat l. Hactenus. §. fin. ff. de con-
ſtitu. pec. Ex his igitur ita ſeſe habētibus, hoc cer-
18 tum axioma colligimus. Quicunq; rem pluris aut
carius vendit, eo duntaxat reſpectu, quod empto-
ri, tempus terminumq; ad ſoluendum concedat,
& tribuat, is vſuram certiſsimè committit, vel ob
id, quod (vt dicunt) temperamenta recipit. Atque
hoc axioma magnis auctoritatib. & multis iurib.
innititur. Interim hoc te obſeruare volo, quod
prædicto axiomati non aduerſetur, c. Per veſtras,
de donat. inter virum & vxorem, quæ habet dotē
in caſu, negociatori aut mercatori cōmitti poſſe,
ſcilicet vt de honeſti lucri parte, maritus matrimo
nij onera ſuſtentare poſsit. Quia autem meminit
ibidem textus expreſsim de honeſto lucro, igitur
non putandum, quod maritus tunc dotem fœne-
rari dicatur, aut de vſuris alere vxorem, argumen-
to Authenticæ, Nouiſsimè. C. de adminiſtrat. tu-
to. ſed dicendum, quòd dotem eam in ſocietatem
honeſtam, commerciumve aliquod cōuertat ho-
neſtum, vt vxorem ſic ex lucro quoque honeſto a-
lat, argument. in Authenti. Vt hi qui oblig. hab.
ſe perhib. res mino. §. quoniam autē videmus, col-
la. 6. nec enim cogitur, nec admittitur fœnerari.
19 Non enim debet aliquis crimen ſuum commodis
alienis palliare, ſicut nec ſuo proprio cōmodo. 46.
diſtinct. c. fin. Quod haud diſplicet Gof. Hoſtien.
Ioan. And. eorumque ſequacibus, quodq; etiam
confirmat Bal. D. ſubtiliſſ. ſuper Rubr. C. de conſt.
pecu. vbi inquit. d. c. per veſtras, nō pugnare, quia
ibi ad rationem licitæ negociationis pertinebant
20 lucra, non ad rationem temporis. Hic tamen ſci-
endum eſt, & notandum, quod quiſpiam licitè, &
abſque ſcrupulo, triticum, pannos, aliaſve merces
Platoni prompta pecunia carēti, terminūque ſo-
lutionis petenti, vendere quidem poſsit carius,
quam Socrati eaſdē prompta pecunia emēti, mo-

dò iuſti precij magnitudinem nõ excedat. Exem-
plum oculis ſubijciam. Non enim eſt prohibi-
tum, ſed permiſſum, vt aliquis vendat Socrati vnũ
21 pannum pro 60. & Platoni pro 61. Imò quod ma-
gis eſt, quoties ita iuſtũ precium non enormiter
exceditur, dico mercatorẽ tunc licitè, & ſine ſcru
pulo poſſe carius pannos, aut alias merces vende-
re ad diem, vel certum terminum conſtitutum, nõ
quidem temporis cauſſa, ſed reſpectu damni, for-
taſsis ob diuturnam credentiã emerſuri, aut ſaltẽ
reſpectu lucri tunc ceſſantis, quod propter ſolu-
tionis dilationem patitur. Quamobrem ſi teſte cõ
ſcientia ingenuè, & ſyncerè profiteretur aliquis,
quod mallet huiuſmodi pannum, aut alias merces
22 promptam recipiendo pecuniam, vẽdere pro 60.
vel 61. (quæ ſtatuitur iuſti precij eſſe magnitudo)
quàm expectando ſolutionem in annum, aut du-
os annos pro 64. vel 68. Is profectò tunc tutus eſt
in conſcientia, tunc enim propriè nõ accipit par-
tem illam iuſti precij latitudinem egredientem,
ratione compenſationis illius damni, & detrimẽ-
ti, & in mutuo licitum eſt, ſcilicet vt ratione dam-
ni aliquid vltra mutuum recipiat, atque in pactum
hoc deducat. Atq; hoc certum & indubitatum eſt,
nullumq; dubietatis ſcrupulũ habet, de intereſſe
damni emergentis loquendo. Imò verum etiam
exiſtimo, intelligẽdo de intereſſe veri lucri ceſſan
tis, tametſi Beatus Thomas alijq; nonnulli oppo-
ſitum ſentiant. Sed videat quilibet ne mentiatur
23 iniquitas ſibi. Ea de re plurimi aiunt intereſſe ſub-
eſſe propter ſolutionis dilationem, ac venditionẽ
ad terminum. Vbi autem non poteſt contingere
verum intereſſe, aut vbi damnum, vel intereſſe nõ
eſt tantum, vt ratione illius carius merces vẽdant,
tunc illicitum proculdubio eſt, quandoquidem
ſic principaliter ratione temporis carius vendũt,
& plus recipiunt. Ne quis autem incautius ad hãc
24 vſuram ſeſe impingat, ſed vt licitè, & abſque vſuræ
ſcrupulo quippiam aut vendat, aut emat, duæ ſta-
tuuntur (teſte etiam Scoto) regulæ. Prior eſt, vt nõ
25 vendatur tempus, quia non eſt ipſius vendentis,
ſicut nec ementis. Poſterior eſt ne venditor ponat
ſe in tuto de lucro, vel ſemper, vel vt in plurib. nec
26 etiam emptor. Nam de venditore & emptore ſi-
27 militer iudicandum eſt. Quemadmodum enim
venditor plus iuſto vendens, & recipiens vltra iu-
ſti precij latitudinem, tenetur & obligatur emp-
tori reſtituere, tantum, quantum plus iuſto rece-
perit, ſi eundem reperire poſsit, alias pauperib.
Ita ſimiliter emptor, ſi minus iuſto precio emat,
ſub latitudine iuſti precij tenetur venditori refun
dere quantum minus iuſto dedit pro merce. Huic
ſententiæ noſtræ aſtipulatur, ſacræ Theologiæ ꝓ-
feſſor, Magiſter Godſcalcus Roſemondus, in ſuo
libello de ratione confitendi, foli. 104. De vendi-
tione ad terminum, ad medium, nẽpe, Si ſcire ve-
28 lis, an fraudem vel iniuſtitiam vendendo commi-
ſeris, conſtitue te in locum emptoris, & interroga
propriam tuam conſcientiam, an ne iudicares te
deceptum, ſi eaſdem merces tali precio ab alio e-
29 miſſes. Vnde propria conſcientia optimus Iudex,
& teſtis erit tibi, in his ac multis alijs. Si ergo iuſtus
velis eſſe mercator, & pro modico commodo, ac
pro diuitijs terrenis nolis perdere nobilem the-
ſaurum animæ, & cœleſtes, & æternas diuitias: al-
30 teri ſemper vendendo, emendo, & quodcunque
officium, vel opus exercendo, feceris, quod tibi
fieri velles, ſic tutius mercaturam tuam exercebis,
teſte tuapte conſcientia, & teſtibus omnibus The-
ologis, & Iuriſperitis. Sed ad rationes reuertamur:
Si pupillorum, aut minorũ debitores poſtea Ban-
cum fecerint (vt dici ſolet) tunc Tutores & Cura-
tores in ſuis rationibus, euidenter oſtendere & ꝓ-
bare debent, quod debitores pupillorum aut mi-
norum, cum quibus pridem negociãdo (pupillo-
rum loco) cõtraxerant, fuerãt ſat diuites, & opti-
mè ſoluẽdo, ac tales, vt ſagaciſsimus quiſq; pater-
familiâs non dubitaſſet cum ijs contractare, ipſiſ-
que firmiter credere. Nam ab ijs qui rationẽ audi-
31 unt, diligenter obſeruandum eſt, ne in ratione po
nãtur nomina ſuſpecta. Tunc enim ab eo, qui ra-
tionem reddit, exigitur probatio, debitores fuiſſe
tempore contractus idoneos. l. qui ſub conditio-
ne. ff. de cond. & demonſtr. Id autem ſi tutores aut
curatores commonſtrare, docereq; nequeãt, dã-
num, periculum, & incommodum quod minores
meritò ſufferrent, ipſi ſubeãt, & ſufferãt oportet:
32 Quapropter tutores, & curatores curẽt, deq; hoc
ſoliciti ſint, vt diligenter obſeruent, & perſpectas
habeãt eorum hominum perſonarumq; cõditio-
nes, cum quibus (minorum nomine) contrahunt,
& negotiantur. Quod niſi fecerint, non raro ſeſe
grauibus periculis, & iacturis obiectos implica-
bunt. Non igitur cum hominibus ſiue perſonis,
cõmuni fama vilibus, indigentibus, miſeris, deq;
fuga ſuſpectis, minorum nomine negociandũ, ac
contrahendũ ſuadeo. Pari ratione tutoribus & cu
33 ratoribus diligẽter videndũ erit quales ſint ij, qui
ipſis emẽda offerunt prædia, prata, aut his ſimilia,
vt ea pupillis minoribusq; cõparent, & emãt. Tũc
enim ipſorũ muneris erit, & officij, vt primùm &
ante omnia accuratè diligenterq; inueſtigent, nũ
redditus, ſiue reddituũ conſtitutio, villæ, cẽſus, ꝓ-
dia, id genusq; alia minoribus cõducãt, & conue-
niãt. Præterea an eorum alienatores, eorũ legiti-
mi, veriq; domini ſint. An ea alienare ſint potẽtes,
& poteſtatẽ habentes. Niſi enim in his tutores, &
curatores oculatiſsimi fuerint, ſed ſi per ipſorũ ſtu
pidam inertiam & negligentiã, ipſi pupilli aut mi-
nores damnũ aut incõmodum aliquod ferant, id
omne profectò in caput ipſorum redundare de-
bet. Cæterum his damnis & periculis non erunt
obnoxij, ſi emptionis tempore, de eo probè cau-
tum fuerit, ac poſtea tandẽ ꝓ colo. empta, cõperiã
34 tur effecta minus vtilia, & cõmoda. Sunt tamẽ nõ-
nulli ſtrictioris, arctioriſq; opinionis practici, indi
ſtinctè, ſimpliciter, atq; categoricè dicentes, nullo
quippe modo tutores, curatoreſq; minorum de
bonis, quicquã ſine ſupremorũ tutorũ decreto, au
ctoritate, vel licentia diſponere poſſe, niſi quibuſ-
cunque periculis aut dãnis ſubiacere velint. Quo-
circa omnis generis tutoribus, curatoribuſq; con
ſulo, vt in omni comparatione ſeu venditione, ſi-
ue itidem emptione (pupillorum vel minorum
nomine facienda) de redditibus, prædijs, nemo-
ribus, villis, cenſibus, ac de quibuſcunque rebus
immobilibus, ſupremorum tutorum conſenſum,
decretum, & auctoritatem poſtulent, & expectẽt.
Si rationabili legitimaque ex cauſſa recuſauerint,
illorum recuſationi obtemperandum omnino, &
nequa-

nequaquam emendum, aut minorũ nomine ven-
dendum. Secus ſi petitioni, licentiæ, auctoritatiq;
petitæ ſubſcribant, & cõſenſum permittant. Tunc
à ſcriba permiſsionis eiuſdem conceſſæ, ſyngra-
pham (quam vulgò paſsim noſtra in Flandria A-
ctam vocant) cum ſumma diligẽtia poſcant, quam
obtentam diligenter cuſtodiant, ne ſi fortè poſt
ea de cauſa lis, aut controuerſia (quemadmodum
frequenter contingit) oriatur, ipſi tunc inermes
comperiantur, quo minus ſe tunc contra legum,
aut maleuolorum controuerſias tutari poterint.
Prædicta verò Acta muniti, omnibus litibus & cõ-
trouerſijs per ipſos ſupremos tutores reſiſtẽdum,
& reſpondendum erit, ad quos hoc ipſum deuol-
uitur, ratione conſenſus, licentiæ, authoritatiſ-
que conceſſæ, & tributæ. Sunt tamen alij contra-
riæ opinionis & ſententiæ, qui dicunt (quod per-
petuò mente tenendum eſt) quod tutores vel cu-
35 ratores nullo modo obnoxij ſunt prædictis dãnis
& periculis, ratione illius contractus, quem pu-
pillorum, aut minorum nomine geſſerant, quan-
tumuis malè ille idem contractus pro pupillis aut
minoribus ſuccedat, aut eueniat, potiſsimum ſi ta
lem contractum emptionis aut venditionis feciſ-
ſent præſente pupillorum aut minorum matre &
conſentiente, & conſentientibus etiam ipſorum
cognatis, & affinibus proximis, etiam ſine con-
ſenſu Magiſtratus, iuxta gloſſam magnam in l.2.in
verbo, Pupillo. C. de his quib. vt indig. quã ibidem
Paul. Caſtren. admodum ſingularẽ reputat. Simi-
liter D. Iaſon in l.1.C. de tranſact. eandemq; gloſſ.
dicit eſſe celebrem doctiſsimus Boerius in cõſue-
tud. Bituricen. in titulo, de conſuetud. iur. ſta.
perſona. §. octauo, in gloſſa. Hæc conſuetudo
videtur etiam probari, in fine illius gloſſæ. Por-
rò aliquo prædictorum modorũ ſolent vti cauti,
& prouidi tutores, & curatores. Idque non ſolùm
laudabiliter & rectè, ſed etiã ſibi admodũ tutè ac
ſecurè. Addendũ eſt hic quoq; aliud nõ inutile re-
medium, quo tutores, & curatores ſeſe facilè à pe-
riculis, & à damnis reſarciẽdis defenderint. Nem-
pè ſi contractus omnes faciant, adhibitis pupillo-
rũ aut minorũ proximis, & cõſanguineis, & prete-
rea adhibito Iuriſperitorum conſilio. Hæc enim ſi
fecerint, quicquid dãni poſtea euenerit, ab eo tũc
tutores, & curatores liberi ſunt, & excuſandi, vt
habet glo. notabilis & ſignãda in l. polla. in verbo,
pupillo. C. de his quib. vt indig. nequaquam diſsi-
mile tenet glo. in l. tutor. ff. de bono. poſſeſſ. quod
D. Iaſ. refert in l. bonorũ. C. qui admi. ad bo. poſſ.
poſ. Addendum & aliud in ſimili quod habetur, in
l. tranſactione. C. de tranſact. vbi præſentia con-
36 ſanguineorum & proximorum inducit præſum-
ptionem, quod abſuerit dolus. Hinc Do. Baldus,
diligenter obſeruandam ponit cautelam (quam
ipſe quoque in Frãcia ſubinde obſeruari cõſpexi)
in Rubri. de pœna iudi. qui mal. iudica. C. ſcilicet,
quod hoc quod ſupradictum eſt: Quod Iudex qui
malè ſiniſtreque iudicauerit, ſoleat facere litem
ſuam, atq; ex tali delicto teneri & obligari, verùm
tantùm habeatur, niſi ipſe ſic perperam iudicaue-
rit, cum aſſeſſoribus, conſiliarijſque (quos habet
37 de publico) adhibitis, tum enim aiunt Iudicem
nequaquam debere facere litem ſuam, nec eius
ratione occaſioneque teneri aut obligari. Quia
verò in hanc rem tam variæ opiniones incidunt,
propterea ego tutoribus & curatoribus ſuaſerim,
vt omnium opinionum certiſsimam amplectan-
tur, quæ dicit, quod in omnibus ſupremorum tu-
torum, hoc eſt, Magiſtratus cõſenſum, decretum,
& authoritatem implorent, & conſequãtur, ante-
quam quippiam periculoſi ex ſua authoritate tẽ-
tare præſumant. Idem quoque candidi & fideles
quique aduocati atque alij cauſſarum patroni, tu-
toribus, ac curatoribus ſuadere deberent, nempè,
vt tutores, curatoreſque ad omnia, & in omnibus,
quorum ſuperius meminimus, ſupremorum tuto
rum, ſiue dominorum conſenſum, authoritatem
& licentiam requirant & exſpectent, potiſsimum
cùm tam ingens contra ipſos periculum verſetur.
Imò non tantùm in hac materia, ſed etiam in qua-
uis alia optimum, atque tutiſsimum conſilium e-
rit, vt quicunque vlla in re periculoſa quippiam
tentare velint, ijdem prius iudicis authoritatem
poſtulent, ſibique procurẽt, quo Iudex cum cauſ-
ſæ cognitione decernat, quid potiſsimum facere
præſtet, deceat, & oporteat. Tex. in argumentum
in l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. 25. an. Iuſ-
ſus enim vel iudicis, ſenatuſve authoritas excuſat,
38 facitque licitum, quod alias foret illicitum. leg. Si
quis quaſi. ff. ad S. C. Silla. l. furti. §. Qui iuſſu. ff. de
his qui no. infa. l. 2. §. caſsius. l. quod principis, &
l. quãquam. ff. de aqua. plu. arcen. Quibus adde iu
ris pontificij vulgatam regulam, Quod quis man-
dato. de regu. iur. lib. 6. Atque iuris Cæſarei regu-
lam non minus vulgatam in l. non videtur. §. qui
iuſſu. Et ibidem gloſſ. in verbo, qui iuſſu. ff. de reg.
iur. longè melius text. in l. qui autem. §. Apud La-
beonem. ff. Quæ in fraud. credit. Necnon elegan-
tiſsimè in l. ſi ſtipulatus. §. ſi lancem. ff. de ſolu. &
libera. cùm pluſquam infinitis alijs iuribus, quæ
omnia dicunt, quod omnium tutiſsimum, & opti-
mum ſit, omnia per Iudicem, Magiſtratumve fa-
cere, ne quis in obligationem, aut damnum inci-
dat. Porrò ſi tutum, atque omnium optimum eſt,
in omnibus Magiſtratus decretum expoſcere, at-
39 que ex eo confidenter procedere: Igitur contra,
periculoſum, damnoſum, & temerarium ſæpè eſt,
Magiſtratus authoritatem non aſſumere, ſed eam
vilipẽdere. Quocirca longè imprudentiſsimè fa-
ciunt hi adminiſtratores, qui in alienatione aut
comparatione rerum immobilium, aut tanquam
immobilium minorum, Iudicis, prętoris, pręſidis,
Magiſtratuſve conſenſum, decretum, & authori-
tatem expetere vilipendunt, idq; plærumque ob
id, ne rerum bonitas, valor aut precium, ſic certo
cognoſcatur, aut pateſcat, deinde ne cui manife-
ſtum fiat, an hoc alienare, vel vẽdere, pupillo, mi-
norive expediat, an non: atque hæc a nemine ſciri,
aut examinari percupiunt, imò quod execrabili-
us eſt: ſæpè rogati à nonnullis pecunijs egẽtibus,
vt huiuſmodi redditus, cẽſus, ac eius generis haud
diſsimilia, nomine ſuorum pupillorum aut ado-
leſcentum compararent, & ſcientes non admodũ
aut etiam nullo modo expedire vt emantur, cupi-
ditate ac ardore xenioli ſeu munuſculi polliciti aſ-
ſequendi, oblata emunt, & miſeros pupillos & mi-
nores ita in damna protrudunt. Ah execrandam,
iniquam, & ſummoperè dolendã talium admini-
ſtratorum ineſcationem, qua ipſorum animæ tam

miſerè captiuantur, & pupilli tam nefariè corroduntur. Sed hic mihi occinet quiſpiam, quod huiuſmodi omnia faciunt cum conſenſu Magiſtratus: Audio, ſed nondum excuſo. Nam ſi id efficiant cum Iudicis aut Magiſtratus decreto, ſiue authoritate: Ipſi interim iniuſtiſsimi haud verentur ſacramento ſolenni, & iudicialiter celebrato, ac præſtito affirmare, & aſſerere, id pupillo aut minori expedire, & commodum eſſe, quum tamē diuerſum oppoſitumque certiſsimè (conſcientia teſte) ſciant. Ideoque contra ſuas conſcientias, quæ optimi Iudices ac teſtes ſunt, nequiſsimo periurio contaminare ſe non metuunt, & vt viri improbi & proditoris officio ſeu munere fungētes, Iudicem, Prætorem, Præſidem, Magiſtratumque, falſis aſſertionibus circumueniunt, & fallunt. Quin & miſerabiles pupillos atque minores (qui ſe ac ſua propter ætatem tueri nequeunt) fraudant, damnum & detrimentum, contra ſua iuramenta, ad exordium aſſumpti muneris prēſtita illis inferunt. Quorum aſtutias & inſidias, hic lōgius aperire & taxare liberet, niſi temporis anguſtia me nunc ad reliqua retraheret.

CAPVT TERTIVM.

SVMMAE.

1 *Ratio de non geſtis, attamen gerendis, non minus quā de geſtis reddenda eſt.*

2 *Ratio etiam reddenda eſt eius, de quo tutor vel curator ex cauſſa fideiuſsionis aſtringitur.*

3 *Lata culpa cenſetur, omittere in alienis, quæ adminiſtrari oportuit.*

4 *Ad quorum rationem aſtrictus fuit tutor, ad eandem aſtringuntur eiuſdem tutoris hæredes.*

5 *In ratione reddenda ſunt omnes ſyngraphæ, & inſtrumenta ad pupillos ſpectantia.*

6 *Diſtinctio inter tutorem, & tutoris hæredem, quantum ad culpam.*

7 *Iuratur in litem contra nō conficientem, aut non exhibentem librum rationum.*

8 *Præſumitur contra non facientem librum rationum, ſicut contra non facientem inuentarium.*

9 *Qui non facit id, quod ſcit, vel ſcire debet ſe obligatum ex officij ſiue publici, ſiue priuati ratione, eo ipſo in dolo eſſe præſumitur.*

10 *Inuentarium non faciens, eo ipſo de dolo conuincitur, & propter dolum ac probationis difficultatē, ad omne detrimentum obligatur, &c.*

11 *Non conficiens, vel non exhibens cum effectu computationis ac plenæ examinationis librum rationum, etiam de dolo conuincitur, & ad detrimentum obligatur.*

12 *Qui nullum penitus inuentarium, aut rationum librū confecit, & qui obſcurum libellum edit, ita vt ex eo de rerum quidditate, ac valore, aut de redditus & impenſæ quantitate, non clarè appareat, pariter in dolo ac detrimento eſſe cenſetur.*

13 *Ratio eſt reddenda omnium fructuum, qui percepti ſunt & qui conſuetudine communi ex re adminiſtratæ percipi potuerunt.*

14 *Reddenda eſt ratio non vnius partis ſed totius adminiſtrationis.*

15 *Reddita ſemel ratione approbata nō poteſt adminiſtrator denuò vrgeri ad iterandam calculandi moleſtiam.*

16 *Rationum erratis, calculi beneficio ſuccurritur.*

17 *Error calculi veritati nullum adfert præiudicium.*

18 *Calculi beneficio in erroribus renunciari nonnunquam conſueuit.*

19 *Poſt ſummatam rationem mercatorum, adhuc poteſt petere debitor vel creditor, vt iterum computetur, & videatur, ſi erratum ſit in calculo.*

20 *Error calculi ſolum debet detegi, intra triginta annorum ſpacium.*

21 *Error calculi, ſiue facultati reuidendæ rationis, quemadmodum alijs facultatibus, triginta annorum ſpacio præſcribitur.*

22 *Adminiſtrator non ſolùm rationem reddere, verùm etiam, paria facere debet.*

23 *Sententia rationis reddendæ ad reliqua, qualem extenſionem admittat.*

24 *Paria facere, extendit ſeſe ad totum debitum.*

25 *Reliqua trahere ad partem debiti reſtantem pertinet.*

26 *Reliquari quid? & reliquatores, qui dicantur?*

27 *Rationis reddendæ neceſsitas, an per teſtatorem remitti poſſet?*

28 *Reddendæ rationis remiſsio, non liberat à reliquis ſoluendis, ſi quæ apud adminiſtratorem fuerint, multò minus à dolo malo.*

29 *Illa verba, quæ in vltimis elogijs apponi ſolent, tutores meos analogiſtas eſſe volo, quid importent?*

30 *Reddere rationem, principaliter fauore pupilli vel adulti introductum cenſetur, ergo abſolutè non videtur per teſtatorem remitti poſſe.*

31 *Vſufructuarius non minus aſtringitur ſalua conſeruare bona domini proprietarij, quam ipſe tutor curatorue bona pupilli vel adulti.*

32 *Tutor non releuatur, etiam ſi per teſtatorem ſubiunctum fuiſſet, (Tametſi tutor condemnatus eſſet, ratione adminiſtrationis, aliqua in quantitate, tantundem eidem lego, ipſique dari volo, & ad dandum & ad hoc præſtandum tutori, & hæredes meos grauo & condemno, vt ipſum tutorem omnino liberent.)*

33 *A doloſè ſiue fraudulenter gerendis, abſoluere teſtator nequit, neque per viam directam, neque indirectam.*

34 *Remiſſum non videtur id, propter quod tutor, curator, ac quilibet adminiſtrator, ad delinquendum inuitatur.*

35 *Nemo ob maliciam ſeu calliditatem fructum vllum cōſequi debet.*

36 *Teſtator non poteſt moriens, adminiſtratores futuri hæredis à ratione reddenda abſoluere, ſicut nec poteſt eundem abſoluere, quin ſemper boni viri fungatur officio.*

37 *Bona parentes pupillis relinquunt, vt ijſdem à morte vtantur, non vt per adminiſtratores ab ijſdem fruſtrentur.*

38 *Abſolutio facta tutoribus, non extenditur ad ea, quæ ſunt dolo geſta, aut ad reliqua.*

39 *Ius publicum nemo remittere poteſt.*

40 *Liberatio quando relinquitur ab adminiſtratione futura ſimpliciter non porrigitur ad dolo geſta, etiam ſi hoc eſſet expreſſum, ſecundum Ang.*

41 *Dolus futurus remitti non poteſt.*

42 *Teſtator quando remiſit tutori vel curatori confectionem*

nem inuentarij, quid operetur talis remiſſio?
43 *Caſus in quibus repertorij confectio remitti poteſt.*
44 *Qua actione petatur rationis reddendæ æditio?*
45 *Vna eſt omnium adminiſtratorum honeſtatis regula, vt de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eoſdem exhibituri quoties opus erit.*
46 *Ratio ex quibus conſtare debet?*
47 *Rationum ſubſtantialia, dies, & annus, ad longum, & non per numeros conſcribenda ſunt.*

SICVT officium tutorum, & cura-
torum eſt, rationem exactã redde-
1 re de rebus geſtis, ita eorundem
quoque eſt reddere debitam ratio-
nem de rebus non geſtis, quas ali
oquin ex officio, non minus quàm alias res gere-
re, & gubernare debuerant, quod niſi fecerint, in
damnum incidunt, & ad compenſationem tenen-
tur. l. Si tibi. C. de teſtame. tutel. l. 1. & 2. C. Si tutor
vel curator non geſſ. l. Si quis tutor. §. Quin autem.
ff. de rit. nupt. l. 1. ad exordium. ff. de tutel. & rat.
2 diſtrahen. Et ſicut rationem reddere debent de
non adminiſtratis, ab ipſis tamen adminiſtrandis,
ſic etiam rationem reddere coguntur, de rebus
quibus per fideiuſsionem ſunt aſtricti, licèt ea nõ
dum ſint adminiſtrata. l. Pater, & l. aduerſus. C. de
3 hæredib. tuto. vel curat. Nam & ceſſationis (in-
quit Antonin. Imperator) ratio reddẽda eſt. Por-
rò, ſi legitima adferatur à tutoribus cauſſa, ob quã
aut nõ potuerint, aut non debuerint res ab ipſis
geri, à ratione reddenda profectò excuſandi ſunt.
Aliâs verò minime. Nam Alexander Imperator
latam culpam cenſet omittere in alienis, quæ ad-
miniſtrari oportuit. l. 2. C. Si tutor vel curat. non
geſſ. l. vltima. C. de hæredib. tuto. vel curato. At-
4 que hęc omnia intelligenda ſunt, non ſolùm in ip-
ſis tutoribus, & curatoribus, ſed etiam de eorum
hæredibus, haud inconueniens eſt dicere. l. 1. C. de
hæredib. tuto. vel curato. & l. 2. eiuſdem tituli. De-
5 bent præterea tutores, & curatores pupillis adul-
tis in rationibus reddendis tradere omnes ſyngra
phas & quietantias, alia inſtrumenta, & munimẽ-
ta, quæ ipſi tutores de adminiſtratione rerum ha-
bent, quæque poſtea pupillis poſſent eſſe vſui, &
præſidio. Nam ſi talium literarum quipqiam ſup-
preſſerint, aut ſi dolo id, aut culpa non fiat, iurare
debent in litem. leg. Si cui libertas. ff. de condit. &
demonſtrat. refert reſcriptum hoc Pij Imperato.
Aditià vobis ampliſsimi conſules, arbitrum da-
bunt, qui excuſsis rationibus, non tantum quę re-
liqua ſunt Epaphoditi, conſtituent: verùm etiam
quas rationes, quæque inſtrumenta tradere, aut
exhibere dominis ſuis debeas. Iuramentum autẽ
in litem probatur per. l. 1. & l. 2. & l. alio iure. C. de
6 in litem iuran. vbi diſtinguitur inter adminiſtra-
torem ipſum, qui de dolo, & ex omni culpa tene-
tur, & inter hæredem ipſius tutoris aduerſus quẽ
non niſi ex dolo & latiore culpa iuratur. Sed hoc
ſanè intelligendum eſt. Nam ſi quis enorme hinc
pupilli detrimentum probauerit, & ſi prius ad-
uerſus viuentem tutorem lis fuiſſet conteſtata,
tunc aduerſus tutoris mortui hæredem etiam ex
leui culpa inſtrumenta non reddentem, iuratur in
litem, non minus quàm aduerſus ipſum tutorem
iurari potuiſſet. l. alias. ff. de in litem iuran. Simili
7 quoq; ratione, contra non conficientẽ, vel nõ ex
hibentẽ librum rationum, in litem iurabitur. l. 1. §.
officio. ff. de tut. & rat. diſtrah. Qui tex. licet de tu-
tore loquatur, tamen de omni adminiſtratore lo-
cum habet ſecundũ Doct. Soci. conſil. 46. Cùm in
præſenti, li. 1. quoniã vt notat Bal. poſt Raij. de for.
in §. officio. Sic etiam contra illum qui nec fecit li-
8 brum rationum, ſicut contra illum qui non fecit
inuentarium, præſumitur. Qui enim non facit id,
ad quod ſcit, vel ſcire debet, ſe ratione officij ſui,
9 vel publici, vel priuati obligatum eſſe, is profectò
eſt in dolo, vel ſaltem dolus de ipſo præſumitur. l.
ſi procuratorem. §. dolo. l. dolus. ff. mandat. & l.
10 dolo. ff. ad l. falcid. Ob hãc quoque cauſſam, is qui
inuentarium non facit, eo ipſo de dolo conuinci-
tur, & propter dolum, & probationis difficultatẽ,
ad omne id damnum, quod ex eo profluit obliga-
tur, ad declarandum per iuramentum in litem ve-
ritatis, quod quidem iuramentum aduerſario de-
fertur per iudicem ſub taxatione prius præmiſſa,
iuxta perſonarum & negocij qualitatem. Atque
hæc ſecundum ea quæ leguntur, & notantur, in l.
in actionib. ff. de in litem iuran. & in l. ſi quando.
C. vnd vi. in c. fin. de his quæ vi. met. cauſſ. tex. eſt in
l. Tutor qui repertorium, ad principium. ff. de ad-
11 miniſtrat. tuto. vel curat. Idem quoque iuris eſt, i-
demque iudicandum eſt, de non conficiente, vel
de eo qui libellum rationis non exhibet cum effe-
ctu computationis, ac plenæ examinationis, ſicut
expreſſè decidit Bar. ſuis in conſilis, cõſil. 150. cum
prædicta. Et Angelus ſuis in conſilijs conſil. 277.
Tutor alimentauit, ad finem, vbi loquitur de ne-
gotiorum geſtore voluntario. Item Ludo. Roma.
ſuis in conſilijs, conſil. 518. Quo ad primum, vbi
loquitur etiam de matre relicta domina & vſufru-
12 ctuaria. Atque hæc non ſolùm vera ſunt, de eo qui
nullum prorſus inuentarium, aut librum ratio-
num confecit, ſed etiam de eo qui inuentarium
aut librum rationum exhibet nimis obſcurum, i-
ta vt hinc certo apparere nõ poſsit, quid ſit de re-
rum quidditate ac valore. Aut quanti qualeſque
fuerint redditus aut quales expenſæ, aut vnde na-
tæ. Hæc enim niſi clarè exprimãtur, forma ratio-
nis nec ſubſiſtere poteſt, nec honeſtè concludi. Et
certè turpe eſſet & illicitum, in rationibus omiſſa
paſsim per alienã manũ aſſcribere & adijcere, aut
perperã conſcripta lituris paſsim delere aut diſpũ-
gere, vt in repertorio ſeu inuẽtario tradit D. Bart.
in d. l. Tutor qui repertoriũ, ad exordiũ. col. pe. 18.
Eſt præterea reddẽda ratio, omniũ fructuum qui
13 percepti ſunt, & qui per conſuetudinẽ cõmunem
ex re adminiſtrata percipi potuerũt. l. Si ſine hær.
§. 1. & 2. ff de admi. tut. Damnũ, ait, ſi quod accidit eo,
quia cautiones ſoluti vectigalis inuentæ non ſunt,
ad tutorẽ, cuius culpa admiſſa proponitur, mini-
mè pertinere. Modeſt. reſpondit tutorẽ eorũ red-
dituũ nomine, rationem pupillo reddere debere,
qui ex fundo bona fide percipi potuerunt. Imò nõ
ſolùm reddẽda eſt ratio, de iam prædictis, ſed etiã
14 de tota ac vniuerſa adminiſtratione habita reddẽ-
da erit ratio, nullo autẽ modo de parte aliqua ra-
tionis ſicuti dicit Bald. & rectè, in l. ſi plures. C. de
cõdit. inſert. & l. cui fund. ff. de cõdit. & demõ. Cui
fundus, inquit, legatus eſt, ſi decẽ dederit, partẽ
fundi cõſequi nõ poteſt, niſi totã pecuniã numerâ

rit. Porrò ſi adminiſtrator ſemel dignè & debitè
ſuam rationem exhibuerit, eaque concluſa & ap-
15 probata fuerit, non debet is adminiſtrator nouis
moleſtijs ſollicitari, vt eiuſdem adminiſtratoris
rationem odioſiſsimè denuò ad calculum reuo-
care præſumant, vt vult l. ſemel. C. de Apoch. pu-
bli. lib. 10. Sed ex hoc oritur quęſtio quid facien-
16 dum ſit, ſi poſtea eadem approbata ratio reperia-
tur adulterina, falſa, & inſufficiens? nempè in quã
poſtea reperiantur multa falſo adiecta, aut multa
neceſſaria dempta, & non expreſſa. Quid inquam:
Huiuſmodi ne ratio reuocabitur denuò ad calcu-
lum? aut ad eiuſdem iterationem non cogendus
erit adminiſtrator? Ad quam quæſtionem negati-
uè reſpondent, talem rationem, non eſſe iteran-
dam, quod illis erratis calculi approbati benefici-
um patrocinetur, & ſubueniat. Et hoc exploratiſ-
17 ſimi iuris eſt, quæ iura ſtatuunt, quod error calculi
ſiue is ex vno, ſiue ex plurib. contractib. emerſe-
rit, veritati non adferat præiudicium, quia hoc ſę-
pè conſtitutum eſt, illud debere eſſe ratum, quod
ſemel placuit & probatum fuit, & de quo veritas
ſemel manifeſtè apparuit, & ratiocinantium ocu-
lis clarè exhibita fuit, iuxta l. illicitas. §. veritas. ff.
de offi. præſid. Imò & ſi per errorem calculi velut
debitam quantitatem, quum eſſet indebita, pro-
miſiſti: condictio liberationis tibi cõpetit. l. vnica.
C. de erro calcul. & ibidem glo. Sed hoc intelligẽ-
18 dum eſt: Niſi illi iuri, hoc eſt, erroris calculi benefi-
cio expreſſe per partes eſſet renunciatum, ſicuti
interdum fieri cõſueuit. d. l. vnica. C. de errore cal-
culi. Alioquin niſi hoc fieret, rationis reddendæ
tandẽ nullus eſſet finis, ſed ob quamcunq; occaſi-
onem in ratione deprehenſam, adminiſtrator ili-
cò & ſæpius ad iterationem calculi ſic retrahere-
tur, & ſemper nouis moleſtijs ſollicitaretur. Poſt-
quam autem hic incidimus in mentionem erroris
calculorum, non abs re me hic facturum arbitror,
ſi huic materiæ etiam ſubiunxero, quod cum æqui
tate magis videtur conſentaneum quàm ſuperius
allegata, quodque D. Bart. nequaquam diſplicuit
19 in l. vnica. C. de erro. calcu. præallegata. Nempè,
licèt inter plures mercatores ſit ſolidata, probata,
& ſummata ratio, poteſt nihilominus debitor vel
creditor adhuc petere, vt iterum ratio compute-
tur, & videatur ſi eſt erratum in calculo. Idem quo
que affirmat Bar. in l. Inſtar. C. de iure fiſci. lib. 10.
Cui ſeruit illud Rap. Ful. in d. l. vnica. rationes poſ-
20 ſunt repeti vt exhibeantur, ad hunc finẽ, vt huiuſ-
modi error poſsit detegi, verùm dũmodo id pe-
tatur infra triginta annorũ ſpatium. Quęadmodũ
12 enim per triginta annorum curſum, alijs præſcri-
bitur facultatib. l. licet. C. de iure delib. & l. Pigno-
ri. ff. de vſuc. Sic pari ratione etiam huic facultati
reuidendæ & recognoſcẽdę rationis indubiè prę-
ſcribitur. l. Calculi erroris. ff. de adminiſtrat. rerũ
ad ciuita. pertinẽ. Ibique melior gloſſ. totius cor-
poris iuris Bartolo teſte ibidem, necnon eodem
Bart. in dicta l. Inſtar, id eſt, deſiderans rationem
reuocare, erroris ratione, id poteſt vſque ad tri-
ginta annos dumtaxat, poſt verò minimè, quia tũ
per præſcriptionem temporis ſententiæ diffiniti-
uę vim habet. Sed de his ſatis. Qui plures diſtincti-
ones, aliaq; ab hac materia nec extranea, nec in-
digna, cupit, eundem ad prædicta loca conſulen-
da remitto, atq; ad reliqua pergo. Miniſtratores
itaq; non ſolùm rationem reddere obligãtur, ve-
22 rum etiam paria facere, hoc eſt, totũ debitum prę-
ſtare, & perſoluere debent, ꝙ alijs reliquum ſol-
uere dicitur, ſic vt nihil apud ſe retineant, quod ex
calculo deberi compertum fuerit. l. Lucius Titius.
ff. de man. teſt. & l. ſi quis ita. §. ſi duo. ff. de ſtatulib.
Neque enim videbitur (vt inquit) cõditio in per-
ſona alterius ſatis impleta, niſi id quod cõputatio-
ne rationum habita reliquum fuerit, aut vterque
aut alter totũ ſoluerit. l. Africanus. ff. de condit. &
demonſtr. Quia (inquit) rationes reddere, nihil
aliud eſt, quã reliqua ſoluere. Pulchra diſputatio
forẽſis eſt, apud Caliſtratum, I. C. in l. cùm ſeruus
ita lib. ff. eo. titu. de condit. & demonſtr. quem tex.
ad calcem ſui non mediocriter cõmendat doctus
Ang. Aret. in §. Actionum autem. inſtitut. de acti-
23 onibus. ad exordium 22. colum. Ex ſuperioribus
nunc habitis colligitur, ſententiam redditionis
rationis, aliquando extenſionem recipere ad re-
liqua præter quàm in allegatis legibus. Haud diſ-
ſimile habetur in l. Si ita fuerit. §. quæſiti. ff. de ma-
numiſ. teſta. & in l. Si purè, in fine. ff. de fideicom-
miſſ. liberta. necnon in l. ſi ſtatuliber. atq; in l. bo-
ues. §. finali. ff. de verbor. ſignificat. & in l. non ſo-
lùm. §. Is qui reddere. ff. de libera. lega. In quibus
legibus dicitur, redditionem rationis duo ſimul
complecti, & rationem exhibere, & reliqua red-
24 dere, hoc eſt, omnia perſoluere, vti ſupra quoque
memini. Hæc igitur verba, facere paria, pertinent
ad totum debitum. l. Sticho libertas. §. fina. ff. de
25 ſtatuliber. & l. Semper in ciuitate. §. Conductores,
in fine. ff. de iure immunita. Ex diuerſo ad partem
26 debiti reſtantem pertinent, reliqua trahere, reli-
quare. Atque hinc reliquatores ſunt, qui ex parte
ſe à creditore exemerunt, & parte debitores ma-
nent. l. Creditor. §. Valerius. ff. de ſolut. Vbi Accur
ſius dicit, reliquatorem dici ex mala adminiſtra-
tione. Reliquari enim vulgo dicimus. Reſten o-
der ein reſt ſchuldig bleiben. l. Lucius Titius. ff. de
adminiſtrat. tuto. & l. Reſcripto. ff. de muneribus
& honoribus. Eos demum (inquit) debitores ac-
cipere debemus, qui ex adminiſtratione Reipub.
reliquantur, id eſt, debitores (gloſſ. teſte) ex reli-
27 quis manent. Sed hic moueri poſſet quæſtio. An
ne reddendæ rationis neceſsitas remitti inter vi-
uos, vel ex vltima volũtate per teſtatorẽ poſsit? Ad
28 quam reſponderi poteſt affirmatiuè, ꝙ ſic, verùm
talis remiſsio nõ liberat à reliquis omnino ſoluẽ-
dis, ſi quę apud adminiſtratorẽ fuerint, multò mi-
nus à dolo malo, de quo inſigniter Martianus I. C.
ff. de leg. 1. Si ſeruus (inquit) vetitus eſt à teſtatore
rationes reddere, non hoc cõſequitur, vt ꝙ apud
ipſum eſt reliquum omnino non reddat, ſibique
hoc lucrifaciat, ſed tantùm hoc cõſequitur, vt ſcru
puloſa nimiſq; curioſa inquiſitio non fiat, hoc eſt,
vt culpæ leuis vel leuiſsimæ, ſiue negligentiæ ratio
non habeatur, ſed tantùm vt modi fraudũ diligẽ-
ter obſeruentur, ſicut ibidem Bald. Neq; huic diſ-
ſimile probatur, in l. quum tale legatum. §. quid er-
go. ff. de conditio. & demõſtrat. In plano itaq; cal-
culatis acceptorum, & expenſorum articulis om-
nibus, diligenter perquiretur ab adminiſtratore,
an plura receptorum enarranda reſtent, quod ſi
ſic, moneatur vt ea præſtet, & reliqua faciat. leg.

Nec

Nec quicquam. §. de plano. ff. de offic. Proconſul.
l. Pomponius. ff. de nego. geſt. Aſtipulatur huic e-
gregius Iureconſultus Franciſcus Mingon, ſuis in
commentarijs, ad conſuetudines Andegauiæ, ti-
tulo *De la nature des fiefz*, artic. 91. foli. 47. nume. 4.
Necnon excellentiſsimus ac ſummus practicus,
Ioannes Petri de Ferrarijs ſua in practica, in forma
libelli, In quo agitur de reddenda ratione tutelæ,
ſuper gloſſ. in verb. Analogiſtas, folio 132. colum.
4. Atque Angel. Areti. vir perſpicaciſsimus, ſuis in
commentarijs, ſuper 4. lib. Inſtitutionum Iuſtini-
anæarum, titul. de actionib. §. Actionum autem,
numero 44. folio 232. verſic. 25. quæro. Et hoc pa-
cto cenſendum eſt illa verba ſignificare, quæ quo-
29 tidie in teſtamentis ac vltimis elogijs apponi ſo-
lent, nempe, Dictoſque meos tutores Analogiſtas
eſſe volo, ita quod nec teneantur reddere rationē,
ſicuti traditur in l. Quidam decedens, ad exordi-
um. ff. de administrat. tuto. His ſeruit l. Non ſo-
lùm. 2. §. 2. & §. pen. & l. Aurelio Sempronio. ad fi-
30 nem. ff. de liber. lega. Poteſt aſsignari & alia ratio,
ſcilicet, quia reddere hanc rationem, principali-
ter ad fauorem pupilli vel adulti ſeu minoris in-
troductum cenſetur, ideoque abſolutè non vide-
tur per teſtatorem remitti poſſe, argumento leg.
Scire. C. vt in poſſeſſ. legat. & leg. 1. C. de vſufruct.
facit l. nemo poteſt. ff. de lega. 1. & probatur in d.
l. Quidam decedens, in verb. Nemo. Idem credit
Ioann. Pet. de Ferra. in loco præallegato. In hoc
itaque caſu idem iudicandum eſt, quod de vſufru-
ctuario. Hic enim vſufructuarius tametſi per teſta
torem facta ipſi fuerit rationis reddendæ libera-
tio, & quamuis rerum ſubſtantia ſalua videatur,
tenetur tamē nihilominus finito vſufructu de pro
prietate rationem reddere, non obſtante illa libe-
ratione præuia, argumento, dict. leg. Scire, & d. l.
1. cum ibi notatis. C. de vſufructua. Pari enim no-
31 do aſtringuntur, Tutor, & vſufructuarius, ſic vt v-
ſufructuarius ſalua facere bona domini proprie-
tarij, & ipſe tutor, curatorve bona pupilli vel adul-
ti ſalua facere debeat. Quinimo quod longè for-
tius eſt, Angel. Areti. loco præallegato ſuſtinet:
32 Tutorem nec leuari, nec abſolui, etiam ſi per te-
ſtatorem ſubiungeretur. (Imò & ſi tutor ratione
adminiſtrationis aliqua in re vel quātitate à teſta-
tore condemnatus fuiſſet.) Tantundem eidem le-
go, tantumque ipſi dari volo, & ad dandum, & præ-
ſtandum tutori, hæredes meos grauo & condem-
no, vt ipſum tutorem omnino liberent. Vnde ob-
ſeruandæ memoriæ D. Bartholomeus de Salyc. cū
hanc facti quæſtionem habuiſſet, legitur conſulu-
33 iſſe. Neque per viam directam, neque per indire-
ctam, teſtatorem cuipiam tutelam poſſe relinque-
re, ac ſimul eundem à doloſè, ac fraudulenter ge-
rendis rebus abſoluere. Et profectò is rationibus
validis, & prægnantibus mouebatur, Primò ne re-
34 miſſum videretur id, propter ꝙ tutor, curator,
ac quilibet alius adminiſtrator, ad delinquendum
inuitentur, ita intelligi debet. l. Si quis, ibiq; glo. &
Bar. ff. de libe. leg. Coniuncta l. cōuenire. ff. de pa-
ctis dotal. cum pluribus ſimilibus iuribus, & l. Si
vnus. §. Illud, & quod ibi per Doct. ff. de pact. His
ſeruiunt tex. ibiq; Dy. & Bar. in l. Quidā decedens,
præalleg. Hæc copioſiſsime tractantur per D. Bar.
in l. Aurelio. §. Caius. verſicu. Quartò quæro, vſque
ad verſ. Quintò quæro, & ibi gloſſ. ff. de libe. lega.
Cum his conſentit, l. 1. cum ſua materia. C. de vſu-
fructuario. Hanc materiam etiam explicârunt Sa-
35 lycet. Cy. Bald. & Angel. ad l. actionem. C. de tran-
ſact. Secundò, ne malitiæ, ſeu calliditatis ſuæ fru-
ctum conſequantur & accipiant tales doloſi admi-
niſtratores, iuxta l. Penultimā. C. de legat. tertio.
36 quia talem abſolutionem non merentur, qui do-
lum & fraudem committunt, ſcilicet, vt per teſta-
torem bono iure à reddenda ratione vllo modo li
berētur, l. Si legatarius. ff. de dolo. Quin & legatis
omnibus ob fraudem cōmiſſam, etiam carere de-
bent, atque ab ijs meritò per iuſtitiam priuari, nē-
pè quod talibus legatis ſeſe per dolum indignos
effecerunt. l. Nec adiecit. ff. pro ſocio. & l. Lucius
37 Titius. §. Lucius Titius damā. ff. de leg. 2. Quartò,
quia tales adminiſtratores, ſunt hęredis futuri, aut
futurorum hæredum debitores, nullo modo po-
teſt teſtator moriens, aut mox vita perfungedus,
eoſdem adminiſtratores liberare, aut abſoluere à
reddenda ratione, ſicut non poteſt eiſdem ſatiſda
tionem, aut ſatisfactionem remittere, aut relaxa-
re, abutēdo viri boni officio, hoc eſt, vt nō perpe-
tuò, & in omnibus, (quæ bona erunt & iuſta) op-
timi viri officio non fungātur. l. Scire. C. vt in poſ-
ſeſſ. lega. Quintò, quia pupillorum bona omnia
38 in eum finem relinquuntur, vt pupilli hæredes ijſ-
dem legitimè vtantur, & nullo modo vt ſinant ſeſe
ab ijs per doloſos adminiſtratores ſeponi aut de-
cipi. Quocirca & clarè conſtet pupillis ſua omnia
ſyncerè eſſe tradita, & fideliter omnia eſſe admini-
ſtrata, opus profectò eſt ad hāc certitudinem, de-
bita rationis exhibitione, à quo imprudens teſta-
tor doloſos adminiſtratores nullo modo abſolue
re, aut relaxare poteſt, aut debet, l. 1. C. de his qui
pœnæ nomine. Et ex his nūc apparet, quid reſpō-
dendū ſit, ad l. Si quis rationes. ff. de libe. leg. quæ
iſtis aduerſatur, & quæ in cōtrarium allegari & ad
duci poteſt, quia ille tex. loquitur in debito ipſi de
functo ex adminiſtratione præterita, ſicuti ex illi-
us, l. exordio pater, & ita intellexit gloſſ. cum text.
in l. Aurelio. §. Gaius. ff. de liber. leg. Et ſi quis in-
terroget: Quid igitur teſtatoris verba operantur?
reſpondebitur: quod per teſtatoris voluntatem
tantummodo remiſſa ſit ab adminiſtratorib. ſcru
puloſa, & immodicè curioſa illa inquiſitio facien-
da, qualē putandum eſt teſtatorem poſt mortē ſu-
am omnino fieri noluiſſe, vti vult gloſſ. in d. l. Qui-
dā decedens. Hæc autē ſunt diligenter ſignanda,
quandoquidē per ea pupillis, minoribus, atque id
genus alijs perſonis inopibus, contra tutorū, cu-
ratorum, ac quorumcumq; adminiſtratorū frau-
des, & dolos malos ſuccurritur, & patrociniū præ
ſtatur. De hac quoq; pupillis opitulādi via, etiam
meminit idē Sal. in l. cum neceſsitatē. C. de fidei-
com. & ita conſuluit: Sic eſto quod teſtator abſol-
uiſſet tutores à tutelæ ratione reddēda, & grauaſ-
ſet hæredes dare tutorib. id, in quo fuiſſent condē
nati per tutelam malè geſtā, nihilominus non vi-
detur remiſiſſe dolū, quem nec potuiſſet remitte-
re. His etiā congruit, quod voluit Ang. in ſuo conſ.
141. incip. In Dei nomine, Amen. Ad primū dico,
vbi accidit ſecundū eum in facto. Teſtator voluit,
ꝙ vxor ſua adminiſtraret omnia bona ipſius tuto-
ris eo mortuo, & de fructib. redditibusq; pcipien-
dis

dis ex bonis ipſius teſtatoris non teneretur dicta vxor reddere rationem, ſed ſtari voluit cõſcientiæ ipſius vxoris, vſq; ad filij inſtituti pubertatem, dubitabatur, an teneretur adminiſtrationis rationẽ reddere, & an teſtator potuerit inuentarij confectionem remittere? qui vtramque ibidem partem diſputat, & tandem apertiſsimè concludit. Viduã illam ipſam prorſus obligari, & teneri doli, fraudis, & latæ culpæ, non leuis. Et etiam debere rationem cõputumq; reddere. Quantum autem ſpectat ad prohibitionem teſtatoris, qui voluit ipſam à reddenda ratione eſſe liberam, hoc intelligendum eſſe dicit, ne nimium ſcrupuloſa & anxia inquiſitio, in viduam fieri deberet, Allegat optimã l. Si ſeruus vetitus. ff. de lega. 1. præalleg. & d. l. cum tale. §. 1. ff. de condit. & demonſtrat. & l. Pomponius. ff. de neg. geſt. & ea quæ ex fructibus & bonis mobilibus apud eam remanſerunt, tenetur reſtituere. Alleg. d. l. Quidam decendes, & d. l. Aurelio §. Gaius. Quocirca ita concludendum eſt, dictá abſolutionem, & liberationem factam tutori, aut tutoribus, non extendendã eſſe ad ea quæ dolo geſſerunt, vel ad reliqua, quæ ſunt penes tutores. caſus eſt ad literam, in d. l. non ſolùm. §. finali, & l. Si quis rationes, in princip. ff. de libera. lega & text. in d. l. Quidam decedens. Necnon glo. in d. l. Cum neceſsitatem. Et Petrus de Anch. ſuis in conſilijs, conſi. 118. fol. 44. Nec obſtant iura quæ in oppoſitum allegari poſſent, quum illa intelligi debeant (vt ſæpè iam diximus) de ſcrupuloſa rationis redditione non exigenda. Nec obſtat, quod cõtra legatum tutores poſtea condẽnentur in mulctas ob infidelẽ adminiſtrationem, quia talis condemnatio non fit reſpectu legati, ſed cauſſa perfidię, doli, & fraudis commiſſæ, à qua teſtator contra iuſtitiã, & æquitatem, adminiſtratorem infidelẽ abſoluere nõ potuit, & ſi hoc maximè voluiſſet, ipſius tamen voluntas nihil operari potuit, nec vllius eſſet contra dolum futurum roboris. Neque hoc etiam præſumendum erat de mente teſtatoris, ſcilicet,
39 quod dediſſet, vel præbere voluiſſet maleficij ſeu delinquendi cauſſam, anſam & occaſionem, quia hoc teſtator facere nequiuiſſet, quia hoc eſt ius publicum, quod nemo remittere poteſt, d. l. Quidã decedens, in principio. Quinimo nec fideicõmiſſum reſpectu reliquorũ, futura in adminiſtratione quicquam operatur. Neq; huic ea Iura obſtãt, quæ videntur velle: Quod fideicommiſſum reliquorum poſsit relinqui tutori, quia debent ea Iura intelligi de reliquis adminiſtrationis præteritę, & non futuræ. Ita Domin. Bart. in dicta. l. Quidã decedens, & in dicta. l. Si quis rationes. Necnon Doct. in dicta l. Cum neceſsitatem. Hinc concluſiuè dicendum, aliquẽ poſſe petere adminiſtrationem integram adminiſtratorum, poſt finem tutelæ adminiſtratę, per tutorẹs, reſpectu doli & reliquorum. Alioquin ſi diuerſum, contrariumque ſentiremus, tutores, curatores, ac ſimiles adminiſtratores rerum pupillarium, ac minorum ſemper ſolicitarent & procurarent tutelas, ac curatelas, cum iſtis, ac ſimilibus clauſulis (contra textum literalem. in d. l. Quidam decedens, in verſi. nec eo
40 nomine.) Angel. tamen in conſil. 182. vtitur diſtinctiuncula haud aſpernanda, nempè, eo caſu, quo teſtator legat adminiſtratori, ab hærede id in quo fuerit condemnatus ratione adminiſtrationis doloſè geſtæ, valet quidẽ teſtatoris legatio, quia tunc præſumitur, quod dolus tum commiſſus, ipſi teſtatori fuerat tunc manifeſtus, & eo caſu videtur teſtatorẽ bene potuiſſe adminiſtratori remittere dolum illum præteritum. Si verò dolus ille erat teſtatori incognitus & occultus, tunc non eſt pręſumendum, quod doloſè geſta remiſerit, quorum ipſe tunc ignarus fuerat. l. Luc. ff. de lib. leg. & l. tres fratres. ff. de pact. Vbi dicit ſe loqui de dolo, per quem leganti aliquid abeſt, & legatario aliquid adeſt, aliâs bene intelligeretur dolus remiſſus, ſicut in contract. d. l. Actione. Et ſubdit idem Ang. Quãdo relinquitur liberatio ab adminiſtratione futura ſimpliciter, concludit eam liberationem nõ debere, nec poſſe intelligi, de doloſè geſtis, aut gerendis, etiam ſi hoc eſſet expreſſum, quia dolus
41 futurus nequit remitti, Nec etiam porrigitur ad reliqua, ne cui detur vlla occaſio fraudandi. Atq; ad hunc modum dicit deberi intelligi d. l. Quidã decedens. Vide Paulum de Caſt. conſi. ſuo 306. incip. Aduertendum, quod ſi mala redditione computorum. Sed hic mihi quiſpiam dixerit: Quid ſi teſtator remiſiſſet adminiſtratori per hæc verba prægnantia, (volo adminiſtratorẽ non poſſe cogi ad rationes, nec quouiſ modo vexari, nec inquietari?) Dicendum eſt illa ac ſimilia verba referri ad vexationem & inquietationẽ iniuſtam atque malitioſam, & facti, ſed ad iuſtã legitimamq; vexationẽ, nullo modo referri nec intelligi poſſe, nec debere. Ita formaliter ait Bal. in l. 1. C. de his qui pœnæ nomine. Andreas Barb. in conſilijs ſuis, conſi. 4. lib. 4. incip. Illud in medium adducã, quod glorioſo Paulo Apoſtolo, &c. Saly. tamen in d. l. Cum neceſsitatem. C. de fideicommiſſ. refert Dy. tenuiſſe ac conſuluiſſe. Licèt directè remitti nõ poſsit, in teſtamento, illa obligatio reddẽdæ adminiſtrationis futuræ, & conſignationis reliquorum, iuxta ſupra deducta, tamen ſecundum eum per indirectũ hoc fieri poteſt, vt ſi ſubiungat teſtator. (Et quicquid apparuerit tũc deberi ex ipſa adminiſtratione, lego ipſi tutori) per l. Si quis rationes, ſecũdum vnum intellectum. ff. de libera. legat. Porro licet maxima ſit Dy. authoritas, eius tamen opinio hac in re nonnullis diſplicet, Alexan. teſte ſuis in conſilijs, conſil. 192. in ſeptimo volu. incip. Viſis narratis in themate, ad finem, ſed dicendum ac reſoluendũ, vti ſuperius latè diſcuſſum eſt. Sed hic quæri poſſet, quid dicendum ſit de q. quotidiana,
42 cuius etiam & alio loco memini. Quando teſtator remiſit tutori vel curatori, inuentarij confectionem, quid operatur talis remiſsio, an valida an inualida erit? Vulgares huiuſmodi remiſsiones, tutorem credunt ab omni ratione reddenda, ſiue ſyncerè, ſiue ſiniſtrè adminiſtrauerit, debere eſſe excuſatum. Atque ideo non pauci etiam decipiuntur, & falluntur. Licèt enim per huiuſmodi remiſſionem à confectione inuentarij excuſetur tutor aut curator, non tamen excuſatur à ratione reddenda omnium eorum, quæ ad eius manus peruenerunt, vti probatur in d. l. Quidam decedens, in principio. ff. de adminiſtra. tuto. multoties in me-
43 dium deducta. Eſt ergo caſus in quo poteſt remitti, inuentarij ſeu repertorij confectio, nempè per teſtatoris diſpoſitionem. Eſt pręterea & alius mo-

dus

dus per quem poſſet fieri hæc remiſsio, vtpotè, per conſuetudinem, per legem municipalem, vel per Iudicem ordinarium. Sed hæc tantùm, quando cauſſa legitima interuenit, ob quam poſſet & Iudex ipſe remittere. Imò (quod magis eſt) ob quam cauſſam legitimam poſſet etiam remittere tutoris dationem & conſtitutionem. l. 2. §. tractari. verſic. ergo ſi mater. ff. ad Tertullianum S. C. & argum. l. pen. C. de aliment. pup. præſtan. Cæte-

44 rùm priuſquam hanc materiam abſoluamus, reſtat vt hic explicemus hanc quæſtionẽ: Per quã actionem rationis reddendæ petitur æditio? Bart. ad hanc quæſtionem, in l. 1. §. offi. ff. de tutel. & rat. diſtrahend. dinſtinguit. Aut cœptum eſt (inquit) de alia cauſſa iudicium, puta negocio quopiam in[illegible]em geſto. Et tunc inuocatur Iudicis officiũ mercenarium, hoc eſt, actioni inſtitutæ deſeruiẽs. l. non ſolùm. ff. de rei vendicat. l. ædil. prim. §. Item ſciendum. necnon, l. quòd ſi nolit. ff. de ædil. edic. Aut principaliter, nulla pręcedęnte alterius cauſſæ controuerſia, petitur ratio adminiſtrationis geſtæ: Et tunc vtendum eſt actionibus: Si ex contractu, vel quaſi ex contractu proceſsit adminiſtratio, contractus actionem pariet. l. quædam, in prin. ff. de edend. Alioqui enim vel officio Iudicis nobili, vel actione in factũ, rationes cum eo quod intereſt exigi poſſunt. l. ſi quis ex. §. ex hoc edic. ff.

45 de edend. Hoc loco nunc ſtatui poteſt certiſsima regula, quæ adminiſtratoribus omnibus vſui eſſe debet, & gloriæ, ſcilicet. Vt ſemper de alienis rebus rationes conſcribãt, eaſdem exhibituri, quoties opus erit. Rationis autem reddẽdæ formam, ſicut de iure, & conſuetudine ſeruari debet, & cõſueuit, ob imperitorum adoleſcentium gratiam, paulò infra ſubnectere ſtatui. Ideoq; eam breui-

46 tatis cauſſa hic omitto. Sat enim erit illis hic ſcire, quod omnis ratio conſtat ex procemio, præfatione, aut titulo: præmittendo, ſcilicet in duob. primis capitulis, ſcilicet, ante primũ caput acceptorum, & ante primum caput expenſorum. Atq; ab iſto præmiſſo titulo, & à primo capitulo acceptorum debet incipere omnis benè ordinata ratio, ne peruerſus ordo intellectum turbet, & benè ordinatam rationem vitiet, vti not. Alber. in l. quãuis. ff. de condit. & demonſtrat. Poſt omnia accepta enarrata, ſubijcienda erit totalis ſumma receptorum. Mox in ſequenti facie, præmittitur titulus expenſorum. Atque hinc ilicò omnia expenſorum capita per ordinem, vt factum prius fuerat in ordine acceptorum. Hæc autem rationis reddendæ duo membra vlterius diuidi poſſunt, in plura alia membra ſubdiuidua, vel in plures (vt vocant) Rubricas, partes, aut canones, pro materia ſubiecta, & pro arbitrio conficientis rationes, ad hunc modum. Sub capite acceptorum ponetur vnum capitulum, de rebus receptis ab initio contentis in repertorio ſiue inuẽtario. Item aliud capitulum de rebus additis, vel poſtea repertis. Item aliud de fructibus aridis, aliud de fructibus liquidis, aliud de canone emphytheuſeon vel cẽſuum. Aliud de reditu inueſtiturarum: Et alia pro vnoquoq; genere redditus rei: Sub capite expenſarum, ponentur capitula de expenſis, ac ſolutis redditibus. De reparationibus, de expenſis alimentarijs, de emptionibus agrorum, aut domorum. Item, caput de expenſis extraordinarijs. Itẽ aliud de computatis & non receptis, id eſt, de his quæ debuerant recipi, & in capitulo receptorum deſcripta ſunt, ſed ſine culpa curatoris vel admi-

47 niſtratoris, non fuerant ab eo recepta. Poſt enarrata omnia capita expenſorum, ſubijcitur ſumma eorundem vniuerſalis, quæ eam rationis partem claudit, vnde ab imperitis vocatur clauſura. Sed hic notandum eſt, quoſdam receptores magnoperè gnaros eſſe, & acutos in rationũ ſubductionibus. Nam præter hoc, quod ſingulis capitibus ſuam ſummulam vniuerſalem ſubſcribant, etiam ſingulis pagellis ad infimam marginis partem, ſingulas ſummulas eiuſdem paginæ ſubnotare conſueſcunt, atq; ex iiſdem ſummulis debitè collectis, hoc quoq; modo finalem concluſionem elicere, conferentes hos duos modos inter ſeſe, an in ſumma vniuerſali, ſubductiones per paginas, & per capitula, ſimul benè conueniant. Porrò, ſicut in ſingulis (vt & ſupra diximus) capitib. tum receptorum, tum expenſorum, apertè exprimenda ſunt rationum ſubſtantialia, ſcilicet dies, anni, menſes, & huiuſmodi alia plura: Ita quoque poſt generalem ſummam (quam verbis longioribus, nõ numeris, aut cyfris perſcribes, vt omnis fraudis, & malitiæ occaſio tollatur) & poſt rationis concluſionẽ, neceſſum eſt, vt & annum, menſem, & diem quoq; collectę & approbatæ rationis clarè exprimas, & in quorum præſentia, cum ſingulorum ſyngraphis diligenter ſubſcriptis.

COMMENTARIA IODO-CI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE TVTORVM ET CVRATORVM RATIONIS iuſtificatione.

CAPVT VNICVM.

SVMMAE.

1 *In omni ratione opus eſt iuſtificatione.*
2 *Rationem non reddere, & inſufficienter ſine iuſtificatione reddere, ſunt paria.*
3 *Rationarius in rationario contenta probare, ac iuſtificare tenetur.*
4 *Rationarius, quantum ad contentorum in ſuis rationibus comprobationem, habendus eſt pro actore.*
5 *Rationarius diſputationis tempore habendus eſt reus.*
6 *Rationarius poſt exhibitam, & legi cœptam rationem, verus actor eſſe incipit, atq; dominus deinceps defenſoris locum obtinet.*
7 *In materia rationis reddendæ, probatio ſiue verificatio varijs modis fieri poteſt.*
8 *Probationes iura nolunt angariare, ſed contenta ſunt his, quæ conuenienter ſecundum ſubiectam materiã haberi poſſunt.*
9 *Opinio authoris contraria opinioni D. Barto. & ſequacium.*
10 *Confeſſio poteſt diuidi in facto ſeu capitulo, ſeparato, ſiue facto, ex interuallo.*
11 *Alia in mercatoribus, alia in tutoribus conficiendarum rationum ratio.*
12 *Mercatoris libro etiam ſimplici, & recenter tantùm cœpto, fides adhibenda pro ſcribente, quando in plurimis capitulis ibi deſcriptis veritatis reperitur conformitas.*
13 *Ex ſeparatis, nihil rectè colligitur.*
14 *Nihil probatur per hoc, quod facilè & frequenter abeſſe contingit.*
15 *Impenſæ omnes (modò ſint notabiles) probari ac verificari debent.*
16 *Leues impenſæ etiam iuramento probantur.*
17 *Impenſæ paruæ ſiue minutæ, quæ dicantur.*
18 *Propter detrimenti exilitatem, & alioqui propter laborum difficultatem, probationes ſolo iuramẽto firmantur.*
19 *In magnis expenſis non ſufficit per iuramentum probatio, ſed certioribus tunc probationibus opus erit.*
20 *Expenſæ modicæ vel magnæ, quæ dicendæ ſint, ex rei, actus, & perſonæ qualitate cenſendæ ſunt.*
21 *Impenſæ minutæ in rationibus ſpecificentur, cui, quam ob cauſſam, & quantum ſingulariter datæ ſint.*
22 *De expenſis minutis, tutoris aut curatoris ſcripturæ ſtandum eſt.*
23 *Ex enormitate facti prauum animi conſilium præſumitur.*
24 *Minor ſi cõtrahendo cum patruo, enormiter lædatur, dolo ſeductus præſumitur.*
25 *Arbitrator ſi enormiter læſit præſumitur in dolo.*
26 *Non vacat à falſitatis ſuſpicione, qui diceret ſimpliciter, & ſine ſpecificatione ſtandum eſſe iuramento.*
27 *Impenſæ minutæ & ſpecificatæ dummodo ſint tolerabiles & veriſimiles probandæ ſunt. Sin tales non exiſtant, etiam probatæ, redduntur non probandæ.*
28 *Sententia, quæ dicit de iure, ſtatuto, vel conſuetudine, ſtandum eſſe iuramento alicuius, ea intelligenda eſt, dummodo veriſimilia aſſerat, non autem, ſi præſumptio ſit in contrarium.*
29 *Doctrina Bartol. Quando id quod requirit ſumptum, apparet factum, eo ipſo præſumitur factum ab eo, & eius expenſis, ad quem id facere ſpectabat, &c.*
30 *Probatio autem à quo factum ſit, ſemper præſumitur eius impenſa & pecunia factum.*
31 *Si de impenſarum quantitate liquido, & minutatim non appareat, non ob id talis expenſarum articulus reijcitur, ſed ſatis erit, ſi probet, quod in ea re bonus paterfamilias tantùm expendiſſet, vel fiet æſtimatio per duos in tali opere peritos.*
32 *Valor rei ſeu damni quantitas, licet non ſit probata, Iudex tamen eandem ex officio æſtimare debet.*
33 *In rationibus conſanguineorum, ſicut non requiritur tam ſtricta ſpecificatio, vt ab extraneo, ſic nec tam ſtricta probatio.*
34 *In maximis expenſis, ſolo etiam ſtatur iuramento, ſi perſonæ qualitas, veriſimilitudo, & iudicis motus, cùm hoc concurrant. Bald. teſte.*
35 *Obligatio expreſſa & ſolennis, forma & vis publici officij, magis obligant, & plus operantur, quàm vllæ priuatim ſuſcepta negocia.*
36 *Is cui rationum reddendarum prælegata eſt liberatio, nec rationem ponere, nec probare tenetur.*
37 *Libro rationum expenſis an credendum ſit? & quãdo credendum?*
38 *Fideicommiſſarius, & tutor æquiparantur.*
39 *Rationario libello defuncti tutoris, paruis in expenſis, fides eſt habenda.*
40 *Mors non minorem in probando fidem facit, quàm iuramentum.*

41 *De ſcriptura defuncti præſumitur veritas.*
42 *Libello rationario de paruis expenſis, an ſimpliciter fidendum? an iuramentum quoq; adhibendum.*

EXplicatis vtcunque ijs quæ ad rationis reddendę modum concernere videbantur, reſtat nobis nunc dicẽdum de eiuſdem rationis iuſtificatione, quam etſi non perperam in eodem proximo præcedenti capite ſimul pertractare potuiſſem, volui tamen hanc ſeorſum in hoc caput explicandam conijcere, vt hæc materia tum clarius, tum diſtinctius explicata appareat.
1 Omnis igitur ratio fulciri debet probatione, verificatione, ac iuſtificatione, non minus quàm debita enarratione. Paria enim ſunt, non reddere
2 rationem, & rationem reddere, ſed inſufficienter, indebitoq; modo, & ſine iuſtificatione, ſiue verificatione, argumen. l. 1. §. quod ait Prætor. ff. quorum legato, & l. quotiens. ff. qui ſatiſd. coga. non refert, non reddatur ratio, vel malè, aut inficien-
3 ter reddatur. Rationarius itaque qui obligatus eſt ad redditionem rationum, illis traditis, computationeque inita, etiam obligatur & tenetur probare & verificare, ea quæ in illis rationibus ſe geſsiſſe vel impendiſſe ſcripſit vera eſſe, vt ſi poſtea de vllis articulis contingeret oriri aliquid controuerſiæ aut dubij, pupilli tunc veritatem quoque rationis approbatæ oſtendere poſsint. l. qui ſub conditione rationum reddendarum. ff. de
4 conditio. & demonſtratio. Quod itaque cum veritate comprobanda ſunt omnia in rationibus contenta, hęc potiſsimum ſpectant ad vtilitatem, & ad certam cognitionẽ actoris, cuius ſolius maximè intereſt ea cognoſcere. Verùm hic operæprecium eſt ſcire, quis meritò in hac re (potiſsimum quando lite ac diſputationibus res peragitur) dicendus ſit actor, & quis reus. Pro quo hoc notandũ eſt, quòd quando Dominus aliquis feudalis, aut alius quiſpiam cõtra commiſſarios ſuos, vel contra ſuos tutores, aut curatores agit, vt cõdemnẽtur ac cogantur librum rationum offerre, & exhibere, necnon calculum inire, tunc huiuſ-
5 modi Dominus quantum ad hanc petitionem ſuam, eſt actor, alij autem ſunt rei, & hoc (vt dixi) quamdiu diſputatur, an illi teneantur rationum libros offerre & computare, an non, aut etiam, quamdiu diſputatur de rationum oblatarum debita idoneitate & ſufficientia. Nam idem Dominus fortaſsis poſt exhibitam rationem, replicare, & inſiſtere poſſet, rationem non ſufficienter fuiſſe exhibitam, ideoque tutorem debitè exhibitioni non ſatisfeciſſe, vel quia chartæ rationis oblatæ in debita forma peccent, vel quia aliam ſimilem ineptitudinem per totum referãt. Hæc ſi Dominus replicet, actor etiamnum permanet. Ve-
6 rùm poſtquam rationes fuerint exhibitæ, acceptæ, & admiſſæ, ſic vt legi examinarique cœptæ fuerint, imò vt earundem veritas, & ſummæ expendi & perquiri cœperint, tum rationum exhibitores veri actores eſſe incipiunt, & Dominus rei & defenſoris locum obtinet. Quamobrem ſi coram rationum auditore ſiue calculatore vllæ oborirentur controuerſiæ, ſuper certis quibuſdam capitulis, aut articulis, pro quibus ad iudicem remittuntur, tunc iſti exhibitores actores ſunt, & in redditione, ſeu verius in approbatione, verificatione & clauſura rationum, actorum qualitatem aſſumunt, & Dominus illis debitè approbatis, ſtare, atque acquieſcere condemnandus eſt, perinde ac ſi agerent contraria actione mandati, negociorum geſtorum, tutelæ, vel ſimili. Dominus autem tunc rei qualitatem ſeu defenſoris, ad earum improbationem aſſumit, atque negatiuè omnia declarabit, eſſe falſa, tam in accepto, quàm in dato, (potiſsimum reſpectu articulorum controuerſorum) ideoque petet vt abſoluatur ab approbatione petita per actores, non ſecus quàm ſi actionibus contrarijs circumuentus ſe defenderet. Atque hæc, opinor ſunt praxis & ſtyli, quibus plærumque in hac noſtra Flandria, necnon in alijs regionibus, ſiue prouincijs vtimur, quem quidem ſtylum iuridicum & veriſsimum eſſe cenſeo, & idem ipſe facilè iudicabis, ſi eundem preſſius perſpexeris, & rimaueris. Hic autem diligen-
7 ter obſeruandum eſt. Probationem ſiue verificationem hac in materia haud ſemper exigi aut neceſſariò requiri per teſtes, vel per inſtrumenta authentic. quia talis verificatio nõnunquam fieri poteſt, aut per ſyngrapha priuata, aut quandoque per rei vel operis euidentiam, ſiue inſpectionem, aut per alias coniecturas arbitrio Domini Iudicis approbandas, vt per dominum Baldum Doctorem acutiſsimum, in Rubric. C. de fid. inſtrument. colum. penultim. verſicul. vti eſt conſiderandum. Philip. Corne. in l. fina. §. in computatione. colum. prima. C. de iure delibera. & (vt inquit) Frederic. de Senis, conſilio 119. nulli dubiũ.
8 Iura enim nolunt nimis anguſtè cõſtringere probationes, ſed contenta ſunt his, quæ conuenienter ſecundum ſubiectam materiam haberi poſſunt. Verùm hanc libertatem, & minus laxam ſufficientiam, nolim habere locum in articulis impenſarum, qui certos articulos receptorum concernunt, quique per Dominum non ſunt impugnati, ſed acceptati, ac comprehenſi ad augmentationem ſummæ recepti: quia quamuis de contentis in illis recepti articulis aliter non conſtet, quàm per ſcripturam ſiue confeſsionem reddentis rationes, ſuis in rationibus factam, nihilominus tamen obligatur omnia contenta & comprehenſa in articulis impenſarum eiuſdem recepti legitimis veriſq; rationibus & documentis probare & verificare. Nec poterit is rationarius allegare, quod quantũ ad eandẽ rem vel ſummã pertinet, in toto ſtandum ſit ſuæ ſcripturæ, vel cõfeſſioni propriæ idq; tam in recepto, quàm in impẽſo. Aut quod ipſi ſaltẽ in parte quidem ſtãdum ſit ipſius confeſsionibus, per quas vnum, ſcilicet, receptum acceptaret, & alterum, ſcilicet, impenſas negaret, aut contra, niſi ſaltem Dominus non velit ſe iuuare cum articulo eiuſdem recepti, vel per confeſsionem recepti, ſed aſſumere in ſe onus probandi illud receptum fuiſſe, vel recipi debuiſſe,
9 perinde ac ſi nihil de hoc ſcriptum in rationibus fuiſſet, quod tamen eximij D. Barto. theoricæ aduerſatur, in l. Aurel. §. idem quæſijt. ff. de lib. lega.
10 Vbi ait confeſsionem poſſe diuidi in facto ſeu capitulo ſeparato, ſiue facto ex interuallo, cui cano-
a niſtæ atq; legiſtæ oẽs ſubſcribũt. Sed hic aliud eſt:

Hic

Hic enim adminiſtrator curare debuit, vt de contentis in recepto, atq; de cauſſa recepti certo appareret veritas, quod ferè fit dupliciter. Primò, per inuentarium, in quo ſumma illa in dicto articulo recepti deſignata, debebat eſſe expreſſa, tanquam in bonis inuenta, vel ſi erat nomen debitoris, eodem in repertorio ſeu inuētario, chirographum, vel aliud debiti inſtrumentum exprimi debuit. Secundò, probare debuit contentorum veritatem ſine vllo inuentario, vel citra repertoriū, ſcilicet, ſi debitor adminiſtratori ſolutionem offerens, ſuperueniat, ac petat apocham, obligatur adminiſtrator, vel inſtrumentum debiti cancellatum, aut antapocham debiti retinere. Doct. in l. cùm de indebito. ff. de proba. necnon l. plures apochis. C. de fid. inſtrumen. Et id, ne debitor (qui ante exoluerat) iterum ad ſecundam ſolutionem ſollicitari poſſet, ob id, quòd per adminiſtratorē, vel ipſius Dominum (qui receptionem verificauit) is locus ſolutionis in ratione receptionis relictus ſit inſolutus, & vacuus. l. ſi procurator. ff. de conditio. indebit. Ideoque has quidem cautiones aut documenta, adminiſtrator, cæteris cum inſtrumētis & geſtis adminiſtrationis, Domino ſua pro ſecuritate reſtituere obligatur, alioquin Dominus de articulo quidem impenſæ doceretur, verùm idē interim incertus, & inſecurus permaneret de articulo recepti, ob quā cauſſam adminiſtrator à Domino condici poſſet, quod eſſet indebitum, iniquū, & ſuperuacaneū, quum omnē hāc vexationē adminiſtrator præcauere poſſet literarum omnium exhibitione. Nec cum his pugnat, quod inquit Bal. in Rub. C. de fid. inſtr. col. 9. verſ. ſequitur videre. Quòd vbi adminiſtrator ſcripſit per ſe in recepto, de eo non eſt deinceps amplius perſcrutandū, aut inquirendum, quia per ſolā ipſius ſcripturam ſatis cōuincitur, & damnatur, nec alia maior cauſſa eſt requirenda. Sed in expenſis, cauſſæ expreſsio deſideratur, & neceſſariò requiritur, quia in illa Rubr. Bald. ſolū loquitur quantū ad obligandum, & condemnandum adminiſtratorem, ob quod profectò ſufficit, ſi in ſuis rationibus tantum recepta cōmemoret, & ponat, ſine vlteriore perquiſitione rei aut cauſſę. Verū fortaſsis contingeret Dominum receptorū eorundē cauſſa, & propter talem non ſpecificatā receptionem, aut capi, aut conueniri, tunc Dominus ad ſe purgandum, & defendendū teneretur etiā cauſſam, atq; à quo receptum eſſet exprimere, & docere, ꝙ Dominus præſtare non poſſet, ſi idem per adminiſtratorem prius articulatim, & cum cauſsis non fuiſſet in rationibus expreſſum. Quocirca vt Domini ſecuritati in hac quoq; parte ſatisfiat, nō ſufficit ſimplex adminiſtratoris confeſsio, ſed pręterea neceſſe eſt in receptis & debitis nō minus quā in expenſis verificationes, & cauſſarum documēta apertè exhibeat. Nouit enim vel nouiſſe debuit adminiſtrator, quod rem alienam adminiſtrauerat, quodq́; ad eiuſdem rei rationem reddendam obligatus fuerat. Ideoq́; etiam ſcire debuit, quod ipſi quoque diligenter curandum eſſet, vt omnia tam recepta quàm expenſa, certis, firmis, & euidentibus rationibus, & documentis verificare, & confirmare teneretur, quòd ſi nec curauerit, in culpa cenſetur, facit. l. etiam. §. licèt in principio,

& l. ſi conſtante. §. ſi maritus, in fin. ff. ſolut. matrimon. Quam ob rem non multum admirandum eſt, ſi confeſsio eius de recepto poſsit ab illa de impenſa diuidi, tametſi propter vnitatē libri rationum vna eademque confeſsio, atque eodem
11 etiam contextu facta videatur. Diuerſum tamen in alio (nempè, mercatore) cenſendum eſt, qui pro ſeipſo, & ad ſui inſtructionem, & ſecuritatem, nequaquam vt alijs rationem reddat, librum ra-
12 tionum conficit. Facit ad hæc, quod etiam ſimplici libro mercatoris, quem tempore negociationis ſuæ iam recens, cœpit & confecit, tantùm recenter cœpto & confecto fides adhibeatur, & cōfeſsioni ſcribentis potiſsimum, quando in plurimis capitulis ibi deſcriptis, ea fides verificatur, & inuenitur veritati cōformis, ſicuti decidit, D. Panormita. ingenij dotibus cumulatiſsimus, in cōſilio 310. Ad benè examinandum, in fin. columna prima. verſicul. potiſsimè, lib. prim. ſequitur Ang. Aret. in §. actionum, colum. 28. in materia tutelæ, q. 13. inſtit. de actio. Philip. Corn. conſil. 81. quanquam in hac. colum. fi. verſ. & ſaltem, libr. 1. D. Iaſ. vir non vulgari ingenij dexteritate perſpicuus in repetit. l. admonendi. col. 45. num. 128. ff. de iureiuran. Sed hæc omnia ampliorem extenſionē requirunt, tametſi tales rationes multa alia vera & veriſimilia contineant, & in reliquis omnibus clarè eſſent verificatæ, excepto certo articulo impē-
13 ſæ, de quo ſolummodo remāſit diſceptatio. Quā-
uis enim talis ratio non modicam veritatis præ-
14 ſumptionem, & fidem habeat, ob omnium cæterorum articulorum approbationem, tamen quia ex ſeparatis non infertur, & non probat hoc eſſe, quod ab hoc vel hoc contingit facilè & frequenter abeſſe, (iuxt. leg. neque natales, & ibi not. per gloſſam, ac Doctores, & l. ad probationem prim. & ſecunda. C. de probatio. atque l. non hoc. C. vnde legit. quæ l. Baldo, & Saliceto teſtibus, ad id vulgatum ſemper allegatur) idcirco debet etiam hæc impenſa, ſi modò ſit notabilis, & non modi-
15 ca, probari ac verificari. Nec obſtat, quòd paulò ante tradidi & dixi, libro mercatoris fidem eſſe adhibendam, quando in multis capitulis veritati conformis reperitur. Nam id ſanè debet intelligi. Primò ſecundum ea, quæ ibi & in locis ibi allegatis traduntur. Secundò, quòd longè alia ſit ratio mercatoris, qui ſibiipſi rationes conficit, quàm adminiſtratoris, aut tutoris, qui alteri adminiſtrationis ſuæ rationem reddere cogitur. Quocirca mercatori licitum eſt ſuam rationem multò liberius, & neglectius contexere, & non tam accuratè ſingula probare & verificare. Adminiſtratoris verò rei alienę, qui non ſibi, ſed Domino rationem conficit, meritò omnia recepta, & expenſa verificare, & reſtituere tenetur. Vnde vt de ſingulis ſufficienter, ſecundum rei ſubiectæ rationem, veritas appareat, diligenter curare tenetur, quòd niſi fecerit, in culpa eſt, vti etiam in præcedenti ampliatione meminimus.
16 Hactenus igitur habita limitationibus opus habent, ac primò in his, quæ ſunt leuioris precij, in quibus ſufficit ſolùm iuramentum rationem reddentis, quemadmodum tenet Speculator, excellens, acre, & ſingulare illud ingenium, in titulo, de inſtrumentorum editione. §. nunc verò

aliqua.verſic.20. quid ſi executor. Bartol. in l. Diuus, in fi.ff.ſi cui plus, quam per legem Falcid. Nicol.de Neapol.in l.1.§.officio. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend.Bart.& omnes ſcribent.in l.final. §. in computation. C. de iure deliber. Philip. Franc.in cap.vnic.§.final.de cleric.ægrot.in 6. Ange. Aret. §.final.inſtit.de verbor.obligat.Socin. conſil.40.
17 circa primam, num.2.lib.4. Dicuntur autem res eſſe exigui precij, ſiue minutæ impenſæ, de quibus commodè non poſſunt parari inſtrumẽta, & probationes, quod hæc eſſent maioris precij & ſumptus.
18 Ex his autem rebus, quoniam parum detrimenti oriri poteſt, & alioqui multis difficultatibus, ſumptibus & laboribus conſtare deberent certiores probationes, ideò receptũ eſt (vt ea vitentur) ſufficere ſolam probationem per iuramẽ-
19 tum. Verùm in magnis expẽſis & ſumptibus, planè opus eſt certioribus probationibus, & documentis. Ita Bald. in l. id quod pauperibus, in fine, in l. nulli, col.2.verſ.ſed verius eſt.C.de Epiſcop.& cleric.in l.ſi quis pro redemptio.ad fi.C. de dona. æſtimauit autem Bald.in d.l.id quod pauperibus, in fin.C. de Epiſcop. & cleric. expenſam quinque ſolidorum eſſe modicam, vt de ea non debeat fieri inſtrumẽtum, nec alia probatio parari, ſed ſufficiat iuramentum, & hoc vſu in omni ferè materia receptum eſt, atq; multarum etiam conſuetudinum præſcripto, ita expreſſim cauetur. In hac tamen rationum reddendarum materia etiã lon-
20 gè maior quantitas poſſet dici modica, & iuramẽto comprobari, ſecundum multiplices & varias circunſtantias, vnde generaliter, quæ ſint modicæ vel magnæ impenſæ, boni iudicis eſt, arbitrari ex rei, actus & perſonæ qualitate, vt tenent Angel. Phi.Corn.in d.§.in computatione, colum.1. Corſet. in tractatu de minimis, in principio, & in colum.3.verſ.16. Quæ ſic intelliges. Iudex obſeruabit, qualitatem rei, ſcilicet, adminiſtratæ, nempè, an fuerit ampla & exigua, precioſa an vilis, Actus qualitatem videbit, hoc eſt, factum impenſarum, an fuerit veriſimile & fide dignũ, an ſecus, an probationes commodè parari potuiſſent, an difficulter. Perſonam autem obſeruabit an ſpectatæ, pro-
21 batæq; fidei, an improbæ. Porrò ex his tribus primum (id eſt, res) limitatione, & ſublimitatione indiget. Limitatione ſcilicet, ſi hæ impenſæ minutæ, ſiue exiguæ in rationum ſcriptura ſpecificẽtur, nempè, cui, quam ob cauſſam, quantum ſingulariter datum eſt, & ſic affirmatæ, iuramento probantur ac verificantur, vti Ioan. Andreæ placuit, in addit. Specul. de inſtrument. edit. §. nunc
22 vero aliqua, verſicu.21. Quid ſi executor, referenti fuiſſe facti quæſtionem, quod de expenſis minutis ſtatur ſcripturæ tutoris, ac curatoris, vt notatur in l.fin.§.licentia. C. de iure delib. quidam tutor aut curator ſcripſit tot minuta, quæ ad maximam ſummam aſcendebant, quod non debuit adhiberi fides: huic ſeruit quod ſingulariter ait D.Bart.in l.final.ff.de Prætor. ſtipul. quem refert & ſequitur Bald. in capitul. primo. §. item ſacra-
23 menta.de pa.iura.fir.vbi dicit, quòd ex enormita-
24 te facti, præſumitur prauum animi cõſilium. Ideò ſi minor contrahendo cum patruo enormiter læditur, præſumitur fuiſſe dolo inductus, ad ſic cõ-
25 trahendum. Allegat Bartol.in dict.l. final. dicentem, quòd arbitrator præſumitur in dolo, ſi enormiter læſit. Bar.in l.qui ſub condi.in fi.ff.de cond.
26 & demóſtr. Eſſet enim periculoſum, temerarium, & multis fraudibus expoſitum, ſi ſimpliciter diceretur, ſine ſpecificatione ſtandum eſſe ſolo iuramento, quemadmodum magni papalardi volunt, inquit Ioan. Andr. in dict. loco poſt Iacob. de Rauen. referens de quodam, qui volebat ſibi credi expendiſſe duo milia in minutis diſtributionibus, ſine aliqua alia ſeu vlteriore declaratione. Sed huic tamen ſublimitationi, certus imponendus eſt modus, vti in hoc titulo, ſed paulò in-
27 ferius latius commonſtrabimus. Res autem ſublimitabis hoc modo, dummodo hæ impenſæ minutæ & ſpecificatæ ſint rationabiles, rationi conſonæ, & veriſimiles, alioquin enim ſi non eſſent huiuſmodi, vt quia non debuerant fieri, tunc etiam probatæ non deberent approbari. Paul. & Iaſon, in dict.l.final.§.in computatione, columna prima.C.de iure deliberan. Quòd ſi rectè potuerant fieri, ſed non conſtat eſſe factas, imò veriſimilius eſt omninò factas non eſſe, tunc non probantur iuramento. Saltem ſi ſimul vnitæ aſcendant ad magnam vel notabilem quantitatem, ſe-
28 cundum Bald.in conſil. 117.inter.libr.2. Eſt enim maxima. Quod vbicunque de iure, ſtatuto, vel cõſuetudine ſtandum eſt iuramento alicuius, intelligitur, dummodo veriſimilia aſſerat, ſecus ſi præſumptio ſit in contrarium, ſecundum Bartolum, in l.inter omnes.§.rectè.nu.3.ff. de furt. in l. quẽadmodum, in fin.1.colum.de agricol.& cenſi. lib. 11.C.Ludouicus Roma.conſil. 480. præſentis dubitationis, colum.final. Alexand. in l.1.§. per procuratorem.colum.2.ff.de acqui.poſſeſ. & in conſ. 47.in cauſſa & lite, colum.2.verſicul.tertia cauſſa, lib.6.Iaſon, in §.ſed iſtæ. colum.18. num. 92. inſti. de actionibus. Anto.de Petr.in repetitione l. 1. de iureiurand.in 72.effectu.verſicu.9.&14.Facta autem limitabis hoc modo. Si apparet id eſſe factũ, cuius impenſa rationibus infertur, tunc enim id ipſum præſumitur factum opera & impenſa adminiſtratoris, ad cuius curam & officium ſpectabat hoc facere, vt eſt doctrina Bartoli, in l. cum ſeruus. ff. de verbor. obligat. quando id quod re-
29 quirit ſumptum apparet factum, eo ipſo præſumitur factum ab eo & eius expenſis, ad quem eos ſumptus facere ſpectabat, idque tam ad obligationem & actionem acquirendam, quàm ad pœnam euitandam, text.in l. ſecunda. C. de aliment. pupil.præſtand.idem Bartolus, in l.nomina.C.arbitr.tutelæ. vbi infert. Si teſtator iniunxit hæredi ſuo, vt curaret pingi quodam in loco, certam figuram, certa ſub pœna, poſteaque eadem figura, picta reperiretur, ſed non ſatis conſtaret per quẽ depicta fuiſſet, eo caſu præſumitur per hæredem fuiſſe depictam, & ſuis ſumptibus, qui ad hoc ex mandato tenebatur, & obligabatur, ſequ. Bald. in d.l.ſecunda, & in l.id quod pauperibus, in fi. C. de Epiſcop. & cleric. vbi refert, quòd ſi executor conſtitutus eſt ad ſacellum aliquod conſtruendum, idque poſtea appareat conſtructum, per quem verò, & cuius ſumptibus fuerit extructum non appareat, tunc præſumitur factum ab executore, & cum eiuſdem impenſis. Et in conſilio 378.ſequitur aliud, lib.primo. Vbi vult hoſpitale, præſu-

præſumi ædificatũ per eum, qui tenebatur & ob-
ligabatur, iuxt. D. Bartoli doctrinam, in præalleg.
l. cum ſeruus, quem ibi ſequũtur Imol. Paul. Alex.
Aret. & Iaſ. idem Aret. in cap. 1. colum. 4. verſicul.
tu autem, de iudic. & ibi Felin. Ex quibus claret,
quod in hoc caſu, non tenebitur rationes reddẽs,
pluribus certioribusq; teſtimonijs, quàm prædi-
ctis, probare, quin à ſe, & cum ſuis impenſis factũ
fuerit. Sed hoc ego ſanius intelligẽdum arbitror,
ſcilicet, quando de hoc etiam ſunt veriſimiles cõ-
iecturę. Hæ enim niſi fuerint, profectò, tunc tene-
retur ꝓbare id à ſe vel ab alio quopiã pro ſe factũ
eſſe. Ita dictam Bartoli doctrinam limitat, & de-
clarat, Ioann. Imolenſ. in l. qui ſub conditione. ff.
de conditio. & demonſtration. ſequ. Alexand. in
dict. l. cum ſeruus. itaque tenendum eſt, quamuis
Philipp. Cornel. in conſil. 45. licèt in hoc, colum.
penultim. & fina. lib. 4. Doctrinam Bartoli impu-
gnare, & reſtringere ad terminos, d. l. 2. C. de ali-
30 ment. pupil. præſtan. nitatur. Cæterùm probato
à quo quid factum ſit, id ſemper præſumitur eiuſ-
dem impenſis & pecunijs eſſe factum. Bald. in l. in
reſtituenda. C. de petit. hæredit. l. final. §. in com-
putatione, colum. 1. C. de iure deliber. vbi ad hoc
allegat l. ſi ventri, in fin. ff. de priuileg. credito. ſed
melius facit ac quadrat, l. cum proponas. C. pro
31 ſocio, & l. final. C. de pignoribus. Quamuis autem
de impenſæ quantitate liquido & minutim non
appareat, & fortaſsis nec rationarius minutatim
per ſingula exprimere poſsit, non tamen reijcitur
articulus huiuſmodi impenſæ, ex quo non eſt du-
bium, niſi de ſola quantitate, ſed ſatis erit proba-
re, quòd in ea re bonus paterfam. tantum expen-
diſſet, vel fiet æſtimatio per duos tali in opere pe-
ritos, ſecundum Bart. in d. l. id quod pauperibus,
in fin. facit huc quod vult idem Bartolus, in leg. ſi
quod ex Pamphil. ff. de legat. 2. Quod licèt valor
32 rei vel damni quantitas non ſit probata, Iudex ta-
men ex officio debet ęſtimare, l. ſemper. §. officio,
in fin. ff. quod vi aut clam, atque per omnes ſcri-
bentes, in l. vnic. C. de ſentent. quæ pro eo quod
inter. limitatur etiam prædict. l. in conſangui-
33 neis, à quibus ſicut non exigitur tam ſtricta ſpe-
cificatio, vt ab extraneo, ſic nec tam ſtricta proba-
tio, vti decidit Paul. Caſtren. in conſilijs ſuis, con-
ſilio 12. in ſexto dubio, in fine libro primo. Socin.
ſuis in conſilijs, conſilio 73. libr. primo. quemad-
modum allegat Bald. ſuis in conſilijs, conſilio in-
cipien. Ad primum, quod ſecundum nouam im-
34 preſsionem eſt in ordine 418. lib. 3. Vbi Baldus di-
cit, quod etiam in non modicis ſtatur iuramento,
ſi perſonæ qualitas, veriſimilitudo, & iudicis mo-
tus cum hoc concurrant. Socin. tamen ſuis in cõ-
ſilijs, conſil. 46. cùm in præſenti, lib. 1. col. 1. intel-
ligit iſtud procedere, ſi conſanguineus, puta, fra-
ter adminiſtraſſet tantum iure fraternitatis. Se-
cus ſi adminiſtraſſet vt tutor, vel curator. Tunc e-
35 nim vult eum teneri ad diligentiorem, & ad exa-
ctiorem rationem reddendam, quoniam expreſ-
ſa & ſolennis obligatio, forma & vis publici offi-
cij magis obligant & plus operantur, quàm pri-
uatim ſuſcepta negociorum adminiſtratio, quod
tamen intelligendum puto, niſi illi, quorum bo-
na adminiſtrauit fuiſſent minores, quorum tute-
lam vel curam tunc prorſus ſuſcipere, vel quibus
tunc prouidere tenebatur. Eo enim caſu arbitror
ipſum in nullo eſſe releuandum aut abſoluẽdum.
Non enim ob id melioris conditionis eſſe poteſt,
ſed peioris, quod contra Ius neglecto officio tu-
telari, & auctoritate Iudicis, priuatim ex proprio
motu, & ratione conſanguinitatis tantùm, talem
fraternorum bonorum adminiſtrationem in ſe
ſuſceperit, ſicuti liquebit per ea quæ fortaſsis alio
explicabuntur loco, ſi temporis ratio permiſe-
rit, atq; Deo Opt. Max. ita tandem placuerit. Cen-
ſeo tamen hanc limitationem, atq; illud dictum
Baldi, non ſolùm locum habere in adminiſtrante
bona maioris iure fraternitatis, ſed etiam (ſi bo-
no Iudici id æquum videbitur) in adminiſtrante
bona minoris nomine tutorio vel curatorio, licet
hoc non ita promptè & facilè, nempè, propter
36 iuramenti, & publici officij vinculum. Limitatur
præterea prædicta lex in eo, cui rationum reddẽ-
darum præallegata fuiſſet liberatio, non enim tũc
is teneretur rationem ponere, nec probare, niſi
quatenus dolum & latam culpam à ſeſe exclude-
ret. Nihilominus tamen libros, & rationum co-
dices exhibere, & reſtituere tenetur vna cum re-
liquis. Et etiam cum his, quæ ſuas ad manus per-
uenerunt, quæq; damno eorumq; dolo & lata cul-
pa vel fecit, vel aliquando omiſit. l. quidam dece-
dens, in exordio l. qui plures. ff. de adminiſtratio.
tutor. vel curator. l. non ſolùm, ſecund. §. ſi hæres.
l. final. §. inter cætera. ff. de liberatio. legat. Quo-
circa, de his omnibus rationem reddere neceſſa-
riò obligatur, & aſtringitur quantumuis teſta-
menta & legata his iſtis imprimis refragari videã-
tur. Atque hoc pacto decidunt Angel. in conſilijs,
conſilio 175. viſo dicto ſtatuto. Alexand. ſuis in
conſilijs, conſilio 74. in cauſſa & lite. lib. 7. Pract.
Pap. in lib. ad red. ratio. tute. in verb. Analogiſtas.
Ad hoc autẽ operabitur huiuſcemodi legatum,
ne ſcilicet, nimis ſcrupuloſa ſpecificatio, vel ne ni-
mis anxia probatio ab adminiſtratoribus requi-
ratur, ita vt ob leuiuſculam culpam, aut negligen-
tiam condemnari non debeat, vt eſt pulcher tex-
tus, in l. ſi ſeruus vetitus. ff. de leg. 1. ibidemq; Bar-
tolus, atque pulchrè Salic. in l. cum neceſsitatem.
C. de fideicommiſ. vbi Philip. Corn. expreſſè vult
latam culpam minimè eſſe remiſſam, ſicuti etiam
memini in titulo proximo. Limitatur etiam & ex-
plicatur prędicta lex, quando manifeſtum eſt cer-
tum aliquod opus, atque impenſam factam eſſe,
nec commodè potuit, aut nunc non facilè poteſt
rationarius eam impenſam ſpeciatim ac minuta-
tim peruestigando cognoſcere, tunc enim ſuffi-
cit, ſi dicat in tali ædificio tantùm impenſum eſ-
ſe, potiſsimum ſi id per inſpectionem, & per veri-
ſimilitudinem, aut per æſtimationem peritorum
probare poterit. Bartol. in dict. l. qui ſub condi-
tione. ff. de condit. & demonſtra. ex ſuperioribus
autem habitis, atque ex D. Bartolo, in l. 1. §. officio.
ff. de tutel. & ratio. diſtrah. perbreuis hæc naſcitur
37 quæſtio, ſcilicet, An libro rationum in expenſis o-
mnimodè ſit credendum? Hanc quæſtionem ita
diſſolues, & diſtingues. Aut expenſę ſunt magnæ,
& tum non creditur. Aut ſunt modicæ, & tunc ra-
tionum libello in expenſis creditur, per ea, quæ
not. per Rayn. in l. final. §. in computatione. C. de
iure deliberand. Attamen in hoc caſu, id eſt in
leuibus

leuibus expenſis, etiam iuramentum adhibendum eſt, argumento eius quod notatur, in l. Diuus.ff.ſi cui plus quàm per l.Falcid. & l. ſi quis pro redemptio.C.de donat.coniunct. gloſſ. in l. vxori.ff.ad l.Cornel. de falſ. quæ fideicommiſſarium,
38 & tutorem æquiparat. Præterea in paruis expenſis etiam & de quibus vix probationes requiri cõ-
39 ſueuerunt, fidendum eſt libro ratiocinario tutoris ante defuncti, vti notat Bart. in dict. l. id quod pauperibus. in fin. & in l. nulli. in 3. colum. C. de Epiſcop. & cleric. atque quod nota. in Specul. de inſtru.edit.§. nunc verò aliqua. verſi.ſed nunquid ſecundum dictum,&c.& quod nota.in l.final.§.in computatio. C. de iure deliber. Huic autem non obſtat, quod dictum eſt. In paruis impenſis etiam adijciendum eſſe iuramentum, vt hanc ob cauſſam ſimul cum libro requirendum eſſe videatur iuramentum tutoris, quod quia præſtare nõ poteſt, ob id quoque ipſius libro, etiam in paruis omninò credendum nõ eſſet. Nam illud adiectum, de iuramento quoque præſtando, tantùm locum habet de viuentibus, non autem de mortuis, qui iurare non poſſunt, argumen.l.cùm non facilè.ff. ſi cui plus quam per l. Falcid. atque quod notat.
40 eodem titul.l.niſi.§.quamuis. Et quamuis mortui iurare non poſsint, ipſorum tamen mors non minorem fidem rationario libello adhibet, quã iuramentum, iuxt.notata per Bartolum, in l.admonendi.ff.de iureiurand.qui ibidem dicit, pro de-
41 functi ſcriptura præſumi, verùm per l.rationes.C. de probat.quia non præſumitur, quod quiſquam adminiſtrator aliorum bonorum, vellet imminẽte morte aliquid falſi committere, ac quaſi ſalutis ſuę immemor alium fraudare, & ſeipſum ab æterna beatitudine tam inclementer excludere, l. fin. C.ad l.Iul.repetun.Bartholo.Socin. in ſuis conſilijs, conſil.161. incip. Pro deciſione.verb.non obſtat ſi dicatur, & verb.quinimò, in prim.par. Paul. Caſtr.ſuis in conſilijs, conſilio 301. in prima part. ibi, ſuper tertio quæſito. Abſolutè igitur ad ſuperiorem quæſtionem, (An in paruis habenda ſit fides ſoli libello rationario? an ne præterea requiratur iuramentum?) ſic reſpondebis. Si adminiſtrator vita potitur, cum ſuo codice requiritur iuramentum. Sin fato perfunctus eſt, ſoli credendum eſt codici rationario. Hæc autem de rationis iuſtificatione dixiſſe, quàm breuiſsimè fieri potuit, ſufficiat.

COM-

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE TVTORVM ET CVRATORVM MERCEDE.

CAPVT VNICVM.

SVMMAE.

1 *Tutelæ ac curatelæ, quæ ſint accidentalia.*
2 *Tutelæ ac curationis munus conuenit eſſe gratuitum.*
3 *De tutelæ curæue natura eſt, mercedem non accipere.*
4 *Tutela originem ducit ab amicitia.*
5 *Merces tutelæ eſt contraria, & ad conductionem potiſſimum ſpectat.*
6 *Paupertas à ſuſcipienda tutela non excuſat.*
7 *Tutelæ curatelæq; officium, onus eſt, non libertas.*
8 *Ex certa cauſſa iudici cognita, tutoribus ſalaria conſtitui poſſunt.*
9 *Tutores & curatores egeni, bonis pupilli aut minoris diuitis ali poſſunt,*
10 *Tutori aut curatori etiam ſalarium conſtituitur in profectionibus, pupillorum gratia.*
11 *Officium non debet eſſe tutori ac curatori damnoſum.*
12.15 *Salaria tutoribus, & curatoribus conſtituenda ſunt in profectionibus, pro qualitate perſonarum.*
13 *Alio alimento curandus nobilis & ciuis, alio ruſticus.*
14 *Tutor aut curator an ex pupilli vel adulti bonis alimentari debeat?*
16 *Salarium poteſt etiam conſtitui ex cauſſa, à Iudice, cõtutoribus, curatoribus, & concuratoribus.*
17 *An tutor, aut curator poſſit inhabitare domum, aut fundum pupilli ſui, vel minoris gratis.*
18 *Tutores & curatores ſalarij ſunt incapaces, niſi iudicis acceſſerit authoritas.*
19 *An valeat conſuetudo, qua tutor aut curator, omnium pupillorum aut minorum bonis vtatur, vt proprijs.*
20 *Conſuetudo ſeu vſus quotidianus efficit licitum, quod alioqui foret illicitum.*
21 *Conſuetudo peccata fouens, nullo modo poteſt eſſe licita.*
22 *Conſuetudo præbens exempla, mali exempli, non eſt licita.*
23 *Conſuetudo quæ nunquam in vlla ſpecie fuit licita, illicitum excuſare non poteſt.*
24 *Tutores, & curatores pauperes modò probi & fideles, reijci non debent.*
25 *Paupertas nõ eſt de genere malorum, vt quam ſere ſequuntur fides & integritas.*
26 *An tutor, vel curator tempore morbi debeat habere ſalarium?*
27 *Tutor & curator per totũ morbum, ſuo debent gaudere ſalario, vt heriles famuli.*
28 *An tutor vel curator ſtipendiarius ante annum moriens, recipere poſſit ſalarium totius anni, an pro rata temporis.*
29 *Tutoribus & curatoribus morientibus, totius anni ſalaria debentur.*
30 *Salarium ex parte promiſſum, debetur pro rata temporis.*
31 *Lex & conſuetudo patriæ ſeruanda ſunt.*
32 *An ſalarium tutelare, dici poſſit Caſtrenſe peculium.*
33 *Pupillos egenos, tutor de ſuo non tenetur alere.*
34 *Si tutor pupillum inopem alat, atque hic poſtea diteſcat, impenſa repoſcere poteſt.*
35 *Quando, & quomodo ſalarium conſtitutum petendũ erit.*
36 *Qua actione negatum ſalarium repeti poſſit.*
37 *Per iudicem ex cauſſa fit licitum, quod per iura videbatur illicitum.*
38 *Non peccat, qui cum iudicis authoritate aliquid facit.*
39 *An tutoribus liceat ad pupillorum bona conſtituere receptorem?*
40 *Tutoribus aut Curatoribus non permittitur cõſtituere receptorem ſumptibus & periculis pupillorum, aut minorum.*
41 *Si tutoribus non licet aſſumere ſibi pro tutela mercedem, minus ipſis licet alijs conſtituere mercedem.*
42 *Tutoribus non licet adminiſtrare cum damno pupillorum, minus damni occaſionem erogare.*
43 *Si tutores receptores conſtituant, iuramentum ſuum violant.*
44 *Tutoribus & curatoribus licet receptores conſtituere, cum proprijs ſumptibus & periculis.*
45 *Tutoribus non poſſe receptorem conſtituere, eſt ex rigore iuris.*
46 *In aſſumendo receptore tutelari, videndum quid æquitas poſcat.*
47 *Durum exemplum de tutore grandeuo, cui non permittitur Receptorem aſſumere.*
48 *Iudicis eſt, non minus rerum circunſtantias, quàm leges, obſeruare.*
49 *Quando, & quomodo Receptores tutelares conſtituere licebit.*

IN ſuperioribus titulis me hactenus
ſic ſatis declaraſſe exiſtimo, quic-
quid ad tutorum, curatorumq; of-
ficia aliquo modo ſpectare videba-
tur, Reſtant nūc nobis explicanda,
nō quidē quæ tutelæ aut curatelæ ſunt ſubſtantia-
1 lia, aut eſſentialia, ſed quæ ipſis verius ſunt acci-
dentalia, atque acceſſoria, qualia ſunt tutorum,
atque curatorum mercedes, aut ſalaria, pupillo-
rum damna, tutorum pericula, tutorū liberatio,
pupillorū erga tutores gratitudo, de quibus poſt
hac ex ordine dicemus, non quidem longis, aut
prolixis verborum ambagibus, & coloratis ſen-
tētiarum floſculis, quum ornari enim res ipſa ne-
get, contenta doceri (vt inquit Manilius) Neque
etiam quæuis infarcire ſtudebimus, ſed tantùm
ea, quæ quàm maximè vtilia, neceſſaria, & quoti-
diana videbuntur, explicanda curabimus. l. Lega-
ui. ff. de libera. legat Primò itaque omnium de tu-
torum, curatorumque ſalario, ſiue de eorum mer
cede tractemus. De qua mercede ſciendum eſt, ꝙ
2 tutelæ, & curationis munus meritò deberet eſſe
3 gratuitum, deque ordine & natura tutelæ, curæve
eſſe, vt minimè gaudeant ſalario, vel mercede, gl.
in l. In eos, in verb. datis. ff. de tute. & idem gloſſ.
alio ſatis celebri loco, in l. 1. §. Mandatum, in verb.
niſi gratuitum. ff. mandati. D. Guido Papæ ſuis in
deciſionibus, q. 68. fol. 29. D. Nicol. Boerius ſuis
in gloſſematibus, ad conſuetudines Biturigum. §.
11. titu. de cōſuetud. iur. ſta. perſo. fol. lib. meo, 19.
Tutores enim & curatores mandatum habēt, vel
à defuncto, vel à lege, quod quidem mandatum,
niſi detur gratuitum, nullum eſt, & irritum. Tute-
4 læ enim & curatelæ officium originem ſuam ducit
ab amicitia, Porrò amicitię nihil ęquè aduerſatur,
5 quàm mercedis promiſsio, aut expectatio, aut ac-
ceptatio. Hæc enim ad locationem, aut ad cōdu-
ctionem propius ſpectant, quàm ad amicitiæ iu-
ra. d. l. 1. §. Mandatum, quod & regulare eſt, quan-
docunque enim contractus gratuitus fieri debet,
pecunia interueniente, eſt locatio, & conductio.
Idem quoque placet, §. fina. inſtitu. eod. titu. man-
da. Ratio autem, quare tutori ſiue curatori à pu-
pillo aut minori ſalarium nequaquam debeatur,
eſt hæc, nam ſi deberetur ſalarium, ex eo ſalario
tutores, & curatores partim alerentur. Atque eo
alimento poſtea ceſſante, à tutelæ aut curatelæ ad
miniſtratione ſeſe ſubtraherent & excuſarent,
quod longè diuerſum alienumque foret, à laudā-
da, tamque nobili Iuſtiniani Imperatoris conſti-
6 tutione, in §. Sed & propter paupertatem, excu-
ſationem tribui, tam diui fratres, quàm per ſe di-
uus Marcus reſcripſit, ſi quis imparem ſe oneri in-
iuncto poſsit docere. Ideoq; infinitis propemo-
dum iuribus oſtēditur tutelæ curæve munus quo
7 modocunque intelligas, verè onus eſſe, & ſarci-
nam, nullo modo libertatem, vt licèt videre, ff. C.
& inſtitu. de excuſat. tuto. & curato. varijs in locis
ſeſe ibidem offerentibus, quæ hic commemorare
ſuperuacaneum foret, ſed cōmonefeciſſe ſat fue-
rit. Quæ licet ſint veriſsima, & certiſsima, limita-
tionem tamen & interpretationem in ſe recipi-
unt, ſicut & Paulus I. C. hoc ſua authoritate con-
firmat, in l. à tutoribus. §. finali, & ibi D. Bartol. ff.
8 de adminiſtrat. tuto. vel curato. Ex qua claret ꝙ
ob iuſtam legitimàmq; cauſſam, à Iudice, aut Prę-
tore, (cauſſa cognita) certum aliquod determina-
tumque ſalarium tutoribus curatoribusque con-
ſtitui nihil prohibeat. Fit enim non rarò vt pupil-
li aut minores ſint diuites, tutores verò & cura-
tores pauperes, qui eo in caſu non tenentur ſcili-
cet diuitum bona tueri, & adminiſtrare, cum ſua
tenuitate, imò cum ſuis laboribus & ſudoribus,
idque gratis: honeſtatis enim æquitatiſque ratio
hoc non expoſcit. Quocirca ſi tutor aut curator
9 licèt pauper, diuitis ſui pupilli vel minoris bona
diligenter atque fideliter gubernauerit, profectò
ex iiſdem bonis pupilli aut minoris meritò alen-
dus eſt. Dignus eſt enim operarius mercede ſua.
Atque hoc etiam notat Specul. in titulo, Qui ſint
legiti. §. primo, in verbo, Item pupillus. & præcla-
riſsimus Dominus Maſuerius, ſuo in tractatu pra-
ctico longè elegantiſsimo, ſub titulo, de tuto. &
curato. Et maximè ſalarium tunc decernitur tu-
tori, quum eſt pauper, & aliunde ſe non poteſt ſu-
ſtentare, iuxta l. primam. §. Si pupillis. ff. de tute.
10 & ratio. diſtrahend. Aut ſi tutori aliquo profici-
ſcendum eſſet, pro factis, negocijsq; pupilli, tunc
enim æquo iure, tum pro maioribus moleſtijs fe-
rendis, tum pro grauioribus ſumptibus in itinere
inſumendis, quàm impenderet domi ſuæ, æqua
ſalaria à iudice conſtitui ſolent. Nemo enim ſuis
proprijs ſtipendijs alteri militare cogitur. Atque
iſtud cōfirmat l. ſed & ſi hæreditas. ff. ad exhiben.
quia officium nō debet ſibi eſſe damnoſum. l. Sed
11 ſi quis ex ſignatoribus. ff Quemadmodum teſta.
aperiant. Ad hunc itaque modum debet intelligi
l. à tutoribus. §. final. ff. de adminiſtrat. tutor. vel
curato. Niſi enim ita intelligas, tutoribus nullum
conſtituendum eſſet ſalarium, vti gloſſæ placuit
in l. prima, ſuper verb. gratuitum. ff. mandat. Ve-
rùm priori huic, ſcilicet, Vlpiani ſententiæ acce-
dit Paulus Caſtrenſis, ſuis in conſilijs, conſili. 301.
numer. 7. in prima conſiliorum parte. Ponatur
12 igitur hac in re diſtinctiuncula talis. Si tutor aut
curator, pro bonorum pupilli, vel adulti admini-
ſtratione, hoc eſt, ex officio, neceſſe habuit aliquò
excurrere, vel proficiſci, iuxta l. 1. §. Si pupillis ad
medium. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. tunc ei
adijcientur ſalaria diurna, pro qualitate ſuæ per-
ſonæ, & pro quantitate, vel facultate, ſiue pro red
ditibus patrimonij pupilli, vel adulti, idque pro
impenſis & ſumptibus itineris, equi, & victus, &c.
Aſtipulantur huic Bart. & Doctores, in pręallega-
ta l. à tutoribus. §. fina. hoc eſt, Si perſona tutoris,
13 vel curatoris ſit honeſta & diues, aut primaria, is
non vulgari cibo, ſed vino, pullis, atque huiuſ-
modi alendus erit, Atque præter has expenſas, ſe-
cundum ſuam perſonæ qualitatem, & iuxta quā-
titatem ſeu facultatem reddituum, aut patrimo-
nij, conſequetur pro laboribus nihil. Si verò tu-
tor ſit ruſticus, diues tamen, is fabis, piſis, allio,
butyro, caſeo, lacte, & huiuſmodi vulgaribus ci-
barijs foris alendus erit, præter quæ nihil recipi-
et amplius. Aut horum loco illi ſtipendiū quod-
dam diurnum à Iudice aſsignabitur. Porrò ſi tu-
tor ſit ciuis, aut ruſticus pauper humiliſve condi-
tionis, tunc præter expenſas & victum tantum ac-
cipiet, quantum domi ſuæ per laborem fuiſſet lu-
cratus. Quam diſtinctiunculam crebrò ſuſtinuit
doctiſſ-

doctiſ. vir ac legum Doctor, D. Ioannes Hazius, quũ Imperiales inſtitutiones Louanienſi in Academia publicè interpretaretur. Hæc quoque diſtinctiuncula ad multa alia non incommodè applicari poterit, de quibus videndi Bartolus & Baldus in d.l. à tutoribus. §. finali, qui non diſsimile prædictorum cenſuerunt, ad l. in eos. ff. de tutel. Dicitque eo loco ſubtilis Baldus, id tenuiſſe Iaco. de Aret. Oldra. & Ang. de Piſ. ad l. 1. §. Si pupillis. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Meminitque ibidem Nicolaus de Neapol. de ſolutione quæſtionis, quam ſæpenumero (vt inquit) in dubium vocari nouit, ſcilicet, An tutor vel curator debeat a-
14 limentari, habereque expenſas, ex bonis pupilli vel adulti minoris, an nõ? Atq; ibidem idem Nicolaus negatiuam amplectitur partem, ſed exceptionem addit, ſcilicet, niſi Iudex ex cauſſa ei ſalarium, aut id, vel ſimile quicquam ſalarij loco conſtituat, & decernat. Atque hoc Iudex quidem poteſt, vti paulò ſuperius claruit, atque eandem interpretationem adiecit ad dictam l. in eos. Eandem quoque ſolutionẽ ponit D. Ang. in §. Actionum. inſtitu. de actionibus. Prædictorum itidem mentionem facit D. And. Barba. ſuis in conſilijs, conſilio 62. numer. 6. volu. 2. Neq; eiuſdem quæſtionis oblitus eſt Do. Maſuerius, ſuo in tractatu
15 practico, in titu. de tuto. & curat. foli 17. Sed quonam quæſo (inquit) pacto, Iudex tutori aut curatori ſalarium conſtituet? Certè (vt ibidem inquit) ſecundum perſonæ qualitatem, & pupilli aut minoris facultates, præallegata l. à tutoribus. §. fina. Applaudit huic reſponſioni, l. 1. §. ſi pupillis. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. Nec omnino extrane-
16 um fuerit adijcere l. Sed & ſi hæreditas. ff. ad exhib. Poteſt quoque ſalarium à Iudice conſtitui contutoribus: Item curatoribus, & concuratoribus, idque ob certam cauſſam, iudicẽ ad hoc mouentem, iuxta dictam l. primam. §. Si pupillis. Idẽ quoque annotat D. Bar. in leg. In eos. præallegat. Idem quoque non diſplicuit Angelo Aret. in §. Sed & propter. inſtitu. de excuſat. tuto. vel curato. Ex prædictis nunc perfacilis colligitur ſolutio, ad
17 vulgarem illam quæſtiunculam, ſcilicet, an tutori aut curatori, abſque penſionis conductionis ſolutione inhabitare liceat domum, villam, aut caſtrum ſui pupilli, aut minoris: aut ipſorum fundos gratis poſsidere, aut colere. Ex prędictis enim authoribus, & locis, perfacilis propẽdet ſolutio. Ad hunc igitur modum, ſuperiora concludes, &
18 dices. Omnes tutores vel curatores ſalarij incapaces prorſus eſſe, niſi Iudicis, Prætoris, aut Pręſidis acceſſerit authoritas, ſiue decretum, & niſi ex certa cauſſæ cognitione illis id ordinatum fuerit, & conſtitutum. Cauſſæ autem Iudici obſeruandæ erũt, an tutor videbitur induſtrioſus, vafer, ſiue peritus & callidus, an pauper, an diues, an fidelis, an inops. Niſi iſthæc & ſimilia iudicem permoueant, nullum ſalarium decernere poteſt, iuxta textum optimum, præallegata in l. de tutoribus. §. finali, ibique Bartolus atque ſcribentes, quem textum tanquam notabilem ſæpiuſculè allegauit Louanij obſeruandus Dominus meus & præceptor, Dominus Ioannes Hazius, legũ Doctor diſertiſſimus, quum Imperiales inſtitutiones interpretaretur me præſente, & audiente. Cùm his, idem ſentiunt, D. Guido Pap. ſuis in deciſionibus, qu. 68. folio 29. Similiter D. Nicolaus Boerius ſuis in gloſſematibus, ad conſuetud. Bituricen. §. 11. titu. De conſuetudine iur. ſtat. perſo. folio lib. meo 29. Commodè hic quoque ſeſe alia prodit quæſtio, ſcilicet: An valida ſit illa conſuetudo, quæ in qui-
19 buſdam locis eſt receptiſsima (non autem in noſtra Flandria) ſcilicet, per quam tutor, aut curator omnium, ſiue nonnullorum bonorum pupilli aut minoris fructus habeat, illiſque vtatur, vt libet, non ſecus, quàm ſuis proprijs? Certiſsimè affirmatiuam partem approbandã cenſuit D. Paul. Caſt. ſuis in conſilijs conſilio 371. incip. Super iſtis dubijs in 1. dubio, in nouis conſilijs, impreſsione noua, vbi ait, huiuſcemodi conſuetudinẽ eſſe Caudiſtriæ, ſubditque etiam (quod fortius eſt) id habere locum in fructibus, quorum bona extra territorium, locùmque conſuetudinis ſita ſunt, quem etiam in hac ſententia ſequitur D. Bartol. Chaſſeneus, Iurium Doctor, noſtræ tempeſtatis admiratione digniſsimus, ſuis in commentarijs, ad Burg. conſuet. in titu. *Des enfans de pluſieurs lictz*, §. 4. fol. 216. num. 1. Cum his quoque congruit, il-
20 lud quod dici ſolet, ꝙ conſuetudo, ſeu vſus quotidianus efficit licitum, quod alioqui per ſe eſſet illicitum, ſicuti paſsim explicant Doctores, & ſignanter D. Iaſon, vir, V. Iur. haud vulgariter peritus, in l. certi iuris, in 2. colum. C. de iudic. Tria
21 tamen ſunt, quæ non ſinunt, vt per conſuetudinẽ, aliquid illicitum fiat licitum. Primum eſt, ne (ſi ꝓpter talem conſuetudinem illicitum fieret licitũ) tandem videretur ob id nutriri peccatum, & dari occaſio peccati illiciti. Quod quidem per cõſuetudinem non videtur poſſe firmari, aut tolerari quemadmodum habet Gregorij 9. c. final. extra. de conſuetud. Quapropter Ludo. Rom. malè defendit contra Nellum Doctorem integrum. Vſurarios, abſoluendos à pœna, propter conſuetudinem Florentinam, aut per quotidianũ vſum Florentinorum, quotidie tales vſuras exercentium.
22 Secundum eſt hoc. Nam ſi per conſuetudinem illicitum fieret licitum, fieret tandem id illicitum malum, occaſio mali peſsimique exempli, & per hoc diſciplina ciuilis corrumperetur, quod profectò ob nullum quotidianum vſum fieri debet licitum. Conſuetudo eſt, vt officiales, Magiſtratus, & curatores rerum publicarum quoties conueniunt ad rationes audiendas, vt poſtea ibidẽ lautè commeſſentur, & ſæpè ſtrenuè potitent, bonorum publicorum partem ita indignè abſumẽtes. Verum hæc praua conſuetudo illicitum factum
23 minimè excuſat. Tertium eſt, ſi id quod eſt illicitum, in nulla vnquam ſpecie excuſabili repertum fuit eſſe licitum, vt dat D. Felyn. exemplum, de epiſcoporum procuratoribus, quæ contra Canones fiunt. Hæc tria per ordinem ponit Felyn. in c. Cùm ex officij, in 6. colum. de præſcript. cuius opinionem, Pauli atque Bartholomęi authoritatibus præponendam cenſeo, idque ob multas & vrgentes cauſſas, quas hic breuitatis ſtudio ſubticere malui: quod earum plæraſque nulli Iurium candidato notiora eſſe cognoſcam, quam vt vlla
24 maiori explicatione indigeant. Neque his obſtant paupertas, & inopia, quia licet tutor aut curator ſit egenus & pauper, modò vitioſus aut mendax

non ſit, ſed fidelis, & diligens, is certè nihilominus acceptãdus & nequaquam reijciendus venit. Quocirca talis & huiuſcemodi paupertas tutelæ minimè nocet, dummodo tutelæ curæve poſsit ſupereſſe, quemadmodum habet text. in l. cura. §. Inopes. ff. de mune. & hono. & in §. fina. inſtitu. de ſuſpec. tuto. vel cura. Nam tex. in c. quo iure. 8. diſtinc. ait. Pauperes & diuites vna terra ſupportat. Dominus de vno limo fecit & pauperes & diuites. Hoc idem confirmat, c. videntes. 12. q. 1. vbi dicitur, quod ſufficit ſi ſit virtuoſus, licèt pauper
25 ſit & egenus. Huic quoque ſeruit, quod voluit c. ſi qui teſtium, extra de teſtib. contingit frequenter, & ſæpè, quod licèt quis pauper, egenus, & inops ſit, habeat tamen, & calleat artem, ex qua cõmodè viuit, ac victui neceſſaria nanciſcitur. Paupertas enim non eſt de genere malorum, imò ferè fieri videmus, vt in paupertate plus regnet candor, fides, & integritas, quàm in opulentia. Et paupertas ſola non facit hominem improbum, inſtit. de ſuſpect. tuto. in fine, cum multis quæ adduci poſſent. Et dicit Flori. in l. teſtium, ſuper glo. ff. de teſtibus. Quod in his, in quib. requiritur idoneitas circa fidem, in illis pauperem fidelem non eſſe reijciendum. Atque hoc diligenter quoque notandum eſt, quod tibi vſui eſſe poterit in materia teſtium. Ex hactenus igitur habitis nunc manifeſtũ eſt, quã iniquè, & indebitè faciant, qui ex ſua authoritate, in ſuis rationib. aliquid mercedis & ſalarij cauſſa interſerunt. Hac enim gratia nihil illis concedendum arbitror ab ijs, qui à Iudice ad rationem audiendam ſunt conſtituti, quales ferè in Flandria ſunt ſcribæ publici, cum vno, aut altero Magiſtratu, ſub quorum præſentia rationes neceſſariò fieri oportet, ſi rectè ratiões curari velimus. Quod eam ob cauſſam dico, quod aliquando rationes (licet minus tutæ) ſub præſentia proximorum, agnatorum & cognatorum reddantur. Et hi quoniam plærumque illiterati, rudes ſunt, & ſimplices, ideo ſæpè in computu concedunt, & pertranſire permittunt, quod meritò iureque optimo delendum fuerat, aut litura tollendum. Ideoque in rationum libellis nihil admittendum eſt, quod mercedis loco inſeritur, ob id quod (vt ſupra dictum eſt) tutoris, curatoriſque munus officiumque debeat eſſe gratuitum, niſi eis per iudicẽ cauſſa cognita, ſalarium conſtitutum reperiatur. Hic autẽ interim moueri poſſet quæſtio talis. Demus, quod tutoribus ac curatoribus iuxta modũ, & formam, & cauſſam prædictam, à Iudice con-
26 ſtituta ſint certa ſalaria, eadem ne ſalaria locum habebunt, & ſe porrigere intelligenda ſunt, ſi poſtea ijdem tutores, aut curatores incidant in tardum, & longinquum morbum? cuius nempè cauſſa, tutelæ aut curatelæ munere nõ ſatis perfungi poterunt. Ad hanc quæſtionem multi negatiuè reſpondent. Verùm ſi aliquantò conſideratius, humanius, & æquius rem perpenſam habeamus, res & æquitas ilicò monſtrabunt affirmatiuè reſpondendum eſſe, quod per totũ mor-
27 bi ſpacium decreto ſalario gaudere debebit, non ſecus, quàm famulus in herili miniſterio interim in morbum incidens, idq; partim reſpectu laboris prius inſumpti, & vt in morbo ipſi ſuccurratur, vt poſtea cauſſam habeat, ob quam diligẽtiſſimam (ſi prius diligentẽ) operam in ſua tutela, & curatela impendere debeat. Atq; hæc diligenter ſunt conſideranda, & animaduertẽda, ad eadem, & ſimilia dubia euentura, qualia in medium adfert D. Stephanus Auffrerius vir cõſummatæ diſciplinæ, ſuis in deciſionibus Capellæ Tholoſanæ,
28 q. 268. folijs 81. & ſequ. Superiori quæſtioni quodammodo affinis erit iſthæc. Si tutori aut curatori, cui (vti dictum eſt) conſtitutum fuerat ſalariũ, ex bonis pupilli vel adulti, ſingulis annis, ſcilicet, ſex librarum groſſorum Flandriæ, quodque ſingulis annis in redditione computus à rationũ auditoribus ipſi perſolui conſueuit. Si inquam idem tutor aut curator morbo ſuccumbat, vitamq; pro morte infra annum commutauerit, quæritur, an eo in caſu, tutori aut curatori, totius anni, aut pro temporis rata, addendum erit ſalariũ? Hanc quęſtionem fœliciter explicat Bartolus ille, qui in diſtinguendis factorũ ſpeciebus, vt certum ius colligatur, inter iuriſperitos ſui ſæculi nulli ſecundus eſt (cui & ipſe aſtipulor) ad l. diem functo. ff. de offic. aſſ. Vbi inquit, ſalarium non deberi, niſi pro rata temporis, quia id ſalarium non cenſetur ex publico conſtitutum, ſed effectualiter, (decreto tamen Iudicis) à parte promiſſum. Iudex enim hoc caſu eſt loco pupilli, aut minoris inhabilis ad ſalarium promittendum. Ideoque ſecus cenſen-
29 dum eſt de aſſeſſoribus iudicis, aut de aduocatis, quibus ſalarium ex publico cõſtitutum debetur: Ideoque ipſis nequaquam pro rata temporis, ſed vniuerſum & integrũ totius anni ſalarium debetur, iuxta allegatam atque expreſſam l. diem functo. ff. de offic. aſſeſſ. necnon l. poſt duos. §. is quoque. C. de aduoca. diuerſo. iudic. & ſic ſecus cen-
30 ſendum eſt, de ſalario promiſſo à parte quandoquidem tunc nõ debetur, niſi pro rata temporis, ſecundum Bartol. in allegata l. diem functo. Niſi
31 profectò ciuitatis, aut alterius loci conſuetudo, contrarium haberet in vſu. Tũc enim talis patriæ lex aut conſuetudo indubiè veniret adobſeruãda l. 1. C. quæ ſit long. conſuetud. & tex. in c. vnico. de feud. cog. cum vulgaribus iuribus. Hic quoq; alia ſuccurrit quæſtio, ſcilicet, An tutoris vel curato-
32 ris ſalarium dici poſsit peculium Caſtrẽſe aut quaſi, aduẽtitiũ, vel quaſi. De qua quæſtione lectorem mitto (breuitatis gratia) ad d. Bal. in l. Cum opor. in ver. de 3. genere peculij. C. de bo. quæ lib. Sed ſi
33 egeni ſint pupilli vel adoleſcẽtes, de ſuo eos alere tutor aut curator, nequaquam compellendus eſt. Verũ ſi poſt decreta alimẽta ad egeſtatẽ fuerit pupillus minorve perductus, tũc diminui debẽt quę decreta ſiue ordinata ſunt, quẽadmodum ſolent augeri quæ patrimonio acceſſerunt, iuxta inſignẽ l. 3. §. Sed ſi egeni. ff. vbi pupill. educ. debe. Quam quidẽ l. eximius D. ac præceptor meus D. Ioann. Hazi. legum D. à capite ad calcẽ vſq; miris cõmendauit modis, quam idcirco lectorib. etiam atq; e-
34 tiam cõmendo. Rurſum quæri poteſt, quid iuris erit, ſi tutor aut curator miſericordia, officio, pietate, & charitate ductus, pupillũ, minorẽve, egenũ & inopem de ſuo proprio aluerit, atq; is idem poſtea ad ſplendidiorẽ fortunã euectus fuerit. In eo inquã caſu quæritur, an poterit tutor curatorve à pupillo, aut adulto repetere id ꝙ in educatione ſiue interuentione eius conſumpſit, atq; expendit.

pendit. Ad hanc quæſtionem videtur omnino negatiuè reſpondēdū eſſe, per allegatam l. 3. §. Sed ſi non conſtat. ff. vbi pupil. educa. deb. Cui cōgruere videtur l. officio. ff. eod. titu. continens, quod pro modo facultatum pupilli debet arbitrio Iudicis æſtimari, nec enim permittendum eſt tutori tantum repetere, quantū dedit, ſi plus æquò dederit, & ibidem gloſſ. in verb. pro modo facultatum, allegās plures concordan. pro modo facultatum faciendos eſſe ſumptus. Veritas tamen eſt in contrarium, atque affirmatiuè reſpondendum eſſe docet, iuxta l. 3. ff. de cōtra. & vtil. actio. tutel. qui ibidem dicit, tutorem aut curatorem, ſumptus, modo ac forma ſupradictis factos repetere poſſe. Idem etiam expreſſe ſuſtinet Bartol. in l. ius alimentorum, quę eſt, tertia, §. Sed ſi non conſtat, ad finem. ff. vbi pupil. educa. debe. pluries præal-
35 legata. Subſequitur & alia hæc quæſtio. Si tutori aut curatori certum ſalarium foret conſtitutum: Quæritur, quando, quomodo, & qualiter id peti liceat? Ad quam quæſtionem manifeſtè reſpondendum eſt (ſi modò iuribus fidem adhibeamus) quod ſicut poſt finitam abſolutamq; tutelam aut curam, ſalarium conſtitutum petere licet, vt id ſibi in redditione rationis perſoluatur, ſi plura expendiſſet, quàm recepiſſet. Verum ſi tutor plura recepiſſet quàm expendiſſet, tunc in fine rationis ſatisfaciet ſibi ipſi idem ſalariū per articulum ad expenſa adiectum. Attamen conſuetudine, ſiue rectius ſtatuto, aut lege municipali, noſtra in Flādria ſecus cautum eſt, nempè vt ſecundum hoc ꝙ ratio ſemel in anno aut biennio redditur, ſecundum hoc ſalarium conſtitutum à ratione per tutorem aut curatorem defalcari poterit, aut aliàs ſatisfacere oportebit, iuxta quod æquum, ac rati-
36 oni cōſentaneū ratiocinatorib. & rationū auditoribus cenſebitur. Quæritur præterea, quomodo, quaq; actione foret petendū conſtitutum, ſed refutatū ſalarium? Reſpōdendum eſt, hoc nullo actionis iure repetendū eſſe, ſed Iudicis ex officio (ꝙ de iure latiſsimū eſt l. 1. ff. de iuriſdict. omniū Iud. & c. 2. ibiq; glo. & Doct. extra de offi. Iudi.) tale ſalariū ex cauſſa cognita conſtitutū, certū, determinatumq; repetendū eſſe, vt eſt tex. & glo. & ibi D. Bar. in d. l. à tutorib. §. fin. fa. tex. atq; hoc ibi notat Bart. in d. l. in eos. Idem quoq; notat D. Bart. in l. Athletæ. §. Athletæ. ff. de excuſ. tut. tex. eſt & ibidē D. Bart. in l. 1. §. Si pupillis præallegata. Ita etiā cenſuit Ang. Aret. in tit. de actio. inſtit. fol. 231. nu. 36. His tamen prędictis nō refragatur l. In eos. pręallegata, quā D. Bar. per oppoſitionis modum allegat & adducit in d. l. à tutorib. §. fin. quæ continet, ꝙ tutori nequeat dari pecunia, vt ſit tutor. Huius enim apparētis diuerſitatis perfacilis eſt ſolutio, quā ponit D. Bar. in d. l. à tutorib. §. fin. præallegata l. in eos, non pugnare cum his quæ diximus per arbitrium Iudicis tutorib. poſſe conſtitui: poteſt enim Iudex ex cauſſa (ſicuti dictū eſt) tuto. aut cu-
37 rato. certum ſalariū cōſtituere: & authoritas Iudicis efficit licitum, ꝙ aliàs periurā ſcripta foret illicitum l. Iuſtè poſsidet. ff. de acqui. poſſeſſ. c. Qui
38 peccat. 23. q. 4. Neq; dicēdus eſt peccare qui iuris vel iudicis authoritate fretus aliquid facit & molitur, ſicut meminit etiā D. Bar. in d. l. in eos. Exurgit hic quoq; & alia ob frequentē euentū, nō contenenda qu. An liceat tutorib. & curatoribus re-
39 rum pupillorū, & minorum, pro ſuo arbitratu, & cum incōmodo pupillorū, & minorum receptores cōſtituere, ꝙ videmus hodie eſſe frequentiſsimū? Huic interrogationi (omiſſa lōga diſputatione, quę pium lectorē magis oneret, quā doceat) faciet ſatis vnica iſthæc diſtinctio. Nam tutores &
40 curatores tales receptores aut conſtituūt ſimpliciter, & cum ſumptibus & periculo pupillorum, aut minorū, aut eoſdē cōſtituunt cum ſuis ꝓprijs ſumptibus & periculis, eaque lege, vt ipſi à laboribus, & moleſtijs (quibus fortaſsis ſunt impares) ſeſe liberent, & quieti dedāt. Priori itaque modo, non licet tutorib. cōſtituere receptores. Nā cum tutelę & curationis munus ſit gratuitum, oportet vt ipſimet gerant munus perſonale, propriaq; ſolicitudine & vigilātia, & abſq; detrimento aut erogatiōe patrimonij ſui pupilli, aut minoris, iuxta l. 1. ff. de mu. & honorib. notatur plenè per D. Bar. & Doct. in l. placet. C. de ſacroſ. Eccleſ. & in l. reſcripto. §. fin. ff. de mu. & honorib. deq; ordine & natura tutelæ curęve, quę eſt carere ſalario & mercede, glo. in l. in eos, in verb. datis. ff. de tutel. & idē aſſerit glo. alio ſatis notabili loco, in l. 1. §. Mandatum, in verb. niſi gratuitum. ff. māda. quēadmodū ad huius tituli initiū latius ante cōmonſtrauimus. Sed hęc intelligenda ſunt niſi Iudicis, Prętoris aut præſidis authoritas, ſiue decretum acceſſerit, quę & ex cauſſæ cognitione, illis id ordinet & cōſtituat, textus notatu digniſsimus in l. à tutoribus. §. fi.
41 ibique Bar. & Scribentes. ff. de adminiſt. tuto. vel curat. Nā ſi ipſi tutores aut curatores ſalario atq; mercede carere (citra authoritatē Iudicis) debeant, multò minus ijdē ipſi tutores, receptores recipere, aut eis ſalarium, aut mercedē conſtituere poſſunt, niſi ex cauſſa ſuperius cōmemorata. Quo modo enim alteri, ſcilicet, receptori mercedē cō-
42 ſtituet, qui ſibi in eadē cauſſā nullā mercedē conſtituere poteſt? Huic quoq; ſeruit ꝙ maius eſt, ſcilicet, Quod ipſis tutorib. nullo modo liceat adminiſtrare cum damno, & diminutione rerum pupillarium, aut minorū. Ergo etiā multò minus ijſdē licet cum pupillorum atq; adoleſcētum ſumptibus, & expenſis receptorē aut receptores conſtituere. Imò ſi hoc ipſis eſſet licitum, hoc ipſorū
43 iuramento in principio aſſumptæ adminiſtrationis præſtito, aduerſaretur, quo iurārūt ſe bona pupillorum aut minorū nō indiligentius curaturos, quā res ꝓprias, & eadē augmētare ſicubi poſſent. Quod nō facerent ſi receptorē cum incommodo pupillorū conſtituerēt, eiq; ſalarium ex bonis pupillorum vel minorum decernerēt: ſed potius ſic
44 faciendo, eorū bona minuerēt. Secūdo autē modo, hoc eſt, ſi tutores, aut curatores ad bona pupillorum aut minorum ſecum adminiſtranda receptorē conſtituerent ſuis proprijs (vt diximus) ſumptibus, & impēſis & periculis, (ꝙ rarò euenit) eo inquam modo, hoc omnino tutoribus licitum eſt, etiā ſine Iudicis, Prætoris, aut Præſidis decreto, authoritate & licentia, quę ſunt diligentiſsime animaduertēda in redditione rationis & computus. Secundum enim priorem modum, ſalarium receptori conſtitutum, minime admitteretur in cōputū, ſed prorſus delēdū foret, & reijciēdum: Secundum vero ſecundum modum, ſalarium, (ꝙ

nullum eſſet) rationi inſerere planè ſuperuacane-
45 um eſſet, & vacuum. Sed hæc omnia ſecundum rigorem Iuris dicta ſunt potius, quàm ſecundum rerum conſideratarum ęquitatem. Quocirca tam
46 in hac re, quàm omnibus alijs puto æquius futurum, ſi non ſtrictum rigorem, ſed potius quid res, occaſio, veritas, & vtrinque vtilitas, commoditas, imò quid fraterna charitas ſuadeant, amplectamur. Durum enim videtur, quod vir grandeuus,
47 & mediocris fortunæ, qui alicuius pupilli prædiuitis gubernationem aſſumpſit, quod hic inquã in extrema ætate, & graui corpore, nuſquam nõ locorum volitare deberet, ad tuitionem, & receptionem bonorum talis pupilli, idque ſuis ſumptibus, & periculis: atque idem dicendum eſt de curatoribus. Quãtum quęſo offenderetur legum integritas (quæ æquitati & hominum commodo ſeruiunt) ſi in prædicto aut ſimili caſu per Magiſtratum, aut etiam per ſe talis tutor receptorem aſſumeret, qui cùm rationabili ſalario duriſsimas quaſque moleſtias ſubiret, & grãdeuum tutorem difficillimis laboribus liberaret. Profectò optimè conſuleretur ſeniculo, laboribus Receptoris ſatisfieret, & nihil, aut parum pupillo incommoda-
48 retur. Huiuſmodi itaque & ſimiles rerum circunſtantiæ, à Iudice non minus conſiderandæ ſunt, quàm legum ſcriptarum ſeueritas, & ſecundum ſenſum communem permittendum & decernendũ, quicquid æquitatis & honeſtatis ratio ex cer-
49 tis cauſsis, ad hoc mouentibus, videbitur expoſcere. Iuxta hanc itaque ſententiam, (quam ſpero multis non iniquam viſam iri) licebit tutori fideli & diligenti ſecum aſſumere receptorẽ vnum aut plures, quos ſecundum rei, negocijque exigentiã & neceſsitatem conſtituant, cum honeſto ſalario, idque cum decreto & authoritate Iudicis, Prætoris, aut Præſidis, ad hoc, & id genus alia, ordinati ac conſtituti, qui tunc id cum cauſſæ cognitione efficiet. Hæc ſunt cãdide Lector, quæ ſeſe mihi offerebant, & ſufficere mihi viſa ſunt, ad vtcunque declarandam præſentem materiam, circa quæ ſi quis ſit, qui rectius aut melius ſentiat, non dedignabor illi adhærere, eiuſque ſententiæ ſubſcribere. Hæc enim à me ſcripta ſunt, ſalua cuiuſcunque rectius ſentientis authoritate. Facilè enim fuiſſet mihi & alia hic adijcere, tam ex meo (& ſi tenui) ingenio, quàm aliundè, niſi intelligerem in re leuicula (cuiuſmodi eſt hæc) mihi non eſſe immorandũ diutius. Cętera quippe quæ ad hanc materiam pertinent, ex alijs cuique repetere licet, ſunt enim peruulgata, atque Iuris candidatis ſatis vbique obuia.

COM-

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE PVPILLORVM, MINORVM, ET PRODIGORVM intereſſe.

SVMMAE.

CAPVT VNICVM.

1 *Intereſſe quid propriè dicatur?*
2 *Intereſſe eſt triplex.*
3 *Intereſſe commune quid ſit?*
4 *Intereſſe ſpeciale ſeu ſingulare quid ſit?*
5 *Intereſſe conuentum.*
6 *Intereſſe cõuentũ nihil aliud eſt, quã vſurarũ palliatio.*
7 *Vſuræ cùm apertè exerceri non poſſunt, transfertur res ad intereſſe conuentum.*
8 *Cauſsidici reſtitutionẽ intereſſe (loco vſuræ) inuenerũt.*
9 *Intereſſe, aut propter damnum emergens, aut propter lucrum ceſſans, oritur.*
10 *Exemplum de intereſſe, quod euenit propter damnum, & moram.*
11 *Damnum duplex, aut ante, aut poſt moram accidit.*
12 *Quiſquis efficacem damni cauſſam alteri præbet, is illud compenſare debet.*
13 *Qui damni cauſſam aut damnum etiam ex leuiſſima culpa præbet, obligatur in foro conſcientiæ*
14 *In mutuo intereſſe compenſandum eſt; etiam ſine ſtipulatione praua.*
15 *Intereſſe lucri ceſſantis, tantùm mercatoribus permittitur.*
16 *Quando intereſſe lucri ceſſantis per iudicem permittitur alijs perſonis.*
17 *In mutuo ſpectandus eſt mutuantis animus.*
18 *In mutuo habenda ratio lucri ceſſantis.*
19 *Intereſſe quid ſit, ſecundum Bartolum.*
20 *Pecuniam mutuatam, qui ſeruaſſet ſterilem, nihil de mutuo repoſcere poteſt.*
21 *AEſtimatio intereſſe lucri ceſſantis vnde petenda?*
22 *Stipulatio in mutuatione nunc eſt vſitata; & ſæpe prætextus eſt vſurarius.*
23 *Iura inter vſuras, & id quod intereſt, diſertè diſcernunt.*
24 *Ceſſantis lucri compenſatio limitatur ad mercatores, & ad æquitatem, ſiue mediocritatem.*
25 *Certius decernitur compenſatio intereſſe abſque ſtipulatione, quàm cum ſtipulatione.*
26 *Ex pecuniaocioſa, non eſt petendum intereſſe, quum hoc ſit vſurarium.*
27 *Ob licitam compenſationem intereſſe, non excuſantur edaces financiarij.*
28 *Finãcia eſt honeſtæ negociationis & Reipub. pernicies.*
29 *Pecuniarum negociatio apud financiarios vberior, quã mercium.*
30 *Financiarum incommoda.*
31 *Verum intereſſe etiam ante moram peti poteſt.*
32 *Leges honeſtã intereſſe compenſationẽ decernunt.*
33 *In quouis contractu cõmune & æquum intereſſe compenſandum*
34 *Intereſſe ſoluere nõ eſt vſura, ſed debiti vera ſolutio.*
35 *Ob probabilem cauſſam ſtipulari licet, ante morã lucri ceſſantis, ſed cum moderamine.*
36 *Compenſatio intereſſe, ſine probabili ratione vrgente vſura eſt dicenda.*
37 *Cauſſæ aliquot, cur vſuræ tam ſint iniuſtæ.*
38 *Vſura certum eſt, & breue, ad opulentiã, compendiũ.*
39 *Vſuraria pecunia nulli vnquam fœliciter ceſſit.*
40 *Tria iura, quæ pupillorum bona fœnori dãda diſponũt.*
41 *Tutor, qui pupillarem pecuniam non dedit ad lucrum, tenetur ad damni reſtitutionem.*
42.43 *Tutor pupillarem pecuniam non expendens fœnori, aut*
67.68 *ſuis vſibus ſeruans, tenetur ad cõpenſationẽ Intereſſe.*
44 *Tutor pupillarem pecuniam clam mutuo ſumens, tenetur ad vſuras centeſimas.*
45 *Tutor qui pupillarẽ pecuniam per conſenſum cõtutoris ſibi mutuo ſumit, tenetur ad vſuras pupillares tantùm.*
46 *Vſuræ pupillares ſunt, quas pupillus ſtipulari poteſt.*
47 *Tutor poſt tutelam pro vſura pecuniæ pupillaris, conueniendus eſt, vſque ad diem rationis.*
48 *Tutorum hæredes etiam tenentur ad vſuras pupillaris pecuniæ.*
49 *Secundũ ius.)* *pecuniæ pupillaris exponẽdæ ad vſuræ*
50 *Tertium ius.)*
51 *Qui pupillarẽ pecuniã fœnorat, mutui periculo ſubiacet.*
52 *Pecunia pupillaris, pro honeſto lucro, cõmittenda mercatoribus.*
53 *Vſuræ exiguæ, & cum ratione æquæ, hoc eſt, propter veri intereſſe compenſationem, ſunt licitæ.*
54.63 *Vſuræ ratione intereſſe tantũ ſunt permiſſæ, & petẽdæ.*
55 *Canones damnum & intereſſe petere permittunt.*
56 *Qui intereſſe petit, nihil vltra ſortem petit.*
57 *Vſuræ in cõtractib. licitæ, ratione intereſſe, nõ ratione vſuræ.*
58 *Vſuras multi fictè palliant, per intereſſe titulum.*
59 *Vſura ex praua intentione, non ex contractu mutui iudicanda.*
60 *Forum iudiciale de occultis, id eſt, hominum intentione, nõ iuditat.*
61 *Intereſſe verũ aut probabile eſt licitũ, & repeti poteſt*
62 *Stupida ignorantia ad intereſſe non reſarciendum, nõ excuſat.*

64 *Vbi eadem militat ratio, ibi eadem locum habet iuris diſpoſitio.*
65 *Quæcunque in vna conueniunt cauſſa, in vno quoque conueniunt effectu.*
66 *An tutor teneatur ad intereſſe, ſi pupillarem pecuniã non ſtatim expenderit ad lucrum?*
69 *Lucrum pecuniæ pupillaris, vocatur intereſſe, non vſura.*
70 *Tutores non tenentur ad intereſſe, ſi defuit occaſio lucri, bifariam.*
71 *Negligentia tutoris in lucri occaſione oblata, non liberat ab intereſſe.*
72 *Immodica rationis dilatio, tutorem ad intereſſe conſtringit.*
73.74 *Pecunia pupillaris expendenda, non ſeruanda.*

PRAESENTEM materiam exactius, ac penitius explicaturus, vt quæ nõ ſolum ad I. V. politiam, verùm etiam ad Theologum pertineat, ſtatui principio huc multa, ac varia conuehere, quę aliquo modo ad hanc materiam pertinere videbantur. Tandem verò in hoc ſubſedit ſententia, vt omiſsis ſuperuacaneis, quæ ſępè plus laboris quã emolumenti habent, & neglecto verborum ornatu, rem ipſam pinguiuſcula minerua traderem, atque ad eam tantùm cognitu neceſſaria conferrem. Quũ igitur hic de intereſſe, ſiue de damno paſſo agere decreuimus. Primò aperiendum eſt, quid propriè ſit dicendum Intereſſe. Vo-
1 camus itaque intereſſe damnum quod aliquis patitur, propter interiectum incommodum, aut eſt lucrum propter moram, aut occaſionem interceptam ademptum, & non conſecutum l. ſi cõmiſſa. ff. rem ratam habe. In tantùm (inquit Paulus) cõpetit, in quantum mea interfuit, id eſt, tantum mihi debetur, quantum mihi nunc abeſt, & quantũ alioqui lucrari potuiſſem, niſi per talem occaſionem fuiſſet mihi præpeditum. Tale autem inter-
2 eſſe ſiue damnum interiectum eſt triplex, cõmune, ſpeciale, ſeu ſingulare, & conuentum. Intereſſe commune continet veram æſtimationem rei,
3 hoc eſt, Tanti intereſſe æſtimandum eſt, quanti res valeret communiter in foro. Ideoque dicitur, quanti ea res eſt? l. inter hæc verba, & l. Hæc verba 4. ff. de verbo. ſignific. Veram itaque æſtimationem, quæ ſignificatur per quanti ea res eſt? ſequitur intereſſe commune. Quamobrem hæc duo idem ſignificãt. Ego perſolui intereſſe, & ego perſolui quanti res eſt, ſi intelligas de intereſſe communi. Intereſſe ſpeciale ſeu ſingulare eſt, cùm dã-
4 num æſtimatur non ad veritatem, ſed ad affectum æſtimantis, quia vt iocale quod habeo, valeret fortaſſe 10. libris groſsorum, ego non darem pro 20. propter affectum quem habeo. Vnde qui mihi iocale conferret, iam æſtimabitur iocale non ex cõmuni intereſſe, ſed eatenus quatenus mea ſpecialiter ſeu ſingulariter intereſt. Et tunc quãti ea res eſt, & id quod mea intereſt, eadem ſunt, non quoad veram æſtimationem rei, ſed quoad rei vtilitatem, & ad affectum erga rem eandem, & ita denuò pro eodem habentur quãti ea res eſt, & quanti in-
5 tereſt. Intereſſe verò conuentum, eſt quod pacto conſurgit, ſcilicet, cùm inter partes conuenit, ſi hoc non fiat, quod pro intereſſe ſoluantur viginti vel triginta. Vel eſt, cúm dicitur. Si non fecero quod promitto, dabo tibi triginta pro intereſſe. Aut ſimpliciter, dabo tibi triginta, niſi dolus interuenerit in ipſa conuentione, ſecundum illud vulgatiſsimum, pacta ſeruabo, in l. Iuriſgentium. §. prætor ait. ff. de pactis & in c. Primo, extra, eodem titulo de pactis. Et hoc intereſſe conuentum (vti apertè teſtatur D. Vdalricus Zaſius, cui potiſſimum Iuris ſtudioſi, multum debent, in titulo. ff. ſi quis ius dicenti non obtemp. ad l. vnicam. §. hoc
6 iudicium) nihil aliud eſt, quàm amiculum & tegumentum vſurarum. Quum enim vſuræ aperto
7 exerceri non poſſunt, nomen vſuræ quidem tacetur, & alio quodam titulo trãslatum, veſtitur & coloratur, & intereſſe ſcilicet vocatur, intereſſe inquam conuentum, quod quantum abſit ab vſura non video. De eo enim habemus multas congeſtas repetitiones, in l. 1. C. de ſentent. quæ pro eo quod inter. profer. Quæ quidem intereſſe deſcriptiones magis textibus conſonæ apparẽt, ſufficienteſque præſenti propoſito, quibus etiã ſubſcribunt nonnulli nequaquam infimæ authoritatis Doctores Neoterici. Inter quos D. Vdalricus Zaſius loco iamiam allegat. necnon D. Andr. Alciatus, ſuo in iudicarij proceſſus compendio, atq; V. I. praxi, de intereſſe reſtitutione. D. Ioan. Oldendorpius, de copia verbo. & rerum, in iure ciuili, ſuper verb. Intereſſe, & plures alij cum his ijſdem in eadem ſententia permanentes. Et ſi propemodum tot ſint intereſſe deſcriptiones, quot ſunt Doctores, ea de re ac materia ſcribentes, vt manifeſtum eſt ex D. Iacob. Renaldi, tractatu de eo quod intereſt, ad l. vnicam. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt profer. intuenti ac legenti, qui multas variaſquæ ibidem in medium adfert intereſſe diuiſiones, ad quas bræuitati ſtudentem, & curioſum remittimus, quas (tametſi vtiles ſint amplæ, ac pulchræ) quia tamen extra cauſſam ac præter intentionem ſunt, obiter pertranſmittendas cenſeo, in d. l. vnica. C. de ſentent quæ pro eo
8 quod inter. profer. Multi autem ſunt cauſſidici nouelli, qui quoniam non audentes petere in iudicio vſuras & fructus, hanc inuenerũt cautelam, vt peterent fructus & intereſſe, ſub quo verbo, intereſſe, apud aduocatos vſurarũ fraus, tanquã ſub pileo ſiue modio cõtegitur & palliatur. Quocirca vt p̃ſens materia magis reluceat, ſubſequentẽ diſtinctionẽ adnectere viſum eſt, quæ in ſequẽtibus
9 quoq; cognitu erit neceſſaria. Omne intereſſe oritur, aut propter damnũ emergens, aut propter lu-
10 crũ ceſſans. Exemplũ de priori ante oculos ponamus. Si quiſpiam obligaretur mihi ad calẽdas Iulij ex pacto ſoluere 40. ducatos, quos tamen violata fide ad præſcriptum diem non perſolueret, ſed æquò diutius ſolutionem procraſtinaret, vt ego ob talem moram, & violatã fidem non poſsim viciſsim meis creditoribus ſeruare ſolutionis fidem, vnde mei creditores offenſi, me in ius pertraherent, & dedecore, mulcta, & damno me eius cauſſa afficerent. In eo quidem caſu omne damnum, quod ego propter illam ſolutionis moram
11 perpetior, Iuridici intereſſe vocant. Cæterùm hic notandum eſt, damnum bifariam diſtingui. Euenit enim damnum, aliàs ante ſolutionis conſtitutę terminum, aliàs poſt eundem terminum, atque

hoc

hoc eſt, illud damnum, quod quis patitur poſt cō-
ſtitutum, & non ſeruatum ſolutionis diem. Prius
autem damnum nullo modo vocandum eſt in-
tereſſe, de quo latius infra dicemus. Secundum
verò damnum, quod per moram ſolutionis, aut
per non ſeruatum ſolutionis conſtitutæ diem,
quiſpiam patitur, verè, & ſolùm dicendum eſt in-
tereſſe, quod vltra primum debitum cuique opti-
mo iure repoſcendum eſt. Veluti ſi quiſquam mi-
hi daret mutuo 100. ducatos, quos eidem pro-
mitterem reddere ad calendas Maij. Interim ta-
mē mutuatos ducatos, & reddi promiſſos, ad prę-
ſcriptum diem non redderem, ob quod mutua-
tor, alteri debens citaretur, & damnum patere-
tur, profectò in hoc caſu, mutuator hic dāna paſ-
ſus, à me optimo iure eiuſdem damni compenſa-
tionem, & ſibi reſarciri poſtulabit intereſſe cum
principali ſumma, etiamſi nulla acceſsiſſet ſtipu-
latio de intereſſe compenſando. Atq; hoc eſt cō-
ſentaneum tam ſcripto iuri, ſecundum l. vnicam.
C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt, profer. ac
12 ibi Scrib. quàm naturali æquitati. Nam qui dat ef-
ficacem cauſſam damni alteri, illud meritò com-
penſare debet. c. ſi culpa tua, extr. de iniurijs. Imò
13 teſte D. Panormitano ibidem. Qui dat cauſſam
damni, aut damnum proueniens etiam ex leuiſsi-
ma culpa, dans, obligatur in foro animæ, fa. nota.
Ioan. Andr. in c. quanquam. de vſur. lib. 6. Sed quia
mora poſt tempus ſolutioni conſtitutum, præbet
abundè efficacem cauſſam damni: igitur æquiſsi-
14 mum eſt vt illud intereſſe ſoluatur. Per prædictos
itaque caſus perſpici poteſt, quod verum, & non
ſimulatum intereſſe ſit illud, quod accidere ſolet
mutuanti. Atque illud reſarciri, & compenſari de-
bet, etiā ſi nulla acceſsiſſet ſtipulatio. Nam ſi mu-
tuo prætexeretur intereſſe, (ita vt diceretur nullū
eſſe debitum intereſſe, niſi accederet ſtipulatio)
eo, pfectò caſu talis mutuatio illiberalis eſſet, prę-
15 ciata eſſet, lucroſa eſſet, & vſuram ſaperet. De lu-
cro autē ceſſante poſt morā (quod eſt, cùm debi-
tor non ſoluit conſtituto die) pronunciatur eodē
modo deberi id quod intereſt, ſicut iam de dam-
no emergente diximus. Sed hoc tantùm negocia-
toribus, & mercaturæ operam dantibus concedi-
tur, idq; propter vicinitatem, quam lucrum ceſ-
ſans habet cum damno emergente, quemadmo-
dum D. Panor. in ca. conqueſtus, de vſuris ſcribit.
16 Nihilominus propter cauſſas æquas & rationabi-
les, idem intereſſe damni ceſſantis, per Iudicem
etiam ad quoſuis alios attribui, & permitti poteſt,
ſcilicet, reddituarios, & ſimiles, qui vt ex illis vi-
uant, redditus, domos, prædia, & id genus alia,
comparare conſueuerunt, quando venalia extant
& reperiuntur. Exempli gratia. Si quiſpiam cer-
tam aliquam ſummam apud ſe habeat pecunia-
riam, quam in animo habet conuertere, & impē-
dere redditibus emendis, ſimulatq; eoſdem vena-
les cōpererit. Interim tamen hanc eandem pecu-
niam ocioſam mutuo det amico egenti, ea lege,
qua eandem ſit redditurus ilicò poſtquam oblati
fuerint redditus, vel ad certum conſtitutum diē.
Si inquam hic amicus acceptam pecuniam ad cō-
ſtitutum diem, vel ad coemendos redditus non
reddat, vt mutuator eius cauſſa tales redditus
ſibi comparare non poſsit, profectò hic mutua-
tor damnum lucri ceſſantis patitur, & acceptor
mutui ad damnū, vel ad intereſſe eiuſdem lucri
ceſſantis tenetur. Et ideò tantùm mutuatori ad-
dicetur, quantum cùm eadem pecunia in redditi-
17 bus lucratus fuiſſet. Atque id potiſsimum ob mu-
tuatoris animum, quem prius ad redditus habe-
bat intentum. Quocirca ſecus iudicandum eſt de
ijs, qui ſuam pecuniam perpetuis ſcrinijs incluſas
ſeruant, nec in huiuſmodi vſum vnquam conuer-
tere ſolent. De illis enim pronunciandum eſt, ne-
quaquam deberi id, quod intereſt lucri ceſſantis,
quia huiuſmodi philargyris mutuantibus nullum
intereſſe lucri ceſſantis, ratione mutui compete-
re debet, vti omnibus eſt perſpicuum, & cum ra-
tione, æquitate, & iure cōſentaneum. Imò ſi quic-
quam ob eam cauſſam reciperet, haud dubiè ad
eiuſdem reſtitutionem optimo iure cenſeretur
obnoxius. Atque ad hunc modum iudicandum
erit de reliquis, & ſimilibus. Sunt hodie Doctores
18 & Canoniſtæ, qui in mutuo ſemper cenſent ha-
bendam eſſe rationem lucri ceſſantis, adeò vt in-
tereſſe lucri ceſſantis eſſe exiſtiment, quoties ve-
19 rum intereſſe mutuantis adfuerit, quod intereſſe
non ſit aliud quàm detrimentum & impedimen-
tū lucri, vel iuſtæ vtilitatis interceptio, vt pulchrè
& acutè diſſerit D. Bartolus, eximium illud inge-
20 nium, in l. vnic. C. de ſentent. quæ pro eo quod in-
ter. profe. vbi quoq; vult, quod ille qui pecuniam
mutuatam alioqui ſeruaturus fuiſſet, ita vt in lo-
culis manſiſſet ocioſa, & quieta, ſi eandem in mu-
tuum non expendiſſet, ſi poſt iterum receptā eam
pecuniam, aliquid amplius acceperit, veram vſu-
ram commiſit. Quamobrem mercatores, qui tan-
tundem pecuniæ ſeruant, quantum neceſſe habēt
pro negociationis vſu, quam exercere volunt, vſq;
ad conuentum mutui reddendi diem, nullū poſ-
ſunt de iure intereſſe, ceſſantis lucri, deducere, &
21 exigere. Neq; debet æſtimatio intereſſe lucri ceſ-
ſantis haberi ad quantum lucrari potuiſſent, ſed
quantum veriſimiliter cùm bono & æquo lucrati
fuiſſent, deductis expenſis & laboribus. Atque in
ea æſtimatione ſtandum erit boni viri arbitrio,
quantum intereſt inter habere & prope eſſe. Et
per hæc putamus nos obiter ſcopum & radicem
præſentis materiæ (quomodocunque accipiatur,
maſticetur & intelligatur) tetigiſſe. Porrò de dā-
no emergente, & de lucro ceſſante ante moram
in mutuo, iura quidem non dant actionem, niſi
quis ſtipulatus ſit, vt ſoluatur illud quod intereſt.
Itaque nunc vſitata eſt hæc ſtipulatio in mutua-
22 tione, & perſæpè prętextus eſt vſurarius, hoc igi-
tur quæritur an liceat ſtipulari de eo quod inter-
eſt, etiam ante moram. Et reſpondetur affirmati-
uè. Ratio eſt: Omnis iuſta compenſatio ſtipulari
poteſt: Soluere id quod intereſt eſt iuſta compen-
ſatio, igitur, Soluere id quod intereſt, ſtipulari po-
teſt. Minor probatur, quia iura diſertè diſcernunt
inter vſuras, & id quod intereſt. In vſuris lucrum
ex mutuationis officio captatur, & ipſum officiū
ad quæſtum confertur. Sed cum petitur id quod
intereſt, vera & non ſimulata, aut ficta damna al-
legātur, quæ verè & non fictè ex mutuatione orta
ſunt. Nemo autem debet alteri dare efficacem
cauſſam damni, qua de re diligenter conſideran-
dum & adnotandum eſt, quod. ff. pro ſocio. l. ſo-
cium.

23 cium.& C.de vſuris..l. Cùm allegas,in gloſſa pru-
dentiſsimè diſcernuntur vſuræ, & id quod inter-
eſt. Ideò Doctores hanc ſtipulationem eius quod
intereſt approbant per præſumptitiam ipſius in-
tereſſe veritatem, quando ipſamet, non apparet.
Et in capitul.peruenit, de fideiuſſoribus pronun-
ciat. Si Pontifex, vt fideiuſſori qui pro alijs ſolue-
rat, ſoluatur & creditum, & quanti intereſt, nimi-
rum quod fideiuſſor ille interim velut mutuo dat
pecuniam illi pro quo ſoluit. Quare Doctores
hoc exemplo vtuntur, & hanc ſtipulationem lici-
tam, necnon à labe vſuraria immunem eſſe ſen-
tiunt, taleque intereſſe ex conuentione peti poſ-
ſe dicunt. Sic enim iudicant Hoſtienſ. & ipſius
ſequaces, in capitul.ſalubriter, de vſur. Deberi e-
24 tiam id quod intereſt lucri ceſſantis ante moram,
ſed addunt, modò non ſit vſurarum prætextus.
Atque ideò quamuis aliquam æquam compenſa-
tionem talis lucri concedant, tamen eidem certas
conſtituunt metas, vt non quibuſuis ea ceſſantis
lucri compenſatio adiudicetur, ſed tantùm mer-
catoribus & ſimilibus, qui ſuas facultates omnes
in pecunia, & in negociatione habent, quibus in-
quam pecunijs, cum non poſsint ſine graui dam-
no carere, æquum eſt ipſis aliquam compenſatio-
nem reddi, & eatenus probant hanc ſtipulationē.
Præterea compenſatio prædicta iiſdem mercato-
ribus permittitur, quatenus mediocris, & æqui-
tatem rationis non excedat. In qua re ſtandum e-
rit bonorum virorum, aut certè Iudicis iudicio:
Nam æquabilitas in ciuilibus negocijs non verſa-
tur in indiuiſibili, ſed in latitudine. Ideoque non
poteſt punctum, ſeu certa forma, vel certa ſum-
ma conſtitui in ipſa ſtipulatione. Quum vir bo-
25 nus & iuſtus illam ſummam melius, & vtrique cō-
modius decernet, ex cognitis circumſtantijs, abſ-
que vlla ſtipulatione, quàm cum ſtipulatione,
nempè, ſi conſideret quantum ſit damnum, quā-
tum intereſſe, quantoque lucro fraudatus fuerit.
Ideoque hæc compenſandi forma probanda vi-
detur. Cæterùm quoties auarus quiſpiam ac pe-
26 cuniosus, per pecuniæ compenſationem lucrum
captat, idq; cum immoderata acceſsione, quum
tantū pecunia ſua lucrari honeſtè non potuiſſet,
aut fortaſsis nihil lucrata fuiſſet, toties illud inter
eſſe in vſuram degenerat. Quare non ſunt prætex-
27 tu eius quod intereſt, excuſandæ illæ crudeles, aſ-
peræ, & immites vſuræ, quæ velut hirudines exu-
gunt ſummates, infimates, principes, ac regnorū
poteſtates, & totas Reſpub. Nouimus quidem o-
mnes in iure honeſtam ac plenam humanitatis &
æquitatis appellationē eſſe id quod intereſt. Verū
iſthæc honeſta appellata non debet prætexi tur-
piſsimæ rapacitati, non ſolū publicorum, verum-
etiam ſecretorū fœneratorum, quorū tanta vbiq;
eſt copia, vt ſanè omnibus deplorandum ſit. Nam
à quo tempore huiuſmodi fœneratores, (quos
honeſtiori vocabulo, financiarios vocamus) per-
miſsi ſunt in Repub. imò quoties ipſi coli & fre-
28 quentari, ac primas & ſalutationes & ſedes in Re-
public. vendicare & præoccupare cœperunt, re-
friguit ac planè collapſa eſt honeſta negociatio, &
mercium communis proſtitutio, & prima com-
municatio ſublata eſt, omniumq; denique rerum
inſolita & abſurda conſecuta eſt mercium caritas.
Et quod Deus Opt. Max. abſq; perſonarum exce-
ptione communicandum voluit, priuatum com-
modum abliguriuit & deuorauit, cum tamen ipſa
negociatio diuinitus inſtituta credatur, ad com-
munem Reipub. vtilitatem, atq; propterea imma
nius nihil ſit, quā velle locupletari cum tanta cō-
29 munitatis iniuria & iactura. Quis enim non dixe-
rit Rempub. graui affici iniuria? quamdiu nume-
rata pecunia pluris veniat, quam merces, adeò vt
hodie certior & frequentior exerceatur negocia-
tio pecuniarum, quā mercium. Imò cum pecunia
non ſolùm vſuræ, ſed etiam vſuræ vſurarum, aut ſi
velis alio nomine, financiæ financiarū paſsim ex-
erceantur, & indebitè debita extorquentur. Vnde
30 præter alia multa incommoda emergunt anxia, &
aſsidua familiæ (quæ tamen ſemper retrogradi-
tur) ſolicitudo, apothecarum tenuis inſtructio,
rei domeſticæ & familiaris ſordida ob victus & a-
mictus inſufficientiam parſimonia, vel potius cō-
tractio aut inopia, fraudulēta viciſsim lucra, adul-
terina mercium mixtio, prolium mala inſtitutio,
egeſtas & penuria, bonorum ceſsio, denique bel-
lorum prolixa continuatio, patriæq; aſsidua de-
populatio. Quæ ex ſentent. D. Hoſtiē. ita memini-
mus, tametſi eximius D. Panormit. in c. nauigan-
ti. de vſur. aliquantò verecundius pronunciat, ta-
men idem cum eo conſentit, modò non præte-
xatur ſimulatum ſeu fictum intereſſe, hæc enim
ſunt eius verba nota. In contractu mutui peti poſ-
ſe intereſſe poſt moram lucri veriſimiliter ceſſan-
tis. Sed an à principio poſsit haberi iſta ratio? poſ-
ſet fortè dici, quod vbi mutuans ducitur bona in-
tentione, nec mutuat in fraudem, captandi lucri
cauſſa, quod tunc excuſatur à peccato, licèt alia
31 opinio ſit ſanior ac tutior. Itaque ſi non ſit ſimu-
latum fictumque intereſſe, concedit & Panormit.
ante moram peti poſſe, & ſatis honeſta ratio eſt, ſi
æquitas rei & intentio conſiderentur, quia vt ſu-
pra dictum eſt, longiſsimè à ſeſe differunt intereſ-
32 ſe & vſura. Nullæ enim leges vſuras permittunt,
attamen leges ipſe indicant æquiſsimam & hone-
ſtiſsimam eſſe compenſationem eius quod inter-
eſt, ſicut Dominus Baldus inquit, in l. acceptam.
C. de vſur. Commune & æquum intereſſe venit in
33 omni contractu. Concludamus igitur, quod li-
ceat ſtipulari quanti intereſt damni emergentis,
etiam ante moram, nec id valdè obſcurum eſt.
Nam verum intereſſe ſoluere, non eſt vſura, ſed
34 eſt debiti æquiſsima ſolutio. Nam hæc compen-
ſatio, ſiue ſolutio intereſſe, iuxta boni viri iu-
dicium deberetur, etiam ſi non interceſsiſſet ſti-
pulatio, ob id quod nemo debeat alteri dare vl-
lam efficacem cauſſam damni, quòd ſi talem da-
mni cauſſam præbuit, profectò etiam in conſci-
entia ad eiuſdem damni compenſationem te-
35 nebitur. Atque iuxta hanc reſponſionem, tamet-
ſi aliquanto obſcurior ſit ratio de lucro ceſſante
ante moram, tamen ſi ſit etiam probabilis ratio,
ſimiliter concedendum eſt, quod liceat ſtipula-
ri quanti intereſt, etiam ante moram lucri ceſſan-
tis, ſed (vt diximus) ſit probabilis ratio, vide-
licet, ſi talis ſit caſus, in quo vir bonus iudicaret
alteri deberi compenſationem, etiam ſi nulla in-
terceſsiſſet ſtipulatio. Sed ſit compenſatio æ-
qua, & non immoderata. Hæc aliquanto latius
expli-

explicauimus, vt cõmonefaciamus lectores ſtudioſos, vt vſuras à petitione eius ꝙ intereſt prudenter diſcernant. Quare non ſunt damnandæ ſine diſcrimine omnes mutuationes, in quib. ij qui mutuo dant ſtipulantur quanti intereſt moram: nam boni viri re honeſta benè vti poſſunt. Eſt autem in hac materia ſciendum, quod in ea probabilem rationem, legibusque conſentaneam habere ſufficiat, quia medium, vt ſupra diximus, ha-
36 bet aliquam latitudinem. Sed cum probabilis ratio reclamat, tum officium mutationis, tantùm ad quæſtum conferri dicendum eſt, quia in emptionibus honeſtis illa pecunia tantum lucri non pareret. Ideoque hos quæſtus palam apparet eſſe
37 vſurarios, iniuſtos, ac peccaminoſos. Sunt autem vſuræ iniuſtæ, propter multas cauſſas, vnam tamen, aut alteram cauſſam (nam omnes hic cõmemorare non eſt conſilium) lectoris ob oculos ponam, vt manifeſtiſsimè cernat vſuræ iniuſtitiam. Primò enim in vſura non ſeruatur æqualitas, vt videre licèt in fœneratoribus, qui & ſortem accipiunt, & ſupra ſortem etiam vſuram extorquent, pro qua nihil dederunt. Imò tantum lucrum & planè enorme extorquent, idque planè certum & ſine vllo periculo (quod tamen in mercatura non rarò accidit) vt nemo ſanæ mentis iudicare deberet, tam enorme extortum lucrũ vllo modo poſ-
38 ſe dici æquum, & bonum, & iuſtum. Si enim æquũ eſſet, profectò pecunioſo cuique parerent certiſſimum diteſcendi compendium, per quod longè citius & certius Crœſi opes corraderent, quàm per mercaturæ ſępè periculoſam negociationem.
39 Altera cauſſa iniquitatis vſurariæ, conſpicitur, ex effectu vel euentu pecuniæ vſurariæ, vt quæ nec fœneratoribus ipſis, nec ad fœnus oppignerantibus profuit vnquam. Quis enim vnquam fœneratores fęliciter diteſcere, lętiſsimè in vita valere, aut honorificè, & cum tanta, & ſecura conſcientia, hanc vitam relinquere conſpexit? Quis ipſorum hæredes infœliciter viuere, & multò infœlicius mori non cognouit? Ad hæc, Cui vnquam homini pecunia accepta fœnori profuit? Imò cuius facultates (ſi ea vtatur) non exhauſit? quem quæſo ad maiores animi anguſtias, & ad contractiorem rem familiarem non pertraxit? Profectò ex huiuſmodi rerum infœliciſsimo euentu facillimè reducimur ad ipſorum cauſſas, vt dicamus eas eſſe vndique infœliciſsimas, iniquiſsimas, Deo odibiles, & proximo pernicioſiſsimas, & charitati Chriſtianæ inimiciſsimas; ideoque ex Republic. paſsim exturbandas. Sed ad intermiſſa. Et priuſquam aliò diuertamur, illud quoque Scoti Doctoris ſubtilis, diſtinct. 15. 4. quæſti. 2. articu. 2. haud aſpernandum de intereſſe in medium adducere conſtituimus. Quamuis inquit creditor non poſsit contra debitorem habere actionem ad damna, quia deſunt pacta, ſtipulationes vel iu-
40 ramenta, tamen in foro conſcientiæ, debitor tenetur ad intereſſe creditori. Quia autem hic agimus de intereſſe, & de lucro pupillorum, non abs re me facturum puto, ſi hoc loco explicauero tria illa iura, quæ lata & diſpoſita ſunt ſuper pecunia pupilli, minoris prodigi, ac ſimilium ſubiectarũ
41 perſonarum, an ea videlicet ad fœnus, aut vſuram dari poſsit? Primùm fuit ius ff. quo tutori aut curatori iniunctum fuerat, vt pecuniam pupillarem fœnori deponeret ac daret, & ſi in hoc negligentes deprehenderentur, ad omne damnum exinde prouenienſ tenerentur. Imò quod fortius eſt, ſi ad damnum reſarciendum non ſufficerent, extraordinariè coercerẽtur, text. eſt notatu dignus,
42 in l. ob fœnus. ff. de adminiſtrat. tuto. vel curator. Eo iure etiam prouiſum eſt, ſi tutor pupillares pecunias non depoſuerit pro comparandis prædijs, aut eis iam depoſitis, in comparando negligens fuerit, aut eaſdem legitimum intra tempus, fœnori non dederit, vel ſi eas ſuos in vſus conuerterit, idque euidenter conſtiterit, ipſe in vſuris legitimis earum pecuniarum conueniri poteſt, quas præſtare obligatur, vniuerſa autem hæc probantur ordine, notabil. necnon vtil. in l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt depoſitionem, & §. pecuniæ quam, cum ſequentibus. §. §. ff. de adminiſtrat. tuto. vel curat. & in optim. l. ſi tutor conſtitutus, eodem titu. Item, eodem iure diſpoſitum reperitur, eo dumtaxat caſu ad vſuras vſurarum pupillo tutorem obligatum eſſe, ſi quas vſuras ab alio per eũ pro pupillo exactas, aut ſuos in vſus conuertit, id eſt, vſib. ſuis retinuit, aut ſi fœnori dare, cùm potuiſſet, neglexit, hic eſt caſus apertus, in l. qui negociationem. §. ex duob. & §. fin. ff. de adminiſtra. tuto. vel curat. atque in d. l. tutor qui repertoriũ. §.
43 ſi quas vſuras, & §. ſequ. Et ita tutores & curatores præfati, pro pecunia pupillari ac minoris, quam in ſuos vſus cõuerterunt, tenentur ad intereſſe actualiter ipſis pupillis ac minoribus pręſtandum, iuxt. cap. per veſtras, de donat. inter. vir. & vxo. ac Bart. & alios, in l. Diuus. ff. ad l. Falcid. & d. l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt depoſitionem, & §. fina. ff. de adminiſtrat. tuto. Bald. in l. 1. ad fin. C. de cõdi. indeb. & in l. fin. ad fin. C. de petit. hæredit. & in ſpecie D. Ludo. Roma. in conſ. 139. incip. Pro propoſitæ quæſtionis deciſione præmittendum eſt, &c. D. Iaſon, conſ. 219. 2. volum. incip. Iſta materia
44 rationum tutelarium tota ex bono & æquò pendet, &c. Item eodem iure cautum eſt, Si tutor ſibi pupillarem pecuniam mutuo accipit clam, obli-
45 gatur ad maximas vſuras, ſcilicet, centeſimas expreſſa l. qui ſine. ff. de neg. geſt. Aut ad legitimas, id eſt, pupillares, ſi palam, vel à contutoribus ſuis accepit. Idem alio loco, videlicet, in l. non exiſtimo. ff. de adminiſtrat. tuto. vel curato. & d. l. tutor qui repert. §. quæ aũt. huic quadrat per not. glo. in
46 verb. legit. in l. 1. C. de vſur. pup. Et dicuntur vſurę pupillares, quas pro conditione ſuæ perſonæ, po-
47 teſt pupillus ſtipulari, ſecundũ l. eos. C. de vſur. ita glo. ad Rub. c. de vſur. pup. Eadem pręterea iuris diſpoſitione ſancitum eſt, tutorem finita tutela in vſuras pupillaris pecunię conueniri poſſe, ad eum vſq; diem, quo adminiſtratę tutelę rationem reddiderit. Sed hoc intelligendum eſt, ni eas prius obtuliſſet, & in tuto loco depoſuiſſet, l. tutor qui repertorium. §. fin. præallega. vbi inquit: Sciendum eſt tutorem, & poſt officium finitum vſuras debere vſque in diem, qua tutelam reſtituit, & l. tutor pro pupillo. §. tutor qui poſt. cum l. ſequenti. nec-
48 non. l. Lucius. §. quæſitum. ff. de adminiſtratio. tutor. vel curator. Poſtremo eodem iure proſpectũ legimus etiam hæredem ipſius tutoris ad vſuras pupillaris pecuniæ, per eum adminiſtratæ, aſtrin-

gi & obligari, Iudicis tamen arbitrio ex bono & æquo moderandas. Sicuti manifeſtè declarat, l. cùm oſtendimus. §. vſur. ff. de fideiuſſ. tut. Atq; ita hactenus de primo Iure pecuniæ pupillaris dandę ad vſuram. Secundum verò ius C. ſuperueniẽs,
49 quæ primo & ſecundo locis, pro iure. ff. ſuperius poſita ſunt, approbauit, in l. 1. & in l. ſi pecuniam, à contrario ſenſu. C. de vſur. pupil. atque expreſſè probatur in Rubric. C. de adminiſtrat. tutor. vel curato. & pecu. pupil. fœneranda vel deponenda.
50 Tertium autem ius eſt Authenticorum, atq; hoc planè contrarium eſt cum duobus iuribus præcedentibus, vt in Authentic. vt hi qui oblig. ſe haber. perhib. res mino. §. quoniam autem. colla. 6.
51 conſtit. 2. necnon in Authentic. nouiſsimè. C. de adminiſtrat. tuto. vel curat. vetuit pecuniam pupillarem fœnerari, id eſt, expẽdere ad vſurã, quod ſi fecerit, mutuo ſubiacebit periculo, niſi ſit mobilis eius ſubſtantia, cuius tutela vel cura adminiſtratur, tunc enim illud ſolum ad fœnus mutuare licet, quod ad diſpenſationem adoleſcentis & rerum eius ſufficiet, quod verò ſupereſt, cautè recõdatur. Hæc verba habet in forma dicta Authent. Cæterùm ex his iuribus emerſit tandem, & alia vtriuſque iuris diſpoſitio, quæ vſurarum prædictarum planè eſt prohibitoria, eoq; magis Chriſtiana, ſicuti pleniſsimè probatur, in l. cunctos populos. C. de ſum. Trinit. & fid. Cathol. & in Authent. ad hæc. C. de vſur. atque plenè ſignatur, in c. quia in omnibus, per gloſ. & Canoniſtas, extr. eodem titu. de vſur. Ideò inquit D. Bartolus, quem in hoc plærique omnes imitari gaudent, in l. Diuus. ff. ad
52 l. Falcidiam. Quod eo modo, quo olim obligabatur tutor curatorvè pupillarem aut minorum pecuniam expendere fœnori, eodem modo eãdem pecuniam mercatoribus idoneis, in ſocietatem honeſtam, vel ad aliquod cõmercium, pro honeſta quadam ac licita lucri parte aſsignare, & tradere cogitur. Quod quidem ius adhuc hodie licitum eſſe cenſetur per caſum expreſſum, in ca. per veſtras, extr. de donat. inter vir. & vxo. & ibi D. Panormit. ac Scriben. Ex quo ſyncerè ſequi indubiũ eſt, quod quemadmodum obligabantur tutores vel curatores ad legitimas vſuras pupillares reſtituendas, ſcilicet, pupillis, minoribus, & prodigis, ſi pecuniam pupillarem, minorum, aut prodigorum, ad fœnus non expendiſſent (præallegata. l. ſi tutor conſtitutus, cum ſimilibus multis) Ita hodie iidem ad intereſſe pupillare, minorum, & prodigorum obligantur & aſtringuntur, ſi ipſorum pecuniam, mercatoribus idoneis in ſocietatem honeſtam, aut ad commercium aliquod non tradant & conſignent: vt ſic ex ea tandem honeſtam aliquam & licitam lucri partem cõſequantur. Atque hoc eſt quod ſenſit Bartol. in d. l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt, cum §. ſequent. Cuius concluſio etiam ſtabilitur ex eo, quod notat gloſſ. in l. ſocium, qui in eo. ff. pro ſocio. & in d. l. cunctos populos, in l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de action. empt. & vendit. necnon in l. curabit. C. de action. empti & vendit. Ex præmiſsis apertiſsimè nunc
53 patet, de Iure Ciuili vſuras eſſe permiſſas, petique poſſe per dictam legem, curabit. & ibi Baldus, & l. fructus. C. de actio. empt. & vendit. cum multis alijs locis huic l. ſuffragantibus. Ac etiam licitas eſſe de iure Pontificio, quatenus intereſſe verum aut ſaltem probabile reſarciunt & compenſant. Quocirca non ſunt licitæ per ſe, & quatenus ſunt vſuræ, ſicuti habet gloſſa notatu digniſsima, poſt Dominum Azonem, in dicta leg. curabit. in verbo, ratio. Ideoque regula Iuris Canonici dicit,
54 Vſuras eo iure peti poſſe, quando vt intereſſe exiguntur, aliâs verò minimè, hoc eſt, vſuræ ratione intereſſe ſunt permiſſæ, etiam iure Canonum. Gloſſa eſt ſingularis, pro hac materia, teſte Baldo, in l. petens, in repetitio. C. de pact. Cui applicare operæpretium erit Dominum Panormitanum, & Doctores, in capitul. conqueſtus, & in capitul. ſalubriter, extr. de vſur. Cardin. in capitul. ſuper eo. eodem titul. & in Clem. eodem tit. Iſtis quamoptimè accedunt capi. peruenit, & c. conqueſtus, extr. de fideiuſſoribus, & c. dilecti. extr. de for. cõpetent. Ex quibus authoribus luce meridiana clarius conſtat, ſecundum Canones, damna & inter-
55 eſſe peti poſſe. Nec regula illa tritiſsima: Quic-
56 quid accedit ſorti, eſt vſura, huic obſtat. Nam illa dumtaxat procedit, quum petitur aliquid vltra ſortem, nulla ratione ad intereſſe habita, ad hæc optimè ſuffragantur, quæ ponit ac notat Dominus Bartholomæus Cœpola, ſuis in conſilijs, cõſilio 15. numeris potiſsimum 4. 5. & 6. Eſt igitur vera ſententia & indubitata, rationique maximè
57 conſentanea. Quod in bonæfidei contractibus, veniunt vſuræ Iure Canonico, non quatenus vſuræ, ſed quatenus intereſſe. Et facit pro ea l. ſociũ qui in eo. ff. pro ſocio. Nullatenus igitur abrogatæ Iure Pontificio cenſentur vſuræ, ſi quando veniãt, vt intereſſe, ſicuti etiam nec diſplicuit D. Ioanni de Blauaſco Iuriſconſulto, ſuis in commentarijs, ſuper titulo de actionibus, inſtitut. 10. capitul. de actione ex vendito. Sed hic diligenter quiſque ſuã intentionem perſpiciat, ne mentiatur iniquitas
58 ſibi. Quidam enim imò permulti ſuas vſuras palliant, veſtireque volũt ſuos contractus vſurarios & iniuſtos, alterius contractus nomine, dicuntque ſe ex mutuo paſſos magnum intereſſe, propter eius pecuniæ carentiam, & non vſum, quum tamen in rei veritate nihil horum cum veritate ſubſtat: Seipſos hoc modo non Deum, (qui non
59 fallitur) miſerè fallentes. Vſura enim (Domino Panormitano teſtante, in cap. nauigant. extr. de vſur.) quo ad formam contractus non committitur, niſi in contractu mutui, ſed quoad intentionem deprauatam, etiam alijs in contractibus cõ-
60 mittitur. Quum igitur humana tribunalia non iudicent de occultis, hoc eſt, de hominum intentionibus, ſed tantùm de manifeſtis, & quæ foris patent, aut factis, aut verbis, ſignanter idem Panormitan. aſſerit, aliquem in foro iudiciali poſſe excuſari, & abſolui, & eundem in foro poli & conſcientiæ accuſari, & ligari. His itaque iam habitis diligenter obſeruatis, audacter hanc colligemus concluſionem, & certum de intereſſe hoc ſtatue-
61 mus Iuridicum axioma. Omne intereſſe pupillorum, minorum, & prodigorum, verum non ſimulatum, & ſaltem probabile licitum eſt idque tam Iure Pontificio, quam Cæſareo. Ideoq; & illud intereſſe pupillare, ad quod obligantur, quouis iu-
62 re peti poteſt à callidis tutoribus, & curatoribus, quantumuis ſeſe per ignorantiã excuſare nitatur.

quæ

quæ craſſa eſt & ſupina, & nullo modo ad intereſ-
ſe pupillare non reſarciendum excuſabilis, vt etiã
eximius D. Bartolus ſuſtinet, in d. l. cunctos po-
pulos. C. de ſum. Trinit. & fid. Cathol. inquiens,
63 Vſuras nullo modo exigi, quaſi vſuras, ſed vt in-
tereſſe, iuxt. Iuris Canonici præceptum. gl. eſt in
verb. Petrum Apoſtolum, in d. l. cunctos popu-
los. gloſſ. in fin. ſui, in verb. excedit. in l. Iulianus. §.
idem Papian. ff. de actio. empt. & vendit. gloſſ. eſt
in verb. ratio, in l. curabit. C. eodem titul. de actio.
empt. & vendit. & in capitul. conqueſtus, extr. de
vſur. nonnunquam præallegat. Vt ergo præſen-
tem materiam omiſſa ſuperflua prolixitate tan-
dem abſoluamus, eam vna aut altera quæſtione
64 tam vtili, quã neceſſaria, terminabimus. Plures e-
nim adferre non eſt neceſſe, quum de ſimilibus i-
dem ſit iudicium, ac vbicunq; eadem eſt ratio, vel
æquitas, ibi locum habet vna iuris diſpoſitio, ſe-
65 cundum l. illud. ff. ad legẽ Aquil. & l. à Titio. ff. de
verb. oblig. Illa enim quæ in radice & cauſſa con-
ueniunt, conueniunt etiam in effectu, vulgat. l. de
quibus, & ibi Angel. & Doctores notant. ff. de le-
gibus. Quocirca (vt dixi) explicata vna aut altera
quæſtione, facillimè decidentur & reliquæ, quas
66 breuitatis ſtudio omittendas cenſuimus. Prima
itaque quæſtionum ſit iſthæc: An tutor, vel cura-
tor pupilli, adulti, ſiue minoris aut prodigi obli-
getur ad intereſſe, ſi non ſtatim pupilli ſui lucro &
vtilitati inuigilauerit, hoc eſt, ſi pecuniam ſui pu-
pilli, adulti, minoris, aut prodigi, ex patris, ma-
tris, aui, auiæ, aut cuiuſcunq; alterius hæreditate,
vel aliundè debitè, dextereque prouenientem, in
poſſeſsionum, fundorum, feudalium, allodialiũ,
prædiorum, domorum, redditũum, & eius gene-
ris haud diſsimilium emptionem ac comparatio-
nem non conuerterit, aut bono & æquo merca-
tori ad honeſtum licitumq; quæſtum legitimum,
intra tempus non dederit, aut eam ſuos (vt liqui-
dò conſtat) in vſus conuerterit. Nam ſic ad pupil-
li, adulti, aut prodigi vtilitatem non ſatis inuigi-
laſſe conuincitur. l. final. C. de adminiſtrat. tutor.
vel curator. atque l. generaliter, necnon vulgari
l. à tutoribus. ff. eodem titul. de adminiſtrat. tuto.
vel curat. & l. prima. in princip. ff. de tutel. & ratio.
diſtrahend. cum ſimilibus. Ad hanc itaq; quæſtio-
nem ex Iurium, atque acutiſsimorum ſcribentiũ
ſentẽtijs, & ex ijs quę ſupra per nos probata ſunt,
facillimè reſponderi poteſt ſic: Tutor vel curator
67 ſi pecuniam pupillarem, aut prodigorum (quæ
tanquam intereſſe, & non vt vſuræ, vti ſupra de-
claratum eſt exigendi veniunt) non ſtatim ad pu-
pilli, aut prodigi vtilitatem expenderit, profectò
de eiuſdem pecuniæ intereſſe conueniri poterit,
& idem intereſſe ſine diſsimulatione præſtare te-
nebitur, vt patet, in l. tutor qui repertorium. §. ſi
poſt depoſitionem. ff. de adminiſtratio. tutor. vel
curator & quod ibi per Bart. necnon per eundem
68 Bart. vbi hoc tenet. in l. Diuus. ff. ad l. Falcid. licet
enim pupillorum, minorum, prodigorum pecu-
nia hodie ad vſuras dari non poſsit (vt ita dicta
Authentic. nouiſsimè, & in Authenitc. vnde dict.
Authentic. deprompta eſt. C. de adminiſtrat. tu-
tor. vel curat.) Solicitare tamen, & diligenter cu-
rare debent, tutores & curatores, vt pupillaris, a-
dulti, vel prodigi pecuniæ ad legitimũ honeſtum-
que quæſtum expendantur, vt ex ijs aliquid fru-
ctus & vtilitatis pupilli, &c. tandem percipiant,
quod niſi tutores, & curatores ilicò præſtent, ne-
gligentiæ accuſantur, & fiunt obnoxij, propter
quam & in culpam incidunt, & ad verum intereſ-
ſe, aut ſaltem probabile (non autem ad ſimula-
tum intereſſe) conueniri & damnari poſſunt, iux.
l. ita autem. §. geſſiſſe. ff. de adminiſtrat. tuto. & d.
l. 1. ad exordium. ff. de tutel. & ratio. diſtrahend. &
d. l. tutor qui repertorium. §. competit. verſicul.
quid ergo atque. l. de his. C. de adminiſtrat. tut. &
vulgatam l. quicquid. C. arbitr. tutel. cum alijs iu-
69 ribus minimè diſsimilibus. Omne ergo lucrum
ſiue omnes vſuræ quas olim petere licuit à tutore
aut curatore, reſpectu negligentiæ commiſſæ in
non fœnerandis pecunijs, idem adhuc lucrum in-
tereſſe, & vſura hodierno iure peti poſſunt, & non
vocatur tunc propriè vſura, ſed intereſſe: quod
quidem iura compenſandum permittunt, pro-
pter negligentiam tutorum, aut curatorum, qui
dictas pecunias aut fidis mercatoribus (pro ho-
neſta aliqua lucri parte) non commiſerint, aut ad
redditus, aut fundos emendos non expẽderint.
D. Bart. in d. l. Diuus, & in d. §. ſi poſt depoſitionẽ,
70 iuncta d. l. §. ſi tutor conſtitutus. Moderanda ta-
men ac temperanda ſunt præcedentia hoc modo.
Tutor & curator ad intereſſe non tenentur, ſi prę-
dia, redditus, idque genus alia nequaquam diſsi-
milia, ſuo pupillo, minori, ac prodigo, non com-
parauerint, niſi ea venalia fuiſſe apertè conſtitiſ-
ſet, & liquidò apparuiſſet. Huic moderationi ſub-
ſcribit D. Bart. in l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt
depoſitionem crebrò præcitata. necnon Philip.
Decius, in 3. conſiliorum parte, conſilio 430. De-
bet etiam apparere tantam pecuniam prius per-
ueniſſe ad manum tutoris, aut curatoris, & quæ
ad prædictos redditus, fundos, aut prædia meri-
tò ſufficeret, alioqui de negligentia damnari nõ
poſſent. l. ita autem. §. primo. præallegat. & Au-
thentic. vt hi qui obliga. ſe hab. perhib. res mino.
§. pen. his ſimiliter congruit, l. cum plures. §. final.
ff. de adminiſtratio. tuto. & l. idemque. §. primo.
ff. pro ſocio. Itaque priuſquam tutor & curator
ob negligentiam conueniantur, redditus, poſ-
ſeſsiones, prædia, & horum nec diſsimilia prius
fuiſſe venalia certò probari debuit. Quid enim
tutor pupillo compararet? An id quod venale
non proſtitit? Eo igitur caſu tutor, & curator, de
negligentia damnari non poſſunt. Alia præterea
ratio tutoris, &c. negligentiam liberat, ſiquidem
pecunia ad manus ipſius perueniſſet, ſed minimè
permanſiſſet. l. 2. §. perueniſſ. ff. de hæred. & actio
vendit. ergo ſi eius ad manus peruenit, & non ad
tempus aliquod notabile permanſit, ſed in pupil-
li, adulti, vel prodigi neceſsitates expenſa fuit, ex-
cuſationi profectò locus eſt. Hæc opinio & limi-
tatio etiam confirmatur per D. Paul. Caſtrenſ. ſuis
71 in conſilijs, conſilio 301. num. 6. 1. part. Hic obſer-
uandum eſt, ſi Iudex tutoribus vel curatoribus
pręcepiſſet, vt ex pecunia pupillari, aut minorum
cõmonſtratos, aut oblatos emerent redditus, p̃-
dia, &c. eosq; tunc ſine legitima cauſſa non cõpa-
raſſent, quin potius neglexiſſent aut negligen-
ter obliti fuiſſent, eo quidem caſu ad legitimas
vſuras compenſandas obligarentur, quæ hodie

iure etiam nouiſsimo peti poſſunt, non tanquam vſuræ, ſed quatenus ex fructibus tantùm percepiſſent, vulgat. l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt depoſitionem, & ibi Bart. ff. de adminiſt. tut. cum alijs ſuperius diffuſius commemoratis. Atque hactenus de priori quæſtione. Altera quæſtio eſt.

72 Tutores, & curatores, ſi rerum pupillarium, minorum, prodigorum, necnon ſimilium ſubiectarum perſonarum, rationes reddere diſtulerint, an ob illam cauſſam ad verum (ſi quod acciderit) intereſſe obligētur? Huius quæſtionis ſolutio ex ſuperioribus hactenus habitis ſatis colligi poteſt, & reſpondendum eſt affirmatiuè, quod maximè tunc obligentur ad compenſationem intereſſe. Statuenda eſt igitur ex ſuperioribus hæc conclu-

73 ſio. Tutores & curatores tenentur pupillorum, minorum & prodigorum ocioſam pecuniam cōuertere ad lucrū, ſcilicet, ad emptionē redditũ, prædiorum, &c. ſiquidem per oportunitatem ea vænalia cognoſcantur, aut his non oblatis, ſaltem eam pecuniam cum mercatoribus ad honeſtum & licitum lucrum aliquod conuertere. Non enim ſuffecerit tutoribus aut curatoribus, ſi talem pecuniam domi in ſcrinijs ocioſam vſq; ad diem rationis recondant, quum Chriſtus inertem illum talēti dominici cuſtodem tam acriter obiurgatū, multò acerrimè puniri iuſſerit. Non amat, non quærit Chriſtus ocioſos, ſed laboratores quoſq; perquiri iuſsit. Non commiſit ſua talenta recondenda, ſed ad vſuras exponenda tradidit. Quocir-

74 ca tutoribus & curatoribus non patrocinabitur, ſi in die rationis reddendæ acceptam pecuniam integram retulerint. Ab eis enim (ſicut Chriſtus fecit) eiuſdem pecuniæ lucrum, aut lucri intereſſe meritò tunc repoſcendum erit. Quod diligentiſsimè notandum eſt aduerſum tutores, aut curatores pecuniam pupillorum, minorum, ac prodigorum ocioſam relinquentes, præſentantes, putantes interim ſe per hoc etiam multa gratiarū actione, imò & remuneratione digniſsimos eſſe. Deoq; Opt. Max. rem præſtare gratiſsimam, quod bona fide pecuniam acceptam integram ſeruauerint, & non (vt quidam alij) eandem prorſus abſumpſerint, aut bonam eiuſdem partem ſibi decoxerint, quales ego ipſe noui: Fateor, ſunt illi quidem iſtis aliquanto & coram Deo, & pro pupillis vtiliores, verùm ob hoc ab ignauia, inertiq; negligentia non ſunt prorſus excuſandi aut abſoluendi. Poſſet hoc loco etiam moueri quæſtio. An tutor, & curator teneantur ad intereſſe omiſſæ oportunitatis vel omiſsi oportuni retractus? Huius quæſt. minimè inutilis, ex his quæ ſupra diximus, perfacilis eſt ſolutio, nempè, tutorem vel curatorem, tutelæ aut curatelæ actione teneri tāti quanti pupilli vel minoris intereſt, ſi talis retractus vtilis, & oportunus non fuerit factus. Atque ita finem huic titulo, De pupillorum minorum, & prodigorum intereſſe imponimus: ſufficit enim rem quaſi commonſtraſſe digito, quod omnibus veris Iuriſtis, tum dicta, tum adhuc dicenda paſſim ſint obuia, & notiſsima. Ideoque ex vna aut altera quæſtione diſcuſſa facilè ſoluuntur & reliquæ nequaquā abſimiles, prædictas autem dumtaxat dedimus ad exemplum, ad quod innumeras alias ſimiles (quas fora ciuilia quotidie ſuppeditant) referre licebit. Satis hic mihi fuit, ſi dubitandi, veritatem inquirendi, ſimileſq; quæſtiones fabricādi, ac reſoluēdi occaſionem, & materiam dederim.

COM-

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE TVTORVM ET CVRATORVM, LIBERATIONE.

CAPVT PRIMVM.

SVMMAE.

1 *Tutor & curator per Iudicem ad rationem reddendam cogendus eſt.*
2 *Pupill9, minor, vel ꝓdigus rōem oblatā cogitur ſuſcipere.*
3 *Tutoris aut curatoris bona, quamlibet multa, pro adminiſtratione manent obligata.*
4 *Tutor aut curator poterit ſuarum rationum, ac omniū adminiſtrationum, necnon inde dependentium liberationem exigere, quam ſi dare neglexerit, ius & fas eſt huiuſmodi per Iudicem cogere.*
5 *Liberatio, Quietatio, Apocha, ſiue Quietantia, hac in materia, ſatis inter ſe conueniunt.*
6 *Liberationes nonnunquam generales, & aliquādo ſpeciales ſunt.*
7 *Liberationes generales, nemo facere cogitur, ſed bene ſpeciales.*
8 *Liberationes generales ſunt captioſæ, deceptoriæ, milleq́; periculis ac difficultatibus ſubiectæ.*
9 *Generalis liberatio & abſolutio, appellanda eſt liberalitas captioſa.*
10 *Conſilium authoris pro volentibus, aut ex ſtipulatione aut alias dare obligatis liberationes generales.*
11 *Quomodo generalis liberatio tuto fieri poſſit.*
12 *Liberationis forma eſt, vt cognita & incognita, cogitata & incogitata comprehendat.*
13 *Liberatio generalis etiam ad iura, quæ liberans ſibi cōpetere ignorat, extenditur.*
14 *Liberatio, incognita non comprehendit, quando ignorātia eſt in genere, & in ſpecie, ſed quādo eſt in ſpecie, & non in genere, tūc ſufficit illa ſciētia generalis*
15 *Scientia in dubio præſumitur ſaltem in genere.*
16 *Præſumptionum violentarum experimētum eſt, vt cū rebus ſenſatis concordet.*
17 *Liberatio, ſeu abſolutio, ſicut non ad ignorata, ita nec ad dubitata extenditur.*
18 *Liberationibus ac abſolutionibus generalibus facillimè multi circumueniuntur.*
19 *Nemo cùm alterius iniuria locupletari debet*
20 *Qui cùm alterius iniuria locupletari ſtudet is per iudicem repelli debet.*
21 *In liberatione generali obſeruanda eſt, vtrinq; perſonarum qualitas.*
22 *Sicut in callido ſolennitatis alicuius omiſſio, fraudis ſuſpicionē parit, ita & ſuperfluæ cautelæ excogitatio.*
23 *Per quos, & quales liberationes generales fieri curent adminiſtratores fraudulenti.*
24 *Liberat. generales à Iudice diligēter ſunt expēdendæ.*
25 *Boni Iudicis eſt cuncta rimari*
26 *Exemplū lepidū, quo quidā per quietantiā generalē, falſum adminiſtratorē ad reductionē calculi coegit.*
27 *Amantes omnia audent, omniaq́; promittunt, vt votorum compotes fiant.*
28 *Liberationis, ac quietantiæ fraudulentæ formalia.*
29 *Tres inſignes errores per quietantiam generalem fraudulenter commiſſi.*
30 *Redditus pro temporū & locorum varietate mutātur.*

1 QVEMADMODVM tutor, curator, aut
quilibet alius adminiſtrator, perfun
ctus officio ad reddendā rationē, (ſi
in hoc ceſſare, aut tergiuerſari velle
videatur) per Prætorē, Præſidē, aut
Iudicē cogi debet, teſte Vlpi. I. C. haud infimo, in
2 l. 1. §. offi. ff. de tut. &rat. diſtr. Ita contra ſi pupillus
adultus, aut maior, aut prodigus ad ſanā mentem
reuerſus, oblatā per tutorē, curatorē, aut per aliū,
aut per procuratorē rationē, ſuſcipere contēpſerit,
idē ſimiliter per Prætorē, Præſidem, aut Iudicē
cogi poterit, ne tutoris, curatoris, aut adminiſtr.
cuiuſcūq; operā vel ludificet, vel diutius in ſuſpē-
3 ſo teneat, quum bona, maximè tutoris, curatoris,
quantūlibet multa, ꝓ hac vna adminiſtr. interim
ſemp maneāt oblig. l. pro offi. C. de adminiſt. tut.
4 vel cur. & l. fi. C. de vſur. pup. Quamobrē ſuperio-
rib. abſolutis, nō abs re tutor, curat. aut adminiſt.
quilibet facturus erit, ſi ſuarū rationū, ac oīm ad-
miniſtr. necnō inde dependentiū liberationē, ſeu
vulgo, quietationē exigat & poſtulet, ꝙ ipſi licitū
eſt. Hanc autē ſi dare neglexerit, aut abſq; occaſio
ne legitima renuerit, ius & fas eſt, ſuū pupillū, aut
prodigū ad huiuſmodi liberationē, & quietationē
per Prætorē, Præſidē, aut Iudi. cogere, ſicuti enim
in vnū, ita & aliū tēpore tn̄ ac loco oportunis, ca-
5 dit coactio. Nā (vt breuib. hoc quicquid eſt, abſol-
uā) liberatio, quietatio, apocha, ſiue quietātia, hac
in materia, ſatis inter ſe cōueniūt, quę quidē quie-
6 tantiæ nonnunquā generales, & aliquādo ſpecia-
les ſunt, vt ex infra dicendis apparere planius po-
terit, quarū deſcriptiones hic inſerere non putaui
pſentis eſſe inſtituti, ſed eas oīò elementarijs eſſe
7 relinquēdas. Vt autē à generalib. incipiamus ſciē-
dū eſt, ꝙ nullus iure cōpelli poteſt ad faciēdas qe-
tantias, ſiue quietationes, vel liberationes genera
8 les, ꝙ tales oēs ſint captioſæ, deceptoriæ, milleq;
periculis ac difficultatib. ſubiectæ, imò ꝙ manife-
ſtam iniquitatē in ſe cōtineant, vt ſingulariter ait
Bart. in l. cum Aquil. per eum tex. in illis pręclaris
verbis, liberalitatē enim captioſam, interpretatio
prudentium fregit. ff. de tranſac. Appellatur autē
captio-

captioſa liberalitas, generalis illa liberatio & ab-
ſolutio cōiuncta.l.vnde ſi neruæ.ff.pro ſoci. Nam
remiſsio aut liberatio talis fieret de incognito, i-
deoq; ob id facilius aliquis poſſet decipi. Huic e-
tiam ſeruit text.ſingularis, in l.3.§.contrariū, ibiq;
Iacob.de Aret.Oldra.& Bal.notant.ff.de contra.
& vtil.actio.tutel. Atque hoc eidem Baldo etiam
non diſplicuit, in l.pactum, in 16.quæſt. C. de col-
la.& Salic.in l.ſicut datam, in fin.C.de libera.cauſ.
hæc quoque non diſplicuit D.Iaſoni, in notabil. l.
ſi de certa. C. de tranſact. & Ludo. Roman. ſuis in
conſilijs, conſilio 155. incip. præmiſſum laudum,
in 2.dubio, vt reputat textum.d.§.contrarium, eſ-
ſe ad hoc ſingularem & inſignem, & D. Cardin.in
c.ſuper eo.de tranſact.atque D.Andr. Barbat.ſuis
in conſilijs, conſil.16.incip. præclarè ſcripſit Pſal-
miſta celebris.2.vol.ad fin.3.col.quod eſt memo-
ria tenendum, tanquam quotidianum, multumq;
frequens, ac vtile, inter omnis generis ac condi-
tionis homines. Ad ſpeciales verò liberationes,
aut quietantias aliquis compelli poteſt, quando-
quidem id omnis ratio ſuadet, & requirit. Rectè
ergo & tutò ex his eſt inferendum, obligatos ad
faciendas liberationes, poſſe (ſi velint) generales
facere, & tradere, atq; etiam recuſare. Atq; hoc eſt
omniū tutiſsimū. Speciales verò liberationes reb.
ad id diſpoſitis, facere & tradere, omni poſtpoſita
excuſatione, ac tardatione cuiuis eſt licitū, quū id
ſit rationis, & æquitatis notiſsimæ. Caueāt ergo ꝗ
ſapienter, prudenterq; agere cupiant, ne genera-
les liberationes dent, ſi ſibiipſis benè conſultum
10 eſſe cupiant. Porrò, ſi generales nōnunquam eos
dare contigerit, aut ex ſtipulatione, aut ex alio
modo, ad id obligati fuerint, ſint tardi, difficiles,
non veloces aut leues ad eas expediendas & tra-
dendas, niſi prius alios peritiores & prudentiores
de eo negocio conſultauerint, alioqui enim cap-
tioſitati milleq; difficultatibus, ac inuolucris ſeſe
ſubijcerent, quod ego non rarò non modò audi-
11 ui, ſed etiam hiſce oculis vidi. Remiſsio ergo, re-
nunciatio, vel liberatio prædicta generalis, an fie-
ri poſsit, & qualiter poſsit fieri, ac quid compre-
hendat, nunc diſcutiamus & examinemus. Prin-
cipio itaq; manifeſtum ſit, quod liberatio genera-
lis (vti diximus) omninò fieri poſsit. Quomodo
verò eam fieri conueniat, quidq; comprehendat
paucis abſoluamus. Si abſolutio, liberatio, ſeu
quietatio, fieri debeat de ratione adminiſtratio-
nis tutelæ, curæ, inſtitoriæ aut ſimilis, & ſi rationē
reddens, cupiat abſolutionem ſeu liberationem,
quæ in ſe cōprehendat cognita, & incognita, cogi
tata & incogitata, tunc in apocha liberatoria, in-
ſtrumento, aut quietantia, huiuſmodi verba ex-
primantur neceſſum eſt. Viſis inſpectis & cogni-
tis adminiſtrationis tutelæ, curæ, inſtitoriæve ad-
miniſtratę libris, tam per ſeipſos quā per alios cal-
culatores ac peritos huiuſmodi in re & negocio
(quibus conſtat abſoluendum ſoluiſſe, & reliqua
cōſignaſſe, & reddidiſſe rationē adminiſtrationis)
12 abſoluit & liberat adminiſtrātem. Talis enim ab-
ſolutio ſeu liberatio haud dubiè, cognita & inco-
gnita, cogitata & incogitata in ſe comprehendit,
13 teſtante D. Ange. in l. tres fratres.ff.de pact. Hinc
vſu euenit vt inſignes, & callidi aduocati, & cauſidi-
ci exercitati in praxi, quoties requirūt liberatio-
nem, ſiue quietationem, tunc eam ita generalem
requirunt, vt etiam ad ea iura, quæ liberans ſibi
competere neſcit porrigatur & extendatur, atque
ideò exprimi faciunt quicquid liberat & quietat
omne ius ꝙ habet, quodq; habere poſſet & ſpe-
rat, etiam ſi eſſet tale quod liberans ignoraret ſibi
competere. Hæc formalia prædicta ſuadet inſerē-
da eſſe literis liberatorijs, Ange.in l.qui iure mili-
tari.ff.de teſta.mil. Haud diſsimile videtur velle i-
dem Angel.in Auth.ex cauſ.C.de lib.præter. & in
l.filio præteri.ff.de iniuſto.rupt.& irrito teſta.& in
l.qui Rom.§.duo fratres.ff.de verb.oblig. Necnō
idem Ang.varijs in locis, breuitatis ſtudio pręter-
miſsis, in quibus certiſsimam hanc dat cautelam,
vt incognita & non cogitata comprehendat ab-
ſolutio ſeu liberatio in eum modum ac formam
14 facta quo ſupra. Angelus tamen dixit, in dicta l.
tres fratres, quod abſolutio ſeu liberatio, tunc in-
cognita non comprehendit, quando ignorantia
eſt in genere & in ſpecie ſimul, ſed quando eſt in
ſpecie, & non in genere, tunc ſufficit illa ſcientia
generalis, ita intelligi l.ſub prætextu.C.de tranſa-
15 ctio.ait, dixitq; optimum eſſe argum. d. l. qui iure
milit.ff.de teſta.milit.indubioq; præſumitur ſciē-
tia, ſaltem in genere, & ibi Ang.docet eſſe cautum
contrahētem, vt comprehendat cognita & inco-
gnita. Sed huic opinioni ac ſententiæ D.Ang. nō-
nulla obſtare videntur. Primò huic aduerſari vi-
detur illud dictum Baldi, haud contemnendum
16 in cap. Afferte mihi gladium, de præſumpt. quod
experimentum violentarum pręſumptionum eſt,
vt cum rebus ſenſatis concordet, ideoq; veriſimi-
le minimè videtur abſolutionem, liberationem,
ſeu quietationem incognita & incogitata ſimul
comprehendere poſſe. Imò plus dixit text. (Bar-
tol.teſte) ſingularis, in l. manifeſtiſsimi.§.fin autē
17 neſcius.C.de furt. Sicut abſolutio ſeu liberatio ad
incognita non extenditur, ita pari ratione ad du-
bitata nequaquam extēditur, cui dicto ſeruit text.
in l.final.C.de condict.indeb.ergo.&c. Secundò,
prædictis obſiſtere videtur quod ſuperius tetigi-
mus, de liberalitate captioſa, quam prudentum
interpretatio fregit, ſicuti placuit l. cum Aquilia-
na.ff.de tranſact.quam quidem liberationem ca-
ptioſam, generalem liberationem ac abſolutionē
appellitant, Atq; hæc in ſe plærumque iniquitatē
18 manifeſtam continet & comprehendit. Ideoque
huiuſmodi abſolutionibus ac liberationibus ge-
neralibus multi circumueniuntur, quemadmo-
dum vnicuique manifeſtum euadet, quiſquis de-
ducta, ac deducenda diligētius intueri, & expen-
dere volet, quare, &c. Tertiò, à prędictis diſſentire
19 videntur iura vulgaria diſponentia, Neminem lo-
cupletari debere cū alterius iniuria, vel iactura. l.
iure naturæ. ff. de regul. iur. capit. locupletari, de
regul.iur.libro 6.l.naturaliter, in fin.& l.nam hoc
natura.ff.de condict.indeb.cum mille concordā-
tijs. Imò æquitati naturali repugnare videtur, &
bonis moribus iuſtitiæque ciuili prorſus eſſe cō-
trarium, ideò ipſo iure talis liberatio generalis
cenſenda eſt eſſe nulla, nulliuſque momenti aut
roboris, adeò, vt Iudex ſuo ex officio, eum qui cu-
20 pit ſic cum aliena iniuria, vel iactura locupletari
repellere poſsit, vti probatur l. planè. ac l. final.
ff.de petitione hæredit. Atque talis locupletatio.

cum alterius damno ſæpè accidere poterit in hu-
iuſmodi liberationibus, ſeu quietationibus ge-
21 neralibus, ergo, &c. Quartò obſiſtere videtur prę
dictis liberationibus generalibus, quod in omni-
bus ſimilibus ſemper habenda ſit diligens ratio,
& conſideratio omnium perſonarum, ſcilicet, ab
ſoluentis & liberantis, abſoluti & liberi. Atque in
his non ſolùm à parte, ſed etiam ab ipſo Iudice di-
ligenter conſideranda ſunt, ipſorum ſimplicitas,
22 inſcitia, & iners bonitas, & contra ipſorum ver-
ſutia, fraus, calliditas, aut nocendi vafricies. Nam
ſicut ſolennitatis alicuius omiſsio, ſiniſtram in-
ducit præſumptionem, vt eſt gloſſ. inſignis & ſin-
gularis in l. iubemus. C. de teſtament. ita quoque
abundans, ſuperflua & inſolita cautela, ab homi-
ne callido, atque aſtuto appoſita, fraudis pręſum-
ptionem inducit, ergo talis prædicta abſolutio,
& liberatio meritò cenſetur ac præſumitur capti-
oſa, quum ſit generalis & facta à perſona ſimplici,
homine verſuto ac callido. Huiuſmodi enim libe-
23 rationes generales plærumque curant ac ſolici-
tant ſibi fieri & edi, qui ſibijpſis culpæ fraudis ac
doli, alicuius machinandi, ſunt conſcij, omnibus
viribus denique ac neruis aduocatum quæritan-
tes aſtutiſsimum, ac verſutiſsimum, ipſumq; ſoli-
citantes, vt eis tales liberationes fabricet genera-
les, omni ex parte abſolutiſsimas, quibus ſeſe vn-
dique defendant, aduerſus omnes ac ſingulos, &
contra omnium ac ſingulorum oppoſitionē, ob-
iectionem ac contradictionem. His autem ita cō-
fectis & fraudulenter excogitatis liberationibus
vniuerſalibus ſeu generalibus multū fidunt, ſpem
que in ijs ſuam omnem reponunt, atque arrogan-
ter immodeſteq; ſuas ſcilicet excogitatas fraudes
24 etiam paſsim iactare non verētur. Huiuſmodi au-
tem liberationes quomodocunq; machinatæ fu-
erint, certè inſulſæ ſunt, inualidæ & ſuſpectæ, & à
prudenti Iudice (poſtquam ad eius cognitionem
peruenerint) diligenter obſeruādæ & rimādæ ob
fraudulentiā in ipſis ꝓceſſuū & cauſſarum dedu-
ctionibus, ventilationibus, & diſcuſsionibus. Nā
25 Iudicis eſt, cuncta rimari. c. Iudicantē 30. q. 5. Ne-
que ſagacem iudicem mouere debent tales quie-
tationes generales. Neq; talium fraudulentorum
adminiſtratorum iactabundæ exclamationes &
exultationes, quibus imprudenter clamitāt. Mo-
liantur nūc quicquid velint ac poſsint aduerſum
nos, atq; contra noſtram quietē, habemus gene-
raliſsimam, ampliſsimā, ac pleniſsimam liberati-
onem ſeu quietationē, ſeſe porrigentem ad om-
nia cognita & incognita, etiam ſi dolo noſtro eſ-
ſent incognita, & tam in genere, quàm in ſpecie,
& etiam ad iura, & ad obligationes ex futuro pen-
dentes, etiam ex quacunque, & in quacunq; cauſ-
ſa, ac lite, &c. cuius nucleum, ſi eſſe velint, frangāt
nucem, hoc eſt, huiuſmodi liberationem noſtrā
tam generalē & firmam diſſoluant, neceſſum eſt.
Per huiuſmodi enim (inquiūt) generalem libera-
tionē nobis nata eſt ſecuritas, & robur, ꝙ contra
omnes eorum calumniaſ, & lites intentādas tutò
obtendere poterimus. Ah miſeri, & deplorandi
fraudatores, qui ita glorianter veſtrā perditis ani-
mā, & contra charitatem omnia agitis, & ſic lætā-
tes ad damnationē tam præcipitāter ruitis. Hæc
26 autem, vt clariora euadant, vno exemplo, ꝙ mihi
contigit, apertius cōmonſtrabimus. Venit ad me
nuper quidam Iuuenis, profecto honeſtus, mode
ſtus, acris iudicij, diues, multis naturæ & fortunę,
& corporis dotibus præditus, in quo nihil repre-
henſione dignum quiſquā conſpicere potuiſſet.
Is vbi adoleuiſſet, decreuit animum adijcere ad
nuptias, & ambire vxorem. Tantem repperit vnā
filiam pulchram, modeſtā, & (vt putabat) ſe ſuiſq;
moribus dignā. Acceſsit ad me, implorabat meā
opem, & operam, vt in ea potiunda ipſi deeſſe nol
lem. Roganti iuueni, & tam honeſta petenti, libē-
ter morem geſsi, & eius honeſto deſiderio liben-
ter obſequi volui. Tutores itaq; eiuſdem honeſtę
puellæ, ac diuitis, ipſius nomine primum conue-
ni, rogaui vellent ne eandem fœliciter elocare, ſi
ipſam dignus cōntingeret ambire ſponſus, & fu-
turus maritus. Illi tutores alacri vultu affirmati-
uum mihi dedēre reſponſum, quo lætior factus,
Iuuenē ſtatim ipſis nominaui, rogaui quomodo
placeret, & quid de eo ſentirent, & ſtatuerent, au-
dito huius iuuenis nomine, gratias mihi egerunt,
de tanto ipſis, & ſuæ pupillę honore præſtito, pol-
licentes ſeſe cum puella, cum puellæ cognatis, &
amicis maturè cōſultaturos. Poſt aliquot dies rur
ſum eoſdem tutores adij, rogans num prudenter
de oblato negocio deliberaſſent, & cum propin-
quis egiſſent. Hi tunc aliquantulum frigidius re-
ſponderunt, ſe quidem cum amicis bene conſul-
taſſe, verúm nihil quidem certi conſtituiſſe, pro-
mittentes interim ſuam operam, & intra paucu-
los dies reſoluturos. Poſt aliquot igitur dies ad e-
oſdem redij, abſolutā reſolutionem & reſponſio-
nem vrgens: tūc hi quaſi alieniores effecti reſpō-
ſionem tulerunt magis alienam, & impertinen-
tem, & ſic tacitè negatiuam. Ego admiratus tam
indignam, & imprudentem reſponſionem tuto-
rum, qui tam honeſtę & diuitis conditionis iuue-
nem aſpernari viderentur, rogaui quid ipſos ad i-
ta tergiuerſandū moueret, verùm illi (vt æquitatis
ratio ſemper eſt ſuperior) quum non haberent ꝙ
reſponderent, piſce magis muti, hoc tantū reſpō-
derunt, de eo negocio inter conſanguineos non-
dum ſatis conueniſſe. Quo accepto reſponſo tam
ſimulato, indignabundus abceſsi. Poſt ad me re-
uerſus cogitare cœpi, arborem primo ictu nō ſo-
lere decidere. Itaq; non ſatis perſpectum habens
quidnam impedimenti rei progreſſum remorari
poſſet: aliam igitur viam ingrediendam mihi eſſe
putaui. Prius enim verbis tantum, poſthac mune-
ribus & pollicitationibus mihi tutorum animos
expugnandos eſſe putaui. Quocirca iuuenis am-
biētis nomine præcipuum tutorem rurſum adij,
30. coronatos in gratitudinis ſymbolum promi-
ſi, ſi rem ad optatū finem ſua authoritate perdu-
cendam curaret. Is hac promiſsione lętior factus,
omnem quam poterat operam promiſit. Et quo-
dammodo nos voti compotes futuros eſſe certò
firmauit. Poſtridie hic idem mihi factus obuius,
alacri vultu, ipſe quidem ex hoc alacrior, rogabā
num certa eſſet nobis ſperanda victoria. Is tunc
omnem operam, & certam ſpem ad futurum ma-
trimonium promittebat, ſi modo is iuuenis pro-
cus medio illi conſentire vellet, per quod ſolum
ipſi ad has nuptias pateret certus acceſſus. Ego
curioſius de eo medio auſpicādo, rogare cœpi,

quodnam id eſſet. Is incunctanter reſpondit, ſe
iuueni tali candidè fauere, & ad eaſdem futuras
nuptias optimè velle, easque ſe ſolum conſtitue-
re poſſe, ſi hic adoleſcens ipſi polliceri vellet, ſe
liberationem ſeu quietationẽ generalem omni
ac ſingularum rerum, atque inde dependentium
adminiſtratarũ, daturũ ac præſtaturũ, quod quidẽ
poſtquã audiſſẽ idipſum adoleſcenti ſumma cum
diligẽtia relaturũ me pollicebar. Poſtquã igitur ei
negociũ omne clarius expoſuiſſẽ, ſtatim iuuenis
ſpopõdit ſe animo hilari atq; lubenti omnia atq;
ſingula, quæ curatori aut alijs quibuſuis placuiſ-
ſet, eſſe facturum, vt plærumq; perditè amãtes aſ-
27 ſolent, qui omnia audentes, omnia pollicitantes,
quo ſuis votis, & deſiderijs optatè fruantur. Hic
itaq; tutor accepta promiſsione, & ſtipulatione,
ſub verbo & fide boni adoleſcentis. ſic negocio
ſuo inſtituto inuigilauit, vt hoc ad optatum exitũ
tandem perductum ſit, & iuuenis ſua amica poti-
tus, lætas cũ ea nuptias celebrauit. Poſtridie verò
celebrationis nuptiarum, hic tutor eundem no-
uum maritum acceſsit, quandã ipſi papyrum ob
tulit, liberationem generalem cõprehendentem,
quam edi deſcribiq; (vti indubiè præſumendum
eſt) ab aliquo aduocato aſtuto, & practico cura-
uerat, vt congruentius ſuas fraudes fallaciaſque
contegeret, cuius chartæ tenor hic erat: Viſis, in-
28 ſpectis, ac cognitis, tam per me, N. in vxorem ha-
bentem. B. ſubſcriptum, quàm per alios peritos,
expertoſque calculatores, & Iuriſperitos, inuen-
tario, rationum adminiſtrationum libris ſeu co-
dicibus, necnon omnibus ſinguliſque ex illis de-
pendentibus, mihi vxoris cauſſa obuenientibus,
quibus conſtitit ac claruit, A. curatorem quondã
vxoris meæ abſoluendum nunc ſoluiſſe, & vniuer
ſæ præfatarum adminiſtrationum reliqua, tam
mobilium, quàm immobilium bonorum, ratio-
nes, atque omnium ac ſingulorum literas demõ-
ſtratorias, ſiue munimenta reddidiſſe ac tradidiſ-
ſe, ideoq; de his omnibus & ſingulis plenariè mi-
hi ſatisfactum eſſe cognoſco, & fateor, ob quod
eundem tanquam quondam vxoris meæ curato-
rem nunc abſoluo & libero, tam à cognitis, quàm
incognitis, tam à cogitatis, quàm incogitatis. Si-
militerque quieto eidem omne ac qualecunque
ius, quod habeo, habere, aut etiã ſperare poſſem,
etiãſi eſſet huiuſmodi, quod mihi cõpetere igno-
rarem, ratione & occaſione præfatæ adminiſtra-
tionis, aut præfatarum adminiſtrationum, pro-
mittẽdo eidem in fide boni viri, necnon iuramẽ-
to firmiſsimo, me nunquam eundem moleſtatu-
rum occaſione præfatæ adminiſtrationis, aut præ
dictarum adminiſtrationum, renunciando om-
nibus ac ſingulis, tam iuris, quàm facti exceptio-
nib: quibus præſentem liberationẽ infringere ac
infirmare poſſem, quod teſtor. 7. Decembr. 1559.
meo ſigno manuali ſolito ac cõſueto ſubſcriptis.
Ita eſt, Io. &c. Hanc deceptionis plenam ſchedulã
vbi ille fraudulentus tutor obtuliſſet nouo mari-
to, inſtanter petijt ab eo, vt huic ſchedulæ iuxta
pollicita. & in fide boni viri ſubſcriberet, & ſuo
chirographo muniret. Quod ſimulatq; feciſſet, p-
mitit ſe ilico vxoris ipſius bona omnia, & ſingula
mobilia ac immobilia, & omnia inde dependẽtia
fideliter demonſtrare, & tradere. [illegible] nouus
maritus, ne ſtatim mendacij ac leuitatis coargue-
retur, & vt ſuis reſponderet promiſsis, inconſultè
cum nomine, cognomine, & conſueto chirogra-
pho, ſubſcripſit, ſubſignauit, & ita eandem ſche-
dulã ratam habuit, & affirmauit. Tutor verò hila-
ris factus de ea ſubſignatione gratias egit, & mul-
tò hilarius abceſsit. Poſt aliquot menſes autẽ hic
nouus maritus ad ſe reuerſus, & quaſi expergefa-
ctus, recordari cœpit tam operoſæ, & verboſę quã
tãtiæ, cui nõ ita pridẽ ſubſignauerat, ex ea neſcio
quem fucum, & dolum ſuſpicans & metuens. Ad
libellum igitur rationariũ perluſtrãdum ſeſe totũ
tradit, omnia rimatur, omniaque & ſingula cum
viro perito, & in calculo expertiſsimo, & potiſsi-
mum rationes nonnullas, quas quondam fecerat
communicat, examinat, & diligenter omnia diſ-
29 cutit, & errores aliquot inſignes in ijs rationibus,
tã in omittẽdo, quã in addẽdo cõmiſſos repperit.
Quorum primus error erat. ſummę 30. librarum
groſſorum omiſsio, quam quidẽ ſummã à quodã
in commodum, ac quondã pupillę, nunc ſuæ vxo-
ris vtilitatem receperat, ſed quam cõputis ſeu ra-
tionibus ſuis exhibitis non inſeruerat. Secundus
error fuit, ꝙ *96.* groſſorum libras monetæ Flan-
dricę annis 4. apud ſe reſeruauerat vacuam, aut in
vſum proprium expendiſſet, ſine vlla prędiorum,
fundorum aut reddituum emptione, quum tamẽ
notiſsimum eſſet quod illis annis in multis locis
varij redditus extitiſſent venales, ob quã omiſsio-
nem, & craſſam negligentiam, latæ culpæ annu-
merandam accepit damnũ vel intereſſe 24. libra-
rum groſſorum monetæ Flandricę. Tantam enim
24. librarũ ſummam intra 4. annos prædictæ *96.*
libræ lucrari potuiſſent, ſi in redditus annuos per
negligentem tutorem expenſæ fuiſſent, vt cuiuis
eſt notiſsimum, qui diuerſarum ciuitatum cõſue-
tudinem exploratam habent. Cõmuniter enim ę-
ſtimantur ad denarium 16. nõnunquam etiam 18.
& quandoq; 15. dumtaxat, quam conſuetudinem
ferè receptam videmus hac tempeſtate Antuer-
piæ, Louanij, Bruxellæ, alijſque in locis Braban-
30 tię, Flandriæ, Hollandiæ, & Zelandiæ. Precium e-
nim huiuſmodi reddituum non eſt vbique æque
certum & definitum, ſed ſecundum locorum di-
ſtinctionem, & etiam temporum varietatem va-
riari conſueuit. Similiter etiam ſecundum aſsig-
nationum, fundationum, & hypothecationũ di-
uerſitatẽ, vnus redditus eſt melior altero, cariuſ-
que vendi poteſt. Tertius error fuit de cathena au
rea, florenos Renenſes centum valẽte, quam tra-
dere ac reſtituere prætermiſit, quę quidem cathe-
na ex ſucceſsione materna, vxori ſuæ quondam
pupillæ prouenerat. Harum itaq; ſummarum o-
miſsio ac nõ traditio, ei proculdubio magno de-
trimento fuit ad ſummam vſque 70. 13. 4. ſupra-
dictæ monetæ Flandricæ. Atque hæc ſumma ferè
quartam omniũ bonorũ ſuæ vxoris partẽ confe-
cit. Hæc igitur omnia (quod viri boni & pruden-
tis eſt officium) dicto tutori prius commõſtrare,
& cum eo familiariter conferre voluit, priuſquã
eundem in iudicium protraheret, negociumque
omnibus palam faceret. Hic verò tutor poſtquam
ea audiſſet, ac intellexiſſet, animo ſummè irato ac
ſtomachoſo ait ſeſe ea nihili æſtimare, quãdoqui-
dem haberet liberationẽ ſufficientẽ, qua ſeſe de-
fende-

ſenderet, ne ei reſiſteret. Ecce hic, pie Lector fraudulenti tutoris vanam arrogantiam, & caſſa nuce inaniorem reſponſionem, quæ indubiè ſe hominem ſiniſtræ conſcientiæ fuiſſe demonſtrat. Hæ igitur fraudes tam iniquæ, per proborum, & peritorum virorum impulſus, perſuaſiones, & rationes vrgentes ſopitę ſunt, & per tutorem reſtituta, priuſquam in Iudicium res controuerſę fuerant pertractæ, & multorum auribus innotuiſſent. Atque hæc de iſthoc primo capite dicta ſufficiant.

CAPVT SECVNDVM.

SVMMAE.

1 *Quæſtio, quid faciendum ſi errores per tranſactionem non eſſent ſopiti?*

2 *Adminiſtratores nec citò, nec temerè conueniendi.*

3 *Liberatio per dolum exorta iniqua eſt, & non ſeruanda.*

4 *Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de aſſeueratione falſi, aut retentione boni.*

5 *Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de reliquorum retentione.*

6 *Liberatio eſt inualida, ſi conſtet quod tutor pecuniam pupilli in proprium vſum conuertit.*

7 *Pupilli pecunia non debet permanere ſterilis.*

8 *Qui in ratione neceſſaria omittit, ex fraude omiſiſſe putatur.*

9 *Omiſſio alicuius fructus, liberationem infringere poteſt.*

10 *Doli commiſſi diſtinctio.*

11 *Dolus remiſſus videtur, qui committitur ab eo, cui nihil ex dolo adeſt.*

12 *Dolus non eſt remiſſus, qui committitur ab eo, cui aliquid ex dolo accedit commodi.*

13 *Dolus præſumitur, quando pupilli pecunia ad lucrum non expenditur.*

14 *Pecunia, quæ eſt apud tutorem, eadem apud hæredem eſſe præſumitur.*

15 *Si pecunia tutori tradita, non ſit reperta, de dolo remiſſo præſumitur.*

16 *Dolus remiſſus per tranſactionem aut liberationē purgatur.*

17 *Dolus cum cauſſa permanente, ſcilicet cum lucro doli per liberationem purgari non poteſt.*

18 *An iuramentum liberationem confirmet?*

19 *Iuramentum ſine præſumptiuo conſenſu defectus, non roborat liberationem.*

20 *Iuramentum cum certo conſenſu defectus, liberationē potiſſimum ſpecialem roborat.*

21 *Iuramentum in genere, cum clauſula ſpeciali, liberationem roborat.*

22 *Renunciatio generalis non inducit conſenſum.*

23.28 *Generalis diſpoſitio non extenditur ad ardua, niſi ſpecialiter exprimantur.*

24 *Conſuetudo iuriſdictionis non extenditur ad ardua.*

25 *In arduis ſingula ſunt exprimenda, & ad ſuperiorem referenda.*

26 *Cauſſa ciuilis ardua, criminali cauſſæ æquiparanda.*

27 *Dignum expreſſione ſpeciali, pro neglecto habendum.*

29 *Clauſula in liberationem inſolita, & ſuſpecta, certam fraudem prætendit.*

30 *Quietantia per procuratorem data, non liberat à doloſa adminiſtratione.*

31 *Sicut quietantia non roborat doloſam adminiſtrationem, ita nec eiuſdem quietantiæ ratificatio.*

32 *Ratificatio tantùm eſt de licitis, & non de doloſis aut ignoratis.*

33 *Ignorantia nihil operatur in facto alieno.*

34 *Liberatio doloſè extorta, actione de dolo, aut per exceptionem reſcindi poteſt.*

35 *Liberatio doloſè per condictionem ſine cauſſa, excipitur.*

36 *Liberatio cum promiſſione, & rato, non extenditur ad doloſè adminiſtrata.*

37 *Promiſſio in quietantijs, non ratificat, niſi quatenus honeſta ſint & licita.*

38 *Quæcunque principalem non obligant, ea nec procuratorem obligare poſſunt.*

39 *Procurator non magis obligare poteſt, quàm principalis.*

40 *Qui actum iniquum impugnat, is ratificationi nō derogat.*

41 *Liberatio ad tempus facta, non ſortitur effectum poſt tempus.*

42 *Limitata cauſſa, limitatum gignit effectum.*

43 *Poſt tempus induciarum, non inchoatur nouum bellū, ſed continuatur prius.*

44 *Interdictum ad tempus, poſt hoc tempus reaſſumitur, non recenter inchoatur.*

45 *Suſpenſa licentia ad tempus, finito eo tempore, continuatur, non renouatur.*

46 *Legatum ad dolum euenturum, nihil operari poteſt.*

47 *Liberatio in plena forma, non extenditur ad bona pupilli quæ ſuperſunt.*

48 *Quietantia generalis, tametſi cum iuramento, & decreto Iudicis, non tollit reuiſionem rationis, & reliqua doloſè retenta.*

49 *Forma operoſa faciendarum quietantiarum generalium.*

50 *An pupillus per iuramentū excludatur à beneficio reſtitutionis?*

51 *Pupilli debitor ſoluere debet cum mandato Iudicis vel Prætoris.*

52 *Decretum Iudicis facit licitum, quod per ſe erat illicitum.*

53 *Solutio cum authoritate Iudicis omnium eſt tutiſſima.*

54 *Statutum Brugenſe: Quod debitoribus pupilli non liceat ſoluere, niſi duobus tutoribus coniunctim, ſub pœna iterandæ ſolutionis.*

POSTQVAM cognoueram liberationis materiam in ſuperiori capite nō ſatis abſolutè pertractatam eſſe, ſed nonnihil ampliori nouitia explicandum reſtare, volui eandem materiam, per continuationem aliquanto fuſius in hoc 2. c. reuocare, & quod deeſſe videbatur, perfectius abſoluere. Primò igitur hanc quæſtionem explicare placuit. Quid ex iure faciendum ſit, ſi errores præallegati per tranſactionem nequaquam ſopiti fuiſſent, & per tales rationes, & argumenta per quæ prædicta, & ſimilis liberatio impugnari potuiſſet. Ad hanc quæſtionem nonnihil laboris & moleſtiæ inſumere placuit, & vt materiā

tam vtilē & quotidianam latius explicemus omnino geſtit animus, ſcilicet, vt minores, maiores, & qui ſui iuris effecti, reperiant, & habeant, quo poſsint ac valeant craſſæ negligentiæ, latæ culpæ,
2 aſtutijsque quorundam tutorum, aut curatorum callidorum, reſiſtere, (Omnes interim admonitos volo, ne temerè ſine delectu, & abſque prudentum, circumſpectorumq; conſilio, ſuos quondam tutores, curatores, aut adminiſtratores moleſtent, aut eoſdem ſtatim negligentiæ, latæ culpæ, dolive incuſent.) In primis igitur hoc tenen-
3 dum eſt, quod liberatio, & quietatio, ſuperius in medium adducta, ſit euidenter iniqua, ac ideo nō
4 ſequenda nec obſeruanda. Primò, & potiſsimum quando de falſa aſſeueratione, ac doloſa rationis redditione, ex inuentarij, rationumque inſpectione & inquiſitione liquidò conſtat errores ſubeſſe, atque ideo per conſequens talem de dolo reperto liberationem, ipſi liberanti non poſſe obeſſe, vt quæ doloſè, & fraudulenter extorta præſumitur, gloſſ. notabili teſte, in l. 3. §. 1. ff. de con-
5 tra. & vtil. actio. tutel. Secundò, quando conſtat de reliquorum retentione, tunc enim doloſè extorta cenſebitur omnino liberatio, ſicuti ſentit D. Bart. ad textum celebrem & apertiſsimum. leg. Aurelio. §. Gaius. ff. de libe. leg. Huic quadrat vulgatiſsima l. dolus. ff. manda. Vbi ob ſuum dolum in dicta liberatione cōmiſſum, ipſa liberatio merito venit reſcindenda, iuxta l. Sub prætextu. 2. C. de tranſact. His quàm optimè ſeruit quod Baldus alijque poſt eum ponunt, ad ſingulariſsimam l. Si ſeruus vetitus. ff. de lega. 1. Angel. & Imol. in leg. ſi ſeruo. ff. de hæredib. inſtitu. & in inſigni l. Aurelius. §. meuia. eo. titul. ff. de libe. leg. ſæpiuſculè al-
6 legata. Tertiò, quando conſtat, quod tutor aut curator pecunias quondam ſuæ pupillæ, ſuam in vtilitatem conuertit. Ex eo enim dolus non mediocris cenſetur commiſſus, & ipſe talis fraudulentus tutor, pupilli prædo nominari meretur, vti Angel. Imol. & Modernis minimè diſplicuit ad. l. Pomponius. §. Ex facto, per eum text. ff. de acqui. poſſ. ponitque Romanus eadem in l. §. Séd ſi legatariè. Necnon Alexand. de Imol. in l. Si ex ſtipulatione. ff. de acqui. poſſeſſ. quibus ſuo ex officio prędia ſeu redditus comparare obligabatur,
7 quando venales reperti fuerint. Non enim debuit pupillæ ſterilis permanſiſſe pecunia, licet eadem per ſe ſit infructuoſa, ac dumtaxat ad emendum inuenta, vt habet textus admodum ſignan-
8 dus, in c. Eijciens 88. diſtinc. Quiſquis enim quod facere debuit, id planè omittit, hunc ex dolo, & fraude idipſum omiſiſſe præſumitur, ſecundum tritiſsimam l. Tutor qui repertorium. ff. de adminiſtrat. tutor. vel curator. quæ quidem præſumptio, probandi onus in tutorem, curatoremve transfert. l. Siue poſsidetis. cum ibi notatis C. de probat. Ex quibus cenſendum eſt doloſam fuiſſe adminiſtrationem, per quam tutori aut curatori aliquid adeſt, ac commodum ex ea perſentit. Et ideo in hoc caſu manifeſtum eſt liberationem ad huiuſmodi adminiſtrationem extendi non debere. Cum his conſentit illud Paul. Caſtr. ſuis in cōſilijs, conſilio 306. incip. Aduertendum, vbi concludit, Quod per talem fructuum ac quarundarum rerum omiſsionem, tutori aut curatori actio
9

liberatio prodeſſe non poſsit, ſed quod optimò iure retractari debeat, non obſtante iuramento ac Iudicis decreto, vt ipſe latè proſequitur, quem locum breuitatis gratia vlterius non profero.
10 Quum enim ſumus in liberatione inter viuos, ea per diſtinctionem explicanda eſt. Nam in tali liberatione, dolus commiſſus fuit, aut ab eo cui
11 propter dolum nihil adeſt, & tum dolus præteritus videtur remiſſus, ſecundum gloſſam in l. actione. C. de tranſact. quam approbat. Pet. in dict. leg. Sub prætextu ſpecierum. eodem titulo, & Guil. de Cunio, in leg. Pomponius ſcribit. ff. de negoc. geſt. Bald. & Salic. ſimpliciter tranſeunt in dict. l.
12 Actione. & Bald. in l. Cum neceſsitatem. C. de fideicommiſſ. Aut dolus commiſſus eſt ab eo cui propter dolum aliquid adeſt, nempe quia nonnulla retinuit (vt in caſu præallegato) & tunc remiſsio aut liberatio generalis, ad talem dolum nequaquam extenditur, nec per illam huiuſcemodi dolus præteritus videtur remiſſus, niſi expreſsè doli illius commiſsi mentio facta ſit. l. Lucius. ff. de liberat. lega. Huius autem diſtinctionis meminit Bartolus in dict. leg. Aurelio. §. Gaius, eodem titulo, quam Baldus approbat in præallegat. l. Sub prætextu in fine. Fulgoſi. & Moder. in dict. leg. actione. Baldus, Angelus, ac alij ad l. ſi vnus. §. Illud nulla. ff. de pact. probatur ex his quæ ponit Bartolus in l. Tres fratres. eodem titulo. & in dicta leg. Pomponius. Paul. Caſtren. in dicta l. Tres fratres. poſt Angelum, ibi. Cumque igitur in in caſu præſenti, nulla doli mentio facta fuerit, huiuſmodi dolus præteritus non videtur remiſ-
13 ſus. Quia autem ob aliquam cauſſam pecuniam non conuertit ad pupilli lucrum, ex eo dolus & ſubtractio præſumitur, vti dictum eſt. Præterea ex quo demōſtratur pecunias ad eius perueniſſe manus, ex eo quoque pręſumitur, quod factus ſit per eas pecunias locupletior, niſi per ipſum de cōtraria præſumptione in bonam partem doceatur, vt eſt gloſſa notabilis, ibiq; Ang. in l. vtrum. ff. de petio. hæred. notatur per glo. in l. ſi ſine. §. Modeſtinus. ff. de adminiſtrat. tuto. per Doct. poſt gloſſ. in l. 1. C. Si aduerſ. credi. & in l. Prædiorū. C. de præd. mino. dicitq; Pau. Caſt. ſuis in conſilijs, conſ. 370. incip. Ad primam quæſtionem reſpondetur in fine primi dubij, &c. quod poſtquā pecuniæ numeratæ fuerunt apud tutorem, eædem & apud hære-
14 dem eius eſſe præſumuntur, alleg. l. 1. §. Quod penes hæredem. ff. de fideiuſſo. tuto. Bald. in d. l. Sub prætextu, in finalibus verbis. Quod ſi illa pecunia
15 non reperiatur adeſſe, cenſetur dolus remiſſus, quia talis dolus cauſſam habet tranſeuntem, ideoq; à tali dolo per tranſactionem, aut remiſsionē,
16 ſeu liberationem poſtea ſequentē, purgatur, l. 2. ibiq; Ange. C. de tranſact. notaturque in d. l. Tres fratres. Verùm ſi adminiſtratori poſtea cōperia-
17 tur aliquid adeſſe, tunc talis dolus cauſſam habet permanentem, & tranſactionis & remiſsionis ſiue liberationis temporibus durantē, ideo is minimè purgatur, quia cum ipſa trāſactione, ſiue liberatione (cui ineſt) ſemper coniuncta permanſit. Et hoc ita placuit Bald. ſcilicet, vt quoties ex dolo adminiſtrationis præteritę, aduerſario adminiſtratori aliquid adeſt, dolus tunc cauſſam permanentem habere dicitur, ac ipſi liberationi & tran-

ſactioni

ſactioni ineſſe cenſetur, authore Baldo, in d.l. Sub
prætextu 2. ad finem, vti ſupra retuli. Sed quando
ipſi tranſactioni ac liberationi ineſt, licet libera-
tio facta ſit per Aquilianā ſtipulationem, doli re-
plicatio competit, vt eſt caſus in d.l. actione. C. de
tranſact. Quocirca in caſu prçallegato in quo pro
batum eſt, aut ſaltē haud difficulter probari po-
tuiſſet, ex dolo aduerſario aliquid adeſſe, doli re-
plicatio obſtat. Quum verò ex dolo præteritæ ad-
miniſtrationis aduerſario nihil adeſt, dolus cauſ-
ſam tranſeuntem habere dicitur, & per liberatio-
nem aut remiſsionem ſubſequutam, purgatur. Et
ſic quando aduerſario aliquid adeſt, propter do-
loſam adminiſtrationem, dolo tunc aliquis ſedu-
ctus videtur, ad ita tranſigendum & liberandum,
& adminiſtrator huiuſmodi liberationem à ſedu-
cto extorſiſſe videtur, quo caſu liberatio etiam ſi
iurata eſſet, effectu caret, & effectum ſortiri non
debet, pro quo eſt gloſſa inſignis & notabilis in l.
3. §. 1. ff. de contra. & vtil. actio. tutel. quam allegat
18 Paul. Caſt. conſilio 307. Cum hoc tamen pugnare
videtur, expreſſum iuramentum, quod habere vi-
gorem clauſulæ ſpecificatæ dicatur, vti bellisſimè
notatur in l. cum pater. §. filius matrem. ff. de leg.
2. probatur ſingulariter in c. ex reſcripto. de iure-
iur. ergo habetur perinde ac ſi præfatæ ſummæ o-
miſſæ in ſupradicta liberatione fuiſſent explicatç,
cōmemoratæ & expreſſæ, quemadmodū in ſimili
habetur, in l. quū auus. ff. de condit. & demonſtr.
19 in verbo, plus dictum quàm ſcriptū. Verùm huiuſ
modi iuramētum cum ſuperiori Baldi opinione,
pugnare non poteſt, quod renunciatio, liberatio,
ſeu quietatio generalis non roboratur iuramēto,
quū eſt defectus præſumptiuus conſenſus. Ita Cy.
in l. 1. C. cōmod. alleg. gloſſ. ordinariam, in Auth.
Sacramēta puberum. C. Si aduerſ. vendit. Secus i-
20 gitur iudicandū eſſet, ſi cōſenſus manifeſtus cum
iuramento certo adfuiſſe cōſtaret, præterea ſi re-
nunciatio quæpiā fieret ſpecialiter (& non gene-
raliter) & tali renūciationi ſpeciali coniunctū eſ-
ſet iuramētum, tunc ipſa talis renunciatio vale-
ret, & haberet clauſulæ ſpecificatç virtutē & effe-
ctū. Ita ait Bald. in d.l. 1. C. cōmod. Idem Bald. in c.
1. de cōtrouer. feud. apud par. termi. Nec diſpli-
cuit Ioan. And. & alijs, in c. 1. de cōmod. Et ideo in
caſu præſenti abſolutio ſeu liberatio effectu caret
reſpectu cōſenſus, quia nō adfuit abſoluentis cō-
ſenſus, præſumitur enim ꝙ noluit abſoluere de ea
re, quam ipſe abſoluēdus, ſeu abſolutus nō reſti-
21 tuit. Hoc ita placet Bal. in d.l. 1. Quādo verò adeſt
conſenſus in genere, licet nō adſit in ſpecie, & iu-
ramentū accedit, tunc tale iuramētum clauſulam
ſpecificatā operatur. Ideoq; ſcripſit Bald. in d.c. 1.
22 de controuer. feud. apud par. termi. renunciatio-
nē generalem non inducere conſenſum, ad hoc l.
cum Aquiliana. ff. de tranſact. allegans. Et à ſimili,
ſuperioribus cōſentire videretur, quod in genera
23 li diſpoſitione non ſunt comprehendenda ardua,
niſi ſpecialiter exprimantur. Hinc ait Hoſtiēſis in
c. literas. de reſtit. ſpolia. Conſuetudo licet det iu-
24 riſdictionē, tamen non dat in arduis, quia ardua
debēt exprimi ſpecialiter, vt pulchrè voluit Ioan.
And. in addit. Specu. in titu. de Sindico. §. 1. verſi.
25 Pone quod nomina, vbi etiam ait: In facto arduo
ſingulorū nomina exprimi debere, ita. c. ad hæc,
de offi. Archid. vbi. Et ſi Archidiaconus ſolus om-
nia, reſpectu ſui Archidiaconatus, explicare poſ-
ſit & valeat, minimè tamē ardua explicare poteſt,
hæc enim ad Epiſcopum referri debent. Huic pro
poſito ſatis quadrat illud Exodi, Cap. 18. Vbi ar-
dua ad ſummum ſacerdotē referebantur, & habe
tur in c. per venerabilem. §. Rationib. qui filij ſint
legit. Voluit Hoſti. in c. Ex geſtis, de cleri. non re
ſid. Ioan. Mo. in c. Super eo. de hær. lib. 6. D. Card.
in c. Quum à nobis, de teſtibus, & in c. licet de e-
uitanda. de elect. Placuit Bald. in l. quū multa. C.
de bonis quæ liber. fa. gloſſa admodum elegans,
26 in §. Porrò. 3. di. Ideo dixit Pet. de Ancho. cauſſam
ciuilem arduam cauſſæ criminali æquiparari. Ita
conſuluit conſi. 26. voluitq; Bald. in l. parentes. C.
de teſtibus. Facit ad hæc ꝙ voluit D. Abbas in c. 1.
de exceſsib. prælat. & in c. at ſi clerici. §. de adulte-
rijs, extra, de iudic. & Bal. in l. nullum. C. de teſtib.
& in l. iudices. C. de fid. inſtrument. Atq; ob hanc
27 cauſſam, dici ſolet: Quod illud, quod eſt dignum
eleganti ſpecificatione, ſi nō exprimatur, videtur
neglectum, teſte Vlpiano, I. C. in l. item apud La-
beonem. §. ait prætor, verſic. ea enim quæ. ff. de in-
iur. & famoſ. libel. Modo in caſu factoque noſtro
læſionem inſignem (quam nonnulli Doctorum
noſtrorum enormiſsimam vocant) præſumi fuiſ-
ſe ac eſſe, manifeſtum eſt. Quamobrem in tali ab-
ſolutione, non videtur de ardua ſumma abſoluiſ-
ſe, quia talis ardua & ingens ſumma, expreſsionē
ſpecificam requirebat, quæ in generalem remiſ-
ſionem ſeu liberationem venire non videbatur,
argumento. l. generali. ff. de pigno. & l. finalis. C.
28 quæ res pigno. vel hypo. ob. poſſ. Quare ea gene-
ralis remiſsio arduam ſummam comprehendere
nequit, ad quam ſoluēdam tenebatur abſolutus.
Debuit enim fieri ſpecifica mentio de tam arduo
debito, maximè conſiderata ipſius abſoluti calli-
ditate, & ipſius abſoluentis ſimplicitate, & conſi-
derata tam inſigni ipſius læſione, quam ad ſuum
commodum cum dolo quæſiuiſſe videtur ipſe ab-
ſolutus, & planè contra mentem, & voluntatem
abſoluentis, iuxta illud quod habetur in l. finali.
C. de his qui à non domi. manu. in verbo, Men-
tem noſtram fefellit: ergo ſi nō ſoluit tam ea, quæ
eius ad manus peruenifſent, quàm reliqua, non
opitulatur ei abſolutio, ſeu liberatio, quod ea per
dolum, & fraudem machinata fuerat, & omnino
præter mentem, & ipſius abſoluentis voluntatē.
29 Prætereа colligitur, & præſumitur dolus & fraus
abſoluti, ex eo quod in ſuis liberationis ſchedu-
lis, appoſuit cautelam quandam ſuſpectam, & ap-
poni in talibus actibus inſolitam & inconſuetam.
Nempè quia adminiſtrationis rationem nō fide-
liter ſatis reddidit, nec reliqua aſsignauit, aut ſo-
lum pauca expreſsit, ideo apponi fecit hanc inſo-
litam & ſuſpectam clauſulā, per quam cupit ~ li-
berans ipſum abſoluat, & liberet ab incognitis, &
ab incōgitatis. Quæ profectò clauſula manife
ſtam præ ſe fraudem fert, & cōtinet. Ita ait gloſſa
ſingularis in l. ſi quis ſub cōditione. ff. de condit.
inſtitu. Ideoque ex tali cautela apponi inſolita, iu-
ris & de iure præſumptio oritur, doloſam eſſe ta-
lem abſolutionem, glo. eſt ſingularis in l. quū alle-
gas. C. de vſur. Nā ſicut defectus vel omiſsio alicu-
ius ſolēnitatis tacitam præſumptionē inducit, vt

ſupra diximus iuxta gloſſam ſingularem in l. Iu-
bemus. C. de teſtament. Ita quoque ſolennitatis
redundantia appoſita à callido, aſtutoque homi-
ne, fraudis præſumptionem arguit. Sed hic quæri
poſſet, quid iuris fuerit, ſi liberatio facta fuiſſet
per procuratorem ſpeciale & irreuocabile man-
datum habentem, (prout hac tempeſtate frequẽ-
ter cõtingit) quæ etiam ratificata fuiſſet per man-
dantem, an ex capitibus ac rationibus, quorum
ſupra memini, huiuſmodi liberatio reſcindi poſ-
ſet? Ego cenſeo eam adhuc planè reſcindi poſſe,
30 vt ſatis ſuperque demonſtratum eſt. Nam clarum
eſt, quod ſi mandatarius habuiſſet mandatum ad
liberandum, non extenderetur illud ad liberatio-
nem doloſæ adminiſtrationis, hoc eſt, ad reliqua
præſertim doloſè & iniquè retenta & occultata,
per fraudem, vel ſcienter, argument. l. Creditor.
§. Lucius. ff. Manda. Quodque notat Bartolus in l.
finali. ff. de Præto. ſtipula. cum concordant. Ne-
que huic obſtat, quod dicta liberatio ratificata di-
31 catur. Sicut enim liberatio non extendebatur ad
doloſam adminiſtrationem, ita nec ratificatio aut
32 approbatio. Ratificatio enim non auget libera-
tionem, vt comprehendat pluſquàm de ſui natu-
ra in ea induceretur. Nam, vt inquit Baldus in l.
ſecund. in fine. C. Si aduerſ. rem iudicat. Natura
confirmationis eſt, robur addere confirmato, nõ
autem extendere ad id quod in eo non include-
batur, allega. pro hoc textum in l. Aurelius. §. te-
ſtamento. ff. de libera. leg. Eadem confirmat Pau.
Caſtren. ſuis in conſilijs, conſilio 134. incipien.
Notandum eſt quod iſta, & cætera, in principio.
Prӕterea approbatio non extẽditur ad doloſè ad-
miniſtrata, ſicuti notatur per gloſſam, in l. Pom-
ponius ſcribit, in fine. ff. de nego. geſt. atque Bar-
tolum, in dict. §. Gaius. Item ratificatio non exten-
ditur ad ignorata, vti notatur per gloſſ. Bartol. &
Baldum, in l. mater. C. de rei vendi. Necnon per
Baldum in l. Obſeruare. §. fin. colum. 5. verſic. 4.
quæro. ff. de offic. proconſul. & legat. Neque hac
33 in re adminiſtrator ſuam prætexere poteſt igno-
rantiam, quia talis ignorantia non præſumitur in
facto alieno. l. final. ff. pro ſuo, nec vbi agitur de
damno vitando, quemadmodum notatur, in l. nõ
fatetur. ff. de confeſſ. necnon, in l. error. C. de iur.
& fac. ignoran. Ex quibus nunc manifeſtum fit,
quod quamuis dicta olim pupilla, & poſt eius ma-
ritus, aut eorum mandatarius, ſiue procurator li-
berationem præfatam ratificaſſent, & approbaſ-
ſent, tamen illa liberatio poſſet infringi. Ideoque
nullum ex eo impedimentum, aut intereſſe oriri
poterit, ſiue talem liberationem ſecuta fuiſſet ra-
tificatio, vel approbatio, ſiue non. Ex prædictis
enim contra tales ratificatas liberationes, multæ
colligi poterant defenſiones, & per quas oſtendi
poterit abſoluentem ex prędicta obligatione mi-
nimè teneri ac obligari. Primò, quia ex quo pro-
34 batur, dictam liberationem fuiſſe doloſè extor-
tam, competit abſoluenti ſiue liberanti actio de
dolo ad reſcindendum, iuxta id quod habetur in
dict. l. 3. §. primo. ff. de contra. & vtil. actio. tutel. &
in dict. l. ſub prætextu. C. de tranſactio. Quin &
hic idem ita circumuentus etiam per viam exci-
piendi, exceptione ſcilicet doli, ſe defendere po-
teſt, ſicut teſtatur Vlpianus, I. C. in l. Inuitus. §. cui
damus. ff. de regul. iur. necnon in l. prima. §. pri-
mo. ff. de ſuperficieb. Secundò, quia competit ei
35 conditio ſiue cauſſa ratione erroris, vt traditur
in l. ſi cum te. ff. de pact. & in l. ſi obligatio. C. de
ſolut. pluribuſque cum ſimilibus iuribus. Igitur
etiam hic ſeſe tueri poterit, per exceptionem con
dictionis ſine cauſſa, argumento dicti §. cui da-
36 mus. Tertiò, quia ſi talis liberatio non extenditur
ad doloſè adminiſtrata, vti plus ſatis ante proba-
tum eſt: Et ideo promiſsio cum rato ſimileſque
clauſulæ, nequaquam ad huiuſmodi doloſè admi-
niſtrata ſeſe extendere poſſunt, nec ea confirma-
re, iuxta gloſſam notabilem in l. ſi patronus. §. pa-
tronum. ff. Si quid in fraud. patro. Atque per tex-
tum notabilem, in leg. finali. ff. de conſtitu. pecu.
quem allegat Baldus, in l. ſi abſente. C. Si certum
peta. & in l. Ex teſtamento. C. de fideicommiſſ.
cum alijs ſimilibus iuribus. Quartò, quod ex quo
liberationem præfatam eſſe iniquam ac per do-
lum extortam conſtat, non videtur quod ex pro-
miſsione, quicquam accedere potuerit, quia con-
uentus ex ſua promiſsione, excipere poterit de
dolo & liberationis iniquitate, argumento l. 2. in
fine. C. de fideiuſſor. minor. & in l. ſi minor. ff. de
procurat. & in terminis conſuluit notabiliter Pet.
de Ancho. ſuis in conſil. conſilio 331. ad vlti. char.
ver. deſcendo ad obligationem, ibique ſubdit, ꝙ
dolus reipſa, ſicut dolus ex propoſito, ſufficit, ar-
gumento l. ſi quis, cumque ibi notatis. ff. de verb.
37 obligat. Item adducit, quod talis promiſsio vt ra-
ta ſit, & obſeruanda, debet intelligi non ſimplici-
ter, ſed ſic vt ratificet, & approbet tantum ea quæ
ſunt licita & honeſta, non autem, quæ in ſe dolum
continent & iniquitatem, argumento textus, in c.
primo, de iureiurando, libro ſexto, & in l. ſi pro-
curator. ff. de condict. indebit. atque in l. ſi liber.
ff. de oper. lib. necnon in c. Veniens, & in c. Quin
tauallis, de iureiur. cum ſimilib. alleg. Quintò, nã
& ſi ipſemet principalis, ſtantibus terminis præ-
dictis, præfatam feciſſet liberationem, licitum ta-
men interim eſſet eidem talem liberationem ſu-
am impugnare, eique contradicere, quia huiuſ-
38 modi clauſula de rato, & ea per quam principalis
non contraueniet ſub pœna, non obligant magis
extraneos promittentes, quàm principales, ſi ipſi
talem actum facerent, argumento l. Stipulatio
hoc modo concepta. ff. de verbo. obligat. & eius
quod habetur in l. Titia. eodem titulo, & in c. Gẽ-
ma. extra de ſponſalibus. Itaque eleganter con-
cludit Petrus de Ancho. in ſua diſputatione, inci-
piente, Cum C. Laicus, in 17. colum. verſic. eſt &
alia forma, quod duæ perſonæ, &c. Non enim po-
39 teſt magis obligari is qui promittit de rato, quã
ipſe principalis, ſi idem feciſſet, vel actum ratifi-
caſſet, argument. l. Cum minor, quæ eſt tertia, in-
principio, & in §. primo. ff. rem rat. haber. Com-
probantur prædicta hoc modo. Nam qui impu-
40 gnat actum aliquem, tanquã iniquum de iure cõ
muni aut ſpeciali, is non videtur venire contra a-
ctum ratificatum, vt probatur in d. l. 3. ad exordi-
um, & in §. 1. & ibi Bartol. ff. rẽ rat. haber. & ad ter-
minos noſtros tradit etiã notabiliter ac ſignan-
ter Ang. Aret. ſuis in conſilijs, conſi. 80. Incipien.
In cauſſa iſtorũ, & in conſi. c. incipien. longitudo
& verborum prolixitas, &c. colu. vltim. Sed huius
opinio-

opinionis cauſſas, breuitatis ſtudio omittendas
cenſui. Præcedentibus etiam ſeruiunt quæ ponit
Decius ſuis in conſilijs, conſilio 349. Incipiente,
diuino implorato præſidio: Conſuluit excellen-
tiſsimus Doctor, &c. numero 11. Atque liquidiſsi-
ma l. ſi ſeruus vetitus. ff. de legat. 1. necnon clariſ-
ſima l. ſi quis rationes. ff. de liber. leg. notat Bar-
tolus in l. Aurelio. §. Gaius, colum. penult. verſic.
Sed quid ſi relinquitur liberatio, eodē titul. Bar.
in l. Cum neceſsitatem. C. de fideicommiſſ. ſæpiſ-
ſimè adducta. Et non ſolum quando liberatio fuit
relicta ſimpliciter, ſed etiam, ſi dictum fuit, quod
ei voluit præſtari omne id in quo contingeret tu-
torem aut curatorem ratione dictæ adminiſtra-
tionis condemnari, propter hoc enim dolus fu-
turus non videtur remitti, nec reliqua quæ eſſent
apud tutorem aut curatorem, ſed illud dumtaxat
legatum remittendum eſſe videtur, in quo ratio-
ne negligentię condemnatus fuiſſet, aut condem
nari potuiſſet. Et ita Salycetus concludit in d. l. cū
neceſsitatem. Et Angel. ſuis in conſilijs, conſilio
175. Incipiente, viſo dicto ſtatuto, ad finem. Et Pe-
trus de Ancho. ſuis in conſilijs, conſil. 118. Incipi-
ente, caſus talis eſt. Et Ioannes de Ana. ſuis in con
ſilijs, conſil. 80. Incipiente, viſis & intellectis. Hoc
autem loco nō præter materiam erit adijcere hāc
41 quæſtionem, ſcilicet: An liberatio, vel abſolutio
adminiſtrationis, quæ tutori aut tutoribus relin-
quitur, ſuum ſortiri debeat effectum, finita tute-
la, id eſt, vſque ad tempus pubertatis? Ad quam
quæſtionem reſpondendum eſt, quod liberatio
facta ad certum tempus, nequaquā ſortiri debeat
effectum ſuum poſt tempus, per textum in l. ſi v-
nus. §. ſi cum reo. ff. de pactis, quoniā limitata ad
certum tempus, poſt tempus non producunt ef-
fectum, quod ſolet (vulgo) hoc pacto dici, limita-
42 ta cauſſa, limitatum producit effectū, vulgata l. in
agris. ff. de acquirend. rerum dom. & l. Age. C. de
tranſact. Hoc exemplo fit manifeſtum: Tempore
43 enim induciarum finito, non videtur orta noua
belli incipiendi occaſio, ſed primum intermiſſum
bellum, ipſaq; belli occaſio, tantum cōtinuari di-
citur. Huic ſeruit l. poſtliminium. §. poſt induciæ.
ff. de capti. & poſtlimi. reuerſ. & tenet Cy. in l. ſi v-
nus. §. Si cum reo, ſuis in additionibus. ff. de pact.
Eſt & alia ratio, ſcilicet, ꝙ ſententia ſuſpenſa ad tē-
pus, non indiget renouatione poſt tempus, & id
ita conſuluiſſe ait Ang. in d. l. ſi vnus. § Si cum reo,
de quodam qui erat ad mortem cōdemnatus. Si-
44 militer ſi ſuſpendatur interdictū, finito tempore
ſuſpenſionis, recipit, ſiue reaſſumit interdictum
vires ſuas. Cuius meminit Innocent. in c. Cùm in-
ter. de conſuetud. Facit textus in l. Sed ſi manen-
te, ibiq; glo. ff. de prec. necnon in l. Si quis ex fun-
do. & l. ſi locus, ibi in priſtinum ſtatum. ff. quem-
admodum ſeru. amitta. Et ideo ſi Iudex conceſsit
45 alteri licentiam capiendi debitorem, & poſtea il-
lam licentiam ſuſpendit ad tempus, finito tempo
re, non eſt neceſſe licentiam renouare. Et vt rede-
amus vnde digreſsi ſumus, paucis concludendū,
teſte Pet. de Ancho. ſuis in conſilijs, conſilio 118.
Incipien. caſus talis eſt, &c. quem omnino viden-
dum conſulo. Hæc autem ſit concluſio, quod ali-
quis poterit petere adminiſtrationem integram
adminiſtratorum, poſt tempus finitæ tutelæ ad-
miniſtratæ per tutorem aut tutores, ac deinde pe-
tere adminiſtrationis rationem, reſpectu doli &
reliquorum infra tempus, durante tutela, aliàs
ſecus: quia legatum reſpectu adminiſtrationis fu-
46 turæ doloſæ, vel reſpectu reliquorum, nihil ope-
ratur. Nam hoc non præſumitur fuiſſe de mente
teſtatoris, ſicut & alio loco memini. Ex quib. om-
nibus concluditur, quod ratio ac reliquorum red
ditio repeti poſsint, quātumuis de liberatione ſeu
quietatione ab aliquo opponatur. Et ꝙ contra il-
lam replicari poſsit: Eam ſcilicet liberationē tan-
quā doloſam, iniquam & erroneā nequaquā ob-
ſtare, quin reſcindatur, & repetatur, ſicut ex cauſ-
ſis, capitulis, & rationibus ſuperius allegatis de-
47 monſtrauimus: Ideoq; liberatio, licet facta ſit in
plena forma, non porrigitur tamen ad ea, quæ de
bonis pupilli vel adulti apud tutorem aut curato-
rē ſuperſunt, ſicut probat textus celebris ac aper-
tiſsimus in l. Aurelio. §. Gaius. ff. de liber. lega. Ibi
Modeſtinus ſic reſpondit. Si quid dolo curatores
fecerunt, aut ſi quæ res teſtatoris penes eos ſunt,
eo nomine ipſi conueniri poterunt. Et ibi Docto-
res. Atq; in l. Aurelius. §. Mæuia. eodem titulo, ibi.
Quæro, an ſi qua pecunia ex tutela apud eum re-
manſit, peti ab eo poſsit? Reſpond. Nihil proponi
cur pecunia quę pupillæ eſt, & apud tutorem po-
ſita maneret, legata videretur. Porrò ſi quis fue-
rit, qui hanc materiā latius explicandā deſidera-
uerit, is ſequentes petat & reuoluat Doct. Princi-
pio Soci. ſuis in conſilijs, conſilio 159. Incipien. in
præſenti cōſultatione præmittens aliqua, &c. Et
in conſi. 190. incipien. Memini me pluries cōſulu-
iſſe 2. partis. Secūdò videat And. Barb. ſuis in con-
ſilijs, conſi. 16. ſecundo volum. incipien. Præclarè
ſcripſit Pſalmiſta, &c. Tertiò, perlegat Petrum de
Ancho. ſuis in conſilijs, conſi. 118. incipien. Caſus
talis eſt, & in conſil. 330. incipien. Viſis facti, &c.
Quartò, conſulat Paul. Caſtr. ſuis in conſilijs, cō-
ſilio 63. 2. partis. Quintò, Philip. Decium, ſuis in
conſilijs, conſilo 110. & conſilio 349. Sextò, legat
Dominum Bartol. Cæpolę ſuis in conſilijs, conſi.
57. cum ſine numero ſimilibus allegationibus,
prolixitatis euitandæ cauſſa, prætermiſsis, quos
tamen latius prolixiuſque perſequi, tædio fuerit
48 pleniſsimum. Sit igitur talium Doctorum reſolu-
tio huiuſcemodi, liberatio, quietatio, & remiſsio
lata, ampla & generalis, facta tutori aut curatori,
etiam cum iuramento & decreto non tollit reui-
ſionem rationum; & reliqua doloſè retenta, ſed
tenetur tutor aut curator denuò facere cōputū,
rurſusq; rationem reddere, ſi conſtare poſsit cō-
putationem priorem aut fuiſſe malam, aut non
plenam, ſecundum Paulum Caſtr. in conſili. 308.
incipien. Aduertendum, quod ſi de mala ratione
computorum, &c. Hanc concluſionem multum
amplè ac notabiliter conſuluit Pet. de Ancho. in
conſil. 331. incipien. Viſis facti narratione & co-
pijs teſtamentorum, &c. Necnon poſt eos D. Ia-
ſon ſignanter ſuis in conſilijs, conſilio 200. 19. in-
cipien. Redemptoris crucifixi. 2. volumi. quos
occurrente materia, legendos ac relegendos in
prædictis locis omnino conſulo. Priuſquam au-
tem extremam manum huic materiæ imponam,
ſupereſt, vt etiam modi, ac formæ generalis libe-
rationis, abſolutionis, ſiue quietationis, faciēdę,
com-

componendæque mentionem tandem aliquam faciamus, qua ſeſe olim tutores, curatores, ac omnis generis adminiſtratores, boni ſynceriq; à telorum, quib. impeti fortaſsis immerito poſsint, infeſtatione defendere & tueri poſsint. Sed antequam hanc formam explicemus, hoc lectorem prius admonuiſſe velim quod per eam formam fraudulentis tutoribus, curatoribus, aut adminiſtratoribus nolim ſuppeditare anſam ad lites, & vexationes contra ſuos quondam pupillos, minores, prodigos, ac huius farinæ perſonas, quo ſuas adulterinas, pollutas, & infectas adminiſtrationes, in parte, aut in vniuerſum per huiuſmodi formalia tegere, & operire valeant. Teſtor Deum Opti. Maxi. & conſcientiam, quod mallem peritorum hac in materia diſertas legere audireque ſententias, quàm eorundem legentium iudicio aliquid imprudētius effutire, & ipſis meam temeritatem coarguendam committere, tametſi apud ipſos (vt id cum eorum venia dixerim) nonnunquam ſtateræ reperiantur minus æquæ, & iniuſta pondera. Quamobrem omnia ac ſingula, tā quæ ſcripſi quam quę ſcripturus ſum, Doctorum Iuris vtriuſq; iudicio ac correctioni, ac omnium quorum intereſt me ſubmitto, & me errantem vt ad ſemitam rectam reducant oro. Nō autem hic ſtatui liberationis generalis ſingula verba enodare & declarare, ſed plæraque breuitatis ſtudio prætermittere, & ipſam ſolummodo formam generalis liberationis hic oſtendere decreui. Sit igitur forma generalis liberationis huiuſmodi, ſecundū quam & multæ aliæ ſimiles, iuxta materiam ſubiectam, caſusque exigentiam, fingi perfacillimè poterunt. In nomine Domini, Amen. Nouerint
49 omnes & ſinguli præſentis publici inſtrumenti ſeriem viſuri, inſpecturi, lecturi pariter & audituri. Quod anno, &c. Indictione, &c. die verò, &c. Menſis, &c. Pontificatus ſummi in Chriſto Patris, &c. anno, &c. In mei notarij publici & teſtium infraſcriptorum ad hoc ſpecialiter rogatorum pręſentia, perſonaliter comparuerunt honorabiles ac diſcretæ perſonæ, Pamphilus Felix, & Domicella Lucretia, filia & hæres legittima quōdam Sempronij Cabec. & Catharinæ ſuorum dum viueret legitimorum parentum, ab hoc ſeculo, ſicut placuit altiſsimo, ſublatorum, coniuges, & ciues oppidi Brugenſis, Brugenſis Dioceſis ex vna, & probus vir Titius Diericx tanquam eiuſdem Domicellæ dudum priuſquam eidem Pamphilo matrimonialiter iuncta eſſet, tutor & curator legitimus, ac etiā bonorum ex parentum ſuorum prædictorum ſucceſsione ſibi competentium adminiſtrator in ſolidum & vniuerſalis ex altera partibus. Qui quidem Pamphilus & Domicella Lucretia ab eodem Pamphilo viro ſiue marito ſuo ad infra ſcripta ſpecialiter authorizata, coniunctim, ſpōte, & vt aſſeruerunt matura deliberatione pręuia, & ex certa ſcientia, omnibus quibus de iure potuerunt, & debuerunt, melioribus modis, vijs, & formis, volentes præfatum Titium dudum vt præfertur, tutorem & curatorem eiuſdem Domicellæ Lucretiæ, ſucceſsioniſque eius paternæ ac maternæ adminiſtratorem legitimum, ab onere tutelæ, curatelæ, & adminiſtrationis huiuſmodi exonerare, liberare, & penitus quietare. Confeſsi fuerunt, in veritate recognouerunt, & expreſſè declarârūt ſeſe attētè & diligēter vidiſſe, inſpexiſſe, & examinaſſe, tāper ſe, quā alios Iuriſperitos & in calculis & ratiocinijs huiuſmodi adminiſtrat. faciendis, reijciendis, admittēdis & abſoluendis, expertos & exercitatos: Repertoriū ſeu inuētariū omniū & ſingulorū bonorū mobiliū & immobilium, eidem Domicellæ Lucretiæ, tam ex ſucceſsione parentum ſuorum prædictorum, quam alias, quomodolibet competentium. Necnon omnes & ſingulos libros, codices, chartas, ſcripturas publicas & priuatas, & quęuis alia munimenta & documenta legitima, ad eorundem bonorum conſeruationem, defenſionem, & euidentiam ſpectātia, ſeruientia, & quomodolibet pertinentia, quorum idem Titius habuit vel habere debuit, aut potuit, legitimam adminiſtrationem & manualitatem, ac per hoc liquidè & euidenter comperto, ꝙ pręfatus Titius vt ſupra qualificatus, de omnibus & ſingulis occaſione prætacta per eum adminiſtratis, geſtis, & quouis modo procuratis, adminiſtrationem huiuſmodi concernentibus, & ab eadem aliquatenus dependentibus computum & reliqua, adæquatè, abſolutè & ſpeciatim reddidiſſet, ſoluiſſet, tradidiſſet & deliberaſſet eundem Titium tutorem, aut curatorem & adminiſtratorē præſentem & acceptantem tam pro ſeſe, quam ꝓ hæredibus & ſucceſſoribus ſuis, ab omni geſtione, gubernatione, & adminiſtratione, ſub ratione dictę tutelæ & curatelæ ſuſceptis, tanquam abſolutè habitis, fideliter adminiſtratis, necnon iuſto computo, & reliqua prius realiter factis, redditis, & acceptatis, ad debitum finem deductis, finitis, & integrè conſummatis, omnibusq; & ſingulis pecuniarum ſummis, redditibus, prouentibus, & emolumētis, ac iuribus, actionibus & obligationibus, ab eadem adminiſtratione, quouis modo, & ex quauis cauſſa, etiam ex futuro, ſeu litibus ac cōtrouerſijs, ex teſtamento, aut aliâs, dependentibus, & quomodolibet emergentibus, quas & quos ijdem comparentes, aut eorum ſucceſſores ab eo Titio, eiuſve ſucceſſoribus exigere aut quomodolibet prætendere nunc & in futurum poſſent, ſcienter, appenſatè, & liberaliter abſoluerunt, liberârunt, & penitus quietauerunt, remittentes etiam eidem, & quietantes omne & qualecunque ius quod ſibi aut ſucceſſoribus prędictis occaſione ſępedictę adminiſtrationis nunc competit, & forſan cōpetere poterit in futurum, etiam ſi illud prorſus ignorarent, ſiue illa ignorātia eſſet in genere & in ſpecie: ſiue in ſpecie, & nō in genere: ſiue in genere, & non in ſpecie: qualiſcunque fuerit, ſiue etiam incognitum & inexcogitatum eſſet, etiam ſi dolo, fraudeq; alicuius eſſet incognitum, tam in genere quàm in ſpecie, arduum, & non arduum, ſiue leue. Et promiſerunt tam pro ſe quàm ſuis hæredibus & ſucceſſoribus ſolenni eorum iuramento interueniēte, & ad ſancta Dei Euangelia præſtito, mihi notario publico, tanquam publicæ & authenticæ perſonæ ſolenniter ſtipulanti & recipienti, vice & nomine omnium & ſingulorum, quorum intereſt, intererit, aut intereſſe poterit, quomodolibet in futurum præfatum Titium ſuper habita per eum adminiſtratione huiuſmodi, aut illius quocunq; & qualicun-

licunque prætextu, eiusque hæredes & ſucceſſores nullo vnquam tempore, aut modo in iudicio vel extr. impetere, moleſtare, aut alias quomodolibet inquietare & perturbare, ſeu per aliũ, vel alios, quouis quæſito colore impeti, moleſtari, inquietari vel perturbari facere, ſub pœna mille ducatorum Hiſpanicorum auri, in auro, pro vna Cęſareæ Maieſtati, & alia dicti Oppidi pauperibus, ac tertia partibus eorundem mille ducatorum præfato Titio, ſtatim & ipſo facto in euentum cõtrauentionis abſq; vlla mora erogandorum, ſoluendorum, & applicandorum, in quam quidem pœnam iidem comparentes ſeſe ex nunc, prout ex tunc, incidiſſe recognouerunt, ac pro iudicatis & condemnatis haberi & reputari debere voluerunt & conſenſerunt, abſque alicuius executionis, & iudiciarij proceſſus vlteriori proſequutione, ſalua nihilominus & rata dicta liberatione ſemper manente, pro quibus omnibus & ſingulis præmiſsis, tenendis, obſeruandis, & plenariè adimplendis ac pœna in euentum contrauentionis, vt præmittitur, perſoluenda & applicanda, iidem comparentes obligârunt tam ſe, quàm bona ſua omnia, mobilia & immobilia, præſentia & futura, obligataq; & hypothecata eſſe voluerunt, ſpecialiter & expreſſè, illaq; omnia & ſingula iuriſdictioni, compulſioni, & coercitioni, quorumcunq; iudicum, tam Eccleſiaſticorum quàm ſecularium, quarumuis curiarum aut locorum vbicunq; exiſtentium, per quos quidem iudices & corũ quemlibet, ad hoc per eundem Titium, eiuſvè hæredes, & ſucceſſores eligendos, vel eligendum voluerunt compelli, cogi & coerceri poſſe, vſq; ad plenariam eorundem præmiſſorum & ſingulorum omnium obſeruationem, & pœnæ in euentum prædictum promptam & realem ſolutionem ſubiecerunt, ſuppoſuerunt, & ſubmiſerunt, necnon pro eorundem omnium & ſingulorum præmiſſorum maiori validitate, robore & firmitate, renunciauerunt, tam pro ſe, quàm hæredibus & ſucceſſoribus ſuis prædictis, exceptionibus doli etiã commiſsi in actu liberationis, vis, metus, & fraudis, in factum actionis, non numeratæ pecuniæ, ſpei futuræ numerationis, erroris calculi, clauſulæ generalis, ſi qua iuſta cauſſa videbitur, recurſus ad arbitrium boni viri, id eſt, appellationis ad arbitrium boni viri, ne quis condemnetur, niſi habita ratione, ne egeat in futurum, fori, deceptionis vltra vel infra dimidiam iuſti precij, iuris & facti ignorantię, non veriſimilitudinis, implorationis iudicis, quod locupletaretur cum alterius iactura, inſignis, (vulgo enormis ſeu enormiſsimæ) læſionis, falſæ cauſſæ, falſæ aſſertionis ac ſuggeſtionis, contrariæ inſpectionis rationum, librorum, codicum, ſcripturarum, & munimẽtorum, aliter vel plus ſeu minus ſcriptum, quàm dictum, & ecõuerſo, quod non fuerint, nec ſint plenariè & integrè ſoluta & ſatisfacta, promiſsi ſeu pacti nõ mouendæ litis, moleſtiæ, ſeu alicuius controuerſiæ, occaſione dictæ adminiſtrationis per Aquilianam ſtipulationem, per ſe ſuosq; hæredes & ſucceſſores in futurum, non habitæ notitiæ aut certiorationis exceptionum, & aliorum ſupra & infra ſcriptorum, (quandoquidem per me notarium illorum omnium notitia & certioratio ſibi facta & reddita extitit) necnon omnibus & ſingulis alijs, tam iuris, quàm facti exceptionibus, beneficijs, priuilegijs, & defenſionibus, etiam ruſticationis, aut cuiuſuis alterius cauſſæ, quomodocunque introductis & conceſsis, ac in futurum forſan concedendis: quas & quæ, licèt præſentibus non expreſſas & inſertas, expreſſa & inſerta, pro abſolutè eiſdem præſentibus inſertis & expreſsis haberi voluerunt, necnon iuri dicenti, generalem renunciationem minimè valere, niſi pręceſſerit ſpecialis, quibus contra præmiſſa, aut aliquod eorum directè vel indirectè, aut alio aliquo modo, ſe tam de præſenti, quàm de futuro iuuare, tueri, & defendere poſſent & valerent. Caſſantes ad eundem effectum, irritantes & penitus annullantes, ex nunc prout ex tunc, & pro ſemper, quæcunque, quodcunque, & qualiacunque munimẽta, tam priuata quàm publica, literas quoque & ſcripturas quaſcunque, per quæ & quas aliquo modo conſtare poſſet præfatum Titium vel hæredes, & ſucceſſores eius, cauſſa dictæ adminiſtrationis habitæ, præfatis comparentibus, eorumvè hæredibus, & ſucceſſoribus eſſe, remanſiſſe aut fore obligatos, ſeu deberi teneri, vel quomodolibet obligari, ac propterea eadem munimenta, literas & ſcripturas, quæcunque & quaſcunque dictam adminiſtrationem concernentia, & ad illam quomodolibet ſeruientia & pertinentia, aut ſeruientes & pertinentes, vbicunque exiſtentia reperibilia, exiſtentes & repertas, viribus omninò carere voluerunt, nulliuſq; de cætero fore efficaciæ, roboris vel momenti, cum pacto ſolenni & expreſſo, eorum iuramento vallato, nunquam aliquod ſuffragium, releuium, aut cuiuſuis generis, tam iuris, quàm facti auxilium, aut abſolutionem à iuramento ſeu literas aliquas, gratiam aut iuſtitiam concernentes per ſe, vel alium implorare, & impetrare, aut impetratis vel in poſterũ impetrandis quomodolibet vti vel gaudere. Super quibus omnib. & ſingulis præmiſsis omnes præfati comparentes debita cum inſtantia petierunt ſibi à me notario publico infraſcripto fieri, confici & tradi inſtrumentum vel inſtrumenta, publicum vel publica, vnum vel plura. Acta fuerunt hęc in loco N. Diœceſis. N. ſub anno, &c. præſcriptis, Præſentibus. N. & N. &c. teſtibus ad præmiſſa vocatis & rogatis. Hæc autem præſcripta forma liberationis generalis, poterit de partium conſenſu obſeruari in ſubſtantia, & paſſari (ſi ita fari liceat) vel tranſigi, corã Decurionibus, ſeu (vulgo) Scabinis, paribus curiæ, vel indifferẽter alijs quibuſcunque Iudicibus, mutatis mutandis, omiſsis omittendis, & appoſitis apponendis, iuxta vniuſcuiuſq; Iudicij ac fori ſtylum conſuetum in huiuſ-

50 modi obſeruari ſolitum. Cæterùm nõ eſt hic prætereunda, ſed obiter notanda quæſtio, ſcilicet, An pupillus aut minor, qui tutorem vel curatorem ſuum quondam liberauit, & iurauit non contrauenire: an is, inquam, per iuramentum à beneficio reſtitutionis ſit excluſus? Huius quæſtionis meminit Cynus Iuriſprudentia egregiè inſignitus, in vulgata Authent. Sacramenta puberum, C. ſi aduerſ. vendit. nu. 1. allegans vtrinq; opiniones, ad quem breuitatis gratia, lectorem remitto. Ad præſentem poſtremò materiam (tametſi hoc

ſuperius dictum oportuit) notandum eſt, Pupilli vel minoris debitorem aliquando plenã, aliquando pleniorem, & nonnunquam pleniſsimam cõſequi liberationem & ſecuritatẽ, ſecundum gloſſam auream & ſingularem hanc materiam clarè enodantem & declarantem, in verb. imputandũ, in l. ait Prętor. §. permittitur. ff. de mino. 25. annis, quam cum alia gloſſ. in l. 1. in verb. poteſt. C. ſi aduerſ. ſolu. necnon etiam gloſ. in l. iuſiurand. 2. §. 1. ff. de iureiur. & gloſ. in l. contra Iuris Ciuilis regulas. ff. de pact. quas operæprecium erit memoriæ
51 commendare. Nam ex illis habemus, quòd debitor qui volet ſoluere pupillo aut minori, ſi pleniſſimam cupiat conſequi liberationem & ſecuritatem, ſoluere debet cum mandato, vel iuſſu Iudicis aut Prætoris, vt teſtatur D. Angel. Aret. in §. ex quibuſdam, inſtit. de pœn. temer. litigan. quia iuſſus Iudicis excuſat, facitq; licitum, quod alias fo-
52 ret illicitum. l. ſi quis quaſi. ff. de S.C. Silla. & l. furt. §. qui iuſſu Prætoris. ff. de his qui notant. infa. His quam optimè ſeruit, l. qui autem. §. apud Labeon. ff. quæ in fraud. cred. fact. ſunt, cum plus mille iuribus haud diſsimilib. Solutio ergo coram Iudice facta, pleniſsimam parit ſecuritatem, & liberationem, quemadmodum etiam ſignanter voluit Imperator Iuſtinianus, in l. ſancimus. C. de adminiſt. tuto. vel curat. Non enim (inquit) debet quod ritè, & ſecundum leges ab initio actum eſt, ex alio euentu, reſuſcitari. necnon, l. ait Prætor. §. 1. ff. de
53 minorib. 25. annis. Cum Iudice enim facta ſolutio, tutiſsima, pleniſsima, & ſecuriſsima eſt. §. nũc admonendi, inſtit. quib. alie. licet vel non. & gloſ. in fin. ſui, in verb. poteſt, in d. l. contra Iuris Ciuil.
54 regul. ff. de pact. Ad eandem præterea materiam facit ſtatutum oppidi Brugenſis, diſponns vt ſequitur. Quod nemini liceat pupillo vel minori, vni vel pluribus, per literas obligatorias, aut alia media quouis modo legitimè obligato, deinceps aliquam ſolutionem alij facere, quàm ipſis duobus tutoribus vel curatoribus coniunctim. Nam etſi alter eorundem tutorum vel curatorum literas obligatorias huiuſmodi, aut alia ſub ſe documenta, necnon à ſuo contutore, concuratore generale mandatum ad hanc ſolutionem recipiendam haberet, non eſſet tamen illa ſolutio ſic vni tutorum facta, rata, & valida, & hic alter tutor, vel curator abſens eandem quietantiam, ſimul cum altero contutore vel cõcuratore prius ſubſignaſſet, & ita poſt ſignationem alteri ſuo contutori aut concuratori eandem ſolutionem recipiendã mandaſſet. Atque hæc omnia ſub pœna iterandæ ſolutionis. Eſt enim hoc ſtatutum ad eum finem decretum, vt ſic obuietur multis fraudibus, in huiuſmodi ſolutionibus quotidie contingentibus. Ideoque profectò ſtatutum hoc apprimè laudandum, & meritò inuiolabiliter vbiq; locorum obſeruandum eſt. Nam ſi hoc omnibus in locis ſtrictim ſeruaretur, multò melius pupillorum & minorum vtilitati in futurum proſpiceretur, & nunc quoque melius proſpectum eſſet. Hæc ſub correctione & benigna lectorum interpretatione dicta, ſcriptaque ſint, pro huius materiæ cõplemento. Cætera prætereo, breuitatis ſtudio, (quæ hic recenſeri cõmodè potuiſſent) ne oneri ſim candido Lectori.

COM-

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE TVTORVM ET CVRATORVM, IMPROBE ADMINIſtrantium periculis.

CAPVT VNICVM.

SVMMAE.

1 *Pupillorum ſtudia ſunt diuerſa.*
2 *Tutores qui veri, & ſoli digni ſint.*
3 *Tutores qui falſi, & indigni.*
4 *Tutores falſi, furca, quam tutela digniores.*
5.16 *Tutorum grauis admonitio.*
6 *Tutela res ardua.*
7 *Tutelæ mala gubernatio, quantis obnoxia periculis & incommodis.*
8 *Tutorum malorum multiplices aſtutiæ & fraudes.*
9 *Tutorem bonum, quid maximè ornet, & deceat.*
10 *Tutorem malum quid maximè dedecoret.*
11 *Tutores mali ad rem attentiores, quam ad curam pupilli.*
12 *Tutores mali inſtrumenta ſunt diaboli.*
13 *Iniuria vi fit aut fraude.*
14 *Tutores mali duas ob cauſſas execrandi.*
15 *Tutores mali ſub paſtoris titulo lupi ſunt.*
16 *Tutores boni, vicarij ſunt Dei appellandi.*
18 *Tutores mali, iudicium & iram Dei non effugient.*

SVNT multi qui pupillorũ & minorum vel prodigorum tutelas, & cu-
1 ratelas ſtudioſè ambiant. Verum hi ſubinde ſtudio ſunt diuerſi. Sunt enim qui ex vero amore pupillorum,
2 aut minorum curas, & adminiſtrationes quęritãt, non ſibi, ſed amico mortuo id officij ſeſe pręſtare gaudentes, vt quaſi in demortui vices, & locum ſuccedere poſsint, vt ad eoſdem pupillos curandos, & ad eorum bona gubernanda, quaſi paternam curam, & affectum induere, & coram qui-
3 buſcunque oſtendere poſsint. Hi profectò digni ſunt, quibus ſolis & pupilli vel minores, & ipſorum bona committi debeant. Sunt verò alij, qui huiuſmodi tutelas & curatelas captant, non ad commodum, aut ſalutem pupillorum, ſed tãtum vt ſuis marſupijs inuigilantes occaſionẽ habeant, per quam miſellos pupillos mordeant, ad viuum vſque corrodant, deuorent, & perdant, nihil habẽtes penſi quomodo cum pupillo res ſuccedãt, ſiue is moriatur, ſiue bona ſupprimantur, dummodo ſibi abũdè proſpicere poterint, & ſeſe ſuoſque omnes per talem occaſionem locupletiores
4 & beatiores reddere. Verùm hi vt breuius dicam furca, quàm tutela digniores exiſtunt, ſi quo modo ipſorum ſimulatus animus apertè dinoſci poſſet, qui aliquando tam fictè & latenter ſuam rapacitatem, fidelis gubernationis fuco, & ſimulatione tegunt, quaſi ipſi ſoli futuri eſſent fideliſsimi. Quocirca admonitos velim cunctos pupillorum, & minorum propinquos, vt diligenter attendãt, quibus tales tutelas, & curatelas committant, & interim ſæpius latenter auſcultent, & perquirant, quomodo in tutelis, & curatelis ſe habeant, dignè ne, & fideliter ſua adminiſtratione fungantur, an indignè, & infideliter. Ipſos verò tutores
5 & curatores admoneo, vel potius rogo, vt memores diuinæ vltionis ſtrenuè, & fideliter pupillorũ commodis inuigilent, ac curent diligẽtius, quàm ſi res eſſent propriæ, putentque ſe Deo Opt. Max. præſtare, quicquid bonæ, aut malæfidei præſtant ſuis aſſumptis pupillis, ac minoribus, reportaturi in die Iudicij præmium aut ſupplicium pro ad-
6 miniſtrationis fide præſtita. Non enim eſt res parui momẽti, ſed res maximè ardua tutelas, aut curatelas aſſumere, plenaque periculis, niſi aliquis vero, ac ſyncero zelo aſſumpſerit, & fideliter adminiſtrauerit, infinitis periculis, & perplexitatibus ſeſe intricatos magis magisque inuoluunt (vt de æterna interim & corporis & animæ damnatione ſileam) qui adminiſtrationem alienarum rerum perperam, & malitioſè gerunt, ſicut ſatis ſuperque colligi poteſt, tum ex ſuperioribus
7 hactenus habitis, tum ex ſequentibus. Accerſunt enim ſibi lites vtrinq; immortales, turpem ignominiam, infamiam non ferendam, inopiam, duriſsimam paupertatẽ, omnium in ipſos murmura, cum multis controuerſiis, diſcordias, multorum probra, conuitia, & ſeparationes coniugum ab inuicem, inſuper, & deſperationem, aliaque

innumera, quibus totam ſuam ipſorum vitam vndique obſitam eſſe ſentiunt, & quod omnium eſt grauiſsimum, aſsidua tum corporis, tum animæ inquietudine vexantur, & cruciantur. Qua quæ-
8 ſo mente præditos? quid de Deo illos ſperare putas? illos qui facultatibus ſuorum pupillorum, minorumque, tanquam proprijs vtuntur, eaſque ſic dilapidant & diſsipant, quaſi nunquam reſtaret rationis redditio, ac reliquorum ſolutio. Alij ſic adminiſtrantes vt ne ſemel quidem ſomnient, ſe ad ratiocinia, atq; ad reliqua obligari. Alij ſunt callidiores, qui tametſi ſciant ſe ad rationem obligari, eandem tamen ſemper procraſtinant, & iurant, (ne ſubſtantiam ſeu pecuniam pupillarem ac minorum reddant ac reſtituant) pupillos, minoreſvè nondum ſatis idoneos, nec ſufficientes nec prudentes eſſe ad ſe, & ad ſua gubernanda, imò contra iurant ac deponunt eoſdem eſſe inidoneos, cùm tamẽ reuera ſæpè magis idonei ſint, quàm ipſimet tutores. Alij, eadem de cauſſa, ſcilicet, ne decentem, debitam & ſufficientem rationem, atque reliqua reddant, diu, longoque tempore rationem differunt, imò omnibus viribus, & neruis impediunt, ne pupilli ducant vxores, aut ne pupillæ nubant maritis, contra conſcientias, & contra omnem rationem æquitatemque dicẽtes, tale matrimonium inauſpicatum, & inutile, quantamcunq; etiam honeſtam, bonam ac præclaram conditionem alij offerant. Sed quid tales de iure diuino, Canonico ac Ciuili putas merentur, & quantis quæſo ſeſe periculis ſubijciant huiuſmodi tutores fraudulenti. Ego omnes Theologos, Iuriſperitos, omneſque cordatos, & benè ſentientes, breuitatis cauſſa, Iudices facio. Alij ſunt qui parciſsimè gubernant, vt ſibi potius, quã pupillis, adultiſque proſpiciant, & conſulant, qui verius furis, quàm hominis bonæfidei officio funguntur, quod hoc noſtro infœliciſsimo ſeculo, & in nullas non offucias ac fallacias compoſito, mirificè dolendum & conquerendum eſt, ſcilicet, quod fidem integram, & ab omni ſpe lucri alienam non præſtant, quam tamen ex officio & iuramento præſtare debent, argumen. l. creditor.
9 §. final. ff. mandat. ſicut latius tractatum eſt, in ſuperioribus titulis, capitibus & numeris. Tutorem enim aut curatorem rectum, verum, & fidelem nihil eſt quod æquè deceat, quàm ipſum pupillũ, tanquam ſuum verum filium diligenter curare, alere honeſtè, in ſtudijs, aut opificijs, aut mercaturis exercendum tradere, & ad honeſtam functionem prouehere, deinde ipſorum pupillorum vel minorum bona rectè gubernare, vtiliter ad
10 lucrum, & ad augmentationem expẽdere, eadem ſtrenuè tueri & defendere. Et cõtra nihil eſt quòd ipſos tutores magis dedecoret, infamet, & perdat, quàm pupillorum, aut minorum neglectus, & ſaluti gloriæque ipſorum minimè inuigilare, & poſtremo ipſorum bona negligenter curare, ad lucrum non expendere nec defendere, ſed potius ad ruinam collabi & perire permittere, cuius fa-
11 rinæ permultos tutores hic commonſtrare poſſem, niſi breuitatis ſtudium me cohiberet, qui ad pupillorum, minorumque pecuniam corripiendam longè ſunt attentiores, potiſsimum in primo acceſſu, quàm in perpendendis diligenter, ac enixè maſticandis iuramenti præſtiti verbis, vtpotè, pecuniæ affectu magis allecti, quã zelo bonę adminiſtrationis, quam ſuſcipiunt, quod res admodum ipſis ſit amabilis, & acceſſu plauſibilis, quemadmodum atteſtatur Imperator Iuſtinianus, in §. quoniam autem. in Authentic. vt hi qui obliga. ſe habe. prohib. res mino. collat. 6. Hi autem quum ſint in reddenda ratione ac in reliquis, teſtudine aſelloque tardiores ac ſegniores (quod hoc noſtro infœliciſsimo ſeculo impenſè deplorandum arbitror) & in vtendis pupillorum bonis ad luxum, ac propriam voluptatem ardentiſ-
12 ſimi, de ijs vno verbo dico: Quod huiuſmodi adminiſtratores Sathanæ ſunt inſtrumenta, imò Sathana multò peiores, & deteſtabiliores: diabolus enim ſe ex natura hoſtem noſtrum & aduerſariũ exhibet, hi autem ex vera & interna malitia, ſe pupillorum hoſtes ſimulanter oſtendunt, ſeſeque vt veros amicos, & fautores ingerunt, & quaſi parentum vices & affectus ſe referre ſimulant, ob quod & ſe iuramento ad tuenda & conſeruanda ſibi commiſſorum bona obligant, cumque amicorum, imò parentum potius perſonam gerant. Interim tamen reipſa fures ſeſe & latrones produnt, & pupillorum hoſtes tantò nocentiores, quantò occultatiores, quibus nihil poteſt eſſe aut cogitari abominabilius & execrabilius. Cùm e-
13 nim authore Cicerone duobus modis fiat iniuria, aut vi, aut fraude, vtrumque quidem ab homine eſt alieniſsimum, ſed fraus eſt odio digna
14 maiore. Duplici autem nomine tutorum, & curatorum fraudes imprimis ſunt execrandæ, & quamuis per occultam fictionem in hoc ſeculo pœnam effugiant, tamen in futuro grauiſsimè ſunt vindicandæ. Primò, quod in illam ætatem iniurij ſunt, quæ per imbecillitatem & imperitiam ſeipſam tueri & conſeruare non poteſt, quęque omnibus fraudibus & iniurijs expoſita eſt, vt enim magis execramur illum, qui fœminam, qui ægrum, qui corpore mancum occidit, aut vulnerat, quàm qui robuſtum & ad ſeſe tuendum, & defenſandum paratum virum aggreditur, atque ita cum ſuo periculo illum aut mutilat, aut interficit: ſic maiore odio digni ſunt, qui pueros & minores dolis & fraudibus circumueniunt, quibus nondum natura eam aſtutiam, calliditatem, & prudentiam dedit, qua ſibi ab illorum technis, & dolis cauere & proſpicere poſsint. Ideoque hæc eſt ſecunda & præcipua cauſſa, ob quam tales tutores (imò mentito nomine tutores, quia cum hoc ſuo nomine ipſorum actio pugnat) extremo digni ſunt odio, & ſupplicio, quod illos potiſsimũ fallant, illiſque nequiter iniuriã inferãt, ad quos tuẽdos, pro quib. ad fraudes oẽs arcendas, & oẽs iniurias, ab eis propulſandas, tum à parentibus, tum à propinquis, tum ab ipſo Ma-
15 giſtratu electi, & vt digni conſtituti ſunt. Atque interim ſic ſub habitu, & titulo paſtorum, vel canum ad tuendum rudem & imbecillem gregem, ab incurſionibus & inſidijs luporum & ferarum, conſtituti ſunt, quum tamen proh ſcelus, ſub habitu, & perſona atque figura canum, lupos ſe & feras rapaces præbeant. Verùm, vt inquit ille, cùm

cùm canes funguntur officio luporum, cuiuſnam præſidio pecuaria credemus? Ob id quod à ſceleratis iſtis, & Reipublicæ peſtilentiſsimis hominibus ita pupillos ſæpè dilaniari conſpicimus.
16 Quare quum tantum & tam abhorrendum ſcelus ſit, negligens, & improba tutelæ, aut curæ adminiſtratio, putaui in fine horum librorum breuiter illos cõmonefaciendos, vel potius (vt dixi) mihi rogandos eſſe, vt fideliter officio ſuo fungantur: & operam dent, vt nomini ſuo reſpondeant, meminerint etiam cum probè officium
17 ſuum faciunt, ſe Dei Optimi Maximi, vicarios eſſe, qui pupillorum & viduarum tutelam & defenſionem potiſsimum ad ſe pertinere multis in locis ſcripturæ ſignificat, vt in Pſalmo, Dominus cuſtodiet aduenas, pupillum & viduam ſuſcipiet. Et alibi: Orphano tu eris adiutor. Et contra, pupillorum oppreſſoribus dira minatur, & grauiſsimè illorum iniurias vindicaturum promittit, qui tam ſerio iuſſerit. Exod. capit. vigeſimoſecundo. Viduæ & pupillo non nocebitis. Et Dominus apud Eſaiam, Principibus comminatur,
18 quod pupillo non iudicent. Quomodo ergo aut cum quali conſcientia iſti rapaces tutores putabunt ſe poſſe effugere iram Dei, & iuſtiſsimum atque ſeueriſsimum eius iudicium, qui tam ſanctum, pium, atque diuinum munus, tam impiè prophanârunt, & fidei atque tutelæ ſuæ commiſſos tam miſerabiliter fefellerunt? Hæc erant quæ de malè adminiſtrantium periculis obiter inſerenda putaui, ad quod me pietas, & erga pupillos atque minores affectio & amor incitauit.

COMMENTARIA IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS IVRISCONSVLTI, IN TITVLVM, DE PVPILLORVM, MINORVM, ET PRODIGORVM BENE GVBERnatorum gratiarum actione.

CAPVT VNICVM.

SVMMAE.

1 *Pij adoleſcentis eſt operam dare virtutibus, & cauere à vitijs.*
2 *Nullum vitium ingratitudine deteſtabilius.*
3 *In ingratos Athenienſibus competebat actio referendæ gratiæ.*
4 *Ingratitudinis deteſtandæ authoritates.*
5 *Veri tutores ijſdem honoribus proſequendi, quibus parentes.*
6 *Lex tutores optat, non qui ſibi, ſed pupillis proſpiciant.*
7 *Ad Magiſtratum non ſunt admittendi, qui Magiſtratũ ambiunt.*
8 *Lex requirit, vt tutores parentum affectus induant.*
9 *Quis verus ſi honor, qui à pupillis tutoribus impenditur.*
10 *Nullum officium gratitudine maius.*
11 *Maximo beneficio, maxima quoque referenda eſt gratia.*
12 *Quicquid boni pupillis accedit, id omne à fidis tutoribus dimanauit.*
13 *Quicquid mali pupillis acceſſit, id omne à malis tutoribus ortum.*
14 *Exhortatio vt pupilli adulti gratitudinem tutoribus oſtendant.*

1 QVVM pij atque Chriſtiani hominis
ſit iam inde vſq; ab adoleſcentia o-
peram dare, vt ſe omnibus virtutum
generibus Deo cõditori & ſeruato-
ri ſuo approbet, à vitijs verò quę Dei
Maieſtatem offendant, quòd in ipſo eſt, caueat: tũ
imprimis curare quiſq; debet, vt ſe gratum Deo,
omnibusq́ue quorum beneficia expertus eſt ex-
hibeat, & vt ingratitudinis turpiſsimam notam
fugiat. Nullum enim vitium eſt, quod grauius &
2 Deum & homines offendat, quàm accepti benefi-
cij aut ingratitudo, aut (quod peius eſt) non intel-
ligentia. Peius enim (vt ter maximus inquit Eraſ-
mus) perit non intelligenti, quàm quod præſta-
tur ingrato. De ingrato enim ſperãdum eſt, quod
licet is nunc ingratus ſit, poſtea ad mẽtem reuer-
ſus, fiet gratus. De non intelligenti verò, qui ſibi
benè fieri non agnoſcit, nec intelligit, prorſus ni-
hil eſt expectandum, quàm fortaſsis ob beneficiũ
collatum, & non intellectum nec cognitum, du-
riſsimum maleficium, & peſsimam gratię relatio-
nem. Sed vt vt eſt, tum ex non intelligẽtia, tum ex
ipſa ingratitudine plærumq; rerum omnium per-
3 turbatio naſcitur. Quare apud Atheniẽſes aduer-
ſus ingratos actio cõſtituta eſt, & rectè inquit Va-
lerius, quia dandi & accipiendi beneficij cõmer-
ciũ, ſine quo vix vita hominũ extat, perdit & tol-
lit, quisquis benè merito parẽ referre gratiam ne-
gligit. Atq; hinc fit vt grauiſsimæ ſentẽtiæ paſsim
aduerſus ingratos, cum apud Eccleſiaſticos, tum
apud prophanos ſcriptores extent. Sic enim Salo-
4 mon, Prouerb. 17. Qui reddit mala pro bonis, nõ
recedet malũ de domo eius. Cui aſtipulatur illud
Senecæ. Nullũ referre beneficiũ, nullãve beneficij
gratiã, turpe eſt apud omnes & ingratũ: quã ſen-
tentiã alter Mantuanus Poëta pulcherrimè com-
plexus eſt, his verſib. Nil magis auertit cœlũ à tel-
luris amore, quã ſcelus ingratæ mentis, quę corde
maligno, Muneris authorẽ nullo dignatur hono-
re. Grauiſsimè autẽ & breuiſsimè Mænander Co-
micus, Ingrato homine terra peius nihil creat.
Hæc mihi diligenter conſideranti, & animo ver-
ſanti, viſum eſt paucis pupillos & minores officij
quoq; ſui cõmonefacere, quãuis id ad inſtitutum
noſtrũ non propriè pertineat. Obſeruare igitur
diligenter pupilli & adoleſcentes debent, quantis
beneficijs à ſuis tutorib. & curatorib. affecti ſint,
& quantũ illis debeant. Diuino enim, & naturali
iure ad gratiã illis habendã, & ſi fieri poteſt, etiam
referendã, obligati ſunt. Non enim obſcurũ ipſis
in hoc negocio eſſe debet, illud præceptum deca-
5 logi, Honora patrem & matrem. Tutores autem
& curatores, quando dignè & diligenter ſuo de-
functi ſunt officio, profectò parentũ vices & na-
turam induunt, inq; eorum locũ ſuffecti ſunt, atq;
ideò etiam ipſis eundem honorem meritò debẽt.
Ipſi enim vitam & fortunam pupillorum ſibi cõ-
miſſorum tuentur, idq́; in ea ætate, qua ipſi ſe pro-
pter infantiam, imbecillitatem, & imperitiã tueri
non poterant, quod munus & proprium eſt pa-
rentib. & pupillis imprimis neceſſarũ. Adde etiã
6 quod ſanctum atq; diuinum ſit hoc munus. Ideo-
q́ue lex eos tantum tutores admittit, qui pupilli

commo-

cõmodis, non qui ſuis proſpiciant, ſicut pru-
denter inquit Cicero, quod tutela ad eorum vti-
litatem, qui cõmiſsi ſunt, non ad eorum quibus
commiſſa eſt, gerẽda eſt. Ita quoq; Modeſtin. I.C..
in l. ſcire oportet. ff. de tuto. & curator. dat. ab his.
Semper maximè hoc obſeruent Magiſtratus, non
7 creare eos, qui volũt inijcere vel ingerere ſeipſos
vt creentur, & qui pecuniam dant. Hos enim &
8 pœnæ obnoxios eſſe lege promulgatum eſt, hoc
igitur nimirum leges volunt, vt tutores & curato-
res parentum omninò aduerſus pupillos & mino-
res animum & affectum induant. Quare & à pu-
pillis & minoribus, pari cum parentibus honore
9 proſequendi ſunt veri tutores. Non loquimur au-
tem hic de externis illis honoribus ſiue cultibus,
qui capitis tantùm nudatione, aut genuflexione
cõſtant, ſed potius de ipſa animi gratitudine, quæ
verbis, factis, & relata gratia (cùm occaſio ſeſe of-
fert) potiſsimum declaratur. Nam ſicut lex natu-
ræ hoc à nobis requirit, vt parentibus pro exhau-
ſtis in nutriendo, docendo, tuendoque laboribus
gratos oſtendamus, & data occaſione pro noſtris
facultatibus gratias referamus atque perſolua-
mus: Ita etiam & naturæ ius exigit, & philoſopho-
rum nihil vltra naturæ legem ſentientium, ſcripta
præcipiunt, vt quibuſcunque de nobis beneme-
ritis (cùm poterimus) gratiam referamus. Quod
etiam Ethnici & Publicani ſola naturæ lege id
cogente faciunt, vt Euangeliſta teſtatur. Niſi e-
nim talis in rebus humanis gratitudo continge-
ret, ipſa Reſpublica ſtare non poſſet. Rectè igi-
10 tur Cicero, Nullum officium referenda gratia, in
Republica magis eſt neceſſariũ. In gratia au-
tem iſthac & quauis alia referenda, hoc imprimis
ſpectandum, vt maximo cuique beneficio pluri-
11 mum gratiarum, quod ipſa naturæ ratio maximè
dictat & poſcit, tribuatur. Sed inter omnia huma-
na beneficia, quod quæſo beneficium excogitare
mens humana poterit, quod tutorum ac curato-
rum bene gubernantium beneficium, ac merito-
rium officium, aut ſuperet, aut æquet, aut quod
cùm tam ampliſsimo & ſanctiſsimo parentũ erga
12 liberos officio conferri poſſet? Quicquid enim
commoditatis & fœlicitatis prouecti iam & ma-
iores facti, tum in animo tum in corpore, tum & in
vita vniuerſa poſtea percipiunt, id omne poſt pa-
rentes tutores adminiſtrationi, & diligentiæ ac-
ceptum referre debent. Si animus arte aliqua aut
diſciplina liberali inſtructus, ſi probitate aliqua,
& pietate præditus, ſi corpus ſanum & validum, ſi
facultates incolumes, & opes auctiores, ſi vxor
proba, denique quicquid in vita commodi acci-
dit, id diligẽti tutorum adminiſtrationi attribuẽ-
dum eſt, qui ſi nulli fuiſſent, aut ſi officio ſuo de-
fuiſſent, certè hæc omnia aut nullo modo, aut nõ
omnia, aut certè multò minora contigiſſent. Sunt
igitur boni tutores cauſſa & origo omnium bo-
norum & proſperitatum, tam præſentium, quàm
futurarum, quæ pupillis ex bona adminiſtratione
proueniunt, veluti quod docti, quod honeſtis diſ-
ciplinis, quod bonis moribus, & Catholicis benè
inſtructi, quod opulẽti, & apud quoſuis honeſtos
cõſpicui, quod cõtigerit vxor benè dotata, quod
ad honores euecti, quodque fœlicem, honeſtam,
piam, & tranquillam vitam cum vxore & liberis
13 agant, &c. Hæc inquam omnia ipſis ex diligenti
tutorum gubernatione proueniũt, à quibus quã
longiſsimè abeſſent, ſi tutores fuiſſent pupilli na-
cti malos, qui ſuo (vt dixi) officio defuiſſent, ſuoſ-
que pupillos, pupillorumque bona neglecta de-
ſeruiſſent. Quin potius miſeri inopes, & obſcuri
permanſiſſent, ad vile aliquod opificium pertra-
cti, cum rixoſis ac pauperibus vxoribus coniun-
cti, tenuem victum, cum multis laboribus, & ſu-
doribus quæritaſſent, vitam duram, infœlicẽ, ob-
ſcuram, & calamitatibus plenã vixiſſent. Aut for-
taſsis (quod magis dolendum foret) ipſi pupilli,
à tutoribus relicti, parumque diligenter curati,
plateatim per inopiam hoſtiatim mendicaſſent,
fex platearum cum ſui ſimilib. euaſiſſent, ad fur-
ta, ad latrocinia per deſperationem & inopiam &
tandem ad furcã aut rotam perueniſſent, totam-
que familiam ſuam turpi infamia commaculaſ-
ſent. Ex his igitur manifeſtum euadit, quanta ſit
beneficij magnitudo quam ex tutorum recta ad-
miniſtratione percipimus, ſi eam cum iam enar-
rato damno & calamitate, quam ex incuria & ne-
gligentia tutorum aliquis conſequitur, conferas.
14 Quare vos oẽs qui iam prouectiore ætate facti,
ac veſtro iuri maturè redditi, ſub tuto. ac curator.
imbecilliorem & imperitiorẽ ætatem egiſtis, eo-
rumque diligentiæ & vigilantiæ fructum iam per-
cipitis, ſi vultis, vt fortunet vobis Deus reliquum
vitæ curſum, date quæſo operam, vt ſummam &
beneuolam animi gratitudinem erga tutores, &
curatores veſtros declaretis, eumque honorem
& obſeruantiam illis deferentes, qualem vobis,
ab ijs, quos maximo beneficio affeciſtis, aut qua-
lem à vobis, aliquando fortaſsis committendis
pupillis referri optaretis. Et tunc eandem curam
præterea & ſollicitudinem, & fidem libenter, di-
ligenter, & fideliter talibus veſtræ fideicommiſ-
ſis (ſi ſic res eueniat) impẽdite, qualem vobis im-
penſam fuiſſe certa experientia didiciſtis, & com-
pertum habetis. Quòd ſi feceritis, & diuinæ, &
naturali legi obtemperabitis, pariterque &
in hoc ſeculo probitatis laudem, &
in futuro, virtutis mercedem
conſequemini.

HAEC

AVTHOR AD LECTOREM.

HAEC fuerunt Lector candidiſsime, quæ quàm breuiſsimè potuimus, de pupillorum patrocinio in mediũ proferre viſum erat. Sunt plures alij cũ Veteres, tũ Neoterici, qui hanc materiam non infœliciter explanârunt, verum quod hi aliquantò diffuſius & ſparſius, id ego iu hunc vnum libellũ, vtilitatis veſtræ gratia cõgerere volui, apiculę more per varios iuriſperitorum hortos volitans, & quicquid huic materiæ noſtræ congruere videbatur, id omne in huius libri aluearium congeſsimus, faxit Chriſtus vt pupilli hinc ſuæ ſalutis & gloriæ aliquem dulcedinis fructum percipiant, non incaſſum me hic tunc operam nauaſſe putabo. Librum autem hunc pupillorum patrocinium inſcripſimus, quod tum de ipſis pupillis & minoribus, tum de ipſorum relictis à parentibus bonis tuendis, & augmentandis potiſsimum tractet. In quo libro ſi quid paulò audacius, aut incircumſpectius protulimus, rogamus æquum iudicem, vt ea candidè, & boni conſulat, & vt non damnet naua conantem, in ijs quæ ſcriptores paſsim ita confuſè tractarunt, atque ſæpè tam tenuiter & frigidè, vt plus ſæpè faſtidij, quàm iudicij mihi in hac materia contulerint: certè (vt hoc cum ipſorum venia dixerim) ſæpè mihi parum operę pręſtiterunt, potiſsimum authores vetuſtiores. Neotericos comperi mihi magis profuiſſe, vtpotè, quos quotidie videmus, tum prolixiores, tum accuratiores in ſuis commentarijs exiſtere, quàm antiquos. Neoterici enim dum ſcrupulos, & nodos in veteribus, aut malè intellecta conſpiciunt, eadem ſuis ſcriptis annotant & corrigunt, & eorum errores oſtendunt. Omiſimus multas (fatemur) ſcriptorum, conſiliorum, tractatuum, opinionumque allegationes, quas infinitum fuiſſet & ſuperſtitioſum referre, & quæ magis ad confuſionem, quàm ad eruditionem feciſſent. Præſertim, quod cum legum præſidio pugnare, ac noſtra tueri conſtituerimus. Quòd ſi tamen ad Neotericos, vel etiam ad antiquos confugere, & bonas horas malè perdere libeat, profectò videbis ſegetem huius materiæ in immenſum pullulaſſe, & quid Iuriſconſultorum facilè principes, locis ſuperius allegatis, ſcripſerint & tradiderint, hoc in libello longè fœlicius eadem profectò conſpicies. Reliqua ocioſis, ambitioſiſque diſcutienda relinquimus, qui vtinam ſcientia magis, quàm inanibus detractionibus noſtrum opuſculum illuſtrare ſtuderent, quod Dei Optimi Maxi. fauore ſuffulti magna cura diligentiaque collegimus, cudimus, & edidimus. Sed comperio in hoc noſtro ſeculo nequam, quoſdam adeò peruerſa mente præditos, & maledicẽdi ſcabie corruptos, vt ne à quibuſque quidem honeſtiſsimis, talem maledicentiam ſuam nocentiſsimam cohibeant, ſed plærumque veluti lucernarij quidam caniculi eminus ſublato gutture, in generoſiſsimum Leonem latrare nõ deſinunt, in cuius conſpectu vix mutire præſumerent. Huiuſmodi autem hominum dementia, tametſi authoribus parum obſit, (ab improbo enim vituperari, laudari eſt) id tamen efficit vt multi contra bonum Reipubli. ſcribendi calamum cohibeant. Verùm mihi non tam infirma mens eſt, vt blaterones tales, aut eorum occulta linguæ iacula metuamus, aut eos qui vix dum primoribus labris legalem Philoſophiam deguſtarunt, ipſos tamen Iuris anteſignanos Bartolum, Baldum, & Panormitanum mordere non verentur, tantum abeſt vt formidemus, vt potius ipſorum temerariam ſtultitiam rideamus. Si enim hi ſaperent, eis magis conſiderandum eſſet, quod Auguſtinus Eccleſiæ Doctor eximius, in Canone. Ego. 9. diſtinct. in hæc verba, protulit. Ego inquit, ſolis eis ſcriptorum, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque referre, vt nullum eorum ſcribendo erraſſe audeam credere, aut ſi aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud exiſtimem, quàm mendoſum eſſe codicem, vel non eſſe aſſecutum interpretem, quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe non ambigam. Huius præclari Doctoris modeſtiam, non aſſequuntur, qui quãtouis etiam nomine polleant, tamen vix inſpectis textibus, nos ita atque ita legere, & dicere aſſerunt, verùm non ideò eos, vera dicere putemus, quod tales hoc ipſum dicant. Hos itaque rogamus & obſecramus, ne nos perperam iudicent, prius quam ipſos textus attentè perſpexerint. Erunt fortaſsis alij, qui nihil hic eſſe quod noſtrum ſit, dicent, notamque illam AEſopicæ corniculæ fabulam mihi obijcent, quæ ſi pennis nudetur alienis, vel Heraclito abũdè riſum moueat. Quibus nos operæprecium facturos putauimus, ſi ipſis perſuaſerimus, quod hic non tam propria, quàm aliena, longè lateque petita, & paſsim confuſè diſperſa noſtro labore in hanc Epitomen cõgeſſerimus, vt qui hac materia opus habebunt, ſtatim inueniant, quod ſibi profuturum eſſe credent. Erunt fortaſsis præterea alij, qui hoc opus varia ſtribiligine, Romanęque linguæ de honeſtamentis inquinatum oblatrabunt. Potuiſſet (fatemur) venuſtiore eloquio res tractari. Verùm quod hæc materia grauior ſit, quàm vt Rhetoricis legibus ſubiacere debeat, non me mouet ſcabroſus ſtylus, & ob feſtinantiam minus politus ac limitatus. Idcircò ego ijſdem reſponſum volo nos morem reliquorum noſtrorum obſeruare cupientes, hic verbis præſentib. & appoſitis vſos, quibus ſententiam ac ſenſum complecti ſatis ſuperque fuit. Et nos hæc auſos fuiſſe non improbabis, ſpero, optimè Lector, qui hac tempeſtate, licet periculoſiſsima, atque detractionum infinitarum pleniſsima, tam tenuem tamen ſtudij noſtri ſuppellectilem proferre, atque in publicum depro-

depromere non erubuimus, quodq; potius rem ſupra vires aggredi, & longè humeris noſtris imparem prouinciam ſubire, quàm inertem vitam ducere, & peritorum virorum effugere iudicium tentauimus: longè conſultius fuiſſet (fateor) à calamo prorſus abſtinere, & ſilentium fortiter premere, quam temerè quicquam ſupra vires conari. Diuinæ tamen clementiæ confiſi, ſperamus hunc fœtum noſtrum non omnibus viſum iri abortiuum. Quocirca omnes ex æquo rogamus, vt hanc lucubratiunculã noſtram æqui bonique conſulant. Quibus hæc noſtra placebunt, aut qui aliquid fructus ex his decerpent, gratias ago maximas, quod hæc noſtra, ſua beneuola lectione dignentur, & de ijs bene ſentire, meliusque de ijs prædicare, & commendationibus ornare percipiunt. Si autem hic beneuolis & candidis pares gratias neque agamus, neque præſtemus, ſciant illi, quod hic mihi faciendum ſit, quod pannoſo debitori. Nam ſicut is debitorum mole ſuppreſſus, bonorum ceſsionem facere cogitur, vt carceris moleſtiã, vitet, quod alioqui non habeat vnde ſoluat, ita & mihi hic faciundũ video, vt qui gratias pares, aut candore beneuolorum condignas peragere non poſſumus, quaſi meritorum ipſorum magnitudine oppreſsi, totam gratiarum ceſsionem illis faciamus, ne in tenebroſum ingratitudinis ergaſtulum imprudentes detrudamur. Vale, & noſtris laboribus fruere fœliciter candide Lector.

Patrocinij Pupillorum Finis.

ELEN-

ELENCHVS ELEMENTARIVS COMMENTARIORVM D. IODOCI DAMHOVDERII BRVGENSIS, IVRIS PONTIFICII, ET CAESAREI DOCTORIS INSIGNIS, QVONDAM IMPERATORI CAROLO QVINTO, nunc verò Philippo Regi à conſilijs, ac commiſsis in ſua inferioris Germaniæ Finantia, ſuper Pupillorum Patrocinio, nonnulla memoratu digna in eiſdem Commentarijs contenta vberrimè demonſtrans.

Prior numerus, folium: poſterior numerum ſub quo ponitur, continet.

A

Abſolutio à iuramento non eſt concedenda temerè. fol. 6. nu. 41

In Abſolutione à iuramento, an requiratur partis citatio. fol. 6. nu. 44

Abſentis in præiudicium nihil debet fieri. fol. 7. numer. 47

Abſolutio non debet fieri, niſi cauſſa cognita. f. 7. nu. 50

Abſolutio facta, non vocata parte, eſt nulla. ibi. nu. 5

Abſolutio à iuramento eſt inefficax, ſi S. P. fuit obreptum in illius impetratione. ibid. nu. 55

Abſolutio facta tutoribus, non extẽditur ad ea, quæ ſunt dolo geſta, aut ad reliqua. f. 59. nu. 38

Actus validus ex ſuperuenienti caſu non debet inualidari. fo. 9. nu. 24

Actio ſubſidiaria quare appelletur? f. 12. nu. 24

Actus redditur nullus, ob ſolemnitatum requiſitarum defectum. f. 21. nu. 5

Actus cenſetur nullus, ſi non ſeruetur ſolennitas. ibidem. numero 7

Actus ſemper & ante omnia debet ſubſiſtere ex perſona, aliàs corruit. f. 23. nu. 42

Vbicunq; in aliquo Actu requiritur authoritas ac cõſenſus, illis deficientibus, actus eſt nullus. f. 24. nu. 62

Requiſito aliquo ad eſſentiam, formam, ſiue ſubſtantiam Actus, requiſito deficiente, corruit actus. ibidem. numero 63

Actus cenſetur nullus, ſolemnitate requiſita, non ſeruata. ibi. num. 65

Actus quando peccat in forma, ſi non valet, quod ago, vt ago, nec valere debet, vt valere poteſt. ibi. nu. 74

in Actione tutelæ, à tempore moræ vſuræ currunt. fo. 27. numero 3

in Actione bonæfidei, ex defuncti delicto obligantur in ſolidũ niſi, &c. ibid. nu. 4

Actio protutelæ dicitur. f. 28. nu. 8

Actio protutelæ an etiam ſit bonæfidei? ibid. nu. 9

Actio tutelæ directa, ad repetendum id, quod tutor ſibi ſoluit competit. ibid. nu. 11

Actio tutelæ directa, cõtra tutorem datur, qui pupilli repertorium non confecerit. ibid. nu. 12

Actio tutelæ directa pupillo, contra tutorem, prædia aut alia pupilli bona, iudicis ſine decreto alienantem competit. ibi. num. 24

Actio tutelæ directa, ad damni reparationem datur, quod ex dolo, lata, & leui, non ex leuiſsima culpa tutoris competit. ibid. nu. 27

Actio tutelæ, demum tutela finita oritur. ibidem. numero 30

Actio tutelæ directa, vbi datur ad tutorem ſuſpectum remouendum, tum finitam ante tutelam oritur. ibidem. numero 31

Actio tutelæ directa, finitam ante tutelam competit, ſi tutor delictum aliquod, propter quod, bona eius veniant confiſcanda commiſit. ibid. nu. 32

Actio contraria tutelæ tutori competit aduerſus pupillum, ad ſumptus, tam in perſonam, quàm pupilli ſubſtantiam, expoſitos repetendos. ibid. nu. 33

Actio contraria tutelæ, etiam nuncupatur bonæfidei. ibidem. nu. 34

Actio tutelæ contraria, tutori competit, ad ſumptus vtiliter, & neceſſariò factos. ibid. nu. 35

in Actione tutelæ directa, quemadmodum ſpecialitatis nihil eſt, ita nec in contraria. ibid. nu. 36

Actio tutelæ contraria, quoad tutoris ſalarium repetendum nequaquam competit. ibid. nu. 38

qui Actum iniquum impugnat, is ratificationem nõ derogat. fol. 54. nu. 40

Adultorum, qui euidenti fraude negotia gerunt, in eos extra ordinem animaduertendum eſt. f. 1. nu. 12

Adminiſtratio ruſticorum imperitorum damnoſa conſpicitur. f. 2. nu. 5

Aduocati ſeu patroni cauſſarum ad multas technas ſunt inſtructiſsimi. f. 2. nu. 14

Aduocati parum ſynceræ conſcientiæ eſſe præſumuntur. ibid. nu. 15

Aduocati quales eſſe debeant. ibid. nu. 16

Aduocati iuri debent ſtuduiſſe quinquennio. ibi. nu. 17

Aduocati & procuratoris munus, ſimul ab eodem exerceri nequeunt. ibid. nu. 18

de Aduocatis Ducis Caroli conſtitutio. ibid. nu. 19

Aduocati quales admittãtur in magno conſilio. ibidem. numero 20

Aduocati quales admittantur Flandriæ in conſilio. ibidem. num. 21

Aduocare & poſtulare in iure dicuntur eſſe paria. ibidem. numero 22

Adminiſtrator Domino inſidiari non debet, qui ad eius cuſtodiam datus eſt. f. 26. nu. 138

Adminiſtrationi alienæ ſeſe immiſcentes, ratiociniorum reliquorumq́; reſtitutioni fiunt obnoxij. fo. 34. nu. 18

Adminiſtrator omnis ex mala, negligentiq́; adminiſtratione obligatur. ibid. nu. 19

Adminiſtratores omnes obligantur fideliter & diligenter librum rationum conficere, rationem reddere, & reliqua ſoluere, idq; coram Iudice competenti. f. 33. num. 7

Adultus ſi oblatam per tutorem rationem ſuſcipere renuat per iudicem ad audiendum compelli poteſt. f. 34. num. 26

Adminiſtrator non ſolum rationem reddere, verumetiam paria facere debet.f.38.nu.22

Adminiſtratorum omnium vna eſt honeſtatis regula, vt de alienis rebus rationes fideliter conſcribant, eaſdem exhibituri quoties opus erit.f.40.nu 45

Adminiſtratores nec citò, nec temerè conueniendi. folio 53. num. 2.

Adoleſcentis pij eſt operam dare virtutibus, & cauere à vitijs.f.59.nu.1

Agri fertiles multò plura proferunt, quàm prius acceperant. fol.1.nu.14

Alienatio quando prohibita eſt, fauore alienantis, tunc alienatio quæ fit delinquendo, non eſt prohibita.folio 18. numero 23

Alienatio bonorum ad liberorum elocationem eſt prorſus neceſſaria.f.22.nu.17

Alienatio vtilis & neceſſaria non videtur prohibita. ibidem. num.18

non Alienat, qui ſuis, & inter coniunctas perſonas confert. ibid.nu.19

Alimentatio eſt iuris naturæ.ibid.nu.26

Alimenta & dos, eodem iure cenſentur. ibidem. numero 27

Alienare prohibitus, alienare nequit in Eccleſiam. ibidem. num.34

in Alimentis non fit propriè alienatio.folio 23. num.45

ab Alimentis ad dotem argumentum robore caret, vbi diuerſa eſt ratio.ibid.nu. 46

Alienatio rerum minoris, ſine decreto, in quibuſdam caſibus permittitur.f.28.nu.25

in Alienatione bonorum pupilli, patria conſuetudo adobſeruanda.ibid.nu.26

Alimento alio curandus eſt nobilis & ciuis, alio ruſticus. fol. 44.nu.13

Amor nullus, qui paternum in filios vincat amorem. folio 9. num.17

Amantes omnia audent, omniaq; promittunt, vt votorum compotes fiant.f.52.nu.27

Appreciatio rerum mobilium pupilli ante ſuſceptionem adminiſtrationis facienda eſt.f.11.nu.75

Appreciatores rerum pupillarium ac minorum, debent eſſe (vt dicunt) iurati, atque à Senatu ordinati. ibidem. numero 76

Appreciationis facienda cauſſæ.ibid.nu.77

Arbitrio nonnunquam locus eſt.f.14.nu.12

Arbitrator ſi enormiter læſit, præſumitur in dolo.fo.42. numero 25

in Arduis ſingula ſunt exprimenda, & ad ſuperiorem referenda.f.54.nu.25

Auia an compelli poſſit ad tutelæ cureue munus. folio 8. numero 16

Auia ob debitum ex officio tutelæ cureue contractum incarcerari poteſt.ibid.nu.[illegible]

Auia non vt mulier, ſed tanquam parens conueniri non poteſt, niſi, &c.ibid.nu. 18

Auia tutrix, vel curatrix ad repertorij cõfectionem adſtringitur.ibid.nu.20

in Auctionibus publicis bona addicuntur vltimo appreciatori, & plus offerenti.f.11.nu.7[illegible]

authoritate legis fit interdictio.f.1[illegible].nu.12

Authentica minoris debitor. C. qui dare tutor. vel curator. poſſunt, non ſolum in tutore aut curatore adminiſtrante, ſed etiam in non adminiſtrante locum habet.f.26.nu.139

Authoris animaduerſio.f.37.nu.[illegible]

Authoris opinio haud contemnenda.f.36.nu.[illegible]

B

BArtoli authoritatem in re dubia ſequi tutius eſt.fo.14. num. 14

Bartoli laus.ibid.nu.15

Beneficio maximo, maxima quoque referenda eſt gratia.fo. 59.nu.11

Bona patris cenſentur eſſe filiorum.f.22.nu.23

Bonum fieri non ſufficit, niſi bene fiat.f.24.nu.67

C

CAutio idonea, quando intelligatur, remiſſiuè. fol.11. num.6

Cautio iuratoria, ſufficit in ſatiſdatione, iudicio ſiſti. ibid. nu.7

Cautioni iuratoriæ nequaquam ſtatur in nonnullis caſibus remiſſiuè.ibid.nu.9

verbum Cautio quando profertur à lege, ſiue ciuili, ſiue prætoria, ea debet intelligi cum fideiuſſore.ibi.nu. 12

Calcifex & ſimiles, humilis conditionis, habens 50. cenſetur diues.f.13.nu. 46

Caſus fortuitus non aſcribitur tutoribus & curatoribus.fol. 15.nu.39

Cauſſa iuſta in conuentionali pœna excuſationem non tribuit.f.26.nu.131

Cauſſa ob quam pater proclamatur prodigus ſemper conſideranda eſt.f.22.nu.20

Caſus non exceptus, debet manere ſub regula.f.23.nu. 40

Cauillationibus, & captioſis ſubtilitatibus, plerumq; veritas inumbratur.f.27.nu.147

Calculi beneficio in erroribus renuntiari nonnunquam conſueuit.f.38. nu. 18

Canones damnum & intereſſe petere permittunt.fol. 49. num.55

quæcunq; in vna conueniunt Cauſſa, in vno quoq; conueniunt effectu.f.50.nu.65

Cauſſæ cognitio adhiberi non poteſt parte non vocata. fol. 7. num.52

Cauſſa ciuilis ardua, criminali cauſſæ æquiparanda.fol. 54. num 26

ex Cauſſa quicquid conceditur id ſecundum eam regulari neceſſum eſt.f.4.nu.29

Cauſſa limitata, limitatum gignit effectum.f.55.nu.107

Ceſſante cauſſa, ceſſare debet effectus.f.4.nu.28

Citatio eſt introducta de iure diuino.f.19.nu. 66

Clauſula derogatoria iuris vti, ſolius Principis eſt. fol. 22. num. 16

quod Conſuetudo, ſtatutum aut lex requirit, id formæ eſſe præſumitur.f.3.nu. 9

quod Conſuetudo, ſtatutũ, aut lex efflagitat, id prorſus implendum.ibid.nu. 13

Conſanguineus ſui prædeceſſoris facta ſcire præſumitur. ibid. num. 22

Conſcientia optimus Iudex & teſtis.f.36.nu. 29

Conſuetudo loci adobſeruanda.f.6.n.31

Conſuetudo Brugenſium, atque aliarum Flandriæ ciuitatũ de curatela mariti & vxoris.f.9.nu.35

Conſuetudo in his caſibus, in quibus lex non diſponit habet vim legis.ibid.nu. 36

Conſuetudo ſi de aliqua re non reperiatur, tum conſuetudinis ſimilis ſeruabitur.ibid.nu. 37

Conſuetudo vrbis Romæ obſeruabitur, ſi ſimile non inueniatur.ibid.nu.38

Conſuetudo inueterata pro lege ſeruanda eſt.ibi.nu. 39

Conſuetudo eſt tacitus populi conſenſus, & voluntas, rebus & factis declarata.f.39.nu.42

Conſuetudine Flandrenſi, mater neq; tutelã, neq; curatelã, ſed adminiſtrationem duntaxat habet. ibi. nu. 44
Conſuetudo vbi eſt contra legem, vincit legem. ibi. nu. 43
Conſuetudo Flandriæ vrbium circa venditiones rerum mobilium pupilli & minoris. f. 11. nu. 78
Conſuetudines non eſt noſtrum extendere. f. 13. nu. 61
Conſuetudo patriæ pupilli vel adulti inſpicienda. f. 15. nu. 37
Contractus an & quando vno ex latere conſiſtere ſiue claudicare queant, remiſsiuè. ibid. nu. 44
Commiſſarij Comitis Flandriæ, in renouatione Senatus omnia agunt cum ſufficiente examinatione. f. 17. nu. 28
Conſuetudo quæ non eſt cum ratione, & æquitate coniuncta prorſus eſt inualida. f. 19. nu. 69
Conſenſus curatorum in obligatione prodigi, requiritur tanquam ſolemnitas, quæ eſt de forma actus obligatorij prodigi. f. 21. nu. 6
Conſenſus curatorum eſt neceſſarius, ad efficaciam actionũ prodigi. ibid. nu. 8
Contractus vno ex latere conſtantes vocantur contractus claudicantes. f. 15. nu. 44
Contractus prodigi ſi inſignem patiatur læſionem, non tenet. f. 21. nu. 9
Conſuetudo & vſus famigerata Ciuitatis Brugenſis. fo. 24. num. 61
qui cum alio Contrahit, eſt, vel eſſe debet non ignarus conditionis eius. ibid. nu. 70. f. 25. nu. 124
Conſuetudo Ciuitatis Brugenſis, circa contractus antenuptiales. f. 24. nu. 73
ad veritatem Copulatiuæ requiritur vtramq; partẽ eſſe veram. f. 25. nu. 90
Contrahens, notitiam cum quo mercatur, habere præſumitur. f. 26. nu. 129
Confeſsio prodigi an & quando valeat, nec ne, remiſsiuè. fol. 26. nu. 136
Conſuetudines etiam arctant minores. f. 30. nu. 63
Conſanguineorum & proximiorum præſentia, inducit præſumptionem quod abfuerit metus. f. 37. nu. 36
Confeſsio poteſt diuidi in facto ſeu capitulo, ſeparato ſiue facto, ex interuallo. f. 41. nu. 10
Conſuetudo an valeat, quã tutor, aut curator omnium pupillorum, aut minorũ bonis vtatur, vt proprijs. f. 45. n. 19
Conſuetudo ſeu vſus quotidianus efficit licitum, quod alioqui foret illicitum. ibid. nu. 20
Conſuetudo peccata fouens nullo modo poteſt eſſe licita. ibid. num. 21
Conſuetudo præbens exempla mali exempli non eſt licita. ibid. nu. 22
Conſuetudo quæ nunquam in vlla ſpecie fuit licita, illicitum excuſare non poteſt. ibid. nu. 23
Compenſatio lucri ceſſantis limitatur ad mercatores, & ad æquitatem, ſiue mediocritatem. f. 48. nu. 24
Compenſatio intereſſe certius decernitur abſq; ſtipulatione, quam cum ſtipulatione. f. 48. nu. 25
ob licitam Compenſationem intereſſe, non excuſantur edaces financiarij. ibid. nu. 27
Compenſationem intereſſe honeſtam leges decernunt. ibid. num. 32
Compenſatio intereſſe, ſine probabili ratione vrgente vſura eſt dicenda. ibid. nu. 36
Conſuetudo iuriſdictionis, nõ extẽditur ad ardua. f. 54. n. 24
Crimen ſuum non debet quis commodũ alienis palliare. f. 36. num. 19
Curatelæ munera ſunt periculoſiſsima. f. 1. nu. 1
Curatelæ munus eſt perſonale. ibid. nu. 2
Curatelæ munus mixtum eſt cenſendũ. ibid. nu. 8
Curatores non ſunt dandi qui minorem ſpoliant. ibid. nu. 4
Curatores fidem integram, & ab omni lucro vacuam præſtare debent. ibid. nu. 6
Curæ munus aſſumentes dilapidandi gratia, fures cenſendi ſunt. ibid. nu. 7
Curator cũ minoris iactura, diteſcere prohibetur. ibi. nu. 8.
Experimentum, quo dinoſcitur, an quiſpiam deprædandi animo Curatelam in ſe ſuſceperit. ibi. nu. 15
Curæ munus appetens inſanus habendus. ibi. nu. 17
Curæ ex munere nullum commodum oriri poteſt. ibi. n. 18
Curatelæ adminiſtratio perpetuò periculoſa. ibi. nu. 19
Curæ ſarcinam ſuſcipere quis cogitur inuitus. ibid. nu. 22
ad Curatelæ officium aſſumendi viri gnari, graues, & periti. fol. 2. nu. 2
ad Curatelæ officium admittitur ruſticus, licet illiteratus, modo ſagax. ibid. nu. 3
Curatores iuſiurandum præbere obligantur. ibi. nu. 8
Curatorem rectum nihil decet, quam bonorum minoris augmentationi quàm maximè ſtudere. ibid. nu. 10
Curatorum gubernacula ſunt tutiſsima, quæ iuſtitiæ æquilibrio nituntur. ibid. nu. 11
Curatores in adulterinos expoſtulatio. ibi. nu. 12
Curatorum adulterinorum praxis damnata. ibid. nu. 13
Curatores ad omnium rerum minorum repertorium conficiendum adſtringuntur. ibid nu. 23
Curatores repertorium non conficientes in ſuſpicionem furti rerum minorum incidunt. f. 3. nu. 15
Curator dolo quicquam repertorio inſerere omittens hæreditarijs creditorib. in ſolidum cenſetur obligatus. ibi. n. 16
Curatores an conficiendo in repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur? f. 2. nu. 23
Curæ munus multis res eſt, admodum amabilis, & plauſibilis. f. 11. nu. 3
ne Curatorum adminiſtratio adultis cedat in perniciẽ, prouidendum. ibid nu. 4
Curatores teſtamentarij, ab onere ſatisdationis eximuntur. ibid. nu. 15
Curatores codicillarij, ob onere ſatiſdandi eximuntur. f. 12. num. 18
Curatores quos Prætor conſtituit, ob inquiſitionem à ſatiſdatione excuſantur. ibid. nu. 19
Curatores reliqui niſi ſatisdederint, quicquid minorum nomine egerint, irritum eſt. ibid. nu. 20
Curatores quanta habeant oportet priuſquam idonei & ſoluendo cenſeantur. ibid. nu. 25
Curator ad hoc vt dicatur idoneus, quanta habeat oportet? ibid. nu. 29
Curator idoneus in ciuitate ſi non reperiatur, an adultus ab inidoneo gubernandus ſit? fo. 13. nu. 53
Curatores quid & quomodo iurent. f. 14. nu. 1
Curator quando excuſatur. ibid. nu. 13
Curatoribus ex eorum officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes & ſingulas minorum facultates, & adminiſtrationes earundem. ibid. nu. 16
Curator ratione ſiniſtræ adminiſtrationis, doli, latæ, & leuis culpæ cenſetur. ibid. nu. 18
Curator latæ duntaxat culpa obnox[illegible] duobus caſibus. ibid. nu. 19
Curatores rei cenſentur, ſi [illegible] faci[illegible] quod [illegible] ratione efficere obligantur. f. 5. nu. [illegible]
Curatorum hæredes [illegible] culpa ſola [illegible] conueniantur. ibid. num. 23
Curatoris munus, nõ voluntari[illegible] ſed neceſſariũ eſt. ibi. nu. 27
Curatoris munus neceſſarium [illegible] ratione dicitur. ibid. num. 28

Curator ratione muneris quo fungitur, rerum adulti fructus tempore perituros diſtrahere obligatur. fol. 15. numero 35
Curator debitores minorum exigere aſtringitur, loco & tẽpore congruis, alias damnum ex ceſſatione proueniens reſarcire tenetur. ibid. nu. 38
Curæ munere finito, curator ex tunc periculo eximitur. ibid. num. 40
Curatores frequenter dantur bonorum diſſipatoribus. fo. 25. num. 108
Curator, an alicuius actionis ceſſionem ſuſcipere poſſit, contra minorem? Et ſi illam perceperit, an illa vti poſſit? fol. 26. nu. 137
Curator non poteſt contra adultum, etiam ſi velit eam officio finito exercere, ceſſionem recipere. f. 27. nu. 144
Curator tantam diligentiam adulti in rebus, quantam in proprijs adhibere proculdubio debet. ibi. nu. 145
Curatori non licet fundos, redditus, id genusq́; alia, clam, malaq́; fide, maximè ſine concuratoris authoritate paruo pretio comparare. ibid. nu. 146
Curatorum munus eſt, minorem bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes conſtituere, alimẽta miniſtris præſtare. f. 28. nu. 39
Curator, quando rem adulti emere poſſit? ibid. nu. 43
Curator cui non eſt decreta adminiſtratio, vt extraneus rem minoris emere non prohibetur. f. 29. nu. 45
Curator ſi quid minoris ex pecunia emat, res hoc pacto empta, cuius efficitur, an curatoris ementis, an minoris. f. 30. num. 60
Curatores, duplici ratione, ad ratiocinia adſtringuntur. fol. 34. nu. 17
paris Culpæ ſunt, non gerere, aut alteri male gerenti committere. ibid. nu. 31
Curatorum multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe teneri non putant, quod omni adminiſtratione caruerint. ibid. numero 32
Curatorum prudentum eſt, ad adulti negotia vigilanter intendere, alioqui à cura periculo minimè liberantur. ibid. num. 33
Curator ſi debitor in pecunia non reperiatur, nunquid ſaltem obligatur, rationum codices oſtendere, dominumq́; inſtruere. f. 35. nu. 5
Curatelæ quæ ſint accidentalia. f. 44. nu. 1
Curatelæ munus conuenit eſſe gratuitum. ibi. nu. 2
de Curatelæ natura eſt, mercedem non accipere. ibidem. numero 3
Curatelæ officium onus eſt, non libertas. ibi. nu. 7
Curatores egeni bonis minoris diuitis ali poſſunt. fo. 44. numero 9
Curator, an ex adulti bonis alimentari debeat? ibidem numero 14
Curator, an poſſit inhabitare domum aut fundum minoris gratis? f. 45. nu. 17
Curatores ſalarij ſunt incapaces, niſi iudicis acceſſerit authoritas. ibid. nu. 18
Curatores pauperes, modo probi, & fideles, reijci non debent. ibid. nu. 24
Curator an tempore morbi debeat habere ſalarium. ibi. nu. 26
Curator per totum morbum ſuo debet gaudere ſalario, vt heriles famuli. ibid. nu. 27
an Curator ſtipendiarius ante annum moriens, recipere poſſit ſalarium totius anni, an pro rata temporis? ibid. numero 28
Curatoribus morientibus totius anni ſalarium debetur. ibid. num. 29
Curatoribus non permittitur conſtituere receptorem ſumptibus & periculis minorum. f. 46. nu. 40
Curatoribus licet receptores conſtituere, cum proprijs ſumptibus & periculis. ibid. nu. 44
Curator per iudicem ad rationem reddendam cogendus eſt. fol. 51. nu. 1
Curatoris bona quamlibet multa pro adminiſtratione manent obligata. ibid. nu. 3
Curator poterit ſuarum rationum, ac omnium adminiſtrationum, necnon inde dependentium liberationem exigere, quam ſi dare neglexerit, ius & fas eſt huiuſmodi per iudicem cogere. ibidem. numer. 4

D

Datio tutoris vel curatoris eſt nulla, ſi cauſſa ex qua dati ſunt, non ſubſiſtat. f. 17. nu. 25
Damnum duplex, aut ante, aut poſt moram accidit. fol. 47. num. 11
qui Damni cauſſam, aut damnum etiam ex leuiſſima culpa præbet, is illud compenſare debet. f. 48. nu. 13
qui ſuum exoluit Debitum, bona ſua amplificat, non diminuit. f. 22. nu. 14
Defectus ſolemnitatis, teſtamentum inter liberos non vitiat diſpenſatiuè. ibid. nu. 36
Deus eſt remunerator aduerbiorum non nominum. fol. 24. num. 68
Debitum principale ſi non valet, nec etiam valet conſtitutũ. ibid. nu. 75
Delictum quotieſcunque eſſe deſijt, deſijt & pœna. ibid. numero 88
Decretum iudicis facit licitum, quod per ſe erat illicitum. fo. 56. num. 52
Dicta memoratu digna, Eccleſiaſt. 33. f. 29. nu. 47
poſt Diuiſionem tutelæ factam, liberum eſt adulto ad rationem, & ad damni reparationem, compellere, quem ipſe volet. f. 34. nu. 30
Diſpoſitio generalis, non extenditur ad ardua, niſi ſpecialiter exprimantur. fol. 54. nu. 23. & 28
Dignum expreſſione ſpeciali, pro neglecto habendum. ibid. num. 27
Dominium transfertur in legatis, & fideicommiſſ. ſine traditione. f. 4. nu. 10
Dolus & fraus nemini patrocinari debent. f. 6. nu. 37
Donare eſt perdere. f. 10. nu. 57
quis Diues ex vulgi opinione habetur, quod allegari, & libello inſeri ſic debet. f. 13. nu. 46. & 49
Dolus & culpa hæredis in perſona purgari poſſunt. fo. 15. numero 24
Dos ſi fuerit promiſſa, & non ſoluta, maritus vxorem alere non tenetur, nec maritali affectu proſequi. folio 23. numero 47
Dotare filiam pater etiam inuitus cogi poteſt. ibidem. numero 48
pro Dote, indubio ſemper eſt iudicandum. ibi. nu. 49
Dotando pater dicitur ſoluere debitum naturæ. ibid. numero 50
Dos eſt ſequela matrimonij. ibid. nu. 53
Dotare eſt neceſſitatis, legare verò, eſt meræ voluntatis. ibid. num. 55
Dotis cauſſa fauorabilior, quàm alimentorum, vel etiam piæ cauſſa. f. 23. num. 56
Dotatas eſſe mulieres & virgines, Reipubli. intereſt. ibidem. num. 57
Dos & alimenta æquiparantur. fol. 48. nu. 82

Doctri-

Doctrina optima Godſchalci.f.36.nu.28

à Doloſè ſiue fraudulēter gerendis, abſoluere teſtator nequit, neque per viam directam, neque indirectam. fol. 38. numer. 33

Dolus futurus remitti non poteſt.f.39.nu. 41

Doctrina Bartoli.fo.42.nu.29

Doli commiſſi diſtinctio.f.53.nu. 10

Doli percipiendi in repertorio modus. folio 3. numero 21. & num. 23

Dolus remiſſus videtur, qui committitur ab eo, cui nihil ex dolo adeſt.fol.53.nu. 11

Dolus non eſt remiſſus, qui committitur ab eo cui aliquid ex dolo accedit commodi. ibid.nu.12

Dolus præſumitur ex omiſſione actus qui fieri debuit nec factus fuit.f.3.nu.19

Dolus præſumitur, quando pupilli pecunia ad lucrum non expenditur.f.53.nu. 13

Dolus remiſſus per tranſactionem, aut liberationem purgatur.ibid.nu. 16

Dolus cum cauſſa permanente, ſcilicet, cum lucro doli per liberationem purgari non poteſt.ibid.num.17

E

Edicti publici, ſeu proclamationis forma, Brugis, ac alijs in Flandriæ locis, in prodigo obſeruata.fol. 25. numer. 109

Edicta publica non debent ſingulorum auribus inculcari.fol. 26.nu.123

Aeditio rationis reddendæ, qua actione petatur. folio 40. nu.44.

Electioni ac gratificationi nonnunquam locus eſt.fo.14. numero 11

Emptor vel venditor non ponat ſe in tuto de lucro vel ſemper vel vt in pluribus.f.36.nu.26

ex Enormitate facti prauum animi conſilium præſumitur. fol.42.nu. 23

Epiſcopus non debet eſſe author periurij. folio 6. numero 42

Epiſcopus non poteſt abſoluere, cauſſa non exiſtente. fol. 7. num. 51

Error calculi, veritati nullum adfert præiudicium.f. 38. numero 17

Error calculi ſolùm debet detegi intra triginta annorū ſpacium.ibid. num. 20

Error calculi ſiue facultati reuidendæ rationis, quemadmodum alijs facultatibus, triginta annorum ſpacio præſcribitur.ibid.nu.21

Errores tres inſignes per quietantiam generalem fraudulenter commiſſi.f.52.nu.29

ſi Errores per tranſactionem non eſſent ſopiti, quid faciendum? f. 53.nu.1

Aeſtimatio intereſſe lucri ceſſantis vnde petenda? fol. 48. num. 21

Expenſæ quæ ortæ ſunt, ex ſcienter calumnioſa inſtituta actione, pupillis vel adultis, in reddenda ratione computari nequeunt.f.16.nu.54

Exceptio Macedoniani, licet in foro ciuili habeat locum, nequaquam tamen in foro conſcientiæ.f.26.nu.126

Extraneus cum prodigo contrahens, non excuſatur propter ſtatutum præallegatum.ibid.nu.130

Expenſæ modicæ vel magnæ, quæ dicendæ ſint ex rei, actus, & perſonæ qualitate cenſendæ ſunt.f.42.nu.20

de Expenſis minutis tutoris, aut curatoris ſcripturæ ſtandū eſt.ibid.nu.22

F

Facilitas conueniendi ex quo attendatur.fol.12. numero 31

Fauor pupilli, minoriſuè.f.15.nu. 45

Fauor ampliandus, non reſtringendus.ibid.nu. 46

aliquid non Facere, & aliquid facere, non tamen debito modo, paria ſunt.f.24.nu. 59

non Facere, & facere, ſed malè & perperam, paria ſunt. ibi. num.60

Fac ſemper alteri, ſicut tibi velles fieri.f.36.nu. 30

qui non Facit id, ad quod ſcit, vel ſcire debet ſe obligatum ex officij, ſiue publici, ſiue priuati ratione, eo ipſo in dolo eſſe præſumitur.f.38.nu. 9

non vacat à Falſitatis ſuſpicione, qui diceret ſimpliciter, & ſine ſpecificatione ſtandum eſſe iuramento. folio 42. numero 26

Fœmina vt mater aut auia, tutrix eſſe poteſt conſuetudine Ducatus Burgundiæ.f.16. nu. 65

Feudalia bona alienari nequeunt, niſi ſolennitates ad hoc requiſitæ ſeruentur.f. 22. nu.11

Filius defuncti ſui prædeceſſoris facta ſcire præſumitur.fol.3. num.22

Filius patris non matris familiam ſequitur. folio 8. numero 9

Fideiuſſor iudicialis oportet ex duobus idoneus ſit.fol.12.numer.27

Fideiuſſor idoneus facultatibus quis dicatur? ibidem. numer. 28

Fideiuſſor abundans diuitijs, rixoſus tamen, an dicatur idoneus? ibid.nu. 32

Fideiuſſores eiuſmodi, nonnunquam ſufficere, cuiuſmodi dari poſſunt. ibid.nu. 34

Fideiuſſor de iudicio ſiſti an duret in cauſſa appellationis? fo. 13. nu. 65

Fideiuſſor an remaneat obligatus prorogato termino à creditore? ibid.nu.66

Filia obligatur patrem alimentare ſi egeat. folio 22. numer. 22

Filius dicitur poſſidere poſſidente patre.ibid.nu. 24

Filius nequit paciſci de bonis patris, patre viuente. fol. 23. num. 44

Filia ſine patris conſenſu matrimonium contrahens facit ei iniuriam.f.24.nu.78

Filia poſtquam ſeipſam maritauit, iudicis officium ceſſat.fo. 24.nu. 81

Filia ſi etiam nubat indigno, non poteſt ei pater dotem denegare, quum non ſit ſufficiens exhæredationis cauſſa, et ſi eo caſu minor dos conſtitui poſſit.f.25. nu. 91

Filia ex quibus cauſis poſſit exhæredari, ex eiſdē poſſint ei alimenta & dos denegari.ibid.nu. 92

Filia patri non facit iniuriam, quæ canoni... vtitur permiſſione.ibid.num. 99

Filia quæ in corpus ſuum peccauit, ſi in vita patris, ante vltimum conditum elogium, pœniteat, & ſe humiliat exhæredari nequit.ibid.num.101

Filia, quando aliundè habet, vnde ſe alat, nequit petere à patre alimenta, filia tamen diues quæ habet aliundè quo ſe poſſet dotare, eſt nihilominus à patre dotanda. ibidem num.102

Filiofamilias pecuniam mutuans, mutuum non recipit, S.C. Macedoniano refragante.f.26.nu 12,

Filius an faciendo pacem de morte patris, hoc ipſo patris hæreditatem adire cenſeatur.fol.31.nu.76

Filius fecit pacem de morte patris, accepta pecunia, an per hoc adire hæreditatem videatur? ibid. nu. 7

Fideicommiſſarius & tutor æquiparantur.f.43.nu.38
Financia eſt honeſtæ negociationis & Reipub: pernicies. fol. 48.nu.28
Financiarum incommoda.ibid.nu.30
Forma eſt quæ legi, ſtatuto, aut conſuetudini, dat eſſe. fol. 3. num.12
pro Forma quando aliquid requiritur, debet forma ſpecificè impleri.f.12.nu.39
Forenſis, cum prodigo contrahens, nõ excuſatur propter ſtatutum præallegatum.f.26.num.130
Forum iudiciale de occultis, id eſt, hominum intentione, non iudicat.f.49.nu.60
Fraus & dolus nemini patrocinari debent.f.6.nu.37
Fraudem qui commiſit in integrum reſtitui non poteſt. ibid. num. 40
Frater ſororem alere obligatur.f.10.nu. 55
Fructus tempore perituri (vulgo) appellantur, fructus, qui ſeruando ſeruari nequeunt.f.15.nu. 36
Frater qui adminiſtrauit rationem quoq; reddere debet. fol. 34.nu.20
Furioſo quemadmodum ſubſtitui poteſt, ita etiam prodigo. fol.19.nu. 58
Furioſi ad prodigum æquiparatio procedit, quantum ad hoc ne prodigus faciat deteriorem eius conditionem.f.19.numero 67
Furioſus & prodigus æquiparantur in iure.f.21.nu.3
Furioſus & prodigus à iudicio arcentur, vt nec agere, nec cõueniri poßint.ibi.nu.4

G

GRatificationi, ac electioni nonnunquam locus eſt. fol. 14.num. 11
Gratitudine nullum officium maius.f.59.nu.10
Gubernationem perſonarum ac aliarum rerum qui receperunt, tutelæ munus inuiti ſuſcipere coguntur.folio 8. numero 15

H

HAbilitas perſonæ ante omnia quærenda eſt.f. 20. numero 28
Hæreditarias res celans, Falcidiæ beneficium amittit. fol.1.nu.16
Hæres repertorium non conficiens, in ſuſpicionem furti rerum hæreditariarum incidit.f.3.nu. 14
Hæredem quonam pacto conſtabit, fraudulenter conſcribẽdo in repertorio quicquam ſubticuiſſe.ibid.nu. 17
Hæres ante repertorij confectionem obligatur conuocare creditores omnes, quorum intereſt.f.8.nu.2
contra adminiſtratoris cuiuſcunq; Hæredem, ſicuti contra adminiſtratorem, actio intentari poteſt.f.34.nu. 22
qui verus ſit Honor, qui à pupillis tutoribus impenditur. fol. 59.num.9

I

IDonea cauere intelligitur cum fideiuſſoribus vel pignoribus.fol.11.nu.11
Idoneus manifeſtè facultatibus, ad nullam ſatisdationem tenetur.f.12.nu.37
Idoneus manifeſtè, an teneatur ſatisdare ex forma legis vel ſtatuti? ibid.nu. 38
Idoneus manifeſtè fideiuſſorem dare minimè obligatur. ibid. num.41
Ignorantia non habet locum, neque præſumitur in eo quod publicè agitur. folio 24. numero 71. folio 26. numero 121
Ignorantia ſtupida non habet locum ad intereſſe non reſarciendum & non excuſat.f.50.nu.62
Ignorantia nihil operatur in facto alieno.f.54.nu.33
Impenſæ omnes (modo ſint notabiles) probari, ac verificari debent.f.42.nu.15
Impenſæ leues, etiam iuramento probantur.ibi.nu. 16
Impenſæ paruæ ſiue minutæ, quæ dicantur? ibid.nu.17
Impenſæ minutæ in rationib. an ſpecificẽtur, cui quã ob cauſſam, & quantum ſingulariter datæ ſint.ibi.nu.21
Impenſæ minutæ, & ſpecificatæ, dummodo ſint tolerabiles, & veriſimiles probandæ ſunt, ſin tales non exiſtant, etiã probatæ redduntur non probandæ.ibi.nu.27
ſi de Impenſarũ quantitate liquidò, & minutatim non appareat, nõ ob id talis impenſarum articulus reijcitur, ſed ſatis erit, ſi probet, quod in ea re bonus paterfamilias, tantũ expendiſſet, vel fiet æſtimatio per duos in tali opere peritos.f.43.nu.31
Ingratitudine nullum tetrius vitium.f.1.nu.13
Inuentarium nequaquam conficiendum, cum plus ſumptus ex eo, quàm vtilitatis excreſceret.f.3.nu.27
ad Inueſtituram petendam Dominus nequit vnius anni & diei terminum diminuere.ibid.nu.11
Inuentarium eſt caput rationis reddendæ.f.5.nu. 16
Inuentaria quare principaliter introducta ſint. ibidem. numero 17
Inuentaria fruſtra fiunt, vbi ratio non redditur.ibidem. numero 18
Inuentarij remißio, quando eſt valida.ibi.nu. 19
Inuentarij remißio, à teſtatore facta, quando ſit inualida. f. 5.nu. 21
Inuentaria conſuetudo Brugenſium exhibet etiam corã Notario an Scriba iurato.f.6.nu.35
Inuentario nonnunquam falſa, ſubdola & illuſoria. ibidem. num.35
in Inuentario qui dolo vſus eſt in integrum reſtitui non poteſt.ibid.nu. 36
in Integrum reſtitui non poteſt, qui fraudem commiſit, niſi abſolutionem prius, ab Epiſcopo impetret. ibidem. numero 40
aduerſus Ingerentes ſe, vt creentur tutores, aut curatores, adulterina militat ſuſpicio.f.15.nu. 30
Iniuria remittitur vocatione ad cœnam.f.25.nu. 100
Inuentarium non faciens eo ipſo de dolo conuincitur, & propter dolum, ac probationis difficultatem ad omne detrimentum obligatur.f.38.nu. 10
qui nullum penitus Inuentarium, aut rationum librum confecit, & qui obſcurum libellum edit, ita vt ex eo de rerum quidditate, ac valore, aut de redditus, & impenſæ quantitate, non clarè appareat, pariter in dolo ac detrimento eſſe cenſetur.ibid.nu. 12
Intereſſe, quid propriè dicatur? f.47. nu.1
Intereſſe eſt triplex.ibi.nu.2
Intereſſe commune quid ſit? ibid.nu.3
Intereſſe ſpeciale, ſeu ſingulare quid ſit? ibid.nu. 4
Intereſſe conuentum.ibi.nu.5
Intereſſe conuentum nihil aliud eſt, quàm vſurarum palliatio.ibid.nu. 6
Intereſſe reſtitutionem cauſidici, loco vſuræ inuenerunt.ibi. num. 8
Intereſſe aut propter damnum emergens, aut propter lucrũ ceſſans oritur. ibid. nu.9
de Intereſſe exemplum, quod euenit propter damnum aut moram.ibid.nu.10
Intereſſe lucri ceſſantis tantum mercatoribus permittitur. fol.48.nu.15

quando

quando Intereſſe lucri ceſſantis per Iudicem permittitur alijs perſonis.ibid.nu.16

Intereſſe quid ſit, ſecundum Barto.ibid.nu. 19

Intereſſe verum, etiam ante moram peti poteſt. ibidem. numero 31

Intereſſe commune & æquum in quouis contractu compenſandum.ibid.num. 33

Intereſſe ſoluere non eſt vſura, ſed debiti vera ſolutio.ibidem. num.34

quanti Intereſt ob probabilem cauſſam ſtipulari, licet ante moram lucri ceſſantis, ſed cum moderamine.ibi. nu.35

qui Intereſſe petit, nihil vltra ſortem petit.f.49.nu.56

Intereſſe verum aut probabile eſt licitum, & repeti poteſt. ibid.nu. 61

Induciarum poſt tempus, non inchoatur nouum bellum, ſed continuatur prius.f.55.nu. 43

Interdictum ad tempus, poſt hoc tempus reaſſumitur, nõ recenter inchoatur.ibi.nu. 44

Iniuria vi fit aut fraude.f.57.nu.13

in Ingratos Athenienſibus competebat actio referendæ gratiæ.f.59.nu.4

Ingratitudinis deteſtandæ authoritas.f.1.nu.13

Iudicum officium quod ſit à morte parentum præcipuum. f.2.nu.1

Iudex quando teſtatoris imperata non ſeruans teſtatoris tamen voluntati non aduerſatur.f.5.nu.15

in Iudicio quaſi contrahitur.f.6.nu. 46

Iuramentum obligatorium non debet reuocari, niſi vocata parte.f.7.nu. 47

Iuramentum multa operatur.ibid.nu. 49

Iudicis authoritas, permiſſio ſiue decretum efficit licitũ quod alias foret illicitum.f.10.nu. 64

Iudicis authoritas, ſiue decretum cuilibet iuſtam præbet excuſationis cauſſam.ibid.nu.60

Iudex quicquid fecit rectè feciſſe præſumitur.ibi.nu.61

Iudicis authoritas, permiſſio, ſiue decretum, à pœna, mulcta, ſeu damno excuſat.ibid.nu.63

Iudex quid debeat conſiderare.f.12.nu. 33

Iuramentum vi aut metu præſtitum in contractu eum non validat.f.15.nu.49

Iura quæcunq; & denunciatio Euangelica, præter pacẽ deſiderant nihil.f.16.nu.59

Iudex ſi interdicat alicui tanquam prodigo adminiſtrationem, qui in veritate non eſt prodigus, talis interdictio indiſtinctè non valet.f.17.nu.24

Iuramentum interdicti non valet, nec tenet.f.18.nu. 30

Iuramentum debet habere tres comites.ibi.nu.31

Iurans ſuper contractu prohibito, iurat obſeruare quod eſt peccatum mortale.ibid.nu.34

Iuramentum prohibiti contrahere non validat contractum. ibid.nu.43

Iure quum quid non reperitur cautum, remanet ſub regula. f.22.nu.29

Idem ius in acceſſorijs, quod in principali eſt.f.23.nu. 54

in Iudicando à communi Doctorum opinione, nequaquam eſt recedendum.f.25.nu.105

in Iudicando non eſt ab opinione gloſſæ, habente poſt ſe vnũ famoſum Doctorem, recedendum.ibid.nu.106

Iuſta cauſſa non conuentionali pœna, minimè excuſationem tribuit.f.26.nu.131

Ius præſumit & fingit cõtra tutorem, aut curatorem actionis ceſſionem ſuſcipientem aduerſus pupillum, vel adultum, contra quam in contrarium probatio nequaquam admittitur.f.27.nu. 143

Iuramentũ in litẽ affectionis pupillo defertur.f.28.nu.13

Iudex pœnam à iure ſtatutam alterare, aut in aliam commutare nequit.f.30.nu.53

Iudex nequaquam debet eſſe clementior lege.ibi.nu. 54

Iudices ratione caſuum emergentium, licitè leges tranſgrediuntur.ibid.nu.55

Iura intacta ſeruari melius eſt, quàm poſt cauſſam vulneratam remedium quærere.ibid.nu.64

Iudex aſſeſſoribus, quos habet de publico adhibitis iudicando non facit litem ſuam.f.37.nu.37

Iuſſus Iudicis vel Senatus authoritas excuſat, & facit licitũ, quod alias foret illicitum.ibid.nu.38

Iuratur in litem contra non conficientem, aut non exhibentem librum rationum.f.38.nu.7

Ius publicum nemo remittere poteſt.f.39.nu.39

Iudicis eſt non minus rerum circumſtantias, quàm leges obſeruare.f.46.nu.48

L

Lapidis precioſi datione, an ab onere ſatisdandi excuſetur quis.f.13.nu. 56

Lex vbi non diſtinguit, nec nobis diſtinguendum erit. fo.9.num.34

formalia Legis ſemper ſeruanda.f.3.nu.8

quod Lex, ſtatutum, aut cõſuetudo efflagitat, id prorſus implendum erit, quod lex, conſuetudo, aut ſtatutum requirit, id formæ eſſe præſumitur.f.3.nu.9

quando ſolemnia Legis omittuntur omnis actus ſequens corruit.ibid.nu. 10

Lex ſupplet, quod homines omittunt.f.4.nu.9

Legis factum Iudex ex ſui capitis æquitate reuocare non poteſt.f.5.nu. 13

Lex generaliter loquens, generaliter intelligi debet. f. 9. numer. 33

Lex vbi non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus.f.1.numer. 9

Lex & conſuetudo ex eodem fonte procedunt. folio 9. numero 40

Lex, ab expreſſa & ſcripta populi voluntate procedit.ibidem num. 41

Lex, licet requirat tutorem legitimum ſatisdari, ſi honeſta tamen ſit perſona, & ſubſtantia modica, remittitur ei ſatisdatio, maximè vbi concurrit pupilli fauor.f.13.nu. 43

Leges non eſt noſtrum extendere.ibid.nu.61

Leuis culpæ ratio, his caſibus minimè redditur.f.14.nu. 20

Lex quoties prohibet aliquem contrahere, vel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſuper hoc iurando, non obligatur.fol. 18.nu.38

Legare eſt meræ voluntatis, dotare verò neceſſitatis. fol. 23. num.55

quæ Lege permittente fiunt, pœnam non merentur. folio 25. num.86

qui à Lege humana excuſatur, non peccat, niſi ſit legi diuinæ contraria.f.26.nu.117

Lex & conſuetudo patria ſeruanda ſunt.f.45.nu. 31

Legatum ad dolum euenturum, nihil operari poteſt. fol. 55. num.46

Lex requirit, vt tutores parentum affectus induant.folio 59. num.8

Liberatio quãdo requiritur ab adminiſtratione futura ſimpliciter, non porrigitur ad dolũ geſtæ etiam ſi hoc eſſet expreſſum.f.39.nu.40

is cui Liberatio rationum reddendarum prælegata eſt, nec rationem ponere nec probare tenetur.f.43.nu.36

Liberatio, Quietatio, Apocha, ſiue Quietantia hac in materia ſatis inter ſe conueniunt.f.5?.nu.3

ſ Libera-

Liberationes nonnunquam generales, & aliquando ſpeciales ſunt.f.5.nu.6
Liberationes generales, nemo facere cogitur ſed bene ſpeciales.ibid.nu.7
Liberationes generales ſunt captioſæ, deceptoriæ, milleq́ periculis, ac difficultatibus ſubiectæ.ibid.nu.8
Liberatio generalis & abſolutio, appellanda eſt liberalitas captioſa.ibid.num.9
circa Liberationes generales conſilium Authoris.ibidem.numero 10
Liberatio generalis, quomodo tuto fieri poßit.ibid.nu.11
Liberationis forma eſt, vt cognita, & incognita, cogitata, & incogitata comprehendat.ibid.nu.12
Liberatio generalis etiam ad iura, quæ liberans ſibi competere ignorat, extenditur.ibid.nu.13
Liberatio incognita non comprehendit, quando ignorantia eſt in genere & in ſpecie, ſed quando eſt in ſpecie, & non in genere, tunc ſufficit illa ſcientia generalis.ibid.num.14
Liberatio ſeu abſolutio, ſicut non ad ignorata, ita nec ad dubitata extenditur.ibid.nu.18
Liberationibus ac abſolutionibus generalibus, facillimè multi circumueniuntur.ibid.nu.17
in Liberatione generali, obſeruanda eſt vtrinq́ perſonarum qualitas.f.52.nu.21
per quos & quales Liberationes generales fieri curent adminiſtratores fraudulenti.ibid.nu.23
Liberationes generales à Iudice diligēter ſunt expendendæ.ibid.nu.24
Liberationis, ac Quietantiæ fraudulentæ formalia.ibid.numero 28
Liberatio per dolum extorta, iniqua eſt, & non ſeruanda.fo.53.nu.3
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de aſſeueratione falſi, aut retentione boni.ibid.nu.4
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet de reliquorum retentione.ibid.nu.5
Liberatio eſt inualida, ſi conſtet, quod tutor pecuniam pupilli in proprium vſum conuertit.ibid.nu.6
Liberatio doloſè extorta, actione de dolo, aut per exceptionē reſcindi poteſt.f.54.nu.34
Liberatio doloſa per condictionem ſine cauſſa excipitur.ibid.num.35
Liberatio cum promißione & rato, non extenditur ad doloſè adminiſtrata.ibid.nu.36
Liberatio ad tempus facta, non ſortitur effectum poſt tempus.f.55.nu.41
Licentia ſuſpenſa ad tempus, finito eo tempore, continuatur, non renouatur.ibid.nu.45
Liberatio in plena forma, non extēditur ad bona pupilli quæ ſuperſunt.ibid.nu.47
Locuples quis dicatur? f.11.nu.26
Luxuria ſuperſtitis coniugis, defuncti mariti memoriam denigrat.f.8.nu.13
Lucrum pecuniæ pupillaris, vocatur intereſſe, non vſura.fol.50.nu.69
Luxus & prodigalitas mulierum taxatur. folio 19. numero 72

M

Mater an tutrix eſſe queat? f.8.nu.3
Mater & ſi à filij hæreditate ſtatuto municipali excluditur, nequaquam tamen à tutelæ munere remouetur.ibid.num.7
Mater non habet filios in poteſtate.ibid.nu.[illegible]
Mater, an bonorum curatrix dari poßit? ibid.nu.[illegible]
Mater an tutrix eſſe deſinat, ſi impudicè viuat? ibidem.numero 11
in Matre libidinoſa omnes pœnæ ſtatuuntur, quæ in tranſeunte ad ſecunda vota.ibid.nu.12
Mater etſi effecta ſit vnius ſolius concubina duntaxat, à tutela remouenda venit tanquam indigna.ibi.nu.14
Mater an compelli poßit ad tutelæ curæue munus? ibid.numero 16
Mater ob debitum ex officio tutelæ curæue cōtractum incarcerari poteſt.ibid.nu.17
Mater non vt mulier, ſed tanquam parens conueniri nō poteſt, niſi, &c.ibid.nu.18
in contrahendo Matrimonio, iure canonico, patris conſenſus non eſt neceſſarius, ſed illorum conſenſus, de quorum matrimonio agitur, ſufficit.f.24.nu.83
Mater ſi nec ſecundis nuptijs, nec Velleiani præſidio, nominatim, ſed generaliter omni iuris beneficio renunciauit, an valeat talis renunciatio.f.8.nu.19
Mater tutrix vel curatrix ad repertorij confectionem aſtringitur.ibid.nu.20
Mater legitima liberorum tutela ſuſcepta, ſi ad ſecundas aſpirauerit nuptias, tutorem alium conſtituere, eiq́ rationem reddere debet.f.9.nu.21
Mater ſi ad ſecunda tranſierit vota, de iure, filij tutelam amittit.ibid.nu.22
Matrem cauſſa ſecundi mariti, primi mariti filios denudaturam lex præſumit.ibid.num.23
quæ de Matre ad ſecundas nuptias conuolante dicta ſunt, eadem quoque ad matrem ſponſalia tantum tractantem reducenda ſunt.ibid.nu.26
Maritus, an tutor, curatorvè vxoris ſuæ eſſe queat? ibid.numero 29
Maritus, an curator ſpecialis ſuæ vxoris eſſe poßit? ibid.numero 30
Mater obligatur ex conſuetudine Brugenſi, & aliarum ſatiſdare res mobiles pupillorum, atque minorum, quas cuſtodiendas habet, ſaluas fore.ibid.nu.45
Mater ex conſuetudine gaudet, & fruitur vſufructu bonorū prolium ſuarum.ibid.nu.46
Mater propter vſumfructum adſtringitur ad neceſſaria omnia pupillis adminiſtranda.f.10.nu.47
Mater ſecundo marito defuncto, an poßit eſſe tutrix pupillorum prioris mariti? ibid.nu.66
Mater poteſt ſuorum filiorum eſſe tutrix, tutela accidentali, non naturali, quæ alijs præfertur.ibid.nu.69
Mater ad ſecundas nuptias tranſiens, an teſtamenti ſui mariti executionem amittat, quæ in teſtamento electa fuerat executrix.ibid.nu.70
Matris conſilium nequaquam firmum & cordatum.folio 11.num.17
Magiſtratus eſt minoribus de tutela, curavè per idoneā ſatiſdationem proſpicere, alias damnum in ipſum, in hæredes ipſius, & fideiuſſores redundat.f.12.nu.21
Magiſtratus, ſi à tutoribus curatoribusq́ legitimis & datiuis ſatisdationem rem minoris ſaluam fore non exegerit, vel ſi monitus non dederit, darevè vltra quàm iuſtum eſt diſtulerit, quicquid detrimenti minores ipſi patiuntur, Magiſtratus ipſe luit.ibid.nu.22
Malum facere videtur, qui non ſtudent ad bonum.f.25.numero 95
Magiſtratus ciuitatum, ſtatuta condere poſſunt.fol.26.numero 112
Magiſtratus omnium Flandriæ ciuitatum indies ſtatuta condere, eademq́ publicare cernimus, quæ perpetuò obligant.ibid.nu.113

Maior factus ſi tutori, aut curatori aliquid ſoluerit, id poteſt ab eo repetere. f. 27. nu. 140
ad Magiſtratum nō ſunt admittendi, qui magiſtratum ambiunt. f. 59. nu. 7
Meticuloſitas parentum ad conſtituendos curatores ſuis liberis. f. 20. nu. 78
Mens magis, quàm verba, attendenda. f. 28. nu. 23
Mercatoris libro etiam ſimplici, & recenter tantum cœpto, fides adhibenda pro ſcribente, quando in plurimis capitulis ibi deſcriptis veritatis reperitur conformitas. f. 42. numero 12
Merces tutelæ eſt contraria, & ad conductionem potiſſimū ſpectat. f. 44. nu. 5
Merces vendere licet carius terminum ſolutionis petenti quā prompta pecunia. f. 35. nu. 20
Minorum protectoribus ante adminiſtrationem quid potiſſimum faciendum. f. 2. nu. 7
Minorum vtilitati ſeruiendum. ibid. nu. 9
Minor iuramento in contractu appoſito redditur maior. fol. 15. nu. 48
Minoris bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata, pro domus penſione? f. 16. nu. 60
Minorum contractibus, lex non reſiſtit, ſicut prodigorum. fo. 18. nu. 36
Minori pecuniam mutuans, mutuum etiam non recipit. fol. 26. nu. 127
Minor quando præſentat, an tutoris vel curatoris authoritas requiratur? f. 30. nu. 59
Minor ſi contrahendo cum patruo, enormiter lædatur, dolo ſeductus præſumitur. f. 42. nu. 24
Minor rationem oblatam cogitur ſuſcipere. f. 51. nu. 2
Modus procurandi curatores apud quoſdam. f. 20. nu. 79
Mos & ritus Ciuitatis Brugenſis. f. 24. nu. 64
Mox, dictio, quid importat. f. 28. nu 15
Mors non minorem in probando fidem facit, quàm iuramentum. f. 43. nu. 40
ad Munera tardos, non veloces eſſe conuenit. f. 1. nu. 20
Mutus in caſu poteſt dari fideiuſſor. f. 11. nu. 14
Mulieri non eſt prohibitum vendere, ſed ipſa alienatio, hoc eſt, dominij translatio à iure bene eſt prohibita. fo. 18. numero 37
Mulieri nimium ſumptuoſe viuenti, curator dandus eſt, & bonis interdicendum. f. 19. nu. 70
Mulierum noſtri ſeculi luxus, & prodigalitas taxantur. ibi. num. 72
Mulierum ex immoderato luxu, quot mala oriantur. ibid. num. 73
Mulier indotata, à viro contemni conſueuit. f. 25. nu. 93
Mulieris nuptias oportet accelerari, nequid committat turpius. ibid. nu. 96
Mulieres ſunt de his rebus, quæ ſeruando ſeruari nequeunt. ibid. nu. 97
in Mutuo licitum eſt ratione intereſſe, quid vltra ſortem recipere, & in pactum hoc deducere. f. 36. nu. 22
in Mutuo intereſſe compenſandum eſt, etiam ſine ſtipulatione præuia. f. 48. nu. 14
in Mutuo ſpectandus eſt mutuantis animus. ibi. nu. 17
in Mutuo habenda eſt ratio lucri ceſſantis. ibid. nu. 18

N

NEgligentia craſſa & ſupina dolo æquiparanda. fol. 6. num. 38
Negocium cum tempore factum deliberato, effectum præſumitur. ibid. nu. 43
Negligentia lata culpæ an æquiparetur. f. 15. nu. 31
Negligentia omnis lædit. ibid. nu. 33
Negligenter ſe gerens in officio, debet & honore, & adminiſtratione priuari. ibid. nu. 34
Nemo ob malitiam ſeu calliditatem, fructum vllum conſequi debet. f. 39. nu. 35
pecuniarum Negociatio apud Financiarios vberior, quàm mercium. f. 48. nu. 29
Negligentia tutoris in lucri occaſione oblata, non liberat ab intereſſe. f. 50. nu. 71
Nemo cum alterius iniuria locupletari debet. folio 51. numero 19
Nobilis habens 50. verè egenus eſt. f. 13. nu. 47
Non tutor, non debet eſſe melioris conditionis, quàm tutor. f. 28. nu. 10
Nomina ſi ſint in ratione ſuſpecta, tunc ab eo qui rationem reddit exigitur probatio, debitores fuiſſe tempore contractus idoneos. f. 36. nu. 31
Nullus, dictio, omnia vniuerſaliter negat. folio 1. numero 10

O

OBlatio ad munus tutelæ ſeu curæ operatur leuiſſimam culpam. f. 15. nu. 29
Obligatio expreſſa & ſolemnis, forma & vis publici officij, magis obligant, & plus operantur, quā vlla priuatim ſuſcepta negocia. f. 43. nu. 35
Odia reſtringenda, non dilatanda. f. 15. nu. 47
Officium publicum bonæ fidei præſumptionem inducit. fo. 10. num. 62
Officium non debet eſſe tutori, aut curatori damnoſum. f. 44. num. 11
Omnis dictio, vniuerſaliter omnia ponit. f. 1. nu. 11
Omiſſio alicuius fructus liberationem infringere poteſt. f. 53. num. 9
ad Onera tardos, non veloces eſſe conuenit. folio 1. numero 20
Opinio communis tenenda. f. 7. nu. 54
Opinio ſtricta nonnullorum practicorum, etſi multum ſecura. f. 36. nu. 34
à vulgata communiq́; Doctorum Opinione, non eſt facilè recedendum. f. 17. nu. 10
Opinio authoris, contraria opinioni D. Bartoli & ſequaciū. f. 41. nu. 9
Ordo conueniendi Magiſtratum, & tutores. folio 12. numero 23

P

PAter ſemper vtilitati ſui filij fauere præſumitur. fo. [illegible] num. 24
Pater ad ſecunda vota tranſiens, ius tutelæ ſui filij amittit. ibid. num. 27
Paternum, non fraternum officium eſt dotare. folio 10. numero 54
Paupertas in tutelis ſuſpecta eſt habenda. ibid. nu. 67
Patris conſilium firmum & cordatum. f. 11. nu. 16
Pauper quis dicatur? f. 12. nu. 26
Paupertas ſola inſufficiens eſt, ad quem à teſtimonio repellendum. f. 13. nu. 51
Paupertas bene corruptionis ſuſpicionem inducit. ibid. numero 52
nunquam Paupertatis exceptionem opponunt, niſi aduerſus mendacium in Regnò Franciæ. ibid. nu. 53
Pars ipſa citari debet in actu præiudiciali, alioqui actus eſſet inualidus. f. 18. nu. 55

Pater obligatur de iure dotare filiam, & ad id compelli poteſt. f.22.nu.12
Paternum officium eſt, dotem, vel ante nuptias donationem, pro ſua dare progenie. ibid. nu.13
Pater dotando filiam, non ſua dilapidat. ibid. nu.21
Pater etiam prodigus obligatur filiam alimentare. ibidem. num.25
Pater prodigus, & in curatela, cum cauſſæ cognitione poſitus, necnò edicto publico proſcriptus, filiæ dotem promittere, dare, aut tradere, ſine curatorum conſenſu, nequit. f.24.num.76
Pater an teneatur dotare filiam, quæ ſine eius conſenſu matrimonium contraxit? ibid. num.77
inter Patrem & filiam lis nulla eſſe poteſt. ibidem. numero 79
Pater filiam dotare non obligatur, ſed Iudicis officio duntaxat compelli poteſt. ibid. nu.80
Pater non tenetur filiam alimentare, quando aliundè habet vnde ſe alat. ibid. nu.83
Pater quando filiam nubere diſtulit, ad 25. annum vſq;, eam nequit exhæredare, neque alimenta ei denegare, ſi poſtea in ſuum corpus peccet, aut ſi ſe liberè ſine patris conſenſu copulauerit. ibid. nu.84
Pater ad duo copulatiuè obligatur, ad filiam maritandam, & dotandam. f.25. nu.89
Pater videtur prohibere nubere, qui conditionem non quærit. ibid. nu.94
Paria facere, extendit ſeſe ad totum debitum. folio 38. numero 24
Parentes pupillis bona relinquunt, vt iiſdem à morte vtantur, non vt per adminiſtratores ab iiſdem fruſtrentur. fol. 39. num.37
Paupertas à ſuſcipienda tutela non excuſat. folio 44. numero 6
Paupertas non eſt de genere malorum, vt quam ferè ſequūtur fides & integritas. f.45. nu.25
Peccata quantò difficilius præcauentur, tantò intenſius eadem ſunt obſeruanda. f.11. nu.5
Pœna certa vbi à lege impoſita eſt, eandem Iudex imponere neceſſitatur. f.30. nu.52
non Peccat, qui cum iudicis authoritate aliquid facit. f.46. num.38
Pecuniam mutuatam, qui ſeruaſſet ſterilem, nihil de mutuo repoſcere poteſt. f.48. nu.20
ex Pecunia ocioſa non eſt petendum intereſſe, quum hoc ſit vſurarium. ibid. nu.26
Pecunia pupillaris, pro honeſto lucro, committenda mercatoribus. f.49. nu.52
Pecunia pupillaris expendenda, non ſeruanda. folio 50. numero 73. & 74
Pecunia quæ eſt apud tutorem, eadem apud hæredem eſſe præſumitur. f.53. nu.14
ſi Pecunia tutori tradita, nō ſit reperta, de dolo remiſſo præſumitur. ibid. nu.15
Periculi tantum in particulari quantum in vniuerſali imminet. f.9. nu.32
Poſtulare & aduocare in iure dicuntur eſſe paria. fol. 2. numero 22
Poteſtas ſi ex forma ſtatuti teneatur accipere fideiuſſores idoneos ab accuſato, ſub certa pœna excuſatur, ſi eos non recepit, quia principalis erat idoneus. f.12. nu.42
Procuratores ſeu patroni cauſſarum, ad multas technas ſunt inſtructiſſimi. f.2. nu.14
Procuratoris, & aduocati munus ſimul ab eodem exerceri nequeunt. f.2. nu.18
de Procuratoribus Ducis Caroli conſtitutio. ibidem. numero 19
Proteſtationis additio ad tempus retrotrahitur. fol. 3. numero 20
Proteſtatio nullius cenſetur efficaciæ, vbi proteſtans facto cōtrario ſuæ proteſtationi directè obuiat. ibi. nu. 25
Proteſtationis materia prolixa. ibid. nu. 26
Præſentatio ad munus tutelæ, ſeu curæ operatur leuiſſimam culpam. f.15. nu. 29
Præſentia tutoris, curatoriſvè cum taciturnitate minorum, in actibus, an ſufficiat? ibid. nu. 51
Prælatus Eccleſiæ, Eccleſiam indemnem ſuo proprio patrimonio, conſeruare obligatur. f.16. nu. 55
Prodigi bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata pro domus penſione? ibid. nu.60
Prodigorum vbique terrarum magnus eſt numerus. fol. 17. num. 1
Prodigi definitiones. ibid. nu.3
Prodigus ex factis, non ex verbis cenſebitur. ibidem. numero 4
vt quis Prodigus habeatur, quæ requirantur? ibidem. numero 5
aliquis Prodigus, vel furioſus probatur, curatoris datione. ibid. nu. 7
Prodigus, quando à foro, ſeu iudicio arcendus. ibidem. numero 8
Prodigus ante Iudicis interdictionem contrahere poteſt. ibi. num. 9
Prodigo bonorum adminiſtratio per Iudicem interdicitur. ibid. nu.11
Prodigi ante interdictionem an valeat donatio? ibidem. numero 13
Prodigus notus, licet ante interdictionem, contrahere, alienareq́; poſſit, læſus tamen reſtitutionem petere poterit. ibid. nu. 14
Prodigi curator per reſtitutionem reuocare & infringere poterit, quod inutiliter antea fecit prodigus. ibidem. numero 15
Prodigi actum lex ante interdictionem ratum habet, tametſi poſtea ſubſequatur interdictio. ibid. nu.16
à Prodigo conditum teſtamētum ante bonorum interdictionem valet. f.17. nu.17
notoriè Prodigus ante interdictionem contrahere poteſt. ibi. num. 18
an Præconaria iudicis interdictio ſufficiat, ne quis cum prodigo contrahat? ibid. nu. 20
Prodigus ex maleficio obligatur, vt quiuis alius. ibidem. numero 21
an Prodigus reſipiſcens, ipſo iure à bonorum interdictione, & cura abſoluatur. ibid. nu.26
Prodigus cui fuit bonis interdictum, ſi poſtea ad Magiſtratū aſſumatur, per talem aſſumptionem, non extinguitur bonorum interdictio. f.18. nu. 27
Prodigus ſi poſt bonorum interdictionem, cum aliquo contrahat, & iuramento interpoſito iuret ſe contractum ſeruaturum, nunquid ratione interpoſiti iuramenti, valebit contractus? ibid. nu.30
Prodigus diſcretione caret. ibid. nu. 32
venire contra ſuperioris Præceptum eſt peccatum mortale. ibid. nu.33
Prodigi perſonam lex inhabilitat. ibid. nu.35
Prodigus contrahens & iurans cum authoritate ſui ſuperioris obligatur ſecundum quoſdam. ibid. nu. 39
Prodigus contrahens cum iuramento, & authoritate iudicis obligatur. ibid. nu. 49

Prodi-

Prodigus non poteſt vendere, etiam cum iuramento interpoſito. ibid. nu. 42

Prodigi cenſentur inſenſati. ibid. nu. 44

cum Prodigo tractantes, quomodo fallantur Financiarij. ibid. nu. 45

Prodigus in Eccleſia non eſt eligendus. ibid. nu. 46

Prodigi electio, Eccleſiæ multum eſt pernicioſa. ibid. num. 47

Prælati Eccleſiarum, quales inſtitui debeant. ibidem. numero 48.

Prælatus negociorum ſecularium peritia carens, repelli poteſt. ibid. nu. 49

Prodigus teſtari non poteſt, nec teſtis ad teſtamentum adhiberi. ibid. nu. 50

Prodigus inter liberos teſtari poteſt. ibid. nu. 51.

Prodigus acquirere poteſt, obligari non poteſt. ibidem. numero 52

Prodigus debet citari quando Iudex ei vult dare curatorem. ibid. nu. 53

declarare aliquem Prodigum, res eſt magni præiudicij. ibid. num. 54

Prodigus furioſo æquiparatur, quantum ad curatoris dationem & adminiſtrationem. f. 19. nu. 56

Prodigo etiam recuſanti, curator dari poteſt. ibidem. numero 57

Prodigo quemadmodum ſubſtitui poteſt, ita etiam furioſo. ibid. nu. 58

Prodigus nequit adminiſtrationis interdictionem, aut curatoris dationem impedire. ibid. nu. 59

Prodigus declaratus non cenſetur capite diminutus, neq; condemnatus. ibid. nu. 63

Prodigus iudicio vulgi vilis perſona cenſetur. ibidem. numero 64

Princeps ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, nequit procedere ad ſententiam ſine partis citatione. ibid. num. 67

Princeps poteſt procedere ad ſententiam, ſine citatione ex cauſſa apparenti vel expreſſa. ibid. nu. 68

qui in principio Prodigalitatis, curationi ſubmittuntur ſunt fœlices. fo. 20. nu. 76

Prodigorum curatela, quando finienda. ibid. nu. 80

qui ſemel declaratus eſt Prodigus, ſemper idem futurus præſumitur. ibid. nu. 81

Prodigus pater, & in curatela proclamatus, an poſſit promittere filiæ ſuæ dotem, ſine ſuorum curatorum conſenſu. f. 21. nu. 1

Prodigus contrahere, obligare ſe, ſuaq; bona alienare non poteſt. ibid. nu. 2

Prodigus & furioſus in iure æquiparantur. ibid. nu. 3

Prodigus & furioſus à iudicio arcentur, vt nec agere, nec conueniri poſſint. ibid. nu. 4

Prodigaliter contrahens, etiam ante miſſionem in curatelã reſtitutionem repoſcere poteſt. f. 22. nu. 10

Prodigus non poteſt alienare, nec promittendo ſe obligare. ibid. nu. 30

Prohibito aliquo intelligitur prohibitum omne id per quod ad illud peruenitur. ibid. nu. 31

Prodigus non poteſt pro anima ſua legare, magnam ſui patrimonij partem. ibid. nu. 32

Prodigus non poteſt teſtari etiam ſi relinquat Eccleſiæ. ibi. num. 33

Prodigus teſtari nequit, etiam inter liberos. ibid. nu. 35

Prodigus poteſt matrimonium contrahere, etiam ſine curatorum conſenſu. fo. 23. nu. 52

In omnibus Promiſſionib. & Priuilegijs, obſeruari debent ſolennitates de iure, cõſuetudine & vſu neceſſaria. f. 24. n. 66

Prodigo pecuniam mutuans, mutuum recipere non poteſt, edicto publico prohibitiuo, pugnante. f. 26. nu. 128

Prætor pupillorum vtilitatem, non ſcripturam teſtamenti, vel codicillorum ſequitur. f. 28. nu. 22

mala fides ex Precij exiguitate, vel ex perſonæ interpoſitione præſumitur. f. 29. nu. 44

Prodigus quidam, à ſua vxore, ob adulterium, & tyrannidem, diuortiatus, vnicum habens filium, matrimonio aptum, in quem omnia ſua bona, quo commodius diuiti vxori copulari poſſet transferre cupit, an id poterit, ſine iudicis decreto? ibid. 46

Prodigus nobilis & præpotens, an poſſit exercere merum & mixtum imperium, inuitis curatoribus. f. 31. nu. 78

Prodigus nobilis, an etiam poſſit ſingulis annis Magiſtratum renouare, nolentibus curatorib. ibid. nu. 79

Prodigus nobilis, an etiam poſſit ſingulis annis Magiſtratus rationem, per ſe, aut per ſuos procuratores, inuitis curatoribus audire. ibid. nu. 80

Prodigus nobilis, an poſſit Officiarios ac Senatores alios etiã conſtituere, & deſtituere, nolentibus curatoribus. ibidem. num. 81

Prodigus nobilis, an quouis tempore occurente, conferre poſſit quæq; officia, inuitis curatorib. ibid. nu. 82

Prodigus nobilis, an conferre etiam poterit beneficia Eccleſiaſtica, quorum eſt patronus laicalis, nolentibus curatoribus. ibid. nu. 83

Præſcriptio legalis, ſtatutaria, vel conſuetudinaria, an currat contra pupillum, & id genus alios? f. 30. nu. 61

Præſcriptiones omnes à lege, ſtatuto, aut conſuetudine, poſt l. fi. C. in quibus cauſſis in integr. reſtitut. non eſt neceſſ. introductæ, contra pupillum, ac ſimiles, currunt. ibidem. num. 62

Præſcriptionem contra pupillum, ac minorem non currere communi determinatur regula. ibid. nu. 65

Præſcriptio currit contra pupillum aut minorem in lucro captando, & datur reſtitutio, ſed in amittẽdo ius iam quæſitum non currit. ibid. nu. 66

Præſcriptio 30. annorum contra pupillum non currit ſecundum Bald. ibid. nu. 67

Præſcriptio ſtatutaria currit contra pupillum, ſecundum Alberic. ibidem. num. 68

Præſcriptiones temporales, qualitercũq; introductæ, nõ currunt contra pupillum, aut ſimiles, niſi, &c. ibid. nu. 69

Præſcriptio ſtatutaria vel conſuetudinaria, currit contra omnes. ibid. nu. 70

Precium temporis vſura eſt. f. 35. nu. 17

Prouerbium, neque natare, neque literas nouit. folio 2. numero 6

Probationes iura nolunt angariare, ſed ſunt cõtenta his quæ conuenienter ſecundum ſubiectam materiam haberi poſſunt. f. 41. nu. 8

nihil Probatur per hoc, quod facile & frequenter abeſſe contingit. ibid. nu. 14

Probationes ſolo iuramento firmantur propter detrimenti exilitatem, & alioqui propter laborum difficultatem. ibid. nu. 18

Probatio à quo quid factum ſit, ſemper præſumitur eius impenſa & pecunia factum. f. 43. nu. 30

Prodigus rationem oblatam cogitur ſuſcipere. f. 51. nu. 2

Præſumptionum violentarũ experimẽtum eſt, vt cum rebus ſenſatis concordet. ibid. nu. 16

Promiſſio in quietantijs non ratificat, niſi quatenus honeſta ſit & licita. f. 54. nu. 37

quæcunq; Principalem non obligant, ea nec procuratorem obligare poſſunt. ibid. nu. 38

Procurator non magis obligare poteſt, quàm principalis. ibi. num. 39
Pupillorum qui euidente fraude negotia gerunt, in eos extra ordinem animaduertendum eſt. f. 1. nu. 12
Pupillarium Senatorum variæ appellationes. folio 6. numero 33
Pupillorum debitor, aut creditor, eorundem tutor eſſe non poteſt. f. 8. nu. 6
Pupilli aut minoris fauor. f. 15. num. 45
Pupillis ſunt emendi redditus, aut fundi ex pecunijs ex venditione bonorum conflatis. f. 11. nu. 80
Pupillorum defenſores, ſi per eos donationum conditio neglecta eſt, rei amiſſæ periculum præſtant. f. 15. nu. 21
Pupillus ſuam conditionem poteſt facere meliorem, etiam ſine authoritate, deteriorem minimè. ibid. nu. 43
Pupillis vel minoribus, ſi non ſufficiat eorum ſubſtantia, tunc in id, in quo fuerint detrimentum perpeſſi, in integrum reſtitutionis auxilium eis ſupereſt. f. 16. nu. 53
Pupilli bona inducta in domum conductam, num ſint tacitè obligata pro domus penſione? ibid. nu. 60
Pupillorum, minorum, prodigorum, eadem eſt ratio. fol. 17. numero 2
Publicatio, eſt quoddam notorium, qua probata, probatur ſtatutum. f. 26. nu. 115
Pupillis maioribus, ac ſui iuris effectis, vtrum remedium l. 2. C. de reſcindend. vendit. competat, occaſione rerum per ſubhaſtationem venditarum, per tutores ſuos, an non? fo. 29. nu. 50
Pupillus ſi homicidium commiſerit, qua pœna punietur? fol. 30. nu. 51
Pupillus an calumniæ iuramentum præſtare poteſt. ibidem. num. 56
Pupillaris ætas ignorat, neſcitq́; quæ videt. ibidem. numero 57
Pupillus an poſſit præſentare, & quis præferatur, tutor, aut pupillus, ibid. nu. 58
Pupillo ſine tutore, an inire pacem de morte patris liceat? fo. 31. nu. 75
Pupillaribus bonis, & leges proſpiciunt. f. 33. nu. 3
Pupillaria bona, fraudibus multorum ſunt expoſita. ibidem. num. 4
Pupillarem pecuniam, qui fœnerat, mutui periculo ſubiacet. f. 49. nu. 51
Pupillus rationem oblatam cogitur ſuſcipere. folio 51. numero 2
Pupilli pecunia, non debet permanere ſterilis. folio 53. numero 7
an Pupillus per iuramentum excludatur à beneficio reſtitutionis. f. 55. nu. 50
Pupilli debitor ſoluere debet cum mandato iudicis, vel prætoris. ibid. nu. 51
Pupillorum ſtudia ſunt diuerſa. f. 57. nu. 1
quicquid boni Pupillis accedit, id omne à fidis tutoribus dimanauit. f. 59. nu. 12
quicquid mali Pupillis acceſſit, id omne à malis tutoribus ortum. ibid. nu. 13
exhortatio vt Pupilli adulti gratitudinem tutoribus oſtendant. ibid. nu. 14

Q

QVi cum alterius iniuria locupletari ſtudet, is per iudicem repelli debet. f. 51 nu. 20
quomodo quidam per Quietantiam generalem, falſum adminiſtratorem, ad reductionem calculi coegit, exemplum lepidum. f. 52. nu. 26
Quietantia per procuratorem data, non liberat à doloſa adminiſtratione. f. 54. nu. 30
ſicut Quietantia non roborat doloſam adminiſtrationem, ita nec eiuſdem quietantiæ ratificatio. ibid. nu. 31
Quietantia generalis, tametſi cum iuramento & decreto iudicis, non tollit reuiſionem rationis, & reliqua doloſè retenta. f. 55. nu. 48
Quietantiarum generalium faciendarum, operoſa forma. ibid. nu. 49

R

RAtio eadem militat in ſpeciali, quæ in generali. fol. 9. num. 31
Ratio tutelaris, ob pietatem digna eſt, in quam Magiſtratus diligenter intendat. f. 33. nu. 1
Ratio tutelaris tota ex æquo & bono pendet. ibidem. numero 2
ad Rationem tutelarum Iudex non debet ſe reddere difficilē. ibid. nu. 5
ſine redditione Rationis, non pateſcit boni tutoris fidelitas, nec mali infidelitas. ibid. nu. 8
Rationes cum die, & conſule edi debent. ibi. nu. 9
Ratio de iure non prius reddenda, quàm poſt tutelam finitā. ibid. nu. 10
Rationum libellus conficiendus eſt, tantùm ab adminiſtratore vniuerſali plurium rerum, vel etiam vnius rei, quæq́; redditus & expenſas habet. ibid. nu. 11
Rationum redditio non minus tutorum aut curatorū aſtringit hæredes, quam ipſos tutores. f. 34. nu. 21
in Ratione non modo deducenda ſunt, quæ nomine pupillorum adminiſtrantur, verumetiam, quæ in rem eorū habentur impenſa. ibid. nu. 23
in Rationem venire debent, etiam geſta aut deperdita poſt pubertatis tempora. ibid. nu. 24
qui in Ratione neceſſaria omittit, ex fraude omiſiſſe putatur. f. 53. nu. 8
redde Rationem villicationis tuæ, ad rationem tutelarum applicatur. f. 34. nu. 16
Rationes ſic reddendæ ſunt, ne cui detur conquerendi occaſio. ibid. nu. 27
Rationum redditio plurima requirit. f. 35. nu. 1
Rationum chartas reddere, tantum, non eſt rationes reddere. ibid. nu. 2
Rationum redditio quatuor complectitur ſecundum Bald. ſecundum verò Caliſtra. & Vlpian. duo. ibi. nu. 7
Rationes reddere obligatus, poteſt impetrare à Magiſtratu calculatorem, qui de acceptis & expenſis dumtaxat cognoſcat. ibid. nu. 8
Rationes debent omnia recepta & impenſa clarè, & ſingulatim exprimere. ibid. nu. 9
Ratio debet continere nominatim à quo receptum, cui datū, & quantum, & ex qua cauſſa, & qua die. ibidem. numero 10
Rationes reddere, quid ſit? ibid. nu. 12
Ratio de non geſtis, attamen gerendis, non minus quàm de geſtis reddenda eſt. f. 38. nu. 1
Ratio etiam reddenda eſt eius, de quo tutor vel curator ex cauſſa fideiuſſionis aſtringitur. ibid. nu. 2
in Ratione, reddenda ſunt omnia ſyngrapha ad pupillos ſpectantia. ibid. nu. 5
contra non facientem librum Rationum præſumitur, ſicut contra non facientem inuentarium. ibid. nu. 8
non conficiens, vel non exhibens cum effectu computationis ac plenæ examinationis librum rationum, etiam de dolo conuincitur, & ad detrimentum obligatur. ibid. nu. 11

Ratio eſt reddenda omnium fructuum, qui percepti ſunt, & qui cõſuetudine communi ex re adminiſtrata percipi potuerunt. ibid. nu. 13
Rationum erratis calculi beneficio, ſuccurritur. ibidem. numero 16
poſt ſummatam Rationem mercatorum, adhuc poteſt petere debitor, vel creditor, vt iterum computetur, & videatur, ſi erratum ſit in calculo. ibid. nu. 19
Rationis reddendæ neceſſitas, an per teſtatorem remitti poſſet? ibid. nu. 27
Ratio ex quibus conſtare debet. f. 40. nu. 46
Rationum ſubſtantialia, dies, & annus ad longum, & non per numeros conſcribenda ſunt. ibid. nu. 47
in omni Ratione opus eſt iuſtificatione. f. 41. nu. 1
Rationem non reddere, & inſufficienter ſine iuſtificatione reddere ſunt paria. ibid. nu. 2
Rationarius in rationario contenta probare, ac iuſtificare, tenetur. ibi. nu. 3
Rationarius quantum ad contentorum in ſuis rationibus cõprobationem habendus eſt pro actore. ibi. nu. 4
Rationarius, diſputationis tempore, habendus eſt reus. ibid. num. 5
Rationarius poſt exhibitam, & legi cœptam rationem verus actor eſſe incipit, atq; dominus deinceps defenſoris locum obtinet. ibid. nu. 6
in materia Rationis reddendæ, probatio ſiue verificatio varijs modis fieri poteſt. ibid. nu. 7
alia Ratio conficiendarum rationum in mercatoribus, alia in tutoribus. ibid. nu. 11
in Rationibus conſanguineorum, ſicut non requiritur tam ſtricta ſpecificatio, vt ab extraneo, ſic nec tam ſtricta probatio. f. 43. nu. 33
libro Rationum in expenſis an credẽdum ſit? & quando credendum? ibid. nu. 37
Rationario libello defuncti tutoris, in paruis expenſis fides eſt habenda. ibid. nu. 39
libello Rationario de paruis expenſis, an ſimpliciter fidendũ? an iuramentum quoq; adhibendum. ibid. nu. 42
vbi eadem Ratio militat, ibi eadem locum habet iuris diſpoſitio. f. 50. nu. 64
immodica Rationis dilatio, tutorem ad intereſſe conſtringit. ibid. nu. 72
Ratificatio tantum eſt de licitis, & non de doloſis aut ignoratis. f. 54. nu. 32
Repertorij confectionis, quænam ſit ratio. f. 2. nu. 24
Repertorium non conficiens à tutela remouendus eſt. f. 3. numero 3
Repertorium ſemper eſt neceſſarium. ibid. nu. 7
in Repertorio conficiendo Flandriæ conſuetudo & mos. ibid. num. 18
Repertorium non conficere, doli ſuſpicionem complectitur. f. 4. nu. 30
Repertorij conficiendi tempora, intra atq; poſt quæ, ad id tutor, & curator compellantur. f. 4. nu. 1
Repertorij conficiendi tempus legale, ſtatutarium, ſiue conſuetudinarium, an per Iudicem abbreuiari queat? ibid. num. 8
ad Repertorium conficiendum tempus ſtatutis ordinatum non minuitur. f. 5. nu. 12
Repertorij confectio quando à teſtatore remitti poteſt, & quando nõ. ibid. nu. 14
Repertorium hæredis, an per teſtatorem remitti valeat? ibid. num. 25
Remiſſio & ſtatuta quando concordant quid iuris? f. 6. numero 26
Remiſſio & ſtatuta quando ſunt contraria, quid iuris? ibi num. 27
Repertorij confectionem remittere ex cauſſa Prætor poteſt. ibid. nu. 28
Repertorium cui exhibendum. ibid. nu. 30
Repertorij circa confectionem cautela. f. 6. nu. 37
Repertorij conficiendi modus & forma. f. 10. nu. 71
Repertorij conficiendi cauſſa. ibid. nu. 72
in Repertorio conficiendo quilibet ſeruet modum, conſuetudinem, & ſtylum ſuæ patriæ. f. 11. nu. 73
Reſcriptum contra legem indultum, non valet, niſi dicatur non obſtante, tali lege. f. 22. nu. 15
Rectores ciuitatum ſtatuta condere poſſunt. fol. 26. numero 112
Repertorium non conficere eſt dolus præſumptus. fol. 28. numero 16
Repertorium bonorum pupilli non ſemper tutorem ab actione tutelæ directa releuat, niſi id ſolenniter cõfectum fuerit. f. 28. nu. 17
Repertorium an debeat confici iudicis in præſentia. ibidem. num. 18
circa Repertorium conficiendum Authoris ſuaſio. ibidem. numero 19
Repertorium vt non conficiatur, expreſſa repertorij remiſſio requiritur. ibid. nu. 20
Repertorium mandare confici Iudex poteſt, pro pupilli vtilitate, licet remiſerit vel permiſerit teſtator adminiſtrare inconfecto inuentario. ibid. nu. 21
Redde rationem villicationis tuæ, ad rationem tutelarem applicatur. f. 33. nu. 16
Reddere debita tantum non eſt rationes reddere. fol. 35. numero 3
Reliqua offerre in falle. ibid. nu. 4
Reddenda eſt ratio non vnius partis, ſed totius adminiſtrationis. f. 38. nu. 14
Reddita ſemel ratione approbata, non poteſt adminiſtrator denuò vrgeri ad iterandam calculandi moleſtiam. ibid. num. 15
Reliqua trahere ad partem debiti reſtantem pertinet. ibid. num. 25
Reliquari quid? & Reliquatores qui dicantur? ibidem. numero 26
Reddendæ rationis remiſſio, non liberat à reliquis ſoluendis, ſi qua apud adminiſtratorem fuerint, multò minus à dolo malo. ibid. nu. 28
Reddere rationem, principaliter fauore pupilli vel adulti introductum cenſetur, ergo abſolutè non videtur per teſtatorem remitti poſſe. f. 39. nu. 30
Remiſſum non videtur id propter quod tutor, curator, ac quilibet adminiſtrator, ad delinquendum inuitatur. ibid. nu. 34
in aſſumendo Receptore tutelari, videndum quid æquitas poſcat. f. 46. nu. 46
quando & quomodo Receptores tutelares conſtituere licebit. ibid. nu. 49
Reditus pro tẽporum & locorum varietate mutantur. f. 52. num. 30
Renunciatio generalis, non inducit conſenſum. folio 54. numero 22
Res hæreditarias celans Falcidiæ beneficium amittit. folio 1. num. 16
Ruſticorum illiteratorum, vſu tamen peritorum commendatio. f. 2. num. 4
Ruſticorum imperitorum adminiſtratio damnoſa. ibidem. num. 5

Satiſda-

S

Satiſdationi idoneæ tutores, ac curatores obnoxij ſunt. fol.11.nu.1
Satiſdationis cauſſa.ibid.nu. 2
in Satiſdatione iudicio ſiſti, ſufficit iuratoria cautio. ibidem. num. 7
Satiſdatio non recipitur in tutelis, & curatorum prouincia, niſi per fideiuſſores roborata.ibid.nu. 8
Satiſdationibus fruſtratorijs non eſt vtendum. folio 13. numero 44
Salaria tutoribus, & curatorib. conſtituendi ſunt, in profectionibus pro qualitate perſonarum.f.44.nu.12
Salarium poteſt etiam conſtitui ex cauſſa à iudice, tutoribus, contutoribus, curatoribus, & concuratoribus.fol.45. num.16
Salarium ex parte promiſſum, debetur pro rata temporis. ibid.nu.30
an Salarium tutelare, dici poſſit Caſtrenſe peculium. ibid. num.32
Salarium conſtitutum, quando & quomodo petendum erit. f.46.nu.35
Salarium negatum, qua actione repeti poſſit. ibidem. numero 36
Scholaſticus ſi velit Doctorari, debet examinari.folio 12.numero 40
Scire, & ſcire debere paria ſunt.folio 24.numero 72.fo.26. num.122
de Scriptura defuncti, præſumitur veritas. folio 34.numero 41
Scientia in dubio præſumitur ſaltem in genere. folio 51. numero 15
Sententia lata à Principe, qua aliquem declarat prodigum ſine citatione caret robore.f.19.nu.65
Sententia rationis reddendæ ad reliqua, qualem extenſionẽ admittat.f.38.nu.23
ex Separatis, nihil rectè colligitur.f.42.nu.13
Sententia, quæ dicit de iure, ſtatuto, vel conſuetudine ſtandum eſſe iuramento alicuius, ea intelligenda eſt, dummodo veriſimilia aſſerat, non autem ſi præſumptio ſit in contrarium.ibid.nu.28
Similitudo inter tutores, curatores, hoſpitalium Rectores, Eccleſiæ prælatos, fabricæ Magiſtros, menſæ ſancti Spiritus prouiſores, ac ſimiles piorum locorum adminiſtrationem habentes.f.16.nu.56
Solutio debiti naturalis, non eſt liberalitas.f.23.nu.51
inter omnes Solemnitates, præcipua eſt perſonæ habilitas, & idoneitas.f.24.nu.69
Solutio cum authoritate iudicis omnium eſt tutiſſima.f.56. num.53
in Speciali, eadem militat ratio, quæ in generali.folio 9.numero 31
in Spirituali, & canonica materia, iuri canonico ſtandum eſt.f.25.nu.98
Statuta ciuitatum Flandriæ, in quibus iuri ſint conformia.f. 2.nu.25
quod Statutum, conſuetudo, aut lex requirit, id formæ eſſe præſumitur.f.3.nu.9
Statuta cùm ſint ſtricti iuris, interpretationem non admittunt.ibid.nu.11
quod Statutum, conſuetudo, aut lex efflagitat, id prorſus adimplendum erit.ibid.nu.13
Statutum Gandenſium, de repertorij exhibitione. folio 4. num.2
Statutum Brugenſium, de repertorij exhibitione.ibidem.numero 3
Statutum Hyprenſium, de repertorij exhibitione.ibidem numero 4
Statutum Franconatum, de repertorij exhibitione. ibidem. num.5
Statutum Curtracenſium, de repertorij exhibitione. ibidem. num.6
Statutum Aldenardenſium, de repertorij exhibitione. ibid. num.7
Statuta loci ad obſeruanda.f.6.nu.31
Statuta Flandriæ, de exhibitione inuentarij. ibidem. numero 29.& 32
Statuta { Gandenſium, Brugenſium. Hyprenſium. Curtracenſium Aldenardenſiũ. Aloſtenſium. } de certo tempore inuentarij exhibendi.fol.7.nu.56
Statutum Brugenſium, de parentibus, ſecundas nuptias auſpicantibus.f.9.nu.28
à Stylo, & antiqua practica non eſt recedendum.folio 11.numero 74
Statuta vrbium Flandriæ, circa cautiones.ibid.nu.13
Statuta ciuitatum Flandriæ.f.13.nu.57
Statuta ſunt ſtricti iuris.ibid.nu.58
in Statutis fit arcta interpretatio.ibid.nu.59
Statuta generaliter loquentia, generalem intelligentiam habent.ibid.nu.60
Statuta non eſt noſtrum extendere.ibid.nu.61
Statuta vim legis habent.ibid.nu.60
Statutorum verba prout iacent, intelligenda ſunt. ibidem. num.63
Statutum quoties prohibet aliquem contrahere, vel aliquid facere, ille hoc faciendo, & ſuper hoc iurando, non obligatur.f.18.nu.38
Statuta Flandrica, ſi quando curator prodigo contrahere conſentit.ibid.nu.40
Statutum, decretum, aut proclama, generaliter loquens, generaliter debet intelligi.f.23.nu.38
Statutum, decretum, aut proclama, quando non diſtinguit, nos diſtinguere non debemus.ibid.nu.39
Statutum poteſt limitare, reſtringere, & tollere ius commune, & ſcriptum.ibid.nu.41
Statutum Brugẽſis, & aliarum Flandriæ Ciuitatum, ſi quis prodigo certam crediderit ſummam 10.aut 100. librarum groſſorum, aut aliud quicquam, quod eo caſu illi plenariè ſatisfiet quinque ſolidis Pariſienſibus.f.25.nu.107
Statutum de prodigo præallegatum, an obliget, non ſolum in foro fori, verumetiam in foro poli.f.26.nu.111
Statutum factum in capitulo, ſede vacante, durat, creato nouo Epiſcopo, niſi reuocetur per Epiſcopum creatum.ibid. num.114
Statuta in foro conſcientiæ, an ſeruanda? ibidem. numero 116
Statuta etiam in foro pœnitentiali, conſcientiæ, & animæ ſeruanda ſunt.ibid.nu.118
Statutum, quoad loci ſubditos, vbi viget, Apoſtolici vim habet.ibid.nu.119
Statutum vnumquemque ſubditorum à peccato, in foro etiam conſcientiæ, eximit.ibid.nu.120
Statutum, licet videatur durum, & aſperum, eſt ſeruandũ. ibid.nu.133
Statuta inutilia eſſe non debent, neque ſeruire de vento. ibid. num.134
Statuta etiam arctant minores.f.30.nu.63

Statu-

Satutum { Gandenſium. Brugenſium. Hyprenſium. Franconatum. } de ratione tutelari. fol. 33. numer. 12

Stipulatio in mutatione nunc eſt vſitata, & ſæpè prætextus eſt vſurarius. f. 48. nu. 22

Statutum Brugenſe, quod debitoribus pupilli non liceat ſoluere, niſi duobus tutoribus coniunctim, ſunt pœna iterandæ ſolutionis. f. 56. nu. 54

Subſidiaria actio quare appelletur. f. 12. nu. 24

T

Teſtatoris defuncti voluntas omnib. præponenda. fo. 8. num. 5

Teſtis vt dicatur idoneus, quanta habeat oportet? f. 12. nu. 30

Teſtator, ſi leget centum pauperibus puellis maritandis, tum ſi aliqua pro dote habens 20. in bonis, ſi tamē perſonæ qualitas conſideretur, erit pauper, an teſtamēti executor tuta conſcientia poterit illi puellæ legatorum quid ſubminiſtrare? fo. 13. nu. 48

Teſtis, quando diues, aut pauper cenſendus? ibid. nu. 50

Teſtes pauperes & viles nonnunquam ad teſtimonium ferēdum admittuntur. ibid. nu. 53

Teſtificatio de animi qualitate, fieri debet per actus exteriores. f. 17. nu. 6

Teſtamentum imperfectum ratione voluntatis, an valeat ad pias cauſſas remiſsiuè. f. 22. nu. 37

Teſtator ſi in ſuo teſtamento relinquat centum Bertæ, pro ea maritanda, quæ tempore conditi teſtamenti iam erat maritata, quamuis cauſſa relicti videatur ceſſare, tamen debet habere legatum. f. 25. nu. 104

Tempus nec vendentis, nec ementis eſt. f. 35. nu. 25

Teſtator non poteſt moriens adminiſtratores futuri hæredis à ratione reddenda abſoluere, ſicut nec poteſt eundem abſoluere, quin ſemper boni viri fungatur officio. f. 39. n. 36

Teſtator quando remiſit tutori vel curatori cōfectionem inuentarij, quid operetur talis remiſsio? ibid. nu. 24

Theologorum ſcrupuloſorum opinio, circa ignoranter prodigo credita, quando, & quando non ſolutioni obnoxia. fo. 26. nu. 135

Tutelæ munera ſunt periculoſiſsima. f. 1. nu. 1

Tutelæ munus eſt perſonale. ibid. nu. 2

Tutelæ munus mixtum eſt cenſendum. ibid. nu. 3

Tutores non ſunt dandi, qui pupillum ſpoliant. ibid. nu. 4

Tutores fidem integram, & omni ab lucro vacuam præſtare debent. ibid. nu. 6

Tutelæ munus aſſumentes, dilapidandi gratia, fures cenſendi ſunt. ibid. num. 7

Tutor cum pupilli iactura, diteſcere prohibetur. ibid. nu. 8

Experimentum quo dinoſcitur, an quiſpiam deprædandi animo Tutelam in ſe ſuſceperit. ibid. nu. 15

Tutelæ munus appetens inſanus habendus. ibid. nu. 17

Tutelæ ex munere nullum cōmodum oriri poteſt. ibid. nu. 18

Tutelæ adminiſtratio perpetuò periculoſa. ibid. nu. 19

Tutelæ ſarcinam ſuſcipere, quis cogitur inuitus? ibid. nu. 22

Tutorū officium quod ſit à morte parentū præcipuū. f. 2. nu. 1

ad Tutelæ officium aſſumendi viri gnari, graues, & periti. ibid. num. 2

ad Tutelæ officium admittitur ruſticus, licet illiteratus, modo ſagax. ibid. nu. 3

Tutelæ curam quis inuitus cogitur aſſumere. f. 1. nu. 22

Tutores iuſiurandum præbere obligantur. f. 2. nu. 8

Tutorem rectum, nihil decet, quàm bonorū pupilli augmentationi quàm maximè ſtudere. ibid. nu. 10

Tutorum gubernacula ſunt tutiſsima, quæ iuſtitiæ æquilibrio nituntur. ibid. nu. 11

Tutores in adulterinos expoſtulatio. ibid. nu. 12

Tutorum adulterinorum Praxis damnata. ibid. nu. 13

Tutores ad omnium rerum pupillarium repertorium conficiendum aſtringuntur. ibid. nu. 23

Tutorum primum officium. f. 3. nu. 1

Tutoribus de adminiſtratione reddenda ratio. ibid. nu. 2

Tutores nonnunquam in vincula ſunt conijciendi. ibid. nu. 4

Tutelæ malè geſtæ infamia ab Imper. abſolui non poteſt. ibi. num. 5

Tutores ab adminiſtratione non ſunt arcendi repertorio cōfecto. ibid. nu. 6

Tutores repertorium non conficientes in ſuſpicionem furti rerum pupillarium incidunt. ibid. nu. 15

Tutor dolo quicquam repertorio inſerere omittens, hæreditarijs creditoribus in ſolidum cenſetur obligatus. ibidem. num. 16

Tutoris infidelitas ob remiſsionem inuentarij non manebit impunita. f. 5. nu. 22

Tutores ad rem attentiores ſunt, quàm ad præſtitum iuramentum. ibid. nu. 23

Tutor ſine diſcrimine ad repertorij confectionem adſtringitur ſtatuto Flandrico. f. 6. nu. 29

Tutores an conficiendo in repertorio neceſſario creditores omnes conuocare obligentur? f. 8. nu. 1

Tutelam adminiſtrare virile munus eſt. ibid. nu. 4

Tutoribus quid iuris competat in matrem vſufructuariam non adminiſtrantem prolibus neceſſaria, ſecundum ipſarum qualitatem. f. 10. nu. 49

Tutor non rebus duntaxat, ſed etiam moribus pupilli præficitur. ibid. nu. 50

Tutor non dabit dotem ſorori pupilli alio patre natæ. ibidem. num. 51

Tutor ſorori pupilli præſtare poteſt ad victum neceſſaria quū ſemetipſam ſuſtinere nequeat. ibid. nu. 52

an tum Tutori dotem dare ei ſorori pupilli liceat, ſi eodem ex patre ſit ſoror? ibid. nu. 53

Tutor res pupilli donare nequit. ibid. nu. 56

Tutor domini loco habetur, quum fideliter adminiſtrat, nequaquam quum pupillum ſpoliat. ibid. nu. 58

Tutor in quibuſdam caſibus poteſt donare. ibid. nu. 59

Tutelæ munus multis res eſt admodum amabilis, & plauſibilis. f. 11. nu. 3

ne Tutorum adminiſtratio pupillis cedat in perniciem prouidendum. ibid. nu. 4

Tutor ſi non poteſt idoneè cauere in ſuſcipienda tutela, non ſtatur eius cautioni iuratoriæ. ibid. nu. 10

Tutores teſtamentarij an ab onere ſatiſdationis eximuntur. ibid. nu. 15

Tutores codicillarij, ab onera ſatiſdandi eximūtur. f. 12. n. 18

Tutores, quos Prætor conſtituit, ob inquiſitionem, à ſatiſdatione excuſantur. ibi. nu. 19

Tutores reliqui niſi ſatiſdederint, quicquid minorum nomine egerint irritum eſt. f. 12. nu. 20

Tutores quanta habeant oportet, priuſquam idonei, & ſoluendo cenſeantur? ibid. nu. 25

Tutor ad hoc vt dicatur idoneus, quāta habeat oportet? ibid. num. 29

Tutor Principis difficilè idoneos fideiuſſ. are poteſt. f. 13. n. 13

Tutor idoneus in ciuitate ſi non reperiatur, an pupillus ab inidoneo gubernandus ſit? ibid. nu. 54

Tutores quid, & quomodo iurent? f. 14. nu. 1

Tutoris præcipuum officium eſt, indefenſum non relinquere pupillum. ibid. nu.

Tutor non eſt qui pupillum aut pupilli ſubſtantiam negligit. ibid. nu. 4

Tutor

Tutoris ſuſcipiens prouinciam, ſuſcipit, & defendendi ſarcinam. ibid. nu. 5

Tutoris qualis habenda eſt diligentia. ibid. nu. 6

Tutori alleganti, ſe res alienas, vt proprias cuſtodire nequiuiſſe incumbit probatio. ibid. nu. 7

Tutoris & pupilli rebus ſimul periclitantibus, vtrius à tutore præſeruandæ? ibid. nu. 8

Tutelæ curæue munus, tutoribus, curatoribusq; non æquum eſt eſſe damnoſum. ibid. nu. 10

Tutor quando excuſatur. ibid. nu. 13

Tutoribus ex eorum officio ſollicitos eſſe congruit, circa omnes & ſingulas, minorum facultates, & adminiſtrationes earundem. ibid. nu. 16

in Tutelæ ſiue negociorum geſtorum vtile iudicium, quid veniat? ibid. nu. 17

Tutor ratione ſiniſtræ adminiſtrationis, doli, latæ, & leuis culpæ reus cenſetur. ibid. nu. 18

Tutor latæ duntaxat culpæ obnoxius cenſetur in duobus caſibus. ibid. nu. 19

Tutores rei cenſentur, ſi non faciant, quod muneris ratione efficere obligantur. f. 15. nu. 22

Tutorum hæredes ex lata culpa ſolũ conueniuntur. ibi. n. 23

Tutelæ curæue actiones reciprocæ. ibid. nu. 25

Tutelæ curæue directa actio, leuiſſimæ culpæ occaſione nõ oritur. ibid. nu. 26

Tutoris munus non voluntariũ, ſed neceſſarium eſt. ibi. n. 27

Tutoris munus neceſſarium, duplici ratione dicitur. ibi. n. 28

Tutor ratione muneris quo fungitur, rerum pupilli fructus tempore perituros, diſtrahere obligatur, ibid. nu. 35

Tutor pupillares debitores exigere adſtringitur, loco, & tempore cõgruis, alias damnum ex ceſſatione proueniens reſarcire tenetur. ibid. nu. 38

Tutelæ munere finito, tutor ex tunc periculo eximitur. ibid. num. 40

Tutor actui pupillari cum expedit authoritatem præſtare neceſſitatur. ibid. nu. 42

Tutores vel curatores adoleſcentum, ſi eorum nomine, ſcienter calumnioſas inſtituunt actiones, expenſas è crumena propria perſoluere compelluntur. ibid. nu. 51

Tutor, an alicuius actionis ceſſionem ſuſcipere poſſit, contra pupillum? Et ſi illã receperit, an illa vti poſſit. f. 26. n. 137

Tutor aut Curator ſuſcipiendo ceſſionem contra minorem, ipſo iure, & facto ab actione cadit. f. 27. nu. 141

Tutor non poteſt contra pupillum, etiam ſi velit eam officio finito exercere, ceſſionem recipere. ibid. nu. 144

Tutor tantam diligentiam pupilli in rebus, quantam in proprijs adhibere proculdubio debet. ibid. nu. 145

Tutori non licet fundos, redditus, idgenusq; alia ſecretò, malaq; fide, maximè ſine contutoris authoritate, vili precio emere. ibid. nu. 146

de Tutelis, titulus duplex. f. 54. nu. 1

actio Tutelæ debet eſſe bonæfidei. f. 54. nu. 2

in Tutelæ actione à tempore moræ vſuræ currunt. ibid. nu. 3

Tutor ſi pupillo ſuo damnum inferat, tenebitur actione tutelæ directa. f. 28. nu. 6

Tutor ſi paſſus eſt ſumptus aliquos, experietur contra pupillum actione tutelæ contraria. ibid. nu. 7

non Tutor debet eſſe melioris conditionis quã tutor. ibi. n. 10

Tutor mox ad repertorij confectionem obligatur. ibid. nu. 14

Tutoris officiũ non voluntariũ, ſed neceſſarium eſt. ibi. n. 28

Tutor de lata non de leui culpa tenetur in duobus caſib. ibid. num. 29

Tutorum munus eſt pupillum bonis moribus inſtituere, præceptoribus mercedes conſtituere, alimenta miniſtrũ pupilli præſtare. ibid. nu. 39

Tutorum munus eſt pro impubere promittere, ſoluere, & iudicium contra alium intentare. ibid. nu. 40

Tutorum munus eſt alimenta pupillo dare. ibid. nu. 41

Tutorum munus eſt pecuniam dare ad vſuram, ſi pupilli ſubſtantia ſit mobilis, &c. ibid. nu. 42

Tutor, quando rem pupilli, emere poſſit. f. 29. nu. 43

Tutor cui non eſt decreta adminiſtratio, vt extraneus rem pupilli, emere non prohibetur. ibid. nu. 45

Tutor quo tempore poteſt, aut non poteſt pupilli frumentum vendere. ibid. nu. 48

Tutor ſi quid acquiſiuit, an de bonis ſuis, an ex fortunæ munere, an ex induſtria acquiſiuiſſe præſumatur? ibi. nu. 49

Tutor ſi quid pupilli ex pecunia emat, res hoc pacto empta cuius efficiatur, an tutoris ementis, an pupilli. fo. 30. n. 60

Tutor qui pupillam, cuius tutelam geſſit, ſtuprauit, qua pœna de iure mulctabitur. ibid. nu. 71

Tutor datur loco patris, ad pupillam nutriendam, & honeſtis morib. inſtruendã, non autẽ ad ſtuprandam. ibi. n. 72

quem partim eſſe ſub Tutela, & partim ab eadem tutela, ſolutum eſſe, rationi non eſt conſonum. ibid. nu. 73

Tutoris dolus, ſemper eſt coercendus. f. 33. nu. 6

Tuto. duplici ratione ad ratiocinia aſtringũtur. f. 34. nu. 17

Tutor functus officio, ad reddendam rationem per Prætorem cogi debet. ibid. nu. 25

Tutor qui principio geſſit conueniendus, deinde Magiſtratus tertiò tutor qui non geſſit. ibid. nu. 28

Tutores omnes pari culpæ, ex æquo ſunt obnoxij. ibid. nu. 29

Tutorum multorum ſupina ſimplicitas, qui ſe teneri nõ putant, quod omni adminiſtratione caruerint. ibid. nu. 32

Tutorum prudentum eſt, ad pupilli negocia vigilanter intẽdere, alioqui tutelæ periculo minimè liberãtur. ibi. n. 33

Tutor ſi debitor in pecunia non reperiatur, nunquid ſaltem obligatur rationum codices oſtendere dominumq; inſtruere? f. 35. nu. 5

Tutores & curatores habent conſiderare perſonarum conditiones, cum quib. minorum nomine cõtrahunt. f. 36. n. 32

Tutoribus ac curatoribus in emptione alicuius rei, quid primum incumbat. ibid. nu. 33

Tutores & curatores, ſecundum quoſdam minimè obligantur ex cõtractu pupilli vel adulti nomine geſto, licet malè ei ſuccedat, quando factus eſt cum conſenſu matris pupilli, aut adulti, & coniunctorum. f. 37. nu. 35

Tutor ad quorum rationem aſtrictus fuit, ad eãdem aſtringuntur eiuſdem tutoris hæredes. f. 38. nu. 4

inter Tutorem, & tutoris hæredem quantum ad culpam diſtinctio. ibid. nu. 6.

Tutores meos Analogiſtas eſſe volo, illa verba, quæ in vltimũ elogijs apponi ſolent, quid important. f. 39. nu. 29

Tutor non reuelatur, etiam ſi per teſtatorem ſubiunctũ fuiſſet, &c. ibid. nu. 32

Tutelæ quæ ſint accidentalia. f. 44. nu. 1

Tutelæ munus conuenit eſſe gratuitum. ibid. nu. 2

de Tutelæ natura eſt mercedem non accipere. ibid. nu. 3.

Tutela originem ducit ab amicitia. ibid. nu. 4

Tutelæ officium onus eſt, non libertas. ibid. nu. 7

Tutoribus ſalaria conſtitui poſſunt, ex certa cauſſa iudici cognita. ibid. nu. 8

Tutores egeni bonis pupilli diuitis ali poſſunt. ibid. nu. 9

Tutori etiam ſalarium conſtituitur in profectionibus pupillorum gratia. ibid. nu. 10

Tutor an ex pupilli bonis alimentari debeat. ibid. nu. 14

an Tutor poſſit inhabitare domum, aut fundum pupilli gratis. f. 45. nu. 17

Tutores ſalarij ſunt incapaces, niſi iudicis acceſſerit authoritas. ibid. nu. 18

Tutores pauperes, modò probi, & fideles reijci non debent. ibi. num. 24
Tutor, an tempore morbi debeat habere ſalarium? ibi. nu. 26
Tutor per totum morbum, ſuo debet gaudere ſalario, vt hæriles famuli. ibid. nu. 27
an Tutor ſtipendiarius, ante annum moriens recipere poſſit ſalarium totius anni, an pro rata temporis? ibid. nu. 28
Tutoribus morientibus totius anni ſalariũ debetur. ibi. n. 29
Tutor de ſuo non tenetur alere pupillos egenos. ibid. nu. 33
ſi Tutor pupillum inopem alat, atq; hic poſtea diteſcat, impenſas repoſcere poteſt. ibid. nu. 34
Tutoribus, an liceat ad pupillorum bona conſtituere receptorem? f. 46. nu. 39
Tutoribus non permittitur conſtituere receptorem ſumptib. & periculis pupillorum. ibid. nu. 40
ſi Tutoribus non licet aſſumere ſibi pro tutela mercedem, minus ipſis licet alijs conſtituere mercedem. ibid. nu. 41
Tutoribus non licet adminiſtrare cum damno pupillorum, minus damni occaſionem erogare. ibid. nu. 42
ſi Tutores, receptores conſtituant, iuramentum ſuum violăt. ibid. num. 43
Tutoribus licet receptores conſtituere, cum proprijs ſumptib. & periculis. ibid. nu. 44.
Tutoribus non poſſe receptorem conſtituere, eſt ex rigore iuris. ibid. nu. 45
de Tutore grandeuo cui non permittitur receptorem aſſumere durum exemplum. ibid. nu. 47
Tutor qui pupillarem pecuniam non dedit ad lucrum, tenetur ad damni reſtitutionem. f. 49. nu. 41
Tutor pupillarem pecuniam non expendens fœnori aut ſuis vſibus ſeruans, tenetur ad compenſationem intereſſe. ibid. num. 42. & 43
Tutor pupillarem pecuniam clam mutuò ſumens, tenetur ad vſuras centeſimas. ibid. nu. 44
Tutor qui pupillarem pecuniam per conſenſum contutoris ſibi mutuò ſumit, tenetur ad vſuras pupillares tantum. ibid. nu. 45
Tutor poſt tutelam pro vſura pecuniæ pupillaris conueniendus eſt, vſq; ad diem rationis. ibid. nu. 47
Tutorum hæredes etiam tenentur ad vſuras pupillaris pecuniæ. ibid. nu. 48
Tutor an teneatur ad intereſſe, ſi pupillarem pecuniam non ſtatim expenderit ad lucrum. f. 50. nu. 66
Tutores non tenentur ad intereſſe, ſi defuit occaſio lucri, bifariam. ibid. nu. 70
Tutor per Iudicem ad rationem reddendam cogendus eſt. f. 51. nu. 1
Tutoris bona, quamlibet multa, pro adminiſtratione manet obligata. ibid. num. 3
Tutor poterit ſuarum rationum, ac omnium adminiſtrationum necnon inde dependentium liberationem exigere, quam ſi dare neglexerit, ius & fas eſt huiuſmodi per Iudicem cogere. ibid. nu. 4
Tutores qui veri, & ſoli digni ſint. f. 57. nu. 2
Tutores qui falſi & indigni. ibid. nu. 3
Tutores falſi furca, quàm tutela digniores. ibid. nu. 4
Tutorum grauis admonitio. ibid. nu. 5. & 16
Tutela res ardua. ibid. nu. 6
Tutelæ mala gubernatio, quantis obnoxia periculis & incõmodis. ibid. nu. 7
Tutorum malorum multiplices aſtutiæ & fraudes. ibi. nu. 8
Tutorem bonum quid maximè ornet, & deceat. ibid. nu. 9
Tutorem malum quid maximè dedecoret. ibid. nu. 10
Tutores mali ad rem attentiores, quàm ad curam pupilli. ibi. num. 11
Tutores mali, inſtrumenta ſunt Diaboli. ibi. nu. 12
Tutores mali, duas ob cauſſas execrandi. ibid. nu. 14
Tutores mali ſub paſtoris titulo lupi ſunt. ibi. nu. 15
Tutores boni vicarij Dei appellandi. ibid. nu. 17
Tutores mali iudicium & iram Dei non effugient. ibid. nu. 18
Tutores veri iiſdem honoribus proſequendi, quibus parentes. f. 59. nu. 5
Tutores lex optat, non qui ſibi, ſed pupillis proſpiciunt. ibid. num. 6

V

Valor rei ſeu damni quantitas, licet non ſit probata, Iudex tamen eandem ex officio æſtimare debet. fo. 43. num. 32
Velocitas præpropera nõ rarò damnoſa eſſe ſolet. f. 1. num. 21
Vendere carius an liceat, ob terminum ſolutioni adiectum. f. 36. nu. 16
de Venditore & emptore idem iudicium. ibid. nu. 27
Vitium vitio coniunctum maleficium non excuſat. f. 18. n. 22
Viuere in luxu vel luxurioſè quis dicatur. f. 19. nu. 71
correcto Vitio intelligitur etiam correcta pœna. f. 25. nu. 87
Viduas frugalitas ornat, & continentia. f. 19. nu. 74
Viduarum eſt, aſſiduè orare pro ſtatu Eccleſiæ. ibid. nu. 75
Vitium nullum ingratitudine deteſtabilius. f. 59. nu. 2
Vſufructu ceſſante, ceſſabunt & onera eiuſdem cauſſa ſuſcepta. f. 10. nu. 48
Vſufructuarius non minus aſtringitur ſalua conſeruare bona domini proprietarij, quam ipſe tutor, curatorue bona pupilli, vel adulti. f. 39. nu. 31
Vſuræ cum apertè exerceri non poſſunt, transfertur res ad intereſſe conuentum. f. 47. nu. 7
Vſuræ cur tam ſint iniuſtæ. f. 49. nu. 37
Vſura certum eſt, & breue, ad opulentiam compendium. ibi. num. 38
Vſuraria pecunia nulli vnquam fœliciter ceſſit. ibid. nu. 39
Vſuræ pupillares ſunt, quas pupillus ſtipulari poteſt. ibidem. num. 46
Vſuræ exiguæ, & cum ratione æquæ, hoc eſt, propter veri intereſſe compenſationem, ſunt licitæ. ibi. nu. 53
Vſuræ ratione intereſſe tantum ſunt permiſſæ, & petendæ. ibid. nu. 54. & 63
Vſuræ in contractibus licitæ, ratione intereſſe, non ratione vſuræ. ibid. nu. 57
Vſuras multi fictè palliant, per intereſſe titulum. ibi. nu. 58
Vſura ex praua intentione, non ex contractu mutui iudicãda. ibid. nu. 59
Vtilitas cõmunis neceſſariò præfertur particulari. f. 23. n. 58
Vtiliter ſemel factum ſufficit. f. 28. nu. 37
Vxor prodigi ſimili curatelæ mancipatur, vno anhelitu, eadem ſub forma & modo, Brugis petiſſimum. folio. 26. num. 110

Finis Indicis Patrocinij Pupillorum.